

Ministerie van Defensie

Nota van Antwoord

Notitie Reikwijdte en Detailniveau Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

Datum	31 mei 2024
Status	Definitief

Colofon

Ministerie van Defensie

Locatie	Den Haag - Plein-Kalvermarktcomplex Kalvermarkt 32 's-Gravenhage
Postadres	Postbus 20701 2500 ES 'S-GRAVENHAGE MPC 58B

Inhoud

1	Ontvangen zienswijzen en hoe hiermee wordt omgegaan—4
1.1	Inleiding en opbouw Nota van Antwoord—4
1.2	De opgave van het NPRD i.r.t. de hoofdlijnen uit ontvangen zienswijzen—4
1.3	Het planMER in het proces van het NPRD—7
1.4	Uitbreiding van het onderzoek—8
1.5	Advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage—9
1.6	Vervolg na verschijnen Nota van Antwoord—9
2	Hoofddijn beantwoording per behoefte—10
2.1	De ontvangen zienswijzen—10
2.2	I. Versterken en concentreren ondersteunende eenheden—11
2.3	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag—14
2.4	III. Nieuwe munitieopslag SIC—16
2.5	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven—17
2.6	V. Oefenen in verstedelijkt gebied—19
2.7	VI. Nieuw amfibisch oefengebied—20
2.8	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support—21
2.9	VIII. Toename gebruik jachtvliegcapaciteit—22
2.10	IX. Onbemande maritieme helikopters—23
2.11	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones—24
2.12	XI. Laagvlieggebieden helikopters—24
2.13	XII. Helikopterlandingsplaatsen—25
2.14	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan tactisch luchttransport—25
2.15	Locatiespecifieke behoeften—26
3	Hoofddijn beantwoording op specifieke thema's—29

1 Ontvangen zienswijzen en hoe hiermee wordt omgegaan

1.1 Inleiding en opbouw Nota van Antwoord

Op 18 december 2023 heeft het Ministerie van Defensie de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de planMER-procedure voor het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) ter inzage gelegd. De NRD maakt inzichtelijk op welke specifieke locaties de komst of toename van defensieactiviteiten zal worden onderzocht en welke alternatieve locaties voor een aantal activiteiten onderzocht worden. Ook is in de NRD toegelicht welke thema's onderzocht worden en op welk detailniveau dit gebeurt.

In hoofdstuk 1 van deze Nota van Antwoord wordt de doelstelling en uitwerking van het NPRD toegelicht en wordt ingegaan op hoe de hoofdlijnen uit de zienswijzen zich verhouden tot die doelstellingen van het NPRD. Ook wordt de rol van het planMER in het proces van het programma toegelicht, wordt aangegeven op welke onderdelen het onderzoek uitgebreid wordt en wordt toegelicht hoe met het advies van de Commissie MER wordt omgegaan. Ten slotte worden de stappen na het verschijnen van deze Nota van Antwoord geschetst.

In hoofdstuk 2 zijn per ruimtelijke behoefte de belangrijkste punten uit de ontvangen zienswijzen en de beantwoording hiervan vermeld. Ook wordt per behoefte aangegeven op welke onderdelen de zienswijzen aanleiding vormen om het onderzoek aan te vullen of aan te passen. In hoofdstuk 3 zijn de belangrijkste punten uit de zienswijzen gepresenteerd voor een aantal overkoepelende thema's.

In hoofdstuk 4 zijn de ontvangen zienswijzen beantwoord. Zienswijzen zijn zoveel mogelijk gebundeld en van een gemeenschappelijk antwoord voorzien. Dit is gedaan gezien het grote aantal ontvangen zienswijzen en omdat veel zienswijzen identieke of zeer vergelijkbare vragen bevatten.

1.2 De opgave van het NPRD i.r.t. de hoofdlijnen uit ontvangen zienswijzen

Aanleiding voor het programma NPRD is dat Defensie nu meer dan in de afgelopen decennia in staat moet zijn alle drie de (grond)wettelijke taken volwaardig uit te kunnen voeren: de verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied, het bevorderen van (internationale) rechtsorde en stabiliteit en het ondersteunen van civiele autoriteiten en leveren van bijstand bij rampen en crises. De stabiliteit in Europa staat onder druk en als gevolg van de verslechterde veiligheidssituatie moet de krijgsmacht sneller, vaker en langer kunnen worden ingezet. Dit leidt ook tot een toename van militaire activiteiten in Nederland die ruimte vragen. Met het NPRD brengt het kabinet de ruimtelijke behoefte in kaart en stemt die af met andere nationale en regionale ruimtelijke opgaven.

In veel ingediende zienswijzen is er begrip voor het feit dat onze verdediging nu meer ruimte vraagt. Veel insprekers herkennen dat de internationale veiligheidssituatie fundamenteel is veranderd en dat dit ook voor Nederland gevolgen heeft. Nut en noodzaak van het programma Ruimte voor Defensie wordt in het overgrote deel van de zienswijzen niet in twijfel getrokken.

Met het NPRD, en de gevolgd mer-procedure, kiest het kabinet er uitdrukkelijk voor die ruimtelijke keuzes transparant, duidelijk onderbouwd en met alle ruimte voor participatie te maken. Uit veel zienswijzen spreekt waardering voor de transparantie van het proces dat het kabinet volgt. Maar uit een deel van de zienswijzen komt ook de zorg naar voren dat besluitvorming over locaties wel lang duurt en daarmee dus ook de onzekerheid voor direct betrokkenen.

Veel insprekers vragen of er nog meer dan nu activiteiten in het buitenland (m.n. andere NAVO-lidstaten) kunnen plaatsvinden. De ruimtebehoefte voor Defensie is echter opgesteld vanuit de situatie dat er al heel veel activiteiten in het buitenland plaatsvinden (oefenen en opleiden) en dat in de andere NAVO-lidstaten er ook intensivering van het gebruik van bestaande terreinen en luchtruim plaatsvindt. De Nederlandse krijgsmacht opereert voor een zeer groot deel –voor ongeveer de helft van al haar activiteiten – reeds in het buitenland. Alle grote oefeningen van de Nederlandse krijgsmacht vinden in het buitenland plaats. Dit geldt ook voor het trainen met de grotere wapensystemen. De vliegertrainingen vinden grotendeels plaats in de VS en grote oefeningen of met zwaar kaliber schieten door de landmacht gebeurt in Duitsland. Gemiddeld traint 60% van de vlooteenheden en 45-50% van de marinierseenheden in het buitenland. Op basis van oefenmandagen traint de landmacht ca. 60% in buitenland. En 40% van alle vliegers worden in het buitenland gemaakt. Dit is zelfs 50% inclusief opleidingsuren helikopter- en jachtvliegers.

Op onderstaande kaart is de situatie voor het eerste kwartaal van 2024 weergegeven:

Dit heeft nu al grote gevolgen voor het personeel, dat vaak voor langere tijd structureel in het buitenland actief is. Het is in veel gevallen onoverkoombaar dat personeel een aantal maanden naar het buitenland moet om te oefenen of op missie is. Dit kan zelfs bijdragen aan de aantrekkingskracht van Defensie. Maar de keerzijde is dat personeel structureel voor langere tijd weg van huis is. Dit brengt een grote last voor militair personeel met zich mee en trekt een wissel op relaties en op het (gezins)leven in Nederland. Nog meer oefenen in het buitenland kan zo een negatief effect hebben op de aantrekkelijkheid van Defensie als werkgever en daarmee nog meer tot onvervulde vacatures en capaciteitsproblemen.

Veel insprekers vragen om de reeds bestaande concentratie van activiteiten in bepaalde regio's mee te wegen en meer oog te hebben voor spreiding over Nederland van activiteiten. Hoewel deze vraag vanuit die betreffende regio's begrijpelijk is, gaat het in de fase van de planMER om een goed onderbouwde beoordeling over de verschillende alternatieven te maken en zo te bepalen wat de meest geschikte locatie is voor de betreffende behoefte. Wel wordt in het MER-onderzoek gekeken naar eventueel verschillende defensiebehoeftes met elkaar botsen (bijvoorbeeld een beoogde locatie voor munitieopslag en een laagvlieggebied). In een latere fase van het proces zal het aspect van spreiding wel worden meegewogen en een plek krijgen in de (ontwerp) beleidsvisie.

In veel zienswijzen wordt om een toelichting gevraagd wat de uitbreiding van activiteiten concreet betekent (bijvoorbeeld hoeveel extra vluchten, op welke momenten van de dag en of dit het gehele jaar gebeurt of in bepaalde periodes). Deze vragen zijn zo gedetailleerd als mogelijk beantwoord. Vaak geldt wel dat de exacte invulling van de behoeften in een volgende fase wordt bepaald.

Uit veel zienswijzen spreekt bezorgdheid over de effecten van nieuwe defensieactiviteiten in de directe omgeving van de insprekers. Deze zorgen zijn begrijpelijk. De zorgen betreffen bijvoorbeeld de toename van geluid en impact op de gezondheid door meer vliegen, toenemende drukte op de wegen in de omgeving, de invloed op natuurgebieden door meer oefenen of gevolgen voor de leefbaarheid in omliggende dorpen en steden. In de volgende paragraaf wordt toegelicht hoe hiermee in het onderzoek wordt omgegaan. En als gevolg van zorgen die insprekers hebben voor hun directe leefomgeving wordt vaak ook geïnformeerd hoe Defensie omgaat met compensatie van schade, waardedaling of negatieve effecten op de bedrijfsvoering. Hoewel in deze fase van het NPRD hier nog geen sprake van is (het betreft nu onderzoek naar de effecten van de verschillende alternatieven), wordt wel aangegeven hoe hiermee om zal worden gegaan. Als er aanleiding voor nadeelcompensatie blijkt te zijn kan daar in een latere fase een aanvraag worden ingediend. Dit is aan de orde op het moment dat er een besluit met juridische werking (bijvoorbeeld in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving, Omgevingsplan of projectbesluit) genomen wordt. In paragraaf 1.3. wordt dit nog nader toegelicht.

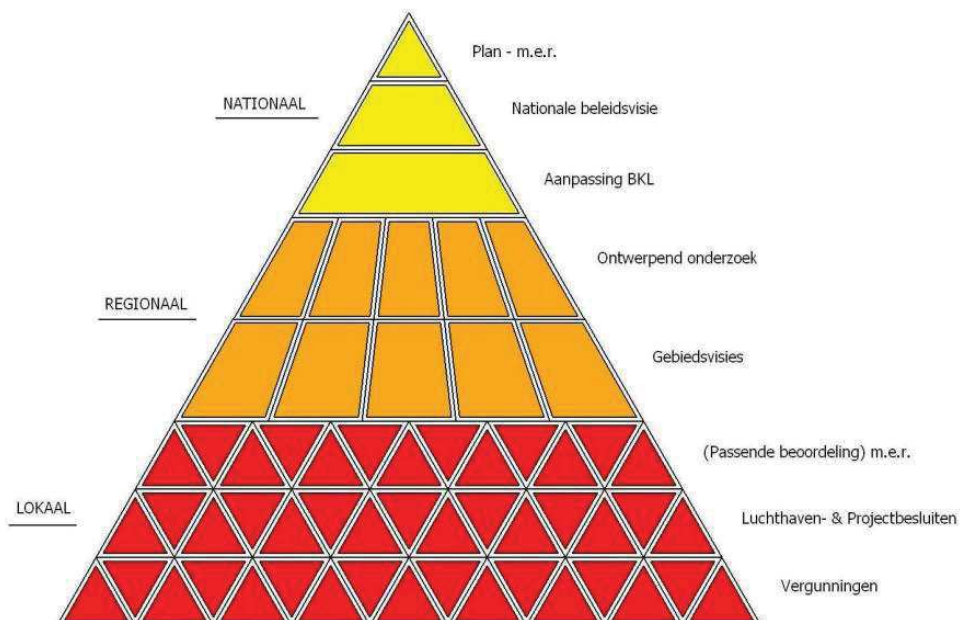
Ten slotte wordt in veel zienswijzen gevraagd hoe ervoor gezorgd wordt dat de besluitvorming over opgaven van het NPRD met andere Rijks- en regionale opgaven (Nota Ruimte, NOVEX, Ruimtelijke Voorstellen van de provincies, RESsen, aanpak landelijk gebied) in samenhang plaatsvindt. Daarnaast is vaak de vraag gesteld wie nu besluit over de locatiekeuze. Het is het kabinet dat een integrale keuze maakt voor de locaties. Dit gebeurt mede in het kader van de Nota Ruimte. Daarnaast werkt het kabinet met alle provincies samen om waar nodig deze afstemming tussen de verschillende ruimtelijke opgaven te realiseren. In een latere fase van het NPRD zullen voor de bovenregionale behoeftes ook gebiedsgerichte uitwerkingen gemaakt worden met opnieuw de mogelijkheid voor uitgebreide participatie.

1.3 Het planMER in het proces van het NPRD

In veel zienswijzen zijn vragen gesteld over het detailniveau van het op te stellen planMER. Het gaat hierbij over de diepgang en wijze van onderzoek, maar ook over of een bepaald thema wel of niet wordt meegenomen. Ook zijn zorgen geuit hoe deze plan-mer procedure zich verhoudt tot de SMB-richtlijn (Europese richtlijn die overheden verplicht een milieubeoordeling uit te voeren van plannen die aanzienlijke milieueffecten kunnen hebben).

In het planMER worden de relevante effecten op de fysieke leefomgeving voor alle behoeften en alle alternatieven in beeld gebracht. Het planMER sluit hierbij aan bij het nationale niveau waarop het NPRD uitspraken doet. In de NRD is dit gevisualiseerd met onderstaande figuur. Het planMER helpt hierbij door het in beeld brengen van de alternatieven en deze gelijkwaardig op de relevante effecten van de fysieke leefomgeving (van geluid tot mobiliteit en van stikstof tot erfgoed) te beoordelen. Mede op basis van deze informatie die in het planMER objectief en transparant inzichtelijk wordt gemaakt kan een keuze voor een bepaalde locatie gemaakt worden door het kabinet. Ook zijn dan voor dit zogenoemde voorkeursalternatief de belangrijkste effecten en dus kansen en risico's in beeld.

Voordat uiteindelijk tot daadwerkelijke realisatie overgegaan kan worden, vindt nog een uitgebreid traject plaats op lokaal niveau, inclusief ontwerpend onderzoek en eventuele project-mer procedures. Hierin wordt op gedetailleerd niveau onderzoek gedaan en komen ook aspecten als meekoppelkansen en breed overleg met partijen aan de orde. Planvorming op het lokale niveau resulteert in een juridisch bindend besluit. Dit kan een luchthavenbesluit, een projectbesluit of een omgevingsplan zijn. Tegen dit juridisch bindende besluit is – naast zienswijzen – ook bezwaar en beroep mogelijk op basis van de Omgevingswet. Bezwaar en beroep, en eventuele nadeelcompensatie, is dus alleen mogelijk in deze fase van de planvorming.

Het op te stellen planMER is in lijn met de Europese SMB-richtlijn (EU-Richtlijn 2001/42/EG) en de implementatie hiervan in de Omgevingswet. In het planMER wordt het onderzoek op een relatief hoog abstractieniveau uitgevoerd. In veel planMER-studies is dit onderzoek kwalitatief van aard. Kwantitatieve analyses komen dan in een projectMER. Het kabinet kiest ervoor om voor bepalende thema's als geluid, luchtkwaliteit, stikstof en omgevingsveiligheid ook in deze fase al kwantitatief onderzoek te verrichten. Zo worden bijvoorbeeld geluidgehinderden, aantal woningen in toekomstige veiligheidscircles en de effecten van ultrafijn stof in beeld gebracht. Ook bij deze onderzoeken zijn de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht gegeven kan worden hoe alternatieven onderling scoren en inzicht in de zwaarte en het bereik van de effecten. De focus ligt dus op locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Het kabinet is zich ervan bewust dat dit in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd zal moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten, die in diverse zienswijzen gevraagd wordt, in deze fase nog niet gegeven kan worden. In algemene zin is uit het planMER straks wel te herleiden wat de omvang en aard van de effecten op de omgeving is.

1.4 Uitbreiding van het onderzoek

In de zienswijzen zijn thema's aangedragen die in het geheel niet of niet specifiek zijn opgenomen in de beoordelingstabel uit de NRD. In veel gevallen heeft het kabinet besloten deze thema's op te nemen in het planMER. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de effecten op paardenhouderijen, specifieke woningbouwplannen en enkele specifieke functies binnen een zoeklocatie. Ook wordt aan het planMER de inpasbaarheid van luchtvaartbehoeften in het luchtruim en de effecten op andere luchtruimgebruikers toegevoegd. Er bestaan ook de nodige zorgen bij indieners over de invloed op (toekomstige) energienetwerken. Daarom wordt op dit punt meer gedetailleerde informatie betrokken in het onderzoek, op basis van gegevens die de provincies aanleveren.

Daarnaast zijn in de zienswijzen veel vragen gesteld rondom de thema's geluid en gezondheid. Voor geluid geldt zoals gezegd dat in het planMER kwantitatief onderzoek gericht op het vergelijken van alternatieven en inzicht in de grootte en het bereik van de effecten wordt uitgevoerd. Hierbij is gevraagd ook naar piekbelasting te kijken. Dit aspect is toegevoegd aan het onderzoek bij de luchtvaart gerelateerde behoeftes en zal in algemene zin beschouwd worden in het planMER. Voor gezondheid wordt in het planMER ingegaan op de relatie met de WHO-advieswaarden en wordt dus verder gekeken dan alleen normen uit wet- en regelgeving.

Los van dit planMER vindt Defensie dat er beter inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F-35. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om - net als in 2020 - ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zal Defensie later dit jaar afstemmen met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.

Verschillende insprekers rondom De Peel vragen om een integrale Kosten Effectiviteits Analyse (KEA). Naar aanleiding van deze zienswijzen zal in het kader

van de planMER weliswaar geen KEA worden uitgevoerd maar worden de kosten van de alternatieven op hoofdlijnen, relatief ten opzichte van elkaar, in beeld gebracht.

In de NRD zijn diverse zoekgebieden voor defensieactiviteiten nog abstract geformuleerd. Veel zienswijzen vragen om concretisering van deze vaak grote zoekgebieden. Deze gebieden zijn nu concreter gemaakt (bijvoorbeeld voor het nieuwe springterrein). Deze zijn in hoofdstuk 2 opgenomen. Ook waren er veel vragen over welke civiele luchthavens mede beschouwd worden. Ook dit is in deze Nota van Antwoord ingevuld.

Tot slot ligt de focus van het planMER, zoals in de NRD beschreven, op de behoeften die een bovenregionale afweging vragen. De locatiespecifieke behoeften worden wel beschouwd in het planMER, maar op quick-scanniveau. Ook hier geldt, conform de hiervoor getoonde figuur, dat nog lokale uitwerking inclusief gedetailleerd milieuonderzoek plaats zal vinden. Wel is op basis van de zienswijzen besloten om kwantitatief onderzoek te verrichten naar bijvoorbeeld ruimtebeslag en impact van baanverlenging bij luchtmachtbases.

1.5 Advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage

De Commissie voor de Milieueffectrapportage is om een advies over de gehanteerde reikwijdte en detailniveau gevraagd. De Commissie brengt hiervoor een advies uit, dat openbaar te raadplegen is via [Adviezen - Commissiemer.nl](#). Het kabinet neemt dit advies, net als de ingediende zienswijzen, mee om het onderzoek voor het planMER te verrijken en te versterken. In het planMER wordt aangegeven op welke punten van de Commissie het kabinet meegegaan is in aanpassing van het onderzoek en op welke punten niet.

1.6 Vervolg na verschijnen Nota van Antwoord

Na het verschijnen van deze Nota van Antwoord worden in juni en juli door heel Nederland gebiedsbijeenkomsten georganiseerd. In deze bijeenkomsten licht Defensie toe op welke onderdelen het onderzoek naar aanleiding van de Nota van Antwoord is aangevuld en worden de resultaten tot dan toe uit het milieuonderzoek gedeeld. Iedereen is welkom op deze gebiedsbijeenkomsten. Via de website van Defensie worden de bijeenkomsten aangekondigd. Tijdens deze gebiedsbijeenkomsten is er ruimte voor deelnemers om aanvullende inzichten mee te geven. De nu ontvangen zienswijzen en de verslagen van de gebiedsbijeenkomsten worden betrokken bij de keuze van het kabinet voor voorlopige voorkeurslocaties.

Op basis van deze brede participatie en het milieuonderzoek zal het kabinet na het zomerreces de voorlopige voorkeurslocaties bepalen. Na bestuurlijk overleg met de medeoverheden in het najaar zal naar verwachting eind 2024/begin 2025 het kabinet de finale voorkeurslocaties vastleggen en, als onderdeel van het ontwerp van de Nationale Beleidsvisie Ruimte voor Defensie, ter inzage leggen.

2 Hoofdlĳn beantwoording per behoefte

2.1 De ontvangen zienswijzen

Defensie heeft 2.218 zienswijzen mogen ontvangen. Burgers, bedrijven, andere overheden en belangenorganisaties hebben dus veel en goed gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot inspraak op de NRD. Ook is er een aantal zienswijzen ontvangen uit omliggende landen. In onderstaande tabel is weergegeven wie de indieners van een zienswijze zijn:

Indieners	Aantal ontvangen zienswijzen
Particulieren	1.821
Bedrijven	111
Andere overheden	149
Belangenorganisaties	108
Overig	29

In de volgende tabel is weergegeven op welke behoefte uit de NRD de zienswijzen betrekking hebben. Omdat veel zienswijzen een reactie bevatten op meerdere behoeften is de toedeling gebaseerd op de samengevatte vragen:

Behoeftē uit NRD	Aantal samengevatte vragen
Behoeften met een bovenregionale afweging:	
I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden	191
II. Extra locatie grootschalige munitieopslag	57
III. Nieuwe munitieopslag SIC	22
IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven	77
V. Oefenen in verstedelijkt gebied	30
VI. Nieuw amfibisch oefengebied	19
VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support	10
VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit	409
IX. Onbemande maritieme helikopters	9
X. Stationering en corridors onbemande cargodrones	50
XI. Laagvlieggebieden helikopters	182
XII. Helikopterlandingsplaatsen	32
XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan tactisch luchttransport	29
Locatiespecifieke behoeften	267
Algemene en themavragen	852

Hieronder worden per behoefte de belangrijkste punten uit de ontvangen zienswijzen en de beantwoording hiervan vermeld. Ook wordt aangegeven op welke onderdelen de zienswijzen aanleiding vormen om het onderzoek aan te vullen of aan te passen. Per behoefte is aangegeven op welke onderdelen het onderzoek concreet wordt aangevuld. Het kan dan gaan om:

- meer specifieke locatie-alternatieven binnen de in de NRD opgenomen zoekgebieden en zoekcategorieën;
- in zienswijzen aangedragen locatie-alternatieven;
- n.a.v. zienswijzen uitvoeren van aanvullend onderzoek.

2.2

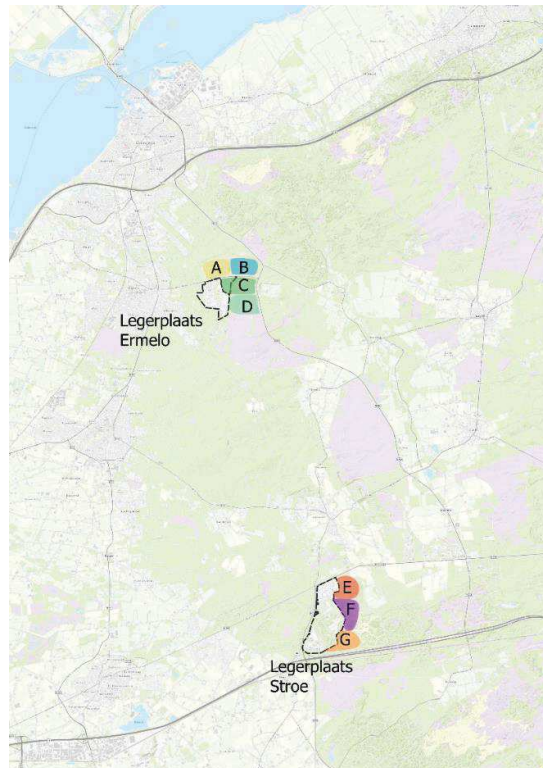
I. Versterken en concentreren ondersteunende eenheden

Veel zienswijzen voor deze behoefte richten zich op de landbouwgrond in Flevoland die verloren gaat met een keuze voor een van deze locaties, het feit dat deze locaties onder zeeniveau liggen en dus kwetsbaar zijn bij een eventuele aanval en de beperkte capaciteit van de bestaande infrastructuur. In meer algemene zin vragen veel insprekers om zoveel mogelijk bestaande defensieterrainen te benutten. Een deel van de zienswijzen is positief over een keuze voor Flevoland vanuit werkgelegenheid. Van de andere kant maakt een deel van insprekers zich zorgen over de effecten op de leefbaarheid voor bewoners. Dit geldt ook voor uitbreiding van de bestaande locaties Ermelo en Stroe. In algemene zin kan worden geconcludeerd dat het toevoegen van landbouwtransitiegebieden als alternatief in het planMER door weinig indieners als kansrijk wordt geacht.

Defensie begrijpt dat deze behoefte een grote impact zal gaan hebben op de nabijgelegen omgeving. De gevolgen van de defensieactiviteiten voor landbouw(gronden), de bodem en het watersysteem worden onderzocht in het planMER. Naast deze aspecten wordt in het onderzoek ook inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is en wat daarvan de gevolgen zullen zijn. Daarnaast worden de leefbaarheidseffecten onderzocht. De gevolgen voor bereikbaarheid door toenemend verkeer voor de omgeving vormen ook onderdeel van het onderzoek. Naar aanleiding van de zienswijzen zal in het planMER een duidelijke koppeling met het NPLG worden gemaakt. Er zal gekeken worden welke alternatieven in gebieden liggen waar een grote transitieopgave voor de landbouw ontstaat. Daarnaast zal diepgaander op de specifieke waterproblematiek worden ingegaan en wordt geur aan het onderzoek toegevoegd. In de NRD zijn locaties voor het concentreren en versterken van ondersteunende eenheden met een puntaanduiding op de kaart geduid. Hieronder worden de te onderzoeken locaties per alternatief verder geconcretiseerd.

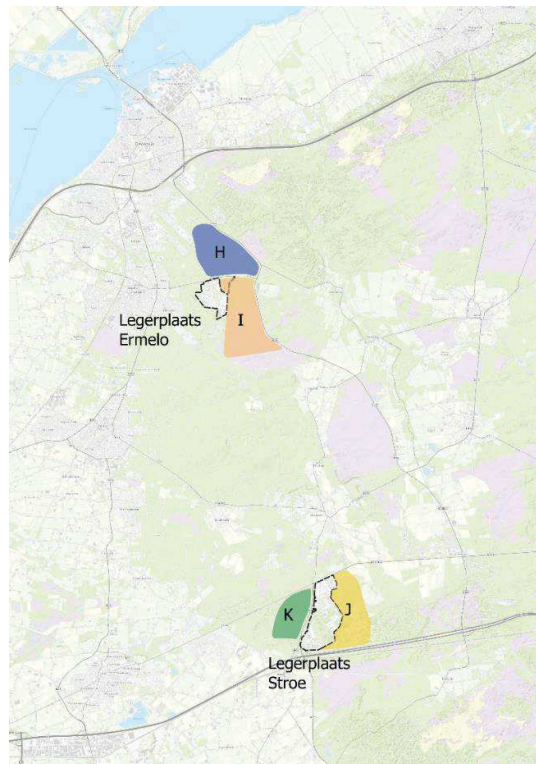
Alternatief 1: Versterken en deels concentreren op twee bestaande Defensielocaties (Ermelo en Stroe)

Dit alternatief gaat uit van een ruimtevraag op Stroe en Ermelo. Hiervoor is op Ermelo aanvullende ruimte nodig, die ten oosten of noorden van het bestaande terrein onderzocht wordt. Op Stroe wordt ruimte ten oosten van het bestaande terrein onderzocht. In onderstaande kaart worden hiervoor per locatie verschillende te onderzoeken varianten weergegeven. Het oogpunt voor alternatief 1 is om uiteindelijk voor beide locaties één variant te kiezen.

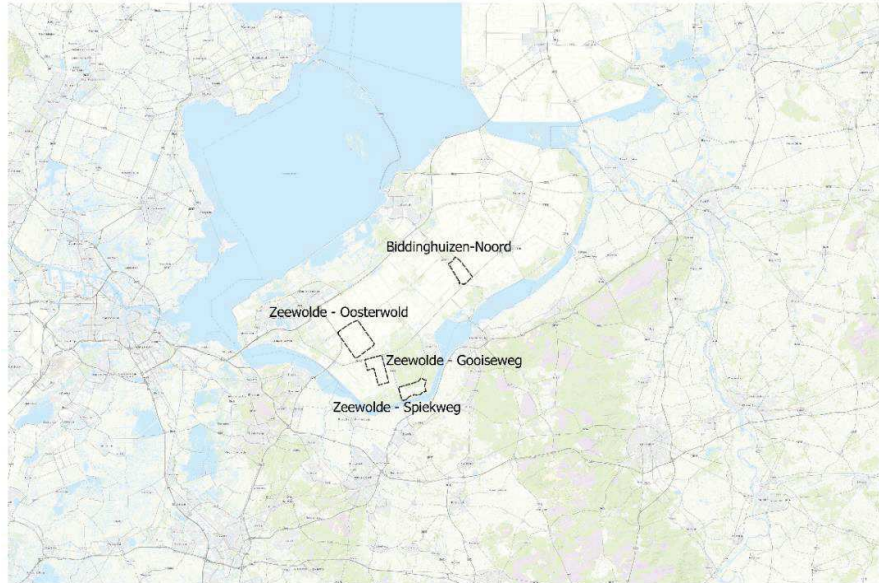
Alternatief 2: Versterken en concentreren op één bestaande Defensielocatie (Ermelo of Stroe)

Dit alternatief gaat uit van concentratie op één locatie (Stroe of Ermelo). In dit alternatief wordt op Ermelo ruimte ten noorden of oosten van het bestaande terrein onderzocht. Voor de variant Stroe wordt ruimte ten oosten of westen van het bestaande terrein onderzocht. Het oogpunt voor alternatief 2 is om uiteindelijk voor één van beide locaties één variant te kiezen.

Alternatief 3: Versterken en concentreren op één nieuwe Defensielocatie

Dit alternatief gaat uit van concentratie op een nieuwe locatie. De locaties Zeewolde–Gooiseweg, Zeewolde–Spiekweg en Biddinghuizen–Noord zijn een resultante van een GIS-analyse waarin getoetst is op de selectiecriteria die in de NRD genoemd zijn. Dit proces is toegelicht in de NRD. Locatie Zeewolde–Oosterwold is vanuit eerdere participatie aangedragen. Deze locatie is vergeleken met de andere zoekgebieden zeer omvangrijk. Op onderstaand kaartbeeld zijn de gebieden uit de NRD weergegeven als de varianten die Defensie voor alternatief 3 in het PlanMER onderzoekt. Het oogpunt voor alternatief 3 is om uiteindelijk voor één van deze varianten, of een locatie in een landbouwtransitiegebied, te kiezen.

Voor het NRD-alternatief 'landbouwtransitiegebied' is een aantal gebieden in het midden van het land geïdentificeerd. Deze gebieden zijn in deze fase nog niet op kansrijkheid getoetst. Afhankelijk van deze toetsing zal hierover op een later moment worden gecommuniceerd. Dit gebeurt voorafgaand aan besluitvorming door het kabinet.

In onderstaande tabel is aangegeven op welke onderdelen het onderzoek wordt aangevuld.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Uitbreiding onderzoek	- Uitbreiding van het aspect water, met waar relevant aandacht voor opbarsting, kwel en droogte; - Uitbreiding met het aspect geur door omliggende geurbronnen.

2.3

II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

De zienswijzen die zijn ingediend over een extra locatie voor grootschalige munitieopslag zijn divers. De meeste vragen gaan over veiligheid in relatie tot transport en water. Bij transport maken indieners zich zorgen over hun eigen veiligheid door de doorvoer van de munitie, maar ook over de kwetsbaarheid van een locatie wanneer hier maar weinig routes naartoe leiden. Als laatste binnen het thema transport vragen enkele indieners zich ook af wat de effecten op de verkeersdrukke zijn wanneer een munitieopslag in hun nabijheid gerealiseerd wordt. Binnen de ingediende zienswijzen die betrekking hebben op water zijn grofweg twee categorieën te onderscheiden. Er zijn zienswijzen die wijzen op de risico's van het realiseren van munitieopslag in overstromingsgevoelig gebied en zienswijzen die aandacht vragen voor de effecten op het grond- en oppervlakte water in de omgeving van de munitieopslag. Andere terugkomende aspecten bij deze behoefte

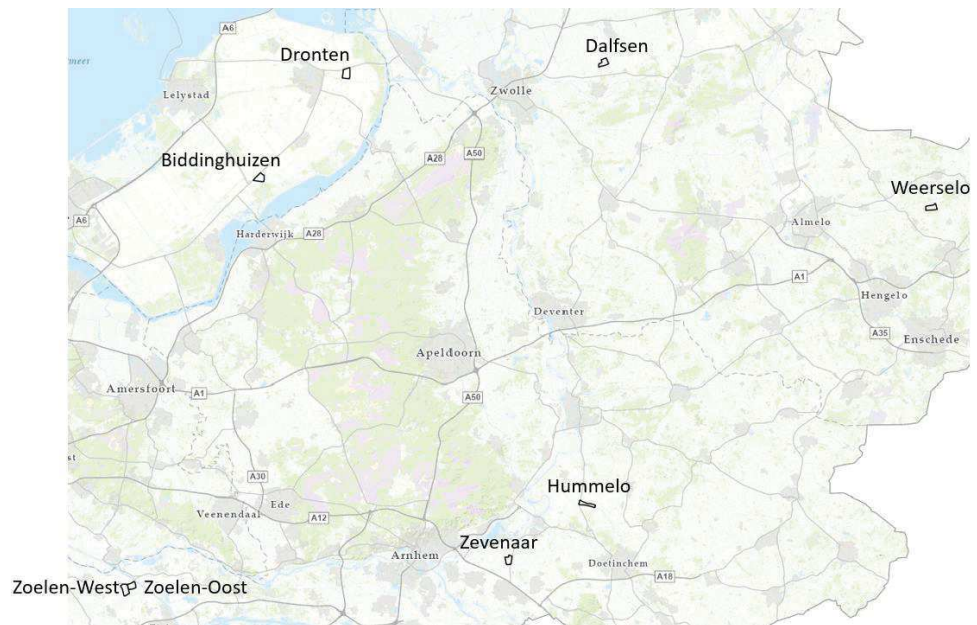
zijn zienswijzen waarin locaties worden voorgesteld en zienswijzen waarin aandacht wordt gevraagd voor de impact op de omgeving (het verliezen van vruchtbare landbouwgronden en natuur).

Defensie waardeert het meedenken over een geschikte locatie en de betrokkenheid die wordt getoond bij deze behoefte en begrijpt ook de zorgen die spelen rondom het thema veiligheid. Het planMER speelt hierin een belangrijke rol. In dit onderzoek worden voor de verschillende locatiealternatieven vergelijkende onderzoeken gedaan waarin onder andere gekeken wordt naar de mogelijke transportroutes, de bodemeffecten, klimaateffecten maar ook de impact op landbouwgronden.

In de NRD zijn zeven cirkels met zoekgebieden opgenomen en een opsomming van locaties-eisen. In onderstaande tabel en kaart zijn de hieruit volgende concrete locatie-alternatieven naar voren gekomen.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Meer specifieke locatie-alternatieven	- Biddinghuizen, gemeente Dronten, Flevoland - Dronten, gemeente Dronten, Flevoland - Dalfsen, gemeente Dalfsen, Overijssel - Weerselo, gemeente Dinkelland, Overijssel - Hummelo, gemeente Bronckhorst, Gelderland - Zevenaar, gemeente Zevenaar, Gelderland* - Zoelen Oost, gemeente Buren, Gelderland - Zoelen West, gemeente Buren, Gelderland
Uitbreiding onderzoek	Uitbreiding van het aspect water met waar relevant aandacht voor opbarsting, kwel en droogte

* Voor deze locatie wijst de gemeente in haar zienswijze op de nabijheid van een buisleiding voor gevaarlijke stoffen. De locatie wordt nu wel meegenomen in het planMER maar deze zienswijze zal worden meegewogen bij de verdere inschatting van de kansrijkheid.

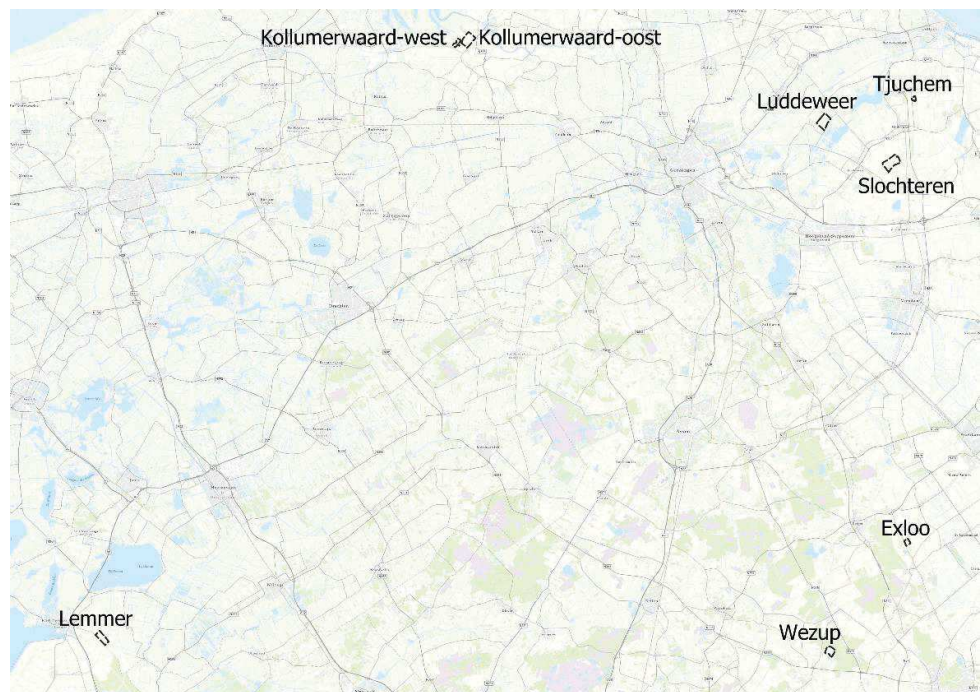
2.4 III. Nieuwe munitieopslag SIC

De zienswijzen die zijn ingediend rondom de behoefte aan snel inzetbare capaciteit (SIC) voor munitieopslag zijn grofweg in te delen in drie categorieën. Het meest voorkomende onderwerp bij deze behoefte heeft betrekking op natuur en landschap. Indieners maken zich zorgen dat een munitieopslag negatieve effecten zal hebben op natuurwaarden en de karakteristieke landschappelijke elementen in hun omgeving. In het verlengde hiervan gaan zienswijzen ook regelmatig over het conflicterende belang met recreatie. Over de bereikbaarheid van natuurgebieden zijn ook vragen gesteld. Als laatste onderwerp wordt de verkeersveiligheid door verschillende indieners aangekaart. Hierbij worden de ontsluitingsmogelijkheden genoemd en de risico's voor de omgeving vanwege het vervoer van gevaarlijke stoffen. De betrokkenheid die indieners tonen om hun leefomgeving te beschermen, begrijpt Defensie. In het proces wordt dan ook onderzocht hoe groot de impact op de omgeving zal zijn. Hierbij wordt in het planMER in kaart gebracht wat de effecten zijn op natuurgebieden, op de veiligheid van de ontsluiting en of/hoe er een verdringingseffect zou kunnen zijn voor recreatie. N.a.v. de zienswijzen worden ook de mogelijke effecten op radioastronomie in kaart gebracht.

In de NRD zijn zes cirkels met zoekgebieden opgenomen en een opsomming van locaties-eisen. In onderstaande tabel en kaart zijn de hieruit volgende concrete locatie-alternatieven naar voren gekomen. In haar zienswijze geeft de provincie Groningen aan de twee zoekgebieden in Groningen niet geschikt te vinden. De Provincie en regio hebben daarom als alternatieve locatie een locatie bij Tjuchem voorgesteld. Deze locatie wordt aan het planMER toegevoegd.

Ook heeft de gemeente Noardeast Fryslân in haar zienswijze aandacht gevraagd voor mogelijkheden op de terreinen van de oude kruitfabriek van KNSF in de Kollumerwaard. Dit locatie-alternatief zal worden onderzocht in het planMER.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Meer specifieke locatie-alternatieven	- Lemmer, gemeente De Friese Meren, Friesland - Kollumerwaard Oost, gemeente Noardeast Fryslan, Friesland - Luddeweer, gemeente Midden-Groningen, Groningen - Slochteren, gemeente Midden-Groningen, Groningen - Exloo, gemeente Borger-Odoorn, Drenthe - Wezup, gemeente Coevorden, Drenthe
Aangedragen alternatieven	- Oude kruitfabriek Kollumerwaard West, gemeente Noardeast Fryslan, Friesland - Tjuchem, gemeente Midden-Groningen, Groningen
Uitbreiding onderzoek	Uitbreiding van het aspect raakvlakken met effecten op radioastronomie

2.5

IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven

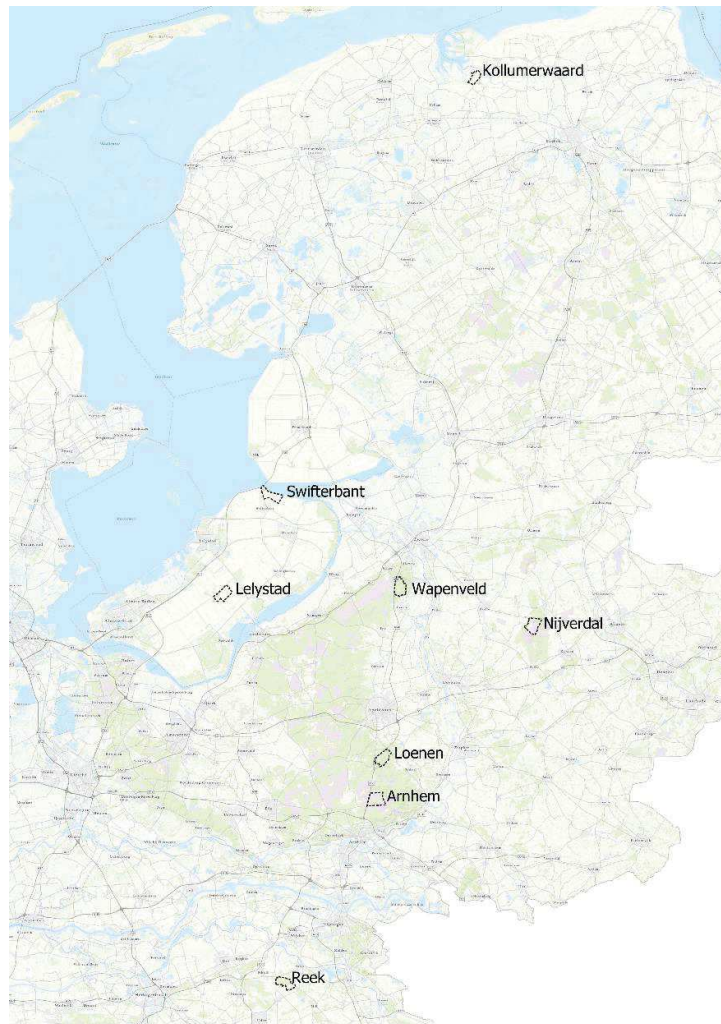
De extra ruimtebehoefte van Defensie aan een springterrein was in de NRD nog globaal in kaart gebracht. Een groot deel van de zienswijzen die zijn ingediend over deze behoefte vragen dan ook naar een specificatie van de te onderzoeken locaties. Op basis van de in de NRD genoemde selectiecriteria zijn deze gebieden nu geconcretiseerd.

Buiten indieners die vroegen om een specificatie van locaties, is het overgrote deel van de zienswijzen ingediend door omwonenden van het reeds bestaande springterrein van Reek. De onderwerpen die hierbij het meest ter sprake kwamen, waren zorgen rondom (hogere intensiteit van) trillingen en geluid en de effecten hiervan op het leefklimaat en natuur. Ook het mogelijke verdringingseffect op

vruchtbare landbouwgronden wordt door indieners meermaals aangekaart als reden om het springterrein niet in deze gebieden te vestigen.

Defensie begrijpt dat het vervelend is voor indieners dat er nog veel onzekerheid bestond over de locatiealternatieven van deze behoefte. Nu deze wel bekend zijn, hoopt Defensie dan ook dat dit meer duidelijkheid creëert voor de indieners. Andere thema's als geluid en trillingen waarover indieners zich zorgen maken worden meegenomen in het planMER. In aanvulling op de NRD zal ook kwantitatief inzichtelijk gemaakt worden wat de trillings- en geluidseffecten zijn van deze behoefte. Ook wordt gekeken wat het ruimtegebruik is van een locatie inclusief zoneringen. De volgende locatie-alternatieven worden in het planMER onderzocht:

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Meer specifieke locatie-alternatieven	- Uitbreiding Reek, gemeente Maashorst, Noord-Brabant - Kollummerwaard, gemeente Noardeast Fryslan, Friesland - Swifterbant, gemeente Dronten, Flevoland - Lelystad, gemeente Lelystad, Flevoland - Nijverdal, gemeente Hellendoorn, Overijssel - Wapenveld, gemeente Heerde, Gelderland - Loenen, gemeente Apeldoorn, Gelderland - Arnhem, gemeente Arnhem, Gelderland
Uitbreiding onderzoek	Uitbreiding van het onderzoek naar het aspect trillingen

2.6 V. Oefenen in verstedelijkt gebied

De zienswijzen die zijn ingediend op de behoefte van Defensie om te kunnen oefenen in verstedelijkt gebied gaan over een grote verscheidenheid aan onderwerpen. Zo zijn zorgen geuit over de effecten op de natuur. Effecten die genoemd worden zijn onder andere geluid, trillingen en stikstof vanwege verplaatsing en bouw van objecten. Enkele indieners doen suggesties voor locaties. Hierbij wordt meermaals de koppeling gelegd met het laagvlieggebied dat boven Drenthe ligt, waardoor een combinatie van een oefenterrein met oefendorp een kans kan bieden. Meer kritische geluiden komen uit Groningen waar indieners aangeven na alle materiële en mentale aardbevingsschade deze ontwikkeling in hun regio onwenselijk te vinden.

De locatiealternatieven worden nu in het planMER onderzocht op de aspecten waar veel indieners in hun zienswijzen zich zorgen over maken. Er worden onderzoeken uitgevoerd naar onder andere trillingseffecten, geluid en mate van natuurverstoringen. Dit biedt dan een overzicht van effecten waarop de

verschillende locaties met elkaar vergeleken kunnen worden. Hieronder worden naast de Nassau Dietzkazerne ook de bestaande oefenterreinen (OT) genoemd die worden onderzocht. In de NRD stonden deze alleen op de kaart weergegeven.

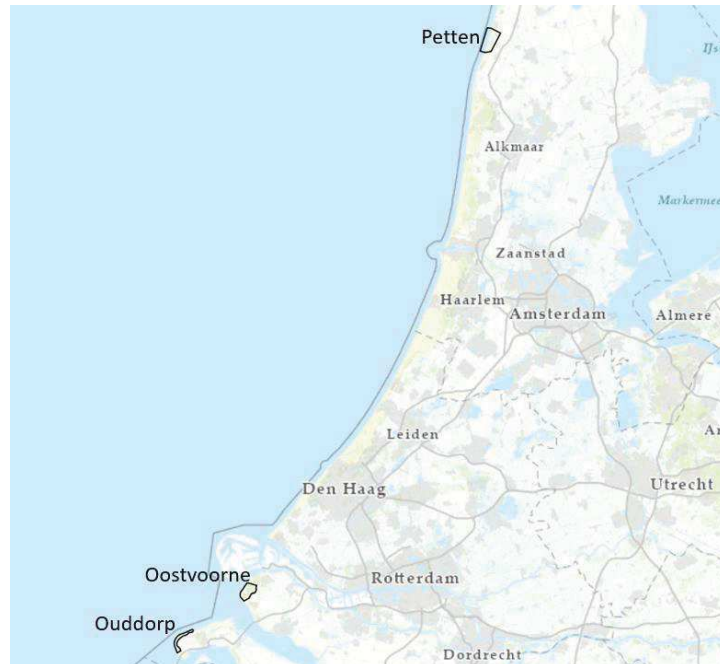
Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Meer specifieke locatie-alternatieven	- Nassau Dietz Kazerne - OT Weerterheide - OT Marnerwaard - OT Leusderheide - OT Crayelheide - OT RucphenseHeide - OT Havelte-West - OT De Haar - OT Vlasakkers - OT Doorn-Driebergen - OT Vughtse Heide

2.7 VI. Nieuw amfibisch oefengebied

De zienswijzen die zijn ingediend bij de behoefte van Defensie aan een amfibisch oefengebied gaan grotendeels in op de effecten hiervan op de reeds aanwezige natuur en landschappen. De natuurwaarde van het UNESCO Werelderfgoed van de Waddenzee, het Lauwersmeergebied en de Noordzeekuststrook bij Petten zijn gebieden waar de indieners zich vaak zorgen om maken. Er zijn ook indieners die kansen zien om samen met Defensie de natuurwaarden in het Lauwersmeergebied te vergroten, mocht het kabinet besluiten dat gebied als voorkeurslocatie aan te wijzen. Net als de indieners hecht Defensie waarde aan de genoemde natuurgebieden maar is er ook de noodzaak vanuit de operationele gereedheid om meer en in grotere getalen amfibisch te kunnen oefenen. Daarom wordt in het planMER onder meer onderzocht wat de impact is op de omgeving.

In de NRD zijn Petten, Marnewaard, Vliehors en Maasvlakte opgenomen als locatie-alternatief en is gemeld dat stroken landinwaarts wenselijk zijn waar geoefend kan worden op het aanvallen op een doel. Bij Marnewaard en Vliehors leidt dat tot gebiedsafbakening van het huidige oefenterrein. Bij Petten is het onderzoeksgebied gekozen in de achterliggende duinenrij. Voor locatie-alternatief Maasvlakte zijn alternatieve locaties in beeld gekomen. De Maasvlakte is aangelegd om de (concurrentie)positie van de Mainport Rotterdam in het belang van de Nederlandse economie. Een permanent oefengebied op de Maasvlakte is in strijd met die doelstelling en de kosten die gepaard zijn gegaan met de aanleg. Daarom is in de directe omgeving van de Maasvlakte gekeken of er locatie-alternatieven voorhanden zijn die in het planMER onderzocht kunnen worden. Dit heeft geleid tot twee te onderzoeken alternatieven die niet binnen het havengebied vallen maar wel voldoen aan de behoefte van Defensie om in deze regio een oefenterrein te creëren. Hierbij dient opgemerkt te worden dat deze gebieden onderdeel zijn van het Natura 2000-netwerk en significant negatieve milieueffecten daardoor op voorhand te verwachten zijn.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Meer specifieke locatie-alternatieven	- Petten, gemeente Schagen, Noord-Holland - Oostvoorne, gemeente Voorne aan Zee, Zuid-Holland (in plaats van Maasvlakte) - Ouddorp, gemeente Goeree-Overflakkee, Zuid-Holland (in plaats van Maasvlakte)

2.8 VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support

Veel van de ingediende zienswijzen die betrekking hebben op de behoefte aan gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support gaan over het aspect veiligheid. De behoefte van Defensie om munitie en brandstof over- en op te slaan, zorgt voor vragen en bezwaren rondom veiligheid voor medewerkers in de haven. Ook de veiligheidsrisico's rondom de haven en verderop door de transportroutes die gekozen worden, worden genoemd als zorg. Daarnaast wordt in een deel van de zienswijzen aandacht gevraagd voor eventuele verdringing van andere functies in een haven. Hierbij wordt zowel gewezen op het directe beslag op kaderuimte als de veiligheidscontour die rondom de activiteiten geldt waardoor er minder ruimte overblijft voor andere zaken als energievoorziening. Defensie begrijpt de zorgen en erkent dat de ruimtevraag inderdaad een behoorlijke impact zal hebben op de omgeving in en rondom de haven. Daarom worden de alternatieve locaties nu tegen elkaar afgewogen in het planMER. In dit onderzoek wordt aandacht besteed aan de genoemde aspecten als externe veiligheid, interferentie met huidige en geplande toekomstige functies en andere zaken als impact op natuur en geluidsbelasting op de omgeving.

Voor deze behoefte is de te onderzoeken uitbreiding in de havengebieden van Vlissingen, Rotterdam en Eemshaven nog niet verder geconcretiseerd dan in het NRD is aangegeven. Hierover zal op een later moment, voorafgaand aan besluitvorming door het kabinet, apart worden gecommuniceerd.

2.9 VIII. Toename gebruik jachtvliegcapaciteit

Veel zienswijzen op deze behoefte uiten zorgen over de mogelijke effecten ervan op leefbaarheid en gezondheid, en vrezen een toename van overlast. Een veel genoemde zorg is de toename van geluid. Veel indieners delen een tweeledige boodschap. Enerzijds verzetten ze zich tegen de groei van jachtvliegtuigen, anderzijds wijzen ze erop dat de F-35 een ander geluid produceert dan de F-16. Defensie begrijpt deze zorgen omdat meer vliegen met jachtvliegtuigen onvermijdelijk meer geluid met zich mee zal brengen. Het planMER brengt daarom alle relevante effecten op de fysieke leefomgeving in kaart. Dit biedt een overzicht op hoofdlijnen dat nodig is om de alternatieven te kunnen beoordelen en te vergelijken. Hierbij worden de effecten op de fysieke leefomgeving breed in beeld gebracht, van geluid tot mobiliteit en van stikstof tot erfgoed voor de verschillende alternatieven zodat het kabinet straks een goede afweging kan maken.

Er zijn ook veel zienswijzen binnen gekomen waarin zorgen worden geuit over de mogelijke verdere concentratie van jachtvliegtuigen in het oosten van Noord-Brabant. Of indieners geven aan dat zij van mening zijn dat Nederland gevrijwaard moet worden van meer jachtvliegtuigactiviteiten. Zij vragen waarom de mogelijkheden in het buitenland niet worden onderzocht. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is echter al rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Bovendien is het voor het personeel onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn. Daarbij komt dat Defensie ook rekening moet houden met extra jachtvliegtuigcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken, zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten. Ook daarvoor is in Nederland ruimte nodig.

Veel indieners vragen of zij gecompenseerd kunnen worden bij een toename van jachtvliegtuigen in hun omgeving. Deze vraag zal later beantwoord kunnen worden nadat het kabinet heeft besloten op welke locatie de toename wordt voorzien. In de fase na het besluit volgen meer onderzoeken en worden de effecten concreter inzichtelijk gemaakt. Dan zal ook blijken of en in welke vorm compensatie aan de orde kan zijn. Daarnaast wijzen veel indieners erop dat de uitbreiding van jachtvliegtuigen in hun omgeving in strijd is met eerdere bestuurlijke toezeggingen door Defensie voor diverse militaire vliegbasis. Defensie is zich terdege bewust van deze toezeggingen. Daarom worden de effecten voor alle mogelijke alternatieven in het planMER betrokken zodat het kabinet een brede afweging kan maken waarbij ook bestuurlijke afspraken onderdeel zullen zijn van die afweging. Veel indieners uiten zorgen over de gezondheid, veiligheid en economische gevolgen voor de paardenhouderijen en veehouderijen in de directe omgeving. Daarom wordt het planMER op dit punt uitgebreid.

Verschillende insprekers rondom De Peel vragen om een integrale Kosten Effectiviteits Analyse (KEA). Naar aanleiding van deze zienswijzen zal in het kader van de planMER weliswaar geen KEA worden uitgevoerd maar worden de kosten van de alternatieven op hoofdlijnen, relatief ten opzichte van elkaar, in beeld gebracht.

Ook in het bijzonder voor vliegbasis De Peel zijn veel vragen gesteld over het gebruik van de referentiesituatie. In het planMER wordt voor de referentiesituatie in beginsel uitgegaan van de bestaande juridisch vastgestelde contouren, zoals bijvoorbeeld voor vliegbasis De Peel het geval is. Voor situaties waar de referentiesituatie sterk afwijkt van het huidige gebruik, maakt het planMER echter ook inzichtelijk wat de effecten ten opzichte van de huidige situatie zijn. Zo ontstaat een transparant beeld van de bijdrage van de behoefte jachtvliegtuigcapaciteit aan de milieusituatie.

In de NRD is opgenomen dat voor deze behoefte ook de mogelijkheid van samenwerking met een civiele luchthaven zal worden onderzocht. Hiervoor is in eerste instantie gekeken naar de luchthavens van nationale betekenis. De nationale overheid is voor deze luchthavens verantwoordelijk voor het vaststellen van het luchthavenbesluit. Daarnaast gaat het hier om luchthavens die zijn ontworpen en ingericht voor intensief gebruik met een daarbij behorende infrastructuur. Vervolgens is gekeken naar de huidige situatie rond deze vliegvelden. Het aantal ernstig gehinderden ligt met het huidige gebruik aanzienlijk hoger bij Maastricht Aachen Airport en Rotterdam The Hague Airport dan bij Groningen Airport Eelde en Lelystad Airport. Ook het aantal geluidgevoelige objecten is aanzienlijk hoger in het beperkingengebied bij deze twee luchthavens. Op basis van deze inventarisatie worden Groningen Airport Eelde en Lelystad meegenomen in het planMER.

Naast de luchthavens van nationale betekenis zijn er ook luchthavens van regionale betekenis die onder het bevoegd gezag van provincies vallen. Deze vliegvelden zijn bedoeld voor gemotoriseerd vliegverkeer of worden gebruikt als sportvliegveld of heliplatform. Vanwege de ontbrekende infrastructuur zijn deze luchthavens doorgaans ongeschikt voor jachtvliegtuigen en ook niet eenvoudig geschikt te maken. Van de luchthavens van regionale betekenis wordt na inventarisatie alleen Twente Airport als alternatief meegenomen in het planMER. Twente Airport functioneerde tot en met 2007 als militaire vliegbasis. Het was uitgerust voor het gebruik van jachtvliegtuigen. De luchthaven is dankzij de aanwezige infrastructuur wel potentieel geschikt voor het gebruik door jachtvliegtuigen. De Provincie Overijssel heeft ook een positieve grondhouding inzake de mogelijke bijdrage die Twente Airport kan leveren aan de nationale veiligheid, onder meer via het onderzoek naar het gebruik als een reserveluchthaven.

In onderstaande tabel is aangegeven op welke onderdelen het onderzoek voor deze behoefte wordt aangevuld.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Toegevoegde alternatieven	Groningen Airport Eelde (GAE), Lelystad Airport, Twente Airport
Uitbreiding onderzoek	Gezondheid, woningbouw, effect op dieren, impact op paardenhouderijen (algemeen)

2.10 IX. Onbemande maritieme helikopters

De ingediende zienswijzen met betrekking tot de behoefte van Defensie om te vliegen met onbemande maritieme helikopters/drones richten zich met name op de bescherming van kwetsbare gebieden. Indiërs maken zich zorgen dat de beoogde vluchtroutes grote negatieve effecten voor de natuur en het landschap zullen hebben. Defensie begrijpt de zorgen en heeft gekozen voor de verschillende vlieggebieden vanwege het maritieme karakter van de inzet. Er is op voorhand geen

keuze gemaakt voor één alternatief. Het planMER beoogt mogelijke verstoringen door de corridors voor ondermeer de natuur inzichtelijk te maken.

2.11 X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

De indieners vragen zich m.b.t. deze behoefte met name af of er concretere informatie kan worden verstrekt over het gebruik van de onbemande cargosystemen en wat de impact gaat zijn op de omgeving van de geplande corridors. Defensie begrijpt goed dat de plannen nog voor veel onduidelijkheden kunnen zorgen. Naar aanleiding van de resultaten van het planMER gaat Defensie de scenario's verder uitwerken. Daarom valt er in deze fase nog niet veel te zeggen over de exacte vliegbewegingen, frequenties, geluidsvolumes, geluidscontouren en emissies. Gekeken naar de aangetoonde impact op de omgeving kan Defensie dan passende invulling geven aan de activiteiten met betrekking tot het vliegen van cargodrones.

In haar zienswijze geeft de provincie Overijssel aan in gesprek te willen over de mogelijkheden van Twente Airport voor militair medegebruik. Ook de gemeenschappelijke regeling Technology Base (waar Twente Airport toe behoort) signaleert in haar zienswijze goede kansen voor militair medegebruik, juist voor trainingen met inzet van nieuw en innovatief materiaal.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Aangedragen alternatief	Twente Airport
Uitbreiding onderzoek	Uitbreiding van het onderzoek naar inpasbaarheid in het luchtruim en de effecten op andere luchtruimgebruikers.

2.12 XI. Laagvlieggebieden helikopters

Voor deze behoefte is een groot aantal zienswijzen ingediend. Indieners maken zich zorgen dat de laagvlieggebieden grote negatieve effecten voor de omgeving (welzijn van mens en dier) en natuur zullen hebben. Er zijn ook veel vragen over de impact op recreatieve voorzieningen en over het medegebruik van het luchtruim (zweefvliegen bijvoorbeeld). Beide aspecten zijn onderdeel van het planMER. Daarnaast vragen veel indieners verschillende regionale (o.a. woningbouw en energietransitie) en lokale plannen mee te nemen in de afweging van een voorkeursalternatief. Grote torens en zendmasten worden ook in het planMER betrokken.

Daarnaast wordt in diverse zienswijzen, waaronder die van de Provincie Gelderland, gevraagd naar het waarom van de uitbreiding van laagvlieggebieden. Reden is de toenemende noodzaak om piloten hierin te bekwamen. Dit betekent meer vluchten. Als er geen uitbreiding van de huidige gebieden plaatsvindt, leidt dit tot een forse uitbreiding van vluchten in deze gebieden. Uitbreiding van gebieden maakt dus dat het aantal (extra) vluchten beter over het land verdeeld kan worden (in ruimte en tijd).

Op basis van de ontvangen zienswijzen heeft Defensie besloten om het onderzoek naar deze behoefte uit te breiden op een aantal onderdelen. Zie onderstaande tabel.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Uitbreiding onderzoek	- Uitbreiding van het onderzoek naar effecten op dierenhouderijen - Uitbreiding van het onderzoek naar de effecten op andere luchtruimgebruikers

2.13**XII. Helikopterlandingsplaatsen**

De zienswijzen die zijn ingediend over helikopterlandingsplaatsen gaan veelal over de zorgen die indieners hebben over de effecten op de omgeving. Het vaakst worden hierbij geluid, de impact op de lucht- en leefkwaliteit van omwonenden en de impact op de natuur genoemd. Bij het effect op geluid wordt er met name op gewezen dat de vliegbewegingen een negatieve invloed hebben op de rustfunctie van (stille)natuurgebieden. Een andere veel voorkomende zorg is de impact op medeluchtgebruikers, zoals zweefvliegers en vliegvelden. Ook blijkt dat indieners nog veel vragen hebben over wat er precies komt kijken bij een helikopterlandingsplaats, zoals hoeveel militairen er gebruik van maken, om hoeveel vliegbewegingen het gaat en hoe lang een oefening duurt. Daarnaast geven de indieners aan graag betrokken te worden bij de plannen van Defensie, zodat de belangen van inwoners, ondernemers, toeristen en de natuur worden meegenomen in het proces om tot een locatiealternatief te komen. Naast de zorgen die indieners uiten, wordt er regelmatig aangegeven dat men kansen ziet om helikopterlandingsplaatsen open te stellen voor medegebruikers.

De getoonde betrokkenheid van de indieners voor het locatiealternatief van een helikopterlandingsplaats wordt op prijs gesteld. Defensie heeft begrip voor de zorgen die de indieners naar voren brengen in de zienswijzen. Met het planMER worden de effecten op de omgeving die de indieners naar voren brengen inzichtelijk gemaakt en meegenomen in de besluitvorming door het kabinet. Hiermee wordt de impact op het geluid, de natuur, medegebruikers van het luchtruim en de leefomgeving van omwonenden mee gewogen. Defensie begrijpt dat er nog veel onzekerheden zijn die op dit moment niet zijn weggenomen omdat de inrichting en de precieze omvang van de helikopterlandingsplaatsen nog niet bekend zijn.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Uitbreiding onderzoek	- Uitbreiding van het onderzoek naar de effecten op andere luchtruimgebruikers - Uitbreiding van het onderzoek met archeologische waarden

2.14**XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan tactisch luchttransport**

De zienswijzen die zijn ingediend over een korte, smalle en onverharde landingsbaan voor tactisch luchttransport zijn divers. Het meest terugkomende zijn zorgen over geluid, het milieu, de gezondheid van omwonenden en toekomstige (woningbouw)plannen. De indieners wijzen erop dat er, naast onderzoek naar de impact van een dirtstrip, ook dient te worden nagegaan hoe de impact op de omgeving kan worden beperkt. Verder hebben de indieners vragen over de precieze invulling van de landingsbaan, zoals de frequentie en hoogte waarop er gevlogen

wordt. Verder brengen indieners regelmatig de eerder gemaakte afspraak met Defensie naar voren waarbij is toegezegd dat er voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen een alternatieve locatie voor Gilze-Rijen wordt onderzocht. Een onderzoek naar een onverharde landingsbaan op dit locatiealternatief schuurt volgens de indieners met deze toezegging.

Het meedenken over een geschikte locatie en de betrokkenheid die wordt getoond bij deze behoefte wordt op prijs gesteld. Defensie begrijpt ook de zorgen die de indieners naar voren brengen. In het planMER wordt de stapeling van effecten meegenomen. De woningbouwplannen waarover gemeenten definitief hebben besloten worden ook in het planMER meegenomen. Defensie vindt het belangrijk om de zorgen en ideeën van belanghebbenden mee te nemen in het verdere proces. Hierin verkent Defensie graag in gezamenlijkheid hoe de impact op de omgeving kan worden verkleind. De alternatieve luchthaven voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen wordt, zoals is afgesproken met de staatssecretaris, onderzocht voor de vliegbasis Gilze-Rijen. Daarnaast is Defensie op zoek naar een geschikte locatie voor een korte, smalle en onverharde landingsbaan. Het planMER, de ingediende zienswijzen en andere participatietrajecten leiden tot de uiteindelijke afweging voor een voorkeurslocatie door het kabinet.

In haar zienswijze geeft de provincie Overijssel specifiek aan in gesprek te willen over de mogelijkheden van Twente Airport voor militair medegebruik waaronder ook een korte/smalle onverharde landingsbaan.

Onderdeel	Aanvulling op de NRD
Meer specifieke locatie-alternatieven	Uitwerking voor het NRD-alternatief Bestaande oefenterrein: - Havelte West, gemeente Westerveld, Drenthe en gemeente Steenwijk, Overijssel - De Haar, gemeente Assen, Drenthe - Leusderheide, gemeente Leusden, Utrecht - Oirschotse heide, gemeente Oirschot, Noord-Brabant - Rucphense heide, gemeente Rucphen, Noord-Brabant
Aangedragen alternatief	Twente Airport
Uitbreiding onderzoek	- Uitbreiding onderzoek naar landschap, archeologie en erfgoed voor alternatieven op bestaande oefenterreinen. - Uitbreiding van het onderzoek naar inpasbaarheid in het luchtruim en de effecten op andere luchtruimgebruikers.

2.15 Locatiespecifieke behoeften

Hieronder wordt ingegaan op de locatiespecifieke behoeften waar de meeste zienswijzen op zijn ontvangen. In hoofdstuk 3 wordt op de zienswijzen van de locatiespecifieke behoeften ingegaan.

Voor alle locatiespecifieke behoeften geldt dat de eventuele te onderzoeken uitbreidingen in deze Nota van Antwoord nog niet verder geconcretiseerd zijn dan in het NRD is aangegeven. Daar waar van toepassing zal hierover op een later moment worden gecommuniceerd. Dit gebeurt voorafgaand aan besluitvorming door het kabinet.

Vergroting van oefengebied Zuidwest Assen

Voor de uitbreiding van het oefengebied Zuidwest Assen, De Haar, zijn veel van de ingediende zienswijzen gericht op het leefklimaat. In de zienswijzen worden zorgen geuit over geluidsoverlast, effecten op de gezondheid en effecten op de natuur en landbouw. Daarnaast zijn er zorgen over de woningwaarde van nabijgelegen woningen wanneer deze huizen naast een militair oefenterrein zouden komen te liggen. Defensie erkent dat het uitbreiden van De Haar gepaard zal gaan met grote veranderingen voor de omgeving. Bovenstaande effecten van de uitbreiding worden onderzocht in het planMER.

*Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten vliegbasis Leeuwarden;
beperkingengebied rondom vliegbasis Leeuwarden*

De zienswijzen die zijn ingediend over de verlenging van de start- en landingsbaan bij vliegbasis Leeuwarden uiten vooral zorgen over de voorziene geluidsoverlast en op de eventuele beperkingen voor de verduurzaming in het gebied. In de zienswijzen wordt de verwachting uitgesproken dat de uitbreiding van de milieuruimte voor de activiteiten op de vliegbasis en de beperkingen voor de omgeving die hieruit volgen, zullen leiden tot ongewenste effecten voor de omwonenden. Indieners noemen de plannen voor een zonnepark en de plaatsing van windmolens.

Defensie begrijpt dat de plannen voor extra gebruik van ruimte in het gebied leiden tot zorgen. Dat is de reden waarom er een planMER wordt uitgevoerd. Hierin worden alle effecten van de voorziene uitbreiding meegenomen. Daarnaast worden ook alle vastgestelde of daartoe besloten plannen van andere ruimtegebruikers meegenomen in het onderzoek. De exacte uitwerking van de baanverlenging van de vliegbasis Leeuwarden volgt in een latere fase van het proces wanneer het kabinet, op basis van onder meer de resultaten van het planMER, heeft besloten over een voorkeursalternatief.

*Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten vliegbases Volkel en Gilze-Rijen;
beperkingengebied rondom vliegbases Volkel en Gilze-Rijen*

Veel van de ingediende zienswijzen die betrekking hebben op de uitbreiding van de milieuruimte van vliegbases Volkel en Gilze-Rijen gaan net als bij de zienswijzen over vliegbasis Leeuwarden over geluidsoverlast en effecten op de gezondheid door het gebruik van gevechtsvliegtuigen en helikopters. Daarnaast is vaak de vraag gesteld om te verduidelijken wat concreet de beperkingen zijn van de uitbreiding van de milieuruimte. Defensie begrijpt de zorgen om gezondheid en geluidsoverlast goed. Alle potentiële effecten van het verhogen van de vliegfrequentie op vliegbasis Volkel zullen daarom mee worden genomen in het planMER. Naast het planMER vindt Defensie dat er ook beter inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van vliegen met de F-35. Hiervoor heeft Defensie de adviezen van de GGD en gemeenten meegenomen en is zij momenteel in gesprek met de ministeries IenW, VWS en het RIVM, over hoe een onderzoek daarnaar het beste kan worden uitgevoerd. Verder is Defensie voornemens een gezondheids- en belevingsonderzoek te doen in de omgeving van militaire luchthavens vanaf 2025. Over de concrete invulling daarvan is Defensie in gesprek met het RIVM en de GGD's.

Opschaling Koninklijke Marechaussee Randstad Den Haag; Maaldrift uitbreiden

Veel indieners van zienswijzen maken zich zorgen over verkeersoverlast en over het potentiële gevaar van munitieopslag. Bewoners vermoeden dat een direct gevolg van de uitbreiding van Maaldrift verkeersoverlast zal zijn. De effecten van geluid en mobiliteit en de impact daarvan op de fysieke leefomgeving voor de omgeving worden onderzocht in het planMER. Wat de precieze toegangswegen worden, zal in het vervolgtraject worden uitgewerkt. Naast de aspecten van verkeersoverlast worden ook de veiligheidsaspecten meegenomen in het onderzoek. De munitieopslag zal uiteraard aan de wettelijke bepalingen en zoneringen voldoen.

Uitbreiden Artillerie Schietkamp (ASK)

In de ingediende zienswijzen voor het uitbreiden van het Artillerie Schietkamp (ASK) komt vooral de behoefte aan gedetailleerde informatie naar voren. Het is begrijpelijk dat omwonenden graag een beter begrip hebben van wat voor een activiteiten er zullen plaatsvinden op het ASK. Het gebruik van het terrein is echter afhankelijk van de resultaten van het lopende onderzoek, het planMER. Defensie streeft ernaar om overlast die gepaard gaat met haar activiteiten zo veel mogelijk te beperken.

Daarnaast wordt er in de zienswijzen geïnformeerd naar een eventuele daling van de woningwaarde en of daar compensatie tegenover zal staan. Begrijpelijkerwijs zal de uitbreiding van het ASK leiden tot een grote verandering in de omgeving en daarmee ook voor de huizenbezitters in de nabijgelegen buurt. In het planMER worden alle mogelijke effecten van het uitbreiden van het ASK, en de eventuele daarbij horende activiteiten, meegenomen. In een latere fase zullen de plannen verder worden uitgewerkt. Mocht er dan blijken dat de activiteiten tot schade zullen leiden voor bewoners, dan zullen ook de mogelijkheden voor compensatie worden gezien.

3 Hoofdlĳn beantwoording op specifieke thema's

Zoals uit de tabel op in paragraaf 2.1 blijkt, zijn veel zienswijzen meer algemeen van aard of op een specifiek thema gericht. In dit hoofdstuk wordt op deze zienswijzen ingegaan.

Veel zienswijzen in deze categorie vragen aandacht voor een *zorgvuldige en transparante afweging van belangen* bij de keuze voor uitbreiding van defensieactiviteiten. Ook wordt meermaals gesignaleerd dat de uitbreidingsplannen van Defensie zich moeilijk lijken te verhouden tot lokale uitbreidingsplannen en ruimtelijke visies, en een belemmering kunnen opwerpen voor (wind)energieprojecten. Juist met het oog op een goede weging van belangen - nationale en lokale - bundelt Defensie de uitbreidingsplannen in het Programma Ruimte voor Defensie. Hiervoor is een zorgvuldig proces ingericht waarbij vaststelling uiteindelijk door het kabinet gebeurt. Rekening wordt gehouden met plannen in de leefomgeving die al vastgesteld zijn. In de zienswijzen wordt ook opgeroepen oog te hebben voor mogelijkheden voor meer-
voudig ruimtegebruik. Net als in de Nota Ruimte die het kabinet voorbereidt, zijn functiecombinatie en zorgvuldig ruimtegebruik uitgangspunten voor het Programma Ruimte voor Defensie.

Ook vragen diverse zienswijzen aandacht voor het *zorgvuldig betrekken van de omgeving en belanghebbenden* bij de keuze van locaties. Defensie realiseert zich dat activiteiten overlast kunnen veroorzaken en effecten kunnen hebben op de omgeving en hecht aan een zorgvuldig proces met de omgeving, met overheden en met andere belanghebbenden. Tegelijkertijd vragen andere zienswijzen om snel knopen door te hakken en helderheid te geven over de uitkomsten van het proces. Dit vanwege de ervaren veiligheidssituatie in de wereld of om onzekerheid over de consequenties voor bijvoorbeeld grondwaardes en bedrijfsvoering tot een minimale periode te beperken.

Een groot aantal zienswijzen is gericht op *het detailniveau van de effecten die zullen worden onderzocht* in het planMER. Er zijn daarbij effecten genoemd die geen onderdeel zijn van de planMER, maar die in een latere fase wel onderwerp van onderzoek en gesprek kunnen zijn in het gebiedsproces. Dit geldt voor bijvoorbeeld effecten op de individuele bedrijfsvoering van (agrarische) bedrijven, effecten op de woningmarkt, effecten op bestaande vliegactiviteiten, en op dierenwelzijn.

Ook rond het thema *water en bodem* zijn veel vragen gesteld. Deze gaan vooral over of en hoe de geschiktheid van de bodem voor de defensieactiviteiten inzichtelijk wordt gemaakt. Daarbij wordt meermaals gewezen op het verschil in grondsoorten en de eigenschappen van gebieden met kleigrond en die met zandgrond. Hierbij wordt ook de koppeling gelegd met mogelijk bodemdaling en inklinking, deels in samenhang met de impact op bemaling mocht Defensie in zo'n gebied komen. In het verlengde daarvan vragen indieners naar de mate waarin het principe van 'water (inclusief drinkwater) en bodem sturend' voldoende wordt meegenomen door het kabinet in de nog te maken keuzes voor voorkeursalternatieven.

Defensie onderschrijft de aandacht voor verschillende bodemtypes en de bodemgesteldheid i.r.t. de activiteiten die erop worden voorgesteld. Daarom wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt hoe de voorgenomen activiteiten zich verhouden tot de geschiktheid van de bodem. Voor sommige behoeften is een zandgrond geschikter en voor andere behoeften is dit onderscheid minder relevant. Bij de uitwerking en het onderzoek van alternatieven worden de uitgangspunten van actuele beleidsprogramma's betrokken. Zo wordt onder andere het principe van water en bodem sturend meegenomen. In het beoordelingskader van de planMER wordt rekening gehouden met de impact op de bodem en het watersysteem.

Indieners vragen ook in hoeverre naar *waterveiligheid* wordt gekeken. Zowel voor de impact van bijvoorbeeld een mogelijke overstroming op de militaire activiteit zelf als dat de activiteit door bijvoorbeeld een aanslag of bom juist een overstroming kan veroorzaken. In het planMER worden de verschillende alternatieven en locaties onderzocht waaronder op de impact van het overstromingsrisico op de ontwikkeling en op externe veiligheid. Daarbij wordt ook gekeken naar de gevolgen van een calamiteit.

Nota van Antwoord – Bijlagen:

(4) Beantwoording Zienswijzen

(5) Index

Notitie Reikwijdte en Detailniveau
Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

Datum	31 mei 2024
Status	Definitief

Colofon

Ministerie van Defensie

Locatie	Den Haag - Plein-Kalvermarktcomplex Kalvermarkt 32 's-Gravenhage
Postadres	Postbus 20701 2500 ES 'S-GRAVENHAGE MPC 58B

Inhoud

4	Beantwoording zienswijzen-4
4.1	Beantwoording per ruimtebehoefte-5
4.1.1	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden-5
4.1.2	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag-49
4.1.3	III. Nieuwe munitieopslag SIC-60
4.1.4	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)-64
4.1.5	V. Oefenen in verstedelijkt gebied-80
4.1.6	VI. Nieuw amfibisch oefengebied-86
4.1.7	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support-90
4.1.8	VIII. Toename gebruik jachtvliegcapaciteit-93
4.1.9	IX. Onbemande maritieme helikopters-205
4.1.10	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones-207
4.1.11	XI. Laagvlieggebieden helikopters-219
4.1.12	XII. Helikopterlandingsplaatsen-292
4.1.13	XIII. Korte, smalle onverharde landingsbaan tactisch luchttransport-299
4.1.14	Locatiespecifieke behoeftes-307
4.1.15	Algemeen-362
5	Index zienswijzen-546

4 Beantwoording zienswijzen

In dit hoofdstuk zijn de ontvangen zienswijzen beantwoord. Waar dit kon, zijn zienswijzen gebundeld en van een gemeenschappelijk antwoord voorzien. Om ervoor te zorgen dat elk van de indieners van een zienswijze deze kan terugvinden is een bijlage opgenomen met per indiener een uniek nummer. Particulieren die een zienswijze hebben ingediend zijn geanonimiseerd. zij worden per brief geïnformeerd onder welk nummer hun zienswijze is opgenomen in deze Nota van Antwoord.

Leeswijzer voor indiener van een zienswijze

- Voor elk van de ontvangen zienswijzen is in de eerste plaats gekeken of er meerdere vragen in de zienswijze waren opgenomen.
- Zo ja, dan zijn hier deelzienswijzen van gemaakt zodat de vragen zo gericht mogelijk beantwoord konden worden.
- Vervolgens is gekeken of deelzienswijzen van verschillende indieners konden worden gebundeld (zelfde of zeer vergelijkbare vragen).
- Deze gebundelde vragen zijn beantwoord en opgenomen in hoofdstuk 4.
- In de bijlage heeft iedere indiener van een zienswijze een uniek nummer gekregen.
- Dat nummer is opgenomen bij de gebundelde vragen en antwoorden in hoofdstuk 4.
- Zodat elke indiener het antwoord kan terugvinden op de ingediende zienswijze.
- Omdat zienswijzen met meerderde vragen zijn gesplitst, kan het dus zijn dat het unieke nummer van een indiener bij meerdere vragen terugkomt.

4.1 Beantwoording per ruimtebehoefte

4.1.1 I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1	Indiener stelt dat de ondergrond van de locaties in Flevoland zich over het algemeen op zware kleigronden bevinden en daarom niet geschikt zijn als locatie. Indiener stelt dat dit vanuit een integrale afweging bij het komen tot een locatiekeuze moet worden meegewogen. Verharding leidt volgens de indiener immers tot een vernietiging van de vruchtbare grond, wat gevolgen heeft voor de natuur. Indiener stelt dat bij ontwateringsdiepte kans is op bodemdaling van veenlagen. Indiener stelt voor dat voor o.a. locatie Gooiseweg/Nijkerkerbrug de grond opgehoogd dient te worden alvorens er gebouwd kan worden. Dit brengt volgens indiener horizonvervuiling met zich mee, alsmede economische gevolgen voor boerensamenwerkingen. Indiener stelt dat grondwaterstromen en kwelwater reeds een probleem zijn en de problemen hierdoor groter kunnen worden.	Defensie beoordeelt het effect van Defensieactiviteiten op de bodemsoort en het watersysteem per (alternatieve) locatiebehoefte. Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor Defensieactiviteiten en waar zo min mogelijk impact op het bodem- en watersysteem plaatsvindt. De door indiener gevraagde beslisinformatie (zoals eventuele ophoging, horizonvervuiling en economische gevolgen) is onderdeel van het beoordelingskader en wordt opgenomen in het planMER.	Bodem en water	Bodem	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
2	Indiener vraagt naar de effecten van de realisatie van de nieuwe kazerne op grondwaterstromen en kwelwater op de bedrijfsvoering van omliggende bedrijven.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de effecten van een nieuwe kazerne op de kwaliteit en kwantiteit van het grondwater zijn. In Flevoland speelt het kwelwater daar een belangrijke rol in. Deze wordt, op basis van publiek beschikbare informatie van het waterschap Zuiderzeeland, inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Bodem en water	Grondwater	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

3	Indiener wijst erop dat grondgebied van Zeewolde een boringsvrije zone is en tevens dient als reservering t.b.v. openbare drinkwatervoorziening.	Defensie maakt in het planMER boringsvrije zones en reserveringszones voor drinkwatervoorzieningen inzichtelijk.	Bodem en water	Grondwater	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
4	Indiener stelt dat een toename van verhard oppervlak gecompenseerd dient te worden met open water. Alle locaties mogen geen negatieve invloed hebben op de KRW-doelen en/of waterkwaliteit. Voorkeur is om op het Kazerneterrein een 'eigen' watersysteem te hanteren dat inneemt van / loost in het watersysteem van Waterschap Zuiderzeeland.	Iedere door het kabinet te kiezen voorkeursalternatief moet voldoen aan wet- en regelgeving die voor die ontwikkeling geldt. Daarbij geldt dat in deze fase van het NPRD nog niet inzichtelijk gemaakt wordt op welke wijze aan deze doelen voldaan wordt, maar in deze fase de focus ligt op het vaststellen van onderscheidende effecten die het kabinet in staat stelt een voorlopige voorkeur uit te spreken. Het hydrologische eindbeeld wordt in het lokale proces verder uitgediept, waarbij het waterschap vanuit haar wettelijke taken kan adviseren vanuit de weging van het waterbelang.	Bodem en water	Oppervlaktewater	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
5	Indiener vraagt of in het onderzoek wordt meegenomen dat de kwaliteit van het kwelwater en wegzijging verschilt per zoeklocatie. Indiener geeft hierbij aan dat het blokkeren van (toekomstige) ruimtelijke behoeften voorkomen moet worden.	Defensie maakt deze informatie inzichtelijk in het planMER, onder het aspect 'oppervlaktewaterkwaliteit'.	Bodem en water	Oppervlaktewater	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
6	Indiener uit bezwaren tegen de bouw van een kazerne of het realiseren van vliegveldgerelateerde activiteiten beneden NAP.	In het planMER wordt binnen het aspect waterveiligheid onder andere inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging t.o.v NAP. Het planMER vormt beslisinformatie voor het kabinet voor het bepalen van de voorkeursalternatieven. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Bodem en water	Waterveiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

7	Indiener vraagt zich af of het wenselijk is om een defensielocatie te plaatsen op een strategische watervoorraad voor de openbare drinkwatervoorziening.	Defensie onderzoekt in het planMER de interferentie met grondwaterbeschermingsgebieden en strategische grondwatervoorraden (voor zover aangewezen in beleid). De door indiener gevraagde beslisinformatie wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. De wenselijkheid van een Defensieactiviteit op een dergelijke locatie kan door het kabinet overwogen worden, op basis van de beslisinformatie in het planMER.	Bodem en water	Waterveiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
8	Indiener wijst op de mogelijke risico's van de aanleg van een nieuwe legerplaats onder NAP of naast een dijk of brug.	De waterveiligheid is onderdeel van de onderzoekopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt onder andere inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging tov NAP). Waterveiligheid is één van de thema's die Defensie betreft bij het bepalen van de voorkeursalternatieven.	Bodem en water	Waterveiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
9	Indiener staat constructief tegenover een toename van activiteiten in de regio Stroe, maar enkel onder de voorwaarde dat de druk op de omgeving (o.a. op het mobiliteitssysteem, de woningmarkt en voorzieningen) hierdoor niet toeneemt.	De effecten op mobiliteit en bereikbaarheid zijn onderdeel van het PlanMER onderzoek. Bij het onderzoek naar het alternatief concentreren op Stroe wordt onder andere het aspect bereikbaarheid en congestie beschouwd.	Defensie specifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
10	Indiener pleit voor het behoud van goede landbouwgrond in Flevoland en het behoud van de unieke agrarische waarde van die grond (bedrijven zijn al sinds de ontginning aanwezig).	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het PlanMER. De hoeveelheid en kwaliteit van de landbouwgrond en het aantal agrarische bedrijven wordt meegenomen in het beoordelingskader.	Defensie specifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
11	Indiener acht Flevopolder niet geschikt voor uitbreiding defensieactiviteiten en munitiedepot vanwege ligging onder de zeespiegel, ongeschikte ondergrond, slechte bereikbaarheid en/of kwetsbaarheid igv een aanval/bombardement (op bijvoorbeeld de dijken met stroomuitval en overstromingen als gevolg).	De door indiener genoemde aspecten komen aan de orde in het beoordelingskader en worden op die manier betrokken bij toekomstige besluitvorming door het kabinet voor een voorkeursalternatief.	Defensie specifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
12	Indiener acht de locatie niet geschikt wegens de vrees dat dit botst met andere grote opgaven, zoals de landbouwtransitie in Foodvalley (omgeving Barneveld).	Een van de te beschouwen alternatieven in de NRD is het zoeken naar mogelijke opties in landbouwtransitiegebieden in het midden van het land om mogelijke kansen in dat gebied te koppelen aan de behoefte voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Voor dergelijke locaties zal in het planMER nader onderbouwd worden hoe die tot stand zijn gekomen. Vervolgens wordt de impact van de ruimtebehoefte op de leefomgeving inzichtelijk gemaakt, net zoals voor de andere locatiealternatieven. Uiteindelijk neemt het kabinet mede op basis van die	Defensie specifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		beslisinformatie een besluit voor een voorkeurslocatie.			
13	Indiener heeft zorgen over afweging van locatie Biddinghuizen-Noord voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden door de ligging ten opzichte van Lelystad Airport. En ziet Ermelo en Stroe als logischere alternatieven.	De effecten van een kazerne voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden op de activiteiten van Lelystad Airport en vice versa worden beoordeeld in het planMER. Ermelo en Stroe zijn naast de overige locaties zoals benoemd in het NRD te beschouwen alternatieven in het planMER.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
14	Indieners pleiten voor een circulaire benadering van ruimtegebruik waarbij bestaande defensielocaties worden hergebruikt en uitgebreid in plaats van nieuwe gebieden aan te snijden. Ze vinden dat regelgeving die uitbreiding van bestaande locaties belemmert, moet wijken voor defensieprioriteiten. Tevens uiten ze zorgen over het verkopen van bestaande locaties voor woningbouw, om vervolgens op open gebieden ambitieuze plannen te realiseren.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van het beoogde ruimtegebruik op de leefomgeving voor alle te beschouwen locatiealternatieven. Onder de te beschouwen locatiealternatieven vallen zowel bestaande defensielocaties als nieuwe locaties. Mede op basis van de resultaten uit het planMER, inspraak en participatie is het uiteindelijk aan het kabinet om een besluit te nemen over het voorkeursalternatief.	Energie en circulariteit	Circulariteit	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
15	Indiener stelt dat het energienetwerk zwaarder belast zal worden.	Defensie is zich bewust van haar belasting op het energienetwerk. De belasting van het energienetwerk is in heel Nederland een belangrijk aandachtspunt bij ontwikkelingen als deze. In deze fase worden de knelpunten op het energienetwerk op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt.	Energie en circulariteit	Energie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
16	Indiener zegt dat indien in de nabijheid van het windpark bebouwing en beplanting wordt aangebracht (aan de westzijde daarvan), opbrengstderving op zal treden door afnemende windsterkten gevolge van toename van de bodemruwheid. Kan Defensie dit 100% compenseren?	In de PlanMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden (inclusief inspraak en participatie). Mocht er in deze fase aanleiding zijn voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Energie en circulariteit	Energie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
17	Indiener geeft aan dat hij in de wachtrij staat voor de uitbreiding van de aansluiting op het energienetwerk en vindt dat dan niet een nieuwe kazerne wel nieuwe aansluiting zou krijgen.	Defensie is zich bewust van de mogelijke extra belasting op het energienetwerk. In de PlanMER wordt de impact van netcongestie op de verschillende alternatieven daarom inzichtelijk gemaakt. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Energie en circulariteit	Netcapaciteit	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
18	Indiener verzoekt te kijken naar veiligheid en in het kader van terroristische aanslagen, militaire aanvallen, explosiegevaar, en gevaarlijke stoffen. Verwezen wordt o.a. naar situaties in Oekraïne en Gazastrook en de dreiging van aanslagen op kazernes.	Defensie kazernes zijn (mogelijke) veiligheidsgevoelige objecten, net zoals (andere) kritische infrastructuur zoals havens, vliegvelden en stroomvoorziening. De door indiener genoemde aspecten komen aan de orde in het beoordelingskader en worden op die manier betrokken bij toekomstige besluitvorming door het kabinet voor een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

19	Indiener stelt dat terreinen ver onder NAP geen goede locaties zijn wegens veiligheidsrisico's (denk aan dijkdoorbraken etc.) (vb. Zeewolde, eiland).	De waterveiligheid is onderdeel van de onderzoekopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt onder andere inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging tov NAP). Waterveiligheid is één van de thema's die Defensie betreft bij het bepalen van de voorkeursalternatieven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
20	De indieners vragen aandacht over het geluid dat zou ontstaan door de vestiging van een nieuwe kazerne in hun woongebied. Ze benadrukken dat ze bewust hebben gekozen voor de rustige omgeving van de regio en vrezen dat deze rust verstoord zal worden door militaire activiteiten van Defensie. Specifiek wijzen ze op potentiële verstoringen door activiteiten zoals het gebruik van drones, laagvliegroutes, explosieven en transportbewegingen. Naast geluidshinder wordt ook gewezen op andere vormen van overlast	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn, wegen deze mee bij de locatiekeuze. Ook andere hinderaspecten die van toepassing zijn weegt Defensie mee bij haar locatiekeuze. Echter, in vervolgfases na dit planMER wordt dit in meer detail onderzocht, omdat dan ook de precieze indeling van het terrein van een eventuele nieuwe kazerne bekend is.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
21	Indiener vreest voor een toename van verkeer door Defensie bij de huidige kazerne. Indiener heeft een aantal voorstellen om dit tot een acceptabel niveau terug te brengen. Gebruik achteringang. Stillere voertuigen. Wellicht is een geluidswal ook een deel van de oplossing, dit vanwege de aanwezige camping.	In het planMER onderzoekt Defensie voor de verschillende alternatieven de impact van de ruimtebehoeftes op de leefomgeving. Hierdoor kunnen de alternatieven tijdens besluitvorming door het kabinet ten opzichte van elkaar worden vergeleken. Mede op basis van die beslisinformatie kiest het kabinet het voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden, inclusief bijbehorende inspraak en participatie zoals benoemd in de omgevingswet. In die vervolgfase kan op basis van genoemde inspraak en participatie ook gekeken worden naar voorstellen zoals die door indiener zijn aangedragen om de overlast van de toename van verkeer voor de omgeving te verminderen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
22	Indiener begrijpt dat Defensie ruimte zoekt, maar acht Barneveld West niet wenselijk, vanwege de slechte luchtkwaliteit door de intensieve veehouderij in dat gebied. Verdere verslechtering is niet wenselijk voor mens en dier.	Specifiek de locatie Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Locaties in landbouwtransitiegebied vallen wel onder de te beschouwen alternatieven in het planMER. Defensie onderzoekt in het planMER de impact van luchtkwaliteit	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn worden deze inzichtelijk gemaakt in het planMER en op die manier betrokken bij de toekomstige besluitvorming door het kabinet over het voorkeursalternatief.			
23	Indiener geeft aan mogelijkheden te zien voor een kazerne en bijbehorend oefenterrein op Vliegveld Lelystad mede ingegeven om Defensie niet te laten landen in het landbouw en natuurgebied van de indiener.	Lelystad Airport betreft een actieve civiele luchthaven waar reeds diverse activiteiten plaatsvinden in de bestaande situatie. Deze locatie is daarom niet opgenomen als locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Defensie onderzoekt voor de verschillende te beschouwen alternatieven in het planMER ook aspecten als natuur en het huidig ruimtegebruik. Mede op basis hiervan neemt het kabinet uiteindelijk een besluit voor een voorkeursalternatief nemen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
24	Indiener uit bezwaar vanwege de impact op de natuur, voedselvoorziening, leefbaarheid en de bevolking.	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's waaronder ook natuur, landbouw en sociale cohesie. Het kabinet kan op basis van al deze beslisinformatie een keuze maken uit de verschillende alternatieven. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
25	Indiener uit vrees voor toename ongezonde straling door zendmasten en andere stralingsbronnen.	Defensie begrijpt de bezorgdheid over de stralingsbronnen die door Landmachteenheden gebruikt worden. Apparatuur en activiteiten van deze eenheden voldoen aan strenge veiligheidsnormen en richtlijnen. Het oefenen met verstorende apparatuur is geen onderdeel van deze behoefte. En eventuele straling die door oefenende eenheden in daarvoor bestemde oefengebieden (elders) wordt uitgezonden, valt binnen de veilige limieten en wordt constant gemonitord om eventuele negatieve effecten op de omgeving, maar ook op het eigen personeel, uit te sluiten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
26	Indiener uit zorgen over geluidhinder en verkeersveiligheid vanwege nieuwe kazerne en oefenterreinen.	In de PlanMER worden de effecten van geluid en de effecten op mobiliteit en bereikbaarheid voor de verschillende alternatieven voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
27	Indiener vraagt specificatie van term 'geurgevoelig object met geurhinder voor de omgeving' vanwege mogelijke effecten.	Een geurgevoelig object is een gebouw dat is bestemd voor en geschikt om te worden gebruikt voor menselijk wonen of menselijk verblijf. Een kazerne, voor zover het gaat om legering, valt binnen deze definitie. Dat betekent dat een	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		kazerne hinder kan ondervinden van activiteiten in de omgeving die geuremissies veroorzaken, zoals veehouderijen. In de NRD is niet opgenomen dat geurhinder één van de aspecten is waarop in het planMER getoetst wordt. Dit aspect wordt daarom toegevoegd aan het planMER. In het planMER maakt Defensie dan kwalitatief inzichtelijk of en hoe veel geurbronnen in de omgeving aanwezig zijn, en in hoeverre er hinder te verwachten is voor de in de kazerne gelegerde eenheden.			unende eenheden
28	Indiener vraagt duidelijkheid omtrent het regelen van gezondheidszorg voor de medewerkers op de kazerne, wanneer deze opgenomen moeten worden in de reguliere zorg is dat zeer belastend.	Voor gezondheidszorg maakt Defensie onderscheid tussen militairen en burgers die werkzaam zijn voor het ministerie van Defensie. Voor militairen geldt dat zij verplicht zijn om zorg af te nemen die aangeboden wordt vanuit Defensie. Dit geldt voor ongeveer 90% van de reguliere zorgbehoefte. Voor de overige 10% maken zij gebruik van derdelijns specialistische zorg die niet door Defensie wordt aangeboden. De toename van militairen in een bepaald gebied zal dus niet leiden tot een verhoogde druk op de reguliere zorg. De burger defensiemedewerkers maken gebruik van het civiele zorgaanbod in hun eigen regio waar ze wonen. Bij de nieuwe kazerne voor ondersteunende eenheden gaat het voornamelijk om militaire functies en zal derhalve het aanbod op de reguliere zorg niet significant toenemen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
29	Indiener vraagt aandacht voor verkeersoverlast door de ontwikkeling van een nieuwe kazerne.	In het planMER worden op nationaal niveau diverse locatiealternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht creëren in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. De verkeersgeneratie van springterreinen is zeer beperkt, maar wordt op hoofdlijnen meegenomen in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
30	Indiener vraagt aandacht voor omgevingshinder door nieuw geurgevoelig object	Een nieuwe kazerne is voor het gedeelte waar mensen gelegerd zijn een geurgevoelig object. In de NRD is niet opgenomen dat geurhinder één van de aspecten is waarop in het planMER getoetst wordt. Dit aspect wordt daarom toegevoegd aan het planMER. In het planMER maakt Defensie dan kwalitatief inzichtelijk of en hoe veel geurbronnen in de omgeving aanwezig zijn, en in hoeverre er hinder te verwachten is voor de in de kazerne gelegerde eenheden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
31	Indiener vraagt aandacht voor effecten van bouw nieuwe kazerne op leefbaarheid, luchtkwaliteit en uitstoot van stikstof	Defensie onderzoekt in het planMER de impact die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Hieronder dus ook welzijn,	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	I. Versterken en concentreren van

		luchtkwaliteit en, indien van toepassing, de uitstoot van stikstof.			ondersteunende eenheden
32	Indiener vraagt of bouw kazerne ten koste gaat van stikstofruimte voor bouw van woningen en voorzieningen	Dat is nog niet met zekerheid te beantwoorden. Het NPRD heeft als doel om de ruimtebehoeftes van Defensie in kaart te brengen en deze af te (laten) wegen ten opzicht van de andere belangrijke ruimtelijke opgaven in Nederland, waaronder woningbouw. Momenteel onderzoekt Defensie daarom eerst met een planMER wat de effecten van Defensieactiviteiten op de alternatieve locaties zijn. Uiteindelijk neemt het kabinet het besluit over het voorkeursalternatief waarbij de verdeling van de beschikbare stikstofruimte van de diverse ruimtebehoeftes wordt betrokken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
33	Indiener merkt op dat het gebied Zeewolde-Spiekweg als droogtegevoelig wordt aangeduid, maar dat dit in de praktijk niet zo wordt ervaren door goede kwel die gebruikt kan worden in droge periodes. Daarnaast wordt gesteld dat deze goede kwel beschikbaar kan komen voor andere plekken in de polder als een kazerneterrein in dit gebied wordt aangelegd.	Dit aspect was nog niet benoemd in het NRD en wordt alsnog betrokken bij de effectbepaling van deze locatie.	Klimaataaptatie	Droogte	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
34	Indieners zijn tegen komst van defensieactiviteiten. Daarnaast maken zij zich zorgen over de overbelasting van de omliggende wegen en bestaande verkeersknelpunten, met name (rondom) de Nijkerkerbrug. Verder zijn de locaties slecht bereikbaar, in ieder geval met het openbaar vervoer. Er zijn ook zorgen rondom de kwaliteit van de wegen. Daartegenover stelt een indiener dat de komst van de kazerne aan de Spiekweg wel een goede keuze kan zijn ten opzichte van andere locaties vanwege de betere bereikbaarheid vanuit het zuiden zoals Flevoland.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
35	Indiener stelt tegen de komst van een kazerne inclusief oefenterrein tegen de dorpsgrens De Glind gelet op de overlast die het met zich meebrengt en de impact die het heeft op de natuur.	Specifiek de locatie Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (de Glind) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
36	Indieners uiten bezwaar tegen de voorgestelde locatie voor een kazerne, tussen o.a. Achterveld, De Glind en Barneveld vanwege de verwachte negatieve impact op de omgeving, natuur en verkeersstromen. Indieners maken	Deze locatie is geen onderdeel van het alternatievenonderzoek van het planMER.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

	zich zorgen over de toegankelijkheid van de Zuidlob en wijzen op de bestaande problemen met opstoppen en files door sluipverkeer in het gebied.				unende eenheden
37	Indieners geven aan dat de ontwikkelingen impact hebben op mobiliteit en verzoeken om in het onderzoek te kijken naar bereikbaarheid van de nieuwe kazerne en welk effect dit heeft op omliggende gebieden. Indieners verzoeken de effecten op de bereikbaarheid van de omgeving per locatie te benoemen om zo mee te nemen in overwegingen. Daarnaast wordt gevraagd hoe de negatieve effecten worden gecompenseerd. En hoe Defensie inzicht biedt in de kosten, planning en procedure.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. Mede op basis van die beslisinformatie kiest het kabinet het voorkeursalternatief. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
38	Indiener wijst er op dat door de komst van de kazerne en haar gebruikers (7000 mensen) een totaal andere verkeerssituatie ontstaat op de Harderweg met gevolgen voor de verkeersveiligheid, de natuur en gezondheid van mensen en dieren.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Gezondheid, (verkeersveiligheid) en natuur zijn belangrijke thema's die daarvoor inzichtelijk worden gemaakt in het planMER. Ook bereikbaarheid en congestie, nu en door toename van het verkeer door de behoefte, maken daar onderdeel van uit. Mede op basis van deze (beslis)informatie neemt het kabinet uiteindelijk een besluit over het voorkeursalternatief.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
39	Indieners stellen dat sprake is van congestie. Indieners vragen zich af hoe de veiligheid (van onder andere de Helweg) kan worden gewaarborgd gelet op het toenemende sluipverkeer tussen de dorpen. Ook gezien het toenemende aantal inwoners.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
40	Indieners wijzen op ongewenste toename van (sluip-)verkeer op de weg en in de lucht met bijbehorende milieuoverlast en verkeersveiligheid	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
41	Indiener acht ondergrond, grondslag, draagkracht en doorlatendheid van gebied Nijkerkerbrug met zware kwel ongeschikt voor militaire activiteiten.	Defensie beoordeelt het effect van defensieactiviteiten op de bodemsoort en het watersysteem per (alternatieve) locatiebehoefte. Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor defensieactiviteiten en waar zo min mogelijk impact op het bodem- en watersysteem plaatsvindt. De door indiener gevraagde beslisinformatie (geschiktheid en draagkracht van de bodem, en de effecten van de lokale kwelsituatie) is onderdeel van het beoordelingskader en wordt opgenomen in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Geomorfologie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

42	Indiener is het oneens met locatie Barneveld west. Deze tast het landschap op alle mogelijke manieren aan.	Specifiek de locatie Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
43	Indiener verzoekt om in MER in te gaan op effect van nieuwe kazerne op lokale maatschappij en welbevinden, en op het verloren gaan van uniek landschap. Indiener vreest bijvoorbeeld voor de gevolgen van de bouw van een kazerne voor plantensoorten, natuur en landschap.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Sociale cohesie, biodiversiteit, natuur en landschap zijn belangrijke thema's die daarvoor inzichtelijk worden gemaakt in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
44	Indiener signaleert beperkingen in gebruiksmogelijkheden door ondergrond.	Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor defensieactiviteiten. De gesteldheid van de ondergrond is daarom onderdeel van de effectbepaling in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
45	Indieners vraagt aandacht voor natuurwaarden, beschermde plant- en diersoorten, broed- en stiltegebieden en biodiversiteit, omdat hij/zij bang is dat deze verloren gaan met de komst van een kazerne. Indiener stelt ook dat natuur niet ophoudt waar het volgens een kaart ophoudt en dus breder gezien moet worden. Voorbeelden die onder andere worden genoemd zijn de Stille Kern, het Hulkersteinse bos, Horsterbos en poldergebieden als Arkemheen. Aan deze thema's moet aandacht besteed worden in het onderzoek.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt welke beschermde soorten in de nabijheid van de zoeklocaties voorkomen en wordt een inschatting gemaakt van de inpasbaarheid van een kazerne binnen dat biodiversiteitsbeeld. Op de locatie Zeewolde - Spiekweg speelt het netwerk aan natuurgebieden zoals door de indiener genoemd een belangrijke rol in de regionale biodiversiteit. Dit wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
46	Indiener wijst op de noodzaak van insecten voor bevruchting van gewassen en de negatieve effecten die een kazerne zou hebben op de leefomgeving van deze insecten.	In het planMER wordt het effect van de functiewijziging beoordeeld, onder andere voor de biodiversiteit. Daarbij wordt rekening gehouden met kwaliteit van de huidige situatie. Tegen deze situatie worden de effecten van een nieuwe kazerne afgezet. Dit betekent dat in het planMER rekening gehouden wordt met de vraag van indiener.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
47	Indieners uit Barneveld uiten hun ongenoegen over het voorgenomen plan om een defensierrein te bouwen in de gemeente (o.a. Barneveld-West). Indieners zijn van mening dat dit plan niet alleen schadelijk is voor de natuurlijke omgeving, maar ook niet past bij het landelijke karakter en de cultuur van Barneveld gezien de rijke verscheidenheid aan flora en fauna. Het voorgestelde defensierrein zou een aanzienlijk	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Wel wordt vwb gemeente	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

	deel van deze natuurlijke habitat verstoren en vernietigen. Het behoud van beschermd natuurgebied moet een prioriteit zijn.	Barneveld onderzocht of de Legerplaats Stroe geschikt kan worden gemaakt voor het concentreren van ondersteunende eenheden. Een van de te beschouwen alternatieven in de NRD is daarnaast het zoeken naar mogelijke opties in landbouwtransitiegebieden in het midden van het land om mogelijke kansen op dat gebied te koppelen aan de behoefte voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Voor dergelijke locaties zal in het planMER nader onderbouwd worden hoe die tot stand zijn gekomen. Defensie onderzoekt in het planMER de impact die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor deze behoefte wordt in het planMER ook onderzocht wat het effect is op de door indieners genoemde aspecten. Mede op basis van die informatie neemt het kabinet uiteindelijk een besluit over het voorkeursalternatief.			
48	Indieners stellen dat de voorgestelde locaties dichtbij natuurgebieden liggen. Zij zijn van mening dat het belangrijk is dat de daar aanwezige natuurwaarden en de stilte in het landelijk gebied dat door hen wordt gekoesterd met rust wordt gelaten en dat ook op defensieterrein (waar tweederde van de grond natuur is) natuurwaarden prioriteit moeten zijn.	Defensie onderschrijft de noodzaak van rust in natuurgebieden. Daarbij geldt dat natuur en Defensie in de regel goed combineerbaar zijn door het afgesloten karakter van defensieterreinen. In het planMER bij het NPRD wordt inzichtelijk gemaakt hoe de voorgenomen activiteit zich verhoudt tot de natuurwaarde op de genoemde locaties. Op basis van onder andere die informatie kan het kabinet een afgewogen keuze maken.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
49	Indiener geeft aan dat Defensie geen gebruik moet maken van het mooie natuurgebied in de omgeving Barneveld-West, maar naar de omgeving van Stroe moet kijken	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Wel wordt vwb gemeente Barneveld onderzocht of de Legerplaats Stroe geschikt kan worden gemaakt voor het concentreren van ondersteunende eenheden. Een van de te beschouwen alternatieven in de NRD is daarnaast het zoeken naar mogelijke opties in landbouwtransitiegebieden in het midden van het land om mogelijke kansen op dat gebied te koppelen aan de behoefte voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Voor dergelijke locaties zal in het planMER nader onderbouwd worden hoe die tot stand zijn gekomen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

50	Indieners wijzen op aantasting van het landschap en natuurgebieden door de bouw van een dergelijk grote kazerne, mede vanwege stikstof uitstoot. Beschermde plantensoorten en natuur worden vernietigd door de bouw, of komen onder druk te staan. Voorbeelden hiervan zijn het bos/heide gebied 't Paradijs. Indieners vragen of er ook als tegenprestatie hectares elders worden ingeleverd.	In het planMER wordt voor de genoemde locaties onderzocht wat de impact is op natuurwaarden, ook gelet op stikstofemissies die gepaard gaan met de ontwikkeling van een kazerne. Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie ('t Paradijs) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Indien het kabinet een voorkeurslocatie kiest waar negatieve effecten op natuurwaarden niet uitgesloten zijn, dient in het vervolgtraject bepaald te worden wat de compensatie-opgave is om geen verslechtering van de natuurkwaliteit te realiseren, in lijn met wet- en regelgeving voor beschermde natuur.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
51	Indieners vragen hoe de biodiversiteit wordt gewaarborgd, in de huidige situatie dragen onze akkerbouwbedrijven hieraan bij.	In het planMER wordt het effect van de functiewijziging beoordeeld, onder andere voor biodiversiteit. Daarbij wordt rekening gehouden met kwaliteit van de huidige situatie. Tegen deze situatie worden de effecten van een nieuwe kazerne afgezet. Dit betekent dat in het planMER rekening gehouden wordt met de vraag van indiener.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
52	Indiener stelt dat een oefenterrein uitstoot van extra chemische middelen bewerkstelt. Het effect van hiervan op gewassen is negatief, de kosten die hierbij ontstaan moeten verhaald kunnen worden bij Defensie.	In het planMER wordt onderzocht wat het (natuur)effect is van emissies van materieel van Defensie. Specifiek worden NOx-emissies onderzocht. Gebruik van chemische middelen wordt op oefenterreinen niet voorzien, dus wordt in het planMER niet nader onderzocht.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
53	Indiener stelt dat de Veluwe, met als hoofdstad Apeldoorn, de ruimte biedt aan zowel defensieactiviteiten alsmede ruimte voor natuur en woon- en werkruimte. De ruimte die onze omgeving biedt, geeft al sinds jaar en dag reden voor Defensie om zich daar te vestigen. Die ruimte is er wat ons betreft nog steeds. Natuur en defensie gaan, binnen de juridische kaders, goed samen omdat de rust van afgesloten defensie terreinen de biodiversiteit ten goede komt.	Defensie bedankt indiener voor de steun en begrip. Voor deze behoefte worden in Gelderland meerdere alternatieven onderzocht, waaronder op de Veluwe.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
54	Indiener stelt dat onderzoek niet correct is uitgevoerd omdat er niet geschreven wordt over o.a. vissen, vlinders, marters en herten die indiener zelf wel in het gebied ziet.	Het planMER-onderzoek is nog in uitvoering. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau beschrijft o.a. het beoordelingskader voor het op te stellen planMER (hoofdstuk 5). Natuur, landschap en cultureel erfgoed is 1 van de hoofdthema's in dat beoordelingskader. Natuur, inclusief de impact op beschermde soorten en biodiversiteit, maakt daar onderdeel van uit.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

55	Indiener steunt de locatiekeuze in Nieuw-Milligen voor de komst van de marinierskazerne. Indiener betoogt dat met de komst van de mariniers naar Nieuw-Milligen, straks alle krijgsmachtdelen van Defensie in Apeldoorn aanwezig zijn. Verdere uitbreiding van Defensie binnen de gemeentegrenzen past dan ook naadloos bij dit profiel en biedt voordelen qua kennis, opleiding en clustering met de al bestaande defensieactiviteiten.	De indiener wordt bedankt voor de steun. Op dit moment wordt voor de verschillende voorkeurslocaties onderzocht wat de effecten van de ruimtebehoeftes zijn op de leefomgeving. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensieactiviteiten. Defensie zal deze steun in de afweging tussen voorkeurslocaties meenemen. Uiteindelijk zal het kabinet in een integrale keuze het definitieve voorkeursalternatief maken.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
56	Indiener stelt dat moet worden gemeten in hoeverre een geconcentreerde grootschalige kazerne daadwerkelijk voor de vervulling van vacatures kan zorgen.	Bij het selecteren van de alternatieven is als criteria dicht bij het voldoende arbeidspotentieel gebruikt. Daarmee speelt Defensie in dat de functies van de ondersteunende eenheden gevuld kunnen worden met personeel wat in de nabijheid woont. In het planMER wordt hier niet dieper op ingegaan en is het geen onderscheidend aspect tussen de alternatieven.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
57	Indieners uiten bezwaar tegen kazerne in Flevoland vanwege de nu al overbelaste infrastructuur (zoals bijvoorbeeld beperkte woningbouw en woningaanbod, elektriciteitsnet, drinkwatervoorziening en toegangswegen).	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's, waaronder bereikbaarheid, verkeersveiligheid en capaciteit van het energienet. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
58	Indiener wijst op aanstaande woningbouw in gebied Oosterwold.	Deze ontwikkeling wordt betrokken bij de beoordeling van de betreffende alternatieven nabij Oosterwold.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
59	Indiener is tegen het gebruik van de locatie Zeewolde - Gooiseweg, omdat hier landbouw centraal staat, er sprake is van de oergronden van Zeewolde en de gemeente inzet op het stimuleren van natuurvriendelijke landbouw.	De impact van de mogelijke ontwikkeling van een kazerne op landbouwgrond maakt onderdeel uit van het planMER. De resultaten daarvan worden onderdeel van de effectbepaling en beoordeling waarop het kabinet uiteindelijk een integraal besluit kan nemen over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
60	Indiener is tegen gebruik van de locatie Zeewolde - Spiekweg vanwege recreatieve en agrarische waarden in de randmeerzone, waar het beleid gericht is op het versterken van de relatie tussen recreatie, agrarisch gebied, natuur en biodiversiteit.	De impact van de mogelijke ontwikkeling van een kazerne op recreatiegebieden, landbouwgrond, en natuur (waaronder biodiversiteit) maakt onderdeel uit van het planMER. De resultaten daarvan worden onderdeel van de effectbepaling en beoordeling waarop het kabinet uiteindelijk een integraal besluit kan nemen over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
61	Indieners geven aan dat een nieuwe kazerne in Flevoland niet wenselijk is gezien de lage ligging (en bijbehorende veiligheidsrisico's), de hoge	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's waaronder ook de kans op overstromingen, landbouw en aanwezige infrastructuur. Op basis van onder	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van onderste

	kwaliteit van landbouwgrond en de onvoldoende infrastructuur.	andere die informatie kan het kabinet een afgewogen keuze maken.			unende eenheden
62	Indiener vindt dat er geen ruimte meer is voor een kazerne of andere behoefte van Defensie in Flevoland. Er is al genoeg overlast van vliegveld Lelystad. De ruimte die er nu nog is, is noodzakelijk voor een leefbare omgeving met een goede balans tussen wonen, akker- en tuinbouw, veeteelt, kassen, recreëren en natuur.	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's, waaronder gezonde en veilige leefomgeving, landbouw, natuur en recreatie. Hierdoor ontstaat er een goed beeld van wat de impact is van de verschillende alternatieven op de leefomgeving. Op basis van onder andere die informatie kan het kabinet een afgewogen keuze maken voor het uiteindelijke voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
63	Indiener geeft aan dat Defensie eerder heeft aangegeven voorkeur te hebben voor locatie Zeewolde - Spiekweg. Indiener onderschrijft in algemene zin de bezwaren die gemaakt zijn tegen deze locatie en voegt toe dat dat bezwaar in algemene zin ook van toepassing is op de locatie Gelderse weg.	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's. Hierdoor ontstaat er een goed beeld van wat de impact is van de verschillende alternatieven op de leefomgeving. Op basis van onder andere die informatie kan het kabinet een afgewogen keuze maken voor het uiteindelijke voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
64	Indieners geven aan geluidsoverlast, verstoring van de rust en extra congestie te verwachten en vragen bijvoorbeeld of overlast verwacht kan worden door bouwwerkzaamheden en verkeersbewegingen voor de bouw van een nieuwe kazerne.	De genoemde aspecten worden betrokken in de effectbepaling en beoordeling in het planMER. Hinder tijdens aanbouw / aanleg wordt daarbij in dit stadium voor de verschillende locatiealternatieven alleen op hoofdlijnen beschreven in het planMER. Pas na besluitvorming door het kabinet voor een voorkeursalternatief wordt de definitieve locatie in een projectfase verder uitgewerkt en uitgevoerd. Eventuele bouwwerkzaamheden en verkeersbewegingen voor de bouw van een nieuwe kazerne – hoewel tijdelijk van aard – zouden dan voor omwonenden kunnen leiden tot het ervaren van (bouw)overlast. Daarom is inspraak en participatie, net als in de huidige fase, ook van belang in de opvolgende (project)fases.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
65	Indiener is tegen de komst van een nieuwe kazerne in het gebied de Glind en Achterveld, omdat hiervoor woonhuizen, bedrijfspanden, gemeentelijke monumenten en boerderijen moeten wijken.	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

66	Indieners uiten bezwaar tegen de mogelijke optie voor de bouw van een kazerne in midden Nederland op de locatie Barneveld-West, onder andere na kennisgeving van het Addendum Nieuwe Kazerne op de website en noemen daarbij argumenten als onvoldoende beschikbare ruimte, afbreuk aan recreatieve waarden en natuurwaarden, geluidshinder, geuroverlast, verkeersafwikkeling en strijdigheid met de omgevingsvisies van de gemeenten Barneveld en Leusden.	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij juridisch bindende besluiten die eventueel kunnen volgen in het vervolgproces van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
67	Indiener wil niet dat er vruchtbare landbouwgrond verloren gaat en verwijst naar de Veluwe als alternatieve locatie.	In het planMER worden de alternatieven gewogen op verschillende thema's waaronder ook de impact op landbouw en specifiek op het aspect impact van de ontwikkeling op landbouwgrond. Op basis van onder andere die informatie neemt het kabinet uiteindelijk een afgewogen besluit voor het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
68	Indiener stelt locaties voor een kazerne (Voorsterweg: voormalige Oosterscheldehal en Brouwershallen op het terrein van het vroegere waterlab) en het oefenen met drones (Kraggenburg: voormalige camping Kraggenburgweg 2) voor.	Defensie dankt indiener voor het aandragen van deze alternatieven. Deze alternatieven zullen in het planMER echter niet worden onderzocht omdat zij niet voldoen aan de selectiecriteria die Defensie heeft gesteld voor genoemde behoeftes.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
69	Indiener vraagt aandacht voor gecombineerd grondgebruik van defensie met natuur.	Uit oogpunt van zorgvuldig ruimtegebruik streeft Defensie in het algemeen naar het combineren van functies en grondgebruik, ook de combinatie van defensieactiviteiten met natuur. Het uitwerken daarvan is echter iets voor de (project)fase die volgt na besluitvorming door het kabinet voor het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
70	Indiener stelt zich op het standpunt dat Defensie meer dan welkom is in Stroe. Indiener neemt als standpunt in dat de bestaande legerbasis in Stroe uitgebreid moet kunnen worden met de benodigde 500 hectare grond.	Defensie dankt indiener voor de zienswijze. De Legerplaats Stroe maakt onderdeel uit van het PlanMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
71	Indiener stelt voor om niet alleen naar uitbreiding van bestaande locaties te kijken maar ook naar nieuwe locaties die gunstig gelegen zijn.	In het planMER worden door Defensie verschillende alternatieven onderzocht die op basis van de onderzoeksresultaten opzichte van elkaar zullen worden vergeleken. Dit betreffen zowel nieuwe locaties als de uitbreiding van bestaande locaties. Mede op basis daarvan zal het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende alternatieven.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

72	Indiener uit bezwaar tegen de komst van een nieuwe kazerne vanwege de verwachte negatieve impact op het dorp en het dorpse karakter van Nijkerk en omliggende plaatsen, maar ook de impact daarvan op de diversiteit (verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen) in de regio. Indiener neemt het standpunt in dat die verhouding al scheef is door arbeidsmigranten en dat het belangrijk is voor vrouwen om zich veilig te blijven voelen.	In het planMER wordt de impact van de alternatieven op de omgeving onderzocht, waaronder de impact op de sociale cohesie. De uitkomsten van dit onderzoek maken deel uit van de beslisinformatie waarmee het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende alternatieven. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
73	Indieners vinden dat van bestaande kazernes gebruik gemaakt moet worden en noemen de kazernes in Assen, Apeldoorn en de nieuwe marinierskazerne in Nieuw-Milligen als opties. Bovendien vragen zij aandacht voor mogelijkheden om de ruimte op deze kazernes intensiever te gebruiken bijvoorbeeld door functies te combineren.	In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties (ofwel alternatieven). De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeurslocatie. De keuze is afhankelijk van wat de uitkomst is van de onderzoeken, uitkomsten van meerdere rondes bestuurlijke overleggen en gebiedsinspraak en participatie. Het effect op de omgeving onderzoekt Defensie in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
74	Indiener begrijpt dat keuze voor Barneveld-West als potentiële locatie niet ten opzichte van andere beter gelegen gebieden.	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
75	Indiener ziet graag zo snel mogelijk duidelijkheid over de locatiekeuze en dat eind 2024 als deadline wordt gehanteerd, waarbij de afspraken omtrent het vooraf informeren van zittende ondernemers in het gebied van de voorkeurslocatie gestand worden gedaan.	Eind 2024/begin 2025 neemt het nieuwe kabinet naar verwachting een besluit over de definitieve voorkeurslocatie, op basis van de onderzoeksresultaten, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Tijdens dit proces hecht Defensie waarde aan gemaakte afspraken over bijvoorbeeld tijdige informatievoorziening. Ook worden de andere overheden nauw betrokken bij het besluitvormingsproces.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
76	Indiener wil graag tijdig persoonlijk geïnformeerd worden over de zoeklocatie Biddinghuizen Noord aangaande een kazerne voor ondersteunende diensten met bijbehorend oefenterrein.	Mocht het kabinet besluiten voor een voorkeursalternatief in de regio dan worden eigenaren en/of nabije omwonenden van dat voorkeursalternatief persoonlijk geïnformeerd.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
77	Indiener is tegen een nieuwe kazerne in Flevoland vanwege het niet op niveau zijn van voorzieningen op het gebied van	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's, waaronder de impact op grondwater en drinkwater, netcapaciteit en	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van

	stroom, water en openbaar vervoer.	bereikbaarheid. Hierdoor ontstaat er een goed beeld van wat de impact is van de verschillende alternatieven op de leefomgeving. Op basis van onder andere die informatie kan het kabinet een afgewogen keuze maken voor het uiteindelijke voorkeursalternatief.			ondersteunende eenheden
78	Indiener wijst op negatieve effecten voor eigen bedrijf en de investeringen hierin, en verlies van kleinschalige opslagruimtes voor ZZPers en voorziene camperplaatsen.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
79	Indiener uit bezwaar tegen de locatie Barneveld-West vanwege de hoge bevolkingsdichtheid ten opzichte van de andere zoeklocaties	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
80	Indiener ziet kansen om de komst van een nieuwe kazerne te combineren met invulling van afspraken in het kader van het MIRT en van de motie van Provinciale Staten inzake een nieuwe kazerne voor het korps mariniers, en vraagt aandacht voor de effecten op de omliggende infrastructuur en het energieprofiel van het gebied.	In het planMER wordt gekeken naar de impact van de alternatieven op de omgeving, waaronder energienetcapaciteit, bereikbaarheid en de verkeerscongestie, zodat dit meegenomen kan worden in de afweging en besluitvorming door het kabinet naar een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
81	Indiener stelt dat voor de zoeklocaties aan de Vleetweg, Kuilweg en Harderringweg meer ondernemers worden getroffen dan ten opzichte van de andere zoeklocaties en vraagt zich af wat het eventueel betrekken van Defensie van vliegveld Lelystad betekent voor de zoeklocatie.	In het planMER wordt gekeken naar de impact van de alternatieven op de omgeving, waaronder werkgelegenheid, zodat dit meegenomen kan worden in de afweging en besluitvorming door het kabinet naar een voorkeursalternatief. Lelystad Airport betreft een actieve civiele luchthaven waar reeds diverse activiteiten plaatsvinden in de bestaande situatie. Deze locatie is daarom niet opgenomen als locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
82	Indiener vraagt zich af hoeveel extra er geoefend gaat worden (zoals algemene oefeningen en schietoefeningen) door het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden in de regio.	Op landmachtkazernes vinden over het algemeen activiteiten plaats als oefeningen en trainingen, onderhoud van materieel, administratie, logistiek, sport en vaak ook legeringsgebouwen. In dit stadium maakt Defensie met een planMER de geluidgevoeligheid van de omgeving inzichtelijk. In een latere (project)fase wordt de exacte hoeveelheid van militaire activiteiten gedetailleerder inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

83	De indiener stelt dat de onderbouwing om uitbreiding te zoeken in Nederland onvoldoende hard en zichtbaar is in het NRD. Indiener stelt dat taakstelling op Europees niveau bekeken moet worden en het de vraag is hoever van het oostfront geïnvesteerd moet worden in materieel en locaties.	Defensie oefent en traint al voor een groot deel in het buitenland. Maar ook daar is beperkt ruimte beschikbaar en voor het personeel is het daarnaast niet wenselijk / uitvoerbaar om continu in het buitenland te zijn. Oefenen en trainen in Nederland is daarom ook noodzakelijk.	Overige reacties	gebiedsk euze en locatieke uze	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden
84	Verschillende indieners uiten bezwaar tegen het bouwen van een nieuwe kazerne in de gemeente Zeewolde of in Barneveld, vanwege de negatieve effecten op mens en natuur, en stellen bestaande locaties als Assen, Ermelo, Stroe, Garderen of een nieuwe locatie, zoals Lelystad Airport of een locatie in Zeeuws Vlaanderen, als betere alternatieven voor.	Bij de totstandkoming van de alternatieve locaties zijn diverse criteria gebruikt, zoals verwoord in bijlage 1 van het NRD (Factsheet per behoefte met bovenregionale afweging). De voorgestelde locaties, behalve Ermelo en Stroe, zijn op basis daarvan geen geschikt locatiealternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NRD.	Overige reacties	Opmerkin g m.b.t. alternatie ven	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden
85	Indiener stelt voor om behoefte in versterken en concentreren van ondersteunende eenheden op Vliegveld Lelystad onder te brengen.	Lelystad Airport betreft een actieve civiele luchthaven waar reeds diverse activiteiten plaatsvinden in de bestaande situatie. Deze locatie is daarom niet opgenomen als locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerkin g m.b.t. alternatie ven	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden
86	Indiener geeft aan dat er in landbouwtransitiegebieden vaak gebrek aan ruimte is en dat het daarom een misvatting is dat deze gebieden zich goed lenen voor de introductie van de defensieactiviteiten. Indiener ziet daarbij geen koppelkansen of andere kansen in dit kader.	In het planMER wordt gekeken naar de impact van de alternatieven op de omgeving waaronder landbouw en natuur. Defensie weegt de verschillende alternatieven ten opzichte van elkaar waarna het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende alternatieven.	Overige reacties	Opmerkin g m.b.t. alternatie ven	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden
87	Indiener noemt Lelystad Airport als kans.	Lelystad Airport betreft een actieve civiele luchthaven waar reeds diverse activiteiten plaatsvinden in de bestaande situatie. Deze locatie is daarom niet opgenomen als locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerkin g m.b.t. alternatie ven	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden
88	Indiener noemt Rottumerplaat als een geschikt alternatief voor een militaire kazerne en/of kazerne.	Bij de totstandkoming van de alternatieve locaties zijn diverse criteria gebruikt, zoals verwoord in bijlage 1 van het NRD (Factsheet per behoefte met bovenregionale afweging). De voorgestelde locatie is op basis daarvan geen geschikt locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerkin g m.b.t. alternatie ven	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden
89	Indiener noemt de aardebevestigingsgebieden in de provincie Groningen als alternatief voor een kazerne.	Bij de totstandkoming van de alternatieve locaties zijn diverse criteria gebruikt, zoals verwoord in bijlage 1 van het NRD (Factsheet per behoefte met bovenregionale afweging). De voorgestelde locatie is op basis daarvan geen geschikt locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerkin g m.b.t. alternatie ven	I. Versterke n en concentre ren van onderste unende eenheden

90	Indiener is van mening dat het versterken van en concentreren van de ondersteunende eenheden het beste plaats kan vinden op landbouwtransitiegebieden aangezien Defensie hiermee een bijdrage kan leveren aan de stikstofproblematiek.	Dit maakt onderdeel uit van het planMER. Een van de te beschouwen alternatieven in de NRD is namelijk het zoeken naar mogelijke opties in landbouwtransitiegebieden in het midden van het land om mogelijke kansen op dat gebied te koppelen aan de behoefte voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Defensie weegt de verschillende alternatieven ten opzichte van elkaar waarna het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende alternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
91	Indiener pleit voor het door Defensie uitkopen van enkele varkenshouderijen in de Peel, in plaats van plaatsing in Flevoland.	Bij de totstandkoming van de alternatieve locaties zijn diverse criteria gebruikt, zoals verwoord in bijlage 1 van het NRD (Factsheet per behoefte met bovenregionale afweging). De voorgestelde locatie is op basis daarvan geen geschikt locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
92	Indiener pleit voor de Veluwe als locatie voor de nieuwe kazerne.	In het planMER worden door Defensie verschillende alternatieven onderzocht die op basis van de onderzoeksresultaten ten opzichte van elkaar zullen worden vergeleken. Dit betreffen zowel nieuwe locaties als de uitbreiding van bestaande locaties (waaronder een aantal locaties op de Veluwe). Mede op basis van de onderzoeksresultaten zal het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende locatiealternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
93	Gemeenten pleiten voor het onderzoeken van andere bestaande locaties in Gelderland als alternatief.	Bestaande locaties zijn reeds onderdeel van de volgens het NRD te beschouwen alternatieven, namelijk Stroe en Ermelo.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
94	Indiener verzoekt om niet alleen bestaande locaties in Gelderland te onderzoeken, maar ook nieuwe locaties.	In het planMER worden door Defensie verschillende alternatieven onderzocht die op basis van de onderzoeksresultaten ten opzichte van elkaar zullen worden vergeleken. Dit betreffen zowel nieuwe locaties als de uitbreiding van bestaande locaties. Mede op basis van de onderzoeksresultaten zal het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende locatiealternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
95	Indiener geeft aan dat de voorkeur voor uitbreiden naar reeds bestaande locaties uitgaat (oa Stroe).	In het planMER worden door Defensie verschillende alternatieven onderzocht die op basis van de onderzoeksresultaten ten opzichte van elkaar zullen worden vergeleken. Dit betreffen zowel nieuwe locaties als de uitbreiding van bestaande locaties (waaronder Stroe). Mede op basis	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		van de onderzoeksresultaten zal het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende locatiealternatieven.			
96	Indiener uit zorgen over voortbestaan eigen bedrijf, verplaatsing is bijna onmogelijk, geen soortgelijke omstandigheden te vinden, 105 ha aaneengelegen grond, vierkant verkaveld met uitstekende ontwatering, toegang tot water, nutsvoorzieningen en uitzonderlijke geschiktheid voor akkerbouw. Op 1 van de bedrijven ligt een NB-vergunning.	In het planMER worden de alternatieven in beeld gebracht op basis van verschillende thema's, waaronder de impact op landbouwgrond. Hierdoor ontstaat er een goed beeld van de impact van de verschillende locatiealternatieven op de omgeving. Mede op basis van die (beslis)informatie kan het kabinet een afgewogen keuze maken voor het uiteindelijke voorkeursalternatief. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
97	Indiener pleit voor het prioriteit geven aan de eerder in kaart gebrachte gebieden in Flevoland in nader onderzoek, en vraagt om meer communicatie met betrokkenen, en daarnaast de huidige militaire zone in Barneveld Oost nader te onderzoeken.	In de alternatievenafweging wordt volwaardig gekeken naar de locatiealternatieven in Flevoland, zoals benoemd in de NRD. Ook wordt gekeken naar onder andere de militaire zone in Barneveld Oost. Onderdeel van de alternatieven is namelijk het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden op de Legerplaats Stroe. Mocht het kabinet besluiten voor een voorkeursalternatief in de regio dan worden eigenaren en/of nabije omwonenden van dat voorkeursalternatief persoonlijk geïnformeerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
98	Indiener vraagt zich af of de plannen van Defensie financieel haalbaar zijn voor de locaties in Flevoland, gezien de kostbare gronden. Ook wijst indiener op de lange en kostbare (onteigenings)procedures, indien deze locaties worden aangemerkt als alternatief.	In het planMER worden door Defensie de effecten van de verschillende alternatieven op de omgeving onderzocht. Kostenefficiëntie is daar geen onderdeel van maar kan wel onderdeel vormen van de beslisinformatie waarmee het kabinet een keuze zal maken tussen de verschillende alternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
99	Indieners benoemen dat alternatieve locaties voor een Centrale Kazerne in Flevoland meer aan de door Defensie gestelde criteria voldoen dan Barneveld-West (o.a. het bosgebied paradijs, de Glind en Achterveld).	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

100	Indiener geeft aan dat alternatieven 1, 2 en 3 (variant 1-4) effect zullen hebben op de gemeente Nijkerk, waarbij een nieuwe kazerne op de locatie Zeewolde het grootste effect heeft. Ook wijst indiener erop dat de druk op o.a. mobiliteit en de woning- en arbeidsmarkt in verder zal toenemen in regio Nijkerk.	De genoemde aspecten worden betrokken in de effectbepaling en beoordeling in het planMER bij de diverse alternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
101	Indiener zet uiteen waarom een centrale kazerne op het landbouwtransitiegebied van de gemeente Nijkerk niet mogelijk is. Indiener ziet hiervoor geen mogelijkheden aangezien de ruimtelijke structuur hiervoor niet geschikt is en rekening moet worden gehouden met de reeds bestaande ruimtevragers. Er is in het buitengebied bovendien sprake van veel divers en versnipperd grondeigendom. Bij de andere genoemde locaties is er minder divers grondeigendom en die locaties zijn dus gunstiger.	Een van de te beschouwen alternatieven in de NRD is inderdaad het zoeken naar mogelijke opties in landbouwtransitiegebieden in het midden van het land om mogelijke kansen op dat gebied te koppelen aan de behoefte voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Voor dergelijke locaties zal in het planMER nader onderbouwd worden hoe die tot stand zijn gekomen. Aspecten die de indiener noemt maken onderdeel uit van die afweging.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
102	Indiener merkt op dat de bouw van een nieuwe kazerne niet in de omgevingsvisie van Barneveld past	Defensie heeft met het verschijnen van de planMER extra ruimte behoeften kenbaar gemaakt. Het is begrijpelijk als deze extra ruimtebehoefte nog niet is meegenomen in de huidige omgevingsvisie van Barneveld. Het kabinet zal met alle beslisinformatie vanuit onderzoeken en participatie een keuze moeten maken wat de meest geschikte locatie is voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Daarnaast is het van belang om te realiseren dat Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren is gekomen maar deze locatie maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. De eerdere locatie Barneveld-West is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
103	Indiener geeft aan in onzekerheid te verkeren over wat de eventuele uitbreiding van Defensie voor gevolgen heeft voor hun woning, woongenot en bedrijf (inkomstenderving) nabij een van de alternatieve locaties.	Defensie is zich ervan bewust dat omwonenden van de diverse locatiealternatieven onzekerheid (kunnen) ervaren door de gestelde ruimtebehoeftes. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de omgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeurslocatie. Mocht het kabinet besluiten voor een voorkeursalternatief in de regio dan worden eigenaren en/of nabije omwonenden van dat voorkeursalternatief persoonlijk geïnformeerd. Mocht er in een	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.			
104	Indieners geven aan dat nabij Zeewolde, zoals de brug bij Nijkerk, een geschikte locatie voor een kazerne met oefenterrein kan zijn.	In het NRD zijn meerdere locatiealternatieven opgenomen voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Hieronder vallen ook verschillende locatie in de buurt van Zeewolde, zoals bij de brug naar Nijkerk (Zeewolde – Spiekweg). In het planMER worden voor alle locatiealternatieven de effecten op de omgeving onderzocht. Mede op basis daarvan maakt het kabinet uiteindelijk het besluit voor het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
105	Indiener draagt argumenten aan voor realisatie van de centrale kazerne in Oosterwold.	In het NRD zijn meerdere locatiealternatieven opgenomen voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Hieronder vallen ook verschillende locatie in de buurt van Zeewolde, zoals bij de brug naar Nijkerk (Zeewolde – Oosterwold). In het planMER worden voor alle locatiealternatieven de effecten op de omgeving onderzocht. Mede op basis daarvan maakt het kabinet uiteindelijk het besluit voor het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
106	Indiener uit steun voor plannen van Defensie en stelt dat Dronten maximale werkgelegenheid en economische activiteiten nodig heeft om een volwaardige stad te worden.	Defensie dankt indiener voor het begrip.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
107	Indiener geeft aan dat Defensie zich heeft beperkt door enkel locaties te onderzoeken in de meest grootschalige landbouwgebieden nabij de randstad en geeft aan dat er meer alternatieven mogelijk zijn als breder wordt gekeken: Gebied tussen Zwolle-Kampen-Genemuiden-Hasselt, Gebied tussen Staphorst-Zwartsluis-Hasselt, Gebied tussen Wapenveld-Vorchten-IJssel, Gebied tussen Eemnes-Baarn-Bunschoten, Gebieden tussen Bunschoten en Nijkerk.	Bij de totstandkoming van de alternatieve locaties zijn diverse criteria gebruikt, zoals verwoord in bijlage 1 van het NRD (Factsheet per behoefte met bovenregionale afweging). De voorgestelde locaties voldoen niet aan die criteria en zijn op basis daarvan geen geschikt locatiealternatief voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
108	Indieners roepen op om meer alternatieven te onderzoeken waarbij de impact op natuur en cultuur kleiner is dan op de huidige genoemde alternatieven	In het PlanMER doet Defensie onderzoek naar de in het NRD opgenomen locatiealternatieven. Eventuele extra - via zienswijzen ingediende - locatiealternatieven worden voor geschiktheid getoetst aan dezelfde selectiecriteria die van toepassing zijn op de in het NRD	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		opgenomen locatiealternatieven. Bij de effectbeoordeling in het PlanMER zal het effect op natuur en cultuur inzichtelijk worden gemaakt, zodat dit kan worden meegewogen in de integrale afweging. Het kabinet neemt mede op basis daarvan uiteindelijk het besluit voor het voorkeursalternatief.			
109	Indiener vraagt hoe de zoekgebieden tot stand zijn gekomen, of gemeenten daarbij betrokken zijn, en of en hoe er aanvullende locaties kunnen worden aangedragen	In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als naar nieuwe locaties. De verschillende locatiealternatieven en hoe deze tot stand zijn gekomen staan omschreven in het NRD, bijlage 1 (factsheets per behoefte met bovenregionale afweging). Extra locaties zijn voorgesteld via zienswijzen. De gebieden die het betreft worden door Defensie via gebiedsbijeenkomsten en via ambtelijk en bestuurlijk overleg betrokken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
110	Indiener vraagt hoe de locatie Zeewolde scoort op de punten bereikbaarheid en veiligheid	De genoemde aspecten worden voor de locatiealternatieven betrokken in de effectbepaling en beoordeling in het planMER. De eerste (voorlopige) deelresultaten van het planMER onderzoek worden bekend gemaakt tijdens de regionale gebiedsbijeenkomsten die Defensie - naar verwachting nog voor de zomer - per provincie organiseert. Meer details hierover volgen via de website (www.defensie.nl/ruimtevoordefensie). Het planMER wordt naar verwachting eind 2024 / begin 2025 gepubliceerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
111	Indiener vraagt wat precies de ligging is van de locatie in Oostervold waarnaar wordt gerefereerd in de NRD	Zie hiervoor de overzichtskaart voor behoefte 1 in hoofdstuk 2 paragraaf versterken en concentreren ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
112	Indiener vraagt in hoeverre er rekening is gehouden met spaarzaam omgaan met ruimte bij de totstandkoming van de behoefte.	Defensie doet een beroep op de schaarse ruimte in Nederland. Defensie heeft daarbij nadrukkelijk oog voor de omgeving en wil op een zorgvuldige manier met ruimte en met de omgeving omgaan. Een goede samenwerking met en inpassing in de omgeving is daarvoor van belang. Bij de inpassing van de ruimtebehoeftes van Defensie zullen de afwegingsprincipes vanuit de NOVI een belangrijke onderlegger vormen: 1) combinatie van functies gaat voor enkelvoudige functies, 2) kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en 3) afwentelen wordt voorkomen. Het hanteren van deze onderlegger draagt eraan bij dat het ruimtebeslag van Defensie, ook	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		indirect door milieueffecten, niet groter is dan nodig.			
113	Indiener vraagt om verduidelijking van de ligging van de alternatieven die worden genoemd in Dronten en Biddenhuizen-Noord	Zie hiervoor de overzichtskaart voor behoefte 1 in hoofdstuk 2 paragraaf versterken en concentreren ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
114	Indiener vraagt wat er concreet wordt bedoeld met het verzilveren van kansen voor onder meer de omgeving en energie.	In het planMER worden de effecten onderzocht van uitbreiding van militaire activiteiten op de omgeving. Voor deze specifieke uitbreidingsbehoefte 'versterken en concentreren van ondersteunende eenheden' worden de effecten in de volle breedte van het onderzoek in beeld gebracht, omdat diverse koppelkansen kunnen ontstaan voor andere opgaven in de leefomgeving op de onderzochte locaties, en Defensie daar oog voor wil hebben.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
115	Indiener vraagt welke overlast verwacht kan worden met de bouw van een nieuwe kazerne.	Hinder tijdens aanbouw / aanleg wordt in dit stadium voor de verschillende locatiealternatieven alleen op hoofdlijnen beschreven in het planMER. Pas na besluitvorming door het kabinet voor een voorkeursalternatief wordt de definitieve locatie in een projectfase verder uitgewerkt. Eventuele bouwwerkzaamheden en verkeersbewegingen voor de bouw van een nieuwe kazerne worden in dat stadium ook concreter uitgewerkt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
116	Indiener vraagt hoeveel het aantal trainingen zal worden opgeschaald als gevolg van het concentreren van eenheden in de regio. En of schietoefeningen dag en nacht zullen doorgaan in plaats van alleen tijdens kantooruren.	Op landmachtkazernes vinden over het algemeen activiteiten plaats als oefeningen en trainingen, onderhoud van materieel, administratie, logistiek, sport en vaak ook legeringsgebouwen. In dit stadium maakt Defensie met een planMER de geluidgevoeligheid van de omgeving inzichtelijk. In een latere (project)fase wordt de exacte hoeveelheid van militaire activiteiten gedetailleerder inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
117	Indiener vraagt of een locatie ten zuiden van de Vogelweg wordt onderzocht.	Zie hiervoor de overzichtskaart voor behoefte 1 in hoofdstuk 2 paragraaf versterken en concentreren ondersteunende eenheden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
118	Indiener geeft aan dat er te weinig woningen in Zeewolde beschikbaar zijn	Op dit moment onderzoekt Defensie in het planMER wat de effecten zijn op de verschillende voorkeurslocaties. De woningbouwplannen worden in dit onderzoek meegenomen. Binnen het NPRD brengt Defensie de verschillende ruimtelijke behoeftes en mogelijkheden en knelpunten	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		voor de voorkeurslocaties in kaart. Op basis van deze gegevens en onderzoeksresultaten zal het kabinet een integrale keuze maken waarbij ook de effecten van de ruimtebehoeftes van Defensie op de woningbouw worden meegenomen.			
119	Indiener vraagt of er voldoende stikstofruimte beschikbaar is voor de plannen van Defensie.	In het planMER worden de effecten van stikstof voor de verschillende alternatieven voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden onderzocht. Dit op basis van voorlopige stikstofdepositieberekeningen. Deze berekeningen zijn bedoeld om de grootte van het effect te bepalen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
120	Indiener stelt voor om de invloed van de openstelling van Lelystad Airport te onderzoeken op de geschiktheid van de locatie Biddinghuizen Noord voor de bouw van een nieuwe kazerne.	Dit zal worden onderzocht in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
121	Indiener vraagt wat er wordt bedoeld met landbouwtransitiegebieden en om welke locaties dit concreet gaat.	Een van de te beschouwen alternatieven in de NRD is het zoeken naar mogelijke opties in landbouwtransitiegebieden in het midden van het land om mogelijke kansen op dat gebied te koppelen aan de behoefte voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Hiermee wordt bedoeld dat Defensie ook mogelijke functiecombinaties onderzoekt met meerwaarde voor de landbouwtransitie zoals benoemd in het Ontwerp Nationaal Programma Landelijk Gebied. Het gaat dan om landbouwgronden met de grootste (toekomstige) uitdagingen en passend binnen de NPLG-doelen ter plaatse. Voor dergelijke locaties zal in het planMER nader onderbouwd worden hoe die tot stand zijn gekomen. In hoofdstuk 2 van de NvA zijn deze gebieden opgesomd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
122	Indiener geeft aan dat De Veluwe een groot aaneengesloten oefenterrein dreigt te worden en pleit voor meer spreiding in te onderzoeken locaties.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als naar nieuwe locaties (ofwel alternatieven). De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeurslocatie. De effecten van concentratie van meerdere ruimtebehoeftes in een gebied en/of op een locatie maakt onderdeel uit van het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

123	Indieners hebben bezwaar tegen het aanwijzen van een locatie voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden in de Flevopolder vanwege aantasting van de groene woonomgeving en het open landschap en agrariërs.	In het planMER worden de diverse alternatieven voor concentreren van ondersteunende eenheden in beeld gebracht. Hierbij worden ook de woonomgeving, natuur en landschap betrokken. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
124	Indiener vraagt of de huisvesting van meer militairen ten koste gaat van de beschikbare zorg voor inwoners.	Voor gezondheidszorg maakt Defensie onderscheid tussen militairen en burgers die werkzaam zijn voor het ministerie van Defensie. Voor militairen geldt dat zij verplicht zijn om zorg af te nemen die aangeboden wordt vanuit Defensie. Dit geldt voor ongeveer 90% van de reguliere zorgbehoefte. Voor de overige 10% maken zij gebruik van derdelijns specialistische zorg die niet door Defensie wordt aangeboden. De toename van militairen in een bepaald gebied zal dus niet leiden tot een verhoogde druk op de reguliere zorg. De burger defensiemedewerkers maken gebruik van het civiele zorgaanbod in hun eigen regio waar ze wonen. Bij de nieuwe kazerne voor ondersteunende eenheden gaat het voornamelijk om militaire functies en zal derhalve het aanbod op de reguliere zorg niet significant toenemen.	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
125	Indieners uiten bezwaar tegen het aanwijzen van een locatie voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden in de omgeving van Achterveld, De Glind en Barneveld vanwege aantasting van de leefbaarheid van de dorpen, en omdat andere locaties op veel meer vlakken voldoen aan de criteria. Zij vragen verder naar de mitigerende maatregelen voor de geluidshinder, extra verkeersbewegingen en daarbij horende natuurbelasting	Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locaties (voormalige locatie Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
126	Indiener is tegen een centrale kazerne	De Landmacht beschikt over onvoldoende ondersteunende capaciteiten om haar gevechtseenheden adequaat te ondersteunen. De opgave om dit te verbeteren is onderkend in de Defensienota 2022. Het concentreren en versterken van de ondersteunende eenheden is noodzakelijk voor de inzetbaarheid van de Krijgsmacht en voor vrede en veiligheid, in Nederland en daarbuiten. Daarom worden verschillende loactiealternatieven voor een kazerne onderzocht. Voor zowel bestaande als nieuwe locaties worden de effecten op de leefomgeving inzichtelijk gemaakt,	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief.			
127	Indiener geeft koppelkans weer tussen zandmotor voor zandsuppletie voor de kust van Noord-Holland en het ontstaan van amfibisch oefenterrein.	Defensie bedankt indiener voor de suggestie. Voor het bepalen van de locatiealternatieven heeft Defensie bepaalde selectiecriteria opgesteld waar locaties aan moeten voldoen. De door de indiener aangedragen suggestie voldoet niet aan deze criteria.	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
128	Indiener vraagt om goed meegenomen te worden in de onderzoeken en de keuzes tussen alternatieven en vragen hoe, afgezien van het formele traject dat is gepresenteerd, het communicatie- en participatietraject er uit ziet, wanneer berichtgeving naar de inwoners plaatsvindt en binnen welke termijn er een reactie kan worden verwacht op de zienswijze.	De reactie op de zienswijze wordt gegeven via deze Nota van Antwoord op de terinzagelegging van het NRD. Voor de zomer organiseert Defensie vervolgens door heel Nederland meerdere gebiedsbijeenkomsten. Iedereen is daarbij welkom om aan te sluiten en te participeren. De data zullen worden gecommuniceerd op de website van Defensie (www.defensie.nl/ruimtevoordefensie).	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
129	Indiener was te laat op de hoogte van de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze en vindt de communicatie met inwoners voor verbetering vatbaar.	Defensie betreurt dat de indiener niet tijdig op de hoogte bleek van de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze. Voor wat betreft participatiekansen; voor de zomer organiseert Defensie door heel Nederland meerdere gebiedsbijeenkomsten. Iedereen is daarbij welkom om aan te sluiten en te participeren. De data zullen worden gecommuniceerd op de website van Defensie (www.defensie.nl/ruimtevoordefensie).	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
130	Indiener geeft aan begrip te hebben voor het feit dat Defensie meer ruimte nodig heeft	Defensie dankt indiener voor de zienswijze en het begrip.	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
131	Indieners vragen welke activiteiten er überhaupt plaats zullen gaan vinden op en rond de nieuwe centrale kazerne.	De locatie zal zich met name richten op het concentreren en versterken van ondersteunende eenheden van de Landmacht. Landmachtkazernes bieden in algemene zin ruimte aan de militairen en burgermedewerkers en bijbehorende activiteiten. Een kazerne is daardoor ook wel te vergelijken met een klein dorp. Denk aan de slaapgebouwen (legering) voor militairen, kantoorgebouwen, het onderhoud van materieel, gezondheidszorg, logistiek en sportvoorzieningen. Oefenen en trainen vindt voor een belangrijk deel niet plaats op kazernes, maar op oefenterreinen	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		in binnen- en buitenland. In dit stadium maakt Defensie met een planMER de geluidgevoeligheid van de omgeving inzichtelijk. In een latere (project)fase wordt de exacte hoeveelheid van militaire activiteiten gedetailleerder inzichtelijk gemaakt.			
132	Indiener vindt dat er te weinig gewicht toegekend wordt aan de agrarische belangen en vragen dit een meer prominente plek in het afwegingskader te geven. Zij geven bovendien in overweging ook de verschillende deelbelangen c.q. sectorale belangen evenwichtig in beeld te brengen. Een LER kan een goed middel zijn om deze belangen op de juiste wijze in kaart te brengen.	Landbouw is zeker een thema waarnaar gekeken wordt, specifiek de impact van de ruimtebehoeftes van Defensie op landbouwgrond. Een landbouweffectrapportage (LER) is nu geen onderdeel van het planMER. In het planMER wordt daarnaast geen weging toegepast. Het planMER maakt onderdeel uit van de beslisinformatie op basis waarvan het kabinet uiteindelijk een besluit zal nemen over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
133	Indiener vraagt hoe de beoordeling van het voorkeursalternatief plaatsvindt, omdat figuur 5.3 in de NRD ontbreekt.	Per abuis is de verkeerde verwijzing in het NRD opgenomen. Hier had verwezen moeten worden naar tabel 5-1, figuur 5-1 en figuur 5-2. Defensie dankt indiener voor de oplettendheid.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
134	Indiener vraagt wat wordt bedoeld met "geurgevoelig object met geurhinder voor de omgeving" en wat dit betekent voor de gezondheid.	Een geurgevoelig object is een gebouw dat is bestemd voor en geschikt om te worden gebruikt voor menselijk wonen of menselijk verblijf. En is dus bedoeld om oog te hebben/houden voor de hinder die geur met zich mee kan brengen voor mensen op zo'n object. Een kazerne, voor zover het gaat om legering, valt binnen de definitie van een geurgevoelig object. Dat betekent dat een kazerne hinder kan ondervinden van activiteiten in de omgeving die geuremissies veroorzaken, zoals veehouderijen. In de NRD is niet opgenomen dat geurhinder één van de aspecten is waarop in het planMER getoetst wordt. Dit aspect wordt daarom toegevoegd aan het planMER. In het planMER maakt Defensie dan kwalitatief inzichtelijk of en hoe veel geurbronnen in de omgeving aanwezig zijn, en in hoeverre er hinder te verwachten is voor de in de kazerne gelegeerde eenheden.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
135	Meerdere indieners zijn van mening dat de diepgang van de in het NRD omschreven behoeften onvoldoende zijn, waardoor het onduidelijk is wat de impact op de leefomgeving zal zijn.	De uitwerking van de behoeften is passend bij de diepgang van het onderzoek voor het planMER, waarbij de focus ligt op de locatieonderscheidende effecten. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht volgens de thema's uit het beoordelingskader in het NRD (hoofdstuk 5). Het planMER maakt onderdeel uit van de beslisinformatie op basis waarvan het kabinet uiteindelijk een besluit	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		zal nemen over het voorkeursalternatief. Daarna zullen de gekozen alternatieven verder worden uitgewerkt met behulp van onder andere een projectMER. Dan wordt meer gedetailleerd naar de effecten de leefomgeving gekeken.			
136	De indiener vraagt zich af in hoeverre Defensie de verhouding tussen kostbare landbouwgrond ten opzichte van onvruchtbare grond opneemt in haar besluitvorming.	Landbouw / landbouwgrond is zeker een thema waarnaar gekeken wordt, specifiek de impact van de ruimtebehoeftes van Defensie op landbouwgrond. Dit is opgenomen in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
137	De indiener vraagt of het behoud van voldoende landbouwgrond in de afweging wordt meegenomen.	In het planMER wordt onderzocht welke effecten de verschillende locatiealternatieven op landbouwgrond hebben. Er wordt geen beoordeling gegeven voor voldoende landbouwgrond in het algemeen in Nederland.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
138	De indiener vraagt om in het planMER te onderzoeken in hoeverre de concentratie van de verschillende diensten als 'multidomein benadering' een overstijgende waarde heeft, en te onderzoeken welke onoverkomelijke nadelige gevolgen er optreden als de aaneengesloten ruimte verspreid is over verschillende kleinere locaties op bereikbare afstanden.	Dit wordt niet onderzocht in een planMER. In het planMER worden de effecten van de ruimtebehoefte voor verschillende locatiealternatieven onderzocht. Hierin wordt zowel gekeken naar het versterken en concentreren van één of twee bestaande locaties, als naar een nieuwe locatie. De effecten van deze opties worden inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
139	Indiener wil graag dezelfde bedrijfs(uitbreidings)mogelijkheden behouden wanneer er een kazerne in de buurt komt.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de (leef)omgeving onderzocht. Het onderzoek kijkt daarbij naar regionale effecten en implicaties. Hierbij wordt niet gekeken op het niveau van individuele bedrijven. Op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER zal het kabinet een integrale keuze maken waarbij de implicaties voor bedrijvigheid op regionaal niveau worden meegenomen. Daarna zullen de gekozen alternatieven verder worden uitgewerkt met behulp van onder andere een projectMER. Dan wordt meer gedetailleerd naar de effecten op huizen en bedrijven gekeken.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
140	Indiener vindt het onwenselijk dat er dicht bij NNN-gebieden defensieactiviteiten plaatsvinden. De indiener verzoekt dat defensieactiviteiten en -behoeften (zoals een kazerne) geen afbreuk doen aan de integriteit van NNN-gebieden (bijvoorbeeld als het gaat om stiltegebieden en geluid).	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. In deze fase van het onderzoek wordt zowel naar bestaande als naar nieuwe locaties gekeken (ofwel de alternatieven). De effecten op NNN-gebieden worden voor de verschillende alternatieven in het planMER in beeld gebracht. Op basis van deze onderzoeksresultaten, bestuurlijke	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		overleggen, en de zienswijzen zal het kabinet een keuze maken over het voorkeursalternatief. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenoemsten die Defensie organiseert en waar Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden over de, bijvoorbeeld door indiener genoemde, zorgen. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.			
141	Indiener vraagt aandacht in de PlanMER voor bestaande verkeersknelpunten, verstedelijkingsafspraken, regionale afspraken (zoals de RES en Woondeal), de woningmarkt, balans wonen en werken op lokaalniveau, de impact op de impact toekomstige woon- en werkgebieden, van elektromagnetische straling, externe veiligheidszones.	Defensie dankt indiener voor de aandachtspunten. De genoemde aspecten worden op het in dit stadium benodigde abstractieniveau onderzocht in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
142	De indiener vraagt om het criterium van onderbouwing helder weer te geven. Het selectiecriterium is aangegeven minimaal 1000 meter van bebouwing. De onderbouwing minimaal 1000 meter en niet meer ontbreekt. Dit moet helder worden aangegeven.	Defensie heeft activiteiten die een bepaalde mate van hinder kunnen veroorzaken. Het criterium van 1.000 meter afstand is op basis van ingebrachte expertise en vergelijking met bestaande kazernes gehanteerd als een indicatief afstandscriterium. Uit vervolgonderzoeken en tijdens de projectfase kan blijken dat een grotere of kleinere afstand mogelijk is.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
143	De indiener vraagt zich af welk mobiele transport wordt bedoeld met de bereikbaarheid van 45 minuten zoals gesteld op pagina 63.	De 45 minuten bereikbaarheid in het NRD op pagina 63 slaat op bereikbaarheid met de auto.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
144	De indiener vraagt in hoeverre Defensie strategische/militaire randvoorwaarden m.b.t. defensiebehoeftes in polders onder het NAP in het NRD heeft meegewogen en of Defensie dit in het vervolg wel mee kan nemen.	Defensie neemt dit mee in het planMER binnen het aspect waterveiligheid. In dit onderdeel wordt onder andere inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging t.o.v. NAP. Waterveiligheid is één van de thema's die Defensie betreft bij het bepalen van de voorkeursalternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
145	Indiener vraagt of een goede aansluiting/ontsluiting mogelijk inzake inzameling, transport en zuivering van afvalwater is? Het debiet van de omvang van de kazerne kan namelijk niet op het huidige systeem. Op de aanwezige plekken liggen geen of kleine diameter leidingen. Naast de benodigde uitbreiding van het transportstelsel, is het ook nog van belang te onderzoeken/bepalen op	Defensie bedankt indiener voor het kritisch meedenken, maar dit aspect valt nog niet binnen het PlanMER, maar volgt later in het projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

	welke afvalzuiveringsinstallatie kan worden afgevoerd i.v.m. krapte.				
146	Indiener verzoekt om te oefenen in het buitenland.	Defensie kan niet enkel oefenen en trainen in het buitenland, waar de krijgsmacht al veelvuldig en intensief oefent en traint. De mogelijkheden buiten Nederland worden steeds beperkter, omdat ook de krijgsmachten van bondgenoten groeien. Dat maakt ruimte voor Defensie in Nederland noodzakelijk. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties. Het kabinet kiest mede op basis van de beslisinformatie uit de onderzoeksresultaten, bestuurlijke overleggen en zienswijzen een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
147	Indiener conformeert zich aan de zienswijze van de Gemeente Barneveld, 31 januari jl.	In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en met elkaar vergeleken, waarbij de impact van defensieactiviteiten op de (leef)omgeving wordt meegenomen. In het planMER worden de (bouw)plannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect "raakvlakken", net als dat onder het beoordelingsaspect "raakvlakken" in beeld wordt gebracht welke andere ruimtelijke opgaven in de omgeving van de locatiealternatieven aanwezig zijn. Het kabinet kiest mede op basis van de beslisinformatie uit de onderzoeksresultaten, bestuurlijke overleggen en zienswijzen een voorkeursalternatief. In deze bestuurlijke gesprekken komen onder andere het mobiliteitssysteem, de woningmarkt, de arbeidsmarkt en het energiesysteem aan bod. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER.	Overige reacties	Proces NPRD	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
148	Indiener vraagt waarom de inwoners van Almere niet zijn betrokken bij dit proces en de focus alleen uitgaat naar Zeewolde, terwijl meer Almeerders overlast en risico's gaan ervaren.	In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en met elkaar vergeleken, waarbij de impact van defensieactiviteiten op de (leef)omgeving wordt meegenomen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar	Overige reacties	Proces NPRD	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden over de, bijvoorbeeld door indiener genoemde, zorgen. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.			
149	Indiener verzoekt om geïnformeerd te worden wanneer een Flevolandse locatie wordt toegevoegd aan het planMER.	In deze nota van antwoord zijn nieuwe alternatieven die aan het planMER worden toegevoegd opgenomen, zie hiervoor hoofdstuk 2.	Overige reacties	Proces NPRD	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
150	Indiener vraagt hoe de verwachte schade verhaald kan worden.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden (inclusief inspraak en participatie). Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
151	Indiener vraagt hoe Defensie zorgt voor een goede afweging met andere ruimtelijke opgaven en geeft aan hier koppelkansen in te zien.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Bij het beoordelingsaspect "raakvlakken" wordt in beeld gebracht welke andere ruimtelijke opgaven in de omgeving van de locatiealternatieven aanwezig zijn. Het kabinet kiest mede op basis van de beslisinformatie uit de onderzoeksresultaten, bestuurlijke overleggen en zienswijzen een voorkeursalternatief. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

152	Indiener wijst op mogelijke interferentie met andere opgaven in Flevoland, waaronder: behoud landbouwgrond, woningbouw, windparken, Lelystad airport en de Lelylijn.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek, zodat het kabinet een zorgvuldig en integraal afgewogen besluit kan nemen over het voorkeursalternatief. Ook worden in het planMER de effecten van uitbreiding van defensieactiviteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving, waaronder de omgeving in Flevoland, onderzocht. Ook wordt in het planMER onderzoek gedaan naar de mogelijke koppelkansen of knelpunten met andere opgaven en belangen, zoals landbouwgrond, woningbouw, windparken, Lelystad airport en de Lelylijn. Hierover vinden daarnaast bestuurlijke gesprekken plaats. Het kabinet kiest mede op basis van de beslisinformatie uit de onderzoeksresultaten, bestuurlijke overleggen en zienswijzen een voorkeursalternatief.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
153	Indiener geeft aan graag betrokken te worden bij het vooroverleg over de alternatieven bij ruimtevragen waar sprake is van hoogspanningsinfrastructuur (bijv. locatie Zeewolde-Gooiseweg).	Hoogspanningsinfrastructuur is één van de criteria waarop de alternatieven onderzocht worden en waarvan de effecten in het planMER inzichtelijk worden gemaakt. Energienetbeheerders zijn een belangrijke gesprekspartner voor Defensie als het gaat over de interferentie tussen de alternatieven en het netinfrastructuur. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden. In ieder van die fases is ruimte voor inspraak en participatie.	Ruimtegebruik	Energienetwerken	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
154	Indiener stelt dat de mogelijkheid van extensiveren door landruil verkleint door de komst van Defensie en zo het verdienvermogen onderdrukt wordt. Verder is de beschikbare hoeveelheid organische mest schaars en wordt dit schaarser, doordat er ook een aantal veehouderij bedrijven gaan verdwijnen. Daardoor raken landbouwtransitiedoelen als het sluiten van kringlopen verder uit beeld. Verder wordt voor toeleveringsbedrijven en verwerkingsbedrijven van agrarische producten Flevoland minder interessant en is netcongestie in heel Flevoland een probleem. Het zou onverteerbaar zijn als de netcongestie voor de	Defensie heeft begrip voor de zorgen van de indiener. In het planMER worden de effecten van de alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder op landbouw en netcongestie. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt en als beslisinformatie aan het kabinet voorgelegd. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, de zienswijze en bestuurlijke gesprekken kiest het kabinet een voorkeursalternatief. De aspecten landbouw en netcongestie worden dus betrokken bij de integrale afweging, ook bij de locaties in Flevoland. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeentkomsten die Defensie organiseert en waar	Ruimtegebruik	Energienetwerken	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

	indiener een probleem blijft en voor Defensie zou worden opgelost.	Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.			
155	Indiener vraagt of de beoogde ontwikkeling in Biddinghuizen-Noord, het gebruik van het bestaande tracé voor de aanleg van een extra hoogspanningsverbinding, mogelijk is met de komst van militaire activiteiten.	In het planMER worden de effecten van de alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van deze beslisinformatie kiest het kabinet een voorkeursalternatief. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving bij Biddinghuizen worden onderzocht in het planMER. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's (zoals het Programma Energie Hoofdstructuur, PEH) worden meegenomen in het onderzoek.	Ruimtegebruik	Energieënnetwerken	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
156	Indiener stelt dat het alternatief bij bebouwing van de grond invloed heeft op de windvang voor energieopwekking.	In het planMER wordt onderzocht wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. Bij de selectie van alternatieven is een minimale afstand tot windturbines gehanteerd, waardoor het effect van bebouwing op energieopwekking op korte afstand inzichtelijk wordt gemaakt. Mede op basis van deze beslisinformatie kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Energieopwekking wordt dus als aspect meegenomen in de integrale afweging op Rijksniveau.	Ruimtegebruik	Energieënnetwerken	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
157	Indiener stelt dat de komst van deze grootschalige kazerne effect heeft op het stroomnet en het milieu. Het gaat ten koste van andere opgaven, zoals woningbouw, nieuwe bedrijven en de opwekking van duurzame energie.	In het planMER worden de effecten van de alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder welke impact de ontwikkeling heeft op energienetwerken en milieu. In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, de zienswijze en bestuurlijke gesprekken kiest het kabinet een voorkeursalternatief vanuit een integrale afweging.	Ruimtegebruik	Energieënnetwerken	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
158	Indiener wil geen goede grond inleveren voor een oefenterrein.	In het planMER wordt voor de locatiealternatieven inzichtelijk gemaakt hoeveel (vruchtbare) landbouwgrond gebruikt dient te worden voor de mogelijke locaties. Deze onderzoeksuitkomst zal worden meegenomen in de integrale afweging die door het kabinet wordt gemaakt op nationaal niveau. Het kabinet maakt, mede op basis van beslisinformatie over de vruchtbaarheid van landbouwgrond, een keuze over het voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

159	Indiener waarschuwt voor hoge verwervingskosten voor Defensie vanwege hoge grondprijs.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het effect op grondeigendom wordt hierin meegenomen. Mede op basis van dit onderzoek kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Het effect op de grondprijs vormt geen onderscheidend criterium in het onderzoek. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
160	Indiener uit zorgen over het grote aantal vastgoedeigenaren en de beperkingen dat dit geeft voor de bouw van een kazerne.	De ruimtebehoeften van Defensie met een bovenregionale afweging worden op nationaal niveau afgewogen. Een onderdeel van de selectiecriteria om te komen tot de locatiealternatieven voor deze behoeften is de hoeveelheid panden in het zoekgebied. Dit wordt, net als het aspect grondeigendom, meegenomen in het planMER-onderzoek. Mede op basis van deze informatie, dat in het afwegingskader inzichtelijk wordt gemaakt, kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
161	Indiener vreest dat grondverwerving leidt tot een oplopende grondprijs.	Defensie begrijpt de zorg van de indiener over oplopende grondprijzen. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het effect op grondeigendom wordt hierbij meegenomen. Mede op basis van dit onderzoek kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Het effect op de grondprijs vormt geen onderscheidend criterium in het onderzoek. van de onderzoeksresultaten uit het planMER. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
162	Indiener uit zorgen over de draagvlak voor een kazerne in het gebied en de wijze van besluitvorming over de toewijzing van het terrein.	In het planMER wordt onderzocht wat de effecten van defensieactiviteiten zijn op de leefomgeving. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, meerdere rondes van bestuurlijke overleggen en de zienswijzen worden de locatiealternatieven integraal tegen elkaar afgewogen door het kabinet. De keuze dat het kabinet maakt over het voorkeursalternatief vraagt om een zorgvuldig proces. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.			
163	Indiener signaleert dat de bouw van een kazerne gepland staat op goede landbouwgrond en dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de huidige bewoners. Deze bewoners zijn de kinderen van de pioniers in de polder en hebben duurzaamheidsinvesteringen gedaan.	In het planMER worden de alternatieven op verschillende aspecten onderzocht, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, op de impact van de ontwikkelingen van landbouwgrond en -gebieden. Mede op basis van de resultaten uit dit onderzoek, meerdere rondes van bestuurlijke overleggen en de zienswijzen kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Hierbij weegt het kabinet de locatiealternatieven integraal tegen elkaar af op nationaal niveau. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
164	Indiener uit zorgen over de realiseerbaarheid van het plan vanwege een versnipperd grondeigendom en een gebrek aan nabijgelegen vervangende pachtgrond.	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact op de ontwikkeling van landbouwgrond en -gebieden. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, meerdere rondes van bestuurlijke overleggen en de zienswijzen worden de locatiealternatieven integraal tegen elkaar afgewogen door het kabinet en kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
165	Indiener vreest dat de komst van een kazerne in Barneveld leidt tot de sloop van zijn woning, een eeuwenoude, opgeknapte en verduurzaamde boerderij.	Specifiek de locatie Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen, maar dit maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Locaties in landbouwtransitiegebieden vallen	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		wel onder de te beschouwen alternatieven in het planMER. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.			
166	Indiener vreest voor een toename van de druk op de woningmarkt in Zeewolde door een komst van Defensie.	In het planMER worden de effecten op de leefbaarheid en de omgeving onderzocht. In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Het kabinet weegt hierbij de belangen op nationaal niveau tegen elkaar af.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
167	Indiener vraagt om meer informatie over hoe om wordt gegaan met bedrijven die gevestigd zijn binnen de zoekgebieden.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Een van de aspecten in dit onderzoek is het inzichtelijk maken van het aantal gebouwen en bedrijven dat binnen het zoekgebied valt. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
168	Indiener geeft aan het bedrijf te moeten stoppen als de keuze op het betreffende gebied valt.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Een van de aspecten in dit onderzoek is het inzichtelijk maken van het aantal gebouwen en bedrijven dat binnen het zoekgebied valt. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend. Indien in die fase blijkt dat er een uitkoopregeling nodig is, dan zal hierover verdere communicatie plaatsvinden.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
169	Indiener is tegen het bebouwen op kostbare landbouwgrond.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving onderzocht op de verschillende alternatieven, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact op de ontwikkeling van landbouwgrond en -gebieden. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten kiest het kabinet een voorkeursalternatief vanuit een	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		integrale afweging op nationaal niveau.			
170	Indiener geeft aan dat het oorspronkelijke karakter van het land en de boeren onder druk komt te staan en dat dit niet past in de omgevingsvisie van gemeente Barneveld.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving onderzocht op de verschillende alternatieven, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact op de ontwikkeling van landbouwgrond en -gebieden. Specifiek de locatie Barneveld-West is in een voorgaand stadium voor "een nieuwe kazerne" als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen, maar dit maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Deze locatie (Barneveld-West) is dus geen onderdeel van de te onderzoeken locaties in het planMER. Locaties in landbouwtransitiegebieden vallen wel onder de te beschouwen alternatieven in het planMER. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. In het planMER worden de plannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
171	Indiener vindt het gebied niet geschikt voor de komst van een kazerne vanwege het rustige, agrarisch karakter.	In het planMER wordt de impact op de locatiealternatieven onderzocht op verschillende thema's, waaronder de impact op de leefomgeving en op landbouw. Meer specifiek op de impact van de ontwikkeling op landbouwgrond en -gebieden. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten kiest het kabinet een voorkeursalternatief vanuit een integrale afweging op nationaal niveau.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
172	Indiener stelt dat de locaties Spiekweg en Gooiseweg bestemd zijn voor agrarische activiteiten.	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact van de ontwikkeling op landbouwgrond en -gebieden. Het kabinet kan op basis van deze informatie een goede afweging maken tussen de verschillende belangen.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

173	Indiener vraagt hoe de uitbreidingsplannen van het kazerneterrein en de oefenruimte aansluiten op het concept Vitaal Landelijk Gebied Gelderland dat in het voorjaar van 2024 wordt vastgesteld en de uitbreidingsplannen aansluiten op de verstedelijkingsopgave in de Foodvalley (koppelkansen).	De effecten van de militaire activiteiten, op onder andere de omgeving, worden onderzocht in het planMER. In het planMER worden onder andere de (bouw)plannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. De koppelkansen en schuurpunten worden in gezamenlijkheid met andere overheden verkend. Mede op basis van de resultaten uit dit onderzoek, bestuurlijke overleggen en de weging van verschillende nationale belangen onderling, kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
174	Indiener vindt het gebied ongeschikt voor uitbreiding van Defensie vanwege de hoge kosten van een uitplaatsing van agrarische bedrijven en een beperkt effect van uitkoop voor de landbouwtransitie.	In het planMER zullen de alternatieven gewogen worden op verschillende thema's, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact van de ontwikkeling op landbouwgrond en -gebieden. Het kabinet kan op basis van deze informatie een goede afweging maken tussen de verschillende belangen.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
175	Indiener stelt dat de grond niet behandeld is met kunstmest of bestrijdingsmiddelen en specifiek ingericht is voor duurzame voedselvoorziening (en energieopwekking). Daarom is de grond ongeschikt voor militaire activiteiten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact van de ontwikkeling op landbouwgrond en -gebieden. De alternatieven in het NRD worden onderzocht. Het kabinet maakt mede op basis van deze beslisinformatie en bestuurlijke overleggen een keuze over het voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
176	Indiener verzoekt om de periode van onzekerheid omtrent locaties te beperken en zo spoedig mogelijk duidelijkheid te geven over de gevolgen van uitbreiding voor agrarische bedrijven en compensatiemogelijkheden. Indiener pleit ervoor dat de agrarische belangen met een landbouweffectrapportage in beeld worden gebracht.	Defensie begrijpt de zorgen en dat de onzekerheid in deze fase vervelend kan zijn. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact van de ontwikkeling op landbouwgrond en -gebieden. Mede op basis daarvan kiest het kabinet, naar verwachting eind 2024/begin 2025, een voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden (inclusief inspraak en participatie). Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.			
177	Indiener geeft aan dat vooral het gebied Zeewolde-Gooiseweg nu al last heeft van bodemdaling en de huidige, hoogwaardige, landbouw hier onder druk staat. Van de vier locaties zijn de gebieden Biddinghuizen-Noord, Zeewolde-Oosterwold en Zeewolde-Spiekweg wat betreft dit onderwerp juist het meest geschikt voor huidige, hoogwaardige landbouw.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact van de ontwikkeling op landbouwgrond en -gebieden. Het kabinet maakt mede op basis van deze beslisinformatie en bestuurlijke overleggen een keuze over het voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
178	Indiener uit zorgen over de komst van een kazerne nabij Zeewolde, aangezien dit ook zal zorgen voor extra verkeersaansluitingen met bijbehorende overlast voor de omgeving in de natuurgebieden. Daarnaast geeft indiener aan dat het niet verstandig is om een kazerne te bouwen op een plek die zo ver onder de NAP ligt.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving van Zeewolde worden onderzocht in het planMER, waaronder de effecten op bereikbaarheid, natuur en veiligheid. Waterveiligheid is één van de thema's die Defensie meeneemt in het onderzoek en waarop de effecten inzichtelijk worden gemaakt. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER maakt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Recreatie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
179	Indiener vraagt zich af wat de consequenties van een mogelijke munitieopslag in de omgeving van Bantega, Oosterzee en Lemmer op de omgeving zullen zijn. Indiener maakt zich zorgen om toekomstige woningbouw en/of bedrijfsmatige activiteiten aldaar.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de door indiener aangedragen locaties worden onderzocht in het planMER. In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Het kabinet maakt mede op basis van de beslisinformatie dat uit het onderzoek naar voren komt en bestuurlijke overleggen een keuze over het voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Recreatie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
180	Indiener uit zorgen over dat de plannen van Defensie voor een centrale kazerne aan de westkant van het Achterveld in conflict zullen komen met de omgevingsvisie Leusden en de visie over recreatie daarin.	Defensie heeft begrip voor de zorgen van de indiener. Specifiek de locatie Barneveld-West is in een voorgaand stadium als mogelijk geschikte locatie naar voren gekomen, maar maakt in de NRD geen onderdeel meer uit van het alternatievenonderzoek voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden. Locaties in landbouwtransitiegebied vallen wel onder de te beschouwen alternatieven in het planMER. In het planMER worden de bouwplannen waarover definitief is besloten meegenomen en Defensie houdt rekening met de visies van gemeenten die in de bestuurlijke overleggen naar voren komen. De	Ruimtegebruik	Recreatie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Mede op basis van de uitkomsten uit het planMER en de bestuurlijke overleggen maakt het een kabinet een keuze over het voorkeursalternatief.			
181	Indiener uit bezwaar tegen de komst van een kazerne bij Zeewolde. De komst van een dergelijke kazerne zou de integriteit van het gebied en het woongenot verstoren en de huizenprijzen aantasten.	In het planMER worden de effecten, waaronder die op de leefbaarheid en het landschap, van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven onderzocht. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties. Mede op basis van de resultaten uit het onderzoek, bestuurlijke overleggen en de zienswijzen maakt het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Ruimtegebruik	Recreatie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
182	Indiener stelt dat de (toekomstgerichte) investeringen in het eigen bedrijf niet kunnen worden benut en dat het grote gevolgen heeft voor de uitbreiding en ondernemers in de regio. Een gegeven voorbeeld hierbij is het windmolenproject in de Zuidlob die een belangrijke inkomstenbron is voor de agrarische bedrijven. De vraag is of deze ook toegankelijk blijft met de bouw van een nieuwe kazerne. Daarnaast wordt aangegeven dat bedrijven in waarde dalen als defensieactiviteiten op de genoemde locaties plaatsvinden. Indiener wil daarvoor gecompenseerd worden.	In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en met elkaar vergeleken. De effecten op bestaande functies in de zoekgebieden maken hier onderdeel van uit. Mede op basis van de resultaten uit het onderzoek kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden (inclusief inspraak en participatie). Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
183	Indiener stelt dat de druk op de woningmarkt, arbeidsmarkt, het energiesysteem en de leefomgeving in de regio zal toenemen door de alternatieven 1, 2 en 3.	Defensie heeft begrip voor de zorgen van de indiener. In het planMER worden de effecten op de door indiener benoemde thema's inzichtelijk gemaakt. De impact op de werkgelegenheid en het energiesysteem van de omgeving is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waarover gemeenten definitief hebben besloten dat ze worden gerealiseerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. De druk op de woningmarkt valt buiten de scope van het planMER. Mede op basis van de beslisinformatie dat uit het onderzoek naar voren komt en bestuurlijke gesprekken, maakt het	Sociaal en economie	Economie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

kabinet een keuze over het voorkeursalternatief.					
184	Indiener stelt dat een keuze voor Zeewolde negatieve economische gevolgen zal hebben voor de regio, onder andere op de werkgelegenheid en een uitstel van achtergebleven plannen.	In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en met elkaar vergeleken. In het planMER worden onder andere de impact op de werkgelegenheid van de ontwikkeling en de effecten op bestaande plannen onderzocht. Mede op basis van de resultaten uit dit onderzoek kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER.	Sociaal en economie	Economie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
185	Indiener stelt dat het goed is dat Flevoland eindelijk meedoet als volwaardige provincie, omdat dit meer werkgelegenheid en bekendheid voor de regio betekent. Flevoland heeft bovendien het voordeel centraal te liggen wat mogelijk mensen trekt om hier te wonen. Een focus op het ontwikkelen van Swifterbant voorkomt een verder verval van het dorp en een achterstand van Biddinghuizen, omdat de werkgelegenheid hiermee beter wordt. Indiener vraagt zich af waarom de burgemeester overvallen is door deze plannen, omdat het positieve effecten kan hebben op (de inwoners van) Biddinghuizen. Als randvoorwaarde stelt de indiener een nadere beschrijving van de exacte activiteiten te willen ontvangen, zodat de bedrijvigheid kan worden aangepast op het economische profiel van de gemeente.	Defensie dankt de indiener voor de positieve houding tegenover defensieactiviteiten in Flevoland en diens steun. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en met elkaar vergeleken. Mede op basis van de resultaten uit dit onderzoek kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER.	Sociaal en economie	Economie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
186	Indiener wijst er op dat een defensieterrein ten koste gaat van de unieke sfeer en identiteit van dorpen in en om Barneveld	Defensie heeft begrip voor de zorgen van de indiener. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en met elkaar vergeleken, waarbij de impact van defensieactiviteiten op de (leef)omgeving wordt meegenomen. Ook de impact op bijvoorbeeld landschappelijke waarden maakt onderdeel uit van het onderzoek. Mede op basis van deze beslisinformatie kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
187	Indiener geeft aan dat het aantal militairen en opleidingsplaatsen niet in verhouding staat tot het aantal inwoners van omringende dorpen, waardoor de impact op vele domeinen groot zal zijn.	In het planMER worden de verschillende alternatieven onderzocht op de effecten op de omgeving. De impact van de kazerne in relatie tot de omvang van de omliggende dorpen valt buiten de scope van het planMER. Mede op basis van de uitkomsten van het planMER kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Hierbij	Sociaal en economie	Sociale cohesie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

		wordt een brede, integrale, afweging gemaakt. Bij de uitwerking van het plan op het voorkeursalternatief is de impact op de omliggende dorpen een belangrijk aandachtspunt.			
188	Indiener geeft aan dat er een grote woningbouw opgave ligt met bijbehorende ruimte om te recreëren. Grote en niet openbaar toegankelijke terreinen vormen dan een bezwaar. Bovendien is men niet gewend aan militaire activiteiten. Dit zal leiden tot onbegrip en protesten.	In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van defensieactiviteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder de impact op recreatiegebieden. Verder worden de woningbouwplannen meegenomen waarover gemeenten definitief hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden over de, bijvoorbeeld door indiener genoemde, zorgen. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
189	Indiener geeft aan dat er onvoldoende draagvlak is voor een megakazerne.	In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van defensieactiviteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van de onderzoeksresultaten, de zienswijzen en de bestuurlijke gesprekken kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Tijdens dit traject is er op meerdere momenten ruimte voor inspraak op de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert en waar Defensie in gesprek gaat met belanghebbenden. De data van deze bijeenkomsten worden bekend gemaakt op de website van Defensie.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden
190	Indiener wijst er op dat de komst van een defensieactiviteit ten koste gaat van de leefomgevingskwaliteit.	Defensie heeft begrip voor de zorgen van de indiener. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en worden de effecten op verschillende onderdelen van de leefomgeving in beeld gebracht zoals recreatie, natuur en hinder. Mede op basis daarvan kiest het kabinet het voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

191	Indiener mist aandacht voor de invloed op de lokale situatie. Factoren als sociale cohesie, bevolkingsdynamiek en lokale infrastructuur worden niet voldoende belicht.	De impact op de aanwezige sociale cohesie wordt meegenomen in het planMER. Hierbij wordt bekeken of en in hoeverre de kazerne kan bijdragen aan het versterken van sociale structuren, zoals het voorzieningenniveau. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten en eventuele kansen en risico's voor de omgeving volgt nadat het voorkeursalternatief is gekozen, met behulp van onder andere een projectMER. De impact op de lokale situatie zal bij de uitwerking op de voorkeurslocatie concreet worden ingevuld.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	I. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

4.1.2 II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftema
192	Indiener stelt dat het gebied rond Rossum al jaren belast is met chemisch afvalwater en lekkages door oliewinning, wat negatieve gevolgen heeft voor de bodem en de natuur. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar energieopslag in lege zoutcavernes, wat extra belasting voor de bevolking en natuur betekent. Bovendien wordt Rossum overwogen als locatie voor grootschalige munitieopslag, wat wordt gezien als een verdere belasting van het gebied als afvaldepot.	Defensie brengt de cumulatieve effecten in beeld in het planMER. In het planMER wordt voor de alternatieve locaties ook inzichtelijk gemaakt welke milieubelastende activiteiten er in de huidige situatie al plaatsvinden. Het uitgangspunt bij munitieopslag is dat er een geringe afvalstroom plaatsvindt die Defensie op juiste wijze afvoert, waardoor er geen negatieve effecten op de bodemkwaliteit optreden.	Bodem en water	Bodem	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
193	De indiener wijst op het risico van munitieopslag wegens de hoge grondwaterstand.	Defensie maakt bij de behoefte voor munitieopslagen de effecten van de grondwaterstand inzichtelijk. De door indiener gevraagde beslisinformatie is onderdeel van het beoordelingskader en wordt daardoor inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Bodem en water	Grondwater	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
194	Indiener vraagt om de invloed op het bodem- en watersysteem en de mogelijke invloed op hydrologie en waterkwaliteit op o.a. naastgelegen natuurterreinen mee te nemen in de effectbeoordeling.	De door indiener gevraagde informatie wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Voor zover het verstoringen voor natuur betreft, worden deze effecten onder het aspect 'natuur' beschreven. De impact op het bodem- en watersysteem wordt eveneens inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Bodem en water	Oppervlaktewater	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
195	Indiener wijst op de extra risico's voor de inwoners van het realiseren munitieopslag onder zeeniveau.	De waterveiligheid is onderdeel van de onderzoeksopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt o.a. inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging t.o.v. het NAP). De waterveiligheid is daarmee één van de thema's die bepalend zijn in de keuze van het kabinet voor de voorkeursalternatieven.	Bodem en water	Waterveiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
196	Indiener wijst op het risico van het realiseren van grootschalige munitieopslag in een laaggelegen (veen-)gebied.	Waterveiligheid is onderdeel van de onderzoeksopzet in het planMER. Voor dit aspect wordt o.a. inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is voor de verschillende locatiealternatieven en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld gebieden met veel veen in de ondergrond). De uitkomsten hiervan wegen mee bij de keuze tot een voorkeursalternatief die het kabinet zal maken.	Bodem en water	Waterveiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

197	Indiener twijfelt aan concentratie op één grote locatie of twee kleinere locaties vanwege kwetsbaarheid.	Defensie beschikt in de huidige situatie al over meerdere munitieopslagen. Het operationele voordeel van meerdere munitieopslagen wordt betrokken bij de besluitvorming.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
198	Indieners zijn tegen de opslag van munitie in de polder vanwege gevaar voor families. Ook wordt gevraagd wat Defensie kan doen voor de bewoners van het dorp.	Het aspect externe veiligheid is onderdeel van het planMER. Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving en andersom. De uitkomst hiervan weegt mee bij de kabinetskeuze voor een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
199	Indiener vraagt in hoeverre het veilig en opportuun is om in de nabijheid van een pijpleiding voor gevaarlijke stoffen een munitiedepot op te richten vol met explosieven. (Vb. Gemeente Montferland)	Defensie weegt in het planMER bij het aspect externe veiligheid de impact van de behoefte op de omgeving en andersom. De uitkomst hiervan weegt mee bij de keuze die het kabinet maakt over een voorkeursalternatief. Hierbij zal specifiek naar genoemde pijpleiding worden gekeken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
200	Indiener zegt dat het bouwen van een munitiedepot vraagt om extra veiligheidszones rond munitieopslag. Dat kan in conflict komen met de woningbouwopgave. (vb. gemeente Buren)	Rondom een munitiedepot is inderdaad sprake van een veiligheidszonering. Deze zonering wordt meegenomen bij de afweging van alternatieven en het komen tot een voorkeursalternatief. Op de ene locatie zal dit mogelijk minder botsten met andere belangen dan op een andere locatie. Het aspect van woningbouw opgaven worden ook meegewogen in het planMER door rekening te houden met de Woondeals, de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, vastgestelde woningbouwplannen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
201	Indiener geeft aan dat het meest noordelijke zoekgebied van een nieuwe locatie voor grootschalige munitieopslag net buiten de provinciegrens gelegen is in de buurt van Staphorst IJhorst. Echter, een dergelijke faciliteit kent de nodige hinder-/veiligheidscircles die mogelijk tot in de provincie van de indiener gaan doorwerken. Mocht Defensie dit als voorkeurslocatie aanwijzen wil de provincie graag nauw betrokken blijven.	Als onderdeel van het afwegingskader waarop het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief baseert worden bestuurlijke overleggen betrokken en ook de participatiesessies die worden gehouden in iedere provincie. Bij de uitwerking van het voorkeursalternatief worden andere overheden nauw betrokken. Of een partij belanghebbend is hangt niet af van gemeente- of provinciegrenzen, maar van de impact van de behoefte op belanghebbenden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
202	Indiener stelt dat depots gelegen bij "de oude kruisfabriek" in de Kollumerwaard opnieuw gebruikt kunnen worden en eventueel kan uitbreiden zonder landbouwbedrijven en boerderijen met woonbestemming overlast of een gevoel van onveiligheid te geven (zoals dat wel in de Westpolder het geval zou zijn)	Defensie bedankt de indiener voor het meedenken met de voorliggende opgaven. Deze locatie wordt toegevoegd aan het PlanMER als één van de te onderzoeken alternatieven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

203	Indiener beweert dat grootschalige munitiedepots eerder een gevaar vormen dan veiligheid wegens transport gevaarlijke stoffen en over bevoorrading.	Defensie weegt in het planMER bij het aspect externe veiligheid de impact van de behoefte op de omgeving en andersom. De uitkomst hiervan weegt mee bij de keuze die het kabinet maakt over een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
204	Indiener is van mening dat transport van zware munitie over een onveilige spoorwegovergang een belangrijk punt van aandacht is ter beoordeling van de externe veiligheid.	Defensie weegt in het planMER bij het aspect externe veiligheid de impact van de behoefte op de omgeving en andersom. Onderdeel hiervan is het in kaart brengen van de transportroutes en eventuele risico's die hierop gemitigeerd moeten worden. De uitkomst hiervan weegt mee bij de keuze die het kabinet maakt over een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
205	Indiener vraagt om inzicht hoe Defensie veiligheid waarborgt in een gebied.	Op munitieopslag is veel wet- en regelgeving van toepassing. Voor deze en andere milieubelastende activiteiten heeft Defensie een omgevingsvergunning nodig (eis vanuit de Omgevingswet). Bij de vergunningsaanvraag moet Defensie een munitie-QRA (Quantitative Risk Analysis, kwantitatieve risicoanalyse) laten uitvoeren en hierover een rapport bijvoegen. In de munitie-QRA wordt de maximale opslag van munitie bepaald en zijn de effecten berekend die optreden bij de onverhoopte ontploffing van een munitiemagazijn. Deze effecten worden uitgedrukt in militaire aandachtsgebieden A, B en C ('gevaarencirkels'). Per A, B of C-cirkel zijn bepaalde gebouwen en locaties wettelijk toegestaan en andere niet, afhankelijk van of deze beperkt kwetsbaar, kwetsbaar of zeer kwetsbaar zijn. De gemeente moet hierop toezien bij het bepalen van het omgevingsplan en bij het afgeven van bouwvergunningen. Bevoegde gezagen voor Defensie zijn o.a. de Inspectie Leefomgeving en Transport, gemeenten en waterschappen. Zij zorgen voor onafhankelijk toezicht op de (voorwaarden in) de omgevingsvergunningen van Defensie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
206	Indiener vraagt hoe de veiligheid gegarandeerd wordt voor de omwonenden rondom de gemeente Bantega indien daar een munitieopslag gebouwd gaat worden. Ook vraagt indiener of deze opslag ondergronds gerealiseerd wordt en daarvoor woningen of grond worden onteigend. Verder vraagt de indiener hoe het zit met de bereikbaarheid van het terrein vanwege de smalle dorpswegen, omdat het onveilig kan worden.	Het aspect externe veiligheid en bereikbaarheid van de locatie zijn onderdeel van het planMER. De huidige vorm van grootschalige munitieopslag is het uitgangspunt voor de ontwikkeling voor een toekomstig nieuwe locatie, waarbij het aspect grondeigendom ook in het planMER wordt meegenomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

207	Indiener stelt dat de bouw van een nieuw munitiedepot ingrijpende infrastructuuraanpassingen vereist, vooral voor munitietransporten op lokale wegen, wat gevolgen zal hebben voor de lokale verkeersafwikkeling en daarmee ook de externe veiligheid. Een indiener stelt dat wijzigingen van de infrastructuur kunnen van invloed zijn op de tracékeuze voor de Lelylijn. Afstemming met de projectorganisatie is daarom gewenst. Een indiener geeft mee dat alle wegen naar deze locaties voor munitie één of meer bruggen bevatten. Deze infrastructuur is dus kwetsbaar. Door 6 bruggen uit te schakelen is Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor het munitiedepot praktisch onbereikbaar. Door de twee overige bruggen uit te schakelen raken Oostelijk en Zuidelijk Flevoland geïsoleerd van de rest van Nederland en zullen bijna een half miljoen Nederlanders op zichzelf worden teruggeworpen.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht creëren in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. Ook de transportroutes en infrastructuur worden op hoofdlijnen meegenomen. Bij de uitwerking van het voorkeursalternatief worden belanghebbende betrokken. Of een partijbelanghebbend is hangt niet af van gemeente- of provinciegrenzen, maar van de impact van de behoefte op belanghebbenden.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
208	Indiener verzoekt duidelijk te maken of het klopt dat de locaties voor een munitiedepot in Dronten ongeschikt zijn, omdat ze niet voldoen aan het criterium "zo min mogelijk kwetsbare infrastructuur".	In het planMER worden diverse locatiealternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. Ook de transportroutes en infrastructuur worden op hoofdlijnen meegenomen.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
209	Indiener wijst op toename veiligheidsrisico's als gevolg van toename transportbewegingen met munitie.	De veiligheidsimpact van het vervoer van munitie op de omgeving is onderdeel van het planMER en landt daarmee in het afwegingskader waarop het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief baseert.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
210	Indiener wenst dat de gevolgen van de defensieactiviteit op het verkeer inzichtelijk gemaakt worden.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
211	Indiener vreest voor de gevolgen van munitieopslag voor natuur en landschap.	Het door indiener aangedragen thema wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Hierbij worden de gevolgen van de locatiealternatieven van munitieopslag voor de natuur en het landschap inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van die informatie kan het kabinet een gewogen keuze maken over een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

212	Indieners merken op dat het realiseren van munitieopslag, ook al dat het juist positieve effecten heeft op natuur, natuurgebieden als Agelerbroek, het Zoelense veld, rondom Lemmer en langs het Veluwemeer juist kan aantasten. De bouw van de depots, vervoersbewegingen van en naar de locatie en de daarvoor benodigde infrastructuur zullen negatieve effecten hebben op weidevogels en natuur. Hier moet rekening mee gehouden worden.	In het planMER is voorzien om de door indiener genoemde effecten inzichtelijk te maken. De schadelijke effecten van verkeersbewegingen (en hun stikstofemissies) worden per locatie in beeld gebracht en de bouw van depots kan de lokale natuurwaarden schaden. Dit aspect landt daarmee in het afwegingskader waarop het kabinet een besluit tot een voorkeurslocatie kan nemen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
213	Indiener wijst op de regeldruk die wordt ervaren vanwege natuurbehoud en herstel door agrariërs in de omgeving Voltherbroek. Dit geeft onrust en onzekerheid.	Defensie neemt notie van de zienswijze van de indiener en benadrukt dat in het planMER de effecten op de omgeving integraal worden onderzocht. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
214	Indieners vragen om dichtbevolkte locaties niet te benutten voor een munitiedepot, te meer als hier ook een woningbouwopgave speelt.	Dichtbevolkte locaties zijn bij de totstandkoming van de alternatieven reeds uitgesloten. In het planMER is dan een onderzoeksthema voor de overgebleven locatiealternatieven in hoeverre deze impact hebben op de aanwezige woningen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
215	Indiener wil graag betrokken worden bij de transitie van het landelijk gebied indien gekozen wordt voor een grootschalige munitieopslag	In het gebiedsproces bij de uitwerking van het voorkeursalternatief zullen belanghebbenden worden betrokken. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
216	Indiener geeft aan dat er al veel opgaven, zoals landbouw en natuurontwikkeling, in het gebied van Dinkelland spelen en dat een munitieopslag daar niet bij past.	In het afwegingskader van het planMER wordt de impact van het ruimtegebruik meegenomen. Onder andere op basis van de verschillen tussen de alternatieven op dit thema, kan het kabinet dan een voorkeursalternatief aanwijzen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
217	Indiener wijst op de mogelijkheid om de ruimte van het eigen bedrijf te benutten voor de munitieopslag.	Defensie bedankt indiener voor het meedenken met de voorliggende opgaven. In het NRD zijn selectiecriteria gebruikt om tot afgewogen locatiealternatieven te komen. Hierbij wordt gekeken naar de directe fysieke ruimte die noodzakelijk is voor de behoefte, maar ook zoneringen worden hierin meegenomen. De alternatieven die aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

218	Indiener geeft aan dat als munitieopslag in Rossum moet komen, het mooi past tussen de Paalmaatsdijk en Wolfsbergweg of bijvoorbeeld de Wolfsbergweg en Kanaal Almelo-Haandrik, liefst mooi ingepast in landschap en natuur.	De in het NRD aangegeven zoekcirkels zijn op basis van de locatie eisen verder verfijnd. Het door de indiener gesuggereerde gebied voldoet daarbij aan deze eisen en wordt daarom in het planMER verder onderzocht op de effecten die de behoefte heeft op de omgeving.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
219	Indiener geeft aan dat munitieopslag in Flevoland niet wenselijk is gezien de lage ligging.	De waterveiligheid is onderdeel van de onderzoekopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt o.a. inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging tov NAP). De waterveiligheid is één van de thema's die het kabinet betreft bij het bepalen van het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
220	Indiener stelt dat een locatie tussen Oldenzaal en Ootmarsum te dicht bij bestaande andere functies ligt.	Defensie maakt de effecten van de ontwikkeling van munitieopslag op de omliggende functies in het planMER inzichtelijk. De afwegingen uit het planMER landen in het afwegingskader waarmee het kabinet besluit tot een voorkeurslocatie.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
221	Indiener verzoekt om van de grote zoekcirkel naar specifieke locaties te gaan en meegenomen te worden in het proces inclusief de effecten die hierbij spelen.	In deze Nota van Antwoord worden de zoekcirkels gespecificeerd naar de definitieve te onderzoeken locatie(s). De uiteindelijke locatievoorkeuren worden bepaald door het kabinet vanuit de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit het voorkeursalternatief wordt bepaald.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
222	Indiener maakt zich zorgen over mogelijke gebouwbeperkingen en vraagt meer duidelijkheid hierover.	Rondom grootschalige munitieopslag gelden vanuit externe veiligheid zoneringen met beperkingen op bouwmogelijkheden. In het planMER worden deze beperkingen tussen de verschillende locatiealternatieven onderzocht. Het kabinet zal, mede op basis van dit aspect, een keuze maken over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
223	Indiener wijst erop dat door een uitbreiding of aanleg van een defensielocatie zijn bedrijfsactiviteiten zouden moeten wijken en vraagt of dit wordt meegenomen in de gehele ruimtevraag	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Als in de fase daarna bij de verdere uitwerking van deze locatie aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend bij Defensie. Indien in die fase blijkt dat er een uitkoopregeling nodig is, dan zal hierover verdere communicatie plaatsvinden.	Overige reacties	Gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

224	Indiener uit bezwaar tegen de komst van een munitieopslag vanwege de ligging in de rivierdelta met alle risico's voor waterveiligheid.	De waterveiligheid is onderdeel van de onderzoekopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt o.a. inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging tov NAP). De waterveiligheid is één van de thema's die het kabinet betreft bij het bepalen van het voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
225	Indiener maakt zich zorgen over de beperkingen die munitieopslag kan opleveren voor de maatschappelijke opgaven van de gemeente Culemborg en de regionale opgaven voor drinkwaterwinning en natuurontwikkeling.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving in het planMER. Onder andere effecten op drinkwaterwinning en natuurontwikkeling zijn hier onderdeel van.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
226	Indiener wijst defensie op de kruitfabriek ten zuiden van het Lauwersmeer.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. Deze wordt betrokken bij de verdere uitwerking van de locatiealternatieven in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
227	Indiener merkt op dat Flevoland geen logische locatie is voor munitieopslag en vraagt zich af wat de meerwaarde van een munitieopslag is voor de omgeving.	In het planMER worden voor de verschillende zoekgebieden de effecten van een munitieopslag op de omgeving inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
228	Indiener vraagt aandacht voor de effecten op natuur en landschap.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving in het planMER. Onder andere effecten op natuur en landschap zijn hier onderdeel van.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
229	Indiener stelt dat oude forten gebruikt kunnen worden voor munitieopslag.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. Locatiealternatieven moeten voldoen aan bepaalde selectiecriteria. De oude forten zijn, onder andere vanwege hun grootte, niet geschikt voor een grootschalige munitieopslag.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
230	Indiener wijst op mogelijke alternatieve (te onderzoeken) locatie van oude kruitfabriek Kollummerwaard.	Defensie bedankt indiener voor de gedane suggestie. De locatie van de oude kruitfabriek wordt toegevoegd als te onderzoeken alternatief in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

231	Indieners wijzen op bezwaren voor een mogelijke munitieopslag, vanwege een hoger waterpeil in omliggende gebieden, Natura2000 gebieden, recreatiegebieden, windturbines in de omgeving en een slechte bereikbaarheid van de locatie.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving. De genoemde thema's zijn hier onderdeel van en worden dus inzichtelijk gemaakt in het planMER. Op basis van deze gegevens kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
232	Indiener wenst dat er rekening gehouden wordt met bewoners in het kader van geluidsoverlast en bestaande omgevingsplannen.	In het planMER worden aspecten als geluid en het huidige ruimtegebruik meegenomen in het afwegingskader. Op basis van deze gegevens kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
233	Indiener wenst inzicht in wat de omvang in hectares is van één locatie of twee kleinere locaties.	In het planMER worden de mogelijkheden voor een extra munitieopslag en de effecten daarvan op de leefomgeving voor de verschillende locatiealternatieven onderzocht. Hierbij wordt in eerste instantie, vanuit operationele afwegingen, enkel rekening gehouden met één locatie voor munitieopslag. Deze locatie moet dan voldoen aan een ruimtebehoefte van 70ha. Mocht uit het planMER blijken dat dit niet realiseerbaar is in Nederland, zal in het stadium daarna worden gekeken naar een inpassing waarbij gebruik wordt gemaakt van twee verschillende locaties.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
234	Indiener stelt de vraag of een munitieopslag een bijdrage levert aan de werkgelegenheid in het gebied.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving. Het gevraagde effect op mogelijke werkgelegenheid is hier ook onderdeel van en zal inzichtelijk worden gemaakt in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
235	Indiener verwijst naar paragraaf 4.2.2. onder 2. figuur 4.3 op pagina 25. De aanduiding van alternatief 1 en alternatief 2 lijken hetzelfde symbool te hebben. De huidige figuur laat volgens indiener geen goed onderscheid zien in alternatief 1 en alternatief 2. Verder wordt volgens indiener in de tekst de suggestie gewekt dat het voornamelijk gaat om landbouwtransitiegebieden. Dit geldt echter niet voor de meest westelijke locaties 'Biddinghuizen-Noord' en 'Roggebot' gelegen in de gemeente Dronten. Indiener wenst verduidelijking over voorgaande.	In de tekst is ten onrechte gesuggereerd dat het alleen gaat om landbouwtransitiegebieden, dit zijn gebieden waar onder andere naar is gekeken. De symbolen zijn inderdaad gelijk. Er wordt bedoeld dat in plaats van situering op één grote locatie ook gekeken wordt of met een minder grotere omvang dit ook op enkele kleinere locaties gerealiseerd kan worden (de te onderzoeken locaties blijven echter wel hetzelfde).	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
236	Indieners vragen hoe de compensatie van de schade geregeld is en hebben zorgen of het Rijk daarbij het belang van de omgeving voldoende respecteert.	In het planMER worden de effecten van de behoefte bij de verschillende locatiealternatieven onderzocht. De resultaten uit dit planMER landen in het afwegingskader waarmee het kabinet tot een voorkeursalternatief zal besluiten. Mocht er in een latere fase sprake	Overige reacties	Overig	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

		zijn van nadeelcompensatie dan kan er bij Defensie een aanvraag voor compensatie worden ingediend.			
237	Indiener constateert een schrijf- en verbeeldingsfout in het NPRD.	Bedankt voor de kritische blik op het NRD. Defensie probeert altijd de gepubliceerde stukken grammaticaal en visueel correct te publiceren.	Overige reacties	Overig	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
238	De indieners vragen om een beoordeling van de risico's van vervuiling van water en bodem, en de verzakking van de bodem, door munitieopslag.	Defensie maakt bij de behoefte voor munitieopslagen de effecten hiervan op de omgeving inzichtelijk in het planMER. De door indiener gevraagde beslisinformatie is reeds onderdeel van het beoordelingskader. De effecten van deze aspecten worden daardoor inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
239	De indiener vraagt welke beheersmaatregelen er worden getroffen voor civiele gebouwen en kunstwerken in de nabijheid van nieuwe munitieopslagen?	Defensie treft zowel beheersmaatregelen om ongelukken te voorkomen als om gevolgen bij een eventueel ongeluk te beperken. Denk hierbij aan de wijze van vervoer, behandeling, hoeveelheid, opslaglocatie e.d. Bij de vergunningaanvraag voor een nieuwe munitieopslag moet Defensie een munitie-QRA (Quantitative Risk Analysis, kwantitatieve risicoanalyse) laten uitvoeren en hierover een rapport bijvoegen. In de munitie-QRA wordt de maximale opslag van munitie bepaald en zijn de effecten berekend die optreden bij de onverhoopte ontploffing van een munitiemagazijn. Deze effecten worden uitgedrukt in militaire aandachtsgebieden A, B en C ('gevarencirkels'). Per A, B of C-cirkel zijn bepaalde gebouwen en locaties wettelijk toegestaan en andere niet. De gemeente moet hierop toezien bij het bepalen van het omgevingsplan en bij het afgeven van bouwvergunningen. De gemeente kan bepaalde categorieën van gebouwen en locaties meer bescherming bieden, door bijvoorbeeld sommige kwetsbare gebouwen als zeer kwetsbaar te behandelen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
240	De indiener vraagt of het bedrijf van een cliënt zal moeten wijken indien er een munitieopslag komt aan de Vleetweg te Biddinghuizen. Mocht verplaatsing aan de orde zijn, vraagt de indiener in hoeverre deze cliënt dan zal worden ondersteund in het vinden van nieuwe ruimte.	Eventuele verplaatsing van bedrijven valt buiten de reikwijdte van het NRD. Indien in die fase blijkt dat er een uitkoopregeling nodig is, dan zal hierover verdere communicatie plaatsvinden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

241	Indiener verzoekt om in het onderzoek eerst te kijken naar mogelijkheden op bestaande locaties en pas daarna naar eventuele nieuwe locaties te kijken.	Defensie neemt de uitbreiding op bestaande locaties mee in de alternatieven afweging. Deze uitbreidingslocaties worden onderzocht in het planMER. De resultaten uit het planMER zullen onderdeel zijn van het afwegingskader waarmee het kabinet een besluit tot een voorkeursalternatief neemt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
242	Indiener stelt dat er een zorgvuldige procedure moet plaatsvinden mocht er een locatie in Overijssel gekozen worden. Ook stelt de indiener dat er geen beperkingen en belemmeringen mogen zijn voor de omgeving.	Defensie staat in voor een zorgvuldige en transparante procedure. In het planMER worden de effecten op de omgeving inzichtelijk gemaakt. Deze bevindingen maken onderdeel uit van de afweging tot de uiteindelijke keuze van een voorkeursalternatief door het kabinet.	Overige reacties	Proces NPRD	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
243	Indiener vraagt aandacht voor bredere ruimtelijke afweging volgens de principes van de NOVI.	In het planMER worden de principes van de NOVI gebruikt bij de ruimtelijke afweging van de alternatieven.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
244	Indiener stelt dat door in een laag gebied ruimte te zoeken voor munitiedepots gebouwen zullen worden gerealiseerd waardoor de aanvoer van wind wordt geremd. Dit gaat ten koste van de doelstelling op het gebied van energietransitie, maar ook noodzakelijke financiële opbrengsten om de investeringskosten terug te verdienen.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en activiteiten op energie en energienetwerken. Bij de selectie van alternatieven is een minimale afstand tot windturbines gehanteerd.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
245	Indiener maakt zich zorgen over impact op buitengebied van Dinkelland en Tubbergen.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving van Dinkelland en Tubbergen worden onderzocht in planMER. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit tot een voorkeursalternatief zal nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
246	Indieners vrezen dat komst munitieopslag beperkingen geeft voor landbouw, hebben zorgen om verlies van kostbare landbouwgrond en vragen om zorgvuldige afweging.	In het planMER wordt het aspect ruimtegebruik, waar landbouw onderdeel van uitmaakt, meegenomen en inzichtelijk gemaakt in het planMER. De uitkomst hiervan landt in het afwegingskader en weegt mee bij de locatiekeuze van het kabinet voor een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag
247	De indiener stelt dat een grootschalige munitieopslag binnen de gemeentegrens van Zeewolde een onevenredig verlies van recreatie- en agrarische gebied zal hebben t.o.v. een gebied in de nabijheid van de Randstad.	De effecten van een mogelijke munitieopslag op de omgeving van Zeewolde worden onderzocht in het planMER. Hieronder vallen onder andere de effecten op recreatie en landbouw. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt, waarop het kabinet mede een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Recreatie	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

248	Indiener stelt dat het niet geheel duidelijk is of de totale ruimtevraag van 70 ha over meerdere locaties kan worden verdeeld. Gezien de omvang en de specifieke eisen wat betreft externe veiligheid vragen zij zich af in hoeverre dit voornemen interfereert met de vraag naar burgerbedrijventerreinen met een hogere milieucategorie. Over het alternatief bij Hagen merken we op dat dit in een hydrologisch kwetsbaar gebied ligt. Indieners vragen een beschouwing over de interferentie met burgerbedrijventerreinen bij de alternatieven.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Bij het verfijnen van de concrete zoekgebieden binnen de zoekcirkels is rekening gehouden met voldoende afstand tot bebouwing in de breedste zin van het woord, waaronder bedrijventerrein met een hogere milieucategorie. De effecten van hydrologie worden betrokken in het onderzoek in het planMER. De uitkomst hiervan weegt mee bij de keuze tot een voorkeursalternatief van het kabinet.	Sociaal en economie	Economie	II. Extra locatie grootschalige munitieopslag

4.1.3 III. Nieuwe munitieopslag SIC

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftema
249	Indiener signaleert dat voor grootschalige munitieopslag de uitvoering niet mogelijk is door: • niet gelegen in laagvlieggebieden, een wens van Defensie; • niet gelegen over en nabij windturbines. Bezwarende omstandigheden; • doorsnijding spoorweg (Hanzelijn met Drontermeertunnel); • gelegen naast vaar- en tevens natuurgebied (Revemeer en Vossemeergebied); • de aanwezigheid van een gesloten distributiesysteem inclusief onderstation met direct aansluiting op de aanwezige hoogspanningslijn én een grootschalige energieopslag.	Defensie heeft op basis van de locatie eisen de zoekgebieden zoals deze in de NRD staan verfijnd. Na deze verfijning voldoen de te onderzoeken terreinen aan alle in het NRD genoemde selectiecriteria. Deze terreinen worden in het planMER verder onderzocht op aspecten als externe veiligheid en infrastructurele ontsluiting.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	III. Nieuwe munitieopslag SIC
250	Indiener twijfelt aan geschiktheid locatie na toepassing criteria.	Defensie heeft op basis van de locatie eisen de zoekgebieden zoals deze in de NRD staan verfijnd. Na deze verfijning voldoen de te onderzoeken terreinen aan alle door de indiener genoemde selectiecriteria. Deze terreinen worden in het planMER verder onderzocht op diverse aspecten. Nadat er een besluit tot een voorkeursalternatief is genomen door het kabinet, vinden meer gedetailleerde onderzoeken plaats.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	III. Nieuwe munitieopslag SIC
251	Indiener geeft aan dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de risico's voor het betreffende natuurgebied. Ook wordt niet helder of en in welke mate met belangen voor recreatie rekening wordt gehouden.	Defensie beoordeelt in het planMER onder andere de effecten die de ontwikkeling heeft op natuurgebieden en recreatie. Deze effecten worden inzichtelijk gemaakt in het planMER. Hierna kan het kabinet, mede op basis hiervan, een besluit tot een voorkeursalternatief neemt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	III. Nieuwe munitieopslag SIC
252	Vanwege de verder uit te breiden woonlocaties Groningen-Meerstad en Midden-Groningen en de nabijheid van een groot bedrijventerrein worden de externe veiligheidsrisico's (opslag en vervoer naar een haven) te groot geacht, derhalve raadt GGD Groningen deze locaties af.	In het planMER worden diverse aspecten meegenomen om tot een compleet afwegingskader te komen. Hieronder vallen onder andere aspecten als externe veiligheid en interferentie met grootschalige woningbouwplannen. De keuze voor een voorkeursalternatief wordt mede op basis van deze kaders gemaakt door het kabinet.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	III. Nieuwe munitieopslag SIC
253	Indiener vraagt aandacht voor de verkeersveiligheid met name in de dorpskernen waar de aanrijroute van het munitievervoer waarschijnlijk zal verlopen.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. In het planMER worden ook de leefbaarheidseffecten hiervan globaal onderzocht.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	III. Nieuwe munitieopslag SIC

254	Indieners stellen dat het zoekgebied zich bevindt in het UNESCO-gebied de Hondsrug. Op pagina 69 van de NRD staat genoteerd dat de ligging binnen een UNESCO-gebied als uitsluitingscriterium wordt gebruikt. Daarop afgaande voldoet dit zoekgebied dan niet.	Het gaat in de selectiecriteria primair om UNESCO-werelderfgoederen, en niet om UNESCO Global Geopark. Het onderscheid zit in de wettelijke verankering van UNESCO Werelderfgoed in het Besluit kwaliteit leefomgeving. De regelgeving binnen een UNESCO Global Geopark is minder stringent. In het planMER wordt de impact van deze locatie op de erfgoedwaarde en aardkundige waarde van het gebied wel inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	III. Nieuwe munitieopslag SIC
255	Indiener wijst Defensie erop dat er zoekgebieden voor SIC munitie zijn aangewezen binnen UNESCO gebieden, welke Defensie zelf aangeeft niet te zullen gebruiken als zoeklocatie.	In het kader van het onderzoek in het planMER worden de zoekcirkels voor SIC nader verijnd op basis van de in de NRD genoemde selectiecriteria. Daarbij geldt dat iedere locatie buiten UNESCO Werelderfgoed gelegen is, een te onderzoeken mogelijkheid is. UNESCO Global Geoparks (zoals de Hondsrug) worden daarom niet op voorhand uitgesloten. Hiervoor wordt in het planMER wel inzichtelijk gemaakt wat de impact van een munitieopslag op deze locatie is voor de omgeving.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	III. Nieuwe munitieopslag SIC
256	Indiener wijst op de mogelijkheid de ruimte van het eigen bedrijf te benutten voor de munitieopslag.	Defensie bedankt indiener voor het meedenken met de voorliggende opgaven. In het NRD zijn selectiecriteria gebruikt om tot afgewogen locatie alternatieven te komen. Hierbij wordt gekeken naar de directe fysieke ruimte die noodzakelijk is voor de behoefte, maar ook zoneringen worden hierin meegenomen. Op basis hiervan nemen we dit alternatief niet mee in het planMER onderzoek. De alternatieven die aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	III. Nieuwe munitieopslag SIC
257	Indiener geeft aan dat de informatie ontbreekt om een oordeel te kunnen vellen over de locatiekeuze voor een nieuwe munitieopslag SIC, onder andere betreft dit een grondige inschatting van de risico's voor bereikbaarheid/ontsluiting (van bijv. Schoonoord naar de Eemshaven), natuur en landschap.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving. De genoemde thema's als externe veiligheid, bereikbaarheid en natuur zijn onderdeel van het planMER. Het planMER zal onderdeel zijn van het afwegingskader waarmee het kabinet een besluit kan nemen over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	III. Nieuwe munitieopslag SIC
258	Indiener verzoekt rekening te houden met de effecten op natuurwaarden, recreatie, het dorp Schoonoord en recente besluiten op gemeentelijk niveau.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving. De door indiener genoemde thema's zijn hier onderdeel van en worden meegenomen in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	III. Nieuwe munitieopslag SIC
259	Indiener verzoekt rekening te houden met effecten op de radioastronomie.	Radioastronomie wordt toegevoegd aan het beoordelingskader van het planMER. Radioastronomie wordt daarmee onderdeel van het afwegingskader waarmee het	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	III. Nieuwe munitieopslag SIC

		kabinet tot een besluit over een voorkeursalternatief zal komen.			
260	Indiener verzoekt rekening te houden met de effecten van een SIC munitieopslag bij Lemmer op landbouw, wonen, recreatie, infrastructuur en economie.	Defensie onderzoekt voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving. De genoemde thema's zijn hier onderdeel van en worden opgenomen in het planMER, waarna het kabinet tot een besluit over het voorkeursalternatief zal komen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	III. Nieuwe munitieopslag SIC
261	Indiener stelt dat twee van de locaties (Gemeente Groningen en gemeente Midden-Groningen) nabij woongebieden zijn of in gebieden waar in de komende jaren flink bijgebouwd gaat worden. Daarnaast zijn de locaties in laaggelegen gebieden waar in de toekomst het waterpeil mogelijk opgezet kan gaan worden. Vanwege de grote omvang van de depots en de milieu- en veiligheidsaspecten onderzoekt indiener graag samen naar mogelijke geschikte locaties in onze provincie.	In het planMER worden diverse aspecten meegenomen om tot een compleet afwegingskader te komen. Hieronder vallen onder andere de genoemde aspecten als waterveiligheid, milieu en interferentie met grootschalige woningbouwplannen. De keuze voor een voorkeursalternatief wordt mede op basis van deze kaders gemaakt door het kabinet.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	III. Nieuwe munitieopslag SIC
262	Indiener geeft suggestie voor locatie in Kollumerwaard.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. De locatie in Kollumerwaard wordt betrokken bij het onderzoek van de locatiealternatieven in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	III. Nieuwe munitieopslag SIC
263	Indiener wenst verduidelijking over de locatie van munitieopslag welke bestemd is voor Nederland, en uit zorg dat de munitie enkel geëxporteerd wordt via de Eemshaven en niet voor Nederland bestemd is.	De behoefte aan een nieuwe munitie opslag SIC is bedoeld om Nederlandse legereenheden snel en efficiënt van munitievoorraad te kunnen voorzien. In het planMER wordt op basis van de in het NRD genoemde selectiecriteria verduidelijkt welke locaties als alternatief beschouwd zullen worden voor het realiseren van deze behoefte. In hoofdstuk 2 van de NvA zijn de locatie-alternatieven opgesomd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	III. Nieuwe munitieopslag SIC
264	Indieners wensen naast selectiecriteria 'Buiten Natura2000 gebieden' en '5 kilometer buffer' ook een 5 kilometer buffer rond NNN-gebieden toe te voegen. Daarnaast wensen indieners ook het selectiecriterium 'buiten NNN-en stiltegebieden' toe te voegen.	NNN-gebieden kennen een minder stringent beschermingsregime dan Natura 2000. Daarom is daar geen buffer omheen gezet. Ook heeft Defensie zeer goede ervaringen met samengaan van natuur en defensie terreinen. Daarom is dit niet als uitsluitingscriterium gehanteerd voor het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	III. Nieuwe munitieopslag SIC
265	Indiener geeft aan dat de begrenzing van de ingetekende gebieden het lastig maakt om de ligging nauwkeurig te bepalen.	In het kader van het onderzoek in het planMER worden de zoekcirkels voor SIC nader verfijnd op basis van de in de NRD genoemde selectiecriteria. De begrenzing (en ligging) van deze terreinen wordt in het planMER verduidelijkt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	III. Nieuwe munitieopslag SIC
266	Indiener vraagt om een communicatie- en participatieplan richting de inwoners en stelt hierbij aanvullende inhoudelijke vragen omtrent SIC ten opzichte van bestaande munitieopslag en omgevingsveiligheid (transport en bevoorrading).	Mobiliteits- en veiligheidsrisico's worden meegenomen in het planMER en daarmee in de afweging van waaruit het kabinet een voorkeursalternatief vaststelt. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data	Overige reacties	Overig	III. Nieuwe munitieopslag SIC

		worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
267	Indiener is van mening dat in het onderzoek naar de behoefte ook een beoordeling dient te worden opgenomen naar de infrastructuur energie beschikbaarheid, en dat de veiligheidszonerings van grote impact zijn op de leefomgeving	In het planMER onderzoekt Defensie voor diverse thema's de impact die een munitieopslag heeft op de omgeving. Hieronder vallen onder andere de genoemde aspecten als energie, externe veiligheid en infrastructuur. De keuze voor een voorkeursalternatief wordt mede op basis van deze afwegingskaders gemaakt door het kabinet.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	III. Nieuwe munitieopslag SIC
268	Indiener vraagt een gezamenlijk vervolgproces met betrokken Drentse gemeentes.	De andere overheden zullen worden geïnformeerd wanneer een zoeklocatie binnen het eigen grondgebied valt. Defensie betreft in het voortraject de provincies, gemeenten en inwoners die belanghebbende zijn van een locatie dat in de onderzoeksfase wordt meegenomen. Op deze manier vindt een gezamenlijke verkenning van de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen plaats. Het betrekken van de belanghebbenden gebeurt gelijktijdig met het besluitvormingsproces.	Overige reacties	Proces NPRD	III. Nieuwe munitieopslag SIC
269	Indieners wijzen op interferentie met bestaande en verwachte (tracékeuze Lelylijn, 380KV-verbinding, omgevingsvisie), activiteiten nabij Lemmer.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het planMER. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving van Lemmer wordt hierbij onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke 'meekoppelkansen' of knelpunten met andere Rijksbelangen zoals de Lelylijn en 380KV-verbinding. Het uiteindelijke besluit tot een voorkeursalternatief wordt mede op basis van deze afwegingskaders gemaakt door het kabinet.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	III. Nieuwe munitieopslag SIC
270	Indiener is tegen bebouwen van kostbare landbouwgrond.	In het planMER wordt het huidige ruimtegebruik meegenomen als onderdeel van het afwegingskader. Hierbinnen valt onder andere de impact op landbouwgronden. Dit aspect zal daarom worden meegenomen in de keuze van het kabinet van het voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	III. Nieuwe munitieopslag SIC

4.1.4 IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
271	Indiener wil graag betrokken worden in de verdere planprocedure wegens de boringvrije zone Roerdalslenk en andere provinciale regels.	Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert in iedere provincie. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Bodem en water	Bodem	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
272	Indiener stelt dat de (onder)grond in de gemeente Urk voornamelijk bestaat uit klei. Uit de NRD komt niet voldoende naar voren of klei als ondergrond geschikt is voor het oefenen en trainen met explosieven.	Het planMER onderzoekt de effecten van defensieactiviteiten op de bodemsoort en het watersysteem per (alternatieve) locatiebehoefte. Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor defensieactiviteiten en waar zo min mogelijk impact op het bodem- en watersysteem plaatsvindt. In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten van het oefenen en trainen met explosieven zijn op eventuele locaties met klei in de bodem.	Bodem en water	Bodem	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
273	Indiener vraagt om nadere informatie over duiding van de locatie, effecten op de omgeving, geluidsbelasting en verkeersintensiteit.	Als onderdeel van het planMER worden de zeer globale zoekcirkels uit het NRD nader gedetailleerd tot concrete terreinen die op basis van de genoemde selectiecriteria potentieel geschikt zijn. Effecten van de behoefte op de omgeving worden onderzocht in het planMER, waaronder geluidsbelasting en verkeersintensiteit. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarmee het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief zal nemen. Nadat het voorkeursalternatief is bepaald, vinden gedetailleerdere onderzoeken plaats.	Defensie specifiek	Geschied voor militair gebruik	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
274	Indiener stelt dat opslag moment niet is toegestaan op het terrein wegens veiligheidsrisico's (ten aanzien van transport munitie/explosiefmateriaal). Toch bestaat er bij omwonenden het sterke vermoeden dat opslag van explosieven op het terrein reeds plaatsvindt, hetgeen uitdrukkelijk verboden is. Als omwonende moeten wij er op kunnen vertrouwen dat Defensie de veiligheidsvoorschriften serieus neemt en ten allen tijde uitgangspunt laat zijn.	Defensie neemt wet- en regelgeving uiterst serieus. Bewoners kunnen er op vertrouwen dat Defensie zich aan gestelde kaders houdt. Daarnaast zijn er externe toezichthouders die controleren op de naleving ervan.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

275	Indiener stelt dat het huidige terrein niet voldoet aan de veiligheidseisen wanneer de behoefte in zijn geheel landt op het huidige springterrein. Daarnaast zijn er ook plannen om de omliggende dorpen (Reek - Zeeland) uit te breiden.	In het planMER worden de verschillende alternatieve locaties voor een springterrein met elkaar vergeleken op aspecten zoals externe veiligheid. Daarnaast wordt in het planMER wordt qua woningbouw rekening gehouden met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. Wanneer een door het kabinet gekozen voorkeursalternatief na vervolgonderzoek daadwerkelijk door Defensie in gebruik genomen wordt, kan de activiteit enkel uitgevoerd worden binnen de vigerende veiligheidsregelingen op desbetreffende locatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
276	Indiener stelt dat toenemende explosies (vooral de antitankmijnexplosies) grondtrillingen veroorzaken met een impact op de ondergrondse energienetwerken (de hogedruk gasleiding loopt over het springterrein). Een worstcase scenario leidt tot onvoorstelbare schade.	De genoemde aspecten als externe veiligheid en trillingen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
277	Indiener stelt dat het terrein slecht toegankelijk is. De toegangsweg Smitsweg en Driehuizerweg maakt onderdeel uit van het regionale fietsnetwerk en langeafstand wandelnetwerk. Deze routes worden intensief gebruikt. Zwaar militair verkeer kan elkaar niet passeren zonder de bermen te beschadigen, wat leidt tot zeer gevaarlijke situaties met vooral fietsers en wielrenners. In de notitie wordt terecht veronderstelt dat transport van munitie/explosiefmateriaal tot een minimum beperkt moet worden in verband met de veiligheidsrisico's van het transport. Opslag van munitie en explosieven op het huidige terrein is niet toegestaan in verband met de vigerende veiligheidszones. Door deze beperking zijn er veel risicovolle transporten met gevaarlijke stoffen nodig. Toch bestaat er bij omwonenden het sterke vermoeden dat opslag van explosieven op het terrein reeds plaatsvindt, hetgeen uitdrukkelijk verboden is. De indiener wil verzekerd worden dat Defensie de veiligheidsvoorschriften serieus neemt en te allen tijde uitgangspunt laat zijn.	Defensie beoordeelt de ontwikkeling op onder andere bereikbaarheid en omgevingsveiligheid. Deze aspecten behoren reeds tot het planMER en wegen mee bij de locatiekeuze. Daarnaast neemt Defensie veiligheidsvoorschriften uiterst serieus. Bewoners kunnen vertrouwen dat Defensie zich aan gestelde wet- en regelgeving houdt. Ook zijn er externe toezichthouders die controleren op naleving ervan.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

278	Indiener stelt dat veel (oude) agrarische schuren in de naaste omgeving van het terrein nog asbesthoudende golf en eternietplaten bevatten en dat forse explosieoefeningen grote impact hebben op het vrijkomen van asbeststof in de omgeving.	In het planMER worden aspecten als trillingen meegenomen in het onderzoek. Wanneer na het kabinetsbesluit een voorkeursalternatief is gekozen, zal in een projectMER gedetailleerder onderzoek plaatsvinden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
279	Indiener stelt dat het niet duidelijk is wat de veiligheidsafstanden zijn voor de directe omgeving	De geldende veiligheidscontouren die van toepassing zijn voor het beoordelen van de omgevingsveiligheid van het springterrein volgen uit het geldende omgevingsplan en -beleid. In het planMER wordt dit nader inzichtelijk gemaakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
280	Indiener stelt dat op basis van de beschikbare informatie niet duidelijk is wat het effect is op de directe leefomgeving. Ook de risico inventarisatie is niet voor handen. Ook wil de indiener graag weten of er gekeken wordt naar alternatieven. En op basis waarvan Reek dan de voorkeur zou hebben.	In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties (dus alternatieven). Het effect op de omgeving onderzocht Defensie in het planMER. De alternatieven uit het NRD worden hierin onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. Deze keuze wordt gemaakt met behulp van een afwegingskader waarin de resultaten van het planMER opgenomen zijn, maar ook informatie vanuit participatiesessies komt hierin terug. Detailinformatie wordt nader inzichtelijk gemaakt in een projectMER procedure die wordt gevolgd na de keuze voor een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
281	Indieners uiten bezwaar tegen een nieuw terrein in de omgeving van het bestaande springterrein in Reek. Met name (huis)dieren ervaren nu al overlast van de activiteiten door Defensie.	In het planMER worden aspecten als geluid en trillingen onderzocht met als doel een afwegingskader te kunnen maken waarop het kabinet een voorkeursalternatief kan kiezen. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
282	Indiener stelt dat er veel geluidsoverlast en hinder plaatsvindt als gevolg van het springterrein in Reek en oefeningen van de landmacht in de omgeving. Indiener is daarom tegen verdere uitbreiding van de plannen in dit gebied vooruitbreiding Reek of reactivering De Peel.	In het planMER worden de effecten van de militaire activiteiten in Reek en De Peel onderzocht en vergeleken met alternatieve locaties. Mede op basis van het planMER kiest het kabinet op basis van een integrale afweging een voorkeursalternatief. Op het moment dat een voorlopig voorkeursalternatief is bepaald zullen ook de cumulatieve effecten van dit voorkeursalternatief kwalitatief in beeld gebracht. Deze worden betrokken bij de locatiekeuze.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

283	Indieners maken zich zorgen over de gevolgen voor de leefbaarheid in brede zin wanneer een schietterrein in hun omgeving zou landen. Aspecten als geluid en stikstof worden aangemerkt als schadelijk voor omwonenden, recreanten, huis- vee- en wilde dieren als ook de natuur.	De impact die de ontwikkeling heeft op de omgeving wordt onderzocht voor het planMER. Hierin worden aspecten als geluid en stikstof meegenomen om de verschillende locatiealternatieven tegen elkaar af te kunnen wegen op basis van het effect dat deze aspecten hebben op de omgeving. Het planMER is dan ook onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet een besluit zal nemen tot een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
284	Indiener vraagt aandacht voor effect op gezondheid (geluid, trillingen, kwaliteit lucht, water en bodem) leefbaarheid en veiligheid van het springterrein en het gebruik van zwaardere munitie.	In het planMER wordt door Defensie de impact die een nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven op de omgeving heeft in kaart gebracht. Hierbij worden in het kader van een gezonde en veilige leefomgeving de genoemde gezondheidsaspecten meegenomen. Het onderzoek omvat daarnaast ook een beoordeling voor bodem en grondwater en luchtkwaliteit.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
285	Indiener vraagt aandacht voor de gezondheidseffecten van een springterrein op Groningen, specifiek de associatie die men kan hebben met aardbevingen en hoe dit de mentale gezondheid kan beïnvloeden.	Gezondheidseffecten worden meegenomen in het planMER door onder andere onderzoek te doen naar de impact van trillingen en geluid op de omgeving. Het effect op de mentale gezondheid valt buiten de scope van het planMER, maar zal worden meegenomen in de keuze van het kabinet van een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
286	Indiener vraagt aandacht voor vrijkomen asbeststof bij explosieoefeningen.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven. Onder andere op basis van de verschillen tussen de alternatieven kan het kabinet dan een voorkeursalternatief kiezen. In de huidige fase is het vrijkomen van asbeststof bij explosieoefeningen geen onderscheidend aspect. In een latere fase, als de voorkeursalternatief is aangewezen door het kabinet, zal in een projectMER in meer detail ingegaan worden op de gevolgen van explosieoefeningen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
287	Indiener vreest stapeling stikstof en (ultra)fijnstof door nieuw springterrein in belast gebied.	Stikstof en (ultra)fijnstof worden meegewogen in het planMER. Dit thema is dan ook onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet een keuze kan maken voor een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
288	Indiener vraagt om trillingen a.g.v. de defensieactiviteit mee te nemen als te beoordelen aspect i.r.t. boerderijen, campings, woongenot en ondergrondse energienetwerken.	Het effect van trillingen op de omgeving is onderdeel van het planMER. Hierin zal inzichtelijk gemaakt worden per locatiealternatief wat de impact hiervan is op de omgeving. De in het planMER onderzochte aspecten worden onderdeel van het afwegingskader waarmee het	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven

		kabinet kan besluiten tot een voorkeursalternatief.			(springterrein)
289	Indieners maken zich zorgen om overstromingsrisico van de Flevopolder door de komst van Defensie. De regio ligt onder zeeniveau, en dijken zouden een kwetsbaar strategisch doelwit kunnen vormen. De indieners vragen zich af in hoeverre Defensie deze overweging meeneemt in de besluitvorming.	Defensie begrijp de zorgen omtrent de veiligheid van de indiener. Een nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven is echter geen strategisch doel voor een vijand om uit te schakelen. Het door de indiener genoemde risico is daarom geen onderdeel van het afwegingskader.	Klimaatadaptatie	Overstromingen	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
290	Indiener wijst op de risico's van transport van munitie en explosieven voor de externe veiligheid en de verkeersveiligheid en wensen dat de gevolgen inzichtelijk gemaakt worden	De impact van het vervoer van gevaarlijke stoffen op de omgeving is onderdeel van het planMER. Hierin zal deze impact inzichtelijk gemaakt worden, waardoor deze onderdeel wordt van het afwegingskader waarop het kabinet het besluit tot een voorkeursalternatief baseert.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
291	Indiener wijst er op dat het huidige springterrein in archeologisch waardevol gebied ligt en er geen graafwerkzaamheden mogen worden uitgevoerd zonder voorafgaand archeologisch onderzoek. Op dit moment wordt deze regel al overtreden door grote grondverplaatsingen op het terrein.	Bij het vergelijken van locatiealternatieven wordt het thema archeologie meegenomen in het planMER. Het huidige terrein van Defensie in Reek bevat inderdaad ook archeologisch waardevolle grond. Defensie gaat daarom bij uitvoering van de activiteiten op dit terrein uit van de mogelijkheden die het omgevingsplan hiervoor biedt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Archeologie	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
292	Indiener verzoekt klei als ondergrond nader te onderzoeken op geschiktheid voor trainen met explosieven, of niet-zandgronden in algemeen ongeschikt te verklaren.	In het planMER worden gebieden met verschillende grondsoorten onderzocht. Er is geen aanleiding om op voorhand grondsoorten uit te sluiten voor het onderzoek. Hierbij geldt echter ook dat de trilling- en geluidhinder afhankelijk kan zijn de bodemsoort. De afhankelijkheid van die effecten van de bodem wordt in het planMER onderzocht.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Geomorfologie	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
293	Indiener vreest gevolgen van springterrein voor landschap.	In het planMER worden de gevolgen van de alternatieve locaties voor een springterrein voor het landschap inzichtelijk gemaakt. De door indiener gevraagde informatie is onderdeel van het beoordelingskader waarmee het kabinet zal besluiten tot een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
294	Indiener wijst op mogelijk verdwijnen van recreatiegebied Langeboomse bossen.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de gevolgen voor de omgeving van het huidige springterrein zijn in het alternatief 'uitbreiding Reek'. Eventuele impact op recreatiegebieden in de omgeving (inclusief veranderingen in de beleving van die gebieden door geluidhinder) worden betrokken bij die effectbeoordeling. Dit is daarmee onderdeel van het beoordelingskader waarmee het kabinet zal besluiten tot een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

295	Indieners wijzen erop dat Reek in zijn huidige vorm al ligt nabij natuurgebieden onderdeel van de NNB. Het verzoek is afstand tot deze NNB gebieden ook mee te nemen in het afwegingskader voor de behoefte van een springterrein.	Het huidige springterrein in Reek is nagenoeg volledig onderdeel van het Natuur Netwerk Brabant (NNB). Afstand tot die natuurgebieden is dus geen doelmatig principe. Wel wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt wat het effect van de uitbreiding van Reek op het NNB is, maar ook op erkende natuurgebieden die niet aangemerkt zijn als NNB	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
296	Indieners willen dat in het onderzoek rekening wordt gehouden met de effecten van stikstof op natuurwaarden van beschermde gebieden (N2000 en UNESCO). Dat rustverstoringen apart genoemd en gedefinieerd moeten worden en geven aan dat enkel zandgronden realistisch kan zijn voor de behoefte van een springterrein.	De effecten van een explosieven springterrein door stikstofdepositie worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Deze worden daarbij specifiek voor Natura 2000-gebieden inzichtelijk gemaakt. UNESCO-werelderfgoedgebieden zijn aangewezen vanwege de aanwezige culturele waarden. Stikstof heeft hier geen invloed op en de beschikbare modellen voorzien hier dan ook niet in. De rustverstoring (van beschermde diersoorten) valt onder de beschrijving van effecten op de biodiversiteit. Ook hier wordt in voorzien in het planMER. Als laatste worden in het planMER gebieden met verschillende bodemsoorten onderzocht. Er is geen aanleiding om op voorhand grondsoorten uit te sluiten voor het onderzoek.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
297	Indieners wijzen op de natuur- en landschapselementen en de archeologische waarden van de grond (oa. Reekse Heide) waarmee rekening gehouden moet worden in relatie tot onder andere trillingen door explosies en graven van gaten in de grond omdat deze bodem verstorend kunnen werken.	In het planMER worden de effecten van de voorgenomen activiteit op het springterrein voor archeologische waarden en natuur- en landschapselementen inzichtelijk gemaakt. Daarbij worden ook (indicatieve) berekeningen van het trilling effect opgesteld, die een indicatie geven van het trilling effect op nabijgelegen woningen, maar eventueel (indien aanwezig) ook andere kwetsbare objecten. De detonatiepunten zelf zijn kleinschalig, waarvoor in een eventuele vervolgfase nog archeologisch onderzoek voor plaats zal vinden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
298	Indiener vraagt onderzoek te doen naar de effecten van explosies op het onderwaterleven.	De zoekgebieden voor het springterrein wordt in beginsel niet gezocht nabij grote wateren. Daardoor zijn effecten op het onderwaterleven in beginsel niet aan de orde. De ligging van alternatieve locaties ten opzichte van een beschermd oppervlaktewater wordt wel meegenomen in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
299	Indiener stelt dat de zoekgebieden op de kaart te groot zijn afgebakend in Gelderland. Indiener verzoekt om een nadere afbakening van de zoekgebieden met o.a. genie-eenheden.	De begrenzing (en ligging) van de terreinen in het NRD zijn enkel nog zoekgebieden. Met behulp van de in de NRD genoemde selectiecriteria worden deze locaties in het planMER verduidelijkt. Deze verduidelijking wordt zichtbaar in deze Nota van Antwoord.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven

					(springterrein)
300	Indiener stelt dat door de toename van activiteiten op het springterrein, in combinatie met uitbreidingsplannen van vliegbasis Volkel, het gevoel geeft dat zij zich in een oorlogsgebied bevinden. Dit wordt soms versterkt door de bestaande helikopterlandingsplaats op het springterrein.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. De cumulatieve effecten van toename van de activiteiten die gepaard gaan met de behoefte, zijn onderdeel van het planMER. Mede op basis van de onderzoeksresultaten die uit het PlanMER naar voren komen, stelt het kabinet een voorkeursalternatief vast.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
301	Indiener uit bezwaar vanwege effecten op natuurwaarden en toeristisch-recreatief economisch belang.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd in het planMER. In het planMER worden de effecten op natuurwaarden recreatiegebieden inzichtelijk gemaakt voor de locatiealternatieven. Dit aspect zal daarom worden meegenomen in de keuze van het kabinet van het voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
302	Indiener geeft aan dat vestiging in Flevoland niet wenselijk is gezien de lage ligging.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd in het planMER. Onderdeel hiervan is het aspect van overstromingsgevaar.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
303	Indiener stelt dat de Haskerveenpolder in de NOVI als wederopbouwgebied is genoemd en wil dit gebied om die reden niet in onderzoek hebben.	Op dit moment worden de effecten van de alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locatiealternatieven onderzocht in het planMER. Daarbij wordt ook gekeken naar de effecten op de ruimtelijke belangen, strategieën en plannen van andere ministeries en overheden. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten zal het kabinet een integrale keuze maken over een voorkeursalternatief. Ten behoeve van een goede integrale keuze zullen er niet vooraf gebieden worden uitgesloten.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
304	Indiener verzoekt om een eventuele uitbreiding van Reek zorgvuldig af te wegen i.v.m. effecten op de omliggende kernen.	Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd. Dit geldt ook voor het alternatief voor uitbreiding van Reek.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

305	Indiener uit bezwaar tegen uitbreiding en hoort graag hoe dit moet.	Defensie neemt notie van het voorgenomen bezwaar van de indiener en neemt de schuulpunten en zorgen die naar voren komen in het participatieproces mee in de verdere besluitvorming. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet een voorkeursalternatief vast. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
306	De indiener geeft aan bij eventuele uitkoop gecompenseerd te willen worden.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Indien in die fase blijkt dat er een uitkoopregeling nodig is, dan zal hierover verdere communicatie plaatsvinden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
307	Indiener geeft aan betrokken te willen worden bij het bepalen van exacte zoeklocaties binnen de cirkels in het NRD. Daarbij verzoekt de indiener dat Defensie in beeld brengt welke beperkingen zullen gelden rondom de locaties.	Defensie betreft bij de uitwerking van de voorkeursalternatieven de belanghebbenden zoals provincies, gemeenten en inwoners. Op deze manier vindt een gezamenlijke verkenning van de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen plaats.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
308	Indiener verzoekt rekening te houden met de effecten op niet-zandgronden.	In het planMER worden gebieden met verschillende grondsoorten onderzocht. Er is geen aanleiding om op voorhand grondsoorten uit te sluiten voor het onderzoek. Hierbij geldt echter ook dat de trilling- en geluidhinder afhankelijk kan zijn van de bodemsoort. De afhankelijkheid van die effecten van de bodem wordt in het planMER onderzocht.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
309	Indiener geeft aan dat Marnewaard al het grootste militaire oefengebied van Nederland is en dat de belasting niet verder mag toenemen.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie met nog bovenregionale zoekgebieden worden op nationaal niveau afgewogen. De cumulatieve effecten van toename van alle in het NRD genoemde behoeftes zijn onderdeel van het planMER-onderzoek. Het planMER is onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet later dit jaar een besluit kan nemen over het aanwijzen van een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
310	Indiener geeft aan dat mogelijkheid van een locatie in de nabijheid van Urk de eventuele groei van het dorp hindert.	Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd. De effecten op de omgeving van Urk worden daarin dan ook meegenomen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven

					en (springterrein)
311	Indieners geven aan dat locatie te dicht op uitbreiding van Reek ligt en dat de leefbaarheid in de huidige situatie al onder druk staat door overschrijding van de normen.	Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd. Dit geldt ook voor het alternatief voor uitbreiding van Reek.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
312	Indiener uit bezwaar tegen de locatie Reek vanwege te beschermen aardkundige waarden.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd in het planMER. Onderdeel hiervan is ook het meewegen van het effect van de behoefte op archeologische en aardkundige waarden. Dit aspect zal daarom worden meegenomen in de keuze van het kabinet van het voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
313	Indiener wijst op de mogelijkheid om Natura2000 gebieden te benutten i.p.v. landbouwgrond.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd in het planMER. Hierin wordt aangegeven dat eerst gekeken zal worden naar locaties buiten Natura-2000 gebieden. Wanneer dit niet tot redelijkerwijs te beschouwen alternatieven leidt, kunnen ook alternatieven binnen Natura 2000-gebieden worden bekeken bij deze behoefte.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
314	Indiener wenst geen uitbreiding van het bestaande explosieventerrein bij de Reekse bossen.	In het planMER onderzoek worden beschermde natuurgebieden meegenomen. Dit aspect zal dan ook landen in het afwegingskader waarmee het kabinet een voorkeursalternatief kan aanwijzen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
315	Indiener wijst een locatie op het gebied van de gemeente Nijkerk af.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Binnen de in het NRD aangegeven zoekcirkels heeft Defensie de genoemde selectiecriteria toegepast om tot mogelijke locatiealternatieven te komen. Deze alternatieven worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over een voorkeursalternatief. In	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

hoofdstuk 2 van de NvA zijn de locatie-alternatieven opgesomd.					
316	Indiener wenst naast selectie criterium 'buiten Natura2000 gebieden' ook 'buiten NNN- en stiltegebieden' toe te voegen.	NNN-gebieden kennen een minder stringent beschermingsregime dan Natura 2000. Daarom worden deze in eerste niet uitgesloten als zoekgebieden voor de ruimtebehoeftes in het NRD. Daarnaast heeft Defensie zeer goede ervaringen met het samengaan van natuur en defensie terreinen. Daarom is dit niet als uitsluitingscriterium gehanteerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
317	Indieners geven aan in Drenthe geen beschikbare ruimte te zien voor de plannen van een nieuw springterrein.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Binnen de in het NRD aangegeven zoekcirkels heeft Defensie de genoemde selectiecriteria toegepast om tot mogelijke locatiealternatieven te komen. Deze alternatieven worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
318	Indiener wenst dat de defensieoefenterreinen beter verspreid worden over Nederland.	Defensie weegt voor de verschillende locatiealternatieven ook de spreiding van activiteiten van Defensie mee als onderdeel van het planMER. Op basis hiervan kan het kabinet een keuze maken over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
319	Indieners wensen de impact van een oefenterrein voor explosieven en grootschalige munitiedepots op de aanwezigheid van locaties in gemeente Dronten waar asielzoekers worden opgevangen mee te nemen in het planMER.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Alle alternatieven worden conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd in het planMER. Hierbij worden aspecten als geluid, trillingen en huidig ruimtegebruik meegenomen. Dit landt, samen met andere input uit het participatieproces, in het afwegingskader waarmee het kabinet een besluit tot een voorkeursalternatief. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
320	Indiener wenst duidelijkheid over de effecten van een nieuw terrein voor oefenen met explosieven voor het Park.	In het planMER worden de effecten voor alle alternatieven voor de thema's van het beoordelingskader in beeld gebracht. In het planMER wordt het gewenste inzicht daarmee geboden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen

					met explosieven (springterrein)
321	Indiener wenst inzicht in voorselectie van alternatieve locaties (in het kader van terreingesteldheid, habitat en mogelijke impact op bewoonde omgeving, zoals geluid, trillingen, cumulatie, gezondheid en emissies), welke locaties op dit moment concreet worden onderzocht, hoe en wanneer de uitkomsten van dit onderzoek worden voorgelegd aan omwonenden en lokale overheden, de reden waarom behoud/optimalisering van het oefenterrein Reek voor reguliere oefeningen in combinatie met een tweede locatie in een dun bevolkt buitenland geen oplossing is en dat Defensie niet voorsorteert op een oefenterrein op het ASK (nabij Wezep).	Deze informatie is onderdeel van het planMER opgenomen in deze Nota van Antwoord. In het planMER worden de in het NRD genoemde selectiecriteria uitgewerkt om te komen tot redelijkerwijs te beschouwen alternatieven. Deze alternatieven worden vervolgens conform het beoordelingskader zorgvuldig op effecten beschouwd. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
322	Indiener stelt dat het zoekgebied zeer groot is en geeft aan dat een goede afweging alleen kan plaatsvinden als deze gebieden specifiek zijn gemaakt.	De begrenzing (en ligging) van de terreinen in het NRD zijn enkel nog zoekgebieden. Met behulp van de in de NRD genoemde selectiecriteria worden deze locaties in het planMER verduidelijkt. Deze verduidelijking wordt zichtbaar in de kopteksten in deze Nota van Antwoord. De totstandkoming van deze locatiealternatieven wordt verder onderbouwd in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
323	Indiener stelt het nationale belang voor het realiseren van een dergelijke springterrein te begrijpen.	Defensie dankt indiener voor de steun. Op dit moment wordt onderzocht wat de effecten van deze behoefte op verschillende op de omgeving van de locatiealternatieven zijn. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor een springterrein. Uiteindelijk zal het kabinet een integrale keuze voor een voorkeursalternatief maken.	Overige reacties	Overig	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
324	Indiener vraagt om compensatie wanneer intensivering van de oefeningen leidt tot overlast voor omwonenden.	In het planMER worden de effecten van defensieactiviteiten voor de verschillende locaties onderzocht. Aan de hand van deze planMER kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Overig	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
325	Indiener vertrouwt erop dat de zienswijze wordt meegenomen in het verdere proces en dat indiener nauw betrokken wordt bij de verdere uitwerking.	Defensie neemt notie van de zienswijze van indiener. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven

					(springterrein)
326	Indiener vraagt middels welke weg bezwaar gemaakt kan worden tegen de uitbreiding van het springterrein in Reek.	Defensie neemt notie van het voorgenomen bezwaar van de indiener en neemt de schuarpunten en zorgen die naar voren komen in het participatieproces mee in de verdere besluitvorming. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet het voorkeursalternatief vast. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
327	Indiener vraagt om een kwantificering van de hinderbelasting en willen toelichting op hoe dit gecompenseerd wordt voor huidige en toekomstige bewoners.	In het planMER worden aspecten als geluid en trillingen onderzocht met als doel een afwegingskader te kunnen maken waarop het kabinet een voorkeursalternatief kan kiezen. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
328	Indiener vraagt of Defensie omwonenden en andere belanghebbenden direct van informatie en/of uitnodigingen van bijeenkomsten kan voorzien.	Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
329	De indiener wil weten of de behoeften nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven en laagvliegen op dezelfde plek mogelijk is?	Theoretisch is het mogelijk dat een terrein voor beide genoemde activiteiten het meest geschikt blijkt te zijn. Tegelijk oefenen en trainen met explosieven en laagvliegen over dat terrein zal nooit plaatsvinden in verband met veiligheidszoning. Die veiligheidszoning kan permanent zijn (nooit laagvliegen) of tijdelijk (alleen bij gebruik van explosieven). Bij de totstandkoming van het integrale voorkeursalternatief (gekozen door het kabinet) zal de mogelijkheid en/of meerwaarde van het situeren van meerdere behoeftes op dezelfde locatie inzichtelijk worden gemaakt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
330	De indieners vragen of het mogelijk is om de zoekgebieden wat nauwkeuriger weer te geven; bijvoorbeeld als het gaat om Flevoland.	De begrenzing (en ligging) van de terreinen in het NRD zijn enkel nog zoekgebieden. Met behulp van de in de NRD genoemde selectiecriteria worden deze locaties in het planMER verduidelijkt. Deze verduidelijking wordt zichtbaar in de kopteksten van deze Nota van Antwoord. De totstandkoming van deze	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven

		locatiealternatieven wordt verder onderbouwd in het planMER.			(springterrein)
331	De indiener vraagt op welke basis de alternatieven geselecteerd zijn?	In het NRD zijn selectiecriteria gebruikt om tot afgewogen locatiealternatieven te komen. Hierbij wordt gekeken naar de directe fysieke ruimte die noodzakelijk is voor de behoefte, maar ook zoneringen worden hierin meegenomen. De alternatieven die aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht op verschillende aspecten als natuur, grondeigendom en botsing met andere ruimtelijke belangen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
332	De indieners vragen zich af of er mogelijk bedrijven zullen worden uitgekocht, als er locaties worden uitgekozen, en hoe dit proces er uit zal zien.	In het planMER worden de effecten van defensieactiviteiten voor de verschillende locaties onderzocht. Aan de hand van deze planMER kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie of uitkoopregelingen zal hierover verdere communicatie plaatsvinden.	Overige reacties	Proces NPRD	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
333	Indiener wijst op mogelijkheid om locatie te benutten waar komende jaren toch al agrarische bedrijven weg moeten.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling op de omgeving en vice versa. In het planMER worden de plannen meegenomen waar een definitief uitvoeringsbesluit over is genomen. Plaatselijke belangen en doelen worden meegenomen. De haalbaarheid van locaties in gebieden waar de landbouwtransitie nadrukkelijk gaat spelen zijn kansrijker dan gebieden waar relatief minder beperkingen voor landbouw gelden. Deze overweging wordt meegenomen in het afwegingskader waarop het kabinet een besluit tot een voorkeursalternatief baseert.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
334	Indiener wijst op mogelijke interferentie met diverse andere opgaven in Flevoland: behoud landbouwgrond, woningbouw, windparken, Lelystad airport.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving in Flevoland wordt onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere ruimtelijke belangen zoals landbouwgrond, woningbouw, windparken, Lelystad airport of de Lelylijn.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
335	Indiener vindt niet duidelijk hoe verdere verfijning van zoekgebieden gebeurt.	Op basis van de selectiecriteria die in het NRD staan, wordt in het planMER de verfijning van zoekgebieden uitgevoerd. In het planMER wordt voor de verfijnde zoekgebieden de impact op de omgeving inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief zal nemen. De verfijnde zoekgebieden zijn terug te vinden in de koptekst in deze Nota van Antwoord. Hoe tot	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

		deze resultaten van de verfijning naar concrete zoekgebieden is gekomen, zijn navolgbaar terug te vinden in het planMER.			
336	Indiener wil zo vroeg mogelijk betrokken worden bij het besluit om delen van gemeente Hof van Twente te gebruiken als oefenterrein.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet het voorkeursalternatief vast. Defensie betreft in het voortraject de provincies, gemeenten en inwoners die belanghebbende zijn van een locatie die in de onderzoeksfase wordt meegenomen. Op deze manier vindt een gezamenlijke verkenning van de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen plaats. Het betrekken van de belanghebbenden gebeurt gelijktijdig met het besluitvormingsproces.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
337	Indiener geeft aan dat druk op grond toeneemt vanuit rijksopgaven zoals PPLG, woningbouw en de energietransitie	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het planMER. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of schuurpunten met andere ruimtelijke belangen zoals de woningbouwopgave, de energietransitie of de plannen voor het landelijk gebied. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop, samen met informatie vanuit participatiesessies, het kabinet een besluit tot een voorkeursalternatief zal nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
338	Indiener stelt dat de toename van het aantal explosies grondtrillingen veroorzaken en impact hebben op de ondergrondse energienetwerken. Dit kan leiden tot onvoorstelbare schade.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het planMER, waaronder de effecten op ondergrondse energienetwerken door trillingen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
339	Indiener twijfelt aan geschiktheid locatie Reek vanwege veiligheidszones en bebouwing.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden meegenomen in het planMER. De alternatieven worden met elkaar vergeleken op onder andere het aspect externe veiligheid. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop, samen met informatie vanuit participatiesessies, het kabinet een besluit tot een voorkeursalternatief zal nemen.	Ruimtegebruik	Grondgebied	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

340	Indiener vraagt om snel handelen en beperking van periode onzekerheid in verband met de bedrijfsvoering.	Defensie begrijpt dat de indiener snel duidelijkheid wil voor de eigen bedrijfsvoering. Defensie wil echter wel een ordentelijk proces doorlopen om te komen tot de verschillende locaties. Wanneer het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief heeft genomen, worden belanghebbenden betrokken.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
341	Indiener uit bezwaar tegen springterrein vanwege verlies van landelijk karakter.	In het planMER worden aspecten als natuur en huidig ruimtegebruik onderzocht met als doel een afwegingskader te kunnen maken waarop het kabinet een voorkeursalternatief kan kiezen. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Ruimtegebruik	Landbouw	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
342	Indieners vinden locatie (oa De Haar, Gooiseweg, Biddinghuizen) ongeschikt voor springterrein vanwege kostbare landbouwgrond en natte ondergrond en vragen om impact op agrarische sector en eigen bedrijf in beeld te brengen.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht, onder andere op de aspecten landbouw en ondergrond. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet, samen met informatie vanuit participatiesessies, een besluit tot een voorkeursalternatief zal nemen. Na de keuze voor een voorkeursalternatief zullen in een projectMER de effecten in nog meer detail worden onderzocht.	Ruimtegebruik	Landbouw	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
343	Indiener geeft aan dat springterrein niet samengaat met andere opgaven in Regio Foodvalley.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het planMER. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of schuurpunten met andere belangen zoals de woningbouwopgave, de energietransitie of de plannen voor het landelijk gebied. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet, samen met informatie vanuit participatiesessies, een besluit tot een voorkeursalternatief zal nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)
344	Indiener vindt locatie Hof van Twente ongeschikt voor springterrein vanwege gebruik voor wonen/landbouw.	De nieuwe bovenregionale ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Binnen de in het NRD aangegeven zoekcirkels heeft Defensie de genoemde selectiecriteria toegepast om tot mogelijke locatiealternatieven te komen. Deze alternatieven worden in het planMER onderzocht op aspecten als landbouw, trillingen en geluid, waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

345	Om als (Biologische) boer aan de steeds strengere eisen te voldoen (met name op gebied van kringlooplandbouw) zijn agrarische samenwerkingen cruciaal. Door het weg nemen van vele boerderijen voor een bouw van de kazerne, zullen deze samenwerkingen instorten en zal het voor de omliggende boerderijen enorme economische gevolgen hebben. Als Biologische boer is het verplicht om onze koeien te weiden, ze lopen de helft van het jaar buiten. Koeien zijn dieren die gedijen bij rust en regelmaat. Mochten ze veel overlast ervaren van de kazerne, kan hun gezondheid en de melkproductie flink achteruitgaan wat leidt tot financiële achteruitgang van agrariërs. Het windmolen project in de Zuidlob is ook een belangrijke inkomstenbron voor de agrarische bedrijven. Het project staat momenteel vast voor 20 jaar, maar de komst van een kazerne zal er mogelijk voor zorgen dat dit niet verlengt kan worden. Zonder dit project zullen meerdere bedrijven financieel in de problemen komen.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, de impact op landbouw is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten volgt uit het planMER. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere belangen. Daarnaast betreft Defensie belanghebbenden zoals provincies, gemeenten en inwoners. Op deze manier vindt een gezamenlijke verkenning van de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen plaats. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daarvoor een aanvraag worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springter rein)
346	Indiener vraagt wat de invloed van CO2-uitstoot, die gepaard gaat met de plannen, is op het bestaan van agrariërs en woningbouw.	In het planMER wordt de impact op de concentraties stikstofdioxide, fijn stof en ultra fijn stof van de ontwikkeling onderzocht en afgewogen. Deze uitstoot wordt op hoofdlijnen meegenomen. Na besluit van het kabinet tot een voorkeursalternatief zal in meer detail onderzoek plaatsvinden doormiddel van een projectMER.	Sociaal en economie	Economie	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springter rein)
347	Indiener vraagt om begrip voor wat de voorgestelde uitbreiding betekent voor de mensen die er wonen. Het gaat niet alleen om een paar stukken land, maar om levens van veel mensen die hier gelukkig zijn en hier iets hebben opgebouwd.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, in het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet, samen met informatie vanuit participatiesessies, een besluit zal nemen. De impact op sociale cohesie en - samenhang is onderdeel van het beoordelingskader en wordt op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt in het planMER. Bij de uitwerking van het voorkeursalternatief zal veel aandacht besteed worden aan goede inbedding in de lokale omgeving.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	IV. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springter rein)

4.1.5 V. Oefenen in verstedelijk gebied

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftes
348	Indiener ziet mogelijkheden voor het realiseren van een oefendorp in Drenthe. Indiener ziet koppelkansen met de bestaande laagvliegzone voor helikopters in Drenthe. De veiligheidsregio Drenthe (VRD) heeft hun gemeld dat een oefendorp bij kan dragen aan de al bestaande civiel militaire samenwerking.	Defensie dankt de indiener voor het meedenken bij deze behoefte. De connectie tussen een laagvlieggebied en de kans die dat biedt om bij het oefenen nog meer integraal met de verschillende krijgsmachtonderdelen te kunnen oefenen. Locatiealternatieven in Drenthe worden meegenomen in het planMER.	Defensiespecifiek	Geschied voor militair gebruik	V. Oefenen in verstedelijk gebied
349	Indiener vraagt hoe de veiligheid nu en in de toekomst gewaarborgd wordt met een mogelijke voorbereiding van het defensie terrein.	Defensie moet en wil zich aan wet- en regelgeving houden waarin aandacht is voor risico's en risicobeperking in het algemeen. Het waarborgen van de veiligheid van omwonenden is daar onderdeel van. Bijvoorbeeld door rekening te houden met veiligheidsafstanden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	V. Oefenen in verstedelijk gebied
350	Indieners verwachten dat de behoefte oefenterrein in verstedelijk gebied moeilijk inpasbaar is. Indieners geven aan dat dit impact zal hebben op zowel het leefklimaat als natuur. Indiener stelt dat het woondeel richting het oefenterrein is gericht. Daardoor zijn schietoefeningen en bewegingen met zware voertuigen goed hoorbaar binnen in huis, welke als hinderlijk wordt ervaren. Bij oefeningen worden ook trillingen waargenomen. Verwacht wordt dat bij de beoogde plannen de hinder zal toenemen en mogelijk kan leiden tot schade.	In het planMER worden aspecten als natuur, geluid en trillingen onderzocht met als doel een afwegingskader te kunnen maken waarmee het kabinet een voorkeursalternatief kan kiezen. Oefenen vindt niet plaats in bewoond stedelijk gebied, maar in een onbewoond oefendorp. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daarvoor een aanvraag worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	V. Oefenen in verstedelijk gebied
351	Indiener vraagt aandacht voor effect nieuw oefendorp op leefbaarheid, natuur, gebruik van bossen en omliggende dorpen.	Defensie onderzoekt de impact die de ontwikkeling heeft in het kader van een gezonde en veilige leefomgeving in het planMER. Hierin wordt ook de impact op de natuur in de omgeving meegewogen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	V. Oefenen in verstedelijk gebied
352	Indieners geven aan dat het cultuurhistorisch een zeer belangrijk gebied met o.a. karakteristieke boerderijen en eendenkooien betreft.	In het planMER worden deze cultuurhistorische waarden inzichtelijk gemaakt. Het kabinet kan deze beslisinformatie meewegen bij het kiezen van een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	V. Oefenen in verstedelijk gebied
353	Indiener vraagt rekening te houden met klimaatmitigatie, klimaatadaptatie en versterking van de biodiversiteit. Dit door het (oefen)gebied zo in te richten dat de energietransitie, de opvang en berging van water voor een duurzaam waterbeheer en als multifunctionele natuur bijdragen	Defensie onderschrijft het belang om natuur, klimaat en biodiversiteit te koppelen aan de ruimtevraag van Defensie en wordt daarom ook meegenomen in het planMER. In de huidige planMER onderzoeksfase worden aspecten als impact op natuur en landschap meegewogen. Dit landt daarmee in het	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	V. Oefenen in verstedelijk gebied

	aan de versterking van de deltanatuur-biodiversiteit en als zodanig ook worden beheerd.	afwegingskader die het kabinet de handvatten geeft om een voorkeursalternatief te kiezen.			
354	Indiener vraagt hoe Defensie ervoor zorgt dat er geen schade wordt aangebracht aan de natuur in het gebied waar OVG wordt uitgebreid.	In de huidige planMER onderzoeksfase wordt onderzocht welke locatie, gelet op de impact op alle onderdelen van het beoordelingskader, het best scoort. Hierbij wordt onder andere de impact op natuurwaarden in beeld gebracht, zodat deze effecten meewegen in de kabinetskeuze voor een voorkeursalternatief. Eventuele negatieve impact op natuurwaarden dienen in de vervolgfase, na het besluit tot een voorkeursalternatief door het kabinet, verder uitgewerkt en gecompenseerd of gemitigeerd te worden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
355	Indiener vindt locatie mede gezien aardbevingsproblematiek in Groningen niet wenselijk.	Voor deze behoefte worden geen locatiealternatieven onderzocht direct gelegen in aardbevingsgebied. Waar dit toch relevant lijkt, zullen de aardbevingsrisico's beoordeeld worden in het planMER. In het planMER worden daarnaast aspecten als trillingen meegenomen in het onderzoek. Dit onderzoek kijkt dan enkel naar de fysieke effecten van trillingen. Het planMER is onderdeel van het afwegingskader waar ook participatie-uitkomsten en zienswijzen in terugkomen. Hiermee kan het kabinet besluiten tot een voorkeursalternatief. Na dit besluit zal in een projectMER gedetailleerder onderzoek plaatsvinden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
356	Indiener uit zorgen over uitbreiding van het militaire oefenterrein in Marnewaard. Indiener wijst o.a. op aardbevingsproblematiek.	Voor deze behoefte worden geen locatiealternatieven onderzocht direct gelegen in aardbevingsgebied. Waar dit toch relevant lijkt, zullen de aardbevingsrisico's beoordeeld worden in het planMER. In het planMER worden daarnaast aspecten als trillingen meegenomen in het onderzoek. Dit onderzoek kijkt dan enkel naar de fysieke effecten van trillingen. Het planMER is onderdeel van het afwegingskader waar ook participatie-uitkomsten en zienswijzen in terugkomen. Hiermee kan het kabinet besluiten tot een voorkeursalternatief. Na dit besluit zal in een projectMER gedetailleerder onderzoek plaatsvinden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied

357	Indiener uit bezwaar tegen intensiever gebruik van het oefenterrein omdat daarmee het broze evenwicht tussen bestaande functies (waaronder de penitentiare inrichting (PI) met een no-fly zone) wordt verstoord.	In het planMER worden de effecten van het oefenterrein op de omgeving inzichtelijk gemaakt, hierbij worden ook aspecten als recreatie en de gevolgen van een no-fly zone meegewogen. Als onderdeel van het afwegingskader wordt dit daarmee betrokken bij de keuze van het kabinet voor een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
358	Indiener wijst op Budel als eventuele oefenlocatie verstedelijkt gebied vanwege de reeds aanwezige faciliteiten, maar geeft ook aan dat rekening gehouden moet worden met het COA gebruik op locatie.	De nieuwe bovenregionale ruimtebehoeftes van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen. Deze alternatieven worden in het planMER onderzocht op aspecten als geluid, trillingen en huidig ruimtegebruik (zoals in dit geval een COA locatie). Dat onderzoek leidt tot een afwegingskader waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
359	Indiener wijst op oefenterrein De Haar en Havelte op koppelkansen met bestaande laagvliegzone.	Defensie dankt de indiener voor het meedenken en neemt deze locaties mee als te onderzoeken alternatief in het planMER onderzoek.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
360	Indiener vraagt waarom activiteit niet in buitenland kan plaatsvinden.	Defensie oefent en traint al voor een groot deel in het buitenland. Niet alles kan in het buitenland. Ook daar is beperkt ruimte en zowel operationeel als voor het personeel is het daarnaast onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
361	Indiener vraagt om een duidelijke en bedachtzame communicatie met bewoners indien de Nassau Dietz kazerne als locatie wordt gekozen.	In het planMER worden de effecten van het oefenterrein op de omgeving inzichtelijk gemaakt. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data waarop deze bijeenkomsten plaatsvinden, zal worden gecommuniceerd op de website van Defensie. In de gebiedsprocessen waarin de voorkeursalternatieven worden uitgewerkt zullen belanghebbenden worden betrokken.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
362	Indiener wijst op mogelijke beperking voor bestaande luchtvaart van Kempen Airport.	Defensie dankt de indiener voor het delen van het inzicht. Defensie neemt in het onderzoek belangen van andere stakeholders mee in de overwegingen. Daarnaast wordt in het planMER de inpasbaarheid van de behoeftes in het luchtruim voor de locatie-alternatieven meegenomen. Dit alles zal onderdeel worden van het afwegingskader waarmee het	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied

		kabinet een voorkeursalternatief kiest.			
363	Indiener vraagt wat de uitbreiding van oefenterrein De Haar, voor het realiseren van een oefendorp, concreet inhoudt.	Oefenterrein De Haar is een oefenterrein waarvan de behoefte bestaat om deze uit te breiden in grondoppervlakte. Hoe dit er precies uit komt te zien, is nog niet bekend en afhankelijk van de resultaten uit het planMER	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
364	Indiener wijst op effecten op flora en fauna van eventuele uitbreiding van Marnehuizen.	De effecten op natuur worden meegenomen in het planMER als onderdeel van de effectbepaling van de betreffende alternatieven.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
365	Indiener wijst op mogelijke koppeling met oefendorp in Ossendrecht.	Defensie bedankt indiener voor het meedenken met de voorliggende opgaven. In het NRD zijn selectiecriteria gebruikt om tot afgewogen locatie alternatieven te komen. Hierbij wordt gekeken naar de directe fysieke ruimte die noodzakelijk is voor de behoefte, maar ook zoneringen worden hierin meegenomen. Het gebied nabij het oefendorp in Ossendrecht valt niet binnen deze selectiecriteria. De alternatieven die wel aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
366	Uitgebreid uitgewerkt en onderbouwd alternatief, zie bijlage	Defensie bedankt indiener voor het meedenken met de voorliggende opgaven. In het NRD zijn selectiecriteria gebruikt om tot afgewogen locatie alternatieven te komen. Hierbij wordt gekeken naar de directe fysieke ruimte die noodzakelijk is voor de behoefte, maar ook zoneringen worden hierin meegenomen. De alternatieven die aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeurslocatie. De door de indiener aangeleverde alternatief voldoet niet aan deze criteria, en zal niet worden toegevoegd aan de locatiealternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
367	Indiener vraagt waarom het gebied Marnehuizen niet vaker wordt gebruikt.	Het oefendorp Marnehuizen en het omliggende oefenterrein Marnewaard worden zeer intensief gebruikt. Zo intensief dat het oefendorp onvoldoende ruimte biedt om aan de volledige kwantitatieve behoefte vanuit Defensie te kunnen voldoen. Uitbreiding van het oefendorp Marnehuizen is daarom één van de locatiealternatieven die in het planMER worden onderzocht.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	V. Oefenen in verstedelijkt gebied

368	Indiener vraagt of een centraal oefenterrein in midden Nederland een oplossing voor efficiëntie is.	Een centraal oefenterrein kan inderdaad efficiëntie voordelen hebben. Echter enkel de alternatieven die aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeurslocatie. Er zijn geen locaties in midden-Nederland die voldoen aan de selectiecriteria.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	V. Oefenen in verstedelijk gebied
369	Indiener vraagt om voor oefenterrein Kraaijkelheide ook te kijken naar de natuur en dit goed mee te wegen.	De effecten op natuur worden meegenomen in het planMER als onderdeel van de effectbepaling van de betreffende alternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	V. Oefenen in verstedelijk gebied
370	Indiener wenst meer duidelijkheid over genoemde locaties en concrete activiteiten en de impact op natuur en milieu.	De begrenzing (en ligging) van de terreinen wordt in het planMER verduidelijkt. In het planMER wordt inzicht gegeven in de effecten op de leefomgeving, waaronder natuur en milieu. Daarnaast organiseert Defensie fysieke participatiebijeenkomsten waarbij belanghebbenden welkom zijn. De data waarop deze bijeenkomsten plaatsvinden, worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	V. Oefenen in verstedelijk gebied
371	Indiener vraagt hoe Defensie aankijkt tegen het creëren van een stedelijk oefengebied op de Vliehors met gebouwen die indiener gaat plaatsen voor een onderzoek met betrekking tot zandverstuiving.	Defensie bedankt de indiener voor het meedenken bij de behoefte, maar weegt momenteel geen stedelijk oefengebied af op de Vliehors.	Overige reacties	Overig	V. Oefenen in verstedelijk gebied
372	De indiener mist Oostdorp in de opsomming van oefendorpen.	Oostdorp is inderdaad een tweede oefendorp locatie van Defensie. Deze is niet genoemd in het NRD omdat deze al aan de gebruikseisen van Defensie voldoet, maar Defensie geen mogelijkheden ziet deze locatie uit te breiden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	V. Oefenen in verstedelijk gebied
373	Indiener stelt voor om transparant en navolgbaar de aspecten trillingen, gezondheid, energie, natuur en economie mee te wegen in de afweging	De door de indiener genoemde aspecten worden per locatiealternatief onderzocht in het planMER. Waarna het kabinet, mede op basis van dit onderzoek, een besluit neemt over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	V. Oefenen in verstedelijk gebied
374	Indiener vraagt om in het planMER ook de hinderbelasting van activiteiten vanbuiten de Nederlandse grens mee te nemen en bij de afweging te betrekken.	Activiteiten die in het buitenland plaatsvinden en milieueffecten hebben in zoekgebieden van de locatiealternatieven worden als onderdeel van de referentiesituatie meegenomen in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	V. Oefenen in verstedelijk gebied

375	Indieners wijzen op interferentie (humanitair oogpunt) met opvanglocatie COA.	De in het NRD genoemde locatiealternatieven worden in het planMER onderzocht op aspecten als geluid, trillingen en huidig ruimtegebruik (zoals in dit geval een COA locatie). Dat onderzoek leidt tot een afwegingskader waarna het kabinet een keuze maakt over een voorkeursalternatief.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
376	Indiener (Tennet) geeft aan dat bij de alternatieven voor ruimtevrage (V) de hoogspanningsstations en opstijgpunten moeten worden betrokken. Daar waar sprake is van hoogspanningsinfrastructuur (bijvoorbeeld Budel) wordt Tennet graag betrokken als vooroverlegpartner. Zeker gezien de wens om ook te oefenen met drones.	Hoogspanningsinfrastructuur is één van de criteria waarop de alternatieven beoordeeld worden in het planMER. Tennet is een belangrijke gesprekspartner voor Defensie als het gaat om interferentie tussen alternatieven en netinfrastructuur en zal in het participatieproces besluitbetrokken worden.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	V. Oefenen in verstedelijkt gebied
377	In het beoordelingskader wordt waardeverlies van bestaand vastgoed niet als beoordelingsaspect genoemd. Het MER zal inzicht moeten geven in de achteruitgang van de recreatieve betekenis en de gevolgen daarvan voor de regionale economie, werkgelegenheid en de waarde van (recreatie)woningen.	In het planMER worden kansen en impact op recreatiegebieden van de ontwikkeling onderzocht voor de locatiealternatieven. Het aspect waardeverlies van bestaand vastgoed valt in deze planMER-fase buiten het beoordelingskader. Nadat het kabinet een besluit heeft genomen voor een voorkeursalternatief, zullen de effecten van dit alternatief concreter worden uitgewerkt. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	V. Oefenen in verstedelijkt gebied

4.1.6 VI. Nieuw amfibisch oefengebied

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft e
378	Indiener uit bezwaar tegen het realiseren van een amfibisch oefengebied in de Waddenzee vanwege risico's voor de waterveiligheid.	Defensie begrijpt de zorgen over activiteiten met impact op de Waddenzee. In het planMER worden voor de onderwerpen natuur en waterveiligheid de (negatieve) effecten van het alternatief 'amfibisch oefengebied - Marnewaard' inzichtelijk gemaakt. De door indiener gevraagde beslisinformatie is onderdeel van het beoordelingskader. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Bodem en water	Waterveiligheid	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
379	Indiener ziet gebied Lauwersmeer als zeer geschikt als amfibisch oefenterrein, omdat daarmee de natuurwaarden kunnen worden versterkt, en peilverhoging kansen biedt voor een robuuste zoet-zoutovergang en past bij water en bodem sturend.	Het gebied Lauwersmeer is één van de alternatieven die in het planMER onderzocht wordt. De effecten op natuurwaarden worden daarvoor inzichtelijk gemaakt. Eventuele positieve effecten worden daar ook in meegewogen. De door indiener genoemde suggestie is van belang voor de effectbeschrijving van dit alternatief.	Defensiespecifiek	Geschied voor militair gebruik	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
380	Indiener maakt zich zorgen over de natuurgebieden rondom Marnewaard, met name de Westpolder, in geval van de komst van Defensie. De indiener vraagt zich af wat de effecten van Defensie op de natuurgebieden (flora, fauna, en recreatie) zal zijn.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, in het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit gaat nemen. De impact van de behoefte op natuur en landschap is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten volgt uit het planMER.	Klimaataaptatie	Overstromingen	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
381	Indiener uit bezwaar tegen het gebruik van het Noordzeestrand door Defensie, omdat indiener zich zorgen maakt over de permanente toegankelijkheid.	Defensie neemt notie van het voorgenomen bezwaar van de indiener en neemt de schuulpunten en zorgen die naar voren komen in het participatieproces mee in de verdere besluitvorming. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet de voorkeurslocatie vast. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VI. Nieuw amfibisch oefengebied

382	Indiener ziet mogelijkheden om de natuurwaarden te versterken in de Marnewaard door de grondwaterstand en daarmee de zout/zoet verhouding aan te passen. Indiener vraagt het waterbodem sturend principe mee te nemen in het planMER	Defensie onderschrijft het belang en de mogelijkheden om het defensiebelang te koppelen aan het belang van natuur, klimaat en biodiversiteit. In deze fase ligt de focus op het bepalen van onderscheidende effecten tussen de verschillende locatiealternatieven. Hiervoor wordt in het planMER onder andere gekeken naar de impact op het grondwater. Eventuele negatieve effecten zijn belangrijk voor het maken van de keuze, maar de kans op het verbeteren van biodiversiteit zijn dat ook.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
383	Indieners vragen hoe wordt omgegaan met Natura2000-gebieden, zoals de Voordelta, die binnen de zoekcirkels voor het amfibisch oefenen vallen. Hierbij moet rekening gehouden met de natuurdoelanalyse, emissies van giftige/vervuilende stoffen en speciale aandacht naar de zandkokerwormriffen.	De impact van de voorgenomen activiteiten op Natura 2000-gebieden worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Relevante verstoringfactoren (geredeneerd vanuit de activiteit van Defensie en de instandhoudingsdoelstellingen van de individuele Natura 2000-gebieden) worden betrokken bij de effectbepaling. Dit komt ook tot uitdrukking in de passende beoordeling die als bijlage bij het planMER gevoegd wordt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
384	Indiener vraagt naar de exacte aanlandingsplaats voor het amfibisch oefenen bij het Lauwersmeer. Waarbij de indiener wijst op de natuurwaarden van het Waddengebied en het Lauwersmeer. Daarnaast vraagt de indiener Defensie een communicatieplan en participatieplan te delen wanneer wordt besloten het amfibisch oefenen bij de Marnewaard te faciliteren.	In het planMER worden de zoekgebieden uit de NRD nader geconcretiseerd. Dit beeld, en de effecten op deze geconcretiseerde locaties, worden in het planMER onderzocht. De impact op de natuurwaarden van het Waddengebied en het Lauwersmeer zijn onderdeel van deze te onderzoeken effecten. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
385	Indiener verzoekt de stikstofeffecten op het Natura-2000 gebied rondom Petten terug te kunnen lezen in de MER.	De stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden worden in het planMER inzichtelijk gemaakt voor alle genoemde locatiealternatieven. Hier valt dus ook de Natura 2000-gebieden rondom Petten.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
386	Indiener verzoekt om nader onderzoek naar de mogelijke effecten op natuur en landschap.	De effecten op natuur en landschap worden meegenomen als onderdeel van de effectbepaling van de betreffende alternatieven in het planMER onderzoek.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
387	Indiener geeft aan dat het onwenselijk is om het duingebied ten noorden van Petten beschikbaar te stellen voor Defensie.	De nieuwe ruimtebehoeftes van Defensie waarbij een bovenregionale afweging plaatsvindt, worden op nationaal niveau afgewogen. Binnen de in het NRD aangegeven zoekcirkels heeft Defensie de genoemde selectiecriteria toegepast om tot mogelijke locatiealternatieven te komen. Deze alternatieven worden in het planMER onderzocht op de effecten van de behoefte op de	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VI. Nieuw amfibisch oefengebied

		omgeving. Mede op basis hiervan zal het kabinet een keuze maken over de voorkeurslocatie.			
388	Indiener steunt plannen voor een oefengebied met amfibische voertuigen en stelt gebruik van (amfibische) Boxers voor.	Defensie dankt indiener voor de steun. Op dit moment wordt in het planMER onderzocht wat de effecten van Defensie op verschillende voorkeurslocaties zijn zoals deze staan aangegeven in het NRD. Welke (nieuwe) voertuigen voor een behoefte als amfibisch oefenen zullen worden gebruikt, valt buiten de reikwijdte van het NRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
389	Indiener stelt dat voor De Vliehors er sprake moet zijn van cumulatieve toetsing vanwege de stapeling van verstoringseffecten.	In het planMER onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de verschillende Defensie behoeften samen op een locatie. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
390	Indiener geeft een suggestie over materiaalgebruik uit de natuur in Noordkaap (gebruik van juthout).	Defensie dankt indiener voor de suggestie. Op dit moment wordt in het planMER onderzocht wat de effecten van Defensie op verschillende voorkeursalternatieven zijn zoals deze staan aangegeven in het NRD. Of het genoemde materiaal (juthout) voor een behoefte als amfibisch oefenen kan worden gebruikt, valt buiten de reikwijdte van het NRD.	Overige reacties	Overig	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
391	Indiener stelt privéterrein als locatie ter beschikking voor activiteiten van defensie.	Defensie dankt indiener voor het aanbod. Op dit moment worden enkel de locatiealternatieven zoals vermeld in het NRD onderzocht.	Overige reacties	Overig	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
392	Indiener biedt een zelfgemaakt vliegend object aan om mee te oefenen.	Defensie dankt indiener voor de aanbieding. Vooralsnog heeft Defensie nog geen interesse om in te gaan op de aanbieding.	Overige reacties	Overig	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
393	De indieners verzoeken om de Campusontwikkeling van de Energy and Healthcampus te Petten toe te voegen aan de impact analyse in het NPRD.	Vastgestelde plannen en ontwikkelingen worden meegenomen bij de effectbeoordeling waar relevant voor de effectbeschrijving en -beoordeling in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
394	De indiener verzoekt om de effecten van een mogelijk amfibisch oefengebied op de aanwezige recreatie, natuur, windenergie en activiteiten in het haven- en industriegebied in het	Defensie onderzoekt in het planMER voor diverse thema's de impact die een amfibisch oefengebied heeft op de omgeving. De genoemde thema's natuur, windenergie en reeds aanwezige	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VI. Nieuw amfibisch oefengebied

	MER-onderzoek in beeld te brengen.	(haven)activiteiten, zijn hier onderdeel van.			
395	De indieners vragen zich af of de locatie Texel (Mokbaai) nog realistisch is als amfibisch oefengebied, gelet op natuurproblemen in de regio. Daarnaast vragen de indieners of de conclusies en aanbevelingen uit de evaluaties van het beheerplan Natura2000-Waddeneilanden en het beheerplan Natura2000-Voordelta in het onderzoek meegenomen zal worden.	De locatie op Texel wordt momenteel inderdaad gebruikt om amfibisch te oefenen. Op deze plek zal Defensie dit ook blijven doen in de toekomst. De behoefte zoals deze is beschreven in het NRD kan echter niet in zijn geheel plaatsvinden op Texel, daarom zoekt Defensie naar aanvullende ruimte elders. Voor deze aanvullende ruimte weegt Defensie nu in het planMER de effecten op de omgeving van alle locatiealternatieven. De effecten op natuur worden voor de verschillende locatiealternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. In de huidige fase worden de conclusies en aanbevelingen uit de evaluaties van het beheerplan Natura 2000 nog niet meegenomen. In een latere fase, als het voorkeursalternatief bekend is en verder wordt uitgewerkt, kan dit een relevant aspect worden.	Overige reacties	Proces NPRD	VI. Nieuw amfibisch oefengebied
396	De indiener vraagt hoe het strand op de Maasvlakte II in de MER meegenomen zal worden, en wat amfibische oefeningen in dit gebied betekenen voor het gebied van de Voornes Duin. Daarnaast vraagt de indiener hoe eventuele mitigatie of compensatie plaats zal vinden.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht voor alle alternatieven, zo ook op het Voornes Duin. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. Hierin worden de effecten op de Voornes Duin meegenomen. De invulling van eventuele mitigatie en compensatie op het voorkeursalternatief zal in het vervolgtraject in afstemming met de omgeving worden uitgewerkt.	Ruimtegebruik	Recreatie	VI. Nieuw amfibisch oefengebied

4.1.7 VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft e
397	Indiener (GGD) vraagt zich af of de verlading en het vervoer van de gevaarlijke stoffen geen risico opleveren voor de bestaande en geplande bedrijvigheid en werknemers.	Defensie houdt zich aan wet- en regelgeving, waarbij aandacht voor veiligheid voorop staat. Defensie doet onderzoek in het planMER naar de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving. Het planMER is onderdeel van het afwegingskader om tot een kabinetsbesluit te komen tot een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
398	Indiener stelt dat het transport van grootschalige opslag van munitie en brandstof zowel gevolgen heeft voor het havengebied als voor het achterland. Hiervoor dient aandacht te zijn in de verdere planvorming. Naast omgevingsveiligheid is ook het aspect geluid een belangrijk aandachtspunt. Uit de NRD kan niet worden opgemaakt hoe intensief Defensie gebruik wenst te maken van de Host Nation Support locatie.	Defensie neemt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving mee. In het planMER brengt Defensie tevens de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving in beeld. In deze fase wordt gerekend met indicatief gebruik. Dit wordt nader toegelicht in het planMER. Meer gedetailleerde informatie en uitwerking volgt in een volgende fase nadat het kabinet een besluit heeft genomen over de voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
399	Indiener wil inzicht in het toekomstperspectief van het transport dat nu al via de haven van Rotterdam plaatsvindt.	Momenteel wordt incidenteel gebruik gemaakt van de Rotterdamse haven voor Host Nation Support (HNS) operaties. Hierbij wordt per aanvraag beoordeeld hoe en op welke locatie in de Rotterdamse haven kade en terminal capaciteit kunnen worden ingezet. Dit gebeurt op basis van eenmalige afspraken met bedrijven in de haven die over deze capaciteiten beschikken. Momenteel verkent Defensie de mogelijkheden van het aangaan van een meerjarig assured access contract in de haven van Rotterdam. Focus ligt daarbij op de overslag van voorraden in containers, met inbegrip van gevaarlijke stoffen (bv munitie), maar er wordt tevens gekeken naar 'Roll on-Roll off'-capaciteit.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
400	Indiener verwacht ten aanzien van de gegarandeerde HNS een grondig onderzoek naar de risico's van lokale opslag (van munitie) en parkeren alsmede de effecten op de aanvoerroutes. Daarnaast wil de indiener een analyse van de effecten op de lokaal aanwezige risicovolle bedrijven en hoofdinfrastructuur voor de nationale energievoorziening. Ook wil de indiener meegenomen	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving. In het planMER onderzoekt Defensie tevens de impact die de ontwikkeling heeft op de reeds aanwezige infrastructuur. In deze fase wordt gerekend met indicatief gebruik. Dit wordt nader toegelicht in het planMER. Gedetailleerde informatie en uitwerking volgt in	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support

	worden in het opstellen van het lokale incidentbestrijdingsplannen.	een volgende fase nadat het kabinet een besluit heeft genomen over de voorkeurslocatie			
401	Indiener stelt bekend te zijn dat er in het Sloegebied een tijdelijke Host Nation Support locatie vergund is. Deze vergunning biedt op hoofdlijnen de mogelijkheid voor militairen om binnen de Host Nation Support locatie te overnachten en om de locatie te gebruiken als landingslocatie van helikopters. Verder is er een maximum opgenomen van het aantal keer per jaar dat gebruik gemaakt mag worden van de locatie als Host Nation Support locatie. Voor zover ons bekend biedt de vergunning niet de mogelijkheid voor opslag van munitie en brandstof. Daarnaast zijn er, met name vanwege het aspect externe veiligheid strikte voorwaarden verbonden aan de vergunning. Zo is het niet toegestaan dat er binnen de inrichting gelijktijdig met het overnachten van militairen opslag van explosiegevaarlijk materiaal plaatsvindt. In de NRD is echter opgenomen dat naast het verplaatsen van materieel en militairen er ook sprake kan zijn van grootschalige opslag van munitie en brandstof. Het transport van grootschalige opslag van munitie en brandstof heeft gevolgen voor zowel het havengebied als voor het achterland. Hiervoor dient aandacht te zijn in de verdere planvorming. Naast omgevingsveiligheid is ook het aspect geluid een belangrijk aandachtspunt. Uit de NRD kan niet worden opgemaakt hoe intensief Defensie gebruik wenst te maken van de Host Nation Support locatie. Op voorhand geven wij mee dat geluid en omgevingsveiligheid belangrijke aandachtspunten zijn.	Momenteel worden de nieuwe ruimtebehoefes van Defensie, waarvoor nog geen specifieke locatie is voorzien, afgewogen op nationaal niveau. Binnen de in het NRD aangegeven zoekcirkels heeft Defensie de genoemde selectiecriteria toegepast om tot mogelijke locatiealternatieven te komen. Deze alternatieven worden in het planMER onderzocht op aspecten als externe veiligheid en geluid, waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
402	Indiener geeft aan dat Allied Joint Force Command in Brunssum ontbreekt in het NPRD.	De ruimte die Defensie gebruikt voor het Allied Joint Force Command in Brunssum is al gemarkeerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), en wordt daarom niet genoemd in het NRD voor het NPRD waarmee Defensie uitbreidingsruimte zoekt.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
403	Indiener vraagt waar in Rotterdam de havencapaciteit voor Host Nation Support wordt gevestigd.	De Tweede Maasvlakte is voor Defensie op basis van verkenningen en onderzoek de meest voor de hand liggende geschikte locatie voor overslag van grote hoeveelheden munitie. De exacte locatie is nog niet bekend, dit is afhankelijk van de uitkomst van het planMER. In hoofdstuk 2	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support

van de NvA zijn de locatie-alternatieven opgesomd.					
404	Indiener verzoekt om bij het MER onderzoek aandacht te hebben voor de andere ruimtelijke opgaven waar de Rotterdamse Haven en de Maasvlakte ook zoekgebieden voor zijn (zoals aanlandpunten netten op zee, energietransitie, havenfunctie) en met de MER een integrale afweging te faciliteren. Er wordt verzocht om onder 'ruimtegebruik' ook te beoordelen in hoeverre de alternatieven en combinatie van ruimteclaims uit het NRD effect hebben op andere ruimteclaims (m.n. op de Maasvlakte), en daarmee op de ruimte die nodig is voor realisatie van transitieopgaven in de Rotterdamse haven.	In het planMER zal de samenhang met andere opgaven in het havengebied worden onderzocht en beoordeeld. Hierin werkt Defensie nauw samen met het ministerie van EZK. Bij het aspect Raakvlakken uit het beoordelingskader zullen de effecten op andere ruimteclaims worden beoordeeld.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
405	De indiener Constateert dat de transportverbindingen over spoor, weg en (binnen)water waarschijnlijk zal lopen via het grondgebied van de gemeente Kapelle. Indiener vraagt om dit mee te nemen in het MER. Specifiek denken de mogelijke risico's op gebied van (externe) veiligheid bij transporten. Mogelijk ook aspecten op het gebied van openbare orde en veiligheid.	Defensie onderzoekt in het planMER voor diverse thema's de impact die de transportverbinding heeft op de omgeving. De door de indiener genoemde thema's zijn hier onderdeel van.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support
406	Indiener vraagt de nationale belangen integraal af te wegen met andere departementen en vraagt specifiek die afweging een plek te geven in de Rijk-regio samenwerking in de NOVEX-gebieden voor o.a. Haven Rotterdam en North Sea Port District	In de besluitvorming over het NPRD wordt op verschillende manieren rekening gehouden met NOVEX-opgaven en -voorstellen. Allereerst is Defensie actief betrokken bij de NOVEX, zowel landelijk als regionaal. Het betreft samenwerking met verschillende ministeries, provincies en gemeentes, op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. Het afgesproken proces hierbij is dat vastgestelde Programma's worden behandeld als autonome ontwikkeling, waarop de effecten betrokken worden in het beoordelingskader. Voor gebieden die in ontwikkeling zijn, waar bijvoorbeeld een NRD of Kamerbrief voor ligt, worden de raakvlakken in beeld gebracht onder het kopje Interferentie met nationale belangen.	Overige reacties	Proces NPRD	VII. Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support

4.1.8 VIII. Toename gebruik jachtvliegcapaciteit

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
407	Indiener maakt zich zorgen om de volksgezondheid vanwege het vliegverkeer en over de gevolgen voor de lucht-, water- en bodemkwaliteit voor de gemeente Maashorst.	Defensie vindt een gezonde en veilige leefomgeving zeer belangrijk. In het planMER wordt de impact van de voorgenen activiteit op de lucht-, water- en bodemkwaliteit inzichtelijk gemaakt. Op basis van die informatie kan het kabinet een gewogen keuze maken over de locatiespecifieke behoefte.	Bodem en water	Bodem	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
408	Indiener vraagt aandacht voor de grondwateronttrekking vanaf vliegbasis de Peel en daarnaast voor de gevolgen voor de drinkwatervoorziening als gevolg van beoogde toename van militair gebruik van de Peel.	Defensie beoordeelt de effecten die ontwikkelingen hebben op de beschikbaarheid van drinkwater en daarbij behorend de drinkwater(reserverings-)gebieden. In het planMER wordt de door indiener gevraagde beslisinformatie inzichtelijk gemaakt. Verdroging is een mogelijke verstoringsfactor voor natuurgebieden die behandeld wordt in het planMER. De effecten die een ontwikkeling heeft op natuurgebieden (o.a. Natura200, NNN-gebieden) wordt door Defensie beoordeeld en meegewogen met de locatiekeuze. Daarnaast doet Defensie op dit moment nader onderzoek naar de hydrologie. Dat moet ten behoeve van de Gebiedsgerichte Aanpak De Bult meer inzicht geven in de samenhang tussen de drainage onder de rolbaan en de verdroging van N2000 de Bult, inclusief een verkenning van mogelijk te treffen maatregelen. Dit onderzoek maakt geen onderdeel uit van het planMER	Bodem en water	Bodem	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
409	Indiener uit zorgen over de verontreiniging van het oppervlak (en grondwater) door het lozen van kerosine.	Het lozen van kerosine is verboden. Vanwege het verbod behandelt Defensie dit niet in het planMER.	Bodem en water	Grondwater	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
410	Indiener wijst op het risico van vervuiling van het grondwater door kerosine.	Het lozen van kerosine is verboden. Vanwege het verbod behandelt Defensie dit niet in het planMER.	Bodem en water	Grondwater	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
411	Indiener vraagt naar de effecten van ingebruikname van vliegbasis De Peel op de grondwaterstand en eventuele verdroging op het omliggende gebied, het natuurgebied, waarbij in het bijzonder Natura 2000 De Bult.	De effecten die een ontwikkeling heeft op natuurgebieden (o.a. Natura200, NNN-gebieden) wordt door Defensie beoordeeld en meegewogen met de locatiekeuze. Verdroging is een mogelijke verstoringsfactor voor natuurgebieden die behandeld wordt in het planMER. De effecten	Bodem en water	Grondwater	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		die een ontwikkeling heeft op natuurgebieden (o.a. Natura200, NNN-gebieden) wordt door Defensie beoordeeld en meegewogen met de locatiekeuze. Daarnaast doet Defensie op dit moment nader onderzoek naar de hydrologie. Dat moet ten behoeve van de Gebiedsgerichte Aanpak De Bult meer inzicht geven in de samenhang tussen de drainage onder de rolbaan en de verdroging van N2000 de Bult, inclusief een verkenning van mogelijk te treffen maatregelen. Dit onderzoek maakt geen onderdeel uit van het planMER			
412	Indiener wenst dat in beeld wordt gebracht wat de impact van defensieactiviteiten op andere water-onttrekkende activiteiten is.	Defensie maakt in het planMER inzichtelijk wat de effecten zijn op de oppervlaktewaterkwaliteit- en kwantiteit. Hieruit kunnen ook de gevolgen voor andere wateronttrekkende activiteiten worden afgeleid. Het kabinet betreft deze informatie bij het kiezen van een voorkeursalternatief. Verdroging is een mogelijke verstoringsfactor voor natuurgebieden die ook behandeld wordt in het planMER. De effecten die een ontwikkeling heeft op natuurgebieden (o.a. Natura200, NNN-gebieden) wordt door Defensie beoordeeld en meegewogen met de locatiekeuze. Daarnaast doet Defensie op dit moment nader onderzoek naar de hydrologie. Dat moet ten behoeve van de Gebiedsgerichte Aanpak De Bult meer inzicht geven in de samenhang tussen de drainage onder de rolbaan en de verdroging van N2000 de Bult, inclusief een verkenning van mogelijk te treffen maatregelen. Dit onderzoek maakt geen onderdeel uit van het planMER.	Bodem en water	Grondwater	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
413	Indieners achten locatie (Leeuwarden) ongeschikt laag vliegen met F-35, ook i.v.m. veiligheid.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Eén van de beoordelingscriteria is omgevingsveiligheid. Uit het planMER komt naar voren of een locatie al dan niet geschikt is en hoe de verschillende alternatieven ten opzichte van elkaar scoren. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
414	Indieners achten locatie ongeschikt voor extra jachtvliegtuigcapaciteit vanwege kwetsbaarheid (oa twee vliegbasissen dicht bij elkaar), en vragen om betrouwbare informatie over veiligheidsrisico's.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Eén van de beoordelingscriteria is geschiktheid voor militair gebruik. Het is niet zo dat De Peel en Volkel door een vijand gemakkelijker uit te schakelen zijn vanwege de afstand tot elkaar, dan Volkel en een vliegveld in het westen van Nederland. In alle gevallen hebben locaties voldoende afstand tot elkaar.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

415	Indiener acht gebied De Peel niet geschikt voor F35's, wegens impact op mens en natuur.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. In het planMER komen de aspecten 'natuur' en 'gezonde en veilige leefomgeving' aan bod. Uit het planMER komt naar voren of een locatie al dan niet geschikt is en hoe de verschillende alternatieven ten opzichte van elkaar scoren op de verschillende aspecten.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
416	Indiener acht locatie naast vliegbasis Leeuwarden niet geschikt voor geplande nieuwbouw van 45 woningen.	Defensie ondersteunt het overheidsbeleid om opvanglocaties voor asielzoekers te realiseren in Nederland. Daarom heeft Defensie geen bezwaar tegen de tijdelijke Regionale Opvang Locatie (ROL) op deze locatie als dat geen beperkingen voor het functioneren van de vliegbasis oplevert. In geval van permanente woningbouw op deze locatie, doorloopt Defensie de formele procedures om te voorkomen dat de gereedstelling nu en of in de toekomst beperkt wordt.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
417	Indiener vraagt in hoeverre bij het stationeren van jachtvliegtuigen veiligheidsrisico's voor burgers en bedrijven in dichtbevolkte gebieden worden meegenomen.	Defensie heeft behoefte aan ruimte voor toename van activiteiten met jachtvliegtuigen. Een belangrijke aanleiding voor deze behoefte is het ACE-concept (Agile Combat Employment). Dit is een netwerk van verschillende vliegvelden waar vliegtuigen kunnen worden gestationeerd om de kans op succesvolle aanvallen van tegenstanders te verminderen. Des te meer locaties beschikbaar zijn, des te beter invulling gegeven wordt aan het ACE-concept. Defensie begrijpt echter dat het slechts haalbaar is om de activiteiten te verdelen over de huidige beschikbare locaties en/of 1-2 extra locaties.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
418	Indiener stelt bij verdere planvorming en eventuele realisatie rekening te houden met duurzame energieopwekking, bevordering van biodiversiteit en het circulair toepassen van materialen.	Defensie onderschrijft het belang van duurzame energieopwekking, bevordering van biodiversiteit (natuurinclusief bouwen) en het circulair toepassen van materialen. Deze aspecten worden op hoog abstractieniveau inzichtelijk gemaakt in het planMER, voor zover ze relevant zijn voor het onderscheiden van een voorkeur. De concrete uitwerking van deze aspecten zal voor alle locaties in het gebiedsproces nader worden uitgewerkt.	Energie en circulariteit	Circulariteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
419	Indiener vraagt of er compensatie ter beschikking wordt gesteld voor de waardedaling van het paardenbedrijf en of zij nog veiligheid kunnen bieden op het paard tijdens oefeningen/lessen.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

420	Indieners stellen dat de kans groot is op toename van ongelukken en gevaren. door vele vliegbewegingen van (onervaren) piloten die moeten oefenen in abnormale omstandigheden (vb. omgeving De Peel)	De veiligheid van (vlieg)operaties staat bij Defensie voorop. Zowel voor de vliegtuigbemanning als voor de omgeving van een vliegbasis of oefengebied. Vliegen is nooit zonder risico's, maar er wordt wel alles aan gedaan om het risico op ongelukken te minimaliseren. Training en oefening is daarbij juist belangrijk. Dat gebeurt in simulatoren en in het buitenland, maar het is ook noodzakelijk om in Nederland te oefenen. Goede training is van levensbelang, want vliegtuigbemanningen worden ingezet in omstandigheden met bijvoorbeeld vijandelijke dreiging of andere gevaren.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
421	Indiener geeft aan dat in de NRD gesproken wordt over meer starts en landingen dan eerder gemeld (2300 i.p.v. 1800). Dat betekent meer overlast en risicovolle gevolgen voor het opleiden van de sportpaarden. Niet alleen wat betreft veiligheid maar ook wat betreft de schade als de paarden een blessure oplopen.	De veiligheidssituatie is sinds 2019 snel verslechterd. Daardoor is er voor de ruimtebehoefte van de krijgsmacht een andere realiteit ontstaan en is het eerder in 2019 in gang gezette proces gericht op reactivering van De Peel stopgezet. De Nederlandse krijgsmacht en die van de bondgenoten zullen meer activiteiten moeten kunnen ondernemen ook op vliegvelden in Nederland dan in 2019 was voorzien. Deze extra activiteiten heeft Defensie in het NRD opgenomen. Defensie begrijpt dat de gewenste toename van het aantal vliegbewegingen zorgen geeft ten aanzien van de effecten op mens, dier en natuur. Daarom wordt ook een zorgvuldig proces met een planMER doorlopen om de alternatieven tegen elkaar te kunnen afwegen. Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
422	Indiener vraagt of het mogelijk is dat een F35 met een kernbom of ander geladen projectiel aan boord een oefenvlucht maakt vanaf De Peel. Daarnaast vraagt de indiener of het mogelijk is dat een kernbom gestationeerd wordt in vliegbasis De Peel en als dat momenteel niet zo geldt, of dat in de toekomst plaats zal vinden. Daarnaast vraagt de indiener of de omgeving daarvan op de hoogte wordt gehouden.	Het fundamentele doel van NAVO's nucleaire afschrikingscapaciteit is om vrede te bewaren, dwang te voorkomen en agressie af te schrikken. Nederland levert met de uitvoering van de kernwapentaak een belangrijke bijdrage aan de bondgenootschappelijk afschrikking en daarmee aan de veiligheid van de NAVO en van Nederland. Met de uitvoering van deze taak is één squadron F-16's belast en deze dual-capable jachtvliegtuigen zijn gestationeerd op de vliegbasis Volkel. De F-35 zal op termijn de kernwapentaak van de F-16	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		overnemen; op grond van bondgenootschappelijke afspraken en uit veiligheidsoverwegingen worden geen mededelingen gedaan over de details van de transitie, of over aantallen en locaties van Amerikaanse kernwapens in Europa.			
423	Indiener vind locatie luchtmachtbasis onlogisch naast een stad en daarmee ook een toename van het aantal jachtvliegbewegingen op de Vliegbasis Leeuwarden.	Defensie erkent dat de omgeving hinder kan ondervinden van de activiteiten. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
424	Indiener is van mening dat om veiligheidsredenen een militair vliegveld niet in woongebied moet liggen, en pleit voor verplaatsen van jachtvliegtuigen in plaats van uitbreiden verplaatsen. Verzocht wordt om naar bevriende buurlanden te kijken met een dunnere bevolkingsdichtheid	In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulatoren. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vreedstijd of in de voorfase van een dreigend conflict. Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven in Nederland zijn in een eerder stadium afgewogen. In het onderzoek is alleen gekeken naar bestaande militaire vliegvelden. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
425	Indiener stelt dat veiligheidsrisico's zorgvuldig beoordeeld moeten worden omdat grote militaire aanwezigheid op vliegveld Volkel risico's met zich mee neemt. Daarop moeten adequate maatregelen genomen worden.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving. Indien nodig neemt Defensie daaromtrent maatregelen. In vervolgfases na vaststelling van het NPRD worden deze dan nader uitgewerkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
426	Indiener vraag om risicovolle activiteiten bij vluchten in beeld te brengen.	Externe veiligheid is een van de onderzoeksthema's in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

427	Indiener stelt dat Figuur 3.1 suggereert dat er een pijpleidingnetwerk DPO vliegtuigbrandstoffen naar De Peel loopt. Indiener vraagt of dit juist is, omdat eerder is gesteld dat van een defensiepijpleiding naar / op De Peel geen sprake is. Indiener vraagt hoe de toevoer van brandstoffen beoogd is en hoe dit wordt onderzocht irt o.a. externe veiligheid. Tot slot vraagt den indiener wat de afkortingen betekenen in figuur 3.1.	Het klopt dat er nog een buisleiding naar De Peel ligt. Deze is echter buiten gebruik gesteld. In het planMER onderzoekt Defensie vliegbasis De Peel als één van de alternatieven voor de extra ruimte voor jachtvliegtuigen. Indien daartoe besloten wordt door het kabinet, dan is het opnieuw in gebruik nemen van de pijpleiding een optie die in de volgende fase zal moeten worden onderzocht. Dit maakt dus geen onderdeel uit van dit planMER. De afkortingen in figuur 3.1 die niet zijn uitgeschreven verwijzen naar Defensie OndersteuningsCommando (DOSCO), Defensie Materieel Organisatie (DMO, inmiddels Commando Materieel en IT) en Defensie Pijpleiding Organisatie (DPO).	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
428	De indieners uiten bezwaar tegen een mogelijke toename van het aantal vluchten met F-35 vanaf de Vliegbasis Leeuwarden. Ze ondervinden reeds de effecten van de F-35-activiteiten en zijn van mening dat de komst van deze vliegtuigen leidt tot een toename van hinder in de regio. De indieners vinden een verdere toename ongewenst. De indieners wijzen ook op het belang van het nakomen van afspraken om de wettelijke geluidscontouren niet uit te breiden. Indieners stellen dat binnen de beschikbare geluidsruimte er nu ook al internationale oefeningen worden gehouden zoals de Frisian Flag. Ook de komst van de Amerikaanse F-35's en F-22's pasten eerder binnen de huidige geluidscontouren. Vergroting van de geluidscontouren zal bij vliegbasis Leeuwarden al snel leiden tot woningen boven de 65 Ke. Dat betekent dat deze woningen aan de woonbestemming onttrokken moeten worden. Nergens anders is dit gevaar zo groot als in deze regio. In het Structuurschema militaire terreinen (SMT) van 1980 staat een overzicht van het aantal zwaarst met geluid belaste woningen.	In het planMER doet Defensie enkel vergelijkend onderzoek naar de effecten van de toename voor de omgeving. Uit dit onderzoek kan mogelijk wel blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte afspraken onderdeel zijn van het afwegingskader. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
429	Indiener geeft aan dat de komst van de F35 al heeft geleid tot een toename van de geluidbelasting en is van mening dat de huidige geluidcontouren moeten blijven bestaan ondanks de groei die Defensie wenst.	In het planMER worden de effecten van de behoeften beoordeeld, ook wanneer dit effecten zijn buiten de vigerende contour. Uit dit onderzoek kan mogelijk wel blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		eerder gemaakte afspraken onderdeel zijn van het afwegingskader. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt.			
430	Indiener stelt dat krimp van de vliegbasis Leeuwarden logischer zou zijn vanwege de geluidsoverschrijdingen waar de omgeving nu al mee te maken heeft.	Defensie begrijpt de zorgen over een mogelijke toename van militaire vliegactiviteiten in de omgeving. De internationale veiligheidssituatie is echter ernstig verslechterd. En daarom moet rekening worden gehouden met intensivering van vliegactiviteiten met jachtvliegtuigen in Nederland. Door zowel een toename van vliegactiviteiten van Nederlandse jachtvliegtuigen, als door een toename van buitenlandse jachtvliegtuigen in Nederland. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht, onder andere ten aanzien van het effect op de leefomgeving. Ook voor Vliegbasis Leeuwarden wordt in beeld gebracht wat de effecten zijn als de extra sorties daar zouden plaatsvinden. Daarnaast wordt onderzocht wat die effecten zijn op de andere militaire vliegbases of een civiele luchthaven. Op die manier wordt beslisinformatie verzameld waarmee het kabinet een keuze kan maken voor een locatie. De geluidcontour bepaalt hoeveel geluid er per jaar mag worden gemaakt. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Zo zorgt Defensie ervoor dat binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
431	Indiener is tegen oorlogsvoering en uit bezwaar tegen reactivering van de vliegbasis in Peel en intensivering van militaire luchtvaartactiviteiten in Volkel.	Defensie begrijpt dat de analyse uit het NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op moet voorbereiden en die activiteiten zijn er ook op gericht om oorlog te voorkomen. Defensie begrijpt dat de activiteiten in de regio merkbaar zijn. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

432	Indiener wenst geen toename van vliegcapaciteit F35 vanwege geluidsoverlast en verzoekt om een 0-meting te doen voor alle alternatieven.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn, wegen zij mee bij de locatiekeuze. De wijze van onderzoeken bevat geen 0-meting. Defensie gaat in haar onderzoek uit van de huidige geluidsbelasting.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
433	Indiener uit bezwaar tegen de geluidsoverlast door de F35 en stelt dat een gunstiger geluidsniveau bereikt kan worden door tijdstip waarop gevlogen mag worden te verkorten.	Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Er is voortdurend aandacht voor het optimaliseren van vliegbewegingen om de overlast voor mens, dier of materiele zaken te minimaliseren. Helaas blijkt het voorkomen van overlast niet altijd mogelijk. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
434	Indieners uiten bezwaar tegen een mogelijke reactivatie van de vliegbasis De Peel voor de uitbreiding van de jachtvliegcapaciteit. Indieners maken zich zorgen over hun gezondheid als gevolg van de geluidsbelasting als gevolg van vliegbewegingen van jachtvliegtuigen en helikopters van Defensie. Het gebruik van de F-35 veroorzaakt al meer geluid in de regio ten opzichte van de F-16. Geluidbelasting is de grootste bron van hinder voor de omwonenden, maar zien ook andere hindervormen, geur, hinder voor natuur en dieren. Indieners geven aan dat ze al hinder ondervinden van de F-35 activiteiten vanaf de Vliegbasis Volkel. Reactivatie van de vliegbasis De Peel zal nog meer hinder opleveren voor delen van de indianers. Indieners wijzen er op dat er voor de basis De Peel ook geen geluidszone is vastgesteld. Indiener stelt dat het niet logisch is om op De Peel jachtvliegtuigen te stationeren gezien er met name boven de Noordzee en op Vlieland wordt geoefend. De F35 zal dwars door het land per sortie zo'n 400 km moeten omvliegen en ook om het burgerluchtvaart verkeer heen moeten. Ofwel niet efficiënt (Emissies) en een groot deel van Nederland gaat dit horen (geluid).	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. De belangrijkste aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Dat zal in deze fase op hoofdlijnen zijn. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Voor zover dit aan de orde is zullen de cumulatieve effecten worden betrokken bij de locatiekeuze. De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte juridisch nog steeds intact en geborgd is. De mogelijkheden tot luchtzijdige inpassing worden in het plan-MER op hoofdlijnen onderzocht. In dat onderzoek wordt rekenschap gegeven van de huidige ontwikkelingen in het programma Luchtruimherziening. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
435	De indianers uiten bezwaar tegen een mogelijke toename van het aantal vluchten met F-35-gevechtsvliegtuigen vanaf de Vliegbasis Volkel. Ze ondervinden reeds de effecten van de F-35's en zijn van mening dat de komst van deze vliegtuigen leidt tot een toename van hinder in de regio ten opzichte van de F-16's. Indieners wijzen op de gevolgen van vliegen met de F35. Volgens de indianers	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. De behoefte aan jachtvliegtuigen heeft niet alleen betrekking op de F35 maar ook op andere type jachtvliegtuigen van bondgenoten waarvoor soms ruimte op militaire vliegbases nodig is. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	creëert deze meer geluidsoverlast, geurhinder en uitstoot van schadelijke stoffen. Toename van vliegbewegingen zal dit enkel verergeren. De indieners achten een verdere toename ongewenst. Indieners maken zich ook zorgen over de leefbaarheid en gezondheid aspecten.	jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. In het onderzoek naar de effecten van een alternatief wordt rekening gehouden met de impact van aanwezige bestaande activiteiten van Defensie. Deze bestaande activiteiten maken onderdeel uit van de referentiesituatie. Op het moment dat een voorlopig voorkeursalternatief is bepaald zullen de cumulatieve effecten van dit voorkeursalternatief kwalitatief in beeld gebracht. Voor zover dit aan de orde is weegt Defensie deze cumulatieve effecten mee bij de locatiekeuze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
436	Indieners uiten bezwaar tegen een mogelijke uitbreiding van jachtvliegcapaciteit op de Vliegbasis Woensdrecht. Indieners spreken zorgen uit over de geluidsbelasting als gevolg van vliegbewegingen. Ze ervaren nu al hinder van de Pilatus turboprop, maar ook van jachtvliegtuigen en helikopters die op de vliegbasis Woensdrecht landen.	Defensie begrijpt dat de activiteiten in de regio merkbaar zijn. In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben op de omgeving. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
437	De indiener benadrukt dat het geluid van de F-35 zowel voor mensen als dieren als abnormaal luid wordt ervaren. Bovendien is de indiener tegen het gebruik van Volkel/Odiliapeel als oefenterrein voor jachtvliegtuigen.	De behoefte toename van jachtvliegtuigen gaat breder dan alleen de F-35 en heeft ook betrekking op andere type jachtvliegtuigen. Defensie werkt dagelijks met onderzoeksbureaus om het geluid van F-35 voor de omgeving en met de omgeving te optimaleren. Defensie is binnen het NRD niet voornemens om een oefenterrein voor jachtvliegtuigen in Volkel of Odiliapeel in te richten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

438	De indieners stellen dat de integratie van jachtvliegtuigen op de helikopter commandobasis Vliegbasis Gilze-Rijen niet wenselijk. Hierdoor ondervindt de omgeving een onevenredige belasting van de vliegactiviteiten. Ze verwijzen naar de toezegging van de staatssecretaris van Defensie om voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen naar een passend alternatief te zoeken, en uiten daarmee hun bezwaar tegen de behoefte toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit op Vliegbasis Gilze-Rijen.	Defensie weet dat door de bestaande activiteiten op de vliegbasis hinder wordt ervaren in de directe omgeving. In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben op de omgeving. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte bestuurlijke afspraken onderdeel zullen zijn van de afweging. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
439	De indieners vragen of zij, zowel vanwege het huidige gebruik van de F-35 als bij een mogelijke toename van het aantal vluchten met jachtvliegtuigen, kunnen worden gecompenseerd. Deze compensatie wordt gevraagd om geluidsisolerende maatregelen te kunnen financieren en de eventuele waardedaling van de woning als gevolg van de toename van het aantal vluchten. Daarbij wordt opgemerkt dat de eerder aangebrachte geluidsisolatie niet voldoende is voor zowel het huidige gebruik als eventuele toekomstige toenames in activiteit. Indieners vragen rekening te houden met compensatie in de 35 en 40KE zones.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningsisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
440	Indiener vraagt om gehoorbescherming voor de overlast als gevolg van vliegbasis Volkel.	Gehoorbescherming of het isoleren van huizen valt buiten de reikwijdte van het planMER. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waaronder een extra geluidsbelasting op de omgeving. Of huizen vanwege geluidhinder geïsoleerd moeten worden, wordt bekeken als het alternatief verder uitgewerkt wordt. Het kabinet stelt de voorkeursalternatief vast.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

441	Indiener stelt dat het tegen een verschuiving van de geluidscontouren is. Mocht het kabinet anders besluiten dan wil het volledig schadeloos worden gesteld door de overheid.	De volledige behoefte toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit is niet binnen de bestaande contouren van de militaire vliegvelden te accommoderen. Daarom onderzoekt Defensie de verschillende alternatieven in het planMER op o.a. de geluidseffecten. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Mocht in deze latere fase aanleiding blijken voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
442	De indiener oppert dat Vliegbasis Lelystad mogelijk geschikt is om te voorzien in de toegenomen behoefte aan het gebruik van jachtvliegcapaciteit. Dit zou tevens zorgen voor een verbeterde spreiding van militaire vliegactiviteiten over Nederland.	Defensie neemt de suggestie van de indiener over. Samenwerking met een civiele luchthaven is benoemd als een te onderzoeken alternatief in het NRD. Lelystad Airport zal daarin worden meegenomen als één van de te onderzoeken alternatieven in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
443	Indiener geeft aan dat uitbreiding van vliegtuigen niet wenselijk is vanwege toenemende geluidsoverlast. Dit wordt als storend voor rust en nachtrust ervaren.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Daarin onderzoekt Defensie onder andere de geluidseffecten. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Defensie houdt waar het kan rekening met de tijden en de avondvluchten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
444	Indiener pleit om de behoefte te spreiden over meerdere vliegvelden. Indiener stelt dat het geluid dan beter wordt verspreid en het komt tegemoet aan de NAVO wensen.	In het planMER is een alternatief opgenomen dat deze spreiding over meerdere vliegvelden onderzoekt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
445	Indieners stellen dat het geluid van de F-35 meer overlast veroorzaakt dan de F-16 jachtvliegtuigen. De indieners ervaren gezondheidsklachten door de aanwezigheid van de F-35 en vinden dat het woongenot onacceptabel is aangetast. Ze kunnen bijvoorbeeld niet meer zonder gehoorbescherming buiten zitten vanwege het geluid van de F-35. Ze benadrukken het belang van een evenwichtige verdeling van F-35-activiteiten over Nederland. Gevraagd wordt of samen de fabrikant gezocht kan worden om het geluid van de F-35 te beperken. Indieners geven aan dat bij de vervanging van de F-16 door Defensie is gezegd dat er nauwelijks meer geluid geproduceerd zou worden. De indieners ervaren dit anders. Er wordt gevraagd hoeveel meer	Defensie begrijpt de zorgen voor een mogelijke toename van vliegactiviteiten in omgeving en de hinder die indiener daar nu al van ervaart. Defensie is eveneens van mening dat het onderzoek naar effecten op de omgeving zorgvuldig moet worden uitgevoerd, zodat het kabinet over de juiste beslisinformatie beschikt om een locatiekeuze te maken. De F-16 is sinds 1979 in gebruik en veel ingezet voor operaties. Hoewel het jachtvliegtuig in die tijd verschillende keren een upgrade kreeg, is de rek eruit. Het toestel is operationeel en technisch verouderd en vanaf eind jaren '90 bestaat de behoefte aan een nieuw wapensysteem. Ook werd het steeds duurder om een ouder toestel te onderhouden. Defensie wil het beste materieel voor de	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

geluid een F-35 maakt ten opzichte van een F-16. Is het mogelijk om inzicht te geven wat de waarde is van de F-16 ten opzichte van de F-35. En kan aangegeven worden welke waarden gebruikt worden voor het bepaling van de KE zone voor zowel de F-16 als de F-35.

De ervaringen met de hogere geluidsniveaus van de F-35 in het buitenland en in Leeuwarden en Volkel moeten worden meegenomen in de milieu-effectrapportage (MER). Er moet grondig, volledig en zorgvuldig onderzoek worden gedaan naar de geluidseffecten van de geplande uitbreiding van luchtvaartactiviteiten.

Hoewel de Gripen NG stiller is en wendbaarder dan de F-35, heeft Nederland toch gekozen voor de F-35. De komst van de F-35 naar Vliegbasis Leeuwarden heeft al geleid tot aanzienlijke overlast door geluid, geur en uitstoot. De F-35 produceert vier keer zoveel geluid als de voorganger, de F-16, en verbruikt 60 procent meer brandstof, wat resulteert in een aanzienlijke toename van CO₂- en stikstofuitstoot. Onafhankelijk onderzoek toont aan dat het piekgeluid van de F-35 kan leiden tot blijvende gehoorschade

mannen en vrouwen die Nederland op missie stuurt. Ook als het om nieuwe dreigingen gaat. De keuze voor een vijfde generatie jachtvliegtuig (F-35) past daarbij; het kan alle voorkomende missietypen uitvoeren en geeft daarmee het grootste handelingsvermogen. Door zijn stealth-capaciteiten (moeilijk te zien door radar) is de F-35 bijvoorbeeld opgewassen tegen moderne dreigingssystemen zoals surface-to-air missile (SAM-)systemen die het luchtruim kunnen beheersen. De F-35 biedt de krijgsmacht luchtoverwicht door zijn waarnemingscapaciteiten, de mogelijkheid om informatie te delen en door een grotere precisie bij wapeninzet.

Alhoewel in de luchtvaartindustrie hard wordt gewerkt aan stillere vliegtuigen, wordt in verband met de vereiste capaciteiten voorlopig niet verwacht dat deze jachtvliegtuigen stiller worden. Wel is er dialoog met de omgeving van Vliegbasis Leeuwarden en wordt onder andere onderzoek gedaan naar verschillende vluchtprofielen om te bezien hoe het geluid van de jachtvliegtuigen verder kan worden beperkt. Defensie is bekend met het verschil in geluid(hoeveelheid) tussen de F-35 en de F-16 en de hinder die de omgeving daarvan ondervindt. In 2016 zijn belevingsvluchten met de F-35 en F-16 uitgevoerd rondom de vliegbases Leeuwarden en Volkel. De geluidbeleving van de omwonenden is gemeten met een online enquête. Daarnaast zijn lokale piekniveaus op verschillende locaties rondom de vliegbasis gemeten. De resultaten van deze metingen zijn terug te lezen in het rapport van het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum via: <https://zoek.officielebekendmaking.nl/blg-792228>. Deze resultaten geven een beeld van de geluidverschillen tussen beide type toestellen. Actuele gegevens over de geluidproductie zijn inzichtelijk via defensie.nl door middel van het geluidmeetnet dat rondom de vliegbases Leeuwarden en Volkel actief is.

De voorschriften voor de berekening van de geluidbelasting in Ke staan beschreven in de appendices van het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum (<https://zoek.officielebekendmaking.nl/stcrt-2020-24139.html>). Deel 2 en 3 daarvan is echter niet openbaar, omdat het specifieke

		vliegprocedures van militaire vliegtuigen betreft.			
446	Indiener ervaart al aanzienlijke geluidsoverlast en stelt voor om dichterbij de kust de jachtvliegtuigen te stationeren en de oefeningen vooral boven zee uit te voeren.	In het planMER wordt alleen gekeken naar de effecten van toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit op de bestaande bases en enkele civiele luchthavens. Het oefengebied voor jachtvliegtuigen ligt reeds op zee (ten noorden van de Waddeneilanden). Het is aan het kabinet om op basis van een integrale afweging een besluit te nemen over het voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
447	Indiener ervaart nu al veel lawaai tijdens oefeningen in de regio en stelt voor om grootschalige oefeningen in het buitenland te houden. In gebieden waar minder mensen wonen.	In het NRD zijn er geen buitenlandse vliegvelden opgenomen als te beschouwen alternatief. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulatoren. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vrede of in de voorfase van een dreigend conflict.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
448	Indiener stelt dat het bekend is dat de geluidruimte van de vliegbasis Volkel onvoldoende is voor het volledige vliegprogramma van twee squadrons F-35 onder te brengen. Indiener stelt dat uitbreiding van de geluidruimte van Vliegbasis Volkel voor het vlieggeluid niet via het planMER mogelijk gemaakt mag worden.	In het planMER worden de effecten van de behoeften beoordeeld, ook wanneer dit effecten zijn buiten de vigerende contour. Uit dit onderzoek kan mogelijk wel blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte afspraken onderdeel zijn van het afwegingskader. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
449	Indiener stelt dat gegeven de toename van het aantal vliegburen zowel meer geluidsoverlast als een verhoogde uitstoot van brandstof gepaard gaan. Bovendien wijst de indiener erop dat terwijl het Kabinet aanstuurt op het beëindigen van agrarische activiteiten, het militaire vliegverkeer wordt geïntensiveerd.	Defensie ziet ook dat de toename van de activiteit leidt tot meer brandstofgebruik en toename van geluid. Daarom onderzoekt Defensie de verschillende alternatieven in het planMER op onder andere de geluidseffecten, luchtkwaliteit en natuur en stikstof. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd.			
450	Indiener pleit voor betere spreiding van het geluidsoverlast, ook omdat er extra geluidsoverlast plaatsvindt.	In het proces van de NPRD kijkt Defensie zowel naar alternatieven voor het spreiden van haar activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afweging maken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
451	Indiener vraagt om het luchtruim boven Veghel niet te gebruiken. Het geluid van jachtvliegtuigen worden door de bewoners als hinderlijk ervaren.	Defensie begrijpt dat mensen hinder kunnen ervaren van de vliegbewegingen met jachtvliegtuigen. Waar mogelijk wordt getracht die hinder te beperken. Dit is echter niet altijd mogelijk. Dit heeft bijvoorbeeld te maken met start- en landingsprocedures en -routes ten behoeve van de veiligheid. In het proces van de NPRD kijkt Defensie voor uitbreiding zowel naar alternatieven voor het spreiden van haar activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afweging maken. Indien er momenteel hinder wordt ondervonden, verwijst Defensie naar: https://www.defensie.nl/onderwerpen/klachten-en-schadeclaims .	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
452	Indiener stelt dat gehanteerde grenswaarde van geluidsbelasting discutabel is omdat op andere plaatsen (Eindhoven) een grenswaarde van 20 kosteneenheden wordt gehanteerd. Er zijn dus grote vraagtekens over hoe deze zonering tot stand is gekomen, door wie of wat deze zonering is bepaald. In tegenstelling tot toezeggingen van het ministerie van Defensie dat er niet gedurende nachtelijke uren wordt gevlogen, wordt in de conceptrapportage melding gemaakt van militair luchtverkeer gedurende de nachtelijke uren van maandag 00.00 uur tot vrijdag 07.00 uur.	Rondom de luchthavens Schiphol en Eindhoven zijn afspraken gemaakt die binnen de 20Ke contour geen grootschalige woningbouw toestaan. Deze 20Ke contour wordt ook door het NLR berekend rondom militaire luchthavens, maar daaraan zijn niet dezelfde afspraken verbonden. Overigens geldt voor alle militaire luchthavens, ook voor Eindhoven, dat de grens voor de maximaal toegelaten geluidsbelasting ligt op 35 Ke. Deze 35 Ke contour is opgenomen in de desbetreffende Luchthavenbesluiten. In het Besluit militaire luchthavens is geregeld hoe de Ke (Kosteneenheden) wordt berekend en welke beperkingen in dit gebied gelden (artikel 4 en volgende). In het planMER doet Defensie enkel vergelijkend onderzoek naar de mogelijkheden. Hierbij wordt het aspect geluid meegenomen. Bepalingen over het moment van vliegen vallen buiten de reikwijdte van het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
453	Indiener wijst Defensie op de sinds 1982 en tot noch toe gemaakte belofte dat de wettelijke geluidscontouren rondom vliegbasis Leeuwarden niet vergroot worden.	In het planMER worden de effecten van de behoeften beoordeeld, ook wanneer dit effecten zijn buiten de vigerende contour. Uit dit onderzoek kan mogelijk wel blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de toename gebruik	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		jachtvliegtuigcapaciteit. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte afspraken onderdeel zijn van het afwegingskader. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt.			
454	Indiener vraagt hoe ze als bewoners aan de aanvliegroute nu en in de toekomst tijdig geïnformeerd worden over de vluchtmomenten. Interesse ligt hierbij vooral op de avondvluchten en dan vooral in de warmere maanden. Dan staan de ramen open en wordt de meeste overlast ervaren.	De momenten waarop gevlogen wordt vallen buiten de reikwijdte van dit NRD. Op de website defensie.nl is veel informatie te vinden over vliegbewegingen. Omwonenden kunnen zich abonneren op een nieuwsbrief van de vliegbasis en de social media kanalen van de vliegbasis volgen. Daarin informeert de vliegbasis de omgeving over de vliegbewegingen, ook het avondvliegen. De vliegbases van de luchtmacht zijn geopend van maandag tot en met vrijdag. In het weekend wordt enkel bij uitzondering door de luchtmacht gevlogen. Omdat bij inzet veelal ook 's nachts wordt gevlogen moeten vliegers hiervoor getraind zijn. Het zogenaamde avondvliegen van jachtvliegtuigen concentreert zich in de maanden dat het eerder donker is, van oktober tot maart. Militaire helikopters vliegen het hele jaar ook 's avonds tot maximaal 23:00 uur. Het is goed te weten dat avondvliegen zwaarder doorwerkt in de geluidscontouren van een vliegveld. Defensie vliegt dus enkel in de avond wanneer de training dit vergt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
455	Indiener uit zorgen over een toename gebruik van het noordelijk oefengebied voor jachtvliegtuigen doordat de behoefte toename gebruik jachtvliegtuigen met 2300 sorties. Het verwacht meer geluidsoverlast te ervaren. Dat komt al door de invoering van de F-35, maar dat zal toenemen als er nog meer naar het oefengebied wordt gevlogen. Indiener is van mening dat voor deze geluidsoverlast trekkende maatregelen genomen moeten worden.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.			
456	Indiener uit bij voorbaat bezwaar tegen een mogelijke optie voor Groningen Airport Eelde. Deze luchthaven levert de afgelopen jaren, met de komst van de KLM Flight Academy, extreem veel geluidsoverlast voor de omwonenden. Daarbij moet ook opgemerkt worden dat GAE op dit moment niet beschikt over een geldige LHV. Wij zijn van mening dat uitbreiding van de luchthaven GAE met een defensietaak niet past.	Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD. In het planMER worden de effecten van geluid voor de verschillende alternatieven onderzocht. In het NRD staat vermeld dat Defensie ook van plan is om civiele luchthavens bij het onderzoek te betrekken. Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. In het planMER is eigendom één van de te onderzoeken aspecten. Mede op basis van het planMER besluit het kabinet of en waar de behoefte in Nederland wordt geacommodeerd. Daarna volgt ook nog een fase om de behoefte op de besloten locaties in te passen. De opmerking dat GAE op dit moment niet zou beschikken over een geldige vergunning is niet juist. Het gebruik van de luchthaven wordt momenteel begrensd door middel van de Omzettingsregeling luchthaven Eelde. GAE bereidt momenteel een aanvraag voor een Luchthavenbesluit voor.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
457	Indiener stelt dat hij/zij werkzaam is als vrijwilliger op Dekemastate in Jelsum. In de zomermaanden zijn wij ook op woensdagen open en tijdens het geven van rondleidingen is het niet te doen met mijn stem over het geluid heen te praten. Dit zal dus verslechteren met de uitbreidingsplannen.	Defensie begrijpt dat zowel bij het huidige als bij een mogelijke toename de indiener hinder kan ondervinden tijdens het geven van rondleidingen. Defensie werkt samen met onderzoeksbureaus om het geluid van F-35 voor de omgeving en met de omgeving te optimaliseren. In het planMER worden de effecten van geluid voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis van het planMER besluit het kabinet of en waar de behoefte in Nederland wordt geacommodeerd. Daarna volgt ook nog een fase om de behoefte op de besloten locaties in te passen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
458	Indiener geeft aan dat de Peel helemaal geen geluidsruimte heeft en dat de wettelijke basis, in het kader van de Wet Luchtvaart, ontbreekt en dat reactivering zal leiden tot een forse stikstoftoename, terwijl de Peelregio al overbelast is met stikstof.	De effecten van de militaire activiteit op stikstof en natuur zullen worden meegenomen in het planMER op het abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken. In het planMER wordt nader inzicht gegeven in de gebruikte referentiesituatie. Hierbij wordt in beginsel uitgegaan van de	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		bestaande contouren voor vliegbasis De Peel zoals vastgelegd in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. Voor situaties waar de referentiesituatie sterk afwijkt van het huidige gebruik, maakt het planMER ook inzichtelijk wat de effecten ten opzichte van de huidige situatie zijn. Dit is voor de Peel aan de orde. Zo ontstaat een maximaal transparant beeld van de bijdrage van de behoefte aan de milieusituatie. De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte nog steeds intact is en geborgd is in.			
459	De indiener maakt zich zorgen dat de cumulatie van activiteiten kan leiden tot een onevenredige geluidsbelasting voor de omgeving van de vliegbasis De Peel.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. In het onderzoek naar de effecten van een alternatief wordt rekening gehouden met de impact van aanwezige bestaande activiteiten van Defensie. Deze bestaande activiteiten maken onderdeel uit van de referentiesituatie. Op het moment dat een voorlopig voorkeursalternatief is bepaald zullen ook de cumulatieve effecten van dit voorkeursalternatief kwalitatief in beeld gebracht. Voor zover dit aan de orde is weegt Defensie deze cumulatieve effecten mee bij de locatiekeuze. In het planMER onderzoekt Defensie ook de (regionale) cumulatieve effecten. Daar worden de milieueffecten in onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
460	Indiener stelt dat de de geluidsmetingen en hinderzones zouden nog eens tegen het licht gehouden moeten worden. Ik heb gemerkt dat dit al jaren achterblijft/niet geschied waardoor ook nog steeds niet is vastgesteld in welke mate geluidshinder de afgelopen jaren reeds is toegenomen/ met de plannen nog verder zal toenemen. Ik verzoek hiermee ook alvast om metingen door onafhankelijke organisaties op dit gebied voor nu en in de toekomst.	In het planMER worden de effecten beoordeeld van de uitbreiding van jachtvliegtuigen voor verschillende alternatieven, ook wanneer dit effecten zijn buiten de vigerende contour. Uit dit onderzoek kan blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de nieuwe en grotere vliegbehoefte van Defensie. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt. De manier van handhaving van de geluidbelasting op de omgeving maakt geen onderdeel uit van het planMER. Bij de huidige vliegbases wordt de geluidbelasting gemonitord. Daarnaast zijn rondom de vliegbases Leeuwarden en Volkel geluidmeetnetten actief. In 2023 zijn op Vliegbasis Volkel 1785 vliegbewegingen (start of landing) met de F-35 zijn gemaakt, en 271	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		met de F-16. Op Vliegbasis Leeuwarden waren dat 2213 (F-35) en 4170 (F-16). Dat is exclusief de nachtstraffactor. Deze gegevens komen uit de rapportages geluidbelasting. Rapportages over geluidbelasting, geluidhinder en geluidmetingen zijn te vinden op defensie.nl.			
461	Indiener stelt dat hij buiten de officiële contour woont onder de aanvliegroute van vliegbasis Volkel. Maar als er jachtvliegtuigen overkomen dan is dit oorverdovend, het geluid gaat door merg en been, trillingen (en angst) gaan door je lijf, je kunt elkaar niet meer verstaan, laat staan een telefoongesprek of digitaal overleg voeren. Wat zegt een officiële contour dan eigenlijk?	De contouren rondom de militaire luchthavens worden berekend door het NLR en zijn zones rond een luchthaven waar tijdens langere periode een bepaalde hoeveelheid geluid is. Dat wil niet zeggen dat er buiten de contouren geen geluidproductie plaatsvindt, deze zal echter minder consequent zijn dan binnen de contour. In het planMER worden aspecten als geluid en trillingen meegenomen in het onderzoek om een afwegingskader te maken. Mede met dit afwegingskader volgt een kabinetsbesluit over een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
462	Indieners geven aan al lang bezig te zijn met woningbouw realisatie, maar door wetgeving was dat lastig te realiseren, maar lijkt nu wel mogelijk. Indiener vreest dat de uitbreidingsplannen van defensie leiden tot een averechts effect.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Toekomstige woningbouw waarover afspraken zijn gemaakt in Woondeals of verstedelijkingsafspraken worden ook in het planMER betrokken onder de noemer 'raakvlakken' (interferentie met andere rijksbelangen). In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. De samenhangende belasting van civiel en militair bij Eindhoven vormt de basis voor het geluidsonderzoek voor de toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
463	Indiener stelt dat het onbegrijpelijk is dat Defensie heeft ingestemd met de bouw van woningen voor vluchtelingen aangrenzend aan de Vliegbasis Leeuwarden. Mede gezien de achtergrond van de vluchtelingen vind de indiener dit onwenselijk.	Defensie ondersteunt het overheidsbeleid om opvanglocaties voor asielzoekers te realiseren in Nederland. Daarom heeft Defensie geen bezwaar tegen de tijdelijke Regionale Opvang Locatie (ROL) op deze locatie als dat geen beperkingen voor het functioneren van de vliegbasis oplevert. In geval van permanente woningbouw op deze locatie, doorloopt Defensie de formele procedures om te voorkomen dat de gereedstelling nu en of in de toekomst beperkt wordt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
464	Indiener stelt dat de dorpen met de meeste hinder door geluid geen nieuwbouw kunnen ontwikkelingen in de nabijheid van militaire vliegbasis. Met als gevolg dat de leefbaarheid van deze dorpen achteruit zal gaan.	Defensie werkt samen met onderzoeksbureaus om het geluid van F-35 voor de omgeving en met de omgeving te optimaliseren. In het planMER worden de effecten van geluid voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis van het planMER besluit het kabinet of en waar de behoefte in Nederland wordt geacommodeerd. Daarna volgt ook nog een fase om	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		de behoefte op de besloten locaties in te passen.			
465	Indiener vraagt waarom er nog meer vluchten over hun huis moeten komen. Ze ervaren momenteel veel geluidshinder vooral met avondvluchten en in de zomer als ze buiten zitten.	Defensie begrijpt dat omwonenden van een vliegbasis of oefengebied hinder kunnen ondervinden van de vliegtuigen. Waar mogelijk wordt getracht die hinder te verminderen, maar dat is echter niet altijd mogelijk. De internationale veiligheidssituatie is ernstig verslechterd. En daarom moet rekening worden gehouden met intensivering van vliegactiviteiten met jachtvliegtuigen in Nederland. Door zowel een toename van vliegactiviteiten van Nederlandse jachtvliegtuigen, als door een toename van buitenlandse jachtvliegtuigen in Nederland. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht, onder andere ten aanzien van het effect op de leefomgeving. Oefenen en trainen gebeurt het gehele jaar, omdat vliegers ook ieder moment van het jaar gereed moeten zijn voor inzet.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
466	Indiener geeft aan dat het dorp minder last ervaart, minder last, behalve als er met spoed opgestegen moet worden in oostelijke richting. Wel is het zo dat door het gebruik van de automatische piloot bij een landing vanuit het westen met een bocht naar rechts over de wijk de Oriënt in Stiens, er soms buitensporig veel lawaai gemaakt wordt. Waarom wordt er niet via de m.i. eigenlijke en logischere route aangevlogen via het noordoosten (weilanden bij Hallum), in een rechte lijn. Nu moet de autopilot steeds correcties uitvoeren als het toestel scheef boven de wijk hangt.	Momenteel wordt op Vliegbasis Leeuwarden onderzoek gedaan naar verschillende vluchtprofielen waarbij wordt gekeken hoe het geluid verder kan worden beperkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
467	Indieners (GGD'en) pleiten voor verminderen en zo mogelijk afschaffen van nachtelijke vliegbewegingen/activiteiten. Het refereert aan het advies van de GGD GHOR inzake 'Geluidshinder, slaapverstoring en gezondheidsschade door luchtvaart	Tijdsindelingen voor vliegbewegingen maken geen onderdeel uit van dit NRD. Het onderzoek naar de geluidsimpact van alternatieven verloopt via de geldende wet- en regelgeving. Omdat bij inzet van Defensie veelal ook 's nachts wordt gevlogen moeten vliegers hiervoor getraind zijn. Het zogenaamde avondvliegen van jachtvliegtuigen concentreert zich in de maanden dat het eerder donker is, van oktober tot maart. Helikopters van Defensie vliegen het hele jaar ook 's avonds tot maximaal 23:00 uur. Het is goed te weten dat avondvliegen zwaarder doorwerkt in de geluidscontouren	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		van een vliegveld. Defensie vliegt dus enkel in de avond wanneer de training dit vergt.			
468	Indieners stellen dat de vergunning van de Peel en de geluidscontouren niet rechtsgeldig meer zijn. Daarbij wordt ook de opmerking geplaatst dat het geluid van de F-35 hoger ligt dan de voorgangers.	De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte nog steeds intact is en geborgd is. De huidige vergunde situatie en vigerende rechten van Luitenant-generaal Bestkazerne/Militaire luchthaven De Peel zijn vastgelegd in de omgevingsvergunning milieu van 2009 (beschikking verleend door de Inspectie Leefomgeving en Transport), de planologische kernbeslissing en het aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein van 2001 (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen, SMT2) waarbij de indicatieve geluidzone (geluidsbelasting door alle startende en landende vliegtuigen) uit het eerste SMT van 1985 is bevestigd. De grondgebonden geluidcontour (omgevingsvergunning milieu) en indicatieve geluidzone voor vliegverkeer (aanwijzingsbesluit, SMT2) zijn overgenomen in artikel 12.24 en 12.25 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en in de diverse bestemmingsplannen van gemeenten Venray en Gemert-Bakel.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
469	Indieners vragen Defensie welke mogelijkheden het ziet om de belasting door piekgeluid bij bestaande bouw terug te dringen tot binnen de geadviseerde geluidsnorm (<65dB(A))?	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het onderzoek naar de geluidsimpact van alternatieven verloopt via de geldende wet- en regelgeving. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.			
470	Indiener vraagt om de samenhangende geluidsbelasting tussen civiel en militair vliegverkeer op Vliegbasis Eindhoven mee te nemen in het onderzoek.	In het onderzoek bij Vliegbasis Eindhoven wordt deze samenhangende, ofwel gecumuleerde, geluidsbelasting meegenomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
471	Indieners stellen dat reactivering van de Peel zal leiden tot onverantwoorde en ontoelaatbare productie van piekgeluid meer dan 115dB(A). Indieners vragen Defensie hoe de gezondheid voor burgers wordt gewaarborgd. En vraagt of Defensie kan garanderen dat er voldaan wordt aan de geluidsnormen voor vliegverkeer, zoals opgesteld door WHO.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen die gelden via de geldende wet- en regelgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
472	Indiener vraagt om vooraf vastgestelde en tijdig gecommuniceerde tijdsloten voor vliegbewegingen met F35 jachtvliegtuigen, bijvoorbeeld van 9:30 tot 10:00 uur en van 15:30 tot 16:00 uur, zodat omwonenden weten waar ze aan toe zijn.	Tijdsindelingen voor vliegbewegingen maken geen onderdeel uit van dit NRD. Het onderzoek naar de geluidsimpact van alternatieven verloopt via de geldende wet- en regelgeving. Op de website defensie.nl is veel informatie te vinden over vliegbewegingen. Omwonenden kunnen zich abonneren op een nieuwsbrief van de vliegbasis en de social media kanalen van de vliegbasis volgen. Daarin informeert de vliegbasis de omgeving over de vliegbewegingen, ook het avondvliegen. De vliegbases van de luchtmacht zijn geopend van maandag tot en met vrijdag. In het weekend wordt enkel bij uitzondering door de luchtmacht gevlogen. Omdat bij inzet veelal ook 's nachts wordt gevlogen moeten vliegers hiervoor getraind zijn. Het zogenaamde avondvliegen van jachtvliegtuigen concentreert zich in de maanden dat het eerder donker is, van oktober tot maart. Helikopters vliegen het hele jaar ook 's avonds tot maximaal 23:00 uur. Het is goed te weten dat avondvliegen zwaarder doorwerkt in de geluidsc contouren van een vliegveld. Vliegen gebeurt dus enkel in de avond wanneer de training dit vergt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
473	Indiener vraagt hoe de geluidsbelasting van jachtvliegtuigen op de omgeving wordt gemonitord.	Voor iedere vliegbasis is een geluidcontour bepaald. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Op basis van deze registratie berekent het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum wat de geluidbelasting is geweest en of	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl. Defensie mag haar activiteiten enkel uitvoeren binnen de daarvoor wettelijk opgestelde kaders. De Militaire Luchtvaart Autoriteit (MLA) controleert of Defensie zich daadwerkelijk houdt aan deze wettelijke afspraken.			
474	Indiener maakt zich zorgen over de komst van de F-35 en vraagt: Welke norm geldt voor de hoeveelheid geluid die waarneembaar mag zijn voor omwonenden? En wat als de norm wordt overschreden? Wie controleert dat?	De contouren rondom de militaire luchthavens worden berekend door het NLR en zijn zones rond een luchthaven waar tijdens langere periode een bepaalde hoeveelheid geluid is. Deze contouren lopen rondom de start en landingsba(a)n(en) en laten de geluidbelasting in Kosteneenheden (Ke) zien. Om omwonenden en de activiteiten van Defensie te beschermen, zijn er wettelijke voorschriften in wat er voor andere functies mogelijk is binnen bepaalde Ke contouren, een voorbeeld hiervan is dat u recht hebt op eenmalige isolatie wanneer u binnen de 40Ke contour woonachtig bent. Defensie kan enkel de hoeveelheid vluchten uitvoeren die geluidstechnisch binnen deze wettelijke contour vallen. De Militaire Luchtvaart Autoriteit (MLA) controleert of Defensie zich daadwerkelijk houdt aan deze wettelijke afspraken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
475	Indieners stellen dat het alternatief voor toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit geen gevolgen heeft voor het beleid en de reductie van de civiele geluidbelasting op de vliegbasis Eindhoven. Hierop is zowel in de zienswijze van BOW als in die van BVM2 ingegaan, hetgeen wij inhoudelijk dus volledig onderschrijven. Indien die extra vliegbewegingen min of meer in het verlengde van de start- en landingsbaan plaatsvinden, achten wij de suggestie van BVM2 om in dat geval de commercieel-civiele vluchten te verminderen in een qua overlast vergelijkbare omvang een goede manier om die extra militaire overlast te compenseren en zo bij onze inwoners draagvlak voor en vertrouwen in het overheidsbeleid te krijgen cq. te behouden.	Op de militaire luchthaven Eindhoven vindt naast militair luchtverkeer ook civiel medegebruik door Eindhoven Airport plaats. Voor het militaire gebruik en het civiele medegebruik zijn afzonderlijke geluidsruimtes in het Luchthavenbesluit Eindhoven vastgesteld waarbinnen de geluidbelasting moet blijven. In het PlanMER doet Defensie onderzoek of de huidige militaire gebruikruimte onvoldoende toereikend is voor de nieuwe en grotere vliegbehoefte van Defensie met de F35. Ook wordt vervolgens gekeken naar de effecten hiervan op de zogenoemde geluidzone. De geluidzone laat zien wat de effecten zijn van de combinatie van militair en civiel verkeer. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte afspraken onderdeel zijn van het afwegingskader	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

476	Indieners vragen Defensie hoe het de huisvestingsadviezen van de Federal Aviation Administration (FAA), bij de reactivering van de Peel te kunnen opvolgen. Gelet op de huisvesting die binnen het gebied met geluidspieken van 65dB(A) rond de vliegbasis De Peel zijn gevestigd?	Defensie houdt zich aan de in Nederland geldende wet- en regelgeving. Ook het planMER-onderzoek naar de geluidsimpact van alternatieven verloopt via de in Nederland geldende wet- en regelgeving. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het kabinet beslist of en waar er meer jachtvliegtuigen kunnen komen, deels gebaseerd op het planMER. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
477	Indiener vraagt waarom Defensie zich niet hoeft te houden aan dezelfde strenge regelgeving als particulieren en bedrijven, aangezien het geluidsoverlast toeneemt	Defensie dient zich te houden aan dezelfde regels als particulieren en bedrijven, maar heeft ook enkele uitzonderingen in de wet. Deze uitzondering is nodig voor een goede taakinvulling. Door de veranderende veiligheidssituatie in Europa, heeft Defensie meer ruimte nodig. Gezien de belangen creëert Defensie nu beslisinformatie voor besluitvorming door het kabinet.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
478	De indiener verzoekt Defensie om, indien er besluiten worden genomen en de toename van het gebruik van jachtvliegtuigcapaciteit wordt geoperationaliseerd, een decibelmeter in de tuin te plaatsen.	Rondom de vliegbases Leeuwarden, Gilze-Rijen en Volkel zijn zogenoemde geluidsmeeetnetten geplaatst. Het geluidsmeeetnet heeft 2 functies: Omwonenden van de vliegbasis krijgen inzicht in het aantal decibel dat luchtvaartuigen veroorzaken en het meet op een aantal plaatsen op de geluidscintour om te kijken of op die plaatsen het gemeten en het berekende geluid met elkaar overeenkomen. Ook is er een auditcommissie met onder andere vertegenwoordigers van omwonenden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

479	Indiener vraagt om onderzoek en het implementeren van maatregelen om de overlast van jachtvliegtuigen te beperken. Als maatregel wordt genoemd meer vliegen in de avonduren. Dan zijn mensen binnen en heeft het minder impact	De manier van handhaving van de geluidbelasting op de omgeving en de tijdsindeling van vliegbewegingen maken geen onderdeel uit van het planMER. Momenteel wordt op Vliegbasis Leeuwarden onderzoek gedaan naar verschillende vluchtprofielen waarbij wordt gekeken hoe het geluid van de jachtvliegtuigen verder kan worden beperkt. Dit zijn ook waardevolle inzichten voor Vliegbasis Volkel, al zullen deze niet 1-op-1 toepasbaar zijn omdat de omgevingen van de twee vliegbases verschillend zijn. Voor optimale training van de vliegers is het nodig dat zij zowel overdag als bij duister (avond) vliegen. Het zogenaamde avondvliegen van jachtvliegtuigen concentreert zich in de maanden dat het eerder donker is, van oktober tot maart. Uit hindermeldingen blijkt dat juist dat omwonenden veel hinder ervaren van het avondvliegen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
480	Indiener vraagt of de jachtvliegtuigen stiller kunnen worden, of er decibelmeters geplaatst kunnen worden om geluidsoverlast te monitoren en hoeveel vliegbewegingen er afgelopen jaar zijn gemaakt.	Daar waar mogelijk worden jachtvliegtuigen stiller gemaakt. Dit zijn langdurige trajecten. De manier van handhaving van de geluidbelasting op de omgeving maakt geen onderdeel uit van het planMER. Bij de huidige vliegbases wordt de geluidbelasting gemonitord. Daarnaast zijn rondom de vliegbases Leeuwarden en Volkel geluidmeetnetten actief. In 2023 zijn op Vliegbasis Volkel 1785 vliegbewegingen (start of landing) met de F-35 zijn gemaakt, en 271 met de F-16. Op Vliegbasis Leeuwarden waren dat 2213 (F-35) en 4170 (F-16). Dat is exclusief de nachtstraffactor. Deze gegevens komen uit de rapportages geluidbelasting. Rapportages over geluidbelasting, geluidhinder en geluidmetingen zijn te vinden op defensie.nl .	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
481	Indiener vraagt welke gehoorschade lopen onze kinderen op, fietsend naar school in Uden?	Het planMER maakt de geluidbelasting in gebieden inzichtelijk en het aantal woningen dat binnen die zones valt. Infrastructurele verbindingen vallen niet binnen onderzoek planMER. Defensie onderkent de zorg. Daarnaast vindt Defensie met u dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35. Defensie heeft kennis genomen van het advies van de GGD en de gemeenten hoe een onderzoek hiernaar invulling kan krijgen en zijn hierover in gesprek met de ministeries VWS, I&W en het RIVM. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.			
482	Indiener stelt vast dat de NRD suggereert dat er alleen wordt gekeken naar het aandeel uitbreiding jachtvliegtuigen. Indiener stelt dat alle vliegbewegingen meegenomen worden die starten, landen of een circuitvlucht uitvoeren. Ook vluchten die de intentie hebben om te landen en die een doorstart of touch and go maken zullen in de berekening meegenomen moeten worden. Ook hierover bestaat nog geen duidelijkheid. Daarnaast worden ook nog de volgende eisen aan de locaties gesteld: de vormen en de totaaloppervlakte van de geluidscontouren moeten toereikend zijn voor het genoemde aantal jaarlijkse sorties. Deze omschrijving heeft naar onze mening ook betrekking op de "totale" inrichting, dus huidig gebruik aangevuld met toekomstige gebruik en gebruik van overige luchtvaartuigen. Het totaal aan locaties moet voldoende fysieke ruimte en geluidsruimte blijven bieden voor dé overige vliegende systemen van de Koninklijke Luchtmacht (helikopters, luchttransport/AAR en MQO) en de reserveveldfunctie voor jachtvliegtuigen. Dit laatste aspect spreekt voor zich, maar wekt wel verwarring omdat naar onze mening geluidsruimte op verschillende manieren, met verschillende vliegende systemen, benut kan worden. Wij verzoeken u om bovenstaande in het MER te verduidelijken	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen die gelden via de Nederlandse wet- en regelgeving. Bij het beschouwen van de geluidsbelasting wordt ook rekening gehouden met de bestaande activiteiten van Defensie en andere partijen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
483	Indiener stelt dat het belangrijk is om de resultaten van het PAMV (Programmatische Aanpak Meten Vliegtuiggeluid) validatietraject die binnenkort verwacht worden mee te nemen in uw besluitvorming.	Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) de opdracht gegeven om blootstelling-responsrelaties vast te stellen voor verschillende Nederlandse luchthavens, inclusief de militaire luchthavens. Dit onderzoek is onderdeel van de Programmatische Aanpak Meten Vliegtuiggeluid (PAMV). Momenteel worden de verkregen inzichten verder uitgewerkt, maar deze worden niet opgenomen in het planMER. Als het PAMV-programma in de realisatiefase belandt, kunnen de inzichten daaruit mogelijk worden	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

geïntegreerd in de verdere planvorming.					
484	Indieners stellen vragen over de wijze waarop het geluid en impact op de leefomgeving worden berekend in het planMER worden berekend. Indieners hebben opmerkingen over bronsterktes, hoe het geluid wordt uitgedrukt en over de diepgang van de geluidsonderzoeken. Ook wordt gevraagd om de toename van nachtvliegen in de effecten mee te nemen. Ook wordt verzocht om RIVM/GGD te betrekken bij het onderzoek. gevraagd wordt het aantal (ernstig) gehinderde buiten de 35 KE-contour mee te nemen in de NRD en het planMER. Indieners vragen om daarbij nadrukkelijk niet alleen de geluidszone te betrekken, maar ook goed te kijken naar het piekgeluid (LaMax/SEL). Dit piekgeluid heeft een directe relatie met de ervaren overlast. In het geval van een uitbreiding en verruiming zullen in ieder geval compenserende maatregelen getroffen moeten worden. Indiener vraag of bestaande onderzoeken naar de gezondheid door jachtvliegtuigen meegenomen worden in de onderzoeken.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen die gelden via de geldende wet- en regelgeving. Het geluidsonderzoek in het planMER is op een abstract niveau. Het gaat om de vergelijkbaarheid van locaties en daarvoor worden de geluidscontouren en het aantal ernstig gehinderen op gelijke wijze voor alle locaties in beeld gebracht. Hierbij wordt ook het aantal ernstig gehinderden buiten de 35 -KE-contour berekend. LAmaz wordt in algemene zin beschouwd in het planMER. De impact op dieren wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht. De aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Daarnaast vindt Defensie dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35 en is hierover in gesprek met RIVM, VWS. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's. Na dit planMER en vaststelling NPRD worden nog diverse veel gedetailleerde studies uitgevoerd voor geluid en dan ook naar compenserende maatregelen gekeken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

485	De indiener vraagt hoe het geluidsniveau voor de toename van het gebruik van jachtvliegtuigen wordt berekend, of dit nu gebeurt op basis van een Kosteneffectenanalyse of op basis van Lden (Day-evening-night level). Daarnaast benadrukt de indiener dat de overstap van de F-16 naar de F-35 de geluidsoverlast aanzienlijk verhoogt. De isolerende maatregelen zijn niet afdoende volgens de nieuwe uitgangspunten. De voorgestelde toename van 7 naar 35 F-35's wordt als onacceptabel beschouwd.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Geluidsisolerende maatregelen vallen buiten de reikwijdte van het planMER. De toename van het gebruik van jachtvliegtuigen wordt berekend op basis van KE. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
486	Indiener vraagt of er getoetst wordt aan de WHO-normen. Daarnaast wordt ook opgemerkt dat er rekening wordt gehouden met straffactoren voor de hinderlijkheid van het lawaai van vliegtuigen.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen die gelden via de geldende wet- en regelgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
487	Indieners vragen expliciet de volgende punten mee te nemen in het geluidsonderzoek: * Breng de gevolgen in beeld voor bewoners van het gebied en gebruik hiervoor naast het Nederlandse normenstelsel ook het WHO-normenstelsel; * Beschrijf de herkomst van de gebruikte bronniveaus en uitgangspunten voor invoer en de kwaliteit van deze gegevens * Beschrijf de uitgangspunten en resultaten in een akoestisch rapport, incl. de uitdraai van de gebruikte geluidmodellering (invoer, ontwerp, resultaten). * Breng de vliegroutes en -hoogtes apart in beeld voor helikopters, jachtvliegtuigen, transportvliegtuigen en mogelijk ander vliegend materieel in beeld om meer begrip te krijgen voor de berekende geluidbelasting; * Hoe denkt Defensie om te gaan met het hogere bronniveau van de F35 t.o.v. de geluidruimte die begin jaren 90 beschikbaar was voor de F16. * Op welke middelen kunnen bewoners een beroep doen om de geluidshinder zoveel mogelijk te beperken. * Welke maatregelen denkt Defensie te nemen om hinder,	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving op basis van de daarvoor in Nederland geldende wet- en regelgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen die gelden via de geldende wet- en regelgeving. Het geluidsonderzoek in het planMER is op een abstract niveau. Het gaat daarbij om de vergelijkbaarheid van locaties en daarvoor worden de geluidscontouren en het aantal ernstig gehinderden op gelijke wijze voor alle locaties in beeld gebracht. Hierbij wordt ook het aantal ernstig gehinderden buiten de 35 -KE-contour berekend. LAmix wordt algemeen in beschouwd in het planMER. De impact op dieren wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht. De aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER. Na dit planMER en vaststelling NPRD worden nog diverse veel gedetailleerde studies uitgevoerd voor geluid en dan ook	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	schrikreacties en de gevolgen voor de gezondheid van mensen en dieren te voorkomen * Breng de geluidbelasting in beeld in de dag-/avond-/nachtperiode om zodoende een beter beeld te krijgen van rustperiodes versus periodes dat geluidhinder kan optreden.	naar compenserende maatregelen gekeken. Er wordt een aparte geluidsrapportage per behoefte opgesteld waarin de gebruikte gegevens en uitgangspunten raadpleegbaar zijn.			
488	Indiener geeft aan dat Best met het Rijk akkoorden gesloten over woningbouw tot 2040. Wat dit betreft zijn o.a. de Woondeal en het Verstedelijkingsakkoord relevant. Een substantieel deel van deze gezamenlijke ambitie zal moeten landen in Best, waarbij vooral ook de westflank (de 'Oirschots zijde') van onze gemeente. Best staat aan de lat voor nieuwbouw van 4100 woningen tot 2040. De mogelijke toename van de geluidscontouren en van het aantal ernstig gehinderde zullen moeten worden meegenomen in de NRD. Zeker voor Best is daarbij onderzoek naar de samenhangende belasting van civiel en militair vliegverkeer van groot belang.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Toekomstige woningbouw waarover afspraken zijn gemaakt in Woondeals of verstedelijkingsafspraken worden meegenomen in het planMER onder de noemer 'raakvlakken' (interferentie met andere rijksbelangen). In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. De samenhangende belasting van civiel en militair bij Eindhoven vormt de basis voor het geluidsonderzoek voor de toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
489	De indiener maakt zich zorgen om de lange termijn effecten op de gezondheid. De indiener vraagt om de volgende twee punten mee te nemen in het plan MER onderzoek: (1) de gezondheidseffecten op de lange termijn voor omwonenden en (2) de effecten op het thuiswerken door specifiek het heropenen van vliegbasis de Peel en de uitbreidingen van de vliegactiviteiten met 2300 extra sorties. Deze aspecten zie ik onvoldoende terug in het beoordelingskader.	De aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Defensie vindt dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35 en is hierover in gesprek met RIVM, VWS. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's. Er wordt in het planMER niet specifiek ingegaan op het effect van thuiswerken, maar wel de mate van hinder bij woningen in het algemeen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

490	Indiener vraagt om een gedegen onderzoek naar gehoorschade voor de langer termijn en het ontstaan van tinnitus. Specifiek voor mensen met een visuele beperking en dan specifiek kinderen. Is de cumulatieve geluidmeting wel een maatstaf voor gehoorschade met de max toegestane piek db's. kan dit onderzocht worden?	De belangrijkste aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Defensie vindt dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35 en is hierover in gesprek met RIVM, VWS. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
491	Indiener vraag hoe de full afterburnen opstijgen van de F-35 wordt meegenomen in het onderzoek.	Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen die gelden via de geldende wet- en regelgeving. Hierbij wordt in de uitgangspunten aangesloten op de huidige wijze van opstijgen en daarmee gepaard gaande belastingen, waaronder ook het gebruik van de afterburner.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
492	Indiener vraag om aan te geven met welke factor of met hoeveel decibel de vluchten uitgevoerd gaan worden. De indiener stelt dat geluidsoverlast aanvangt vanaf het moment dat de F-35 start. Indiener refereert naar het onderzoeksrapport belevingsvluchten vliegbasis de Peel van december 2022.	Het aantal decibel dat een F-35 produceert is afhankelijk van verschillende factoren, zoals de gevlogen procedure, atmosferische omstandigheden en de locatie van de waarnemer. De geluidmeetnetten rondom Vliegbases Volkel en Leeuwarden geven inzicht in het gemeten geluid gedurende de dag. Deze kunt u raadplegen via defensie.nl. Verder bepaalt de geluidcontour hoeveel geluid er per jaar mag worden gemaakt. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Op basis van deze registratie berekent het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum wat de geluidbelasting is geweest en of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Zo weet Defensie of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

493	Indiener vraagt hoe er wordt beoordeeld waar er meer activiteiten komt. Dit in relatie tot geluidsoverlast van Volkel en de reactivering van vliegbasis de Peel.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Het onderzoek bekijkt ook cumulatief wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties en regio's. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
494	Indiener geeft aan dat de geluidscontouren zijn ivm de Niemeskant route ca. 10 jaar geleden aangepast. Daarmee is de 35 KE contour verschoven omdat deze route minder overlast zou veroorzaken. Tot de komst van de F35 kwamen er met name dalende jachtvliegtuigen over onze woning. Het valt ons en de buurt op dat er sinds de F35 meer stijgende vliegtuigen overkomen. Dit lijkt ons niet in lijn met de berekende geluidscontouren; 1; klopt het dat er meer gestegen wordt over Mill? 2: Wat is hier de reden voor? 3: Wordt hier rekening mee gehouden met het bepalen en controleren van de geluidsbelasting? 4; En zo ja? Hoe?	De Niemeskant route wordt vanaf baan 24 R/L gevlogen. Daardoor komen deze routes niet boven Mill. Voor iedere vliegbasis is een geluidcontour bepaald. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Op basis van deze registratie berekent het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum wat de geluidbelasting is geweest en of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl. Daaruit blijkt dat er geen sprake is van een toename van gestegen F-35 boven Mill vanaf baan 06R/L.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
495	Indiener vraagt zich af of het vanzelfsprekendheid is dat de militaire vliegbasis van Leeuwarden met zijn huidige omvang (de grootste van West Europa!) middenin de gemeente Leeuwarden ligt? "De hoofdstad Leeuwarden" zoals de gemeente zich profileert. De groei van de vliegbasis, de toename van het aantal vluchten in de laatste decennia, de komst van de F35, de kerosine dampen, de toename van de geluidsoverlast, de vele kleine en enkele grote ongelukken, de bijna rampen. Het lijkt weinigen te deren. De gemeente haalt zijn schouders op.	Defensie weet dat het risicovolle activiteiten uitvoert met impact op haar omgeving. Zowel het risico op ongevallen als de hinder beoogt Defensie zo klein als mogelijk te houden. Met het NPRD beoogt Defensie een open en transparant proces op te lopen om de nieuwe behoeftes in Nederland een plek te geven. Daarom brengt Defensie in het planMER in beeld welke effecten de verschillende alternatieven hebben op de omgeving, hierbij wordt ook het aspect externe veiligheid betrokken. Mede op basis van het planMER besluit het kabinet of en waar de behoefte in Nederland wordt geaccommodeerd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
496	Indiener verzoekt om betere verdeling van vliegbewegingen over Nederland.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd. Bij de totstandkoming van het Voorkeursalternatief zal ook gekeken worden naar de principes van de NOVI (en op te stellen Nota Ruimte) waar evenwichtige spreiding ook genoemd is en zal tevens gekeken worden naar de regionale cumulatieve effecten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

497	Indiener uit bezwaar tegen de heropening van voormalig vliegbasis de Peel. Bij oefeningen wordt het leefmilieu in Venray al aangetast laat staan bij een heropening van voormalige vliegbasis de Peel.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
498	Indiener verzoekt Defensie een keiharde garantie te geven over het afzien van gebruik van deze basis voor straaljagers en andere defensie zaken daar dit in strijd is met het convenant en leidt tot nog meer herrie, uitstoot en ongezondheid. Tevens ervaren we in de regio de milieu effecten van het nabijgelegen civiele MAA met alle overlast van dien. Bierset in Luik en dan nog de beperkingen die de aanwezige defensie activiteiten ten gevolge hebben inzake duurzaamheid en economische ontwikkelingen in de streek. Elke verdere uitbreiding van de basis Geilenkirchen of gebruik van de civiele luchthaven MAA is onverteerbaar voor de gezondheid en leefbaarheid van onze regio en in strijd met alle milieu verdragen die inmiddels gesloten zijn.	In het NRD zijn er geen buitenlandse vliegvelden opgenomen als te beschouwen alternatief. Defensie is niet voornemens om de behoefte toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit op Geilenkirchen te accommoderen. In het NRD worden wel civiele luchthavens als alternatief benoemd. In hoofdstuk 2 van de NvA wordt duidelijkheid gegeven welke civiele luchthavens aan het onderzoek zijn toegevoegd. De civiele luchthaven MAA zal niet worden meegenomen in het alternatievenonderzoek.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
499	Indiener vraagt hoe Defensie gaat voldoen aan de geluidnormen van de WHO	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen op basis van de in Nederland geldende wet- en regelgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
500	Indieners maken zich zorgen om de voedselveiligheid rondom de luchthavens vanwege de uitstoot van jachtvliegtuigen.	Voor de beoordeling van de impact van de toename van het gebruik van jachtvliegtuigen gaat het vooral om de impact van de effecten van de jachtvliegtuigen zelf (zoals geluid, veiligheid, stikstof, etc.). Thema's als voedselveiligheid zijn in de huidige fase geen onderscheidend aspect voor de te onderzoeken alternatieven in het planMER. Voedselveiligheid wordt niet meegenomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
501	Indiener verzoekt om geluidsisolatie tegen F35 geluidsoverlast. De geluidsisolatie van de huizen in onze buurt zijn gedateerd en onvoldoende. Met ramen en deuren dicht is het lawaai overdonderend in huis als de F35 overkomt, maar ook zelfs als deze stationair staan te draaien. Updaten van de woning is	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	noodzakelijk, ook zonder uitbreiding van de plannen.	aanvraag daarvoor worden ingediend. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.			
502	Indiener pleit voor sluiting vliegbasis Volkel en geeft aan dat vliegbasis Volkel geen geschikte plek is om atoomwapens op te slaan en te vervoeren, omdat atoomwapens niet thuishoren in de bewoonde wereld.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Het fundamentele doel van NAVO's nucleaire afschrikkingscapaciteit is om vrede te bewaren, dwang te voorkomen en agressie af te schrikken. Nederland levert met de uitvoering van de kernwapentaak een belangrijke bijdrage aan de bondgenootschappelijk afschrikking en daarmee aan de veiligheid van de NAVO en van Nederland. Met de uitvoering van deze taak is één squadron belast en deze dual-capable jachtvliegtuigen zijn gestationeerd op de vliegbasis Volkel. Vanwege veiligheidsoverwegingen en op grond van bondgenootschappelijke afspraken worden geen mededelingen gedaan over de details van de transitie, en worden geen uitspraken gedaan over aantallen en locaties van Amerikaanse kernwapens in Europa.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
503	Indiener acht uitbreiding activiteiten van de vliegbasis niet mogelijk, vanwege overlast en effect op gezondheid en leefbaarheid.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Waaronder ook de effecten op gezondheid en leefklimaat. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. In een latere fase, als de locatiekeuze bekend is en verder wordt uitgewerkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

504	Indieners vragen aandacht voor effecten uitbreiding jachtvliegbewegingen op het welzijn van paarden en op het vestigingsklimaat voor paardenbedrijven.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Het beoordelingskader voor het planMER zal op dit punt worden uitgebreid om hierover aanvullend inzicht te verschaffen. Hiertoe wordt aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
505	Indieners vragen om de effecten van de toenemende (cumulatieve) geluidsbelasting in kaart te brengen in het onderzoek zowel binnen- als buitenshuis.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Geluidshinder binnenshuis valt buiten de reikwijdte van het planMER en zal waar relevant pas in vervolgonderzoeken na vaststelling NPRD plaatsvinden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
506	Indiener geeft aan dat er geen goed meetinstrument is om de gezondheidsschade van de militaire luchtvaart te meten en dat Nederland te klein is om deze behoefte hier uit te voeren.	De belangrijkste aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
507	Indiener vreest dat uitbreiding vliegactiviteiten effect heeft op de bedrijfsvoering als paardenhouder.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Het beoordelingskader voor het planMER zal op dit punt worden uitgebreid om hierover aanvullend inzicht te verschaffen. Hiervoor wordt aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.			
508	Indiener vraagt aandacht voor effect trillingen F-35 op gezondheid en waarde vastgoed.	In het planMER onderzoekt Defensie aspecten binnen het thema 'gezonde en veilige leefomgeving'. Hieronder vallen de onderdelen gezondheid en trillingen. In het planMER worden de effecten van geluid voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding blijkt te zijn voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
509	Indiener verzoekt om gezondheidsscreeningonderzoek tbv keuze uitbreiding bases.	In het planMER onderzoekt Defensie aspecten binnen het thema 'gezonde en veilige leefomgeving'. De impact op de omgeving in het kader van gezondheid worden op deze manier weergegeven. Een GES wordt niet uitgevoerd, maar wel is aandacht voor de WHO-advieswaarden in het onderzoek.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
510	Indiener acht reactivering van De Peel onacceptabel wegens onevenredige milieu- en gezondheidsbelasting van de betreffende regio. Zijn alternatieven onderzocht, ook in het buitenland?	In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties (alternatieven) binnen Nederland. De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. De impact op het milieu en gezondheid op de	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		omgeving wordt in het planMER onderzocht.			
511	Indiener vraagt aandacht voor effect reactivering De Peel op gezondheid, economie en woningbouwmogelijkheden.	Defensie onderzoekt voor de alternatieve locaties in het planMER de aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen. Dit wordt gedaan op een abstractieniveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Effecten op economie worden in deze fase nog niet meegenomen. Dit kan wel onderdeel zijn van vervolgonderzoek als de resultaten daar aanleiding toe geven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
512	Indiener vraagt aandacht voor impact jachtvliegen op mens en natuur, vraagt om onderzoek naar alternatieve trainingen, en vraagt aandacht voor passief oplossen van oorlog.	Defensie begrijpt de impact van de vliegbewegingen op mens, dier en natuur en heeft daar aandacht voor. Daarom maakt Defensie ook zoveel mogelijk gebruik van alternatieve trainingen zoals in simulatoren. Niet alle omstandigheden, missieprofielen en training met grondeenheden kunnen worden uitgevoerd in simulatoren. Veel training moet daarom ook in en met echte vliegtuigen worden uitgevoerd. Door oefening en training stelt Defensie zich gereed voor haar grondwettelijke taken waaronder de verdediging van Nederland indien een passieve oplossing geen keuze meer is.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
513	Indiener signaleert dat uitbreiding van activiteiten van Defensie de groeiopgave van de Brainportregio kan belemmeren, en verzoekt de ruimtelijke ambitie van de regio (schaalsprong van de Brainporteconomie), de afspraken met de regio, en gevolgen op gebied van leefbaarheid, milieu en beleving mee te nemen in de afweging.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. De autonome ontwikkelingen in de regio's, waaronder de Brainportregio, worden in de referentiesituatie in het planMER meegenomen. Daarbij wordt nadrukkelijk gekeken naar de effecten op gezondheid en leefklimaat. Afspraken tussen het Rijk en regio over Brainport worden meegenomen in het planMER onder de noemer 'raakvlakken' (interferentie met andere rijksbelangen). Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. In een latere fase, als de locatiekeuze bekend is en verder wordt uitgewerkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

514	Indieners hebben een memo uitgebracht, te weten 'advies gezondheidsonderzoek rondom militaire luchthavens waar de F35 vliegt/gaat vliegen' (19 juni 2023). De indiener adviseert dit advies te betrekken bij de besluitvorming rondom de uitbreiding van F35 activiteiten.	De belangrijkste aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Mede naar aanleiding van "het advies gezondheidsonderzoek rondom militaire luchthavens" van de GGD's " overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
515	Indieners verzoeken om de impact van het voorstel op de natuur, ecologie en leefbaarheid van de inwoners inzichtelijk te maken in het planMER en dat er t.a.v. N2000 gebieden eerst naar alternatieven wordt gekeken, rekening gehouden met de ADC toets voor N2000 gebieden.	Defensie onderzoekt in het planMER de effecten die de ontwikkeling heeft op onder andere de leefbaarheid binnen de omgeving. Ook de effecten van alternatieven op Natura 2000-gebieden en overige natuurgebieden worden beschreven in het planMER, waardoor het kabinet de door indiener gevraagde belangen mee kan wegen. Op basis van deze inzichten zal het kabinet een voorkeursalternatief kiezen. De juridische inpassing i.r.t NB-wet zal in lokale vervolgpcedures nader moeten worden onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
516	Indiener vraagt of onderzoek gedaan is naar gezondheidseffecten van de toename van vliegbewegingen in Merselo, en mitigatiemogelijkheden.	Defensie onderzoekt in het planMER de effecten die de ontwikkeling heeft op onder andere gezondheid. In het onderzoek wordt gekeken tot hoever effecten reiken op bijvoorbeeld luchtkwaliteit en geluidhinder. Dat zal in deze fase op hoofdlijnen zijn. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
517	Indieners verzoeken om in het onderzoek de impact (van jachtvliegtuigen) op de luchtkwaliteit en geluid - en daarmee op de gezondheid van de inwoners - inzichtelijk te maken in het planMER en daar transparant over te communiceren.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Ook maakt Defensie met het planMER inzichtelijk hoe de alternatieven beoordeeld worden wat betreft de impact van de luchtkwaliteit op de omgeving. Defensie zal de uitkomsten hiervan transparant rapporteren in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

518	Indiener verzoekt om hergebruik van vliegveld Lelystad voor militair gebruik als alternatief te overwegen in het onderzoek, vraagt aandacht voor het geluid- en stikstofeffect, vraagt hoe stikstofdepositie gecompenseerd wordt en vraagt hoe burger en militair gebruik zal worden herverdeeld.	Defensie zal de suggestie overnemen. Onderdeel van de alternatieve locaties voor toename gebruik jachtvliegtuigen zijn ook burgerluchthavens. Lelystad Airport zal in dat kader ook beschouwd worden. Voor alle alternatieven worden de relevante aspecten (zoals geluid, veiligheid, stikstof) in beeld worden gebracht. Compensatie van stikstof zal pas in vervolgfases, na vaststelling van het NPRD, indien relevant onderzocht worden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
519	Indiener vraagt naar geluidseffect F35 op wandelaars.	In het planMER worden de effecten van de jachtvliegtuigen zelf, zoals geluid onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. De effecten op gezondheid waren nog niet meegenomen, deze effecten wordt naar aanleiding van de zienswijze op hoofdlijnen betrokken in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
520	Indiener vraagt naar effect van lichtflitsen voor vogels en vleermuizen.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten van de locatie-alternatieven zijn voor natuurwaarden. Beschermde diersoorten zijn onderdeel van het beoordelingskader, en voor elk locatie-alternatief wordt inzichtelijk gemaakt welke beschermde diersoorten in (de nabijheid van) het gebied voorkomen en wordt vervolgens een inschatting van het potentiële effect opgesteld. Voor behoeften waar lichtflitsen een wezenlijk onderdeel van de voorgenomen activiteit zijn, wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt welke soorten naar verwachting hinder ondervinden van deze activiteiten. Specifiek voor soorten die op grond van de Habitatrichtlijn of Vogelrichtlijn aangewezen zijn wordt voor behoeften met effecten op Natura 2000-gebieden inzichtelijk gemaakt wat het effect is van verstoringfactoren voor die soorten. Lichtverstoring kan daar een onderdeel van zijn.	Gezonde en veilige leefomgeving	Licht	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
521	Indiener stelt dat uitbreiding activiteiten De Peel als nieuwe situatie moet worden behandeld, en dat een natuurtoestemming vereist is.	Defensie gaat bij de onderzoeken in het planMER uit van de bestaande situatie. Toestemmingen en/of vergunningen vallen niet binnen de reikwijdte van het planMER. Onderzoek naar mogelijke toestemmingen en/of vergunningen vinden plaats na de locatiekeuze.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
522	Indiener wijst op de gezondheidsrisico's door ingebruikname van de F-35, die het aantal mogelijke vliegbewegingen beperken, en belastend zijn voor personeel.	In het planMER worden de effecten van de jachtvliegtuigen zelf, zoals geluid, veiligheid, stikstof, etc. onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. De effecten op gezondheid waren nog niet meegenomen, deze effecten wordt naar aanleiding van de zienswijze op hoofdlijnen betrokken in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

523	Indiener uitbezwaar tegen toename luchtverontreiniging door extra vliegbewegingen.	Defensie erkent dat de toename van extra vliegbewegingen leidt tot meer uitstoot. In het planMER worden de effecten van de toename gebruik jachtvliegcapaciteit op luchtkwaliteit onderzocht op het abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunne vergelijken en afwegen. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Bij deze besluitvorming wordt luchtkwaliteit meegewogen in het besluit. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
524	Indiener uit bezwaar tegen toename uitstoot stikstof/CO2/fijnstof door Defensie, ook vanwege algemene stikstof- en CO2-opgave.	Defensie erkent dat de toename van activiteit leidt tot meer uitstoot. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van jachtvliegtuigen op luchtkwaliteit en fijnstof onderzocht. Met betrekking tot stikstof wordt in het planMER met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief en globaal) inzichtelijk gemaakt wat de stikstofdepositie per te onderzoeken alternatief is op een abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken en afwegen. Op basis van deze inzichten kan het kabinet een voorkeursalternatief kiezen. De impact op CO2 is niet onderscheidend tussen de alternatieven en valt in deze fase nog buiten de scope. In de vervolgonderzoeken na vaststelling NPRD wordt dit meegenomen. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
525	Indiener verzoekt om meer specifiek inzicht in effecten van toename jachtvliegtuiggebruik op gezondheid en leefklimaat.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact die de ontwikkeling heeft op de omgeving in het kader van gezondheid en leefbaarheid. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. De effecten op gezondheid waren nog niet meegenomen, deze effecten wordt naar aanleiding van de zienswijze betrokken in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
526	Indiener stelt dat luchtvervuiling en uitstoot van kerosine of andere vliegtuigbrandstof zal eveneens enorm toenemen.	Defensie erkent dat de toename van activiteit leidt tot meer uitstoot. In het planMER wordt de impact van de uitbreiding van jachtvliegtuigen voor de te onderzoeken locatiealternatieven op luchtkwaliteit onderzocht. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Bij deze besluitvorming worden natuur en	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		gezondheidsbelangen meegewogen in het besluit.			
527	Indiener stelt dat heropening vliegbasis De Peel leidt tot extra geluid en uitstoot stoffen waaronder stikstof.	Defensie onderzoekt voor de verschillende alternatieven, waaronder vliegbasis de Peel, de impact m.b.t. geluid. op de omgeving. Met betrekking tot stikstof wordt in het planMER met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief en globaal) inzichtelijk gemaakt wat de stikstofdepositie per te onderzoeken alternatief is op een abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken en afwegen. Op basis van deze inzichten kan het kabinet een voorkeursalternatief kiezen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
528	Indiener verzoekt om bij berekening van de immissies van toegenomen vliegbewegingen ook rekening te houden met wijzigende verkeersbewegingen, vraagt aandacht voor emissies onder de grenswaarden, en voor effecten van vliegbewegingen op (ultra)fijnstof. Indiener vraagt om onderbouwing waarom geurbelasting geen onderdeel uitmaakt van de beoordeling.	Onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden en met de nieuwe EU-grenswaarden die vanaf 2030 gaan gelden. Kwantitatief onderzoek naar geurhinder vormt geen onderdeel van het onderzoek in het planMER. Kwalitatief zal hier wel aandacht aan worden gegeven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
529	Indiener vraagt om onafhankelijk onderzoek voor uitstoot N en CO2.	Met betrekking tot stikstof wordt in het planMER met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief en globaal) voor de te onderzoeken alternatieven inzichtelijk gemaakt wat de stikstofdepositie op N2000 is. Dit wordt gedaan op een abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken en afwegen. Op basis van deze inzichten zal het kabinet een voorkeursalternatief kiezen. De impact op CO2 is niet onderscheidend tussen de alternatieven en valt in deze fase nog buiten de scope. In de vervolgonderzoeken na vaststelling NPRD wordt dit meegenomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
530	Indiener vreest dat toename activiteit jachtvliegtuigen ten koste gaat van stikstofruimte voor woningbouw.	In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de toename van extra jachtvliegcapaciteit op de verschillende alternatieven hebben op de omgeving. Waaronder ook de effecten van een eventuele toename van stikstofdepositie. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

531	Indiener stelt dat er voor jachtvliegtuigen op De Peel geen referentiesituatie is voor stikstofuitstoot, en geen bruikbare geluidszonering.	De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte nog steeds intact is en geborgd is. De huidige vergunde situatie en vigerende rechten van Luitenant-generaal Bestkazerne/Militaire luchthaven De Peel zijn vastgelegd in de omgevingsvergunning milieu van 2009 (beschikking verleend door de Inspectie Leefomgeving en Transport), de planologische kernbeslissing en het aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein van 2001 (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen, SMT2) waarbij de indicatieve geluidzone (geluidsbelasting door alle startende en landende vliegtuigen) uit het eerste SMT van 1985 is bevestigd. De grondgebonden geluidcontour (omgevingsvergunning milieu) en indicatieve geluidzone voor vliegverkeer (aanwijzingsbesluit, SMT2) zijn overgenomen in artikel 12.24 en 12.25 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en in de diverse bestemmingsplannen van gemeenten Venray en Gemert-Bakel. In het planMER wordt nader inzicht gegeven in de gebruikte referentiesituatie. Hierbij wordt in beginsel uitgegaan van de bestaande contouren voor vliegbasis De Peel. Voor situaties waar de referentiesituatie sterk afwijkt van het huidige gebruik, maakt het planMER ook inzichtelijk wat de effecten ten opzichte van de huidige situatie zijn. Dit is voor de Peel aan de orde. Zo ontstaat een maximaal transparant beeld van de bijdrage van de behoefte aan de milieusituatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
532	Indiener vraagt of emissies van vliegtuigen op grote hoogte worden meegenomen als milieueffect.	Er wordt geen rekening met deze emissies gehouden. In het planMER maakt Defensie met indicatieve stikstofberekeningen, passend bij het abstractieniveau van het NPRD, inzichtelijk wat de stikstofeffecten zijn. Daarvoor worden indicatieve berekeningen met de AERIUS-calculator gemaakt. Voor stikstofdepositie als gevolg van vliegactiviteiten boven 3.000 ft (914 meter) is er geen model voorhanden dat op de benodigde resolutie van één hectare de geringe bijdrage van die emissies aan wat lokaal op kwetsbare natuurgebieden terechtkomt, betrouwbaar kan berekenen. Dit is in lijn met adviezen van de Commissie m.e.r. hieromtrent. Er wordt dus geen rekening met deze emissies gehouden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

533	Indiener vraagt om in beoordeling uit te gaan van de stoffen die zijn gemeten in de lucht tijdens Frisian Flag.	Voor de bepaling van de toekomstsituatie wordt gebruik gemaakt van voorspellingsmodellen conform de wet- en regelgeving. Metingen tijdens Frisian Flag vallen hier buiten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
534	Indiener verzoekt om meer inzicht in de gevolgen van emissies voor ontwikkelingsmogelijkheden.	De emissies van jachtvliegtuigen en de invloed daarvan op ontwikkelingsmogelijkheden worden globaal inzichtelijk gemaakt voor de locatiealternatieven. Op basis van de uitkomsten wordt beschouwd in hoeverre de effecten relevant zijn voor de vergelijking en afweging van locatiealternatieven.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
535	Indiener verzoekt de uitstoot van ultrafijnstof onderdeel van de MER-beoordeling te laten zijn.	Onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof en stikstofdioxide (en andere relevante bronnen) is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden en met de nieuwe EU-grenswaarden die vanaf 2030 gaan gelden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
536	Indiener vraagt om in het onderzoek informatie op te nemen over berekening van stikstof, normstelling, uitgangspunten, onzekerheden etc.	Met betrekking tot stikstof wordt in het planMER met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief en globaal) voor de te onderzoeken alternatieven inzichtelijk gemaakt wat de stikstofdepositie op N2000 is. Dit wordt gedaan op een abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken en afwegen. Op basis van deze inzichten zal het kabinet een voorkeursalternatief kiezen. Ook de emissies van jachtvliegtuigen worden inzichtelijk gemaakt. Hiervan wordt een afzonderlijke rapportages met uitgangspunten gemaakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
537	Indiener uit bezwaar tegen de uitbreiding van vliegbasis Leeuwarden omdat in de huidige situatie al veel hinder, lawaai, trillingen en nachtvluchten wordt ervaren	Defensie onderzoekt de impact van geluid en trillingen die de ontwikkeling kan hebben op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
538	Indiener vraagt bij de afweging t.a.v. nieuw explosievenspringterrein rekening te houden met fysieke, sociale en psychologische gevolgen van de aardbevingsproblematiek.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving voor de locaties waar dit relevant is. Defensie neemt de uitkomst hiervan mee in haar afweging voor een locatiekeuze. Gevolgen van de aardbevingsproblematiek op fysiek, sociaal en psychologisch niveau valt niet binnen de reikwijdte van het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

539	Indiener vraagt om compensatie bij toename jachtvliegtuigcapaciteit op Volkel voor woningrenovatie en waardevermindering	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
540	Indiener verzoekt om maatregelen voor betere geluidsisolatie woning, zowel n de huidige situatie als bij uitbreiding vliegbewegingen	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen. Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
541	Indiener wijst op schade/ - waardevermindering van de woning a.g.v. de toename van geluid als gevolg van het vliegen met de F35	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Woningen die op het tijdstip van vaststelling van de geluidszone al binnen de 40Ke zone van een vliegbasis aanwezig zijn of waarvoor al een vergunning is verleend, komen in aanmerking voor woningisolatie. Alleen als geluidcontouren wijzigen, kan het zijn dat nieuwe woningen voor isolatie in aanmerking komen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijsink, wel onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de nieuwe F35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt ander geluid dan de F16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.			
542	Indiener wijst op risico gezondheidsklachten a.g.v. toename F35.	In het planMER worden de effecten van de jachtvliegtuigen zelf, zoals geluid, veiligheid, stikstof, etc. onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. De effecten op gezondheid waren nog niet meegenomen, deze effecten wordt naar aanleiding van de zienswijze op hoofdlijnen betrokken in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
543	Indiener is van mening dat Defensie klachten en schade als gevolg van trillingen door de F35 niet serieus neemt en oppakt.	Defensie neemt de zorgen die indiener naar voren brengt mee in de verdere besluitvorming en waarborgt een zorgvuldige en transparante klachtenafhandeling wanneer er defensieactiviteiten plaatsvinden. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
544	Indieners vrezen voor Groningse aardgastoestanden door scheurvormingen aan woningen en bedrijfsopstallen met daarmee gepaard gaande gevaren en bijbehorende schades. Voorts vrezen zij, evenals in Groningen het geval is, voor ondoorzichtige compensatieregelingen en trage besluitvorming met slecht functionerende (en duurbetaalde) schadecommissies.	Defensie neemt de zorgen die indiener naar voren brengt mee in de verdere besluitvorming en waarborgt een zorgvuldige en transparante klachtenafhandeling wanneer er defensieactiviteiten plaatsvinden. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Indien in deze latere fase aanleiding is voor schade- of nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
545	Indiener vraagt of de consequenties van de toename van trillingen en geluid die de F35 en Chinooks veroorzaken worden meegenomen in de effectbeoordeling.	In het planMER onderzoekt Defensie reeds de aspecten geluid en trillingen voor de toename van het gebruik van jachtvliegtuigcapaciteit en helikoptervluchten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

546	Indiener verzoekt of de effecten van de proefvluchten van de F35 meegenomen worden in de effectrapportage.	Relevante informatie uit de rapportages van de proefvluchten worden betrokken in het planMER onderzoek.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
547	Indiener vraagt om de impact van geluid en trillingen op bedrijven, waaronder de grote en belangrijke hightech bedrijven, in de omgeving van EA mee te nemen in de beoordeling.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van geluid en trillingen op de omgeving, waaronder bedrijven. Daarnaast onderzoekt Defensie ook de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving. Bedrijven vallen hier ook onder. Defensie neemt de uitkomst hiervan mee in haar afweging voor een locatiekeuze.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
548	Indiener geeft aan dat toename van militairen en personeel op vliegbasis Gilze-Rijen zal leiden tot meer woningbouw en verkeer en dat de bestaande infrastructuur het huidige verkeer niet aan kan en de woningbouwopgave al problematisch is.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. Overigens verwacht Defensie geen grote groei van de woningbouw in de omgeving als gevolg van de invulling van de behoeften rondom de luchtvaart-gerelateerde behoeften.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
549	Indiener vraagt zich af of naast de belasting/veiligheid van de aangrenzende provinciale wegen ook duidelijk onderzoek wordt gedaan naar de belasting /veiligheid van de B-wegen in Vredepeel en omgeving als gevolg van toename gebruik jachtvliegtuigen. Daarnaast vraagt indiener extra aandacht om te onderzoeken of de veiligheid voor het fietsverkeer in de omgeving nog voldoende gewaarborgd blijft voor met name de B-wegen).	Defensie verwacht dat het verkeer niet sterk groeit als gevolg van de toename van jachtvliegtuigcapaciteit. In deze fase van onderzoek wordt nog niet op dit detailniveau onderzoek verricht. In vervolgprocedures, na vaststelling van NPRD, zal dit waar relevant nader beschouwd worden.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
550	Indiener is tegen uitbreiding van (laag)vliegen vanwege recreatiemogelijkheden die worden beperkt door geluidsoverlast.	Defensie vindt de mogelijkheden voor recreatie belangrijk. In het planMER wordt daardoor inzichtelijk gemaakt wat het effect van (laag)vliegen op intensieve en extensieve recreatievoorzieningen (zoals recreatieparken en recreatieve fiets- en wandelroutes) is. Op basis van deze beslisinformatie kan het kabinet een gewogen keuze maken.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
551	Indieners uiten hun zorgen over de toename van stikstof in relatie tot natuurgebieden zoals de Peel en Groote Wielen rondom de luchthavens. Daarnaast spreken zij hun onvrede uit over het feit dat zij het gevoel hebben dat nieuwe defensieactiviteiten wel mogelijk zijn in het gebied, maar nieuwe agrarische of bouwplannen niet vanwege stikstof wetgeving. Zij willen dat Defensie grondig onderzoek doet in het MER naar de	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt welke locatie het beste scoort vanuit alle onderdelen van het beoordelingskader. Defensie moet echter, net als alle andere ruimtevragers, voldoen aan wet- en regelgeving: ook ten aanzien van stikstof. Na het kiezen van een voorkeursalternatief dient die locatie verder onderzocht te worden en dient inzichtelijk te worden of de voorkeursalternatief inpasbaar is in wet- en regelgeving.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

	stikstofuitstoot in relatie tot de natuurgebieden.				
552	Indiener uit zijn zorgen over het kerosine verbruik van de jachtvliegtuigen van Defensie en de gevolgen daarvan op mens en milieu.	Defensie erkent dat de toename van activiteit leidt tot meer uitstoot. In het planMER wordt daarom de impact van de uitbreiding van jachtvliegtuigen voor de te onderzoeken locatiealternatieven op luchtkwaliteit onderzocht. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Bij deze besluitvorming worden natuur en gezondheidsbelangen meegewogen in het besluit.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
553	Indiener stelt dat er een omslag nodig is in denkwijze. Men moet zich richten op groenere oplossingen en de bescherming van natuurlijke hulpbronnen, in plaats van kiezen voor meer belasting van planeet. De heropening van de Peel is een voorbeeld van hoe het niet moet.	Defensie erkent dat de toename van activiteit van jachtvliegtuigen onvermijdelijk leidt tot meer uitstoot. In het planMER wordt daarom de impact van de uitbreiding van jachtvliegtuigen voor de te onderzoeken locatiealternatieven op luchtkwaliteit onderzocht. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Bij deze besluitvorming worden natuur en gezondheidsbelangen meegewogen in het besluit.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
554	Indieners wijzen erop dat het zaak is geen onomkeerbare besluiten te nemen inzake reactivering de Peel i.r.t. verdroging van N2000 gebieden.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de negatieve effecten van de alternatieven zijn voor de omliggende Natura 2000-gebieden. Verdroging is één van de verstoringsfactoren die daarin wordt meegenomen. Besluitvorming over een voorkeursalternatief gebeurt met kennis over de negatieve invloeden van die keuze. Daarbij geldt wel dat bepaalde (juridische) detailinformatie in een latere fase inzichtelijk gemaakt wordt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
555	Indiener vraagt of het waar is dat de lucht boven Brabant zwarter is dan elders in Nederland.	Dit is Defensie niet bekend. Defensie erkent dat de toename van activiteit leidt tot meer uitstoot. In het planMER wordt daarom de impact van de uitbreiding van jachtvliegtuigen voor de te onderzoeken locatiealternatieven op luchtkwaliteit onderzocht. Ook de regionale cumulatieve effecten zullen onderdeel zijn van de te maken afweging door het kabinet. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van Jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Bij deze	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		besluitvorming worden natuur en gezondheidsbelangen meegewogen in het besluit			
556	Indieners uiten bezwaar wegens impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur, veiligheid voor de keuze van luchthaven Geilenkirchen.	Geilenkirchen is geen alternatief dat afgewogen wordt in het NPRD en wordt dus niet onderzocht in dit planMER. Defensie weegt ook geen vliegbases in de directe nabijheid van de vliegbasis Geilenkirchen af voor ruimtelijke behoeften in het NPRD. Eventuele planvorming voor Geilenkirchen is niet aan de orde, en indien wel aan de orde vindt deze plaats op initiatief van de Duitse overheid in een ander (ruimtelijk) spoor dan het NPRD. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
557	Indieners stellen dat toename van uitstoot (geluid en stikstof) schadelijk is voor de aanwezige flora en fauna alsmede voor omwonenden. Daarnaast moet er rekening gehouden worden met de veehouders en moet verdroging van de Peel voorkomen worden doordat de grondwaterstand verlaagd moet worden voor een start- landingsbaan. Verder stellen indieners dat stalling op Woensdrecht logischer is vanwege de aanwezigheid van reparatie- en onderhoudsfaciliteiten die daar aanwezig zijn en de functie die de vloot kan hebben in het beveiligen van de Rotterdamse haven en kuststrook aldaar.	De door indiener genoemde aspecten zijn onderdeel van het beoordelingskader uit de NRD. Dat betekent dat de impact van het vergroten van de jachtvliegtuigcapaciteit op de aanwezige flora en fauna en hinder voor de omwonenden relatief ten opzichte van de andere locaties inzichtelijk gemaakt wordt. Ook verdrogingseffecten worden beschreven in het planMER. Ten slotte is Woensdrecht één van de locaties die onderzocht wordt in het planMER. De door indiener gevraagde beslisinformatie is dus onderdeel van het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
558	Indiener stelt dat in de omgeving van vliegbasis de Peel er nu al veel stikstofproblematiek is en dat heropening van de luchthaven de genomen maatregelen teniet doet en zelfs de situatie verslechtert.	Het planMER maakt inzichtelijk wat de stikstofeffecten van verschillende alternatieven, waaronder De Peel, zijn voor het vergroten van de capaciteit jachtvliegtuigen. Op basis van die informatie kan het kabinet een voorkeursalternatief kiezen. In het vervolgproces wordt die informatie verder uitgewerkt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
559	Indieners stellen dat Defensie de doelsituatie op de Peel (stationering van de F35) vergelijkt met een hypothetische vroegere referentiesituatie van de Peel en een "indicatieve" geluidscontour uit 1978 die is berekend is voor een squadron F-16 toestellen. Omdat er vanaf 1960 nooit sprake is geweest van een jaarstationering van een squadron jachtvliegtuigen en de Peel sinds 1993 is gedeactiveerd trekken indieners de conclusie dat er op de Peel helemaal geen geluidsruimte is en dat de wettelijke basis, in het	De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte nog steeds intact is en geborgd is. De huidige vergunde situatie en vigerende rechten van Luitenant-generaal Bestkazerne/Militaire luchthaven De Peel zijn vastgelegd in de omgevingsvergunning milieu van 2009 (beschikking verleend door de Inspectie Leefomgeving en Transport), de planologische kernbeslissing en het aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	kader van de Wet Luchtvaart, daarvoor ontbreekt. Daarnaast wordt gesteld dat reactivering zal leiden tot een forse stikstoftoename en wordt gevraagd hoe defensie denkt het probleem van stikstof overbelasting rondom de vliegbasis en nabij Natura 2000 gebieden op te lossen?	van 2001 (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen, SMT2) waarbij de indicatieve geluidzone (geluidsbelasting door alle startende en landende vliegtuigen) uit het eerste SMT van 1985 is bevestigd. De grondgebonden geluidcontour (omgevingsvergunning milieu) en indicatieve geluidzone voor vliegverkeer (aanwijzingsbesluit, SMT2) zijn overgenomen in artikel 12.24 en 12.25 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en in de diverse bestemmingsplannen van gemeenten Venray en Gemert-Bakel. In het planMER wordt nader inzicht gegeven in de gebruikte referentiesituatie. Hierbij wordt in beginsel uitgegaan van de bestaande contouren voor vliegbasis De Peel. Voor situaties waar de referentiesituatie sterk afwijkt van het huidige gebruik, maakt het planMER ook inzichtelijk wat de effecten ten opzichte van de huidige situatie zijn. Dit is voor de Peel aan de orde. Zo ontstaat een maximaal transparant beeld van de bijdrage van de behoefte aan de milieusituatie.			
560	Indieners vragen zich af hoe Defensie tot voorkeursalternatieven komt, en stellen dat de effecten op en compensatie van Natura200-gebieden en overige natuurgebieden hierin dienen te worden meegenomen.	De keuze voor een voorkeursalternatief is een kabinetsbesluit. Dat betekent dat Defensie niet zelfstandig over het voorkeursalternatief kan beslissen. Het kabinet kan op basis van de effectbeschrijvingen in het planMER een gewogen besluit nemen over het voorkeursalternatief. De effecten op Natura 2000-gebieden en overige natuurgebieden worden beschreven in het planMER, waardoor het kabinet de door indiener gevraagde belangen mee kan wegen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
561	Indieners maken zich zorgen over het welzijn van (vee)dieren, evenals de impact op natuur- en stiltegebieden als De Peel, Brabantse Wal en Kampina. Indieners vragen dit element grondig te onderzoeken in het MER.	De impact op veehouderijen wordt in het planMER op hoofdlijnen in beeld gebracht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief. Datzelfde geldt voor de impact op natuur- en stiltegebieden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
562	Indiener vraagt of vliegtuigen op grote hoogte ook nog stikstof uitstoten en of dit aspect wordt meegenomen wat betreft eventuele milieuschade.	In het planMER maakt Defensie met indicatieve stikstofberekeningen, passend bij het abstractieniveau van het NPRD, inzichtelijk wat de stikstofeffecten zijn. Daarvoor worden indicatieve berekeningen met de AERIUS-calculator gemaakt. Voor stikstofdepositie als gevolg van vliegactiviteiten boven 3.000 ft (914 meter) is er geen model voorhanden dat op de benodigde resolutie van één hectare de geringe bijdrage van die emissies aan wat lokaal op kwetsbare	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		natuurgebieden terechtkomt, betrouwbaar kan berekenen. Dit is in lijn met adviezen van de Commissie m.e.r. hieromtrent. Er wordt dus geen rekening met deze emissies gehouden.			
563	Indieners geven aan dat een toename van sorties onacceptabel is voor de regio in verband met de gevolgen van geluidsoverlast, stress, gezondheidsklachten en aantasting van leefklimaat. Indieners vragen welke alternatieven (eventueel buitenland) er zijn om de Peel te vrijwaren van vliegactiviteiten.	In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties (alternatieven) binnen Nederland. De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. De impact op het milieu en gezondheid op de omgeving wordt in het planMER onderzocht.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
564	Indiener vraagt naar meer onderzoek voor alternatieven vanwege de negatieve impact op leefomgeving (geluid) en woningwaarde voor de inwoners van Vlieringsbeek. Eventuele reactivering van De Peel zal leiden tot onverantwoorde en ontoelaatbare productie van geluidspieken van 115 dB(A) en meer, met als gevolg gezondheidsrisico's (waaronder ernstige gehoorschade en stress) voor de burgers uit Vierlingsbeek en de regio, omdat een van de aanvliegroutes boven de kern van Vierlingsbeek ligt. Daarnaast wordt het woon- en leefmilieu van burgers ernstig aangetast en ondervinden zij mogelijk negatieve gevolgen voor de waarde van hun onroerende zaken. Daarom is meer onderzoek naar alternatieven een must. Indiener vraagt of Defensie kan voldoen aan de geluidsnormen opgesteld door het WHO.	In het NRD staan meerdere alternatieven genoemd die worden onderzocht bij de toename van gebruik jachtvliegtuigen. Defensie zet de verschillende effecten van de alternatieven tegen elkaar af waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. In het planMER worden de WHO-advieswaarden mede beschouwd bij de onderzoeken naar de effecten van de alternatieven. Defensie begrijpt de bezorgdheid over de potentiële effecten op het milieu, de gezondheid en het woon- en leefklimaat van de omringende gemeenschappen. Deze aspecten zijn onderdeel van het planMER en neemt Defensie mee in haar locatiekeuze. Daarnaast vindt Defensie met u dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F-35. Defensie heeft kennis genomen van het advies van de GGD en de gemeenten hoe een onderzoek hiernaar invulling kan krijgen en zijn hierover in gesprek met de ministeries VWS, I&W en het RIVM. Als eerste stap hierin heeft	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids (belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd kan worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.			
565	Indieners vragen gedetailleerde onderzoeken omtrent stikstof, d.m.v. het programma Aeries. Waarbij rekening gehouden dient te worden met alle mogelijke bronnen, hoe stikstof wordt gecompenseerd, wat de beoogde stikstofclaim is. Hierbij verzoeken de indieners de methode van berekeningen en herkomst van data ook vrij te geven.	In het planMER wordt een stikstofonderzoek voorzien waarin met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief) inzichtelijk gemaakt wordt wat de stikstofdepositie per te onderzoeken alternatief is. Op basis van deze inzichten kan het kabinet een voorkeursalternatief voor de activiteit kiezen. De juridische inpassing binnen de Omgevingswet en de wijze van compensatie wordt in lokale vervolgprocedures nader onderzocht. Het planMER is in deze fase gericht op het mogelijk maken van een onderlinge vergelijking tussen de in de NRD genoemde redelijkerwijs te beschouwen alternatieven. Het detailniveau van de berekeningen is afgestemd op het mogelijk maken van deze vergelijking. Na het kiezen van een voorkeursalternatief dienen in vervolgonderzoek op de gekozen locatie de juridische inpasbaarheid op lokaal niveau en eventuele compensatie onderzocht te worden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
566	Indieners vragen hoe Defensie een volwaardig voorkeursalternatief kan komen op basis van globale stikstofdepositieberekeningen, juist omdat de huidige stikstof wet- en regelgeving geen toename van depositie toelaat.	Het planMER is in deze fase gericht op het mogelijk maken van een onderlinge vergelijking tussen de in de NRD genoemde redelijkerwijs te beschouwen alternatieven. Het detailniveau van de berekeningen is afgestemd op het mogelijk maken van deze vergelijking. Na het kiezen van een voorkeursalternatief dient in vervolgonderzoek op de gekozen locatie de juridische inpasbaarheid op lokaal niveau onderzocht te worden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
567	Indiener vraagt naar een gedegen stikstofonderzoek met onafhankelijke juridische toetsing rekening houdend met alle in de regio liggende N2000 gebieden.	In het planMER wordt een stikstofonderzoek voorzien waarin met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief) inzichtelijk gemaakt wordt wat de stikstofdepositie per te onderzoeken alternatief is. Het gehele planMER wordt getoetst door de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage. Het planMER is in deze fase gericht op het mogelijk maken van een onderlinge vergelijking tussen de in de NRD genoemde redelijkerwijs te	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		beschouwen alternatieven. Het detailniveau van de berekeningen is afgestemd op het mogelijk maken van deze vergelijking. Na het kiezen van een voorkeursalternatief dient in vervolgonderzoek op de gekozen locatie de juridische inpasbaarheid op lokaal niveau onderzocht te worden.			
568	Indiener maakt zich zorgen over blootstelling aan gezondheidsbedreigende militaire activiteiten. Hierover ook de vraag om zorgvuldig onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor inzet Lelystad Airport.	Defensie neemt de suggestie van de indiener over. Samenwerking met een civiele luchthaven is benoemd als een te onderzoeken alternatief in het NRD. Lelystad Airport zal daarin worden meegenomen als één van de te onderzoeken alternatieven in het planMER.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
569	Indieners vragen zich af hoe we omgaan met de uitbreiding van defensieactiviteiten in Nederland, de mogelijke inzet van deze activiteiten in het buitenland en hoe we dit integraal afwegen met andere Rijksplannen.	In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict. De effecten van de ruimte voor jachtvliegtuigen op de doelen uit andere Rijksprogramma's worden meegenomen in de integrale afweging door het kabinet.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
570	Indiener stelt last te ondervinden van het geluid van jachtvliegtuigen en begrijpt dat een bijdrage dient te worden geleverd voor behoud van de vrijheid en veiligheid, maar dat met de reactivering van de Peel 3 actieve luchthavens in een straal van 15 km voor nog meer overlast zorgen.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
571	Indiener vraagt welke alternatieven worden onderzocht om de Peel te vrijwaren van vliegactiviteiten en of er in het kader van NAVO-verband ook onderzocht wordt welke alternatieven er in het buitenland (mogelijk) zijn.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Dit betreffen zowel bestaande als nieuwe locaties. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vreedstijd of in de voorfase van een dreigend conflict. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties (alternatieven) binnen Nederland. De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. De impact op het milieu en gezondheid op de omgeving wordt in het planMER onderzocht.			
572	Indiener stelt dat hun regio, gemeente en directe leefomgeving is belast door met name vliegtuig lawaai. Indiener vindt dat overlast van defensieactiviteiten zo eerlijk mogelijk over het land moet worden verdeeld.	De alternatieven worden gelijkwaardig onderzocht en ook het alternatief voor evenwichtige spreiding over 3 of 4 luchthavens is onderdeel van studie. In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
573	Inspreker uit bezwaar tegen de toename van het gebruik van jachtvliegcapaciteit en stelt voor het aantal vliegtuigen te beperken tot twee squadrons, 30 toestellen, het aantal sorties kan dan ook terug naar 5000. Drones in gevechtssituaties zijn de meest gebruikte aanval en verdedigingswapens in de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Gebruik en oefen dan ook met drones in plaats van de dure F35 die maar een beperkte actieradius hebben.	Drones zijn geen vervanger voor jachtvliegtuigen. Drones en jachtvliegtuigen zijn wel complementair aan elkaar. Daarom is het voor Defensie van belang om beschikking te hebben over beide type wapensystemen. De zienswijze valt buiten de reikwijdte van het planMER.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
574	Indiener stelt dat Peelregio een dichtbevolkt gebied is en dat er al vier vliegvelden liggen. Indiener uit bezwaar tegen uitbreiding van jachtvliegtuigen en gevechtshelikopters.	Defensie neemt eventuele overlast voor omgeving mee in het onderzoek om te komen tot een voorkeursalternatief. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
575	Indieners pleiten voor betere spreiding over meerdere vliegbases vanwege betere spreiding van het geluid en om in tijden van conflict minder kans te geven op aanvallen op de bases.	Defensie onderzoekt reeds de mogelijkheden voor spreiding, onder andere ten aanzien van het ACE-concept (Agile Combat Employment). Dit is een netwerk van verschillende vliegvelden waar vliegtuigen kunnen worden gestationeerd om de kans op succesvolle aanvallen van tegenstanders te verminderen.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
576	Indiener stelt dat Nederland te klein is voor alle nationale behoeftes en die van Defensie. Daarnaast maakt de F35 te veel geluid. Wel is indiener van mening dat Defensie nodig is voor de veiligheid. De vraag is of we niet iets in een havengebied kunnen bedenken met starten en landen op de zee, omdat er minder omwonenden zijn wat betekent dat	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. Nederland heeft de F-35A aangeschaft. Deze versie start en landt op normale start- en landingsbanen en is in tegenstelling tot de F-35B en F-35C niet geschikt voor operaties vanaf vliegdekschepen. Nederland heeft niet de intentie vliegdekschepen en andere F-35 versies aan te	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	er minder overlast wordt ervaren. De indiener stelt daarnaast om de F 35 anders te verkopen en een minder grote herriemaker aan te schaffen.	schaffen in verband met de kosten die hiermee gepaard gaan en het volledig andere operatieconcept.			
577	Indiener stelt dat de leefbaarheid onder druk staat in de Peelregio. Daarnaast vindt de indiener wel dat investering in de verdediging nodig is. Daarvoor zouden we kunnen kijken naar activiteiten in het buitenland. En daarnaast vindt de indiener dat we een goede infrastructuur hebben zoals havens voor de inzet van de activiteiten van de marine en niet de luchtmacht.	In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is waar mogelijk rekening gehouden met opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Alternatieven in het buitenland vallen daarom niet binnen de onderzoeksopgave. Defensie moet daarnaast ook rekening houden met bondgenootschappelijke verplichtingen taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict. Na een langdurige politieke en militaire afwegingen heeft het kabinet zeer bewust gekozen voor de F35 als vervanger van de F16. In de uitvoering van de grondwettelijke taak van Defensie is de F35 een belangrijk wapen dat, naast de inzet van de marine, voor diverse missies ingezet kan worden.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
578	Indiener stelt dat het luchtruim al volop in gebruik is door Vliegbasis Volkel en vliegbasis Eindhoven.	De alternatieven worden gelijkwaardig onderzocht en ook het alternatief voor evenwichtige spreiding over 3 of 4 luchthavens is onderdeel van studie. In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
579	Indieners verzoeken aandacht te hebben voor cumulatieve effecten van de geconcentreerde belasting in Brabant. Daarnaast vragen indieners waarom we niet naar Twente of Lelystad airport gaan voor uitbreiding. Verder geven een aantal aan hinder te ondervinden van de vliegbewegingen en zijn ze benieuwd waarom er dicht op de dorpen geoefend moet worden. Tot slot wordt gevraagd welke alternatieven onderzocht worden om de Peel te vrijwaren van vliegactiviteiten en of er ook mogelijke alternatieven in het buitenland zijn.	De verschillende in het NRD genoemde alternatieven worden gelijkwaardig onderzocht. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" behoort daar ook toe. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de luchthavens Lelystad Airport en Twente Airport. Het alternatief voor een evenwichtige spreiding over 3 of 4 luchthavens is ook onderdeel van studie. Cumulatieve hinder die de ontwikkeling heeft op de omgeving worden tevens meegenomen bij de locatiekeuze. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vrede of in de voorfase van een dreigend conflict. Alternatieven in het buitenland zijn derhalve eerder afgewogen maar niet kansrijk geacht. Deze vallen niet binnen de onderzoeksopgave.			
580	Indiener vraagt hoeveel F35's Defensie in beheer heeft en hoeveel daarvan in Volkel zijn gestationeerd, hoeveel vliegers deze moeten maken, hoeveel starts en landingen de vliegtuigen in 2022 en 2023 maakten, maar ook in de toekomst met de toekomstige milieuvergunning zullen maken.	Nederland heeft in totaal 52 F-35A jachtvliegtuigen aangeschaft/besteld. Conform huidige planning worden 45 F-35's in Nederland gestationeerd. De overige 7 F-35's worden in de Verenigde Staten gestationeerd voor opleidings- en trainingsdoeleinden. Het aantal vliegtuigen is geen onderdeel van het onderzoek, wel het aantal benodigde vluchten op jaarbasis (7500). Hoe die het over de verschillende vliegbases verdeeld gaan worden is onderwerp van het onderzoek. Het aantal starts en landingen wordt niet in een milieuvergunning vastgesteld. Hoeveel starts en landingen jaarlijks kunnen worden gemaakt, wordt bepaald door de geluidszonering. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. In 2023 zijn op Vliegbasis Volkel 1785 vliegbewegingen (start of landing) met de F-35 zijn gemaakt, en 271 met de F-16. Op Vliegbasis Leeuwarden waren dat 2213 (F-35) en 4170 (F-16). Dat is exclusief de nachtstrafactor. Deze gegevens komen uit de rapportages geluidbelasting. Rapportages over geluidbelasting, geluidhinder en geluidmetingen zijn te vinden op defensie.nl	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
581	Indiener is tegen uitbreiding van vliegen van basis Leeuwarden i.v.m. geluid, geurhinder en schadelijke stoffen.	De ruimtebehoeften van Defensie met een bovenregionale afweging worden op nationaal niveau afgewogen. Een onderdeel van de selectiecriteria om te komen tot de locatiealternatieven voor deze behoefte zijn de effecten van geluid, geur en stikstof op de omgeving. Dit wordt meegenomen in het planMER. Mede op basis van deze informatie, dat in het afwegingskader inzichtelijk wordt gemaakt, besluit het kabinet tot een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

582	Indiener is van mening dat twee vliegvelden kort bij elkaar strategisch fout is, omdat deze door de vijand makkelijker zijn uit te schakelen	Defensie is het niet eens met de stelling. Het is niet zo dat De Peel en Volkel gemakkelijker uit te schakelen zijn vanwege de afstand tot elkaar, dan Volkel en een vliegveld in het westen van Nederland. In alle gevallen hebben locaties voldoende afstand tot elkaar. Het is wel zo dat Defensie Vliegbasis Woensdrecht en ook andere locaties onderzoekt als locatiealternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
583	Indiener is tegen ingebruikname De Peel.	Defensie neemt kennis van de zienswijze. Vliegbasis De Peel maakt onderdeel uit van het alternatievenonderzoek in het planMER. Het is aan het kabinet om een afweging te maken en te besluiten wat voorkeursalternatief zijn waar de ruimtebehoefte van Defensie voor jachtvliegtuigen in Nederland moet worden ingevuld. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
584	Indiener geeft aan de woonfuncties niet combineerbaar zijn met de komst van de F35, onder andere bij Luitenant-Generaal Best-kazerne.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Of een locatie al dan niet geschikt is als voorkeursalternatief volgt uit het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
585	Indieners uiten bezwaar tegen de komst van F35's vanwege toename negatieve effecten op het gebied geluid, luchtverontreiniging en gezondheid, aantasting leefomgeving, economische waardedaling, beperking woningbouwmogelijkheden, natuurverstoring, veiligheidsrisico's en afname van recreatie en toerisme.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Of een locatie al dan niet geschikt is als voorkeursalternatief volgt uit het planMER. Cumulatieve hinder die de ontwikkeling heeft op de omgeving worden tevens meegenomen bij de locatiekeuze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
586	Indiener wil geen uitbreiding van vliegverkeer boven Milheeze.	Defensie is er zich van bewust dat groei van het aantal sorties met jachtvliegtuigen onvermijdelijk een toename van overlast zal geven. Defensie onderzoekt daarom de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving voor verschillende alternatieven. Cumulatieve hinder die de ontwikkeling heeft op de omgeving wordt hierbij meegenomen. Op basis hiervan kies het kabinet voor een voorkeursalternatief. bij de locatiekeuze.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
587	Indieners geven aan dat oefenruimte in het buitenland of boven zee gezocht moet worden.	Defensie oefent en traint al voor een groot deel in het buitenland. Niet alles kan in het buitenland. Ook daar is beperkt ruimte en voor het personeel is het daarnaast onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn. Bij oefeningen in Nederland worden reeds veelvuldig vliegroutes over	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		zee gebruikt om overlast op het land te beperken. Het starten en landen moet op het land plaatsvinden.			
588	Indiener geeft aan dat heropening van De Peel financieel en maatschappelijk niet haalbaar is, mede doordat de infrastructuur verouderd is.	In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Echter, bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatieonderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. De kosten voor bijvoorbeeld reactivering van De Peel (of een ander alternatief) zullen in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten en kosten in deze fase niet gegeven kan worden maar ook niet nodig is om alternatieven te kunnen afwegen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
589	Indiener geeft aan zich grote zorgen te maken over gezondheidsrisico's en vraagt Defensie om last verlagende alternatieven mee te nemen.	Defensie begrijpt de zorg over de mogelijke gezondheidseffecten. Daarom zullen in het planMER de effecten op geluid en luchtkwaliteit voor verschillende alternatieve locaties nadrukkelijk worden onderzocht. Een toename van jachtvliegtuigen zal op iedere locatie echter leiden tot een toename van overlast en nergens tot een vermindering.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
590	Indiener verzoekt om geen extra vliegcapaciteit toe te wijzen aan vliegbasis Gilze Rijen.	Defensie neemt kennis van het bezwaar. Gilze Rijen maakt onderdeel uit van het alternatievenonderzoek in het planMER. Het is aan het kabinet om een afweging te maken en te besluiten wat voorkeursalternatief zijn waar de ruimtebehoefte van Defensie voor jachtvliegtuigen in Nederland moet worden ingevuld.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
591	Indiener maakt zich zorgen over effecten op mens en dier van uitbreiding op Gilze-Rijen.	Defensie neemt kennis van deze zienswijze. De effecten ten aanzien van geluid en luchtkwaliteit zijn onderdeel van het alternatievenonderzoek in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
592	Indieners stellen dat de uitbreiding van het aantal vluchten waarschijnlijk leidt tot aanpassing van geluidscontouren en verzoekt om het aantal sorties op de Vliegbasis Volkel te beperken tot 2000. Ook stellen indieners dat dit voor overlast zorgt, milieuvervuiling, vervuiling van het grondwater, luchtverontreiniging	In het NRD staan meerdere alternatieven genoemd die worden onderzocht bij de toename van gebruik jachtvliegtuigen. Defensie zet de verschillende effecten van de alternatieven tegen elkaar af. Het Kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	en aantasting van de leefomgeving en wordt verzocht de Peel te reactiveren, of naar andere vliegbases te kijken. Tot slot geeft een indiener aan dat het onduidelijk is hoe Defensie wil compenseren voor de negatieve werking op het milieu.	geacommodeerd. In een latere fase, als de locatiekeuze bekend is, wordt dit verder uitgewerkt en wordt ook inzichtelijk of en wat er gecompenseerd moet worden.			
593	Indieners maken zich zorgen over economische schade en wensen compensatie; zij verzoeken aan te geven hoe Defensie hiermee om zal gaan.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
594	Indiener maakt zich zorgen over een eventuele aanval op vliegbases.	Militaire luchthavens zijn (mogelijke) veiligheidsgevoelige objecten, net zoals (andere) kritische infrastructuur zoals havens, kazernes en stroomvoorziening. De door indiener genoemde aspecten komen aan de orde in het beoordelingskader en worden op die manier betrokken bij toekomstige besluitvorming door het kabinet voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
595	Indiener maakt zich zorgen over de effecten op de radioastronomie.	De effecten op de Radioastronomie zullen worden meegenomen in de onderzoeksopgave van het planMER	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
596	Indiener uit bezwaar tegen de concentratie van vliegverkeer boven Oost-Brabant i.v.m. geluidsoverlast en uitstoot van stoffen.	Defensie neemt kennis van deze zienswijze. De effecten op geluid en luchtkwaliteit zullen worden meegenomen in het planMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
597	Indiener vraagt aandacht voor effecten op de woningbouwplannen door uitbreiding van het aantal sorties.	Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

598	Indiener wijst erop dat er meerdere ruimtelijke opgaven zijn die ook gerealiseerd moeten worden en verzoekt Defensie hiermee rekening te houden.	De doelstellingen en effecten van andere ruimtelijke Rijksprogramma's en –opgaven worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere ruimtelijke en rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
599	Indiener wijst op interferentie met andere ruimtelijke opgaven in de regio Midden Brabant.	De doelstellingen en effecten van andere ruimtelijke Rijksprogramma's en –opgaven worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere ruimtelijke en rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
600	Indiener wijst op mogelijkheid van Lelystad Airport.	Defensie zal de suggestie overnemen en Lelystad Airport meenemen als te onderzoeken alternatief m.b.t. samenwerking met een burgerluchthaven	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
601	Indiener vraagt aandacht voor de effecten op huisvesting van vluchtelingen.	Huisvesting van vluchtelingen in de nabijheid van mogelijke defensielocaties zal wel worden meegewogen in de uiteindelijke afweging door het kabinet maar wordt in het planMER niet afzonderlijk onderzocht. Defensie maakt in het planMER inzichtelijk wat de effecten van voorgenomen activiteiten zijn voor geluidgevoelige bestemmingen in de omgeving van de alternatieven. Vluchtelingenhuisvesting is daar een onderdeel van. Deze effecten worden dus in het planMER meegenomen in de beschouwing over het aantal panden in de nabijheid van een alternatief, niet expliciet als vluchteling, maar gelijkwaardig aan andere woonbestemmingen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
602	Indiener wijst Defensie erop dat per gemeente integraal moet worden bekeken of de geluidsnormen worden overschreden en geeft aan in de MER-rapportage graag de gestapelde geluidsbelasting, voor in het bijzonder gemeente Venlo, terug te zien.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Of een locatie al dan niet geschikt is als voorkeursalternatief volgt uit het planMER. Cumulatieve hinder die de ontwikkeling heeft op de omgeving worden tevens meegenomen bij de locatiekeuze. Gedetailleerde informatie volgt na de keuze van een voorkeursalternatief in een projectMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

603	Indiener stelt dat de staatssecretaris van Defensie heeft aangegeven dat het niet de bedoeling is om Nederlandse F-35's te stationeren op de vliegbasis Geilenkirchen. De passages in de notitie over agile combat employment en internationale beddown roept evenwel de vraag op welke afspraken Duitsland in dat verband binnen het bondgenootschap heeft gemaakt. Indien dergelijke afspraken een claim zouden leggen op (milieu)ruimte op Nederlands grondgebied wordt verwacht dat er in het nationaal programma ook ten aanzien van deze ruimteclaims in Nederland een afweging plaatsvindt.	De Omgevingswet bevat regels voor het betrekken van grensoverschrijdende effecten in het MER. Deze regels zullen uiteraard worden gevolgd. Geilenkirchen is geen alternatief dat afgewogen wordt in het NPRD en wordt dus niet onderzocht in dit planMER. Defensie weegt ook geen vliegbases in de directe nabijheid van de vliegbasis Geilenkirchen af voor ruimtelijke behoeften in het NPRD. Eventuele planvorming voor Geilenkirchen is niet aan de orde, en indien wel aan de orde vindt deze plaats op initiatief van de Duitse overheid in een ander (ruimtelijk) spoor dan het NPRD. Vanuit het verdrag van Espoo hebben landen afgesproken om in grensgebieden elkaar te informeren en te betrekken. M.a.w.: Duitsland is verplicht om Nederland te informeren bij een uitbreiding (dus niet als het gelijk blijft) van de activiteiten op Geilenkirchen. Bij Defensie zijn geen plannen voor uitbreiding van milieuruimte voor Geilenkirchen bekend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
604	Indiener verzoekt om de huidige Luitenant-Generaal Bestkazerne mee te nemen in de te beschouwen alternatieven voor deze activiteit.	Defensie neemt de locatie mee in het beschouwen van alternatieven. De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte nog steeds intact is. Defensie zal de consequenties voor bestaande activiteiten op de Lt-Generaal Bestkazerne in beeld brengen nadat het kabinet een besluit heeft genomen over de ruimte voor jachtvliegtuigen en de rol van vliegbasis De Peel daarin. Daar kan Defensie nu niet op vooruitlopen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
605	Indiener wil inzicht in de huidige vergunde situatie en de vigerende rechten van de vliegbasis de Peel o.b.v. deze vergunningen.	De huidige vergunde situatie en vigerende rechten van Luitenant-generaal Bestkazerne/Militaire luchthaven De Peel zijn vastgelegd in de omgevingsvergunning milieu van 2009 (beschikking verleend door de Inspectie Leefomgeving en Transport), de planologische kernbeslissing en het aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein van 2001 (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen, SMT2) waarbij de indicatieve geluidzone (geluidsbelasting door alle startende en landen de vliegtuigen) uit het eerste SMT van 1985 is bevestigd. De grondgebonden geluidcontour (omgevingsvergunning milieu) en indicatieve geluidzone voor vliegverkeer (aanwijzingsbesluit, SMT2) in artikel 12.24 en 12.25 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving zijn overgenomen in de diverse bestemmingsplannen van	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		gemeenten Venray en Gemert-Bakel (tegenwoordig omgevingsplannen genoemd). In deze bestemmingsplannen van destijds zijn tevens veiligheidszonerings opgenomen vanwege munitieopslag. Ook zijn er diverse overeenkomsten gesloten voor burger- en recreatief medegebruik.			
606	Indiener vraagt naar de nut en noodzaak van de aanschaf van meer F35 de afgelopen jaren.	Na een langdurige politieke en militair afwegingen heeft het kabinet zeer bewust gekozen voor de F35 als vervanger van de F16. In de uitvoering van de grondwettelijke taak van Defensie is de F35 een belangrijk wapen dat voor diverse missies ingezet kan worden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
607	De indiener heeft een aantal vragen: Wat is het effect van de vastgoedontwikkelingen uit het Strategisch Vastgoedplan op het luchthavenbesluit De Peel, de benodigde infra- en vastgoedinvesteringen, de ruimtelijke scheiding van het Grondgebonden Luchtverdedigingscommando en is het dan nog realiseerbaar binnen de kaders? Wat is de realiteitsgehalte van een luchthavenbesluit van De Peel en de daadwerkelijke vliegactiviteiten?	De Peel is in het verleden een vliegbasis geweest. Vanwege jarenlange afwezigheid van startende en landende vliegtuigen is bij een mogelijke reactivering een renovatie van de start- en landingsbaan en rolbanen vereist. Ook zijn er aanpassingen in de infrastructuur aan de orde om de nieuwe voorzieningen te kunnen inpassen in de huidige activiteiten. Indien het kabinet besluit dat De Peel het voorkeursalternatief is, dan werkt Defensie dit binnen de gestelde kaders verder uit in een projectplan. Defensie zal de consequenties voor bestaande activiteiten op de Lt-Generaal Bestkazerne in beeld brengen nadat het kabinet een besluit heeft genomen over de ruimte voor jachtvliegtuigen en de rol van vliegbasis De Peel daarin. Daar kan Defensie nu niet op vooruitlopen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
608	Indiener vraagt waarom er rond hun dorp gecirkeld wordt?	Afhankelijk van de locatie waar indiener woont kunnen hiervoor meerdere verklaringen zijn. In een oefengebied kan dit gekoppeld zijn aan een specifieke nadering van een oefendoel. Voor de omgeving van een vliegbasis is het juist een vast vliegprofiel, een zogenaamd circuit. Bij het opstellen van een circuit wordt altijd rekening gehouden met de vliegveiligheid en de overlast die kan worden ervaren. Een circuit zal daarom zoveel mogelijk rondom een dorpskern liggen, in plaats van hier direct overheen. Dit veroorzaakt namelijk minder overlast. Een circuit kan worden gebruikt bij de beoefening van lokale procedures, maar kan ook vast onderdeel uitmaken van een landingsprocedure. In het geval van vliegbases met jachtvliegtuigen is het één voor één landen van de vliegtuigen de meest efficiënte en veilige methode.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

609	Indiener wil geen avondvluchten meer van de F35.	De tijdsindeling van vliegbewegingen maken geen onderdeel uit van het planMER wel het aantal benodigde vluchten op jaarbasis (7500) en hoe die vluchten over de verschillende vliegbases verdeeld gaan worden. Omdat bij inzet veelal ook 's nachts wordt gevlogen moeten vliegers hiervoor getraind zijn. Daarom wordt er ook bij duisternis gevlogen. Het zogenaamde avondvliegen van jachtvliegtuigen concentreert zich in de maanden dat het eerder donker is, van oktober tot maart. Hoeveel starts en landingen jaarlijks kunnen worden gemaakt, wordt bepaald door de geluidszonering. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Zo weet Defensie of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
610	Indiener vraagt wat de status is van het aantal aangegeven sorties, of welke combinaties hierin mogelijk zijn. Het is onduidelijk of er voor het MER nu ook rekening gehouden moet worden met het jaarlijkse oefenprogramma van de Main Operating Bases (Leeuwarden en Volkel) waardoor slechts periodiek gebruikt gemaakt wordt van (één van de locaties binnen de alternatieven). Ook is onduidelijk of er voor de benodigde sorties ook sprake is van nachtelijke activiteiten, of dat er naast sorties ook sprake is van circuitvluchten? Wij verzoeken u hierover meer duidelijkheid te verschaffen in de beschreven doelstellingen.	Een sortie is één vlucht met opstijgen en landen. Defensie zoekt ruimte voor 2300 extra sorties met jachtvliegtuigen. In de planMER worden momenteel op hoofdlijnen verschillende alternatieven, of combinaties van alternatieven onderzocht. Hierbij worden voor verschillende scenario's met vliegbewegingen per vliegbasis de milieueffecten in beeld gebracht. Die scenario's gaan onder ander over tijdelijk of permanent gebruik. Tijdelijk betekent dat Defensie niet jaarrond gebruik maakt van die locatie en dat jachtvliegtuigen daar niet permanent gestationeerd worden. Wel moet de vergunde ruimte (b.v. geluidruimte) permanent zijn ingericht. Ook moet de locatie voorzien zijn/worden van passende infrastructuur. Tijdelijk gebruik kan bijvoorbeeld inhouden het tijdelijk stationeren van internationale jachtvliegtuigen tijdens grote internationale oefeningen en/of het beoefenen van het ACE-concept (Agile Combat Employment) voor enkele weken per jaar. Dit is een netwerk van diverse soorten vliegvelden, waarbinnen het stationeren van vliegtuigen kan worden afgewisseld. Dit om de kans op succesvolle aanvallen van tegenstanders te verkleinen. Ook kan het gaan om het exporteren van oefenvluchten van en naar deze extra locatie om vliegbases Leeuwarden/Volkel te ontlasten. Circuitvluchten en avondvluchten behoren tot deze behoefte.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

611	Indiener vraagt zich af of Volkel geen groter doelwit wordt na uitbreiding	Defensie heeft behoefte aan ruimte voor toename van activiteiten met jachtvliegtuigen. Militaire luchthavens zijn (mogelijke) veiligheidsgevoelige objecten, net zoals (andere) kritische infrastructuur zoals havens, kazernes en stroomvoorziening. De door indiener genoemde aspecten komen aan de orde in het beoordelingskader en worden op die manier betrokken bij toekomstige besluitvorming door het kabinet voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
612	Indiener verzoekt om nader onderzoek naar de mogelijke effecten op natuur en landschap.	In het planMER wordt de impact op natuur en landschap van locatiealternatieven onderzocht.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
613	Indiener pleit voor een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) bij inwerkinstelling De Peel in vergelijking met de MKBA bij heropening van overige vliegbases als onderdeel van de te verrichten onderzoeken. Hierbij dienen ook andere militaire vliegbases te worden betrokken en het verplaatsen van activiteiten naar het buitenland c.q. een maritiem vliegdekschip.	Verschillende sprekers rondom De Peel vragen om een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). In het planMER voor het NPRD worden de effecten voor een breed scala aan thema's in beeld gebracht. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar alle relevante thema's van de fysieke leefomgeving (van geluid tot bodem en van cultuurhistorie tot gezondheid), maar ook naar bredere effecten i.r.t. bijvoorbeeld brede welvaart, zoals impact op wonen, recreatie en welzijn waar relevant. Ook de kosten van alternatieven zullen op hoofdlijnen, relatief ten opzichte van elkaar, in beeld worden gebracht. De reikwijdte en het detailniveau zijn er op gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Op basis hiervan kan in het NPRD een voorkeursalternatief bepaald worden. De kosten voor eventuele reactivering van De Peel zullen in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten en kosten in deze fase niet gegeven kan worden maar ook niet nodig is om alternatieven te kunnen afwegen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
614	Indiener wil dat Volkel wordt geschrapt als alternatief.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Dit betreffen zowel bestaande als nieuwe locaties. Defensie handhaaft Volkel momenteel als te onderzoeken alternatief. Het kabinet zal mede op basis van het planMER op basis van een integrale afweging een	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		besluit nemen over het voorkeursalternatief.			
615	Indiener verzoekt de LG Best-kazerne als alternatief te laten vervallen, omdat andere gedeactiveerde militaire luchthavens ook niet zijn meegenomen	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Dit betreffen zowel bestaande als nieuwe locaties. Defensie handhaaft De Peel als te onderzoeken alternatief. Het kabinet zal mede op basis van het planMER op basis van een integrale afweging een besluit nemen over het voorkeursalternatief. Op basis hiervan zal duidelijk zijn of De Peel onderdeel is van de oplossing. De Peel is een bestaande vliegbasis, die weliswaar gedeactiveerd is, maar waarvoor de ruimtelijke reservering en de geluidruimte nog steeds intact is en geborgd is. De huidige vergunde situatie en vigerende rechten van Luitenant-generaal Bestkazerne/Militaire luchthaven De Peel zijn vastgelegd in de omgevingsvergunning milieu van 2009 (beschikking verleend door de Inspectie Leefomgeving en Transport), de planologische kernbeslissing en het aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein van 2001 (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen, SMT2) waarbij de indicatieve geluidzone (geluidsbelasting door alle startende en landende vliegtuigen) uit het eerste SMT van 1985 is bevestigd. De grondgebonden geluidcontour (omgevingsvergunning milieu) en indicatieve geluidzone voor vliegverkeer (aanwijzingsbesluit, SMT2) zijn overgenomen in artikel 12.24 en 12.25 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en in de diverse bestemmingsplannen van gemeenten Venray en Gemert-Bakel.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
616	Indiener vraagt of bestaande vliegvelden kunnen worden ingezet als Defensielocatie, zoals Schiphol.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek..	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

617	Indiener wenst dat de vliegbewegingen periodiek beperkt worden (maart t/m oktober) ten behoeve van de natuur en het toerisme en vraagt of de vliegbewegingen aansluiten bij reeds afgesproken routes naar de Noordzee om de geluidsoverlast te beperken.	Defensie moet jaarrond oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiele zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed. Het voorkomen van overlast is niet altijd mogelijk. Oefenen met jachtvliegtuigen vindt altijd plaats op vaste routes en gebieden boven Nederland. Deze vindt u op de webpagina Defensie.nl/vliegbewegingen .	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
618	Indieners wensen dat buitenlandse defensieontwikkelingen (over de grens in België en Duitsland) mee worden genomen in het planMER.	Buitenlandse defensieontwikkelingen vallen buiten de reikwijdte van het planMER. Buitenlandse defensieontwikkelingen vinden plaats op initiatief van de Duitse of Belgische overheid in een ander (ruimtelijk) spoor dan het NPRD. Vanuit het verdrag van Espoo hebben landen afgesproken om in grensgebieden elkaar te informeren en te betrekken. M.a.w.: België en Duitsland zijn verplicht om Nederland te informeren bij een uitbreiding.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
619	Indieners uiten bezwaar tegen de toename van het gebruik van de jachtvliegtuigen, vanwege onder meer het geluid, woongenot, gezondheid, de kosten (door eventueel uitkopen of waardedaling huis), het milieu en de nabijheid van natuurgebieden. Eventuele alternatieve (buitenland)locaties, zoals ook een maritiem vliegdekschip, dienen volgens indieners onderzocht te worden.	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegtuig capaciteit in Nederland voor bondgenootschappelijke verplichtingen taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict. Nederland beschikt niet over een maritiem vliegdekschip en overweegt geen vliegdekschip. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
620	Indiener geeft aan dat gesproken moet worden van Lt Generaal Best Kazerne zodat duidelijk is dat sprake is van een landmacht kazerne.	De Lt Generaal Best Kazerne is momenteel inderdaad in gebruik door de landmacht. In artikel 2 van het Besluit Militaire Luchthavens is echter vastgelegd dat artikel 10.3 van de Wet luchtvaart op deze locatie van toepassing is. Dat betekent dat deze basis wettelijk is aangewezen als militaire luchthaven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

621	Indiener vindt dat de overheid zich onbetrouwbaar toont met de plannen voor basis De Peel. Dit gezien eerdere toezeggingen over maximaal aantal sorties.	De veiligheidssituatie is sinds 2019 snel verslechterd. Daardoor is er voor de ruimtebehoefte van de krijgsmacht een andere realiteit ontstaan en is het eerder in 2019 in gang gezette proces gericht op reactivering van De Peel stopgezet. De Nederlandse krijgsmacht en die van de bondgenoten zullen meer activiteiten moeten kunnen ondernemen ook op vliegvelden in Nederland dan in 2019 was voorzien. Deze extra activiteiten heeft Defensie in het NRD opgenomen. Het kabinet gaat nu eerst nationaal afwegen of ruimte voor jachtvliegtuigen op De Peel nodig is en zo ja hoeveel. Daarmee wordt het proces anders dan in 2019. Als het kabinet een besluit heeft genomen over een voorkeursalternatief zal duidelijk zijn of reactivering van vliegbasis De Peel noodzakelijk is en hoeveel ruimte voor jachtvliegtuigen daar nodig is. Indien dat het geval is zal in de fase daarna worden toegewerkt naar een concreet luchthavenbesluit met de uitgangspunten die het kabinet dan heeft vastgesteld.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
622	Indieners spreken zich uit tegen de plannen van meer vliegbewegingen op en rond vliegbasis Volkel, vanwege de onevenredige verdeling over het land waarbij provincie Limburg en Brabant zwaar belast worden. Indieners vragen naar alternatieven elders in het land om bijvoorbeeld De Peel te vrijwaren. Ook wordt er in NAVO verband gevraagd naar alternatieven in het buitenland. Daarbij wordt vliegveld Lelystad als alternatief voorgesteld.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften. De bestaande situatie wordt ook meegenomen in de referentiesituatie. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het Kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
623	Indiener wijst op de mogelijkheid Lelystad airport voor militaire doeleinden te gebruiken.	Defensie zal de suggestie overnemen en Lelystad Airport meenemen als te onderzoeken alternatief m.b.t. samenwerking met een burgerluchthaven planMER. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
624	Indieners stellen alternatieve (buitenland)locaties, zoals een maritiem vliegdekschip, voor jachtvliegtuigen, helikopters en drones voor, vanwege een onevenredige geografische verdeling, de overweging van één gedeactiveerde luchthaven, de mogelijk gunstige ligging van alternatieven en het strategische idee om jachtvliegtuigen te stationeren bij grenzen waar dreiging heerst. Indieners wensen	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegtuig	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

	onderzoek naar voornoemde punten.	capaciteit in Nederland voor bondgenootschappelijke verplichtingen taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict. In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Mede op basis van dit onderzoek wordt door het kabinet besloten over een voorkeursalternatief.			
625	Indiener wijst op de mogelijkheid om F35's te stationeren op Woensdrecht en te oefenen boven de Maasvlakte.	Het vergroten van de jachtvliegtuigcapaciteit op Woensdrecht is één van de alternatieven die Defensie onderzoekt voor het accommoderen van deze behoefte. Defensie onderzoekt geen nieuw oefengebied voor jachtvliegtuigen in het NRD. In de lopende Luchtruimherziening zijn wel aanpassingen voor het oefengebied voor jachtvliegtuigen voorzien.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
626	Indiener stelt voor om infrastructuur, start- en rolbanen en de situering ten opzichte van bebouwing en natuur onderdeel te maken van het planMER.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Onderdelen als de infrastructuur en natuur vallen hieronder.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
627	Indiener stelt verplaatsing van defensieterreinen (Volkel en Leeuwarden) voor om de ontwikkeling van de openbare ruimte, voor bijvoorbeeld windmolens, in Nederland niet te hinderen.	Verplaatsing van bestaande vliegbases is geen ambitie van het kabinet. Ruimte voor nieuwe sorties wordt in beginsel gezocht op de bestaande militaire vliegvelden en mogelijk in combinatie met een bestaande civiele luchthaven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
628	Indiener wenst inzicht in selectie- en wegingscriteria van de te onderzoeken locaties.	In het planMER is per behoefte een beoordelingskader opgenomen waar alle relevante thema's en bijbehorende criteria zijn benoemd. Op basis van de effecten per thema kan Defensie de inzichtelijk maken. Weging vindt niet plaats in het planMER. Alle thema's worden gelijkwaardig in beeld gebracht. Het kabinet neemt mede op basis van het planMER een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

629	Indiener uit bezwaar tegen ceremoniële vluchten en open dagen van de lucht- en landmacht.	Vluchten worden uitgevoerd bij herdenkingen van belangrijke gebeurtenissen in de Nederlandse geschiedenis. Deze worden enkele keren per jaar uitgevoerd door jachtvliegtuigen. De Luchtmachtdagen hebben voor het laatst plaatsgevonden in 2019.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
630	Indiener stelt dat aankoop van F-35 jachtvliegtuigen een onjuiste strategische keuze is en stelt voor om op basis van geluid, verbruik en betrouwbaarheid een ander jachtvliegtuig te kiezen.	Na een langdurige politieke en militair afwegingen heeft Nederland zeer bewust gekozen voor de F35 als vervanger van de F16. In de uitvoering van de grondwettelijke taak van Defensie is de F35 een belangrijk wapen dat voor diverse missies ingezet kan worden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
631	Indieners stellen voor om gebruik van simulatoren te intensiveren en tijdsloten voor vliegers te hanteren om hinder voor omwonenden te beperken.	Defensie maakt al lange tijd gebruik van simulatiemiddelen voor bijvoorbeeld schieten, rijden en vliegen. Een deel van de opleiding en training kan met simulatiemiddelen heel goed worden uitgevoerd waarmee naast kostenbesparing ook de overlast voor de omgeving beperkt kan worden. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft. Defensie moet jaarrond oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiele zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed. Het voorkomen van overlast is niet altijd mogelijk.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
632	Indiener adviseert en verzoekt Defensie om de huidige Luitenant-Generaal Bestkazerne mee te nemen in de te beschouwen alternatieven voor deze activiteit. Indiener verzoekt om de toekomstige ontwikkelingen op het kazerneterrein mee te nemen bij het onderzoek.	Defensie bedankt de indiener voor het advies. Defensie neemt de locatie niet mee in het beschouwen van alternatieven voor oefenen in verstedelijkt gebied zoals verwoord in het NRD. Defensie zal de consequenties voor bestaande activiteiten op de Lt-Generaal Bestkazerne in beeld brengen nadat het kabinet een besluit heeft genomen over de ruimte voor jachtvliegtuigen en de rol van vliegbasis De Peel daarin. Daar kan Defensie nu niet op vooruitlopen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
633	Indieners tonen begrip voor de plannen voor uitbreiding van vliegactiviteiten op Volkel maar vinden een mogelijke aanpassing van de geluidscontour onaanvaardbaar. Indieners spreken de verwachting uit betrokken te worden bij alle besluitvorming en zijn ten allen tijde bereid een nadere toelichting te geven indien nodig.	Defensie waardeert het getoonde begrip voor de opgave en de inspanningen die Defensie levert om tegemoet te komen aan beperkingen van geluidsoverlast rond vliegbasis Volkel. Defensie onderzoekt de impact van dat alternatief op de leefomgeving in het planMER en zal dat meenemen in de integrale afweging. In de komende periode worden per provincie gebiedsbijeenkomsten georganiseerd waaraan u kunt deelnemen. Meer informatie	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		hierover is te vinden op de website van Defensie.			
634	Indiener vraagt zich af op welke manier deze plannen kunnen bestaan naast de huidige stikstof-, milieu- en geluidsproblematiek.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van jachtvliegtuigen op natuur, Natura 2000 (inclusief stikstof), geluid en luchtkwaliteit voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
635	Indiener geeft aan dat reactivering van vliegbasis De Peel zich niet verhoudt tot de andere grote ruimtelijke opgaven uit het Novex-startpakket waarvoor in NOVEX De Peel en in Noord- en Midden-Limburg de ruimtelijke puzzel moet worden gelegd. Indiener geeft aan dat hiervoor ingrijpende keuzes nodig zijn binnen de Nota Ruimte en roept het Kabinet op om hiervoor de verantwoordelijkheid te pakken en in gesprek te gaan met de regio en de provincie Limburg.	In de besluitvorming over het NPRD wordt rekening gehouden met NOVEX-opgaven en -voorstellen. Defensie is actief betrokken bij de NOVEX, zowel landelijk als regionaal. Het betreft samenwerking met verschillende ministeries en andere overheden,. De inzichten die hieruit voortkomen worden door het kabinet meegenomen in de nationale afweging over het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
636	Indiener draagt alternatief aan om te starten vanaf een luchthaven en te landen op een andere luchthaven, om leefbaarheid in de omgeving te vergroten en daarmee ook het draagvlak voor de plannen.	Het aantal benodigde vluchten op jaarbasis (7500) en hoe die vluchten over de verschillende vliegbases verdeeld gaan worden is onderdeel van het onderzoek. Het aantal starts en landingen wordt niet in een milieuvergunning vastgesteld. Hoeveel starts en landingen jaarlijks kunnen worden gemaakt, wordt bepaald door de geluidszonering. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Zo weet Defensie of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
637	Indiener vraagt zich af waarop gebaseerd wordt om vliegveld De Peel te betrekken bij pogingen tot het openstellen van ander vliegverkeer.	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In het planMER worden meerdere alternatieven voor de behoefte aan jachtvliegtuigen onderzocht, planMER zowel bestaande als nieuwe situaties. De Peel is opgenomen als alternatief omdat het een bestaande militaire vliegbasis is. In artikel 2 van het Besluit Militaire Luchthavens is echter vastgelegd dat artikel 10.3 van de Wet luchtvaart op deze locatie van toepassing is. Dat betekent dat deze basis wettelijk is aangewezen als militaire luchthaven. Deze is weliswaar	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		gedeactiveerd, maar de ruimtelijke reservering en de geluidruimte hiervoor is nog steeds intact. Als gevolg van het NRD is het eerder in 2019 in gang gezette proces gericht op reactivering van De Peel stopgezet. Het kabinet gaat nu eerst nationaal afwegen of ruimte voor jachtvliegtuigen op De Peel nodig is en zo ja hoeveel. Daarmee wordt het proces anders dan in 2019.			
638	Indieners vragen hoe Defensie de omvang van het beperkingengebied (LIB5) in overeenstemming kan brengen met de limitering die dit met zich meebrengt voor de economische- en woningbouwopgaven binnen dit gebied?	Het beperkingengebied LIB5 betreft een beperkingengebied uit het Luchthavenbesluit van Schiphol. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geaccommodeerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
639	Indiener verzoekt om aanpassing van de milieu- en geluidruimte rondom luchthaven Geilenkirchen, omdat er sinds 2020 sprake is van structureel minder dan 2000 lawaai vluchten met AWCS-toestellen,	Vliegveld Geilenkirchen is een NAVO basis in Duitsland en maakt daarom geen onderdeel uit van dit NPRD. Eventuele aanpassing van milieu- of geluidruimte voor Geilenkirchen vindt plaats op initiatief van de NAVO in een ander (ruimtelijk) spoor dan het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
640	Indiener vraagt zich af hoe de bestuurlijke toezegging om te zoeken naar een alternatieve luchthaven voor de reserveveldfunctie zich verhoudt tot het benoemen van Gilze-Rijen tot te onderzoeken alternatieven? Daarmee vraagt de indiener zich af of dit een realistisch scenario is.	Defensie realiseert zich goed dat er bestuurlijke afspraken zijn over o.a. het zoeken naar een alternatief voor Gilze Rijen voor de reserveveldfunctie en Defensie zal dit ook betrekken bij de te maken afweging. Daarom worden de effecten voor alle mogelijke alternatieven in het planMER betrokken, zodat er door het kabinet een brede afweging kan worden gemaakt waarin ook gemaakte bestuurlijke afspraken onderdeel zullen zijn van die afweging.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
641	Indiener verzoekt om gewenste economische effecten, zoals het stimuleren van economie en werkgelegenheid in regio's waar dit wenselijk is, mee te nemen in de afweging van locaties.	De economische aspecten worden meegenomen in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
642	Indiener adviseert tenminste twee alternatieve locaties als voorkeursalternatief aan te wijzen. Daarbij adviseert indiener om bij dit afwegingsproces voor alternatieve locaties het instrument Kosteneffectiviteitsanalyse (KEA) te gebruiken.	Kostenafwegingen vallen buiten de scope van dit planMER, maar worden in de totale afweging wel meegewogen. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen mede op basis van input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit op dit punt verder aan te passen. Indiener vraagt om een KEA. In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. De kosten voor eventuele bijvoorbeeld reactivering van De Peel of een ander alternatief zullen in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten en kosten in deze fase niet gegeven kan worden maar ook niet nodig is om alternatieven te kunnen afwegen.			
643	Indiener wenst de scope van het planMER te verruimen door nieuwe (waar Defensie geen eigendomsposities heeft) en bestaande locaties te onderzoeken. Indiener verzoekt om vliegvelden Eelde, Twente en Lelystad in het planMER te onderzoeken.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
644	Indiener stelt de volgende alternatieven voor: vliegen in regio's in het buitenland waar het meeste risico op toekomstige conflicten zijn; vliegen in de Verenigde Staten als grootste bondgenoot; gebruik van simulatoren voor vliegers, verkeersleiding, onderhoudspersoneel en overig personeel; vaste tijdsplanning om overlast voorspelbaar te maken; vliegen tijdens momenten dat minste overlast geeft (tijdens werktijden); gebruik van alternatieve locaties binnen Nederland om overbelasting te voorkomen en evenredige verspreiding over het land te bewerkstelligen.	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. Wat het buitenland betreft is in de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulatoren. Daarnaast is het voor het personeel onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegtuig capaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

645	Indiener stelt voor vliegveld Lelystad in te zetten.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek..	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
646	Indieners vragen hoeveel F-35 jachtvliegtuigen Nederland koopt. Ook wensen indieners verduidelijking rondom maximale stationering van F-35 jachtvliegtuigen op Volkel, rondom aantal vliegreuen van F-35 jachtvliegtuigen vanaf Volkel en rondom maximum aantal sorties per jaar volgens toekomstige milieuvergunning vanaf Volkel.	Nederland heeft in totaal 52 F-35A jachtvliegtuigen aangeschaft/besteld. Conform huidige planning worden 45 F-35's in Nederland gestationeerd. De overige 7 F-35's worden in de Verenigde Staten gestationeerd voor opleidings- en trainingsdoeleinden. Het aantal vliegtuigen is geen onderdeel van het onderzoek, wel het aantal benodigde vluchten op jaarbasis (7500) en hoe die vluchten over de verschillende vliegbases verdeeld gaan worden. Het aantal starts en landingen wordt niet in een milieuvergunning vastgesteld. Hoeveel starts en landingen jaarlijks kunnen worden gemaakt, wordt bepaald door de geluidszonering. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Zo weet Defensie of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
647	Indiener stelt voor om een vliegdekschip aan te schaffen en daar vanaf te opereren.	Nederland heeft de F-35A aangeschaft. Deze versie start en landt op normale start- en landingsbanen en is in tegenstelling tot de F-35B en F-35C niet geschikt voor operaties vanaf vliegdekschepen. Nederland heeft niet de intentie vliegdekschepen en andere F-35 versies aan te schaffen in verband met de kosten die hiermee gepaard gaan en het volledig andere operatieconcept.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
648	Indiener wijst op het ontbreken van een natuurvergunning voor vliegbasis Eindhoven en de niet actuele geluidszone rondom Eindhoven Airport. Indiener vraagt om zaken hieromtrent op orde te krijgen, voordat over uitbreiding wordt gesproken.	De aanvraag voor een natuurvergunning voor de vliegbasis Eindhoven is in 2022 bij het ministerie van LNV ingediend. De procedure voor vergunningverlening loopt nog. Afhankelijk van de besluitvorming over een voorkeursalternatief zal worden gezien of de effecten van het PlanMER NPRD worden meegenomen in reeds lopende procedures, zoals de aanvraag voor de natuurvergunning voor het militair verkeer. Voor Eindhoven Airport is er een geldende actuele geluidzone. Het gebruik door Eindhoven Airport wordt begrensd door de gebruikruimte die in het Luchthavenbesluit Eindhoven is	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		opgenomen, in combinatie met de medegebruiksvergunning.			
649	Indiener uit bezwaar tegen de juridische restricties rond luchthavens die defensie voor ogen heeft.	Defensie neemt kennis van deze zienwijze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
650	Indiener vraagt hoe Defensie de stikstofproblematiek in het gebied rondom De Peel en nabij Natura2000 gebieden gaat oplossen evenals de geluidsruimte, indien vliegbasis De Peel gereactiveerd wordt. Hierbij wijst indiener naar de referentiesituatie van stikstof uit 1960 en de definitie van een indicatieve geluidscontour uit 1978 die Defensie gebruikt.	Defensie onderzoekt in het planMER de huidige situatie, de referentiesituatie en de effecten van de diverse alternatieven. Daarbij worden ook de effecten op de natuur onderzocht. De effecten van stikstof voor de verschillende alternatieven worden bepaald op basis van enkele globale stikstofdepositieberekeningen. Deze berekeningen zijn bedoeld om de grootte van het effect te bepalen. Daarmee is voldoende informatie om de alternatieven met elkaar te vergelijken. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase na het besluit worden de plannen verder uitgewerkt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
651	Indiener verzoekt alle alternatieven en gebieden op een gelijkwaardige manier te onderzoeken volgens de Europese Strategische Milieu Beoordelingsrichtlijn. En vraag naar mogelijkheden voor een evenwichtiger verdeling van jachtvliegtuigen en laagvliegen over Nederland.	Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. In het planMER is een alternatief opgenomen waar naar spreiding tussen meerdere locaties beschouwd wordt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
652	Indiener vraagt Defensie duidelijkheid te geven over de term "tijdelijk": 1) hoe de doelstelling gehaald kan worden met de uitbreiding van één extra locatie voor jachtvliegtuigen die tijdelijk wordt gebruikt? 2) Of tijdelijk gebruik op termijn ook kan leiden tot permanent gebruik. 3) Of tijdelijk duidt op afwisselend gebruik van meerdere locaties? 4) Of tijdelijk is op te vatten als de geschiktheid van alternatieven afgezet in tijd? En brengt op of het aantal sorties over een flexibele periode ingevuld kan worden en niet en vaste periode.	Een extra locatie voor tijdelijk gebruik betekent dat Defensie niet jaarrond gebruik maakt van die locatie en dat jachtvliegtuigen daar niet permanent gestationeerd worden. Wel moet de vergunde ruimte (b.v. geluidruimte) permanent zijn ingericht. Ook moet de locatie voorzien zijn/worden van passende infrastructuur. Voor tijdelijk gebruik kan gedacht worden aan het tijdelijk stationeren van internationale jachtvliegtuigen tijdens grote internationale oefeningen en/of het beoefenen van het ACE-concept (Agile Combat Employment) voor enkele weken per jaar. Dit is een netwerk van verschillende vliegvelden waar vliegtuigen kunnen worden gestationeerd om de kans op succesvolle aanvallen van tegenstanders te verminderen. Ook is een optie het verplaatsen van oefenvluchten van en naar deze extra locatie om vliegbases Leeuwarden/Volkel te ontlasten. Er	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		is nu gegarandeerde operationele ruimte voor 5200 sorties, verdeeld over vliegbases Volkel, Leeuwarden, Eindhoven en Gilze-Rijen. Dat betekent dat er voor 2300 extra sorties ruimte wordt gezocht. In het planMER worden momenteel op hoofdlijnen verschillende alternatieven, of combinaties van alternatieven onderzocht.			
653	Indiener vraagt waarom er 4 vliegvelden in Nederland noodzakelijk zijn voor de F35.	Defensie pleit niet specifiek voor 4 vliegvelden voor F-35. Defensie heeft behoefte aan ruimte voor toename van activiteiten met jachtvliegtuigen. Een onderdeel daarvan is het ACE-concept (Agile Combat Employment). Dit is een netwerk van verschillende vliegvelden waar vliegtuigen kunnen worden gestationeerd om de kans op succesvolle aanvallen van tegenstanders te verminderen. Des te meer locaties beschikbaar zijn, des te beter invulling gegeven wordt aan het ACE-concept. In het planMER onderzoekt Defensie scenario's waarin de activiteiten worden verdeeld over de huidige beschikbare locaties en/of 1-2 extra locaties. Op basis hiervan zal het kabinet besluiten over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
654	Indiener vraagt of er voor het alternatief reactivering vliegbasis De Peel uitbreiding van fysieke of milieuruimte aan de orde is en of er in dat geval nog fysieke grondaankopen noodzakelijk zijn.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Gedetailleerd onderzoek en uitwerking volgt na de keuze van een voorkeursalternatief waarvoor ook een projectMER zal worden opgesteld. Dan zal ook blijken of er grondaankopen noodzakelijk zijn.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
655	Indiener wenst inzicht in de gehanteerde ondergrens voor wat betreft het aantal sorties per vliegbasis.	Defensie hanteert geen ondergrens voor wat betreft het aantal sorties per basis. De totale minimale behoefte is 7500 sorties voor jachtvliegtuigen. Dit volgt uit een mix van toename in internationale activiteiten en een eventuele intensivering met Nederlandse jachtvliegtuigen om gereedheid, inzetbaarheid en paraatheid te vergroten. Er is nu gegarandeerde operationele ruimte voor 5200 sorties, verdeeld over vliegbases Volkel, Leeuwarden, Eindhoven en Gilze-Rijen. Dat betekent dat er voor 2300 extra sorties ruimte wordt gezocht. In de planMER worden momenteel op hoofdlijnen verschillende alternatieven, of combinaties van alternatieven onderzocht. Hierbij worden voor verschillende scenario's met	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		vliegbewegingen per vliegbasis de milieueffecten in beeld gebracht.			
656	Indiener wenst verduidelijking rondom aantal sorties van de F-16 en F-35 jachtvliegtuigen in 2022 en 2023 op Volkel.	In 2022 zijn op Vliegbasis Volkel 729 vliegbewegingen met de F-35 gemaakt, en 6697 met de F-16. Dat is exclusief de nachtstraffactor. Deze gegevens komen uit de rapportage geluidsbelasting die ook te vinden is op defensie.nl. de gegevens van 2023 worden Q2 2024 op de site geplaatst. Een vlieg(tuig)beweging is een start of een landing. Een sortie betreft een vlucht met een vliegtuig, van opstijgen tot en met landen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
657	Indiener stelt voor om jachtvliegtuigen gematigd te laten opstijgen, omdat de noodzaak van de afterburner er niet altijd is. Indien die noodzaak er niet is, is het verzoek om gematigd op te stijgen.	Momenteel onderzoekt vliegbasis Leeuwarden verschillende vluchtprofielen om vast te stellen hoe het geluid verder kan worden beperkt. Hierbij neemt de vliegbasis ook het gebruik van de naverbrander mee. Het opstijgen met of zonder naverbrander heeft veelal te maken met het gewicht van het toestel. F-35s stijgen over het algemeen op met naverbrander, maar kunnen in voorkomend geval ook zonder naverbrander opstijgen. De keuze hiervoor heeft ook te maken met het type missie dat wordt gevlogen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
658	Indiener vraagt of het verticaal opstijgen ergens anders geoefend worden.	Het type F-35 dat Nederland heeft, de F-35A, stijgt horizontaal op en niet verticaal. Er is geen sprake van het oefenen van verticaal opstijgen	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
659	Indieners wensen verduidelijking rondom de bedoelingen van een 'samenwerking met civiele luchthaven' als mogelijke optie en stellen de vraag welke burgerluchthavens hiervoor geschikt kunnen zijn en of inzichtelijk is gemaakt of de uitbreiding passend is betreft stikstof- en geluidsruimte.	Met samenwerking met een civiele luchthaven wordt bedoeld dat er afspraken worden gemaakt over militair medegebruik. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. In het planMER zullen de effecten van de uitbreiding van jachtvliegtuigen op natuur, Natura 2000 (inclusief stikstof), geluid en luchtkwaliteit voor de verschillende alternatieven worden onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

660	Indiener stelt de vraag of er, net zoals er bij Gilze-Rijen naar alternatieve locaties voor de reserveveldfunctie wordt gekeken, bij andere luchthavens ook gekeken kan worden naar alternatieve locaties.	Ook voor andere militaire luchthavens waarvoor er bestuurlijke afspraken zijn over de o.a. de geluidcontouren zal Defensie alternatieve locaties onderzoeken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
661	Indiener vraagt aandacht voor transitverkeer tussen bases in zuid Nederland en de oefengebieden.	De mogelijkheden tot luchtzijdige inpassing worden in het plan-MER op hoofdlijnen onderzocht. In dat onderzoek wordt rekenschap gegeven van de huidige ontwikkelingen in het programma Luchtruimherziening.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
662	Indiener vraagt waarom Deelen en De Kooy op voorhand niet geschikt zijn gevonden als alternatieven.	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. De Kooij is afgefallen omdat de fysieke infrastructuur op deze basis niet geschikt is voor jachtvliegtuigen, Deelen is in het NRD een zoeklocatie van andere ruimtebehoeften van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
663	Indiener vraagt waarom Volkel en Leeuwarden altijd in combinatie een volwaardig alternatief vormen of alleen in samenhang met andere alternatieven. Verzoekt om een betere onderbouwing van combinaties	Voor iedere genoemde locatie worden de twee alternatieven onderzocht. Er wordt dus voor zowel Leeuwarden als Volkel onderzocht wat het betekent als de volledige behoefte hier geplaatst wordt én wat het betekent als de halve behoefte hier geplaatst wordt. Dit geldt voor alle in de NRD genoemde alternatieven.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
664	Indiener vraagt welke afweging is gemaakt bij keuze voor reactivering van De Peel.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Op basis van dit onderzoek wordt door het kabinet een voorkeursalternatief samengesteld.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
665	Indiener stelt dat reactivering De Peel nieuwbouw en bestaande woningen niet mag belemmeren.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
666	Indiener wijst militair medegebruik op burgerluchthavens in Limburg expliciet af.	Defensie zal samenwerking met een civiele luchthaven in Limburg niet onderzoeken in het planMER. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

667	Indiener vraagt hoe het zit met partiele heropening van eerder afgestoten militaire luchthavens en waarom deze niet mee zijn genomen als te onderzoeken alternatieven. Bijvoorbeeld: waarom worden de bekende andere burgerluchthavens voor de extra sorties van jachtvliegtuigen niet als locatieoptie aangemerkt onder "samenwerking met een civiele luchthaven"? De onderbouwing hiervan, stelt de indiener, is noodzakelijk om te begrijpen hoe tot de locatiekeuzes is gekomen en wederom te zoeken in het dichtbevolkte Noord-Brabant.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er wordt onderzoek gedaan naar zowel bestaande als nieuwe locaties. Ook civiele luchthavens behoren tot de onderzoeksopgave naar locaties. Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In het onderzoek is alleen gekeken na vliegvelden. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. In het planMER is eigendom één van de te onderzoeken aspecten. Hierbij is niet op voorhand alleen gekeken naar locaties in eigendom van Defensie. Mede op basis van het planMER besluit het kabinet of en waar de behoefte in Nederland wordt geaccommodeerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
668	Indiener stelt dat investeringen op Lt generaal Best kazerne te groot moeten zijn en stelt voor te kijken naar bestaande locaties.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er wordt onderzoek gedaan naar zowel bestaande als nieuwe locaties. In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. De kosten voor eventuele reactivering van De Peel zullen in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd moeten worden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
669	Indiener wil Lelystad airport zien meegenomen als alternatief.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek..	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
670	Indiener vraagt naar informatie over wat Defensie nodig heeft als er sprake is van een minder hoog dreigingsniveau.	Na een lange periode van bezuinigingen wordt sinds 2014 weer extra geïnvesteerd in de krijgsmacht. Er is hiervoor - ongeacht het dreigingsniveau - structureel extra directe en indirecte ruimte nodig.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
671	Indiener wil dat Lt generaal Best Kazerne in gebruik blijft voor grondgebonden luchtverdedigingscommando.	In het planMER houdt Defensie rekening mee met de al aanwezige activiteiten op de Lt generaal Best Kazerne.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

672	Indieners begrijpen het belang van uitbreiding van het gebruik van jachtvliegtuigcapaciteit en zijn bereid daarvoor een offer te brengen	Defensie dankt indiener voor de steun. In het planMER onderzoekt Defensie voor verschillende alternatieven wat de effecten van de extra ruimtebehoefte zijn op de leefomgeving. Uit dit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensie activiteiten. Defensie zal de steun in de afweging van voorkeursalternatief meenemen. Uiteindelijk zal het kabinet een integrale keuze voor een voorkeursalternatief maken.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
673	Indiener vindt de aanschaf van F35-jachtvliegtuigen gezien de geopolitieke ontwikkelingen een strategisch fout en bepleit de aanschaf van een Europees jachtvliegtuig omdat dit een betere strategische keuze is, ons onafhankelijke maakt van de VS en deze optie bovendien stiller en betrouwbaarder zou zijn.	Na een langdurige politieke en militair afwegingen heeft Nederland zeer bewust gekozen voor de F35 als vervanger van de F16. In de uitvoering van de grondwettelijke taak van Defensie is de F35 een belangrijk wapen dat voor diverse missies ingezet kan worden.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
674	Indiener is tegen de plannen voor uitbreiding van jachtvliegtuigcapaciteit in De Peel	Defensie neemt kennis van deze zienswijze.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
675	Indiener is het eens met versterking en uitbreiding van Defensie maar vindt uitbreiding van jachtvliegtuigen in de omgeving danwel het (her-)openen van een vliegbasis daarin niet de juiste keuze.	Defensie neemt kennis van deze zienswijze.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
676	Indiener uit bezwaar tegen het beperkingengebied van 15km rondom militaire vliegterreinen.	De ruimtelijke claims van Defensie rondom luchthavens zijn gebaseerd op de veiligheid voor opstijgen en landen van vliegtuigen. Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied (hoge) obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart . Formele bezwaren kunnen worden	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
677	Indiener uit bezwaar tegen uitbreiding van de vliegbasis voor jachtvliegtuigen maar heeft geen bezwaar om op de vliegbasis uitbreiding met een deel landmacht mogelijk te maken.	Defensie neemt kennis van deze zienswijze. Uitbreiding van de landmacht op deze locatie is geen onderwerp van onderzoek in het planMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
678	Indiener biedt alternatief voor het reactiveren van vliegbasis Soesterberg.	Vliegbasis Soesterberg is jaren geleden gesloten en hiervoor is inmiddels een andere bestemming met het Nationaal Militair Museum en woningbouw in de nabije omgeving. Dit is daarom geen realistisch alternatief dat verder beschouwd wordt in het planMER.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
679	Indiener geeft aan dat Defensie in de aankoop van middelen rekening dient te houden met wat de middelen van de tegenstander (raketten en drones) effectief kan afweren.	Bij de aanschaf en ontwikkeling van defensiematerieel staat de dreigingsanalyse altijd centraal. Hoewel de ontwikkelingen elkaar in snel tempo opvolgen, focust Defensie zich voortdurend op een effectieve bescherming tegen potentiële dreigingen. Zo ook tegen dreigingen als gevolg van raketten en drones.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
680	Indiener vraagt om voor de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen te kijken naar samenwerking met het buitenland	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulators. Daarnaast is het voor het personeel onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegtuig capaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
681	Indiener wijst er op dat vliegbasis Volkel in geval van uitbreiding van jachtvliegtuigen een nog groter doelwit wordt voor oorlogen en verzoekt in dat geval om voldoende schuilkelders	Defensie heeft behoefte aan ruimte voor toename van activiteiten met jachtvliegtuigen. Een belangrijke aanleiding voor deze behoefte is het ACE-concept (Agile Combat Employment). Dit is een netwerk van verschillende vliegvelden waar vliegtuigen kunnen worden gestationeerd om de kans op	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		succesvolle aanvallen van tegenstanders te verminderen Een van de hoofdtaken van Defensie is verdediging van eigen grondgebied en dat van haar bondgenoten. Luchtverdediging is een belangrijk onderdeel daarvan zoals de QRA uitgevoerd door jachtvliegtuigen. Defensie bewaakt haar luchtruim 24/7.			
682	Indiener verzoekt Defensie om de communicatie niet meer te spreken van vliegbasis De Peel maar de huidige naam Luitenant-Generaal Best-kazerne te gebruiken zodat duidelijk is dat deze vliegbasis is gedeactiveerd en niet meer bestaat.	In het planMER wordt de term vliegbasis De Peel gehanteerd, net als in de officiële stukken rondom deze basis. De Lt Generaal Best Kazerne is momenteel in gebruik van de landmacht. In artikel 2 van het Besluit Militaire Luchthavens is echter vastgelegd dat artikel 10.3 van de Wet luchtvaart op deze locatie van toepassing is. Dat betekent dat deze basis wettelijk is aangewezen als militaire luchthaven. Dat is ook de reden waarom voor deze basis een COVM wordt ingesteld	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
683	Indiener vraagt op de hoogte gehouden te worden van de locatiekeuze voor de opgave toename gebruik van jachtvliegtuigen en geeft aan graag deel te nemen in het participatieproces.	Tijdens het participatieproces zijn de belanghebbenden in de omgeving welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. De uiteindelijke locatiekeuze is een kabinetsbesluit.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
684	Indiener wijst op het belang van een adequate klachtenafhandeling.	Defensie neemt de schuulpunten en zorgen die naar voren komen in het participatieproces mee in de verdere besluitvorming en waarborgt een zorgvuldige en transparante klachtenafhandeling wanneer er defensieactiviteiten plaatsvinden. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Defensie hecht ook waarde aan een adequate klachtenafhandeling. Klachten over defensie activiteiten kunnen via de website van Defensie worden ingediend, https://www.defensie.nl/onderwerp/en/klachten-en-schadeclaims.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
685	Indiener uit steun voor het NPRD. Geeft wel aan dat Defensie voor een aanpak moet kiezen dat zorgt voor een brede draagvlak binnen de samenleving.	De indiener wordt bedankt voor de steun. Belanghebbenden in de omgeving zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

686	Indiener ontvangt graag inzicht in de vergunde en vigerende rechten van de vliegbasis De Peel op basis van deze vergunningen.	De huidige vergunde situatie en vigerende rechten van Luitenant-generaal Bestkazerne/Militaire luchthaven De Peel zijn vastgelegd in de omgevingsvergunning milieu van 2009 (beschikking verleend door de Inspectie Leefomgeving en Transport), de planologische kernbeslissing en het aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein van 2001 (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen, SMT2) waarbij de indicatieve geluidzone (geluidbelasting door alle startende en landende vliegtuigen) uit het eerste SMT van 1985 is bevestigd. De grondgebonden geluidcontour (omgevingsvergunning milieu) en indicatieve geluidzone voor vliegverkeer (aanwijzingsbesluit, SMT2) zijn overgenomen in artikel 12.24 en 12.25 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en de diverse bestemmingsplannen van gemeenten Venray en Gemert-Bakel (tegenwoordig omgevingsplannen genoemd). In deze bestemmingsplannen van destijds zijn tevens veiligheidszonerings opgenomen vanwege munitieopslag. Ook zijn er diverse overeenkomsten gesloten voor burger- en recreatief medegebruik.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
687	Indiener vraagt naar het cumulatieve aantal vliegbewegingen op de Peel en of dit van effect is op het aantal commerciële vliegbewegingen.	Defensie onderzoekt daarom de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving voor verschillende alternatieven. Of een locatie al dan niet geschikt is als voorkeursalternatief volgt uit het planMER. Cumulatieve hinder die de ontwikkeling heeft op de omgeving worden tevens meegenomen bij de keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
688	Indiener vraagt of het opstijgen met afterburner van vliegbasis Volkel tot een minimum beperkt kan worden danwel of het verticaal opstijgen ergens anders geoefend kan worden. Indiener vraagt daarnaast om het faciliteren van gehoorbescherming door de Vliegbasis Volkel.	Het type F-35 dat Nederland heeft, de F-35A, stijgt horizontaal op en niet verticaal. Er is geen sprake van het oefenen van verticaal opstijgen. Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om schade aan mens, dier of materiele zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed. Defensie houdt zich daarbij aan de vergunde situatie, maar realiseert zich dat hierbij nog steeds overlast kan worden ervaren. Gehoorbescherming of het isoleren van huizen valt buiten de reikwijdte van het planMER. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waaronder een extra geluidsbelasting op de omgeving. Of huizen vanwege geluidhinder geïsoleerd moeten worden, wordt bekeken als het alternatief verder	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		uitgewerkt wordt. Het kabinet stelt de voorkeursalternatief vast.			
689	Indiener vraagt wat Defensie verstaat onder een sortie en wat dit betekent voor het aantal vliegbewegingen.	Een sortie betreft een vlucht met een vliegtuig, van opstijgen tot en met landen. Soms wordt ook gesproken over een vlieg(tuig)beweging. Dat is een start of een landing.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
690	Indiener heeft zorg over de tekortkomingen van de F35	De keus voor de F-35 is een zorgvuldig en weloverwogen proces geweest. Op 31 oktober 2019 landde de eerste toestellen op vliegbasis Leeuwarden en inmiddels zijn daar alle F-16's vervangen. Vanaf 2024 vervangt vliegbasis Volkel de laatste F-16's die operationeel en technisch verouderd zijn. Onlangs namen de Nederlandse F-35's deel aan de oefening Red Flag in Amerika en zijn de kwaliteiten van het toestel op basis waarvan het toestel destijds is gekozen, bevestigd. Niet alleen is het toestel in staat luchtoverwicht te creëren maar is ook minder gevoelig voor vijandelijke luchtverdediging. De F-35 vormt een belangrijk onderdeel van de Nederlandse krijgsmacht.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
691	Indiener verzoekt om de bezwaren t.a.v. 1. Impact op de exploitatie van het vliegveld, 2. onvoldoende vooroverleg stakeholders. 3. schending richtlijn 2001/42/EG (plan MER)) grondig te onderzoeken en er op gepaste wijze rekening mee te willen houden, en om die reden niet over te gaan tot vaststelling van de voorliggende Notitie Reikwijdte en Detailniveau en participatieplan voor zover die betrekking heeft op de juridische borging van het beperkingengebied rondom de vliegbasis van Woensdrecht. Er is in de procedure van dit programma onvoldoende vooroverleg geweest met de betrokken entiteiten en stakeholders. Eveneens werd art. 7 van de Richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's niet gevolgd.	Artikel 7 van de Richtlijn 2001/42/EG verplicht tot het delen van een ontwerp-programma vóór afgaand aan vaststelling van het ontwerp-programma. Vaststelling van het programma geschiedt pas ná afronding van het ontwerp-programma en planMER. De nu vastgestelde notitie is slechts de Notitie Reikwijdte en Detailniveau, bedoeld om invulling te geven aan artikel 7 van de SMB-richtlijn. In dit kader heeft Defensie de NRD gedeeld met de Vlaamse Overheid. In lijn met het verdrag van Espoo zal de Vlaamse Overheid in de gelegenheid worden gesteld te reageren op het ontwerp-programma. Er is met deze NRD dus geen sprake van schending van art. 7 van de SMB-richtlijn. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding op dit verder aan te passen. In deze fase zullen de	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Gedetailleerde onderzoek en uitwerking volgt na de keuze van een voorkeursalternatief waarvoor ook een projectMER zal worden opgesteld met mogelijkheden voor participatie.			
692	Indiener vraagt te onderzoeken wat de gevolgen van de mogelijke reactivering van vliegbasis De Peel zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen in de regio voor de woningbouw, landbouw, paardenhouderij en infrastructuur?	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en vice versa op de omgeving. Hierbij komen verschillende aspecten aan bod, waaronder landbouw, recreatie en de effecten op dieren. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop mede het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
693	Indiener vraagt naar de impact beperkende maatregelen die Defensie neemt per locatie om de effecten - en daarmee overlast en hinder - te beperken.	Onderdeel van een planMER is inzicht in mogelijkheden voor mitigatie. Deze mitigatie zal echter pas verder uitgewerkt worden in vervolgprocedures na vaststelling NPRD als de behoeften nader zijn uitgewerkt en gedetailleerder onderzoek wordt verricht.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
694	Indiener vraagt cijfermatig te onderbouwen wat de gevolgen zijn van de behoeftevraag voor 2300 extra sorties voor de 2 MOB's Leeuwarden en Volkel in geval het voorkeursalternatief naar deze bases uitgaat.	In het planMER wordt de gevolgen van extra sorties op alle beschouwde locaties kwantitatief in beeld gebracht, in verschillende scenario's, ook voor vliegbasis Leeuwarden en Volkel.	Overige reacties	Overig	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
695	De indiener vindt groei en concentratie van jachtvliegen in Zuid-Oost Nederland niet nodig.	Defensie begrijpt goed dat indiener zich zorgen maakt over mogelijke uitbreiding en concentratie van jachtvliegtuigen en de impact daarvan op de leefbaarheid. Daarom zal Defensie de impact op de leefomgeving en de milieueffecten van verschillende alternatieven in het planMER onderzoeken. Daarbij zal Defensie ook kijken naar de cumulatieve effecten in gebieden waar veel militaire vliegactiviteiten samenkomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
696	De indiener vraagt om de milieueffecten en impact op de omgeving van meer vliegen en vraagt daarnaast om het mitigeren van deze effecten en impact.	De milieueffecten en impact op de omgeving worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit. Na het besluit vervolgt het daadwerkelijk inpassen en afstemmen van de behoefte in het gebied. In de uitwerking op de voorkeursalternatief zullen mitigerende maatregelen worden	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		onderzocht indien deze meerwaarde kunnen bieden voor de leefbaarheid.			
697	Indiener wil graag weten op welke wijze omwonenden in aanmerking komen voor woningisolatie.	Het wel of niet isoleren van huizen valt buiten de reikwijdte van het planMER. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waaronder een extra geluidsbelasting op de omgeving. Of huizen vanwege geluidhinder geïsoleerd moeten worden, wordt bekeken als het alternatief verder uitgewerkt wordt. Het kabinet stelt de voorkeursalternatief vast.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
698	Indiener eist compensatie of uitkoop.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Op basis van dat besluit wordt duidelijk of op deze locaties aanpassingen van de fysieke- of milieuruimte aan de orde is die consequenties hebben voor situatie van de indiener. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
699	De indiener doet de suggestie om onder andere via het planMER meer inzicht te geven in de sociaal-economische effecten die een defensie locatie kan hebben om zo het draagvlak te vergroten.	Sociaal-economische effecten wordt meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit. Na het besluit vervolgt het daadwerkelijk inpassen en afstemmen van de behoefte in het gebied.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
700	De indiener geeft de suggestie om de uitbreiding van jachtvluchten niet in de buurt van verstedelijking te laten plaatsvinden.	De milieueffecten en impact op de omgeving worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Het aantal gehinderden wordt bijvoorbeeld meegenomen in het onderzoek. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit. Na het besluit vervolgt het daadwerkelijk inpassen en afstemmen van de behoefte in het gebied	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
701	De indiener vindt de diepgang van het onderzoek onvoldoende en zou een alternatief willen toevoegen en zou graag de cumulatieve effecten van de verschillende behoeften toe te voegen	Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		geen aanleiding op dit verder aan te passen. In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Cumulatieve effecten van alternatieven en behoeften worden kwalitatief in beeld gebracht in het planMER.			
702	De indiener vraagt om een onafhankelijke juridische toetsing uit te voeren naar de referentiesituatie?	De onderzoeken worden door een onafhankelijk adviesbureau uitgevoerd. Daarnaast vindt ook toetsing plaats door de Commissie m.e.r.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
703	De indiener vraagt om de impact op gevoelige en stiltegebieden ook mee te nemen in het beoordelingskader.	De impact op gevoelige en stiltegebieden worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit. Na het besluit vervolgt het daadwerkelijk inpassen en afstemmen van de behoefte in het gebied	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
704	Indiener vraagt hoe de effecten door trillingen worden beoordeeld en er (maximale) normen zijn voor trillingen.	Het effect van trillingen worden onderzocht door inzicht te geven in aantal woningen binnen bepaalde contouren. Dit is op hoofdlijnen en zal in vervolgpcedures, na vaststelling NPRD, nader onderzocht worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
705	Indiener verzoekt in alternatieven onderscheid te maken naar situatie met F-16, situatie met F-35 (autonome ontwikkeling) en gewenste toename aantal sorties (bij de verschillende alternatieven)	In het planMER wordt de toename berekend op basis van een toename F-35. De F-16 maakt geen deel uit van het onderzoek naar de alternatieven omdat de laatste toestellen vanaf 2024 worden vervangen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
706	Indiener geeft aan dat transparante communicatie essentieel is voor een evenwichtige besluitvorming.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

707	De indiener is van mening dat een verantwoord besluit over reactivering vliegbasis De Peel niet genomen kan worden als het onderzoek onvoldoende diepgang heeft.	Voor de onderzoeken in het planMER is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de onderscheidende aspecten van locatiealternatieven en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Voor het inzicht in de onderscheidende aspecten van alternatieven is het in deze fase niet noodzakelijk alle effecten in detail te beschouwen. Defensie is zich ervan bewust dat dit in vervolgonderzoeken wel nodig zal zijn. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten, waar indiener in de zienswijze om vraagt, in deze fase nog niet gegeven kan worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
708	De indiener maakt zich zorgen over de waarde van de woningen en de veranderingen in de omgeving.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
709	De indiener vraagt om onderzoek naar de impact op de gezondheid van omwonenden in Venray.	Voor de onderzoeken in het planMER is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de onderscheidende aspecten van locatiealternatieven en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Defensie acht meer inzicht in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35, wenselijk. Defensie heeft kennis genomen van het advies van de GGD en de gemeenten hoe een onderzoek hiernaar invulling kan krijgen en is hierover in gesprek met de ministeries VWS, I&W en het RIVM. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

710	De indiener is van mening dat de gezondheidsaspecten binnen het planMER niet door, of in opdracht van, Defensie moeten worden uitgevoerd en stelt voor een gezondheidsonderzoek te laten uitvoeren door het Ministerie van VWS en de GGD'en.	Voor de onderzoeken in het planMER is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de onderscheidende aspecten van locatiealternatieven en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Defensie acht meer inzicht in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35, wenselijk. Defensie heeft kennis genomen van het advies van de GGD en de gemeenten hoe een onderzoek hiernaar invulling kan krijgen en is hierover in gesprek met de ministeries VWS, I&W en het RIVM. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
711	De indiener wil weten welke reeds gecommuniceerde informatie rondom reactivering van De Peel wordt betrokken bij de afwegingen? Dit is relevant omdat in de reactienota van het NRD in 2021 is beargumenteerd waarom de overige militaire luchthavens volgens Defensie niet in aanmerking kwamen.	Waar nog relevant en actueel zal Defensie de informatie uit de reactienota NRD van 2021 betrekken bij de afwegingen. Aan het besluit in 2019 om vliegbasis De Peel te reactiveren lag een andere behoefte ten grondslag dan nu in het NRD voor het NPRD is onderbouwd. Als gevolg van de verslechterde veiligheidssituatie moet rekening worden gehouden met verdere intensivering van militaire vliegactiviteiten in Nederland die in 2019 nog niet was voorzien. Deze toename komt voort uit een toename van vliegactiviteiten van Nederlandse jachtvliegtuigen, maar vooral ook omdat rekening moet worden gehouden worden met intensivering van activiteiten als gevolg van activiteiten en verplichtingen in NAVO-verband. Het gaat dan om tijdelijke stationering van vliegtuigen van bondgenoten, Host Nation Support en flag-oefeningen. Deze activiteiten zijn een bondgenootschappelijke opgave waarbij ieder land op eigen grondgebied zorgt dat er voldoende ruimte geboden wordt. Ook moet rekening gehouden worden met de beschikbaarheid van een netwerk van diverse soorten vliegvelden, waarbinnen vliegtuigen kunnen rouleren om de kans op succesvolle	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		aanvallen van een tegenstander te verkleinen (ACE-concept). Daarom beschouwt Defensie alle in het NRD genoemde alternatieven, waaronder de bestaande vliegbases, als reële alternatieven die in het planMER zullen worden onderzocht. Het is vervolgens aan het kabinet om een afweging te maken en te besluiten over de voorkeursalternatief waar de ruimtebehoefte van Defensie voor jachtvliegtuigen in Nederland moet worden ingevuld.			
712	Indiener wil weten hoe het proces van het NOVEX-gebied De Peel zich verhoudt tot de reactivering van luchtmachtbasis De Peel.	In de besluitvorming over het NPRD wordt op verschillende manieren rekening gehouden met NOVEX-opgaven en -voorstellen. Allereerst is Defensie actief betrokken bij de NOVEX, zowel landelijk als regionaal. Het betreft samenwerking met verschillende ministeries en andere overheden. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. Vervolgens organiseert Defensie in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie op basis waarvan het kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen. De lijn is dat raakvlakken met vastgestelde programma's worden meegenomen in het onderzoek. Voor gebieden die in ontwikkeling zijn, waar bijvoorbeeld een NRD of Kamerbrief voor ligt, brengt Defensie de raakvlakken in beeld onder het kopje Interferentie met Rijksbelangen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
713	De indiener vraagt zich af als stikstof en natuur als selectiecriteria zijn opgenomen waarom dan de Peel nog een alternatief is?	Bij de selectie van alternatieven is stikstof geen uitsluitingscriterium. Defensie heeft primair gekeken naar wat uit operationeel oogpunt reële alternatieven zijn. Defensie beseft daarbij dat Nederland weinig ruimte heeft en dat het overal complex is om stikstofruimte te verkrijgen. Bij het onderzoek en de afweging van de alternatieven kijkt Defensie daarom nadrukkelijk naar de effecten op Natura 2000-gebieden. Voor het integrale Voorkeursalternatief wordt vervolgens de passende beoordeling uitgevoerd. De Passende Beoordeling geeft inzicht in de effecten en mogelijke	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		maatregelen om effecten te beperken of geheel te voorkomen. In de latere planvorming van de diverse ruimtevragen zal dit nader uitgewerkt moeten worden om de concrete effecten te bepalen en maatregelen af te wegen en in te zetten. Onderdeel van de Passende Beoordeling zijn ook enkele globale stikstofdepositieberekeningen. Deze berekeningen zijn bedoeld om de grootte van het effect te bepalen.			
714	De indiener zou graag voor het planMER een onderzoek laten uitvoeren naar de mate van veiligheid gekoppeld aan de uitgaven voor defensie?	Dit valt buiten de reikwijdte van een planMER. Dit onderzoek gaat over effecten van alternatieven op de fysieke leefomgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
715	De indiener stelt dat de beoordeling van de referentiesituatie (toekomst = 2040) wordt verkort tot de concrete uitvoeringspraktijk en vraagt hoe de ruimtebehoefte van Defensie integraal wordt afgewogen ten opzichte van andere grote maatschappelijke opgaven?	In het planMER is het verplicht de effecten af te zetten tegen een referentiesituatie in de toekomst. 2040 is hiervoor het gangbare jaar bij vergelijkbare planMER-en van het Rijk. De andere grote maatschappelijke opgaven worden bij de beschouwing van alternatieven meegenomen en gewogen bij de beoordeling.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
716	De indiener is van mening dat de diepgang en beoordelingssystematiek van het NRD onvoldoende is en niet past bij de zwaarte van het te nemen Kabinetsbesluit over allocatie van onder andere jachtvliegtuigcapaciteit. De voorgestelde aanpak geeft volgens indiener onvoldoende inzicht om een gedegen integrale afweging te kunnen maken. De in de NRD voorgestelde beoordelingssystematiek, beoordelingscriteria en wegingsfactoren worden als onduidelijk en als niet transparant gezien. Er wordt verzocht om dit beter uit te denken en te beschrijven.	Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding op dit verder aan toepassen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
717	De indiener wil weten hoeveel F-35's Nederland koopt?	Nederland heeft in totaal 52 F-35A jachtvliegtuigen aangeschaft/besteld. Conform huidige planning worden 45 F-35's in Nederland gestationeerd. De overige 7 F-35's worden in de Verenigde Staten gestationeerd voor opleidings- en trainingsdoeleinden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
718	De indiener wil weten hoeveel F-35's maximaal op welke vliegbasis komen en wat is het daaraan gekoppelde aantal vliegbewegingen en uren?	Nederland heeft in totaal 52 F-35A jachtvliegtuigen aangeschaft/besteld. Conform huidige planning worden 45 F-35's in Nederland gestationeerd verdeeld over meerdere vliegvelden. De overige 7 F-35's worden in de Verenigde Staten gestationeerd voor opleidings- en trainingsdoeleinden. Het aantal	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		vliegtuigen is geen onderdeel van het onderzoek, wel het aantal benodigde vluchten op jaarbasis (7500) en hoe die vluchten over de verschillende vliegbases verdeeld gaan worden. Het aantal starts en landingen wordt niet in een milieuvergunning vastgesteld. Hoeveel starts en landingen jaarlijks kunnen worden gemaakt, wordt bepaald door de geluidszonering. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Zo weet Defensie of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl.			
719	De indiener wil weten hoe de handhaving is geregeld als er niet wordt voldaan aan de opgelegde voorwaarden (vergunning, contouren e.d.) en of het is toegestaan als daarin opgenomen - maximaal toegestane - waarden worden overschreden?	Handhaving van de geluidbelasting op militaire luchthavens door taxiën en vliegtuigbewegingen gebeurt o.b.v. artikel 10.20 Wet luchtvaart door de minister van Defensie, via de Militaire Luchtvaart Autoriteit. De jaarlijkse geluidbelasting wordt getoetst aan de geluidzone in het luchthavenbesluit. Hierover wordt gerapporteerd in de diverse COVM's (Commissie Overleg en Voorlichting Milieuhygiëne) en voor Eindhoven via het Luchthaven Eindhoven Overleg. De jaarcontourkaarten zijn openbaar. De vergunde geluidruimte mag niet worden overschreden. Bij overschrijding van de grenswaarde voor het militaire luchtverkeer zal de minister van Defensie maatregelen voorschrijven om de geluidbelasting terug te dringen binnen de vergunde grenswaarde van het luchthavenbesluit (artikel 10.21 Wet luchtvaart). Voor het grondgebonden geluid op militaire luchthavens (proefdraaien vliegtuigmotoren, wegverkeer e.d.) en andere milieubelastende activiteiten is de omgevingsvergunning milieu leidend. Bevoegd gezag voor deze vergunningen zijn o.a. de Inspectie Leefomgeving en Transport en gemeenten. Zij zorgen voor onafhankelijk toezicht op de (voorwaarden in) de omgevingsvergunningen milieu van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
720	De indiener stelt dat de geluidzones opnieuw moeten worden vastgesteld in relatie tot de impact op de omwonenden en heeft vraagtekens bij hoe de zonering tot stand komen.	Het aanpassen van geluidscontouren valt niet binnen de reikwijdte van het planMER. In het planMER doet Defensie een vergelijkend onderzoek naar de mogelijkheden binnen de contour. Uit dit onderzoek kan blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de nieuwe en grotere vliegbehoefte van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte afspraken onderdeel zijn van het afwegingskader. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt.			
721	De indiener merkt op dat de Europese Commissie grote moeite heeft dat Nederland bij de vergunningenprocedure voor de aanleg van een vliegbasis het vaststellen van alle vliegroutes niet gelijk meeneemt als 'essentiële factor' in de beschrijving van het project	De mogelijkheden tot luchtzijdige inpassing worden in het plan-MER op hoofdlijnen onderzocht. In dat onderzoek wordt rekenschap gegeven van de huidige ontwikkelingen in het programma Luchtruimherziening.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
722	De indiener stelt dat een integrale afweging van alternatieven en belangen door het kabinet gemaakt moet worden. Tevens verzoekt de indiener om de alternatieven voor de verschillende behoeften, inclusief consequenties, inzichtelijk te maken in het ontwerp-NPRD en transparant te zijn over de beoordeling en weging.	Het maken van een integrale afweging tussen de locatiealternatieven is inderdaad aan het kabinet en niet aan Defensie. In het planMER zullen de consequenties van alternatieven op een transparante manier inzichtelijk worden gemaakt zoals in het NRD is beschreven. Naast het planMER zullen ook de opbrengsten en inzichten uit de gebiedsbijsluitingen en de bestuurlijke gesprekken worden meegenomen in de integrale afweging door het kabinet.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
723	De indiener vraagt naar de hoeveelheid sorties van jachtvliegtuigen die er in 2022 en 2023 op de verschillende locaties zijn geweest?	De Koninklijke Luchtmacht houdt bij welke meldingen van geluidhinder binnenkomen. 4 keer per jaar verschijnen de meldingen in een rapportage. Ook wordt geluidbelasting van opstijgende en landende vliegtuigen rondom vliegbases berekend. De uitkomsten van de berekeningen verschijnen jaarlijks in een rapport. De rapporten zijn te vinden op: https://www.defensie.nl/onderwerpen/vliegbewegingen/rapportages-geluidhinder-en-geluidbelasting	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
724	Indiener vraagt om bij nieuwe keuzes voor Vliegbasis Gilze-Rijen rekening te houden met het nog lopende proces om de contouren te verkleinen met een nieuw luchthavenbesluit.	Uiteraard realiseert Defensie zich goed dat er bestuurlijke afspraken zijn over o.a. het zoeken naar een alternatief voor Gilze Rijen voor de reserveveldfunctie en Defensie zal dit ook betrekken bij de te maken afweging. Daarom worden de effecten voor alle mogelijke alternatieven in het planMER betrokken, zodat er door het kabinet een brede afweging kan worden gemaakt waarin ook gemaakte bestuurlijke afspraken onderdeel zullen zijn van die afweging.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
725	Indiener stelt dat er in het NRD op p. 17 een verkeerde begrenzing is gehanteerd voor het oefenen met jachtvliegtuigen en verzoekt de juiste begrenzing aan te geven.	Defensie dankt indiener voor deze oplettendheid. Dit wordt gecorrigeerd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

726	Indiener verzoekt om bij de impact op de natuur niet alleen de directe effecten te beschouwen maar ook mogelijke indirecte effecten van maatregelen ter voorkoming van botsingen, zoals het preventief verjagen of doden van vogels.	In het planMER worden de effecten op natuur (direct) maar ook indirect in beeld gebracht. Indirecte effecten zijn nu nog lastig te bepalen, maar worden op hoofdlijnen in beeld gebracht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
727	De indiener vraagt om zorgvuldigheid in dit planMER	In het planMER wordt zorgvuldig en transparant onderzoek verricht, waarbij door verschillende instanties meegelezen en beoordeeld wordt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
728	De indiener stelt dat de effectbeoordeling van de alternatieven alleen gedaan wordt vanuit de effecten van de jachtvliegtuigen en niet alle effecten beoordeeld worden.	Het gaat in het planMER om de nieuwe effecten die ontstaan vanuit de behoefte. Dit betreft alleen toename van jachtvliegtuigen binnen deze behoefte. Dit wordt wel gecumuleerd met bestaande activiteiten.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
729	De indiener vraagt om alternatieven in het planMER op te nemen waar defensie geen eigendomsposities heeft en inzichtelijk te maken wat de redenen zijn geweest waarom dat niet te doen?	Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In het onderzoek is alleen gekeken na vliegvelden. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. In het planMER is eigendom één van de te onderzoeken aspecten. Hierbij is niet op voorhand alleen gekeken naar locaties in eigendom van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
730	Indiener roept op om te voldoen aan de wettelijke eisen en er alles aan te doen om binnen de grenzen te blijven die toegestaan zijn nav de resultaten van het plan MER. Daarnaast wordt om de onderzoeksresultaten transparant, helder en begrijpelijk in kaart te brengen zodat die op waarde van gezondheidsrisico's (mens en dier) kan worden beoordeeld voordat er besluitvorming gaat plaatsvinden.	In het planMER wordt zorgvuldig en transparant onderzoek verricht, waarbij door verschillende instanties, waaronder Commissie voor de m.e.r., meegelezen en beoordeeld wordt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
731	De indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de woningmarkt?	In dit planMER worden effecten vanuit geluid en veiligheid op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen beschouwd. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. Indien relevant wordt in vervolgprocedures, na vaststelling	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		van het NPRD, hier nader onderzoek voor verricht.			
732	De indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de recreatiesector?	Effecten op recreatieterreinen en -routes is onderdeel van de effectbepaling in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
733	De indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de veeteelt?	Het beoordelingskader voor het planMER zal op dit punt worden uitgebreid om hierover aanvullend inzicht te verschaffen. Hiervoor wordt aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
734	Indiener stelt dat geen goed meetinstrument voor geluid en stelt dat Defensie meet op dezelfde manier als bij de burgerluchtvaart. Vindt dat de gezondheidsschade zo niet goed in beeld komt. Benoemd het verschil in geluid van verschillende modaliteiten ten opzichte van jachtvliegtuigen.	Geluid wordt voor verschillende modaliteiten (weg, spoor, vliegtuigen, industrie) in beeld gebracht. Er wordt voor het geluidonderzoek aangesloten bij de geldende wet- en regelgeving rondom berekeningen van luchthavens.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
735	De indiener wil graag weten welke mitigerende maatregelen worden getroffen voor de effecten op de gezondheid?	Het wel of niet treffen van maatregelen voor de effecten op gezondheid valt buiten de reikwijdte van het planMER. Of er maatregelen getroffen moeten worden wordt bekeken als het door het kabinet gekozen alternatief verder uitgewerkt wordt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
736	Indiener stelt dat de NRD geen duidelijkheid geeft over de referentiesituatie bij vliegbasis De Peel en wijst daarbij op een eerdere kanttekening van de Commissie voor de MER over de huidige en referentie situatie	In het planMER wordt de referentiesituatie gebruikt om inzicht gegeven in de effecten van alternatieven en niet naar de juridische haalbaarheid Hierbij wordt uitgegaan van de bestaande wettelijke contouren. Echter, omdat voor meerdere vliegbases het huidige gebruik (sterk) afwijkt van de referentiesituatie zal in het planMER worden gewerkt met twee referenties: één met de invulling van de vigerende geluidsruimte en één vanuit het huidige gebruik. Zo ontstaat een maximaal transparant beeld van de bijdrage van de behoefte aan de milieusituatie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

737	De indiener is van mening dat bij de impact van alternatieven rekening moet worden gehouden met de nabijheid van verstedelijking en bedrijventerreinen. Tevens of er gekeken is naar voormalige vliegvelden van defensie?	Bij de beoordeling van de alternatieven voor toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit wordt gekeken naar de impact op de omgeving (woningen, natuur, etc.). Alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven zijn in een eerder stadium afgewogen. In het onderzoek is alleen gekeken naar bestaande vliegvelden. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
738	De indiener wil zekerheid dat de normen niet worden overschreden voor vliegverkeer daarnaast wil de indiener via het planMER inzicht in het aantal vliegbewegingen op de vliegbasis Woensdrecht en de cumulatie van het extra verkeer en het civiele veld Breda Airport.	Op de website defensie.nl is veel informatie te vinden over vliegbewegingen. Omwonenden kunnen zich abonneren op een nieuwsbrief van de vliegbasis en de social media kanalen van de vliegbasis volgen. Daarin informeert de vliegbasis de omgeving over de vliegbewegingen, ook het avondvliegen. De vliegbases van de luchtmacht zijn geopend van maandag tot en met vrijdag. In het weekend wordt enkel bij uitzondering door de luchtmacht gevlogen. De Koninklijke Luchtmacht houdt bij welke meldingen van geluidhinder binnenkomen. 4 keer per jaar verschijnen de meldingen in een rapportage. Ook wordt geluidbelasting van opstijgende en landende vliegtuigen rondom vliegbases berekend. De uitkomsten van de berekeningen verschijnen jaarlijks in een rapport. De rapporten zijn te vinden op: https://www.defensie.nl/onderwerpen/vliegbewegingen/rapportages-geluidhinder-en-geluidbelasting . In het planMER wordt de impact van extra vliegbewegingen inzichtelijk gemaakt voor de directe omgeving van de beschouwde luchthavens. Daarna stijgen de jachtvliegtuigen tot grote hoogte en is de impact op geluid niet meer meegenomen, conform huidige wet- en regelgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
739	De indiener stelt dat stikstof effecten en uitspraken onvoldoende zijn meegenomen in het NRD.	Onderdeel van het effectonderzoek is inzicht in de impact van extra stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

740	De indiener signaleert dat proefvluchten met de F-35 meer trillingen gaven dan met F-16. Constateert dat dit niet wordt meegenomen in planMER.	Het effect van trillingen worden onderzocht door inzicht te geven in aantal woningen binnen bepaalde contouren. Dit is op hoofdlijnen op een abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken. Dit zal in vervolgpcedures, na vaststelling NPRD, nader onderzocht worden. Relevante informatie uit de rapportages van de proefvluchten worden betrokken in het planMER onderzoek.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
741	De indiener verzoekt Defensie om de genoemde gebieden en alternatieven gelijkwaardig te onderzoeken volgens - en zich te houden aan - de SMB richtlijn en vraagt welke mogelijkheden er zijn voor een evenwichtige spreiding van stationering van jachtvliegtuigen en laagvlieggebieden.	Het planMER houdt zich aan de SMB-richtlijn. De alternatieven worden gelijkwaardig onderzocht en ook het alternatief voor evenwichtige spreiding over 3 of 4 luchthavens is onderdeel van studie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
742	De indiener wil weten waarom het middel Kosten Effectiviteitsanalyse (KEA) niet gebruikt wordt voor de beoordeling van alternatieven en vraagt daarbij wat volgens Defensie de beoordelingsmethode is om een gelijkwaardige en diepgravende beoordeling van effecten van de verschillende alternatieven te realiseren, waarbij de SMB-richtlijn in acht wordt genomen.	Kostenafwegingen vallen buiten de scope van dit planMER, maar worden in de totale afweging wel meegewogen. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen mede op basis van input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit op dit punt verder aan te passen. Indiener vraagt om een KEA. In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. De kosten voor eventuele bijvoorbeeld reactivering van De Peel of een ander alternatief zullen in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten en kosten in deze fase niet gegeven kan worden maar ook niet nodig is om alternatieven te kunnen afwegen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

743	De indiener vraagt waarom worden de vliegroutes naar de vliegvelden niet onderzocht worden in het planMER?	De mogelijkheden tot luchtzijdige inpassing worden in het plan-MER op hoofdlijnen onderzocht. In dat onderzoek wordt rekenschap gegeven van de huidige ontwikkelingen in het programma Luchtruimherziening.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
744	De indiener geeft aan dat klimaatverandering mee moet worden genomen in het beoordelingskader.	Klimaatverandering is onderdeel van de referentiesituatie, hiervoor worden de meest recente KNMI-scenario's gebruikt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
745	De indiener wil de precieze gevolgen weten van het beoogd ruimtegebruik voor de leefomgeving.	Dit wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt. Het planMER is onderzoek tussen alternatieven waarbij het ruimtegebruik, inclusief milieuruimte inzichtelijk wordt gemaakt. In vervolgprocedures, na vaststelling van het NPRD, zal dit nader gedetailleerd worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
746	De indiener verzoekt om de effecten van toename van buitenlandse jachtvliegtuigen boven Nederland ook te onderzoeken.	In het planMER is het verplicht de effecten af te zetten tegen een referentiesituatie in de toekomst. 2040 daarin worden ook de autonome ontwikkelingen van de luchtvaart in Nederland meegenomen, inclusief buitenlandse jachtvliegtuigen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
747	De indiener vraagt om een integrale kosten afweging op te nemen van alle alternatieven inclusief alle afgevallen alternatieven?	Kostenafwegingen vallen buiten de scope van dit planMER, maar worden in de totale afweging wel meegewogen. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen mede op basis van input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit op dit punt verder aan te passen. Indiener vraagt om een KEA. In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. De kosten voor eventuele bijvoorbeeld reactivering van De Peel of een ander alternatief zullen in vervolgonderzoeken nog in meer	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		detail beschouwd moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten en kosten in deze fase niet gegeven kan worden maar ook niet nodig is om alternatieven te kunnen afwegen.			
748	De indiener wil graag dat alle bedreigingen en kansen voor de verschillende alternatieven goed in beeld worden gebracht	In het planMER worden alle alternatieven op gelijke wijze op effecten beoordeeld.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
749	De indiener vraagt welke civiele luchthavens onderzocht worden?	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
750	De indiener is van mening dat er milieu-aspecten aan de NRD moeten worden toegevoegd of er onvoldoende in worden meegenomen; zoals: stikstof, fijnstof, ammoniak, koolstofdioxide, trillingen en geluid. En zo mogelijk nulmetingen uit te voeren. Er wordt verzocht om duidelijk aan te geven op welke wijze de genoemde effecten in beeld worden gebracht en waaraan die concreet zullen worden getoetst en dat er altijd sprake zal zijn van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.	De genoemde thema's worden onderzocht in het planMER. Hierbij wordt de impact op gehinderden, woningen, dieren, natuur in beeld gebracht. De wijze van onderzoeken bevat geen 0-meting. Defensie gaat in haar onderzoek uit van de huidige belasting. De huidige situatie wordt in beeld gebracht in een zogenaamde leefomgevingsfoto. In deze leefomgevingsfoto wordt voor geluid, en de andere relevante thema's van de fysieke leefomgeving inzicht gegeven in de aanwezige contouren, waarden en de bijbehorende effecten op de omgeving en vice versa. Bij de onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht gegeven worden hoe alternatieven onderling scoren en inzicht in de zwaarte en het bereik van de effecten. De focus ligt dus op locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Die komt in een latere fase aan de orde.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
751	De indiener vraagt of er een milieu impactbeoordeling (MIB) wordt gemaakt.	Dit is onderdeel van een planMER is een beoordeling van alternatieven ten opzichte van elkaar met plussen en minnen. Dit betekent dat reikwijdte en het detailniveau van het onderzoek erop is gericht dat inzicht gegeven worden hoe alternatieven onderling scoren en inzicht in de zwaarte en het bereik van de effecten. De focus ligt dus op locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. Die komt in een latere fase aan de orde.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

752	De indiener is van mening dat impact op de leefomgeving onvoldoende in alle onderzoeken is meegenomen	Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
753	Indiener vraagt waarop is de aanname gebaseerd dat bestaande data voor 95% kunnen voorzien in de onderbouwing van de kwalitatieve beoordeling van criteria?	Er werd bij deze passage in de NRD op gedoeld dat voor de huidige situatie al voor 95% van de gevallen de informatie aanwezig is. Waar dit ontbreekt is dit nader onderzocht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
754	De indiener stelt voor om het extra geluid van militaire luchtvaart in mindering te brengen op de ruimte voor civiele luchtvaart naar analogie wat omgekeerd in 2010 op basis van het Alders-advies is gebeurd.	Het uitruilen van ruimte met civiele luchtvaart maakt geen onderdeel uit van het NRD. In het planMER onderzoekt Defensie voor de genoemde alternatieven de impact op geluid van de extra ruimte voor jachtvliegtuigen. Wel onderzoekt Defensie voor de behoefte aan jachtvliegtuigen de samenwerking met civiele luchthavens. Op basis van het onderzoek zal het kabinet een integrale afweging maken voor een voorkeursalternatief. Gedetailleerde onderzoek en uitwerking volgt na de keuze van een voorkeursalternatief waarvoor ook een projectMER zal worden opgesteld.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
755	De indiener wil graag weten hoeveel vliegbewegingen er precies komen.	Nederland heeft in totaal 52 F-35A jachtvliegtuigen aangeschaft/besteld. Conform huidige planning worden 45 F-35's in Nederland gestationeerd. De overige 7 F-35's worden in de Verenigde Staten gestationeerd voor opleidings- en trainingsdoeleinden. Het aantal vliegtuigen is geen onderdeel van het onderzoek, wel het aantal benodigde vluchten op jaarbasis (7500) en hoe die vluchten over de verschillende vliegbases verdeeld gaan worden. Het aantal starts en landingen wordt niet in een milieuvergunning vastgesteld. Hoeveel starts en landingen jaarlijks kunnen worden gemaakt, wordt bepaald door de geluidszonering. Defensie houdt gedurende het jaar bij welke toestellen opstijgen en/of landen en het traject dat ze daarbij afleggen. Zo weet Defensie of binnen de afgesproken geluidcontour wordt gebleven. Jaarrapportages van de geluidbelasting per vliegbasis staan op defensie.nl.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

756	De indiener wil weten wat de gevolgen van eventueel militaire vliegtuigen op het militaire deel van Eindhoven kan betekenen voor het civiele deel en of er dan mitigerende maatregelen zijn om de geluidsruimte van het militaire deel te laten afnemen?	Het militaire en civiele vliegverkeer op militaire luchthaven Eindhoven hebben elk hun eigen geluidruimte sinds Luchthavenbesluit Eindhoven 2014. De vergunde militaire en civiele geluidruimte mogen niet worden overschreden. Hier ziet de Militaire Luchtvaart Autoriteit op toe namens de minister van Defensie. Jaarlijks worden de gemaakte militaire en civiele geluidbelasting in kaart gebracht en vergeleken met de vergunde militaire en civiele geluidruimten. Hierbij worden de militaire en civiele geluidruimten niet uitgewisseld en niet bij elkaar opgeteld. Formeel is er derhalve geen 'cumulatief': een toename van het militaire gebruik leidt dus niet tot een lager civiel gebruik. Er blijft elk jaar militaire geluidruimte 'over', dat wil zeggen dat deze niet wordt 'vol gevlogen'. In de militaire geluidruimte van Eindhoven is ruimte gereserveerd voor de officiële reserveveldfunctie voor jachtvliegtuigen die in uitzonderlijke gevallen wordt gebruikt. Als de reserveveldfunctie niet wordt ingezet, mag de daarbij behorende geluidruimte worden gebruikt voor andere nevenfuncties (zie toelichting bij Luchthavenbesluit Eindhoven). Het verminderen van de transportvliegtuigcapaciteit is niet zomaar mogelijk. Nederland heeft afspraken en toezeggingen aan de NAVO na te komen wat betreft bondgenootschappelijk medegebruik, jaarlijkse oefenprogramma's en dergelijke. Het Agile Combat Employment-model (ACE) van de NAVO is bedoeld voor snelle proactieve en reactieve uitvoering vanaf 'main operating bases' (MOB, thuisbases) en 'deployment operating bases' (DOB, zoals Eindhoven met een transport- en reserveveldfunctie jachtvliegtuigen). De principes van wendbaarheid, weerbaarheid en versterking door ACE houden niet zonder meer in dat NAVO-capaciteiten kunnen of zullen worden verminderd op DOB Eindhoven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
757	De indieners vraagt of er al nulmetingen voor luchthavens en vliegbewegingen worden uitgevoerd en of er in het onderzoek naar geluid ook naar cumulatieve effecten van omliggende vliegvelden (Eindhoven, Weeze, Volkel) wordt gekeken.	De huidige situatie wordt in beeld gebracht in een zogenaamde leefomgevingsfoto. In deze leefomgevingsfoto wordt voor geluid, en de andere relevante thema's van de fysieke leefomgeving inzicht gegeven in de aanwezige contouren, waarden en de bijbehorende effecten op de omgeving en omgekeerd. Voor het onderzoek naar de huidige situatie gebruik gemaakt van kwalitatieve analyses op basis van bestaande	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		data. De bestaande data betreft onder andere bestaande contouren rondom vliegvelden, leefomgevingsdata die openbaar toegankelijk zijn (atlas leefomgeving, CBS, etc.) en openbare beleidstukken. Specifiek voor hindergegevens rondom bestaande vliegbases worden de jaarlijkse hinderrapportages en geluidbelastingsrapportages van de Koninklijke Luchtmacht betrokken bij het beschrijven van de bestaande hinder. Ten slotte wordt data vanuit de diverse planbureaus en informatie over de fysieke leefomgeving vanuit provincies, waterschappen en gemeenten betrokken bij de beoordelingen. In een MER is het verplicht om naar de cumulatieve effecten te kijken. De effecten van het voorlopig voorkeursalternatief (dat dus bestaat uit alle behoeften) zal in het planMER daarom in samenhang – dus integraal – worden beoordeeld. Bijvoorbeeld op de totale impact op Natura 2000 (in plaats van alle behoeften apart). In het MER zal daarnaast beknopt worden beschouwd wat de effecten zijn van ontwikkelingen in het buitenland op activiteiten van Defensie in Nederland.			
758	De indiener vraagt waarom de heropening van de Peel niet explicieter wordt genoemd in de NRD.	Vliegbasis De Peel wordt op pagina 90 van het NRD genoemd als één van de te onderzoeken alternatieven voor de behoefte aan jachtvliegtuigen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
759	De indiener vraagt naar de alternatieven in het buitenland?	In de ruimtebehoefte voor jachtvliegtuigen die Defensie in Nederland nodig heeft is rekening gehouden met het optimaliseren van de mogelijkheden voor opleiding en training in het buitenland en het gebruik van vliegsimulatoren. Defensie moet daarnaast echter ook rekening houden met extra jachtvliegcapaciteit in Nederland vanwege bondgenootschappelijke verplichtingen en taken zoals NAVO-oefeningen en de (tijdelijke) stationering van jachtvliegtuigen van bondgenoten in de fase van troepenopbouw in vredetijd of in de voorfase van een dreigend conflict.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
760	De indiener vraagt aandacht voor de referentiesituatie rondom de te onderzoeken alternatieven.	De referentiesituatie wordt voor alle behoeften zorgvuldig in beeld gebracht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

761	Indiener uit ongenoegen over de houding, bijdrage en inbreng van Defensie in de commissie COVM. Defensie neemt de belangen van burens niet mee, waardoor Defensie als onbetrouwbare partner wordt gezien.	Defensie betreurt dat de indiener zich niet gehoord en gesteund voelt in de commissie COVM, aangezien Defensie waarde hecht aan een goede relatie met haar burens als betrouwbare partner. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
762	De indiener uit bezwaar tegen procedure reactivering vliegbasis de Peel in de zomermaanden.	Defensie neemt kennis van deze zienswijze en zal dit betrekken bij de te maken integrale afweging van alternatieven.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
763	De indieners vragen om compensatie.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als daar in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
764	Indieners vragen om voor mogelijke toekomstige schade een onafhankelijke partij de schade te laten bepalen en de verdere uitwerking hiervan te laten voorzien in de huidige plannen.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van jachtvliegtuigen op geluid voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht in deze latere fase blijken dat er economische schade ontstaat, dan kan een aanvraag worden ingediend voor de regeling voor nadeelcompensatie van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
765	De indiener is van mening dat dat de dreiging van oorlog niet reëel is, en overdreven wordt.	Defensie begrijpt dat de analyse uit het NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wil voorbereiden.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
766	De indieners vragen of, indien De Peel gereactiveerd wordt, het mogelijk is dat er ieder jaar in januari al duidelijkheid kan zijn over vliegactiviteiten bij de Peel in het betreffende jaar zodat hiermee rekening kan worden gehouden bij het plannen van bedrijfsmatige en recreatieve activiteiten in de omgeving.	Het inplannen van jaarlijkse vliegactiviteiten valt buiten de reikwijdte van het planMER.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

767	Indiener vraagt om transparantie en burgerparticipatie in het proces.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
768	Indiener vraagt om meer participatie met burgers, bedrijven en medeoverheden.	Defensie neemt notie van deze zienswijze. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatief worden bepaald. Ook zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Na publicatie van het programma NPRD is het ook mogelijk daarop een zienswijze in te dienen.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
769	Indiener verzoekt om de situatie van de ondernemers en omwonenden in de omgeving van Vredepeel goed mee te nemen in de besluitvorming over de locatie en snel duidelijkheid te geven over hun toekomstperspectief	Defensie begrijpt goed dat het voor de melkveehouders, en andere omwonenden en ondernemers, ingrijpend is dat het langer duurt voordat er duidelijkheid komt over de toekomst van de vliegbasis. Maar, juist omdat de impact van een mogelijke reactivering van vliegbasis De Peel voor de regio zo groot is, heeft Defensie er voor gekozen om via het NPRD reactivering van De Peel nationaal af te wegen tegen alternatieven. De onvermijdelijke consequentie hiervan is dat er langer onzekerheid zal zijn. In de komende periode worden per provincie gebiedsbijeenkomsten georganiseerd waaraan iedereen deel kan nemen. De data worden gepubliceerd op de website van Defensie. In deze bijeenkomsten is er voor eenieder alle ruimte om aanvullende inzichten en belangen aan ons mee te geven. Definitieve besluitvorming over een voorkeursalternatief is aan het kabinet dat de nationale beleidsvisie Ruimte voor Defensie naar verwachting eind 2024/begin 2025 zal vaststellen.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
770	De indieners willen er op wijzen dat er in 1982 geluidscontouren zijn afgesproken voor de provincie Friesland.	Het uitbreiden van geluidscontouren valt niet binnen de reikwijdte van het planMER. In het planMER doet Defensie enkel vergelijkend onderzoek naar de mogelijkheden binnen de contour. Uit dit onderzoek kan blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de nieuwe en grotere vliegbehoefte van Defensie. Het kabinet zal bij het besluiten van een voorkeursalternatief een afweging moeten maken waarbij eerder gemaakte afspraken	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		onderdeel zijn van het afwegingskader. Dit kan resulteren in een keuze waarbij aanpassing van de contour nodig blijkt.			
771	De indieners vragen isolatie voor woningen; daarbij verzoeken ze de maximale geluidsniveaus in de woningen in acht te nemen.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit of en waar de toename van jachtvliegtuigen wordt geacommodeerd. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
772	Indiener gaat graag met Defensie in gesprek over de plannen bij Marssum en over de gesprekken die hierover met de staatssecretaris zijn gevoerd.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatief worden bepaald ter gezamenlijke verkenning van de schuurpunten en koppelkansen. Hierbij is ruimte om nader in gesprek te gaan over de gesprekken die met de staatssecretaris zijn gevoerd.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
773	De indiener vraagt hoe het NPRD zich verhoudt tot tijdelijk benodigde ruimte, zoals voor grootschalige oefeningen.	Defensie heeft in de benodigde ruimte voor jachtvliegtuigen rekening gehouden met het tijdelijk stationeren van vliegtuigen van bondgenoten bijvoorbeeld in het kader van internationale oefeningen in NAVO-verband. Nederland heeft zich in 2012 en 2016 gecommitteerd aan het ter beschikking stellen van totaal 4 locaties aan de NAVO.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
774	De indiener pleit voor een uitgebreid onderzoek naar integrale kosten die gepaard gaan met de mogelijke uitbreiding van de Peel.	Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen mede op basis van input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit verder aan te passen. In deze fase zullen de kosten van alternatieven op hoofdlijnen in beeld worden gebracht en worden betrokken bij de integrale afweging door het kabinet. Bij deze onderzoeken is de reikwijdte en het detailniveau erop gericht dat inzicht wordt gegeven	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		in de locatie-onderscheidende aspecten en niet op gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot omgevingsaspecten. De kosten voor eventuele reactivering van De Peel (of een ander alternatief) zullen in vervolgonderzoeken nog in meer detail beschouwd moeten worden. Dit betekent ook dat een concreet antwoord op de exacte effecten en kosten in deze fase niet gegeven kan worden maar ook niet nodig is om alternatieven te kunnen afwegen.			
775	De indieners willen er op wijzen dat het vergroten van de capaciteit op de vliegbasis in Leeuwarden in strijd zou zijn met het ACE-concept.	Indien alleen de capaciteit op vliegbasis Leeuwarden zou worden vergroot, zou inderdaad het ACE-concept (Agile Combat Employment) niet of nauwelijks worden ingevuld. Wel zou meer ruimte voor (internationale) activiteiten ontstaan. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het kabinet beslist of en waar er meer jachtvliegtuigen kunnen komen, deels gebaseerd op het planMER.	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
776	De indiener stelt dat De Peel als een nieuwe locatie dient te worden onderzocht, omdat er niet eerder natuurtoestemming is verleend, en de activiteiten niet sinds de referentiesituatie aanwezig waren.	Vliegbasis De Peel is één van de alternatieven in het planMER. In het planMER wordt de referentiesituatie gebruikt om inzicht gegeven in de effecten van alternatieven en niet naar de juridische haalbaarheid	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
777	De indieners stellen dat de NRD een onvoldoende beoordelingssystematiek bevat waardoor alternatieven onvoldoende in beeld zijn gebracht; zij stellen dat vliegveld Lelystad aan de alternatieven toegevoegd dient te worden. Daarnaast stellen de indieners dat de onderzoeksstrategie voor het planMER te summier in opzet is, en niet voldoet aan geldende richtlijnen. De indieners stellen dat er meer diepgang geboden dient te worden, en dat cumulatieve effecten ook meegenomen dienen te worden.	In lijn met deze zienswijze neemt Defensie Lelystad Airport mee als te onderzoeken alternatief bij civiele luchthavens. Het integrale beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Overigens wordt opgemerkt dat voor de thema's geluid, luchtkwaliteit, omgevingsveiligheid en stikstofdepositie kwantitatief (passend bij deze fase) wordt verricht. Cumulatief onderzoek is onderdeel van het planMER bij de relevante thema's en behoeften	Overige reacties	Proces NPRD	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

778	Indiener wijst Defensie op de toekomstige plannen in Leeuwarden op woningbouw en vluchtelingenopvang.	In het planMER worden de effecten op vastgestelde woningbouwprojecten meegenomen. Defensie heeft samen met het Rijksvastgoedbedrijf de betreffende gemeente benaderd over de bouw van woningen nabij het vliegveld.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
779	Indieners vragen hoe Defensie zorgt voor goede afweging met andere ruimtelijke opgaven.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
780	Indieners wijzen erop dat in het Ontwikkelperspectief NOVEX De Peel wordt geconcludeerd dat het heropenen van de vliegbasis in geen van de scenario's een wenkend perspectief is.	In het Ontwikkelperspectief NOVEX De Peel is opgenomen dat heropening geen wenkend perspectief is, maar alle partijen hebben daarin ook aangegeven dat uit een oogpunt van nationale veiligheid en operationele gereedheid van de krijgsmacht indringende vraagstukken aan de orde kunnen zijn. In het planMER wordt rekening gehouden met NOVEX-opgaven. Het is vervolgens aan het kabinet om een afweging te maken en te besluiten wat het voorkeursalternatief wordt.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
781	Indiener vraagt hoe met het stikstofprobleem in De Peel rondom de vliegbasis en nabij Natura 2000 gebieden omgegaan wordt.	In het planMER worden de effecten van stikstof voor de verschillende alternatieven voor toename gebruik jachtvliegtuigen onderzocht. Dit op basis van enkele globale stikstofdepositieberekeningen. Hiervoor wordt in het planMER met behulp van rekensoftware AERIUS (indicatief en globaal) inzichtelijk gemaakt wat de stikstofdepositie per te onderzoeken alternatief is op een abstractieniveau dat nodig is om alternatieven te kunnen vergelijken en afwegen. Op basis van deze inzichten kan het kabinet een voorkeursalternatief voor de activiteit kiezen.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
782	Indiener wijst op interferentie met grote maatschappelijke opgaven in Noord Brabant (NPLG, landbouw, energietransitie en woningbouw).	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals NPLG, landbouw, energietransitie en woningbouw. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief gaat nemen. De interferentie met grote maatschappelijke opgaven maakt	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		dus deel van uit van de integrale afweging.			
783	Indieners vragen hoe de omvang van het beperkingengebied (LIB5) in overeenstemming gebracht kan worden met de limitering die dit met zich meebrengt voor andere activiteiten.	Het beperkingengebied LIB5 betreft een beperkingengebied uit het Luchthavenbesluit van Schiphol. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het kabinet beslist of en waar er meer jachtvliegtuigen kunnen komen, deels gebaseerd op het planMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
784	Indiener stelt dat in het beoordelingskader geen rekening wordt gehouden met Internationale /Europese verplichtingen en afspraken en de gevolgen van/voor luchthavens (burgerluchtvaart) en vliegbasissen (militair) over de grens.	In het planMER wordt onderzocht in hoeverre de militaire activiteiten inpasbaar zijn in het luchtruim. Buitenlandse defensieontwikkelingen vallen buiten de reikwijdte van het planMER. Deze vinden plaats op initiatief van de Duitse of Belgische overheid in een ander (ruimtelijk) spoor dan het NPRD. Vanuit het verdrag van Espoo hebben landen afgesproken om in grensgebieden elkaar te informeren en te betrekken. België en Duitsland zijn verplicht om Nederland te informeren bij een uitbreiding (dus niet als het gelijk blijft) van nieuwe activiteiten.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
785	Indiener stelt dat de regio's Noord-Oost Brabant en Zuid-Oost Brabant al tegen beperkingen aanlopen van de mogelijkheden voor windenergie.	In de huidige situatie is bekend dat windmolens en de defensie activiteiten in deze regio lastig te verenigen. Defensie voert hierover gesprekken met de regio en andere departementen. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de Regionale Energiestrategie zijn opgenomen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
786	Indiener zegt dat een nieuw windmolenpark van Zeeuwind wordt aangelegd met 15 molens van 200 m tiphoogte naast het Schelde-Rijn kanaal zuidkant.	Defensie onderzoekt reeds in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden plannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

787	Indiener vraagt aandacht voor waardedaling woning door toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit, voor compensatie, en voor effecten op leefbaarheid en gezondheid.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER wordt geen waardevermindering berekend van het onroerend goed omdat dit inzichten zijn die later, na de locatiekeuze door het kabinet, in een lokaal gebiedsproces mee worden genomen. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
788	Indiener ziet het ruimtelijk en ruimte van de voorgenomen outer horizontal surface op de omgeving als onevenredig.	Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart .	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
789	Indiener vraagt om effecten van uitbreiding jachtvliegtuigcapaciteit op recreatie, toerisme, energie- en landbouwtransitie goed in beeld te brengen.	Defensie brengt de impact van de ontwikkeling op recreatie, toerisme, energie- en landbouwtransitie in het planMER in beeld. Deze aspecten worden op hoog abstractieniveau inzichtelijk gemaakt in het planMER, voor zover ze relevant zijn voor het onderscheiden van een voorkeur. De concrete uitwerking van deze aspecten zal voor alle locaties in het gebiedsproces nader worden uitgewerkt. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
790	Indieners achten woningbouw en een nabije militaire vliegbasis voor jachtvliegtuigen onverenigbaar (oa Volkel, Eindhoven, De Peel).	Defensie begrijpt de zorgen en daarom onderzoekt het ook de effecten van meerdere alternatieven en varianten. In het planMER wordt de impact meegenomen op de woningbouwplannen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De impact wordt op deze wijze betrokken bij de besluitvorming over een voorkeursalternatief. Bij de uitwerking van de plannen op de	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		voorkeursalternatief zal Defensie met betrokken gemeenten in gesprek gaan om onnodige beperkingen voor woningbouw te voorkomen.			
791	Indiener vraagt aandacht voor gevolgen regionale economie en woningbouw door komst Defensie (reactivering de Peel).	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en vice versa op de omgeving. Hierbij komen verschillende aspecten aan bod, waaronder regionale economie en woningbouw. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
792	Indiener vreest dat toename activiteit jachtvliegtuigen ten koste gaat van woongenot en is bereid tot overleg over geschiktheid van zijn grond voor uitbreiding.	Defensie begrijpt de zorg van de indiener. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding jachtvliegtuigen voor de verschillende alternatieven onderzocht. Waaronder ook de effecten op gezondheid en leefklimaat. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. In een latere fase, als de locatiekeuze bekend is In een latere fase, na de keuze van de voorkeursalternatief, worden dit verder uitgewerkt en wordt meer detailonderzoek gedaan. Ook voor het aspect gezondheid en eventuele aankopen van gronden mocht dat aan de orde zijn.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
793	Indiener vraagt aandacht voor gevolgen woningbouw door komst Defensie.	Defensie begrijpt de zorgen en daarom onderzoekt het ook de effecten van meerdere alternatieven en varianten. In het planMER wordt de impact meegenomen op de woningbouwplannen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De impact wordt op deze wijze betrokken bij de besluitvorming over een voorkeursalternatief. Bij de uitwerking van de plannen op de voorkeursalternatief zal Defensie met betrokken gemeenten in gesprek gaan om onnodige	Ruimtegebruik	Grondeigendom	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		beperkingen voor woningbouw te voorkomen.			
794	Indieners vragen aandacht voor de economische gevolgen op verschillende sectoren (paardenhouderijen, intensieve veehouderijen, akkerbouw, recreatie) bij reactivering van De Peel (oa ivm de verdeling van milieu- en stikstofruimte) en voor het effect op dieren en verzoeken dit in de weging mee te nemen.	Defensie begrijpt genoemde zorgen en onderzoekt in het planMER de effecten van de behoefte toename gebruik jachtvliegtuigen op de omgeving. De impact op economische activiteiten worden bij de verschillende alternatieven meegenomen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Landbouw	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
795	Indiener vraagt aandacht voor effect van startbaan op grondwaterpeil ivm omliggende landbouw.	Defensie beoordeelt de effecten die ontwikkelingen hebben op de beschikbaarheid van drinkwater en daarbij behorend de drinkwater(reserverings-)gebieden. In het planMER wordt de door indiener gevraagde beslisinformatie inzichtelijk gemaakt. Verdroging is een mogelijke verstoringsfactor voor natuurgebieden die behandeld wordt in het planMER. De effecten die een ontwikkeling heeft op natuurgebieden (o.a. Natura200, NNN-gebieden) wordt door Defensie beoordeeld en meegewogen met de locatiekeuze. Daarnaast doet Defensie op dit moment nader onderzoek naar de hydrologie. Dat onderzoek moet ten behoeve van de Gebiedsgerichte Aanpak De Bult meer inzicht geven in de samenhang tussen de drainage onder de rolbaan en de verdroging van N2000 de Bult, inclusief een verkenning van mogelijk te treffen maatregelen. Dit onderzoek maakt geen onderdeel uit van het planMER.	Ruimtegebruik	Landbouw	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
796	Indiener wijst op de gevolgen voor veeteelt in Merselo.	Defensie is op de hoogte dat jachtvliegtuigen effecten hebben op vee. Bij de uitvoering van de activiteiten probeert Defensie zoveel mogelijk schade te voorkomen. Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Het beoordelingskader voor het planMER zal op dit punt worden uitgebreid om hierover aanvullend inzicht te verschaffen. Hiervoor wordt aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-	Ruimtegebruik	Landbouw	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.			
797	Indiener vindt uitbreiding van militaire luchtactiviteiten onwenselijk voor de cliënten vanwege de korte afstand van de bedrijfsperven van de cliënten van vliegbasis Volkel en Eindhoven.	Defensie begrijpt dat de omgeving van een (militair) vliegveld hinder ervaart. Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving in het planMER. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
798	Indiener uit bezwaar tegen benutten van stikstofruimte door Defensie.	Daar waar dat volgens de huidige wet- en regelgeving mogelijk is, zal Defensie als dat nodig is stikstofruimte benutten. Waar Defensie stikstofruimte nodig heeft, zal blijken uit de onderzoeken in het planMER en de voorkeursalternatief die het kabinet kiest op basis van de alternatievenstudies. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Ruimtegebruik	Landbouw	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
799	Indiener vraagt naar de effecten op landbouwgewassen. In het kader van calamiteiten is bekend dat kerosine tijdens de vlucht geloosd moet worden om een veilige landing van een toestel te kunnen garanderen. Hoe denkt de Defensie om dit in het Peelgebied op een veilige en verantwoorde manier te kunnen doen, zonder dat dit negatieve effecten heeft op de land- en tuinbouw.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en vice versa op de omgeving. Hierbij komen verschillende aspecten aan bod, waaronder de effecten op landbouw en luchtkwaliteit. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
800	De indiener vraagt of een F-35 in de lucht gehoorschade kan veroorzaken bij wandelaars.	Dit is mede afhankelijk van de afstand tussen de F-35 en de wandelaars. De belangrijkste aspecten die van invloed zijn op gezondheid, waaronder geluid zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Defensie vindt dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F35 en is hierover in gesprek met RIVM, VWS. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de verhoogde steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids(belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd zou kunnen worden. Over de	Ruimtegebruik	Recreatie	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

		concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie later dit jaar afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's.			
801	Indiener stelt dat zijn cliënten primair van mening zijn dat hun (agrarische) bedrijfsmatige exploitatie een met een militaire luchtbasis onverenigbare activiteit betreft. In dat kader is het onaanvaardbaar om een uitbreiding van de luchtvaartactiviteiten op vliegbasis Volkel te overwegen.	Defensie begrijpt de zorgen van de cliënt van de indiener, in het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht. De impact op agrarische bedrijven in de nabijheid van de zoeklocaties maakt onderdeel uit van het beoordelingskader. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
802	Indieners stellen dat de vliegbewegingen gevolgen hebben voor de economie (denk aan diverse vakantieparken, recreatiewoningen, campings, horeca, de land- en tuinbouw, de paardenhouderijen en de intensieve veehouderij en bedrijfsvoering van de omliggende regio, net als mogelijke ontwikkelingsplannen (zoals woningbouw). De vraag is hoe Defensie hier rekening mee houdt (denk aan compensatie).	Defensie begrijpt genoemde zorg en onderzoekt in het planMER de effecten van de behoefte toename gebruik jachtvliegtuigen op de omgeving. De impact van de ontwikkeling op economische activiteiten wordt meegenomen in het planMER. Verder worden ook de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
803	Indieners stellen dat waardevermindering van het onroerend goed en huizenbezit plaats zal vinden en dat dit door een onafhankelijke organisatie moet worden bepaald zodat Defensie compensatie kan bieden. Daarnaast geeft een indiener aan daarom ook meer virtueel te oefenen.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In planMER wordt geen waardevermindering berekend van het onroerend goed omdat dit inzichten zijn die later, na de locatiekeuze door het kabinet, in een lokaal gebiedsproces mee worden genomen. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend. Defensie zet simulatoren zoveel als mogelijk in. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
804	Indiener stelt dat de Notitie de kansen voor werkgelegenheid erg rooskleurig voorstelt. Defensie is een overheidsinstelling welke gebonden is aan de Europese aanbestedingsregelgeving, de omgeving / bedrijven maken hier weinig tot geen kans. Grote (landelijke/Europese) partijen kunnen de (immense) contractvorming enkel aan. Als er meer mensen bij Defensie gaan werken, dan betekent dit dat het	De impact op werkgelegenheid is onderdeel van het planMER. De contractvorming en het inzetten van lokale aanbieders valt buiten de scope van het planMER. Bij de uitwerking van de plannen gaat Defensie graag met de omgeving in gesprek, onder andere over eventuele verdringing op de arbeidsmarkt.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

	huidige tekort aan arbeidspotentieel in het bedrijfsleven nog groter wordt. Met als gevolg dat het bedrijfsleven niet meer aan de vraag van de samenleving kan voldoen.				
805	Indiener stelt dat voorgenomen uitbreidingsplannen van de vliegbasis een bedreiging vormen voor het bedrijf of de ambitie om een bedrijf in de toeristische sector op te zetten, aangezien de toenemende geluids- en milieuovertlast de aantrekkelijkheid van de regio voor toeristen vermindert. Voor Toverland geldt ook dat shows en attractie effecten niet goed hoorbaar blijven. Daarbij kan de verstoring van het natuurlijke ecosysteem als gevolg van deze plannen een directe impact hebben op de beleving van bezoekers en de ecologische waarde van de regio.	In het planMER worden de effecten van geluid op verschillende functies in de omgeving voor de verschillende alternatieven in beeld gebracht, ook op omliggende recreatiegebieden. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. In de uitwerking van de plannen op de voorkeursalternatief gaat Defensie graag in gesprek met de omgeving om de overlast tot zo veel mogelijk te beperken.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
806	Indieners stellen dat dergelijke ontwikkelingen afbreuk doen aan het ondernemingsklimaat voor paardenbedrijven en effect hebben op de leefomgeving en de gezondheid en veiligheid voor paard en mens. Dit is zeer bedreigend voor wedstrijd- fok- en handelsstallen met hoogwaardig paardenmateriaal, waarbij bijvoorbeeld een enkel paard een waarde van vele miljoenen kan vertegenwoordigen. Als het vestigingsklimaat geweld wordt aangedaan, zal dat direct gevolgen hebben. Niet alleen voor de bestaande bedrijven, maar zeker ook voor potentials. De investeringen die in de hippische sector zijn gedaan gaan daardoor teniet.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Het beoordelingskader voor het planMER zal op dit punt worden uitgebreid om hierover aanvullend inzicht te verschaffen. Hiervoor wordt aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
807	Indiener stelt dat de vervangende werkgelegenheid op de agenda moet komen voor burgerpersoneel uit de regio gezien het mogelijk overbodig worden van de militaire vliegveld Geilenkirchen.	Vliegveld Geilenkirchen maakt geen onderdeel uit van de NRD en het planMER	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
808	Indiener stelt dat extra gebruik van de vliegbasis de ontwikkelingsmogelijkheden van woningen in de vier dorpskernen beperken.	Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke,	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

		woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. De impact wordt op deze wijze betrokken bij de besluitvorming over een voorkeursalternatief.			
809	Indiener uit bezwaar tegen reactivering van de Peel vanwege een voormalige nertsenhoudery waarin zij nu al beperkt worden in de mogelijkheden tot herbestemming.	Defensie neemt kennis van de zienswijze tegen de reactivering van de Peel. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht op de effecten van de voorgenomen ontwikkeling op verschillende milieu-aspecten. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
810	Indieners vragen zich af hoe Defensie denkt de omvang van het beperkingengebied (LIB5) in overeenstemming te kunnen brengen met de enorme limitering die dit met zich meebrengt voor de economische en woningbouw opgaven binnen dit gebied.	Het beperkingengebied LIB5 betreft een beperkingengebied uit het Luchthavenbesluit van Schiphol. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het kabinet beslist of en waar er meer jachtvliegtuigen kunnen komen, deels gebaseerd op het planMER.	Sociaal en economie	Economie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
811	Indiener vraagt aandacht voor huidige leefbaarheid Vredepeel en dat dit niet achteruit mag gaan als gevolg van reactivering van vliegbasis de Peel.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en worden de effecten op verschillende onderdelen van de leefomgeving in beeld gebracht zoals recreatie, woningbouwplannen en hinder. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
812	Indiener geeft onzekere toekomst met betrekking tot leefomgevingskwaliteit aan.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Leefomgevingskwaliteit is een breed begrip. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en worden de effecten op verschillende onderdelen van de leefomgeving in beeld gebracht zoals recreatie, natuur en hinder. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit
813	Indiener wijst er op dat defensieactiviteit ongewenste druk op de grondmarkt geeft waardoor er te weinig woningen gebouwd kunnen worden.	Defensie begrijpt de zorgen en daarom onderzoekt het ook de effecten van meerdere alternatieven en varianten. In het planMER wordt de impact meegenomen op de woningbouwplannen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De impact wordt op deze wijze betrokken bij de besluitvorming over een voorkeursalternatief. Bij de uitwerking van de plannen op de voorkeursalternatief streeft Defensie ernaar om verdringing op de grondmarkt te beperken. Hierover gaat Defensie graag met de omgeving in gesprek.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	VIII. Toename gebruik jachtvlieg tuigcapaciteit

814	Indiener heeft zorg dat de woningbouwmogelijkheden worden beperkt als gevolg van de toename van jachtvliegtuigen waardoor de leefomgeving verslechterd.	Defensie begrijpt de zorgen en daarom onderzoekt het ook de effecten van meerdere alternatieven en varianten. In het planMER wordt de impact meegenomen op de woningbouwplannen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De impact wordt op deze wijze betrokken bij de besluitvorming over een voorkeursalternatief. Bij de uitwerking van de plannen op de voorkeursalternatief zal Defensie met betrokken gemeenten in gesprek gaan om onnodige beperkingen voor woningbouw te voorkomen.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit
815	Indiener vraagt om mitigerende maatregelen vanuit Defensie ten behoeve van de leefbaarheid.	In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht en worden de effecten op verschillende onderdelen van de leefomgeving in beeld gebracht zoals recreatie, natuur en hinder. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. In de uitwerking op de voorkeursalternatief zullen mitigerende maatregelen worden onderzocht indien deze meerwaarde kunnen bieden voor de leefbaarheid.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	VIII. Toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit

4.1.9 IX. Onbemande maritieme helikopters

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeftes
816	Indiener wijst erop dat kwetsbare kustgebieden moeten worden ontzien van onbemande helikopters vanwege verstoringseffect op vogels en de kernkwaliteit stilte, rust en ruimte zoals vastgelegd in het Noordzeeakkoord.	In het planMER wordt voor de behoefte voor onbemande maritieme helikopters een alternatief onderzocht waarbij kwetsbare gebieden zo veel mogelijk ontzien worden. In het planMER worden de corridors die hiervoor aangeduid zijn in de NRD onderzocht. De mogelijke verstoring van deze corridors voor o.a. vogels wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	IX. Onbemande maritieme helikopters
817	Indiener wil dat de thema's recreatie en landbouw worden toegevoegd aan het beoordelingskader, behalve wanneer duidelijk gemaakt kan worden dat er geen effect is vanwege de hoogte waarop gevlogen wordt.	Recreatie en landbouw vallen binnen het beoordelingskader voor het planMER onderzoek.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IX. Onbemande maritieme helikopters
818	Inspreker wil dat in het kader van NPRD onderzoek wordt gedaan naar de effecten op natuur en landschap rondom Maritiem Vliegkamp De Kooy.	De aspecten natuur en landschap worden binnen het planMER reeds beoordeeld voor de direct omgeving waar de ontwikkelingen en/of activiteiten beoogd zijn. Gedetailleerd onderzoek vindt plaats bij een volgende fase, indien sprake is van een projectMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IX. Onbemande maritieme helikopters
819	Indiener stelt dat de directe route van alternatief 1 impact kan hebben op activiteiten van paracentrum Texel en stelt dat het onduidelijk is welke horizontale separatie benodigd is / wordt aangehouden. Daarnaast adviseert steller eventuele vliegroutes langs bestaande vaarroutes te leggen om daarmee de impact op luchtsporten te minimaliseren.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	IX. Onbemande maritieme helikopters
820	Indiener uit omwille van de bedrijfsvoering bezwaar tegen de corridor voor onbemande vliegtuigen aan de oostzijde van Texel. Verzoekt de corridor ten westen van Texel in te plannen.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IX. Onbemande maritieme helikopters

821	Indiener uit omwille van externe veiligheid bezwaar tegen drones met wapening die over Texel kunnen vliegen. Verzoekt de corridor ten westen van Texel in te plannen.	Defensie bedankt de indiener voor het uiten van deze zorgen. In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Omgevingsveiligheid valt ook binnen het beoordelingskader. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IX. Onbemande maritieme helikopters
822	Indiener verzoekt niet over Texel te vliegen en uit te gaan van alternatief 2 en 3.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	IX. Onbemande maritieme helikopters
823	Indieneer verzoekt geen beperkingen in te stellen voor overig vliegverkeer in- en boven laagvlieggebieden	Het wel of geen extra beperkingen opleggen in en boven laagvlieggebieden valt niet binnen de reikwijdte van het planMER. In het planMER doet Defensie enkel vergelijkend onderzoek naar de verschillende mogelijkheden voor locaties voor laagvlieggebieden.	Overige reacties	Overig	IX. Onbemande maritieme helikopters
824	De indieners zouden graag de thema's recreatie, gezondheid, landbouw, erfgoed, en energietransitie willen toevoegen aan het onderzoek over de vlieghoogte van drones.	Recreatie, gezondheid, landbouw, beschermde culturele erfgoedwaarden en energie vallen binnen het beoordelingskader.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	IX. Onbemande maritieme helikopters

4.1.10 X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeftes
825	Indiener vraagt aandacht voor de bedrijfszekerheid van luchthaven Teuge met militair gebruik, omdat de standplaats van een traumahelikopter anders onzeker is, wat de traumazorg in gevaar kan brengen. Ook vraagt indiener aandacht voor de functie van deze luchthaven voor het duurzaam/elektrisch vliegen.	Een veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat een toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. In het planMER wordt globaal inzicht gegeven in de impact op het luchtruim. In vervolgprocedures, na vaststelling van NPRD, zal dit waar relevant nader beschouwd worden. Defensie heeft aandacht voor de duurzaamheidsmaatregelen van luchthaven Teuge en beperkt haar eigen ecologische voetafdruk waar mogelijk om de negatieve effecten op de omgeving te verminderen. Duurzaamheidsmaatregelen mogen echter geen onaanvaardbaar risico vormen voor inzetbaarheid en veiligheid van ons materieel en mensen.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
826	Indiener vraagt om concrete informatie omtrent drones: wat zijn de plannen voor transportdrones (qua aantal vliegbewegingen en vliegprofielen ten opzichte van ander vliegverkeer), wat is het effect op geluid van het vliegen met dergelijke drones (qua geluidscontouren en emissies) en welke alternatieve corridors zijn bestudeerd en waarop zijn deze geselecteerd.	De effecten die het vliegen met cargodrones op de omgeving zou kunnen hebben maken deel uit van het onderzoek dat momenteel plaatsvindt. In deze fase valt er daarom nog weinig te zeggen over de exacte vliegbewegingen, frequenties, geluidsvolumes, geluidscontouren en emissies. Het streven is wel dat landmachteenheden zich zo goed mogelijk kunnen voorbereiden op een inzet ter bescherming van Nederland. De vliegtijden zullen aansluiten op de oefeningen van landmachteenheden. Hierdoor is het mogelijk dat vluchten in de nachtelijke uren of op weekenddagen plaatsvinden.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
827	Indiener vraagt om concrete informatie omtrent drones en laagvliegen helikopters: aantallen, concrete plannen, effecten, overschrijdingen, alternatieven en belemmeringen.	De totale behoefte per jaar voor laagvliegen met helikopters in Nederland is 2500 uur. Hoeveel uur in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen, hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. De zoekgebieden in het NRD zijn geselecteerd op basis van geschiktheid. In eerste instantie is	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

		gelet op de afstand tot vliegbasis Gilze-Rijen, maritiem vliegveld De Kooy en vliegbasis Deelen, kwetsbare natuur en verstedelijking. In tweede instantie is beoordeeld welke gebieden het meest geschikt zijn voor gebruik, al is bekend dat binnen deze gebieden een beperkt gedeelte minder of niet geheel geschikt is. Daarom dient de optimale inrichting van het potentiële laagvlieggebied binnen de zoekgebieden nader te worden uitgewerkt. De mogelijke effecten van het vliegen met cargodrones op de omgeving en het verminderen van negatieve effecten, maken deel uit van het onderzoek dat momenteel plaatsvindt. In deze fase valt er dan ook nog weinig te zeggen over de exacte vliegbewegingen, frequenties, geluidsvolumes, geluidscontouren en emissies. Het streven is wel dat landmachteenheden zich zo optimaal mogelijk kunnen voorbereiden op een inzet ter bescherming van Nederland. Een veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat een toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. Naast de effecten op de fysieke omgeving, wordt ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.			
828	Indiener zegt dat het onduidelijk is wat voor cargo's deze drones gaan vervoeren en hoe veilig dit is voor inwoners.	De drones die worden aangeschaft, zullen worden ingezet om eenheden te bevoorraden in de breedste zin van het woord. Denk hierbij aan voedsel, water en uitrustingsstukken, maar ook eventueel munitie. Vanwege deze bijzondere lading van de cargodrones wordt de eventuele impact die dat op (de veiligheid van) de omgeving kan hebben zorgvuldig onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	X. Stationering en corridors onbeman de cargodrones
829	Indiener uit bezwaar tegen het instellen van de corridors, zoals deze zijn ingetekend in de NRD. Deze corridors hebben mogelijk effect op Luchthaven Teuge. Hierbij uit de indiener zorgen over de effecten op het milieu: door aanwezigheid van de corridors "alternatief 2" moeten vliegtuigen na de start of voor aankomst langer laag blijven vliegen om niet in één van de corridors terecht te komen. Daarnaast heeft laagvliegen een negatieve impact op de omwonenden rondom Luchthaven Teuge. Zij zullen hierdoor meer geluidsoverlast gaan ervaren.	Defensie vindt het belangrijk om de effecten van de voorgestelde ruimtebehoefte op het luchtruim, op luchtruimgebruikers en op de omgeving in beeld te brengen. Deze effecten worden integraal meegewogen in de alternatievenvergelijking en de uiteindelijke besluitvorming door het kabinet. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	X. Stationering en corridors onbeman de cargodrones

830	Indiener vraagt of er voor onbemande cargodrones ook rekening wordt gehouden met geluidsoverlast. Indiener vraagt naar het gebruik, de frequentie en de hoogte waarop er geoefend wordt. Dit, omdat rust gewenst is voor een prettig woonklimaat. Welke impact heeft vliegen met drones op de omgeving?	In het planMER onderzoekt Defensie welke impact de ontwikkeling heeft op de omgeving, waaronder geluidshinder. Deze impact wordt in beeld gebracht voor onder andere de stationering en corridors voor onbemande cargodrones.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
831	Indiener geeft aan geluidshinder te verwachten door de corridors van de cargodrones. Gevraagd wordt om een deel van de corridors voor de cargodrones ten westen van de N50 te verleggen richting het noorden van de gemeente Kampen.	In het planMER onderzoekt Defensie welke impact de ontwikkeling heeft op de omgeving, waaronder geluidshinder. De corridors zijn een eerste inschatting van de mogelijke vluchtroutes, waarvoor de eventuele effecten in beeld worden gebracht. Vervolgens wordt op basis van de effecten bepaald welke routes en aanpassingen hierin nodig zijn. De verwachte geluidshinder van een cargodrone is echter vele malen lager dan van bijvoorbeeld een helikopter.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
832	Indiener stelt dat de bereikbaarheid van Luchthaven Teuge wordt beperkt, terwijl er juist alternatieven in de NRD staan opgenomen om de hinder van passerende cargodrones tegen te gaan. Indiener verwacht dat het bemande luchtverkeer naar de luchthaven aanzienlijk meer zal zijn dan het verkeer van onbemande cargodrones van en naar oefengebieden.	De behoefte stationering en corridors onbemande cargodrones gaat alleen over onbemande drones. Het heeft geen invloed op bemand luchtverkeer. Wel wordt in het planMER nagegaan wat de impact van de cumulatie van beide is op bestaande luchthavens.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
833	Indiener wijst erop dat het instellen van nieuwe corridors voor drones de kans vergroot op botsingen tussen bemand en onbemand luchtverkeer, in het bijzonder rond luchthaven Teuge. Dit levert zowel in de lucht als op de grond een verhoogd veiligheidsrisico op. Beide corridors blokkeren het aanvliegen naar punt Sierra vanuit alle richtingen. Hierdoor neemt de kans op luchtruimschending aanzienlijk toe. Het veilig aanvliegen van de luchthaven via punt Sierra kan ook niet worden gegarandeerd.	In het planMER wordt globaal inzicht gegeven in de impact op het luchtruim. In vervolgprocedures, na vaststelling van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie, zal dit verder worden uitgewerkt.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
834	Indieners vragen om een evaluatie met aandacht voor rustgebieden en actuele natuurwaarden. Dit, omdat een corridor voor onbemande cargodrones tussen de Veluwe en Den Helder gaat over Wolderwijd, de Oostvaardse plassen en het Markermeer. Het effect op de Natura2000-instandhoudingsdoelen in deze gebieden is de indiener onduidelijk. De indiener geeft aan dat deze effecten gespecificeerd moeten worden in tijd en vlieghoogte.	In het planMER wordt onderzocht wat de betekenis van deze corridor is voor de natuurwaarde van de door indiener genoemde gebieden. De impact op de instandhoudingsdoelen van de gebieden worden meegenomen in het effectonderzoek. De nu voorziene corridors zijn 4.000 (1219 meter) voet breed en circa 1.500 (457 meter) tot 4.000 voet (1219 meter) qua hoogte.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

835	Indiener geeft aan dat de kans groot is dat er (kleine) fysieke aanpassingen in het gebied nodig zijn. De meeste oefengebieden liggen in of nabij beschermde natuurgebieden, waardoor de effecten groot kunnen zijn. Daarom wordt aangeraden de effecten van deze aanpassingen mee te nemen in de milieueffectrapportage.	Voor cargodrones zijn mogelijk enkele wijzigingen op het maaiveld nodig, zoals de benodigde infrastructuur om te stijgen en te landen. Deze locaties worden ingericht binnen bestaande vliegbases of terreinen waar helilandingen al mogelijk zijn. De verwachting is daardoor dat er nagenoeg geen aanpassingen nodig zijn 'op de grond', maar als dit zich voordoet worden de effecten hiervan wel meegenomen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
836	Indieners vragen om meer duidelijkheid over de impact op de omgeving door vliegen met cargodrones en de dirtstrip, zoals het aantal vluchten, de momenten van vliegen (permanent of periodiek, dag en/of nacht) en de route (wel niet over huizen).	De impact van deze activiteiten op de leefomgeving wordt op hoofdlijnen onderzocht in het planMER. Hierbij wordt gerekend met 240 vliegbewegingen per jaar voor transportvliegtuigen op de korte smalle onverharde landingsbaan. Dit komt gemiddeld neer op 24 vliegbewegingen per maand (over een periode van 10 maanden). De behoefte is om zowel overdag als 's avonds gebruik te maken van deze baan. Omdat bij inzet veelal ook 's nachts wordt gevlogen, moeten vliegers getraind zijn in het vliegen bij duisternis. Wat het vliegen met cargodrones betreft, zullen de vliegtijden aansluiten op de oefeningen van landmachteenheden. Hiervoor is het ook mogelijk dat vluchten in de nachtelijke uren of op weekenddagen plaatsvinden. De specifieke uitwerkingen van de manier van opereren volgen in een latere fase.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
837	Indiener maakt zich zorgen over de gevolgen van het vliegen met drones voor de radioastronomie.	Radioastronomie wordt toegevoegd aan het beoordelingskader van het planMER. Radioastronomie wordt daarmee onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet tot een besluit over een voorkeursalternatief zal komen.. Drones zijn onderhevig aan frequentiebeheer. Dit beheer gebeurt door NARFA (National Allied Radio Frequency Agency) en het bureau frequentiebeheer van het Commando Luchtstrijdkrachten. Op dit moment gelden de normale regels voor het overvliegen van de radiotelescoop LOFAR. Indien indiener hieraan een bijzondere status wilt geven, kan hiertoe een verzoek worden ingediend bij de luchtruimbeheerder.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
838	Indiener stelt dat de diverse genoemde corridors voor onbemande cargodrones onaanvaardbaar zijn voor de (zweef)vlieg- en para-activiteiten op Vliegveld Middenmeer, Teuge, Salland en ZCNOP/NLR. Daarnaast wordt gesteld dat de alternatieve routes naar Deelen onaanvaardbaar zijn voor Vliegveld	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook rekening gehouden met de cumulatie van effecten, bijvoorbeeld de hinder, van de behoeften tezamen op locaties. Op basis van dit onderzoek wordt een	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

	Middenmeer, Vliegveld Hilversum en de route van en naar Texel voor vliegverkeer.	voorkeursalternatief bepaald door het kabinet.			
839	Indiener wijst op de stapeling van allerlei activiteiten in het gebied van het Ketelmeer.	In het onderzoek wordt ook rekening gehouden met de cumulatie van effecten van de behoeften tezamen op locaties. Op basis van de uitkomsten uit dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief bepaald door het kabinet.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
840	Indiener maakt zich zorgen over de effecten van het vliegen met drones op mens en dier.	Defensie maakt de effecten op mens en dier inzichtelijk in het planMER. Op basis van de uitkomsten uit dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief bepaald door het kabinet.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
841	Indiener geeft aan dat een corridor voor cargodrones aansluit bij de ontwikkeling van het MITC te Marknesse.	Defensie is bekend met het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) en moedigt initiatieven, zoals die van het MITC, aan om mee te kunnen gaan in de innovatieve en hoogwaardige ontwikkelingen op het gebied van mobiliteit.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
842	Indiener uit bezwaar tegen de mogelijke komst van helikopters en drones vanwege het belang van windmolens, de impact op de omgeving en de momenteel ervaren overlast van bestaande vliegroutes.	De ruimtebehoeften van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
843	Indiener vraagt om de corridor voor de cargodrones ten Westen van de N50 te verlengen, zodat er geen cargodrones ter hoogte van de kruising tussen de N307 en de N50 oversteken. In plaats daarvan vliegen zij dan over het industriegebied ten noorden van Kampen.	Voor de corridors die in de NRD zijn ingetekend worden in het planMER de effecten op de fysieke leefomgeving onderzocht. Eén van de alternatieven is op zo'n manier ingetekend dat er zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met gevoelige gebieden, zoals natuurgebieden, verstedelijkte gebieden en stiltegebieden. De exacte route van corridors volgt in een latere fase.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

844	Indiener levert een uitgebreid en uitgewerkt en onderbouwd plan aan en onderbouwt dit als alternatief.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en de genomen moeite om een alternatief plan aan te dragen. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
845	Indiener ziet kansen voor de ontwikkeling van het MITC in Marknesse en vraagt daarbij rekening te houden met de milieuruimte.	Defensie is bekend met het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) en moedigt initiatieven, zoals die van het MITC, aan om mee te kunnen gaan in de innovatieve en hoogwaardige ontwikkelingen op het gebied van mobiliteit. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Marknesse is een van de plekken waar dit wordt onderzocht. Defensie onderzoekt in het planMER de aspecten die van toepassing zijn op de locatie en bijkomende ontwikkelingen. Milieuruimte weegt mee bij de locatiekeuze. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
846	Indiener stelt voor om knelpunten, die ontstaan wanneer Deelen als locatie wordt aangewezen voor de stationering van cargodrones, te voorkomen door meerdere alternatieven te onderzoeken.	Defensie brengt in de huidige fase de impact op de omgeving in beeld. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De impact van verkeer behoort tot de onderzoeksopgave. Na een locatiekeuze vindt er een gedetailleerd onderzoek plaats.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
847	Indiener vraagt of Defensie mogelijkheden ziet om fysieke locaties te delen met andere (maatschappelijke) partijen, waaronder hulpdiensten of bedrijven, zoals eerder ook gebeurde op vliegbasis Deelen.	Defensie heeft verschillende defensie terreinen waar zowel civiele als overheidspartijen medegebruiker zijn. Daar waar defensie activiteiten samen kunnen gaan met initiatieven en activiteiten van andere partijen, stelt Defensie haar terrein, voor medegebruik op één fysieke locatie, ook in de toekomst open.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

848	Indiener wijst op de druk die op vliegveld Teuge wordt gelegd en draagt Aeroclub Salland en het vliegveld naast Marknesse als alternatieve route/locatie aan.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en de genomen moeite om een alternatief plan aan te dragen. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
849	Indiener wijst op de mogelijkheden voor stationering en corridors voor onbemande cargodrones op vliegbases Twenthe en Deelen.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en de genomen moeite om een alternatief plan aan te dragen. Naast stationering op de vliegbasis Deelen wordt ook stationering van cargodrones op vliegbasis Twenthe in het planMER onderzocht. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
850	Indiener draagt vliegbasis Twenthe als mogelijke alternatieve locatie aan voor de behoefte 'stationering en corridors voor onbemande cargodrones'.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en het aandragen van een alternatief. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De alternatieven gaan uit van stationering van cargodrones op Deelen en om het zoeken naar corridors van Vliegbasis Deelen naar één of meerdere oefengebieden en corridors naar MVVK De Kooy en de kennishubs Marknesse en Vliegbasis Twenthe. Mede op basis van de uitkomsten van het onderzoek neemt het kabinet uiteindelijk een besluit.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
851	Indiener benoemt de volgende zaken: 1. De luchtvaart maakt veelvuldig gebruik van de onderste luchtlaag, 2. Bij Vliegbasis Deelen wordt weinig rekening gehouden met de huidige medegebruikers van het luchtruim, 3. De luchtvaart heeft bij het programma luchtruimherziening de wens uitgesproken om een betere aansluiting te vinden op het luchtruim met onze buurlanden.	Defensie begrijpt de zorgen over de effecten van voorgenomen activiteiten op het luchtruim waarvan gebruik maakt. Een veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voor Defensie voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. Naast de effecten op de fysieke omgeving, worden ook de effecten op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers onderzocht.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

852	Indiener vraagt wat de corridor voor Zeewolde betekent, wat de te verwachten impact daarvan is en op welke wijze deze behoefte is afgestemd met IenWhet Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) voor de oefengebieden van de burgerluchtvaart.	De eventuele impact van cargodrones op ander vliegverkeer en het verminderen van negatieve effecten maakt deel uit van het onderzoek dat momenteel plaatsvindt. Ook afstemming met andere luchtruimgebruikers en overheidsorganen maakt hier onderdeel van uit.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
853	Indiener vraagt aandacht voor eventuele knelpunten voor (zweef)vliegvelden in Soesterberg, Salland en Teuge die ontstaan door de corridors voor drones.	De eventuele impact van cargodrones op ander vliegverkeer en het verkleinen hiervan maakt deel uit van het onderzoek dat momenteel plaatsvindt. Ook afstemming met andere luchtruimgebruikers en overheidsorganen maakt hier onderdeel van uit.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
854	Indiener vraagt om specifieke informatie over de locatie en route, frequentie van het vliegen, impact op de omgeving en de effecten op het luchtverkeer.	In het planMER onderzoekt Defensie welke impact de ontwikkeling heeft op de omgeving, waaronder geluidshinder. Defensie heeft verschillende behoeften voor drones kenbaar gemaakt. Het aantal vluchten is nog niet te bepalen, omdat dit samenhangt met het aantal en het soort systemen die zowel de Koninklijke Marine als de Koninklijke Luchtmacht nog aan zullen schaffen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
855	Indiener vraagt naar zone waarin en met welke frequentie gevlogen gaat worden met cargodrones en vraagt de effecten op het luchtverkeer en de inwoners te onderzoeken.	Dit is nog onbekend. Defensie doet nog onderzoek naar met welke cargodrones in de toekomst geopereerd zal worden. De effecten op het luchtverkeer en omwonenden maakt onderdeel uit van het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
856	Indiener benoemt dat de corridor het voortbestaan van zweefvliegclub Teuge, Nationaal Zweefvliegcentrum Terlet en Vliegveld Salland bedreigt, benadrukt. Indiener benadrukt het belang om locatiealternatieven te onderzoeken en stelt Markenese en een alternatieve route vanaf Deelen naar Vliegveld de Kooy voor. Indiener stelt verder niet te verwachten dat er dagelijks met drones wordt gevlogen en het hierdoor mogelijk wordt om de corridor langs vliegveld Teuge regelmatig te sluiten (vanuit de gedachte van flexibele openingstijden).	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken naar de mogelijke effecten van de behoeften tezamen op locaties. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief bepaald door het kabinet. Na het vaststellen van een locatiealternatief vindt gedetailleerder onderzoek plaats in een projectMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
857	Indiener geeft aan dat een aantal ruimtevragen, die staan benoemd in de Notitie, verregaande consequenties heeft voor de exploitatie van Luchthaven Teuge. De indiener gaat graag in gesprek met Defensie om alternatieve mogelijkheden te verkennen en om gezamenlijk te onderzoeken of en hoe de plannen van Defensie effect hebben op de vliegoperaties van Luchthaven Teuge.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie een van de ruimtevragers is naast de lokale belangen in de omgeving. Het uiteindelijke locatiealternatief wordt vastgesteld door het kabinet door middel van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, de ingediende zienswijzen, de gevoerde bestuurlijke gesprekken en de beleidsvisie van Defensie.	Overige reacties	Overig	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

		Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces, waarbij de effecten op de omgeving en bestaande activiteiten worden meegenomen.			
858	Indiener wijst erop dat de gestelde ruimtevraag voor cargodrones de mogelijkheden voor zweefvliegen en de lichte luchtvaart ernstig beperkt en stelt alternatieve oplossingen voor.	Defensie onderkent dat de ruimtevraag voor cargodrones mogelijk schuurpunten oplevert met zweefvliegers en de lichte luchtvaart, gezien de ruimte die ook zij nodig hebben. De effecten hiervan worden in beeld gebracht via het planMER. Daarbij wordt opgemerkt dat de daadwerkelijke invulling van de corridors nadat het voorkeursalternatief is vastgesteld door het kabinet verder wordt uitgewerkt. De genoemde aandachtspunten kunnen hierbij betrokken worden.	Overige reacties	Overig	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
859	Indiener vraagt binnen welke zone en hoe vaak de cargodrones vliegen en welke gevolgen dit heeft voor onze inwoners. Daarnaast vraagt de indiener naar de eventuele effecten op het huidige luchtverkeer.	Het streven is dat eenheden zich zo goed mogelijk kunnen voorbereiden op een inzet ter bescherming van Nederland. De vliegtijden zullen daarom aansluiten op de oefeningen van landmachteenheden. Hierdoor is het mogelijk dat vluchten in de nachtelijke uren of op weekenddagen plaatsvinden. De effecten die het vliegen met cargodrones op de omgeving kan hebben, maken deel uit van het onderzoek dat momenteel plaatsvindt. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief. In deze fase valt er daarom nog weinig te zeggen over de exacte vliegbewegingen en de gevolgen op de omgeving.	Overige reacties	Overig	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
860	Indiener vraagt waarom er überhaupt corridors nodig zijn voor onbemande helikopters en drones, aangezien met het gebruik van transponders, in het bijzonder de Mode-S transponder, geen scheiding tussen onbemande helikopters en drones met overig luchtverkeer nodig is.	Het uitrusten van onbemande systemen met transponders betekent niet dat het voor alle type drones (al) technisch mogelijk is om uit te wijken voor overig vliegverkeer. Defensie volgt de ontwikkelingen en eventuele toepassingsmogelijkheden op dat vlak. Voor drones gelden andere regels dan voor ander vliegverkeer, zeker wanneer er met een (bijzondere) lading wordt gevlogen. Ook moet de invloed van zones waar niet mag worden gevlogen en van zones waar beperkingen gelden minimaal zijn, zodat alle kazernes en oefenterreinen bereikbaar zijn. Om Defensie zo goed en realistisch mogelijk te laten trainen met deze (nieuwe) capaciteit, is het daarom noodzakelijk hier bepaalde corridors voor in te richten.	Overige reacties	Overig	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

861	De indiener vraagt hoe vaak, hoe hoog, hoe lang en op welk moment van de dag de cargodrones vliegen.	De vlieghoogte is opgenomen in de NRD en de verwachting is dat Defensie op zo'n 1500 tot 4000 voet gaat vliegen. Het is nog niet duidelijk hoeveel vluchten per dag en op jaarbasis gevlogen zal gaan worden	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
862	Indiener vraagt of een verhoging van de capaciteit op de vliegbases ook betekent dat er meer luchtruim nodig is en of dat gevolgen heeft voor Teuge. Indiener vraagt tot welke (vlieg)hoogte explosieven beperkingen geven rondom het oefengebied en of dat effecten voor Teuge heeft. Daarnaast wil de indiener weten of met vliegbasis Twenthe de eerder gesloten basis wordt bedoeld. Verder signaleert de indiener dat een nieuw laagvlieggebied voor helikopters overlapt met een gebied waar praktijk-vliegopleidingen voor noodlandingen plaatsvinden. Indiener maakt zich zorgen dat dit tot onveilige situaties kan leiden.	De toename van de capaciteit van jachtvliegtuigen hangt in eerste instantie af van de beschikbare geluidsruimte op de vliegbasis waarvandaan de toestellen gaan opereren. Indien deze activiteiten vaker plaatsvinden, betekent dit ook een toename van activiteiten in de controlezones rondom de betreffende basis. De jachtvliegtuigen zullen verder hoofdzakelijk gebruik maken van de daarvoor aangewezen (oefen)gebieden in binnen- en buitenland. Met vliegbasis Twenthe wordt de basis bedoeld die voorheen als militaire vliegbasis werd gebruikt en nu bekend is onder de naam Twente Airport. Defensie begrijpt de zorgen over de effecten van voorgenomen activiteiten op het luchtruim. Uiteraard moeten onveilige situaties worden voorkomen. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. De exacte hoogtebeperking van een nieuw springterrein is afhankelijk van het type en gewicht van de explosieven dat gebruikt wordt en het type oefeningen dat daar wordt gedaan. Voor alle mogelijke nieuwe locaties wordt de impact op de omgeving meegewogen en zoveel mogelijk geminimaliseerd. De eventuele impact op luchtvaart valt hier zeker onder.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
863	Indiener stelt dat rustverstoring niet apart is genoemd in het beoordelingskader (onder natuur). Hoeveel en hoe vaak is ook niet gedefinieerd. De indiener wenst verduidelijking hier op.	Voor deze behoefte worden de effecten op de natuur in beeld gebracht. De nadere uitwerking hiervan vindt plaats in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
864	Indiener verzoekt de impact van (fysieke) aanpassingen op cultuurhistorie, het milieu, natuur- en landschappelijke waarden mee te wegen.	Er zijn geen fysieke aanpassingen nodig die impact hebben op deze aspecten. Dit vindt in principe plaats 'binnen de hekken' van de bestaande vliegbases.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

865	Indiener vraagt om te onderzoeken of onbemande luchtvaartuigen luchtverkeer kan ontwijken.	Het uitrusten van onbemande systemen met transponders betekent niet dat het voor alle type drones (al) technisch mogelijk is om uit te wijken voor overig vliegverkeer. Defensie volgt de ontwikkelingen en eventuele toepassingsmogelijkheden op dat vlak. Voor drones gelden andere regels dan voor ander vliegverkeer, zeker wanneer er met een (bijzondere) lading wordt gevlogen. Ook moet de invloed van zones waar niet mag worden gevlogen en van zones waar beperkingen gelden minimaal zijn, zodat alle kazernes en oefenterreinen bereikbaar zijn. Om Defensie zo optimaal en realistisch mogelijk te laten trainen met deze (nieuwe) capaciteit, is het daarom noodzakelijk hier bepaalde corridors voor in te richten.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
866	Indiener gaat ervan uit dat Defensie in contact is met stakeholders bij luchthaven Teuge.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie, waar altijd de meest actuele stand van zaken te lezen is rondom het proces en traject.	Overige reacties	Proces NPRD	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
867	Indiener vraagt hoe er bij nieuwe luchtroutes wordt gekeken naar de routes die in gebruik zijn genomen door zweefvliegers.	Naar aanleiding van de zienswijze zal Defensie ook de impact van de behoeften op zweefvliegvelden meenemen in onderzoek.	Overige reacties	Proces NPRD	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
868	Indiener vraagt hoe en wanneer Defensie de indiener betreft bij de uitwerking van de behoeftestelling van Defensie. Daarnaast vraagt de indiener of Defensie rekening houdt met de behoeftestelling van de indieners, namelijk het gebruik van het luchtruim voor laagvliegers.	Defensie organiseert in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten waarin belanghebbenden kunnen participeren. De inzichten uit het planMER, de ingediende zienswijzen en participatie en de bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie waarmee het kabinet een besluit neemt.	Overige reacties	Proces NPRD	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
869	Indiener vraagt hoe de zones zich met de luchtruimherziening verhouden.	De doelstellingen, effecten en schuarpunten met andere Rijksprogramma's, zoals het Programma Luchtruimherziening, worden meegenomen in het onderzoek. Het Programma Luchtruimherziening voorziet enkel in de behoefte van een groter aaneengesloten oefengebied voor jachtvliegtuigen van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

870	Indiener vraagt meer informatie te ontvangen rondom de milieueffectrapportage. Hierbij vraagt indiener specifiek naar de vlieghoogtes, geluidproductiegeluidsproductie, vliegkarakteristieken en veiligheidsrisico's.	In het planMER onderzoekt Defensie welke impact de ontwikkeling heeft op de omgeving, waaronder geluidshinder, veiligheidsrisico's en vlieghoogte. Defensie heeft verschillende behoeften voor drones op dit moment. Het aantal vluchten is nog niet te bepalen, omdat dit samenhangt met het aantal en het soort systemen die zowel de Koninklijke Marine als de Koninklijke Luchtmacht nog aan zullen schaffen.	Overige reacties	Proces NPRD	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
871	Indiener geeft aan graag de mogelijkheden te willen verruimen om ook bij slecht zicht te kunnen vliegen via satellietnavigatie (PBN). Dit vraagt wel om capaciteit bij de LVNL en de Luchtmacht. Indiener voorziet risico's als dit niet binnen een aantal jaren plaatsvindt voor de voortzetting van de luchthavenexploitatie. Indiener geeft aan dat zij mogelijk op termijn geen van de mogelijke gebruiksfuncties voor Defensie gehoor kunnen geven als zij PBN niet kunnen realiseren.	Defensie dankt de indiener voor het meedenken. Het ontwikkelen van PBN-procedures is echter geen onderdeel van het NRD en wordt daarom ook niet onderzocht in het planMER. Defensie begrijpt uit deze zienswijze dat indiener kansen en risico's signaleert en daarover het gesprek aan wil gaan met Defensie. Defensie verzoekt om hierover in contact te treden via de bestaande communicatielijnen tussen de luchthaven en LVNL/CLSK.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
872	Indiener vraagt naar de gevolgen van de nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, zoals hoogtebeperkingen voor bouwprojecten (van bijvoorbeeld windmolens).	De gevolgen voor toekomstige ontwikkelingen worden niet inzichtelijk gemaakt in het planMER. In het planMER worden de plannen meegenomen waarvan definitief is besloten dat ze worden uitgevoerd. Gedetailleerd onderzoek vindt plaats nadat er een keuze is gemaakt voor een locatie.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
873	Indiener stelt dat het door het instellen van corridors tussen Apeldoorn en Deventer niet meer mogelijk is om op luchthaven Teuge parachute te springen. De corridors brengen financiële consequenties met zich mee voor de luchthaven. Ook arbeidsplaatsen van de aanwezige bedrijven op de luchthaven komen te vervallen.	In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht. De impact van de ontwikkeling op de economie, waaronder werkgelegenheid, wordt meegenomen in het planMER. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie, kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones
874	Indiener stelt zorgen te hebben over de consequenties van de cargodrones op het eigen dronegebruik. Indiener vraagt naar de persoonlijke gevolgen met de aanpassing van het juridisch kader.	Defensie begrijpt de zorgen vanuit de indiener. Het gaat hier om gevolgen die momenteel niet kunnen worden ingeschat, maar in een lokaal gebiedsproces wel worden meegenomen. Dit betekent dat de eventuele consequenties later inzichtelijk worden gemaakt.	Sociaal en economie	Economie	X. Stationering en corridors onbemande cargodrones

4.1.11 XI. Laagvlieggebieden helikopters

Vraag nummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdthema	Thema	Behoefte
875	Indieners vraagt om effect reducerende maatregelen bij overlast.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor effecteffect reducerende maatregelen of nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	XI. Laagvlieggebieden helikopters
876	Indiener mist in NRD de koppeling met burgerluchtvaart, signaleert stapeling van activiteiten van Defensie in relatie tot Luchtruimherziening van IenW, en vraagt aandacht voor geluidseffecten voor omwoners rond Vliegbasis Deelen en ISK Harskamp.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de inpasbaarheid van de behoeften is in het Nederlands luchtruim. Deze beoordeling wordt in samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat opgesteld. Daarnaast worden de geluidseffecten rondom Deelen en ISK Harskamp (op hoofdlijnen) inzichtelijk gemaakt.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	XI. Laagvlieggebieden helikopters
877	Indiener vraagt om nadere informatie omtrent en de consequenties van het aanscherpen van het planologische regime voor laagvlieggebieden van helikopters.	In het planMER gaat het om vergelijkbaarheid van locaties en een eerste inzicht in effecten. Dit heeft dus een bepaald abstractieniveau, detailinformatie wordt pas inzichtelijk gemaakt in een volgende fase (projectMER) die wordt gevolgd voor een gekozen voorkeursalternatief. De alternatieven onderscheiden zich onder meer in striktheid van het planologisch regime, de beoordeling levert dus ook informatie op over de consequenties van verschillende planologische regimes.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	XI. Laagvlieggebieden helikopters
878	Indiener ervaart ruimteclaim van Defensie als disproportioneel, in het algemeen en specifiek voor het Lauwersmeer, en ziet natuurgebieden als beter geschikt voor militaire activiteiten.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Uit het planMER komt naar voren of een locatie al dan niet geschikt is en hoe de verschillende	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		alternatieven ten opzichte van elkaar scoren. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld.			
879	Indiener heeft twijfels over criteria voor geschiktheid m.b.t. dierenwelzijn.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. De impact op dieren wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht. Uit het planMER komt naar voren of een locatie al dan niet geschikt is.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	XI. Laagvlieggebieden helikopters
880	Indiener verzoekt om de Overdiepse Polder niet te oormerken als laagvlieggebied vanwege de windtribunes die bijdragen aan de energietransitie.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven. In het planMER worden ook aspecten als locaties met zonneparken en windturbines (inclusief komende zonneparken/windturbines vanuit bestaande plannen) meegenomen. Onder andere op basis van de verschillen tussen de alternatieven kan het kabinet dan een voorkeursalternatief kiezen. De zorg van indiener over de onwenselijkheid van laagvlieggebieden en windturbines wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt.	Energie en circulariteit	Energie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
881	Indieners stellen dat de mogelijke komst van een laagvlieggebied geen invloed mag hebben op de realisatie en exploitatie van windturbines. Daarnaast geeft indiener aan dat de aanwijzing van nieuwe laagvlieggebieden er toe kan leiden dat ontwikkeling van windenergie elders toegankelijk wordt.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven. In het planMER worden ook aspecten als locaties met zonneparken en windturbines (inclusief komende zonneparken/windturbines vanuit bestaande plannen meegenomen. Onder andere op basis van de verschillen tussen de alternatieven kan het kabinet dan een voorkeursalternatief kiezen. De zorg van indiener over de onwenselijkheid van laagvlieggebieden en windturbines wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt.	Energie en circulariteit	Energie	XI. Laagvlieggebieden helikopters

882	Indiener stelt dat de belangen van windenergie en oefengebieden voor helikopters elkaar in de weg kunnen zitten maar dat door een goede afstemming er zeker mogelijkheden zijn om de winddoelen in de bestaande zoekgebieden te realiseren. Verzocht wordt om bij het opstellen van het planMER uit te werken wat de impact is van het realiseren van de Regionale Energietransitie (RES)-ambitie en welke mogelijkheden er zijn voor het combineren van beide belangen. Hierbij wordt gevraagd zowel de in RES 1.0 opgenomen kansrijke gebieden voor windenergie te betrekken alsmede de impact op mogelijkheden voor kleine windturbines die in sommige van gemeenten in lokaal beleid zijn opgenomen.	Defensie gaat bij het opstellen van het planMER uitwerken wat de impact is van het realiseren van de RES-ambitie en welke mogelijkheden er zijn voor het combineren van beide belangen. Hierbij worden zowel kansrijke gebieden voor windenergie betrokken alsmede de impact op mogelijkheden voor kleine windturbines die in sommige van gemeenten in lokaal beleid zijn opgenomen. In samenwerking met het ministerie van Economische Zaken & Klimaat wordt overigens gedetailleerder dan de RES 1.0-gebieden inzichtelijk gemaakt hoe de relatie wind-laagvliegen in elkaar zit.	Energie en circulariteit	Energie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
883	Indiener vraagt om steun vanuit Defensie tegen de komst van turbines in het landbouw- en natuurgebied tussen 's-Hertogenbosch en Oss. Indiener is bang dat er door het opschuiven van het oefengebied van de polder naar de dorpen tientallen windturbines met een tiphoogte van 261 meter komen en de bewoners meer overlast gaan ervaren van de helikopters die daar oefenen.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet de voorkeurslocatie vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Aangezien de belangen nationaal worden afgewogen, acht Defensie het van belang dat alle belanghebbenden, dus	Energie en circulariteit	Energie	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		van elke regio en gemeente, evenveel mogelijkheid hebben tot inspraak. Vandaar dat Defensie geen steun verleent aan zienswijzen in deze fase.			
884	Indiener stelt dat voor uitbreiding van laagvlieggebieden voornamelijk wordt gekeken naar regio Eindhoven-De Peel-Weert en een gebied onder de lijn Tilburg-Breda-Roosendaal. Dit kan conflicteren met geplande woningbouw en/of geplande windmolens. In de NRD is niet aangegeven hoe andere opgaven in een afweging zijn of worden meegenomen. Verder stelt de indiener dat het niet lijkt alsof een afweging wordt gemaakt tussen een strenger planologisch regime voor bestaande laagvlieggebieden t.o.v. nieuwe laagvlieggebieden (licht planologisch regime). Indiener vraagt om transparantie hierover met een daarbij horende duidelijke definitie. Tot slot is duidelijkheid nodig over of de laagvlieggebieden jaarrond gebruikt gaan worden of periodiek.	Defensie maakt in het planMER inzichtelijk hoe woningbouwplannen van overheden (voor zover voldoende duidelijk) wel of niet samengaat met de behoefte laagvlieggebieden. Daarvoor wordt inzichtelijk gemaakt welke bestaande bebouwde kommen en woningbouwclusters binnen zo'n zoekgebied vallen, en welke toekomstige plannen (bijvoorbeeld Woondeals of NOVEX-gebieden) binnen de zoekgebieden vallen. In het planMER wordt de mogelijkheid voor de aanscherping van het planologisch regime onderzocht én worden nieuwe laagvlieggebieden onderzocht. Het uiteindelijke voorkeursalternatief kan op meerdere manieren uit deze twee alternatieven opgebouwd worden (en per gebied verschillend). De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. Helikopter laagvlieggebieden worden het hele jaar door (van maandag 7.00 tot en met vrijdag 16.00 uur) gebruikt. In de praktijk wordt gevlogen tijdens openstelling van een Vliegbasis. Tijdens de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 23.00 uur en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Buiten	Energie en circulariteit	Energie	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 16.30 UUR en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Incidenteel wordt ook in het weekend gevlogen, bijvoorbeeld tijdens een grootschalige oefening. Hiervoor is een ontheffing nodig die ruim van tevoren wordt aangekondigd.			
885	Indiener vraagt naar de exacte gevolgen van het juridisch-planologisch regime om een juiste afweging te kunnen maken van de impact op opwek van duurzame energie. In tegenstelling tot beide mogelijkheden pleit Vattenfall voor een gebalanceerde oplossing waarbij onderlinge afstemming tussen betrokken partijen de mogelijkheid biedt voor maatwerk.	Defensie zal gevolgen van het juridisch-planologisch regime inzichtelijk maken om een juiste afweging te kunnen maken van de impact op opwek van duurzame energie. Deze verduidelijking van de gevolgen wordt in het planMER opgenomen.	Energie en circulariteit	Energie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
886	Indiener stelt dat het veiligheidsrisico groot is voor een grootstedelijk gebied met beperkte laagvlieg mogelijkheden. (vb. regio Tilburg-Roosendaal)	Ter voorbereiding op besluitvorming door het kabinet verzamelt Defensie daarvoor benodigde beslisinformatie door het effect van laagvlieggebieden op de omgeving in kaart te brengen. Gezonde en veilige leefomgeving, maar ook bevolkingsdichtheid vallen binnen het beoordelingskader van het planMER. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld waardoor het Kabinet uiteindelijk een zorgvuldig besluit kan nemen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
887	Indiener vraagt om gevolgen en mogelijke schade/gevaar voor recreanten en bosbeheerders laagvliegen in kaart te brengen.	Defensie onderzoekt in het planMER de hinder van de ontwikkeling en activiteiten en de impact daarvan op de omgeving. De impact op recreatie- en natuurgebieden valt hier ook onder.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
888	Indiener vraagt om bij laagvliegen (zonering en uitvoering) een ruime veiligheidszone in acht te nemen t.a.v. de bebouwde kommen, bijvoorbeeld 1 kilometer, om de kans op grote ongelukken te verkleinen.	Defensie onderzoekt in het planMER onder meer de externe veiligheidseffecten van de militaire activiteiten op de omgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	Indiener vraagt om in de Plan-mer veiligheid in de dichter bewoonde omgeving in verband met mogelijke calamiteiten als aspect mee te nemen.				
889	Indiener vraagt of laagvlieggebied helikopters bij Voorne-Putten te combineren is met ruimte voor woningen. Is bijvoorbeeld uitbreidingen aan de randen van gemeenten mogelijk, zonder knelpunten op externe veiligheid te krijgen.	Op dit moment gelden geen restricties voor woningbouw in de helikopter laagvlieggebieden. Helikoptervliegers dienen aaneengesloten bebouwing zoveel mogelijk vermijden. In het NRD wordt wel de behoefte aan een planologisch regime omschreven. In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen namelijk steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in laagvlieggebieden. De inhoud van dit regime moet nog vorm krijgen en is mede afhankelijk van de keuzes van het kabinet die op basis van het planMER worden gemaakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheidsid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
890	Indiener verzoekt om in de regio Vevul en omgeving de stilte-, natuur- en bosgebieden (de Rondgorst, de Pannenhoef, Shuitvaartjaagpad) mee te nemen als gevoelige bestemming en stelt dat daar niet laag gevlogen kan worden.	In het PlanMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. De effecten die een ontwikkeling heeft op natuur- en bosgebieden (o.a. Natura2000, NNN-gebieden) in de omgeving wordt door Defensie beoordeeld in het onderzoek waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. De geluidsimpact op stiltegebieden vallen ook binnen de reikwijdte van het planMER. Gedetailleerde onderzoeken vinden plaats na de locatiekeuze.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

891	Indiener stelt dat een nieuw laagvlieggebied niet verenigbaar is met een asielzoekerscentrum.	Defensie dankt voor de geuite zorg voor kwetsbare groepen. Ter voorbereiding op besluitvorming door het kabinet verzamelt Defensie daarvoor benodigde beslisinformatie door het effect van laagvlieggebieden op de omgeving in kaart te brengen. Gezonde en veilige leefomgeving vallen binnen het beoordelingskader van het PlanMER. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld waardoor het Kabinet uiteindelijk een zorgvuldig besluit kan nemen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
892	Indiener geeft aan dat in het buitengebied van Etten-Leur veel kwetsbare mensen wonen, zoals zorgboerderij, kinderopvang en meerdere gezinnen met jonge kinderen.	Defensie dankt voor de geuite zorg voor kwetsbare groepen zoals mensen op een zorgboerderij en jonge kinderen. Defensie staat ervoor om te beschermen wat ons als Nederland dierbaar is. Een gezonde en veilige leefomgeving is dan ook belangrijk voor iedereen. Dit betreft Defensie daarom bij de toekomstige keuze van het kabinet voor een voorkeurslocatie. In dit geval verzamelt Defensie de benodigde beslisinformatie door het effect van laagvlieggebieden op de omgeving in kaart te brengen. Gezonde en veilige leefomgeving, maar ook bevolkingsdichtheid zijn daarin te onderzoeken thema's. Op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER is het mogelijk om een goede vergelijking te maken tussen de verschillende locatiealternatieven waardoor het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig besluit kan nemen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
893	Indieners uiten bezwaar tegen alle uitbreidingen van Defensie en specifiek de laagvlieggebieden voor helikopters. Er zal voor zowel mens als dier meer hinder ontstaan. Dieren raken gestrest of slaan op hol. Indiener verzoekt om internationaal zonder militaire inzet de	Defensie neemt kennis van deze zienswijze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD. Voor wat betreft de laagvlieggebieden voor helikopters onderzoekt Defensie in het planMER	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	gecreëerde onrust te verhelpen.	o.a. impact op de gezonde en veilige leefomgeving en de natuur. Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid dit wordt meegewogen in de besluitvorming door het kabinet.			
894	Indiener benadrukt dat het aantal vliegbewegingen niet moet leiden tot extra hinder ten opzichte van de huidige situatie voor de inwoners van Waalwijk. Indiener ziet kansen door het aantal laagvlieggebieden uit te breiden dat dit ten gunste komt voor de regio.	In het planMER worden ook nieuwe laagvlieggebieden onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
895	Indiener wenst geen helikopter geluiden boven heidegebied waar gerecreëerd word.	Om haar taken goed uit te kunnen voeren is het voor Defensie noodzakelijk om goed geoefend te blijven in laagvliegen met helikopters. De beschikbare militaire laagvlieggebieden in Nederland zijn echter beperkt in aantal. Daarom wordt zoveel als mogelijk in het buitenland of in simulatoren gevlogen. Het deel dat resteert wordt in Nederland beoefend. In sommige gevallen gaat het over laagvlieggebieden boven militaire oefenterreinen waar als medegebruik ook gerecreëerd mag worden. Maar er zijn ook laagvlieggebieden die niet of slechts gedeeltelijk boven militaire oefenterreinen liggen, zoals op de Veluwe en Drenthe. Defensie begrijpt dat het geluid van laagvliegende helikopters in die gebieden door recreanten kan worden ervaren als	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		(geluid)overlast. Tijdens het laagvliegen houdt Defensie daar zo goed als mogelijk rekening mee. Voor de alternatievenafweging voor extra laagvlieggebieden is het effect van geluid reeds een van de te onderzoeken thema's in het planMER.			
896	Indiener geeft aan dat gasten op zijn camping klagen over laagvliegende helikopters.	Defensie begrijpt dat het geluid van laagvliegende helikopters in die gebieden door recreanten kan worden ervaren als (geluid)overlast. Tijdens het laagvliegen houdt Defensie daar zo goed als mogelijk rekening mee. Voor de alternatievenafweging voor extra laagvlieggebieden is het effect van geluid reeds een van de te onderzoeken thema's in het planMER. Om haar taken goed uit te kunnen voeren is het voor Defensie noodzakelijk om goed geoefend te blijven in laagvliegen met helikopters. De beschikbare militaire laagvlieggebieden in Nederland zijn echter beperkt in aantal. Daarom wordt zoveel als mogelijk in het buitenland of in simulatoren gevlogen. Het deel dat resteert wordt in Nederland beoefend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
897	Indiener uit bezorgdheid omtrent de cumulatie van de activiteiten / ruimtebehoeftes van Defensie op en rondom de Peel, zoals het gebruik van laagvlieggebieden door helikopters en tactische luchttransportoefeningen op een dirtstrip, naast het hardere geluid van de F35 ten opzichte van een F16.	In het planMER wordt voor alle behoeften uit het NPRD de impact op de fysieke leefomgeving in beeld gebracht. Specifiek voor de behoeften met bovenregionale afweging (waaronder toename gebruik jachtvliegtuigen, helikopter laagvlieggebieden en de dirtstrip) worden hiervoor in het planMER alternatieven onderzocht. Dat betekent echter niet dat alle ruimtebehoeften automatisch op (slechts) 1 van de genoemde alternatieven zal worden geconcentreerd. Concentratie van nieuwe activiteiten is een van de thema's die Defensie reeds meeneemt in het planMER. De effecten van het voorlopig voorkeursalternatief (voor	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		alle behoeften) wordt door Defensie op basis van het planMER resultaten in samenhang beoordeeld.			
898	Indiener voorziet dat de hinder in de regio toeneemt door extra Defensieactiviteiten voortkomend uit helikopter(laag)vliegbevingen op en rond de Oirschotse Heide. Het gebied gelegen direct ten (noord)westen van de Vliegbasis Eindhoven, dat zoals hierboven al aangegeven zeer intensief wordt gebruikt voor laagvlieg- / circuitvliegactiviteiten. Mogelijke zonneparken in de regio dragen bij aan een meer weerkaatsing van geluid naar de regio.	Defensie is op zoek naar meer laagvlieggebieden. Enerzijds om diversiteit van laagvliegproefeningen voor de helikopterbemanningen te garanderen, anderzijds om te voorkomen dat alleen de huidige laagvlieggebieden - zoals het laagvlieggebied bij de Oirschotse Heide - moeten worden gebruikt voor de benodigde toename aan laagvliegactiviteiten. Daarnaast is het fijn het om het geluid (wat eventueel als overlast wordt ervaren) te spreiden over meerdere locaties. Cumulatie effecten van nieuwe ruimtebehoeftes worden door Defensie meegenomen in het planMER, zodat dit onderdeel uitmaakt van de beslisinformatie voor toekomstige besluitvorming door het kabinet.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
899	Indiener geeft aan dat het een natuurkampeerterrein heeft in de natuur. Gasten komen voor rust. Indiener begrijpt de noodzaak dat Defensie groeit, maar maakt zich zorgen over de extra geluidshinder. Gevraagd wordt hoe Defensie zorgt dat de geluidsoverlast van helikopters beperkt blijft.	Defensie begrijpt dat het geluid van laagvliegende helikopters in die gebieden door recreanten kan worden ervaren als (geluid)overlast. Tijdens het laagvliegen houdt Defensie daar zo goed als mogelijk rekening mee. Voor de alternatievenafweging voor extra laagvlieggebieden is het effect van geluid reeds een van de te onderzoeken thema's in het PlanMER	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
900	Indiener vraagt om goede communicatie en afstemming tussen helikopter laagvliegen met belanghebbenden. Indiener is van mening dat paardensport erg gebaat is bij een goede communicatie en afstemming. Daarmee kan veel dierenleed worden voorkomen.	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over de effecten van vliegbewegingen op mens, dier en natuur. Daarom wordt een zorgvuldig proces met een planMER doorlopen waarbij geluid een van de te onderzoeken thema's is. Het is niet mogelijk om aan te geven hoe vaak	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		een helikopter over een specifieke locatie zal vliegen. Grootschalige helikopteroefeningen of afwijkende vliegbewegingen worden vooraf gecommuniceerd met de betreffende gemeenten. De gemeente kan de informatie delen met haar inwoners. Daarnaast wordt deze informatie gedeeld met de Federatie voor Nederlandse Ruitersportcentra. Deze federatie deelt dit vervolgens met paardenhouders in de betreffende regio.			
901	Indiener vraagt naar de cumulatieve effecten van laagvlieggebieden voor helikopters bovenop VKB Luchtruimherziening en dan specifiek de vierde naderingspunt van Schiphol. De indiener stelt dat de inwoners zorgen maken over de gecombineerde effecten.	Defensie onderzoekt in het planMER ook de impact op de luchtruimherziening, hiermee worden ook cumulatieve effecten in beeld gebracht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
902	Indieners benadrukken de noodzaak om de geluidsimpact van de behoefte gedetailleerd te specificeren en breed te onderzoeken. Ze vragen om meer details over wanneer er wordt gevlogen en het aantal vluchten per etmaal. Daarnaast verzoeken ze expliciet om de volgende effecten mee te nemen in het onderzoek: geluidcontouren, aantal gehinderde, geluidbelasting bij woningen en in buitengebieden, en effecten op omwonenden, flora, fauna en dierenwelzijn. Ook wordt gevraagd om een toetsingskader voor vee-dichtheid en de potentiële gevolgen voor dierenwelzijn op te nemen. Uit de NRD blijkt niet op welk detailniveau onderzocht gaat worden hoeveel last inwoners van de gemeente Krimpenerwaard zullen ondervinden. Er zal wel onderzoek worden uitgevoerd naar 'het effect op luchtvaartlawaai', waar militaire oefeningen ook onder zullen vallen. Om	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. In dit planMER gaat het om vergelijkbaarheid van locaties en een eerste inzicht in effecten. Dit heeft dus een bepaald abstractieniveau, detailinformatie wordt pas inzichtelijk gemaakt in een projectMER die wordt gevolgd voor een gekozen voorkeursalternatief. In het planMER brengt Defensie voor de laagvlieggebieden niet expliciet de geluidsbelasting in beeld, maar wel de mate van hinder en gebieden die hier gevoelig(er) voor zijn in beeld, waaronder impact op veehouderijen. In het onderzoek wordt kwalitatief ingegaan op laagfrequent geluid.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	deze hinder in te schatten is het belangrijk om te weten met welk materiaal, hoeveel uur per jaar en op wat voor afstand tot woonkernen en woningen er zal worden gevlogen. Voor inwoners van de gemeente is het van belang om de piekbelasting op de gevels van woningen L_{Amax} of L_{A_Smax} te weten om de hinder in kaart te brengen. Indiener vraagt om in het planMER ook nadrukkelijk aandacht te hebben voor de negatieve gevolgen van het laagfrequent geluid.				
903	Indiener vraagt om niet enkel naar de huidige situatie te kijken, maar ook naar het gebruik van de afgelopen 10 jaar van de gebieden mee te nemen voordat de belasting op de bestaande gebieden worden vergroot.	Defensie onderzoekt de impact van geluid op basis van de bestaande situatie. De geluidsimpact van de afgelopen tien jaar behoort daarmee niet binnen het onderzoek, als deze ook niet in de vergunning is opgenomen/aangepast.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
904	Indieners maken zich zorgen en uiten bezwaar tegen laagvlieggebied vanwege (onder andere) impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur, veiligheid en vrees voor waardedaling woning door geluid trilling en stikstof.	Defensie begrijpt genoemde zorg. Defensie onderzoekt in het planMER de impact die de ontwikkeling en activiteiten hebben op de omgeving in het kader van een gezonde en veilige leefomgeving. De effecten op natuurgebieden (o.a. Natura2000, NNN-gebieden, incl. stikstof) worden ook door Defensie beoordeeld en meegewogen met de locatiekeuze. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

905	Indiener vraagt aandacht in het onderzoek voor effecten op leefbaarheid, gezondheid en natuur van uitbreiding laagvliegen.	Defensie begrijpt genoemde zorg en onderzoekt in het planMER de impact die de ontwikkeling en activiteiten hebben op de omgeving in het kader van een gezonde leefomgeving. De effecten op natuurgebieden (o.a. Natura2000, NNN-gebieden) worden ook door Defensie beoordeeld in het onderzoek waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
906	Indiener acht alternatieve locatie 2 voor laagvlieggebieden niet passend bij de gehanteerde criteria (uitbreiding vliegbewegingen, geluid en stikstof vanuit De Peel, de Kleine-Brogel, Eindhoven en Budel).	In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties. De alternatieven in de NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. Of een ontwikkeling en/of activiteit al dan niet passend is voor een locatie is afhankelijk van het onderzoek.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
907	Indiener wijst op verstedelijkingsakkoord met het Rijk en hoe deze botst tussen de door SRBT gerealiseerde leefbare regio en de laagvliegbehoefte van Defensie.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving en de natuur worden daarmee onderzocht. Defensie organiseert in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten Dit wordt gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		integrale beslisinformatie op basis waarvan het kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen.			
908	Indiener geeft aan graag in overleg te gaan om te spreken over de balans tussen de behoeften en na te gaan waarin de gemeente kan bijdragen aan Defensie.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet de voorkeurslocatie vast. Voorafgaand aan de definitieve standpuntbepaling voert Defensie graag het gesprek met de omgeving om in gezamenlijkheid de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
909	Indiener uit zorgen over de komst van een laagvlieggebied voor helikopters nabij de vliegbasis Gilze Rijen ten zuiden van de spoorweg Breda-Tilburg van Goirle tot aan Roosendaal. In dit gebied bevindt veel bebouwing of zit tegen de bebouwde kom van meerdere steden en dorpen. Zo ook bestaande en te ontwikkelen gebieden in Dorst. Dat zou kunnen betekenen dat de effecten voor milieu en gezondheid naar verwachting sterk negatief zullen worden beïnvloed, afhankelijk van de intensiteit. Daarnaast is het niet uitgesloten dat het beperkingen van het	Defensie begrijpt de bezorgdheid over de potentiële effecten op het milieu, de gezondheid en het woon- en leefklimaat van de omringende gemeenschappen. Deze aspecten zijn onderdeel van het planMER en neemt Defensie mee in haar onderzoek. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	ruimtegebruik (hoogte of type objecten) met zich mee kan brengen. Een laagvlieggebied boven een stedelijke omgeving of in de directe omgeving is zeer ongewenst. Dat kan leiden tot zorgen bij bewoners of tot maatschappelijk onrust. Indiener verzoekt dringend om rekening te houden met de woonwijken en genoemde ontwikkelingen (incl. ruimtegebruik) en er zorg voor te dragen dat er sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.				
910	Indiener vreest voor effecten laagvliegen op flora en fauna in gebied s Heeren Vrunten in Etten-Leur.	Defensie begrijpt de bezorgdheid over flora en fauna. In het planMER onderzoekt Defensie de impact die de ontwikkeling en activiteiten hebben op de omgeving in het kader van een gezonde leefomgeving. De effecten op natuurgebieden (o.a. Natura2000, NNN-gebieden) worden hierin ook door Defensie beoordeeld. Mede op basis daarvan kiest het kabinet het voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
911	Indiener wijst op het risico van windturbines in de omgeving van 's-Hertogenbosch waardoor er verdrukingsgevaar is en laagvliegen meer boven bebouwd gebied plaats zal vinden en de daarbij horende negatieve effecten.	Defensie kijkt in het PlanMER naar de effecten van alle alternatieven. In het PlanMER worden ook aspecten als locaties met zonneparken en windturbines (inclusief komende zonneparken/windturbines vanuit bestaande plannen - vb: de Delta Rijn Corridor) meegenomen. Onder andere op basis van de verschillen tussen de alternatieven kan het kabinet dan een voorkeursalternatief kiezen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
912	Indiener vraagt om meer specifieke informatie over plannen weg- en luchttransport, en vraagt aandacht voor effecten op leefbaarheid.	In deze fase onderzoekt Defensie de locaties op basis van indicatief gebruik. In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt welke informatie hiervoor gebruikt is. Een detaillering van het gebruik volgt in een volgende fase. Effecten op leefbaarheid zijn onderdeel van het onderzoek in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

913	Indiener vraagt aandacht voor de inwoners van Eerbeek en vraagt een verduidelijking van de planning van laagvliegen (periodiek of jaarrond)	Defensie onderzoekt in het planMER de hinder van de ontwikkeling en activiteiten en de impact daarvan op de omgeving. Defensie waarborgt hiermee het onderwerp 'veiligheid'. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied worden gevlogen hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. Helikopter laagvlieggebieden worden het hele jaar door (van maandag 7.00 tot en met vrijdag 16.00 uur) gebruikt. In de praktijk wordt gevlogen tijdens openstelling van een Vliegbasis. Tijdens de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 23.00 uur en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Buiten de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 16.30 UUR en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Incidenteel wordt ook in het weekend gevlogen, bijvoorbeeld tijdens een grootschalige oefening. Hiervoor is een ontheffing nodig die ruim van tevoren wordt aangekondigd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
914	Indieners wijzen op de negatieve effecten van het laagvliegen op (dieren)welzijn, natuur en landgoederen en vragen dit zorgvuldig in kaart te brengen in het planMER onderzoek.	Defensie begrijpt de bezorgdheid over de potentiële effecten op het milieu, de gezondheid en het woon- en leefklimaat van de omringende gemeenschappen en op het welzijn van dieren. De effecten van de militaire activiteiten hierop worden onderzocht in het planMER. Defensie organiseert in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten. Op deze bijeenkomsten kan verder worden ingegaan op de mogelijke effecten van Defensie op het welzijn van dieren. Deze gesprekken worden gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie op basis waarvan het kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen over een voorkeursalternatief.			
915	Indiener vraagt rekening te houden in het onderzoek met de grote hoeveelheid paarden in het gebied. Dit vanwege effect van uitbreiding laagvliegen op dieren en ruiters.	Defensie begrijpt de bezorgdheid over het effect van laagvliegen. Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
916	Indiener uit bezwaar tegen de aanwijzing van een laagvlieggebied in de regio Tilburg-Roosendaal omdat dit een dichtbevolkt gebied betreft en het zal leiden tot een verdere aanzienlijke verzwaring van de druk op de leefbaarheid en duurzaamheid van het gebied	Defensie begrijpt genoemde zorg over de mogelijke komst van een laagvlieggebied in de regio Tilburg - Roosendaal. In voorbereiding daarop verzamelt Defensie de benodigde beslisinformatie door het effect van laagvlieggebieden op de omgeving in kaart te brengen. Gezonde en veilige leefomgeving, maar ook bevolkingsdichtheid zijn daarin te onderzoeken thema's. Op basis van de onderzoeksresultaten is het mogelijk om een goede vergelijking te maken tussen de verschillende locatiealternatieven waardoor het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig besluit kan nemen. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	XI. Laagvlieggebieden helikopters

917	Indiener uit bezwaar tegen een laagvlieggebied in de Noordoostpolder vanwege de overlast voor dieren op het land.	Defensie begrijpt genoemde zorg. In het planMER onderzoekt Defensie de effecten van laagvlieggebieden op o.a. natuur en de gezonde en veilige leefomgeving, zodat een goed vergelijk van de locatiealternatieven mogelijk is ter voorbereiding op toekomstige besluitvorming door het kabinet. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
918	Indiener is het niet eens met toename vliegreuen helikopters om redenen zoals geluidsoverlast, trillingen en de impact daarvan op de leefomgeving en de waarde van huizen in het buitengebied.	Defensie begrijpt genoemde zorg en neemt dit mee richting de toekomstige keuze van het kabinet voor een voorkeursalternatief. Defensie onderzoekt in het planMER de impact die de ontwikkeling en activiteiten hebben op de omgeving in het kader van een gezonde en veilige leefomgeving, inclusief geluid en trillingen. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
919	Indiener vraagt om de impact op lichthinder mee te nemen in het onderzoek en vraagt op welke tijden er gevlogen gaat worden	Defensie begrijpt de genoemde zorg m.b.t. lichthinder. Impact van lichthinder door de ontwikkeling is een van de thema's van het planMER. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied worden gevlogen hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. Helikopter laagvlieggebieden worden het hele jaar door (van maandag 7.00 tot en met vrijdag 16.00 uur) gebruikt. In de praktijk wordt gevlogen tijdens openstelling van de Vliegbasis. Tijdens de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 23.00 uur en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Buiten de avondvliegperiode is dat maandag tot en met	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		donderdag van 9.00 tot 16.30 uur en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Incidenteel wordt ook in het weekend gevlogen, bijvoorbeeld tijdens een grootschalige oefening. Hiervoor is een ontheffing nodig die ruim van tevoren wordt aangekondigd.			
920	Indiener stelt dat klimaatadaptatie in het beoordelingsproces van een gebied essentieel is, vooral gezien de toenemende droogte en hitte. Ze maken zich zorgen over de impact van laagvliegende helikopters op natuur en recreatie, vooral tijdens drukke stranddagen. Bovendien wijzen ze op het grotere risico op natuurbranden in bepaalde gebieden, zoals de Kop van Schouwen en de Voordelta, wat vraagt om verantwoordelijkheid van diverse instanties en ondernemers. De indiener begrijpt niet waarom klimaatadaptatie niet vanzelfsprekend is meegenomen in de criteria voor het beoordelen van het gebied en vraagt om nadere toelichting hierop.	Defensie begrijpt de genoemde zorg aangaande klimaatadaptatie. Het thema klimaatadaptatie wordt meegenomen in het planMER onderzoek als beoordelingscriterium. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving, het klimaat en de natuur (flora, fauna, recreatie) worden hierbij ook onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten is het mogelijk om een goede vergelijking te maken tussen de verschillende locatiealternatieven waardoor het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig besluit kan nemen.	Klimaatadaptatie	Droogte	XI. Laagvlieggebieden helikopters
921	Indiener wijst op het risico dat door laagvliegende helikopters vogels en overige fauna op wegen terecht kunnen komen. Dat kan leiden tot een onveilige verkeerssituaties.	Defensie begrijpt genoemde zorg. In het planMER onderzoekt Defensie op hoofdlijnen de effecten van laagvlieggebieden op o.a. natuur (kwetsbare natuurgebieden) en de gezonde en veilige leefomgeving voor mens en dier, zodat een goede vergelijking van de locatiealternatieven mogelijk is ter voorbereiding op toekomstige besluitvorming door het kabinet. In het vervolg worden deze effecten nader geconcretiseerd. Eventuele mitigerende maatregelen (zoals het ontzien van gebieden tijdens het broedseizoen) worden in de volgende fase verder verkend.	Natuur Landschappen en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters

922	Indiener wijst op de schrikreacties die laagvliegen veroorzaakt bij paarden, honden en andere fauna. Indiener voorziet daarnaast 'nadeelcompensatie' als gevolg van verlaging van de woningwaarde.	Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Als in deze latere fase aanleiding is voor effect reducerende maatregelen of nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Natuur Landschappen en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters
923	Indiener vraagt om bij de beoordeling van de behoefte voor laagvliegen en bij grootschalig oefenen rekening te houden met verkeersonveilige situaties	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven ook onderzocht op verkeersveiligheid.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
924	Het is indiener onduidelijk wat de effecten van een laagvlieggebied zijn in het Werelderfgoed gebied Schokland. Tevens stelt indiener dat het de ontwikkeling van natuur en woningbouw niet mag belemmeren.	In het planMER wordt onderzocht wat de impact van laagvliegen op het Werelderfgoed gebied Schokland is. Ook de impact van laagvliegen op natuurwaarden en de mogelijkheden voor woningbouw worden in het inzichtelijk gemaakt. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoed waarde	XI. Laagvlieggebieden helikopters
925	Indiener acht het gekozen gebied niet geschikt vanwege landschappelijke waarde.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van helikopter laagvlieggebieden op de omgeving. In deze fase zijn er nog geen gebieden gekozen. Een eventuele keuze wordt door het kabinet gemaakt, na het onderzoeken van de alternatieven in het	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		planMER. De activiteit laagvliegen heeft in beginsel geen effect op het landschap: er worden geen veranderingen in het landschap gedaan om het gebied geschikt te maken als laagvlieggebied. De hinder (bijvoorbeeld tijdens het recreëren) kan wel toenemen in een laagvlieg oefengebied. Om die reden wordt de hinder wel inzichtelijk gemaakt in het planMER, maar worden de effecten van deze behoefte op landschap niet meegenomen in het planMER.			
926	Indiener wijst op het effect van laagvliegende helikopters met eventuele nadeelcompensatie vanwege de schrikreacties bij zoogkoeien en bijbehorende kalveren. De dieren kunnen zichzelf beschadigen, uitbreken uit omrasterde weilanden en bij drachtige koeien kan dit zelfs leiden tot het verwerpen van hun kalveren.	Defensie begrijpt de zorg over het effect van laag vliegen op vee. Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters
927	Indieners maken zich zorgen over de negatieve effecten dat geluid heeft op de natuur en dierenwelzijn. Sommige in het NRD aangewezen zoeklocaties liggen boven stilte, natuur- en broedgebieden zoals het Dwingelderveld, Ketelmeer, Biesbosch, Hollands Diep en Lopikwaard. (Broed)vogels als stern en de wespandief worden door deze eventuele defensieactiviteiten bedreigd. Ook dieren die op de grond leven als reeën en vossen kunnen schrikreacties krijgen door het geluid van laagvliegen. Indieners vragen Defensie rekening te houden hiermee door bijvoorbeeld tijdens het broedseizoen niet te vliegen.	Defensie begrijpt genoemde zorg. In het planMER onderzoekt Defensie op hoofdlijnen de effecten van laagvlieggebieden op o.a. natuur (kwetsbare natuurgebieden) en de gezonde en veilige leefomgeving voor mens en dier, zodat een goede vergelijking van de locatiealternatieven mogelijk is ter voorbereiding op toekomstige besluitvorming door het kabinet. In het vervolg worden deze effecten nader geconcretiseerd. Eventuele mitigerende maatregelen (zoals het ontzien van gebieden tijdens het broedseizoen) worden in de volgende fase verder verkend.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters

928	Indiener geeft aan dat Defensie zich aan dezelfde regels moet houden zoals die ook voor de landbouw gelden wat betreft geluidproductie rondom stiltegebieden.	Defensie moet, net als alle andere ruimtevragers, voldoen aan wet- en regelgeving: ook ten aanzien van stiltegebieden. Nadat het kabinet een voorkeursalternatief heeft gekozen wordt deze verder onderzocht en dient inzichtelijk te worden of het voorkeursalternatief inpasbaar is.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters
929	Indieners vragen naar de aan- en uitvliegroutes van de helikopters en op welke hoogte dit gebeurt. Kunnen indieners overlast verwachten buiten de aangewezen laagvlieggebieden zoals bij het Voorsterbos of ten zuiden van Haarzuilens	Defensie begrijpt de zorgen over mogelijke toename van overlast. Militaire helikopters mogen buiten aaneengesloten bebouwing in heel Nederland op 45 meter (150 ft) hoogte vliegen. In de laagvlieggebieden mogen ze op 30 meter (100 ft) of zoveel lager als voor de uitvoering van de opdracht noodzakelijk is. Dat kan dus tot aan de grond zijn. Het land zelf mag alleen met toestemming van de grondeigenaar. Het kan zo zijn dat er op 150 ft richting de laagvlieggebieden wordt gevlogen, indien dit in het kader van de training moet worden beoefend. In het laagvlieggebied kan dan pas onder de 150 ft worden gevlogen. Er zijn geen vaste routes naar deze laagvlieggebieden. Wel is het zo dat om op 150 ft te kunnen vliegen een route gevolgd wordt die vrij blijft van dorpen/steden. In Nederland zijn daarvoor niet heel veel mogelijkheden. Wanneer er nieuwe laagvlieggebieden worden aangewezen zullen helikopters vaker te zien zijn, ook in de omgeving van de nieuwe gebieden. Of en in welke mate hiervan hinder wordt ondervonden is op voorhand niet aan te geven.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters

930	Indieners maken zich zorgen om het behoud biodiversiteit met betrekking tot de (extra) stikstof die vrijkomt bij de militaire oefeningen met laagvliegen in de onderzoeksgebieden. De zorgen bestaan omdat in het NRD natuurgebieden, zoals de Kop van Schouwen en Brabantse Wal, worden aangewezen als zoeklocatie. Indieners vragen deze effecten goed te onderzoeken en weg te blijven uit gebieden die al te maken hebben met grote hoeveelheid stikstofdepositie.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van helikopter laagvlieggebieden op de omgeving. De gevolgen voor natuur die gevoelig is voor stikstofdepositie wordt in het planMER (indicatief) inzichtelijk gemaakt. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters
931	Indieners maken zich zorgen om de druk- en intensivering van functies (concentratie) op en rondom de Veluwe en de aanwezige biodiversiteit. Verzoek om hier rekening mee te houden in de uiteindelijke locatiekeuze door andere (bestaande) (Defensie)locaties te overwegen.	In het planMER maakt Defensie inzichtelijk wat de huidige situatie, de referentiesituatie (waarin druk en intensivering van functies zoals verstedelijking meegenomen worden) en de betekenis van de voorgenomen activiteit voor deze situaties is. De impact van de activiteit voor de natuurwaarde van de Veluwe en aanwezige biodiversiteit worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het PlanMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters
932	Indieners vragen naar duidelijkheid in de MER over de vliegfrequentie, -hoogte, -karakteristieken van helikopters in laagvlieggebieden omdat ze zich zorgen maken over kwetsbare functies in de natuurgebieden (als Westerschelde, Schokland, Ketelmeer en Kamperhoek) waarboven zoekgebieden worden onderzocht. Indieners vragen om bij de toetsing rekening te houden met paarden en trekvogelroutes (zoals de natte as), beschermde soorten en gebieden, de cumulatieve effecten van overig opgaven (zoals windmolens in het markermeer, IJsselmeer en de dijkzones) en een toelichting op omgang met stiltegebieden. Indieners wijzen erop	In deze fase is nog niet bekend welke frequentie en welk type helikopter Defensie in de gebieden beoogt. In deze fase worden de in de NRD benoemde gebieden onderzocht op geschiktheid, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van Natura 2000-gebieden en dierhouderijen. Ook stiltegebieden, de mogelijkheden voor windturbines en beschermde soorten worden meegenomen in de effectbeschrijving van deze behoefte. Op basis van deze informatie kan het kabinet een gewogen besluit nemen. In het vervolgproces wordt voor het voorkeursgebied nader inzichtelijk gemaakt wat de exacte betekenis is van de activiteit laagvliegen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	deze aspecten ook mee te nemen boven gebieden die niet als beschermd zijn aangemerkt en ten opzichte van landgoederen.				
933	Indiener stelt dat het gebied tussen Tilburg en Roosendaal, vanwege de hoge concentratie paarden en vee, niet geschikt is als nieuw laagvlieggebied voor helikopters of andere verstoringen. De al bestaande overlast door helikopters in dit gebied maakt uitbreiding van hun activiteiten onwenselijk.	Defensie begrijpt de zorg over het effect van laag laagvliegen op paarden en vee. Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	XI. Laagvlieggebieden helikopters
934	Indiener uit bezwaar tegen een mogelijk stringent juridisch regime als dit tot beperking van de exploitatie van windturbines kan leiden.	Windplan groen wordt meegenomen in het planMER onderzoek als ontwikkeling die impact heeft op de mogelijkheden voor defensieactiviteiten. Defensie heeft de behoefte aan meer laagvlieggebieden. Een stringent regime in de bestaande laagvlieggebieden wordt onderzocht indien deze extra laagvlieggebieden er niet komen. In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen namelijk steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in laagvlieggebieden. Defensie wil de energietransitie mede mogelijk maken, maar heeft ook ruimte nodig voor training van helikoptervliegers. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
935	Indieners wijzen erop dat de gebieden in de Achterhoek, het gebied rond Doetinchem en de gemeente Goirle niet voldoen aan alle de in de NRD genoemde criteria., onder andere vanwege de ruimtelijke kenmerken en het ontbreken van een koppeling met een amfibisch oefengebied en/of een oefenterrein voor oefenen in verstedelijkt gebied.	De zoekgebieden voor nieuwe laagvlieggebieden in het NRD zijn geselecteerd op basis van geschiktheid. In eerste instantie gelet op de afstand tot Vliegbasis Gilze-Rijen, Maritiem Vliegveld De Kooy en Militair Luchtvaartterrein Deelen, kwetsbare natuur en verstedelijking. In tweede instantie is middels veldwerk een kwalitatieve beoordeling van de gebieden uitgevoerd, en zijn de gebieden geoptimaliseerd. In het planMER worden de effecten op de leefomgeving onderzocht. De relaties met de andere behoeften wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
936	Indiener maakt zich zorgen over de effecten van een laagvlieggebied op het welzijn van de dieren in een vogelrevalidatiecentrum	De impact van laagvliegende helikopters op dieren is bekend en op hoofdlijnen wordt dit meegenomen in het planMER.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
937	Indiener wil minder vliegbewegingen van basis Gilze Rijen.	Defensie begrijpt dat er overlast kan worden ervaren van helikopters rond vliegbasis Gilze Rijen. Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiele zaken te beperken. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed, door bijvoorbeeld zoveel als mogelijk gebruik te maken van simulatiemiddelen. Oefenen in het echt blijft noodzakelijk waarbij het voorkomen van overlast niet altijd mogelijk blijkt. Defensie blijft met de regio in gesprek om in gezamenlijkheid de overlast te bespreken en waar mogelijke te beperken.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

938	Indiener is van mening dat een laagvlieggebied over Baarle-Nassau onwenselijk is, dit vanwege de lastige juridische situatie door de Belgische enclaves.	Locatiealternatieven betreffen locaties boven Nederlands grondgebied. Defensie zal beperkingen door Belgische enclaves binnen het zoekgebied meegeven in de besluitvorming over voorkeursalternatieven door het kabinet. Ook zal Defensie deze beperkingen meenemen in eventuele verdere uitwerking na een kabinetsbesluit.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiek euze	XI. Laagvlieggebiede n helikopters
939	Indiener wijst op de kosten voor woningeigenaren en ondernemers door waardedaling van panden, extra geluidsmaatregelen en beperkingen aan de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld bij paardenhouderijen).	Defensie begrijpt genoemde zorg en neemt dit mee richting de toekomstige keuze van het kabinet voor een voorkeursalternatief. De aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Defensie onderzoekt in het planMER ook de impact die de ontwikkeling en activiteiten hebben op de omgeving in het kader van een gezonde en veilige leefomgeving. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiek euze	XI. Laagvlieggebiede n helikopters
940	Indiener ziet geen noodzaak voor laagvlieggebied in de Noordoostpolder i.r.t. Lelystad Airport.	De zoekgebieden voor nieuwe laagvlieggebieden in het NRD zijn geselecteerd op basis van geschiktheid. In eerste instantie gelet op de afstand tot Vliegbasis Gilze-Rijen, Maritiem Vliegveld De Kooy en Militair Luchtvaartterrein Deelen, kwetsbare natuur en verstedelijking. In tweede instantie is middels veldwerk een kwalitatieve beoordeling van de gebieden uitgevoerd, en zijn de gebieden geoptimaliseerd. In het planMER worden de effecten op de leefomgeving onderzocht. Daarnaast wordt onderzocht wat de	Overige reacties	gebieds keuze en locatiek euze	XI. Laagvlieggebiede n helikopters

		cumulatieve effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.			
941	Indiener wijst erop dat ook met uitbreiding van laagvlieggebieden er na verloop van tijd bekendheid met het terrein zal optreden.	Nieuwe laagvlieggebieden zijn na verloop van tijd inderdaad niet meer helemaal nieuw. Door meer laagvlieggebieden te creëren is meer variatie mogelijk. Vliegers komen minder vaak in dezelfde gebieden en vliegen tegelijkertijd in meer verschillende gebieden waardoor memoriseren van een gebied moeilijker wordt.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
942	Indiener trekt graag samen met Defensie op in het voorkomen van een nieuw windpark in de gemeente Oss	Het doel van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is om de ruimtebehoeftes van Defensie in kaart te brengen en af te wegen ten opzichte van de andere ruimtelijke opgaven in Nederland. De energietransitie is een van die (eveneens belangrijke) opgaven. Regionale voorstellen voor duurzame energie worden daarom door Defensie in het planMER meegenomen voor wat betreft het effect van die voorstellen op de ruimtebehoeftes van Defensie (en vice versa). Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
943	Indiener wijst op de mogelijke verstoring van waarnemingen. De elektrostatische ontlading van de rotorbladen van een helikopter geeft een breedbandige, pulsachtige storing op LOFAR. Indiener verzoekt niet laag over gebieden met LOFAR stations te vliegen.	Radioastronomie wordt toegevoegd aan het beoordelingskader van het planMER. Radioastronomie wordt daarmee onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet tot een besluit over een voorkeursalternatief zal komen..	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

944	Indiener verzoekt om meer duidelijkheid over de maximale en minimale hoogte voor laagvliegen met helikopters in oefengebieden en corridors, de combinatie van laagvliegen met de behoefte voor het oefendorp, de inrichting van een helikopterlandingsplaats en de impact op het leefgebied van de marter en andere soorten.	Militaire helikopters mogen buiten aaneengesloten bebouwing in heel Nederland op 45 meter (150 ft) hoogte vliegen. In de laagvlieggebieden mogen ze op 30 meter (100 ft) of zoveel lager als voor de uitvoering van de opdracht noodzakelijk is. Dat kan dus tot aan de grond zijn. Het landen zelf mag alleen met toestemming van de grondeigenaar. Grondeenheden treden veel gezamenlijk op met helikopters, bijvoorbeeld in verstedelijkt gebied. Dit moet intensief worden beoefend, bijvoorbeeld in scenario's die zich afspelen rondom een oefendorp. Hierbij is er de behoefte dat helikopters rondom het oefendorp laag mogen vliegen (helikopter laagvlieggebied), en daarnaast met helikopters te mogen landen in de nabijheid van het oefendorp (helikopterlandingsplaats). In het planMER worden de effecten op onder andere de omgeving en natuur op hoofdlijnen onderzocht. Beschermde soorten en biodiversiteit zijn aspecten die in beschouwing worden genomen onder het thema Natuur in het planMER. In een latere fase, als de voorkeursalternatief door het kabinet is bepaald, zal nog nader onderzoek plaatsvinden.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiek euze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
945	Indiener wijst erop dat een strikter juridisch regime er niet toe mag leiden dat gemeente niet meer in staat is tot goede ruimtelijk weging bij maken nieuwe omgevingsplannen.	Defensie begrijpt genoemde zorg en neemt dit mee richting de toekomstige keuze van het Kabinet voor een voorkeursalternatief. In het planMER onderzoekt Defensie de mogelijkheden voor het verstrengen van het planologisch regime voor helikopter laagvlieggebieden. Dit zal uiteindelijk verder worden geconcretiseerd in het planMER. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere	Overige reacties	gebieds keuze en locatiek euze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie.			
946	Indieners uiten bezwaar tegen de grote omvang van de zoekgebieden voor laagvlieggebieden voor helikopters, zoals in de Provincie Zeeland en Gelderland, en de hinder voor de omgeving die daaruit voortkomt. Het zoekgebied in Zeeland is bijvoorbeeld voor een groot deel N2000-gebied. Maar ook omdat in al deze gebieden reeds diverse luchtvaartterreinen met luchtvaart en luchtvaartactiviteiten, ligplaatsen voor paragliden en deltavliegen, startplaatsen voor ballonnen en paramotorslaagvlieggebieden bevinden. Bestaande laagvlieggebieden leveren door de manier van gebruik een ernstige beperking op voor dergelijke luchtvaart en luchtvaartactiviteiten. Er wordt impliciet gevraagd hoe de beperkingen van laagvlieggebieden evt. met aangepaste operationele werkwijzen gemitigeerd kunnen worden voor genoemde Luchtvaartactiviteiten.	Defensie begrijpt de zorgen m.b.t. regionale luchtvaart en luchtvaart. De omvang van de zoekgebieden zijn nodig om een gedegen onderzoek te doen. Onderzoek naar cumulatieve hinder van factoren behoort tot de onderzoekopgave in het planMER. De impact op natuurgebieden, waaronder Natura2000, neemt Defensie ook mee in het planMER. Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen over een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
947	Indiener vraagt zich af een laagvlieggebied samengaat met een Justitieel Complex	In het planMER worden de effecten op onder andere de omgeving en natuur op hoofdlijnen onderzocht. In een latere fase, als het voorkeursalternatief door het kabinet is bepaald, zal nog nader onderzoek plaatsvinden. Boven justitiële complexen wordt vaak een restricted area/ no fly area aangewezen, dan wel overige regels afgesproken. Wanneer er een nieuw laagvlieggebied wordt aangewezen waarbinnen zo'n complex ligt, worden deze zones in het planMER inzichtelijk, zodat ook dit belang een	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		rol speelt in een oordeel over de geschiktheid van de te onderzoeken gebieden.			
948	Indiener wijst op mogelijke beperking voor bestaande luchtvaart op Kempen Airport (zweefvliegen).	Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom van belang dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
949	Indiener wijst op de impact van laagvliegen voor asielzoekers en vluchtelingen in de regio Gilze Rijen en Baarle-Nassau.	Defensie is zich bewust van het effect dat mogelijk op getraumatiseerde bewoners kan ontstaan. Ter voorbereiding op besluitvorming door het kabinet verzamelt Defensie daarvoor benodigde beslisinformatie door het effect van laagvlieggebieden op de omgeving in kaart te brengen. Gezonde en veilige leefomgeving vallen binnen het beoordelingskader van het planMER. Op basis van dit onderzoek worden voorkeursalternatieven samengesteld. Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
950	Indiener stelt dat laagvlieggebieden geen belemmering mogen zijn voor nieuwe woningbouwlocaties.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. Hierbij wordt gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.			
951	Indiener stelt geen moeite te hebben met overvliegende helikopters maar vraagt hoeveel meer vliegbewegingen en landingsplaatsen er zullen zijn bij uitbreiding en of er rekening wordt gehouden met de seizoenen.	Helikopter laagvlieggebieden en helikopterlandingsplaatsen worden het hele jaar door (van maandag tot en met vrijdag) gebruikt. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. Dat geldt ook voor de nieuwe locaties voor helikopterlandingsplaatsen: hoe meer verschillende locaties, hoe meer de vliegbewegingen kunnen worden gespreid. Defensie tracht een juiste balans te vinden tussen het trainingsprogramma en de impact op de natuur. Natuur is een van de thema's die wordt onderzocht in het planMER onderzoek.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
952	Indiener wil duidelijkheid over gevolgen van de eventuele aanscherping van het juridisch regime voor woningbouw en energieprojecten.	In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in laagvlieggebieden. De inhoud van dit regime moet nog vorm krijgen en is mede afhankelijk van de keuzes van het kabinet die op basis van het planMER worden gemaakt. Defensie wil de energietransitie mede mogelijk maken, maar heeft ook ruimte nodig voor training van helikoptervliegers.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

953	Indiener uit zorgen over stapeling van activiteiten (zoals mogelijke heropening van vliegveld de Peel in combinatie met extra helikopter laagvlieggebieden) en vraagt hoe er in de besluitvorming rekening wordt gehouden met het NOVEX- Ontwikkelperspectief voor het Peelgebied	In de besluitvorming over het NPRD wordt op verschillende manieren rekening gehouden met NOVEX-opgaven en -voorstellen. Allereerst is Defensie actief betrokken bij de NOVEX, zowel landelijk als regionaal. Het betreft samenwerking met verschillende ministeries, provincies en gemeentes, op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. Defensie organiseert in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie op basis waarvan het kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
954	Indiener verzoekt om geen gebruik te maken van radars onder de 10 GHz.	Defensie begrijpt de zorgen die bij de Westerbork Synthese Radio Telescoop (WSRT) bestaan. Los van het feit dat Defensie de toegekende frequenties mag gebruiken, stelt Defensie voor in goed overleg te bespreken hoe de verstoring bij WSRT geminimaliseerd kan worden.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
955	In de NRD staat niets vermeld over laagvliegroute 10A. Indiener vraagt wat de status is van deze laagvliegroute in relatie tot deze NRD.	Defensie heeft in mei 2020 besloten de Linkroute 10A op te heffen. Dit was de laagvliegroute voor jachtvliegtuigen door Noord- en Oost-Nederland die in zuidelijk richting door de provincies Friesland, Drenthe, Overijssel en Gelderland liep. De Linkroute 10 bestaat nog wel en is de enige laagvliegroute in Nederland die de	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		laagvliegbehoefte van Defensie invult.			
956	Indiener vraagt of Defensie voornemens is om een nieuw laagvlieggebied in regio Breda te ontwikkelen.	Eén van de te onderzoeken locatiealternatieven in het planMER onderzoek voor de behoeftezoekgebieden voor nieuwe helikopterhelikopter laagvlieggebieden ligt ten zuiden van Breda.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
957	Indiener wil de gevolgen voor eigen luchtvaartbedrijf (helikopters) in regio Zierikzee onderzocht hebben.	Dank voor deze zienswijze. De effecten op luchtruim wordt meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit. Na het besluit vervolgt het daadwerkelijk inpassen en afstemmen van de behoefte in het gebied.	Overige reacties	gebieds keuze en locatiekeuze	XI. Laagvlieggebieden helikopters
958	Indiener stelt dat er bij Lochem, Vorden en Barchem sprake is van een stiltegebied en deze verstoord wordt door laagvliegende helikopters.	Natuurgebieden en specifiek stiltegebieden vallen binnen de onderzoeksopgave van het planMER. Dat maakt een goed vergelijk tussen de verschillende locatiealternatieven en zorgvuldige besluitvorming door het Kabinet mogelijk.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
959	Indiener uit verbazing vanwege de plannen, omdat er bij Vervul e.o. sprake is van een natuurgebied, met migratiestroken en stiltegebieden.	Natuurgebieden en landbouw vallen binnen de onderzoeksopgave van het planMER. Dat maakt een goed vergelijk tussen de verschillende locatiealternatieven en zorgvuldige besluitvorming door het kabinet mogelijk.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
960	Indiener stelt dat er bij Natura2000 gebieden in het zoekgebied Tilburg-Roosendaal een hoge effectkans is op verstoring van gevoelige natuurwaarden door geluid, trillingen en stikstofdepositie. Daarbij bevindt zich in dit zoekgebied een grootstedelijk gebied, waardoor veiligheidsrisico groot is.	Natuurgebieden vallen binnen de onderzoeksopgave en wegen mee bij de locatiekeuze. Externe veiligheid is een onderdeel van het planMER. De impact op natuurgebieden, waaronder Natura2000, geluid en trillingen neemt Defensie ook mee in het planMER. Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen over een voorkeursalternatief.			
961	Indiener stelt dat het uitbreiden van laagvlieggebieden grotendeels kan worden opgevangen door het gebruik van flight-simulators te intensiveren.	Defensie maakt al lange tijd gebruikt van simulatiemiddelen voor bijvoorbeeld schieten, rijden en vliegen. Een deel van de opleiding en training kan met simulatiemiddelen heel goed worden uitgevoerd waarmee overlast voor de omgeving beperkt kan worden,, impact op natuur verkleind en kosten worden bespaard. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
962	Indiener wil oefengebieden boven zee hebben. Zo wordt overlast voor mens en dier voorkomen.	Defensie maakt met jachtvliegtuigen veel gebruik van oefengebieden boven zee, hierdoor ervaren omwonenden minder overlast. Toch oefenen gevechtsvliegers ook boven land. Zoals in een gebied boven het noorden van Friesland en Noord-Brabant. Met helikopters is het van belang dat deze trainen in gebieden waar ze ook worden ingezet. De NH90 en Cougar helikopter worden ingezet vanaf de schepen van de Koninklijke Marine en trainen daarom ook boven zee. Maar helikopters worden veelal ingezet boven land en in samenwerking met grondeenheden. Het is daarom belangrijk dat training gebeurt boven/op land, zodat bemanningen en grondeenheden zo realistisch mogelijk kunnen trainen en oefenen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

963	Indiener verzoekt om het laagvlieggebied in gemeente Vlissingen te verkleinen in verband met mogelijke woningbouw.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
964	Indiener stelt dat een laagvlieggebied bij woningen, boerderijen, maneges en fokkerijen mogelijke gezondheidsschade en onveiligheid bij mens en dier veroorzaakt, vanwege geluidsoverlast en trillingen. Daarbij stelt indiener dat een laagvlieggebied leidt tot o.a. waardevermindering van woningen, paardenhouderijen en ander (hippisch of agrarisch) onroerend goed. Indiener wijst erop dat in het NPRD niets vermeld is over planschadevergoeding of nadeelcompensatie.	Defensie begrijpt genoemde zorg en neemt dit mee richting de toekomstige keuze van het kabinet voor een voorkeursalternatief. Defensie onderzoekt hiervoor in het planMER reeds de impact van helikopter laagvlieggebieden op de gezonde en veilige leefomgeving. Voor alle behoeften worden aan de hand van basisinformatie de aantallen vee(houders), paarden(houders) in een gebied in beeld gebracht. Ook het type landbouw (akkerbouw/dieren en grondgebonden/niet-grondgebonden) wordt beschreven. Op basis hiervan kan per alternatief aangegeven worden wat de impact (in aantallen) is van een activiteiten op deze dieren en agrarische bedrijvigheid. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeurslocatie. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

965	Indiener benoemt dat Defensie aangeeft geen exacte data en tijdstippen voor laagvlieg oefeningen van tevoren aan te geven waardoor paarden/veehouders geen maatregelen kunnen nemen ter voorkoming van ongelukken. Er wordt gesteld dat daaruit voortkomende (economische) schade niet altijd direct aantoonbaar is, en emotionele schade, gezondheidsschade of overlijden op geen enkele manier te vergoeden is met geld.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener en realiseert zich terdege dat dat gezondheidsschade, emotionele schade of overlijden nooit kan worden weggenomen door een geldelijke schadevergoeding. In eerste instantie ligt de nadruk er daarom altijd op om zulk leed te voorkomen. Omdat dat het doorgeven van exacte tijden en routes van laagvliegende helikopters door de manier van militair optreden inderdaad niet uitvoerbaar is, wordt dat vooral gedaan door waar mogelijk vliegprocedures en routes aan te passen aan de omgeving. Voor wat betreft de extra behoefte aan laagvlieggebieden onderzoekt Defensie in het planMER de impact op de gezonde en veilige leefomgeving. Mede op basis van die resultaten kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
966	Indiener vraagt hoe wordt omgegaan met de gevolgschade van laagvliegen, waar eventuele schade kan worden verhaald en hoe inwoners hierover worden ingelicht. Indiener stelt 'boven zee' als alternatief laagvlieggebied voor.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend. Defensie beschikt over laagvlieggebieden boven zee. Die worden vooral gebruikt door de maritieme gevechtshelikopters van Defensie. Maar de extra behoefte zoals omschreven in het NRD gaat over laagvlieggebieden boven land, voor de transport- en gevechtshelikopters die onder vijandelijke dreiging ook boven land moeten kunnen opereren.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

967	Indiener heeft een uitgebreid voorstel uitgewerkt en een onderbouwd alternatief, Het gaat om het clusteren van behoeften 1, 5, 10, 11, 12 en 13 in verschillende vlakken rondom Lelystad Airport;	Defensie dankt de indiener voor de uitgewerkte suggestie. De voorgestelde clustering van behoeften op één locatie, op en rondom Lelystad Airport, is vanuit de selectiecriteria uit de NRD geen haalbare configuratie van behoeften, omdat het gaat om elkaar uitsluitende activiteiten met in gezamenlijkheid een onevenredig grote aantasting van de fysieke leefomgeving. Civiel medegebruik wordt in het planMER onderzocht voor het accommoderen van de behoefte voor het vergroten van de jachtvliegtuigcapaciteit.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
968	Indiener stelt dat een mogelijk oefengebied van Defensie een goede ontwikkeling is.	Defensie bedankt de indiener voor de steun en het draagvlak.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
969	Indiener adviseert te investeren in raketwerpers om vijandelijke helikopters uit te schakelen en simulatie t.b.v. training helikopter vliegers.	Defensie bedankt de indiener voor het advies. Defensie maakt al lange tijd gebruik van simulatiemiddelen voor bijvoorbeeld schieten, rijden en vliegen. Een deel van de opleiding en training kan met simulatiemiddelen heel goed worden uitgevoerd waarmee overlast voor de omgeving beperkt en een kostenbesparing oplevert. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
970	Indiener verzoekt de omgeving van de wildopvang VRC Zondert en het natuurnetwerk in de regio Tilburg-Roosendaal aan te merken als 'gevoelige bestemming' waar niet laag gevlogen mag worden.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener over het natuurnetwerk en de wildopvang. In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht, het natuur is hier een van. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

971	Indieners benoemen het belang van een integrale benadering van de regio Lauwersmeer en zien mogelijkheden hoe aan de behoefte van Defensie kan worden voldaan terwijl er oog blijft voor bijzondere natuurwaarden (bijvoorbeeld de verruiming van een schootsveld samen te laten vallen met een slikgebied).	Door het afgestemde gebruik en beheer van defensie terreinen gaan hoge natuurwaarden en militair gebruik veelal goed samen. Defensie hecht grote waarde aan het onderzoeken en benutten van kansen voor de natuur in combinatie met het gebruik van het terrein. Ook in de regio Lauwersmeer zal tijdens opvolgende besluitvorming en projectfases door Defensie actief aandacht worden gegeven aan deze mogelijkheden en afstemming worden gezocht met de diverse stakeholders.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
972	Indieners stellen dat de Overdiepse Polder niet voorziet in laagvlieggebied en verzoeken dit niet als laagvlieggebied aan te wijzen. Indieners stellen als alternatief het Land van Maas en Waal voor en benoemen dat kan worden meegewogen dat de raad van de gemeente Altena heeft besloten geen windturbines te plaatsen.	Defensie maakt in het planMER de betekenis van het zoekgebied waar de Overdiepse Polder mee overlapt inzichtelijk voor wat betreft de voorgenomen duurzame energieopwekking. De gemeente Altena is voor een groot gedeelte al onderdeel van het bestaande laagvlieg oefengebied 'Maas-Waalgebied'. Het gedeelte van de gemeente Altena dat nog geen onderdeel is van het bestaande oefengebied (het gebied ten westen de A27), is onderdeel van het Natura2000-gebied Biesbosch, of ligt daar zeer dichtbij. Dit maakt dit gebied geen redelijkerwijs te beschouwen gebied voor deze activiteit.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
973	Indieners stellen dat in Nederland voldoende alternatieven zijn waar bewoners, natuur en dieren geen overlast zullen hebben van de oefeningen van Defensie, bijvoorbeeld op grotere hoogte of door het aanwijzen van extra gebieden en verdeling van vluchten over deze gebieden te bewerkstelligen. Ook wijzen indieners op de mogelijkheid tot het verlagen van laagvliegen door de aanschaf van simulatoren.	Defensie onderzoekt voor de laagvlieggebieden o.a. de effecten op het gebied van geluid, energietransitie, natuur en landbouw. Dat maakt een goed vergelijk tussen de verschillende locatiealternatieven en zorgvuldige besluitvorming door het kabinet mogelijk. In omstandigheden waarbij sprake is van verhoogde dreiging is vliegen op hoogte geen optie. Helikopters moeten laagvliegen om zo lang mogelijk ongezien te blijven voor vijandelijke eenheden, en om dat veilig te kunnen moet het	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		veelvuldig beoefend worden. Reeds zoveel als mogelijk wordt de benodigde training in het buitenland of in simulatoren uitgevoerd. Daarnaast is het nodig om extra trainingsmogelijkheden in Nederland te realiseren.			
974	Indiener verzoekt om te onderzoeken wat de impact is op hinder indien Culemborgs grondgebied wordt aangewezen en de mogelijkheden in kaart brengen om deze hinder tegen te gaan.	Gedetailleerd onderzoek vind plaats in een volgende fase indien de locatie valt binnen de keuze van een voorkeursalternatief van het kabinet. In het planMER worden effecten op abstract niveau onderzocht. Defensie tracht in samenwerking met de regio de hinder tot een minimum te beperken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
975	Indieners voorzien grote gevolgen van de (laag)vlieggebieden op inwoners van de gemeenten Heerde, Oost Gelre en Doetinchem en van de provincie Gelderland en vragen zich af wat de frequentie van het gebruik van deze gebieden is en of dit jaarrond of periodiek is, waarbij periodiek de voorkeur heeft.	Defensie onderzoekt in het planMER voor de laagvlieggebieden o.a. de effecten op gezonde en veilige leefomgeving. Dat maakt een goed vergelijk tussen de verschillende locatiealternatieven en zorgvuldige besluitvorming door het kabinet mogelijk. Defensie begrijpt dat inwoners graag meer duidelijkheid willen krijgen over de voorgenomen activiteiten in de betreffende gemeente/provincie. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen is in deze fase nog niet bepaald. Het hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. De laagvlieggebieden voor helikopters worden het hele jaar door (van maandag tot en met vrijdag) gebruikt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
976	Indiener vraagt zich af hoe de selectie van gebieden tot stand is gekomen. Daarnaast wordt door de indiener de voorkeur gegeven aan uitbreiding van bestaande locaties.	Uitbreiding van de beschikbare laagvlieggebieden heeft ook de voorkeur van Defensie. Dit om te voorkomen dat de structurele toename van het aantal laagvliegbewegingen moet worden geconcentreerd in (alleen) de bestaande helikopter laagvlieggebieden. De gebieden die Defensie in	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		het planMER onderzoekt zijn op aangeven door de Koninklijke Luchtmacht, die als kennisautoriteit Militair Luchtoptreden vanuit praktisch oogpunt heeft bekeken welke gebieden mogelijk geschikt zouden zijn voor laagvlieg- en trainingsdoeleinden. Hierbij is rekening gehouden met o.a. (de mate van) aaneengesloten bebouwing zoals huizen en windmolens. Ook de karakteristieken van het terrein en de afstand van Gilze-Rijen, de Kooy en Deelen zijn daarbij een overweging geweest.			
977	Indieners vragen wat precies bedoeld wordt met een 'licht', 'streng' en 'zwaar' planologisch regime voor ruimtelijke ontwikkelingen in laagvlieggebieden en wat de gevolgen van deze verschillende regimes voor de ontwikkelingen binnen deze gebieden kunnen zijn.	In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in laagvlieggebieden. De inhoud van dit regime moet nog vorm krijgen en is mede afhankelijk van de keuzes van het kabinet die op basis van het planMER worden gemaakt. Defensie wil de energietransitie mede mogelijk maken, maar heeft ook ruimte nodig voor training van helikoptervliegers.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
978	Indiener vraagt zich af op welke beperkingen gedoeld wordt met de introductie van een juridisch planologisch regime. Daarbij vraagt indiener zich af hoe de gevolgen op andere programma's betrokken worden? Ook vraagt indiener zich af of overwogen is om geheel NL-behoudens nader te definiëren uitzonderingsgebieden als laagvlieggebied te beschouwen?	In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in helikopter laagvlieggebieden. Het Programma Ruimte voor Defensie zoekt regelmatig interdepartementale afstemming.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

979	Indieners verzoeken het voorzorgsprincipe toe te passen, mocht de regio Tilburg-Roosendaal als laagvlieggebied worden aangewezen, en daarbij het gebied Vervul e.o. en het natuur- en bosgebied de Pannenhoef en Schuitvaartjaagpad aan te merken als 'gevoelige bestemming', waarboven niet gevlogen mag worden.	Gedetailleerd onderzoek vind plaats in een volgende fase indien de locatie valt binnen de keuze van een voorkeursalternatief van het kabinet. In het planMER worden effecten op abstract niveau onderzocht. Defensie onderzoekt voor laagvlieggebieden o.a. de effecten op het gebied van natuur en landschap.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
980	Indiener noemt Vliegbasis Soesterberg als alternatieve locatie voor helikopters en draagt hier argumenten voor aan, zoals een betere spreiding van helikopters over Nederland en betere bereikbaarheid van de laagvlieggebieden in Drenthe.	Defensie heeft op dit moment de beschikking over drie locaties, verspreid over Nederland, die (primair) worden gebruikt voor helikopteroperaties. Het betreft de vliegbasis Gilze-Rijen, Militair Luchtvaartterrein Deelen en Maritiem Vliegveld De Kooy. Vliegbasis Soesterberg wordt niet als alternatief toegevoegd aan het planMER. Defensie onderzoekt in het planMER de mogelijkheden voor extra milieuruimte op Militair Luchtvaartterrein Deelen. Het doel hiervan is het verplaatsten c.q. meer spreiden van helikoptervliegbewegingen van vliegbasis Gilze Rijen naar vliegbasis Deelen. Dit ontlast enerzijds de omgeving van vliegbasis Gilze Rijen en dient anderzijds als springplank voor een betere bereikbaarheid van de laagvlieggebieden in het Noorden van Nederland, zoals in Drenthe.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
981	Indieners stellen dat het zuiden van Nederland onevenredig belast is met militaire vliegvelden. Er wordt gesteld dat de regio door de huidige defensieplannen nog zwaarder belast zal worden. Niet beperkt tot, maar ook in het geval van helikopter laagvlieggebieden. Bestaande laagvlieggebieden in Drenthe worden bijvoorbeeld weinig gebruikt door de grote afstand naar vliegbasis Gilze-Rijen waar de helikopters hun thuisbasis hebben. Verzoek tot	In het planMER onderzoekt Defensie de behoefte "toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit" ook in het noorden van het land, specifiek bij de militaire vliegbasis Leeuwarden en de civiele luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport. De spreiding van Defensie activiteiten over het land is één van de criteria die het kabinet bij het kiezen van een voorkeursalternatief moet meewegen. Het klopt dat de bestaande helikopter laagvlieggebieden in	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	onderzoek van alternatieven zoals voormalig vliegbasis Twenthe, voormalig vliegbasis Soesterberg, luchthaven Lelystad, vliegveld Eelde of omliggende landen.	Drenthe op dit moment minder worden gebruikt door de afstand vanaf vliegbasis Gilze Rijen. Onder andere om de noordelijke laagvlieggebieden beter te kunnen gebruiken onderzoekt Defensie in het planMER de mogelijke verplaatsing van helikoptervliegactiviteiten van vliegbasis Gilze Rijen naar vliegbasis Deelen. Ook onderzoekt Defensie bijvoorbeeld de mogelijkheden voor het intensiveren en uitbreiden van de helikopterlandingsplaatsen in de omgeving van Assen.			
982	Indiener vraagt of de helikopters ook laag over de huizen vliegen of vliegen ze alleen boven het buitengebied (weilanden) van Urk en Tollenbeek en IJsselmeer	In helikopter laagvlieggebieden zoeken helikoptervliegers bij voorkeur de ruimte op waar zij het laagvliegen goed kunnen beoefenen. Aaneengesloten bebouwing dienen zij zoveel als mogelijk te vermijden, dan wel daar hoger overheen te vliegen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
983	Indiener vraagt wat de status van de Groenia laagvliegroute 10A is.	Defensie heeft in mei 2020 besloten de Linkroute 10A op te heffen. Dit was de laagvliegroute voor jachtvliegtuigen door Noord- en Oost-Nederland die in zuidelijk richting door de provincies Friesland, Drenthe, Overijssel en Gelderland liep. De Linkroute 10 bestaat nog wel en is de enige laagvliegroute in Nederland die de laagvliegbehoefte van Defensie invult.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
984	Indiener vraagt of het klopt dat 600 sorties voor helikopters op De Peel zijn komen te vervallen.	De genoemde 600 sorties met helikopters waren onderdeel van de procedure voor het luchthavenbesluit van Vliegbasis De Peel. Deze procedure is gestaakt omdat Defensie is gestart met het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie. Hierin zoekt Defensie naar meer ruimte voor activiteiten met jachtvliegtuigen en een dirtstrip voor transportvliegtuigen. De Peel wordt voor deze twee behoeftes als één van de alternatieven onderzocht. Sorties met helikopters op	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		De Peel maken worden niet onderzocht in het planMER. Wel blijft het nodig om de Peel te kunnen gebruiken voor kleinschalige trainingen en oefeningen met helikopters. In voorkomende geval wordt De Peel gebruikt voor een grootschalige oefening zoals Falcon Autumn in 2022.			
985	Indiener verzoekt om verbod van laagvliegmanoeuvres in het woongebied rond vliegbasis Eindhoven.	Defensie begrijpt dat laagvliegmanoeuvres meer overlast kunnen veroorzaken. De laagvliegmanoeuvres van 336 Squadron (transport vliegtuigen) gestationeerd op Vliegbasis Eindhoven zijn onderdeel van procedures van opstijgen en landen. Training en oefening daarvan is belangrijk. Dat gebeurt in simulatoren en in het buitenland, maar het is ook noodzakelijk om in Nederland te oefenen waaronder op de thuisbasis van de toestellen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
986	Indieners vragen hoe frequent de laagvlieggebieden boven zuidoost Gelderland worden gebruikt, of gezamenlijk gebruik met general aviation mogelijk is en of bekend is dat in dit gebied ook een aantal locaties liggen van waaruit gevlogen wordt door o.a. parapentes.	Hoe frequent in zuidoost Gelderland wordt gevlogen hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. Hoe meer nieuwe locaties, hoe meer spreiding van vliegbewegingen kan plaatsvinden. Defensie is bekend met de complexiteit van het luchtruim en de verschillende gebruikers. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

987	Indiener benoemt dat moet worden nagedacht over veiligere locaties en stelt Eemshaven als locatie voor.	Eemshaven is voor vliegactiviteiten geen redelijkerwijs te beschouwen alternatief, omdat een vliegbasis op deze locatie de huidige industriële activiteiten onmogelijk maakt. Vliegactiviteiten zijn, door de aanwezigheid van vele windturbines op deze locatie, ook niet mogelijk. Defensie onderzoekt deze mogelijkheid niet in het planMER. Defensie heeft op dit moment de beschikking over drie locaties, verspreid over Nederland, die (primair) worden gebruikt voor helikopteroperaties. Het betreft de vliegbasis Gilze-Rijen, Militair Luchtvaartterrein Deelen en Maritiem Vliegveld de Kooy. Defensie onderzoekt in het planMER de mogelijkheden voor extra milieuruimte op Militair Luchtvaartterrein Deelen. Het doel hiervan is het verplaatsten c.q. meer spreiden van helikoptervliegbewegingen van vliegbasis Gilze Rijen naar vliegbasis Deelen. Dit ontlast enerzijds de omgeving van vliegbasis Gilze Rijen en dient anderzijds als springplank voor een betere bereikbaarheid van de laagvlieggebieden in het Noorden van Nederland, zoals in Drenthe. Daarnaast onderzoekt Defensie externe veiligheid in het planMER onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
988	Indiener vraagt zich af wat de gevolgen van verschillende planologische regimes kunnen zijn voor de ontwikkelingen van deze gebieden.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. Gedetailleerd onderzoek vindt plaats in een volgende fase indien de locatie valt binnen de locatiekeuze. In het planMER worden effecten	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		op abstract niveau onderzocht. Bestaande plannen en planologische regimes worden meegewogen bij het bepalen van een locatiealternatief.			
989	Indiener verzoekt de volgende punten te betrekken bij de nadere vaststelling van zoekgebieden: kenmerken van het gebied, relatie met RES en de eigen wensen van Defensie.	Het doel van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is om de ruimtebehoeftes van Defensie in kaart te brengen en af te wegen ten opzichte van de andere ruimtelijke opgaven in Nederland. De energietransitie is een van die (eveneens belangrijke) opgaven. Regionale voorstellen voor duurzame energie worden daarom door Defensie in het planMER meegenomen voor wat betreft het effect van die voorstellen op de ruimtebehoeftes van Defensie (en vice versa). Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het Kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters
990	Indiener vraagt om de zuidzijde van de regio Hart van Brabant niet langer als alternatief voor een laagvlieggebied in de NRD mee te nemen, i.v.m. bestaande plannen in het REKS (Regionale Energie en Klimaatstrategie) voor duurzame opwek van energie.	Het doel van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is om de ruimtebehoeftes van Defensie in kaart te brengen en af te wegen ten opzichte van de andere ruimtelijke opgaven in Nederland. De energietransitie is een van die (eveneens belangrijke) opgaven. Regionale voorstellen voor duurzame energie worden daarom door Defensie in het planMER meegenomen voor wat betreft het effect van die voorstellen op de ruimtebehoeftes van Defensie (en vice versa). Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het Kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XI. Laagvlieggebieden helikopters

991	Indieners hebben begrip voor de ruimtevraag van Defensie voor laagvlieggebieden maar hebben zorg over de gevolgen hiervan en vragen om alle opgaven in samenhang te bekijken en hierover in overleg te treden met provincie, regio's, gemeenten en waterschappen	Defensie dankt de indiener voor het getoonde begrip voor de ruimtevraag van Defensie voor laagvlieggebieden. In de besluitvorming over het NPRD wordt op verschillende manieren rekening gehouden met de samenhang van ruimtelijke opgaven door samen te werken met verschillende ministeries, provincies en gemeentes, op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie op basis waarvan het Kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
992	Indieners verzoeken, in het geval dat de regio Tilburg – Roosendaal zou worden aangewezen als laagvlieggebied voor helikopters en helikopterlandingsplaatsen, om het zuidelijke buitengebied van Etten-Leur aan te wijzen als "gevoelige bestemming" waarin laagvliegbewegingen en helikopterlandingen niet toegestaan zijn. Aanwezige dieren in dit gebied raken in paniek van laagvliegende of landende legerhelikopters. Dit leidt tot gevaarlijke situaties, bijvoorbeeld als deze dieren in paniek de weg of een van de veelgebruikte wandel- of fietsroute op rennen.	De impact van laagvliegende helikopters op dieren is bekend en op hoofdlijnen en wordt meegenomen in het planMER. Mogelijke beperkingen aan nieuwe laagvlieggebieden kunnen volgen uit het onderzoek in het planMER. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. Vervolgens organiseert Defensie in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie op basis waarvan het Kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters

993	Indieners uiten bezwaar tegen de aanwijzing van een laagvlieggebied in hun gemeente omdat in de gemeente plek wordt geboden aan de opvang van asielzoekers en vluchtelingen en dit aanwezige trauma's bij deze mensen zou versterken	Defensie is zich bewust van het effect dat mogelijk op getraumatiseerde bewoners kan ontstaan. Ter voorbereiding op besluitvorming door het Kabinet verzamelt Defensie daarvoor benodigde beslisinformatie door het effect van laagvlieggebieden op de omgeving in kaart te brengen. Gezonde en veilige leefomgeving vallen binnen het beoordelingskader van het PlanMER. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld. Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het Kabinet om een zorgvuldig besluit te nemen over een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
994	Indieners wijzen er op dat afstemming van ruimtegebruik tussen Defensie en netbeheerders absoluut noodzakelijk is, vanwege uitbreiding van energie infrastructuur die randvoorwaardelijk is voor voortgang van o.a. (uitbreiding van) defensieactiviteiten	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Ook de afstand tot bestaande en geplande energiesystemen en netcapaciteit zijn opgenomen in het beoordelingskader en de selectiecriteria. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet het voorkeursalternatief vast. In de volgende fase zal waar nodig ook worden afgestemd met netbeheerders.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
995	Indiener gaat ervan dat het signaal 'uit de haarvaten van ons eiland' naar waarde wordt meegewogen in de verdere stappen en vraagt naar overleg en samenwerking in dit vraagstuk.	Defensie neemt het signaal 'uit de haarvaten van ons eiland' mee in de afweging. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		op de website van Defensie.			
996	Indieners vinden het belangrijk dat zij, inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties, actief worden betrokken in het vervolgtraject en zouden graag duidelijker zien hoe de effecten op zowel korte termijn, maar vooral ook lange termijn worden afgezet tegen de gebiedsidentiteit en het huidige en beoogde gebruik op Goeree-Overflakkee.	In het planMER worden de effecten op de omgeving (Goeree-Overflakkee) integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet de voorkeurslocatie vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
997	Indiener vraagt om goede communicatie en participatie van alle stakeholders en luchtruimgebruikers bij de plannen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe laagvlieggebieden goed is afgestemd op andere gebruikers van het luchtruim. In het PlanMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Belanghebbenden zijn	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
998	Indiener verzoekt Defensie om, samen met EZK, te borgen dat de SDE++-regeling kan worden voortgezet zodat de businesscase voor windturbines tot 150 meter als nog haalbaar blijkt indien het als gevolg van aan te wijzen laagvlieggebieden niet meer mogelijk is windturbines hoger dan 150 meter te realiseren.	In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in helikopter laagvlieggebieden. Het Programma Ruimte voor Defensie zoekt regelmatig interdepartementale afstemming. De SDE++ regeling valt buiten de scope van het onderzoek. In het planMER doet Defensie enkel vergelijkend onderzoek naar de effecten op de leefomgeving.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
999	Indiener vraagt om nadere specificatie van de impact van nieuwe (laagvlieg-) oefengebieden voor helikopters die raken aan het grondgebied van de gemeente Hof van Twente	Defensie onderzoekt in het planMER voor de laagvlieggebieden o.a. de effecten op gezonde en veilige leefomgeving. Dat maakt een goed vergelijk tussen de verschillende locatiealternatieven en zorgvuldige besluitvorming door het Kabinet mogelijk. Defensie begrijpt dat inwoners graag meer duidelijkheid willen krijgen over de voorgenomen activiteiten in de betreffende gemeente/provincie. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen is in deze fase nog niet bepaald. Het hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. De laagvlieggebieden voor helikopters worden het hele jaar door (van maandag tot en met vrijdag) gebruikt. Militaire helikopters mogen buiten aaneengesloten bebouwing in heel Nederland op 45 meter	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		(150 ft) hoogte vliegen. In de laagvlieggebieden mogen ze op 30 meter (100 ft) of zoveel lager als voor de uitvoering van de opdracht noodzakelijk is. Dat kan dus tot aan de grond zijn. Het landen zelf mag alleen met toestemming van de grondeigenaar.			
1000	Indiener vraagt of de laagvlieggebieden jaarrond gebruikt worden of periodiek en verzoekt dit inzichtelijk te maken, waarbij periodiek de voorkeur heeft.	Defensie onderzoekt in het planMER voor de laagvlieggebieden o.a. de effecten op gezonde en veilige leefomgeving. Dat maakt een goed vergelijk tussen de verschillende locatiealternatieven en zorgvuldige besluitvorming door het Kabinet mogelijk. Defensie begrijpt dat inwoners graag meer duidelijkheid willen krijgen over de voorgenomen activiteiten in de betreffende gemeente/provincie. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen is in deze fase nog niet bepaald. Het hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. De laagvlieggebieden voor helikopters worden het hele jaar door (van maandag tot en met vrijdag) gebruikt. Militaire helikopters mogen buiten aaneengesloten bebouwing in heel Nederland op 45 meter (150 ft) hoogte vliegen. In de laagvlieggebieden mogen ze op 30 meter (100 ft) of zoveel lager als voor de uitvoering van de opdracht noodzakelijk is. Dat kan dus tot aan de grond zijn. Het landen zelf mag alleen met toestemming van de grondeigenaar.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1001	Indiener vraagt om nader te duiden wat de aanscherping van het planologisch regime t.a.v. laagvlieggebieden helikopters precies behelst en wat de impact daarvan is	In de besluitvorming over het NPRD wordt op verschillende manieren rekening gehouden met de samenhang van ruimtelijke opgaven door samen te werken met verschillende ministeries, provincies en gemeentes, op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau. De inzichten die hieruit	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit). Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in laagvlieggebieden. De inhoud van dit regime en de impact die hieruit volgt moet nog vorm krijgen en is mede afhankelijk van de keuzes van het kabinet die op basis van het planMER worden gemaakt (uitbreiding laagvlieggebieden met een licht planologisch regime, of geen uitbreiding met een streng planologisch regime).			
1002	Indiener vraagt waarom de westkust van Walcheren uitgezonderd is als laagvlieggebied voor helikopters en de westkust en de Kop van Schouwen-Duiveland niet?	De kansrijkheid vanuit de combinatie met de aanwezige Natura 2000-gebieden, recreatie en bebouwing en de concentratie daarvan is nagegaan. Dit heeft ertoe geleid om dat gebied niet in het onderzoek mee te nemen. In het planMER wordt, naast de effecten op de recreatie, ook onderzocht wat de effecten zijn op de fysieke leefomgeving. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1003	Indiener vraagt t.a.v. de behoefte 'Laagvlieggebieden helikopters' op een aantal punten verduidelijking en/of wil zijn zorgen kenbaar willen maken dan wel kennis en kunde aanbieden: • Indiener vraagt wat wordt bedoeld met laagvliegen en hoe laag wordt gevlogen.	Oefenen in laag boven de grond vliegen is nodig omdat vliegers tijdens hun missies daar ook mee te maken kunnen krijgen. Door zo laag mogelijk te vliegen blijft een vlieger buiten het zicht en radarbeeld van een tegenstander. Dit vergroot de kans op een succesvolle operatie en verhoogt de	Overige reacties	Overig	XI. Laagvlieggebieden helikopters

- Indiener vraagt wat een structurele toename in een gebied betekent waar dit voorheen niet voorkwam.
 - Indiener vraagt wat de koppeling van de behoefte voor laagvliegen aan het oefenen in ver stedelijk gebied (behoefte 5) en de realisatie van een nieuw amfibisch oefengebied (behoefte 6) betekent voor Schouwen-Duiveland.
 - Indiener stel ter discussie dat voor de effecten van nieuw oefengebied de impact op sociale aspecten en economie niet relevant is
 - In hoeverre zijn obstakels die een belemmering zijn voor laagvliegen zoals dorpen, boerderijen, paardenweides, natuurgebieden en eendenkooien – al benoemd en meegenomen in de criteria.
 - Wat is de impact zoals beschreven onder natuur?.
 - De behoefte voor laagvliegen is 1122 uren meer dan nu vergund. Indiener vraagt wat dit betekent voor Schouwen-Duiveland en de wateren rondom,
 - Om de noodzakelijke afwisseling in de training aan te kunnen brengen en te compenseren voor de toegenomen obstakels binnen de huidige gebieden is 81% van het totaal aan huidige oppervlakte nodig. 81% van 297.712 ha = 241.147 extra ha. Indiener vraagt of dit verder kan worden gespecificeerd per alternatieve locatie.
 - Indiener vraagt hoe de aanvlieg routes verlopen vanaf de vliegvelden waar helikopters gestationeerd zijn,
 - Indiener vraagt of hierbij rekening wordt gehouden met vakantie periodes.
 - Indiener vraagt vanaf welk moment het 'laag liegen' begint, vanaf moment van opstijgen of enkel in specifieke overlevingskans van de vlieger. Normaal is de minimale vlieghoogte voor helikopters 45 meter. In de aangewezen laagvlieggebieden mogen militaire helikopters lager vliegen, zo laag als voor het doel van de oefening noodzakelijk is. Aaneengesloten bebouwing dienen helikoptervliegers zoveel als mogelijk te vermijden. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid.
- Helikopter laagvlieggebieden worden het hele jaar door (van maandag 7.00 tot en met vrijdag 16.00 uur) gebruikt. In de praktijk wordt gevlogen tijdens openstelling van een Vliegbasis Tijdens de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 23.00 uur en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Buiten de avondvliegperiode is dat maandag tot en met donderdag van 9.00 tot 16.30 uur en vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur. Incidenteel wordt ook in het weekend gevlogen, bijvoorbeeld tijdens een grootschalige oefening. Hiervoor is een ontheffing nodig die ruim van tevoren wordt aangekondigd. Er zijn geen vaste routes naar helikopter laagvlieggebieden. Militaire helikopters mogen buiten aaneengesloten bebouwing in heel Nederland op 45 meter (150 ft) hoogte vliegen. Als zij naar de laagvlieggebieden toe vliegen, en dit op 150 ft willen doen, dan dienen zij een route volgen die vrij blijft van dorpen/steden. In Nederland zijn daarvoor niet heel veel mogelijkheden. Grondeenheden treden veel gezamenlijk op met

gebieden van de alternatieve locatie.

- Indiener vraagt rekening te houden met het bestaan van wezenlijke aanwezigheid van windturbines (bestaand of gepland) in het gehele gebied vanaf de Grevelingen tot aan de Oosterschelde Kering, deels geclusterd dan wel enkele bij agrarische bedrijven verspreid over Schouwen-Duiveland.
- Indiener vraagt waarom 'Gewassen en veehouderijen' geen selectie criterium is, gezien dat Schouwen-Duiveland voor ruim 70% bestaat uit landbouwgronden.
- Indiener vraagt hoe zij in gesprek kunnen komen over hun zorgen over de effecten van laagvliegen op het (vlucht-)gedrag van dieren.
- Indiener ziet de (onderbouwing van de) nadere specificatie ten aanzien van de uiteindelijke vorm van het laagvlieggebied binnen de zoekgebieden zo snel mogelijk tegemoet.
- Indiener heeft zorgen over de impact op omliggende N2000 gebieden en vraagt of voldoende rekening wordt gehouden met de impact op kwetsbare natuur gezien de vigerende Habitatrictlijn en Vogelrichtlijn die op deze gebieden van toepassing is. het criterium "kwetsbare natuur" zich verhoudt tot de nu mee opgenomen Natura 2000 gebieden (Voordelta, Kop van Schouwen(sinds 1988 Staatsnatuurmonument), Oosterschelde, Grevelingen, Krammer-Volkerak) in dit alternatief ?

helikopters, bijvoorbeeld in verstedelijkt of amfibisch gebied. Dit moet intensief worden beoefend, bijvoorbeeld in scenario's die zich afspelen rondom een oefendorp of aan zee. Hierbij is er de behoefte dat helikopters rondom het oefendorp en in het amfibisch oefengebied laag mogen vliegen. In het planMER worden de effecten op onder andere de omgeving en natuur op hoofdlijnen onderzocht. In een latere fase, als er een besluit is genomen over het locatiealternatief door het kabinet, zal nog nader onderzoek plaatsvinden. In het planMER worden bestaande en geplande windturbines in beeld gebracht in relatie tot de zoekgebieden voor het oefenen met laagvliegen. Ook deze informatie kan het kabinet vervolgens betrekken bij het maken van een keuze over de laagvlieg oefengebieden. Gewassen en veehouderijen zijn geen selectiecriterium, omdat agrarische activiteiten een gebied als geheel niet op voorhand onmogelijk maken. Dat geldt voor andere functies wel. Deze zaken (de impact op landbouwbedrijven en hoeveelheid agrarische grond) wordt wel als onderdeel van het beoordelingskader meegenomen. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. In het NPRD wordt een keuze gemaakt voor het gebied of de gebieden die het, gelet op de milieueffecten, de voorkeur genieten. De exacte configuratie van

		zo'n voorkeursgebied, inclusief het aantal vliegbewegingen en de precieze locaties waar geoefend gaat worden, volgen in de concretiseringsslag die volgt op de keuze voor een voorkeursalternatief. In het planMER maakt Defensie de impact van de zoekgebieden voor de Natura 2000-gebieden inzichtelijk. Hierbij wordt ervan uitgegaan de activiteit laagvliegen in het hele Natura 2000-netwerk tot negatieve effecten leidt. Dit betekent dat gebieden die geprojecteerd zijn over of nabij Natura 2000-gebieden slecht scoren in het planMER.			
1004	De indiener vraagt zich af waarom het aantal vliegbewegingen boven bebouwde kernen niet wordt beperkt?	Buiten de laagvlieggebieden mogen helikopters op 150 ft (45 meter) vliegen. Wanneer helikopters naar het laagvlieggebied Oirschotse heide vliegen, doen zij dat op minimaal 150 ft. Eenmaal in het gebied mogen ze lager vliegen. Defensie begrijpt dat vliegbewegingen hinder kunnen veroorzaken en tracht die hinder te beperken. Het is echter niet mogelijk is om iedere vorm van hinder te voorkomen. Zo is het niet mogelijk om alle bewoonde gebieden te vermijden. Wel geldt daar uiteraard de hierboven genoemde minimale vlieghoogte.	Overige reacties	Plan MER en ontbrek ende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1005	De indiener vraagt of het wettelijk toegestaan is om laagvlieg oefeningen te houden boven het grondgebied van onze buurlanden?	De onderzochte alternatieven in de NRD betreffen Nederlands grondgebied. Dat geldt dus ook voor het potentiële nieuwe helikopter laagvlieggebied. Defensie zal beperkingen door Belgische enclaves binnen het zoekgebied meegeven in de besluitvorming over voorkeurslocaties door het kabinet. Ook zal Defensie deze beperkingen meenemen in eventuele verdere uitwerking na een kabinetsbesluit.	Overige reacties	Plan MER en ontbrek ende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters

1006	Indiener vraagt naar inzicht geven in de groeiten opzichte van de huidige situatie.	De kwantitatieve behoefte is circa 2500 uren per jaar. Dat is dus 1122 uur meer dan nu vergund.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1007	Meerdere indieners vragen om het beoordelingskader uit te breiden met de volgende thema's: Gezondheid, erfgoed, recreatie, (behoud) landbouw, milieueffecten, grondeigendom, economie en energietransitie?	Bij de beoordeling van de alternatieven voor laagvlieggebieden wordt inzicht gegeven in de effecten op de genoemde aspecten.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1008	Indiener wil weten of er met helikopters van bondgenoten oefeningen zijn gepland en of die binnen de 2500 vlieguren per jaar vallen.	Helikopters van bondgenootschappelijke strijdkrachten mogen formeel gebruikmaken van de helikopter laagvlieggebieden. Dit komt tot nu toe echter zelden voor omdat het vergunde aantal uren in laagvlieggebieden beperkt is en nodig voor de Nederlandse krijgsmacht. Bij grotere oefeningen waaraan buitenlandse eenheden deelnemen worden de laagvlieggebieden wel gebruikt door buitenlandse helikopters. De 2500 vlieguren betreffen de behoefte voor helikopters van de Nederlandse krijgsmacht.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1009	Indiener wil weten hoe de extra vlieguren worden verdeeld over alternatieven en binnen elk alternatief gebied.	Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1010	De indiener vraagt zich af of cumulatie van geluid van andere huidige of toekomstige activiteiten (ook buiten defensie) mee worden genomen in de afweging?	Bestaande geluidsbelasting wordt inzichtelijk gemaakt bij de bestaande behoeften. Voor laagvlieggebieden wordt dit echter niet cumulatief beschouwd, omdat laagvliegen vooral piekgeluiden met zich meebrengt.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1011	Indiener vraagt om aanvullende varianten die verschillen afmeting, ligging ten opzichte van gevoelige natuur (vermijden), gebruiksintensiteit, verdeling van gebruik per dag en jaar.	De alternatieven worden onderzocht op alle relevante effecten. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. Vervolgens organiseert	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		Defensie in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. De inzichten uit het planMER, de daarover gevoerde inspraak en participatie en de uiteindelijke bestuurlijke overleggen vormen samen de integrale beslisinformatie op basis waarvan het Kabinet een zorgvuldig besluit kan nemen. In vervolgpcedures kan dit gebied nog nader gedetailleerd worden.			
1012	Indieners zien graag dat de volgende onderwerpen dienen te worden meegenomen in het planMER, of elders in het NPRD te worden toegevoegd: afstand hulpdiensten, impact droogte, natuurbranden (door impact Defensie), impact aardbevingen, impact gebrek acceptatie door omwonenden, veiligheid van de Eemshaven, risico's van achtergebleven (springbaar) oefenmateriaal, risico's vervoer en opslag van munitie, natuur, stiltegebieden, recreatie en toerisme, geur, klimaatadaptatie, broedperiodes, landbouw, erfgoed en historie, woningbouw, economie, energietransitie, bouwhoogte, vitaliteit, leefbaarheid, lokale karakter.	Defensie begrijpt de wens om de beschreven thema's op te nemen in het planMER. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. De genoemde thema's zijn in meer of mindere mate al onderdeel van het beoordelingskader. Opgemerkt wordt dat het nu een planMER betreft waarin op hoofdlijnen op onderscheidende effecten onderzoek wordt gedaan. Hierdoor zijn sommige van de aangedragen thema's nu niet aan de orde, maar wel in een mogelijke vervolgpcedure na vaststelling van het NPRD. Dit betreft bijvoorbeeld afstand hulpdiensten, achterblijven oefenmateriaal en vitaliteit.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters

1013	Verzoekt om zowel de directe als indirecte (zoals belemmeren van windenergie) invloed op klimaatverandering mee te nemen. Indiener vraagt duidelijkheid over de samenhang (cumulatie van beperkingen van windturbines) tussen eventuele nieuwe beperkingengebieden en de laagvlieggebieden, en de radartoets. En wil daarnaast weten of de radartoets naast het instellen van ruimtelijke beperkingen gehandhaafd blijft.	In de besluitvorming over het NPRD wordt op verschillende manieren rekening gehouden met de samenhang van ruimtelijke opgaven door samen te werken met verschillende ministeries, provincies en gemeentes, op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau. De inzichten die hieruit voortkomen worden door Defensie meegenomen in de nationale afweging over het NPRD. In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit). Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in laagvlieggebieden. De inhoud van dit regime moet nog vorm krijgen en is mede afhankelijk van de keuzes van het kabinet die op basis van het planMER worden gemaakt (uitbreiding laagvlieggebieden met een licht planologisch regime, of geen uitbreiding met een streng planologisch regime). Voor de laagvlieggebieden wordt inzicht gegeven in effecten op bestaande en mogelijke toekomstige windturbinegebieden. De indirecte invloed van het belemmeren van windenergie valt buiten de scope van dit planMER. Daarnaast geeft deze behoefte geen aanleiding om de radartoets aan te passen. Defensie wil de energietransitie mede mogelijk maken, maar heeft ook ruimte nodig voor training van helikoptervliegers.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1014	De indiener stelt dat het helikoptervliegverkeer via een corridor van vliegbasis Gilze Rijen naar het land van Altena loopt, onder andere over het natuurnetwerk Brabant. Indiener vraagt of defensie in het MER de beoogde groei van 1300 naar 2500 vliegers wel onderzoekt en daarbij de omgevingswet meeneemt	De groei van 1378 naar 2500 vliegers voor laagvliegen met helikopters is reeds opgenomen in de NRD en het planMER. Om te voorkomen dat deze extra behoefte aan laagvliegen wordt geconcentreerd enkel in de bestaande laagvlieggebieden zoekt Defensie evenredig naar extra laagvlieggebieden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	door te borgen dat de natuur beschermd wordt en dat de leefbaarheid voor mens en dier op een gezond niveau wordt gebracht.	Naast diversiteit aan training biedt dit de mogelijkheid om de voorgenomen toename van laagvliegactiviteiten te spreiden, ook in relatie tot de impact daarvan op de natuur en de gezonde en veilige leefomgeving.			
1015	De indieners verzoeken om het woongebied Schagen-Oost toe te voegen aan het onderzoek naar laagvlieggebieden.	Defensie bedankt voor het aandragen van dit gebied. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1016	Indiener verzoekt om de impact op beschermde diersoorten, rustverstoring, cultuurhistorie, landschappelijke waarden, recreatie, geluid, emissies en landbouw mee te nemen.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven. De effecten op natuur worden voor de verschillende alternatieven onderzocht. Natura 2000-gebieden (incl. stikstof en overgangsgebieden) en het Natuurnetwerk Nederland vallen hier onder. De thema's geluid, luchtkwaliteit, erfgoed, landschap, recreatie en landbouw maken eveneens deel uit van het beoordelingskader. Het kabinet beoogt op basis van een integrale afweging een voorkeursalternatief te kiezen.	Overige reacties	Plan MER en ontbrekende milieueffecten	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1017	Indieners uiten zorgen en frustratie over overlast van vliegbewegingen te Gilze-Rijen en het niet nakomen van met de staatssecretaris gemaakte afspraken. De indiener stelt dagelijks overlast van o.a. rattle noise te ondervinden. Volgens de indiener is de staatssecretaris in 2020 akkoord gegaan met het onderzoeken en aanpassen van woningen die schade ondervinden van rattle noise. Echter meent de indiener dat de beloofde maatregelen	De maatregelen ten aanzien van rattle noise heeft Defensie inderdaad nog niet uitgevoerd. De voorbereidingen hiertoe lopen op dit moment. Defensie begrijpt dat dit zorgen en ook frustratie oplevert bij de indiener. Via inwonersbrieven, de website defensie.nl en informatieavonden houdt Defensie betrokkenen op de hoogte van de voortgang. De aanpak van rattle noise volgt zijn eigen planning en staat los van het Nationaal Programma Ruimte voor	Overige reacties	Proces NPRD	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	niet zijn uitgevoerd. De indiener wil zijn/haar ongenoegen hierover uiten en stelt dat het onacceptabel is als er een extra laagvlieggebied wordt gerealiseerd binnen een gebied waar nu al zeer veel overlast wordt ervaren.	Defensie (NPRD). De huidige maatregelen tegen rattle noise zijn gebaseerd op het huidige gebruik van de luchthaven. In het planMER worden de effecten van geluid en de effecten van toename van geluid op de leefomgeving voor het NPRD onderzocht.			
1018	De indieners maken zich zorgen over de mogelijkheden van de ontwikkeling van duurzame energie in de regio.	Het doel van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is om de ruimtebehoeftes van Defensie in kaart te brengen en af te wegen ten opzichte van de andere ruimtelijke opgaven in Nederland. De energietransitie is een van die (eveneens belangrijke) opgaven. Regionale voorstellen voor duurzame energie worden daarom door Defensie in het planMER meegenomen voor wat betreft het effect van die voorstellen op de ruimtebehoeftes van Defensie (en vice versa). Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het Kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen, met daarbij meenemend andere grote ruimtevraagstukken.	Overige reacties	Proces NPRD	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1019	De indieners verzoeken om de mogelijkheden voor de ontwikkeling van duurzame energie in de regio ten zuiden van Bergen op Zoom, Breda en Tilburg mee te nemen in het onderzoek en afweging tussen voorkeurslocaties.	Het doel van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie is om de ruimtebehoeftes van Defensie in kaart te brengen en af te wegen ten opzichte van de andere ruimtelijke opgaven in Nederland. De energietransitie is een van die (eveneens belangrijke) opgaven. Regionale voorstellen voor duurzame energie worden daarom door Defensie in het planMER meegenomen voor wat betreft het effect van die voorstellen op de ruimtebehoeftes van Defensie (en vice versa). Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het Kabinet om hier	Overige reacties	Proces NPRD	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		een zorgvuldig besluit over te nemen, met daarbij meenemend andere grote nationale ruimtevraagstukken.			
1020	Indiener geeft het belang van een communicatie- en participatieplan aan en wordt zelf graag betrokken in dit proces. Daarbij stelt de indiener dat dit proces dient bij te dragen aan lokaal draagvlak en dat collegiaal overleg met medeoverheden een rol moet krijgen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1021	Indieners wijzen op mogelijke interferentie met Lelystad airport	De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere belangen zoals Lelystad Airport.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1022	Indieners wijzen op interferentie van het laagvlieg-zoekgebied in het zuidwestelijk deel van de Noordoostpolder met een zoekgebied voor noodlandingen van niet-militaire vliegtuigen (verzoek van I&W) en trainingsgebied voor oefening met explosieven.	Defensie bedankt de indiener voor het attenderen op deze interferenties. Inmiddels is Defensie hiervan op de hoogte en neemt de effecten van/op (zoek)gebieden voor noodlandingen met niet-militaire vliegtuigen op in het planMER-onderzoek.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1023	Indieners wijzen op mogelijke interferentie met energietransitie (hoogspanningsleidingen) en missen een integrale visie op omgevingsbeleid. Daarnaast wordt er gewezen op de interferentie met de Natura 2000 en NNN doelen.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven. De effecten op natuur worden voor de verschillende alternatieven onderzocht. Natura2000-gebieden (incl. stikstof en overgangsggebieden) en het Natuurnetwerk Nederland vallen hier onder. De thema's bodem	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		en water en klimaatadaptatie maken eveneens deel uit van het beoordelingskader. Het kabinet beoogt op basis van een integrale afweging een voorkeursalternatief te kiezen.			
1024	Indieners zien graag dat er actief rekening wordt gehouden met de bestaande activiteiten in de Stedelijke Regio West-Brabant op gebied van o.a. landschap, woningbouw en mobiliteit.	De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving van Stedelijk Regio West Brabant worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals landschap, woningbouw en mobiliteit. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. De interferentie met bestaande activiteiten maakt dus deel van uit van de integrale afweging.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1025	Indieners wijzen op interferentie met het verwezenlijken van de energietransitie in de gemeente Waalwijk.	Defensie begrijpt de zorg over de mogelijke knelpunten i.v.m. schaarse ruimte. De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving van Gemeente Waalwijk wordt onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals de energietransitie. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. De interferentie met de energietransitie maakt deel uit van de integrale afweging.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters

1026	Indieners wijzen op interferentie tussen de benodigde ruimte voor energietransitie in Noord-Brabant en ruimte vraag van Defensie en vragen om een belangenafweging op regionaal niveau.	De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving van Noord-Brabant worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals de benodigde ruimte voor de energietransitie. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeuralternatief gaat nemen. De interferentie met de energietransitie maakt dus deel van uit van de integrale afweging.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1027	Indieners wijzen op interferentie tussen realisatie van laagvlieggebieden en de doelstelling van regionale opgaven in Noord-Brabant.	De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving van Noord-Brabant worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. De interferentie met regionale opgaven in Noord-Brabant maakt dus deel van uit van de integrale afweging.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1028	Indiener stelt dat onvoldoende rekening wordt gehouden met regionaal gemaakte afspraken (RESSen, NPLG, water- en bodem sturend).	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie binnen een context van gemaakte afspraken als een van de ruimtevragers wordt meegenomen. Een onderdeel van dit onderzoek is dat de behoeften van Defensie langs de regionaal gemaakte afspraken worden gelegd. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
1029	Indiener wijst op mogelijke interferentie met ruimtelijke procedure voor een nieuwe hoogspanningsverbinding in N-Holland Noord.	De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals de nieuwe hoogspanningsverbinding in Noord-Holland.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1030	Indiener wijst op de belangen, doelen en de daarbij behorende ruimteclaims in het Sloegebied van de gemeente Borsele die de behoeften van Defensie raken.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van de ontwikkeling op de omgeving. Hierbij komen verschillende aspecten aan bod. In het planMER worden de omgevingsplannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd. In het planMER wordt de informatie vervolgens inzichtelijk gemaakt, mede waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief zal nemen. De regionale opgaven in de gemeente Borsele maken daarmee deel van uit van de integrale afweging die het kabinet maakt.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1031	Indiener wijst erop dat de bestaande en toekomstige gebruiksmogelijkheden van Groningen Airport Eelde (GAE) en van diverse kleinere vliegvelden in Nederland niet mag worden beperkt door de uitbreiding van het noordelijke oefengebied voor jachtvliegtuigen. Indiener gaat ervan uit dat ook de activiteiten in de zoekgebieden voor de andere (laag)-vliegactiviteiten geen invloed hebben op de	Defensie bedankt de indiener op de gewezen gebruiksmogelijkheden voor GAE. De te onderzoeken alternatieven voor een nieuw laagvlieg oefengebied zijn op (grote) afstand gelegen van GAE. Dit heeft geen impact op gebruiksmogelijkheden voor GAE. Defensie maakt de inpasbaarheid van vliegbewegingen in het luchtruim in het PlanMER inzichtelijk.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters

bestaande en toekomstige gebruiksmogelijkheden van GAE.					
1032	Indiener is van mening dat de NRD onvoldoende rekening houdt met de Stedelijk Regio Breda Tilburg.	De interferentie met de opgaven en belangen van de Stedelijke Regio Breda Tilburg maakt deel van uit van de integrale afweging. De doelstellingen, effecten en interferentie van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving van de Stedelijke Regio Breda Tilburg worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals de benodigde ruimte voor de energietransitie. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1033	Indiener vraagt wat de consequenties zijn van een aangescherpt planologisch regime voor laagvlieggebieden.	In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in helikopter laagvlieggebieden. De gevolgen voor deze gebieden liggen met name op het niet toestaan van enkel of aaneengeschakelde hoge obstakels zoals de eerder genoemde windturbines, flatgebouwen, hogetorens, pretparken met hoge attracties.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1034	Indieners wijzen op interferentie met Programma LRH en optelsom van geluidsoverlast.	De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's, waaronder het Programma Luchtruimherziening worden meegenomen in het onderzoek. De mate waarop de militaire activiteiten inpasbaar zijn in het luchtruim wordt	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		onderzocht. De geluidseffecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. De mate waarin knelpunten optreden in het luchtruim op de zoekgebieden maakt dus deel van uit van de integrale afweging.			
1035	Indiener stelt dat zowel de regio's Noordoost Brabant als Zuidoost Brabant op dit moment al tegen (vergaande) beperking van de mogelijkheden voor windenergie aan lopen, als gevolg van onder andere radarcontour van vliegbasis Volkel en dat een nieuw laagvlieggebied de mogelijkheden om wind opwekken mogelijk te maken beperkt. Daarnaast zijn er op dit moment een aantal laagvlieggebieden die kunnen conflicteren met windenergie. Een streng(er) planologisch regime, o.a. gericht op het beperken van de mogelijkheden voor windenergie in laagvlieggebieden zou de mogelijkheden voor windenergie in onze regio ernstig beperken. Onduidelijk is wat de effecten (juridische borging is) op windopwek. In de NRD geeft u aan dat de RES gebieden deel uitmaken van de referentiesituatie. Maar wat betekent dat concreet en op welke wijze krijgt dit een plek in de NRD? Worden bijvoorbeeld de RES gebieden gevrijwaard van een streng(er) planologisch regime in de laagvlieggebieden? Naast dit concrete project zal er in de toekomst, voorbij 2030 wellicht nog meer ruimte voor windenergie in onze regio nodig zijn. Op welke wijze neemt u dit mee in de scenario's van de NRD?) Ook het	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Windmolens en laagvlieggebieden doen vaak een beroep op vergelijkbare gronden in Nederland langs infrastructuur en op afstand van bebouwing. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RESsen zijn opgenomen. Voor de locatiealternatieven wordt vergeleken in welke mate de potentiële laagvlieggebieden strijdig kunnen zijn met de windmolenplannen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	leggen van beperkingen in een zone van 15 kilometer rondom de vliegbasis Gilze Rijen conflicteert met de doelstellingen van de REKS.				
1036	Indiener adviseert druk te zetten op de energiemaatschappij Tennet die vernieuwde extra hoge elektriciteit 380kw masten plaatst tussen Goes en Terneuzen waarbij de masten aan de Westerschelde een hoogte van 125 meter zullen krijgen i.v.m. de container scheepvaart naar Antwerpen. Alternatief is ondergrondse bekabeling. Uit de PZC 'Grote teleurstelling' over plan nieuwe bovengrondse hoogspanningslijnen in Zuid-Beveland.	Het NPRD heeft als doel de ruimtebehoeftes van Defensie in beeld te brengen en deze af te wegen ten opzichte van andere ruimtelijke opgaven in Nederland. De energietransitie is een van die landelijke opgaven. De impact van bovengrondse energienetwerken op de ruimtebehoeftes van Defensie (en vice versa) is in het planMER reeds onderdeel van het beoordelingskader voor laagvlieggebieden.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1037	Indieners stellen dat de komst van laagvlieggebieden kunnen conflicteren met windenergie (het staat de realisatie van wind- en zonne-energie opwekklocaties in de weg) en zijn benieuwd naar hoe hiermee wordt omgegaan. Indieners vragen ook om de volgende afwegingen (daar windmolens fysiek niet passen of risico op ongevallen geven, en zonnepanelen schittering opwekken voor de piloten) mee te nemen in de MER, waarbij het uitgangspunt moet zijn dat de REKS reeds bestaande bestuurlijk bindende afspraken zijn tussen overheden. Er wordt gevraagd om naar gezamenlijke oplossingen die zowel voor defensie (bijvoorbeeld windturbines met minder hoogte) als voor partijen met de windenergie-opgave acceptabel zijn. Dit geldt ook voor hoogbouw, zonne-energie opwekklocaties en REKS. Vb (1). Indiener vraagt om het uitsluiten van de volgende locaties voor laagvlieggebieden voor helikopters:	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Windmolens en laagvlieggebieden doen vaak een beroep op vergelijkbare gronden in Nederland langs infrastructuur en op afstand van bebouwing. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RESsen zijn opgenomen. Voor de locatiealternatieven wordt vergeleken in welke mate de potentiële laagvlieggebieden strijdig kunnen zijn met de windmolenplannen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	1. Bestaande windlocaties in de Achterhoek en rekening te houden met vervanging van bestaande windturbines. 2. Alle (potentiële) windzoeklocaties zoals in beeld gebracht in "RES 1.0 Achterhoek"2, figuur 4, bijlage 1 en in het "Achtergronddocument RES 1.0 Achterhoek" 3, Kaart 1 van bijlage 1. 3. Alle mogelijke windlocaties zoals die voor de RES-regio Achterhoek in beeld worden gebracht en op milieuthema's beoordeeld uit het planMER Windbeleid en RES van de provincie Gelderland dat zeer binnenkort wordt gepubliceerd. Vb (2)				
1038	Indiener stelt dat er mogelijk beperkingen kunnen zijn op de vliegbewegingen vanwege 2 nieuwe ontwikkelingen. 1) Tussen Diemen en Ens wordt nu gekeken naar een nieuw tracé voor nieuwe hoogspanningsleidingen van 380 kV. 2) Een nieuw Seveso-bedrijf op het terrein van de Nationaal Lucht en ruimtevaartcentrum te Marknesse	Defensie onderzoekt reeds in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. Ook worden de alternatieven beoordeeld op het aspect omgevingsveiligheid. In het planMER worden plannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1039	Indiener stelt dat laagvliegende helikopters impact zullen hebben op Goeree-Overflakkee en het Groene Hart. Gevolg voor het gebied kan onder meer zijn nieuwe/extra beperkingen voor windmolens. Indiener wil dat de effecten op bestaande en geplande windturbines afdoende zullen worden meegewogen.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Windmolens en laagvlieggebieden doen vaak een beroep op vergelijkbare gronden in Nederland langs infrastructuur en op afstand van bebouwing. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RESsen zijn opgenomen. Voor de locatiealternatieven wordt vergeleken in welke mate de potentiële laagvlieggebieden strijdig kunnen zijn met de windmolenplannen. In het	Ruimtegebruik	Energie netwerken	XI. Laagvlieggebieden helikopters

		planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.			
1040	Indieners vrezen dat regime voor laagvlieggebieden (Utrecht, Nijkerk, midden-Drenthe, Limburg) belemmeringen geeft voor andere functies en waarden (o.a. bij uitbreiding Toverland in Limburg), of strijdig is met bestaande afspraken, en verzoekt om meer concrete informatie over het ruimtelijk regime voor laagvlieggebieden en de daaruit volgende beperkingen.	In de huidige laagvlieggebieden wordt de beschikbare ruimte voor laagvliegen steeds beperkter (in omvang en kwaliteit), bijvoorbeeld doordat windturbines worden geplaatst. Met een planologisch regime beoogt Defensie meer zeggenschap te hebben bij het plaatsen van obstakels in helikopter laagvlieggebieden. De gevolgen voor deze gebieden liggen met name op het niet toestaan van enkel of aaneengeschaalde hoge obstakels zoals de eerder genoemde windturbines, flatgebouwen, hoge torens en pretparken met hoge attracties.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1041	Indiener heeft zorg over ruimteclaim van laagvlieggebieden en vraagt informatie over frequentie van gebruik (o.a. Zuidoost Gelderland) en of gezamenlijk gebruik met General Aviation mogelijk is.	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over voorgenomen activiteiten en dat er behoefte is aan meer duidelijkheid. Hoeveel in een bepaald laagvlieggebied wordt gevlogen is in deze fase nog niet bepaald. Het hangt onder andere af van hoeveel extra ruimte voor laagvliegen wordt gevonden, en hoeveel de vliegbewegingen daardoor kunnen worden gespreid. Helikopter laagvlieggebieden worden het hele jaar door (van maandag tot en met vrijdag) gebruikt. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe laagvlieggebieden goed is afgestemd op andere gebruikers van het luchtruim. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	XI. Laagvlieggebieden helikopters

1042	Indiener is tegenstander van gebruik van kwelders, dijken en landbouwgrond voor uitbreiding van defensie activiteiten vanwege de natuurwaarde aan kwelders, cultuurhistorische/landschappelijke waarde, waterkeringsfunctie van dijken en kwaliteit van de landbouwgrond.	Defensie begrijpt de genoemde zorgen. In het planMER onderzoekt Defensie de effecten van de ruimtebehoeftes op o.a. de natuur en landbouw.	Ruimtegebruik	Landbouw	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1043	Indiener verzoekt effect van laagvliegen op mensen en dieren (koeien en paarden) mee te nemen, en daarover te informeren.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving voor bewoners. Binnen het onderzoek vallen o.a. geluid, gezondheid, veiligheid en economie. Ten opzicht van de NRD zal het planMER aanvullend inzicht verschaffen voor wat betreft de impact op dieren. Het gaat hierbij om analyses over aantallen veehouderijen en paardenfokkerijen in totaal. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. Het planMER zal uiteindelijk worden gepubliceerd op de website van Defensie.	Ruimtegebruik	Landbouw	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1044	Indiener verzoekt om informatie m.b.t. compensatie van schade door laagvliegactiviteiten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht er in een latere fase blijken dat er aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Landbouw	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1045	Indiener maakt zich zorgen over impact strikt planologisch regime.	Defensie begrijpt genoemde zorg. In het planMER onderzoekt Defensie de mogelijkheden voor het verstrengen van het planologisch regime voor helikopter laagvlieggebieden. Dit zal uiteindelijk verder worden geconcretiseerd in het planMER.	Ruimtegebruik	Landbouw	XI. Laagvlieggebieden helikopters

1046	Indiener vraagt aandacht voor effect van uitbreiding militaire activiteiten op de ontwikkeling van recreatiegebieden (ook vanwege inkomsten familiebedrijven) en op waardevolle landbouwgrond. Hoe wordt geborgd dat stikstofdepositie geen belemmering vormt.	Defensie onderkend het belang dat de effecten van gestelde ruimtebehoeftes op recreatiegebieden (mede vanwege inkomsten bedrijven) worden meegenomen in de besluitvorming. Het effect op recreatieparken zal daarom (voor de behoefte helikopter laagvlieggebieden) worden opgenomen in het planMER. De uitbreidingsbehoeften van Defensie kunnen daarnaast inderdaad impact hebben op de stikstofdepositie en vraagt zorgvuldige afweging. De stikstofdepositie wordt daarom voor de verschillende behoeften in beeld gebracht (passend bij het detailniveau van deze fase) zodat dit kan worden meegenomen in de besluitvorming door het kabinet.	Ruimtegebruik	Landbouw	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1047	Indieners uiten hun zorgen over de mogelijkheid om in de toekomst hun hobby van zweefvliegen te kunnen blijven beoefenen. Hierbij maken de indieners zich zorgen om de veiligheid voor zweefvliegers in gebieden waar Defensie aanwezig zal zijn en om mogelijke restricties van en in het luchtruim.	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over de effecten van voorgenomen activiteiten op andere luchtruimgebruikers. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe laagvlieggebieden goed is afgestemd op andere gebruikers van het luchtruim. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Ruimtegebruik	Ruimtegebruik	Recreatie XI. Laagvlieggebieden helikopters
1048	Indiener stelt dat huidige laagvliegroutes en de komst van nieuwe laagvliegroutes onacceptabel veel opstijgmogelijkheden zullen veroorzaken.	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over de effecten van voorgenomen activiteiten op het luchtruim waarvan indiener gebruik maakt. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Ruimtegebruik	Recreatie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1049	Indiener vraagt of de laagvliegroutes en opstijglocaties in het AIP Netherlands ENR 5.6	Laagvliegroutes zijn reeds gepubliceerd in ENR 5.2 en 'occasional landingsites' staan in ENR 5.3 Other Activities. Een dubbeling is niet toegestaan.	Ruimtegebruik	Recreatie	XI. Laagvlieggebieden

	Aerial Sporting gepubliceerd kunnen worden zodat er rekening gehouden kan worden door recreatievliegers.				helikopters
1050	Indiener stelt voor om Gebieden Laag Vliegen (GLV) of laagvliegroutes per NOTAM te activeren, zodat gebieden alleen actief - en ontoegankelijk voor recreatie - zijn als ze daadwerkelijk worden gebruikt.	Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Het de- en activeren door middel van een NOTAM ontnemt Defensie de flexibiliteit die essentieel is in het oefenprogramma. Regelmatig wijzigt een planning op het laatste moment vanwege bijvoorbeeld weerscondities of een technische probleem met een helikopter. Dan moet het mogelijk zijn om uit te wijken of een andere planning te hanteren.	Ruimtegebruik	Recreatie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1051	Indiener stelt dat het draagvlak op de Veluwe voor defensieactiviteiten momenteel groot is en vraagt of Defensie - voor het behoud van dat draagvlak - naar een evenwichtige verdeling van activiteiten in Nederland kan kijken, waarbij rekening gehouden wordt met terreinen die eerder door Defensie zijn gebruikt, en de mogelijkheden op civiele luchthavens. Dit om stapeling van activiteiten en de gevolgen daarvan voor de natuur, mens en dier te voorkomen.	Defensie bedankt de indiener voor het uiten van draagvlak uit de omgeving. Het behoud van draagvlak is voor Defensie van groot belang. De effecten van mogelijke stapeling / concentratie van nieuwe activiteiten wordt meegenomen in het planMER. Waar mogelijk onderzoekt Defensie ook of reeds bestaande locaties zich lenen voor de extra ruimtebehoeften. Waar van toepassing zijn deze in het NRD opgenomen in bijlage 1 onder de te beschouwen alternatieven.	Ruimtegebruik	Recreatie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1052	Indieners uiten hun zorgen over de mogelijke effecten van potentiële Defensieactiviteiten, zoals harde geluiden van straalvliegtuigen, op gezondheid en veiligheid van paarden en ander vee en tevens op de veiligheid van ruiters. De indieners vragen zich ook af of deze effecten de	In het planMER onderzoekt Defensie abstract de impact die de ontwikkeling en activiteiten hebben op de omgeving. Binnen het onderzoek vallen o.a. geluid, gezondheid, veiligheid en economie. Ten opzicht van de NRD zal het planMER aanvullend inzicht	Ruimtegebruik	Recreatie	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	economische mogelijkheden van het fokken en houden van vee en/of paarden zal beïnvloeden dan wel niet onrendabel maken.	verschaffen. Het gaat hierbij om analyses over aantallen veehouderijen en paardenfokkerijen in totaal, niet op individueel niveau. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.			
1053	Indiener stelt dat op regelmatige basis rust verstoren door het gebruik van laagvliegende helikopters, de Zeeuwse economie dit zal merken aan de hand van een daling in dagtoeristen en toeristische overnachtingen.	Defensie begrijpt de zorg van de indiener. In het planMER worden daarom kansen en impact op economie en recreatiegebieden van de ontwikkeling onderzocht. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten volgt uit het planMER.	Sociaal en economie	Economie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1054	Indiener stelt dat dat het niet duidelijk is welke consequenties het aangescherpt planologisch regime heeft. In het uitbreidingsvoorstel voor de laagvlieggebieden in Zuidoost Brabant zijn namelijk zowel grote energieprojecten als woningbouwprojecten (ook met relatief grote bouwhoogtes) voorzien. Deze energie- en woningbouwprojecten zijn essentieel voor de ontwikkeling van de regio. Deze projecten maken deel uit van de afspraken met het Rijk (woondeal, Regionale Energie Strategie).	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. Zo worden ook de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan kan een aanvraag ingediend worden voor nadeelcompensatie bij Defensie. Meer informatie hierover staat op de website.	Sociaal en economie	Economie	XI. Laagvlieggebieden helikopters
1055	Indiener stelt dat sociaaleconomische aspecten belangrijk zijn om te onderzoeken voor de behoefte en dat deze nu niet wordt meegenomen in het planMER. De impact van laagvliegen kan namelijk gevolgen hebben voor (mentale) gezondheid voor mens/dier en de leefbaarheid en veiligheid van een gebied. Het leidt o.a. tot waardevermindering van woningen, veiligheid van ruiters en paard bij paardenhouderijen en vee/runderen die niet	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over o.a. sociaaleconomische aspecten en het planMER impact van laagvliegen op omwonenden. In het planMER worden verschillende alternatieven onderzocht. De impact van laagvliegende helikopters op de (mentale) gezondheid, de leefbaarheid en veiligheid van een gebied wordt meegenomen in het planMER. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht in deze latere fase	Sociaal en economie	Economie	XI. Laagvlieggebieden helikopters

	beweid kunnen worden wegens laagvliegende helikopters. Indieners stellen dat in de stukken van de NPRD niets is vermeld over mogelijke planschadevergoeding of nadeelcompensatie. Daarnaast wordt er gevraagd of acties aangekondigd kunnen worden zodat paarden op stal kunnen worden gehouden	blijken dat er schade ontstaat, dan kan een aanvraag ingediend worden voor nadeelcompensatie bij Defensie.			
1056	Indiener stelt dat het van belang is dat de bedrijventerreinen niet beperkt worden in hun groeimogelijkheden door situering, beïnvloeding en de effecten van de laagvlieg- en oefengebieden op de directe omgeving.	Dit zijn inzichten die later in het lokale gebiedsproces worden meegenomen en inzichtelijk worden gemaakt.	Sociaal en economie	Econom ie	XI. Laagvlieggebiede n helikopters

4.1.12 XII. Helikopterlandingsplaatsen

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftes
1057	Indiener acht de locatie ongeschikt voor defensieactiviteiten.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het uiteindelijke locatiealternatief wordt vastgesteld door het kabinet door middel van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, de ingediende zienswijzen, de gevoerde bestuurlijke gesprekken en de beleidsvisie van Defensie. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces, waarbij de effecten op de omgeving en bestaande activiteiten worden meegenomen.	Defensie specifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1058	Indiener vraagt om externe veiligheid, de impact van plaatsgebonden risico's en groepsrisico's bij zowel landen als opstijgen, aan het onderzoek toe te voegen.	Defensie onderzoekt in het planMER de externe veiligheid van de ontwikkeling en activiteiten in de omgeving. Hieronder vallen ook plaatsgebonden risico's en groepsrisico's.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1059	Indiener uit bezwaar tegen het voorstel om naast het bestaande dagelijkse vliegverkeer in deze regio ook een helikopterlandingsplaats in te richten. Indiener is van mening dat dergelijke activiteiten beter over Nederland kunnen worden verspreid, aangezien dit aansluit bij het nationale belang dat Defensie dient.	In het planMER wordt voor alle behoeften uit het NPRD (Nationaal Programma Ruimte voor Defensie) de impact op de fysieke leefomgeving in beeld gebracht. Hierbij wordt ook naar de opeenstapeling van effecten gekeken. Voor de helikopterlandingsplaatsen onderzoekt Defensie de mogelijkheden van intensivering en uitbreiding door heel Nederland, maar wel binnen een straal van 60 km van militaire helikoptervliegvelden en 60 km van specifieke legerplaatsen van grondeenheden (Schaarsbergen, Assen, Roosendaal en Nieuw Millingen). Een voorwaarde is dat de grondeenheden mee kunnen trainen, waarbij het liefst in of op een kleine afstand van een helikopter-laagvlieggebied wordt geoefend. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XII. Helikopterlandingsplaatsen

1060	Indiener verwacht dat een helikopterlandingsplaats, met de bijkomende vliegroutes, impact heeft op de omgeving van een oefenterrein. Indiener ontvang graag een analyse van deze te verwachten effecten, alsmede een overzicht van geplande vlieghoogten- en routes. Verder wordt gevraagd hoe de burgers betrokken worden en hoe de communicatie met de inwoners zal verlopen.	Defensie onderzoek de impact van het opstijgen en landen binnen de behoefte helikopterlandingsplaatsen, waar de effecten van geluidsbelasting in worden meegenomen. Na afronding van het planMER worden deze resultaten naar buiten gebracht. Het uiteindelijke locatiealternatief wordt vastgesteld door het kabinet vanuit de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, de ingediende zienswijzen en de gevoerde bestuurlijke gesprekken. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces, waarbij de effecten op de omgeving en bestaande activiteiten worden meegenomen. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data zullen via de website worden gedeeld. Daarnaast is op de website altijd de meest actuele stand van zaken te lezen rondom het proces en traject.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1061	Indiener vraagt aandacht voor de toename in vliegbewegingen en de negatieve gezondheidseffecten die daardoor ontstaan.	Defensie onderkent deze zorg en kijkt in het planMER naar de huidige situatie, de referentiesituatie en de effecten van de diverse alternatieven. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1062	Indiener pleit ervoor dat bij laagvliegen afstand wordt gehouden van de polder Arkemheen en Nijkerkernauw in verband met de rustfunctie van deze gebieden.	De polder Arkemheen en Nijkerkernauw zijn kwetsbare natuurgebieden en landschappelijk waardevolle gebieden. In de effectbeoordeling van het planMER wordt het effect van de activiteit laagvliegen op de landschappelijke waarden van deze gebieden inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van die inzichten maakt het kabinet een gewogen besluit over het voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1063	Indiener stelt dat de ontwikkeling van een laagvlieggebied niet past in de omgeving van het Merkske, omdat er meerdere stiltegebieden en natuurgebieden zijn die zorgen voor een betere lucht- en leefkwaliteit voor inwoners.	De landschappelijke effecten, de impact op de leefomgeving en de natuurwaarden van laagvlieggebieden worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van die inzichten maakt het kabinet een gewogen besluit over het voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1064	Indiener stelt dat een toename van helikopterlandingsplaatsen, in bijvoorbeeld Goirle, Waalsdorpervlakke of op de Utrechtse heuvelrug, onwenselijk is vanwege de nabijheid van Natura2000-Natura2000gebieden.	Defensie maakt in het planMER inzichtelijk wat de effecten van de voorgenomen activiteiten op de Natura2000-gebieden in de omgeving zijn. Voor helikopterlandingsplaatsen worden deze gebieden als belangrijke overweging in het planMER genoemd om gebieden als minder geschikt te beoordelen. Tegelijkertijd dient hierbij opgemerkt te worden dat Defensie	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XII. Helikopterlandingsplaatsen

		in de huidige situatie ook al landt in Natura2000-gebieden. Het kabinet kan met de effectbeoordeling in het planMER een gewogen besluit nemen over het kiezen van een voorkeursalternatief.			
1065	Indiener vraagt Defensie om bij de locatiekeuze voor helikopterlandingsplaatsen rekening te houden met de belangen van inwoners, ondernemers, toeristen en natuur in de gemeente.	Defensie maakt in het planMER inzichtelijk wat de effecten zijn op alle onderdelen van het beoordelingskader. Deze beoordelingscriteria zijn erop gericht om de belangen van inwoners, ondernemers, gemeentes en toeristen te vertegenwoordigen, bijvoorbeeld door de effecten op het aantal mensen dat geluidshinder ervaart inzichtelijk te maken. De beslisinformatie waar de indiener om vraagt wordt in het planMER verder uitgewerkt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1066	Indiener stelt dat de regio veel overlast ervaart en stelt voor om vliegbewegingen te spreiden over het land.	Defensie erkent dat vliegbewegingen een effect hebben op de leefomgeving. Om deze reden onderzoekt Defensie meerdere locaties. En wordt er ook onderzoek gedaan naar de effecten op de omgeving waarbij het kabinet op basis van de uitkomsten een afweging maakt over de locatiealternatieven. Mochten deze locaties uiteindelijk worden vastgesteld en in gebruik genomen worden, dan worden ook de effecten op de leefomgeving zoveel mogelijk beperkt. Wel onder de voorwaarde dat dit niet ten koste gaat van de inzetbaarheid van eenheden en de veiligheid van Nederland.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1067	Indiener verzoekt om locaties waar nu al vliegtuigbewegingen zijn te ontzien bij de keuze voor nieuwe helikopterlandingsplaatsen.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook gekeken naar de opeenstapeling van hinder wanneer defensieactiviteiten op één locatie samenkomen. Mede op basis van dit onderzoek bepaalt het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1068	Indiener uit bezwaar tegen de locatie vanwege de vele ruimtevragen in het gebied.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook gekeken naar de opeenstapeling van hinder wanneer defensieactiviteiten op één locatie samenkomen. Mede op basis van dit onderzoek bepaalt het kabinet een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XII. Helikopterlandingsplaatsen

1069	Indiener geeft aan dat een nieuwe helikopterlandingsplaats niet strijdig mag zijn met de doorontwikkeling van Lelystad Airport.	In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De ruimtebehoefte van Defensie wordt vervolgens op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen, waaronder autonome ontwikkelingen (beleid dat is vastgesteld en dat concreet wordt gerealiseerd). Autonome ontwikkelingen met betrekking tot Lelystad Airport worden dus meegenomen in die afweging.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1070	Indiener uit zorgen over de effecten van een helikopterlandplaats op radioastronomie.	Radioastronomie wordt toegevoegd aan het beoordelingskader van het planMER. Radioastronomie wordt daarmee onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet tot een besluit over een voorkeursalternatief zal komen.. Het frequentiebeheer gebeurt door NARFA (National Allied Radio Frequency Agency) en het bureau frequentiebeheer van het Commando Luchtstrijdkrachten. Indien indiener hieraan een bijzondere status wilt geven, kan hiertoe een verzoek ingediend worden bij de luchtruimbeheerder.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1071	Indiener vraagt of er helikopters vanaf de Peel zullen opstijgen en landen.	Helikopteractiviteiten waren onderdeel van Vliegbasis De Peel. Deze procedure voor het luchthavenbesluit is gestaakt, omdat Defensie is gestart met het Programma Ruimte voor Defensie. Hierin zoekt Defensie naar meer ruimte voor activiteiten met jachtvliegtuigen en een dirtstrip voor transportvliegtuigen. De Peel wordt voor deze twee behoeften als één van de locatiealternatieven onderzocht. Vluchten met helikopters worden niet onderzocht in het planMER. Wel blijft het nodig om de Peel te kunnen gebruiken voor kleinschalige trainingen en oefeningen met helikopters (secundair gebruik).	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1072	Indiener vraagt naar de effecten op leefbaarheid en natuur, onder andere voor de Vliehors, Marnewaard en de Rucphense Bossen.	Effecten op de leefbaarheid en natuur worden voor de genoemde locaties in het planMER inzichtelijk gemaakt. Op basis van die inzichten kan het kabinet een gewogen besluit nemen over de te onderzoeken locaties. Na het vaststellen van het locatiealternatief vindt gedetailleerder onderzoek plaats in een projectMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1073	Indiener levert een uitgebreid en uitgewerkt plan aan voor het concentreren van meerdere behoeftes op Lelystad Airport en omliggende terreinen en onderbouwt dit als alternatief.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en de genomen moeite om een alternatief plan aan te dragen. De voorgestelde concentratie en stapeling van behoeftes op 1 locatie past echter niet binnen de uitsluitingscriteria en onderbouwing voor de diverse behoeftes zoals die zijn benoemd in het NRD. Het voorgestelde alternatief wordt	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen

		daarom niet als dusdanig meegenomen in het planMER. Lelystad Airport zal wel als locatiealternatief worden meegenomen, maar dan als verbijzondering van het alternatief "samenwerking met civiele luchthavens" voor de behoefte "toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit".			
1074	Indiener verzoekt om de toename van helikopteroefeningen te verdelen over meerdere locaties in Nederland, zodat locaties waar reeds impact wordt ervaren (zoals de Oirschotse Heide) wordt ontzien van hinder.	Defensie onderzoekt een ruime hoeveelheid oefenterreinen, zowel op locaties waar al wel en waar nog niet met helikopters geland wordt. Op die manier ontstaat een goed beeld over de effecten van de voorgenomen activiteit op alle terreinen. Het kabinet kan dan een gewogen besluit nemen over de terreinen die nader onderzocht worden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1075	Indiener vraagt wat het zoekgebied betekent, hoe Defensie Zeewolde daarin positioneert en of een helikopterlandingsgebied in Zeewolde een mogelijkheid is. Ook vraagt indiener in beeld te brengen welke beperkingen rondom een eventuele helikopterlandingsplaats gelden.	Defensie is niet voornemens om een helikopterlandingsplaats als bedoeld in behoefte 12 (helikopterlandingsplaatsen) in Zeewolde te situeren. Dit wordt niet onderzocht in het planMER. Defensie onderzoekt wel mogelijkheden om ondersteunende eenheden te concentreren en onderzoekt als één van de alternatieven daarvoor een terrein (kazerne + oefenterrein) in de gemeente Zeewolde. Onderdeel van die oefenbehoefte op die locatie is het oefenen met drones. Daartoe maakt Defensie in het planMER inzichtelijk wat de mogelijkheden zijn voor deze oefenactiviteit.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1076	Indiener vraagt om duidelijkheid over de begrenzing van de mogelijke locatie voor helikopterlandingsplaatsen in Havelte.	In het planMER-proces wordt per oefenterrein inzichtelijk gemaakt wat een redelijke begrenzing is voor het gebied waarbinnen de helikopter mag landen. Daarbij wordt vooral gekeken naar de nabijheid van geluidgevoelige objecten. Dit wordt in het planMER nader uitgewerkt en vastgelegd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1077	Indiener vraagt of Defensie mogelijkheden ziet om helikopterlandingsplaatsen te delen met andere (maatschappelijke) partijen (zoals hulpdiensten en bedrijven).	Daar waar defensieactiviteiten samen kunnen gaan met initiatieven en activiteiten van andere partijen, stelt Defensie haar terrein, voor medegebruik op één fysieke locatie, open.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1078	Indiener vraagt of er bij de aanleg van helikopterlandingsplaatsen rekening wordt gehouden met de effecten op flora en fauna, geluid, luchtkwaliteit en recreatie.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de aspecten binnen het beoordelingskader onderzocht voor de ontwikkeling en activiteiten. Dit betekent dat de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving worden onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen

		kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.			
1079	Indiener vraagt of de helikopervliegactiviteiten op de Luitenant-generaal Bestkazerne legaal zijn. Hierbij vraagt indiener hoe deze activiteiten zich verhouden tot de vliegactiviteiten op De Peel en hoe de effecten van deze activiteiten worden meegenomen in de MER-studie.	Defensie moet zich houden aan de wet- en regelgeving die momenteel van kracht is. In het planMER wordt voor alle behoeften uit het NPRD (Nationaal Programma Ruimte voor Defensie) de impact op de fysieke leefomgeving in beeld gebracht. Hierbij wordt ook naar de opeenstapeling van effecten gekeken. Het planMER betreft echter geen juridisch onderzoek. Gedetailleerder onderzoek vindt plaats wanneer het kabinet, mede op basis van deze effectbeoordelingen, over het voorkeursalternatief heeft besloten.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1080	Indiener vraagt of er, naast de lokale effecten van helikopterlandingsplaatsen en eventuele spreiding van vliegbewegingen, ook naar de effecten van het vliegverkeer wordt gekeken. Daarnaast vraagt de indiener of er mogelijkheden zijn voor medegebruik van helikopterlandingsplaatsen (door hulpdiensten of bedrijven).	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Hierbij wordt ook naar de opeenstapeling van effecten gekeken. Een meer gedetailleerd onderzoek vindt, indien nodig plaats in een volgende fase. Daar waar defensieactiviteiten samen kunnen gaan met initiatieven en activiteiten van andere partijen, stelt Defensie haar terrein voor medegebruik op één fysieke locatie, open.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1081	Indiener vraagt of het gebied (rondom) Zanderij Maarn als alternatieve locatie voor helikopterlandingsplaatsen in Utrecht is aangegeven. Ook vraagt de indiener wat de impact is op Natuurnetwerk Nederland, het Ecoduct Mollebos (A12) en Van Notten (N227).	Gebieden die niet benoemd worden in het NPRD, maken geen onderdeel uit van de onderzoeksopgave naar alternatieve locaties. Impact op natuurgebieden en verkeer onderzoekt Defensie in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1082	Indiener stelt voor om de helikopterlandingsplaats op het (nieuw te bouwen) ziekenhuis in Tilburg te gebruiken als helikopterlandingsplaats voor Defensie om te oefenen op het geven van medische ondersteuning (als nationale taak) door de Luchtmacht.	Defensie dankt de indiener voor het meedenken in koppelkansen. De behoefte aan helikopterlandingsplaatsen gaat echter over tactisch landen en opstijgen in het veld. Het landen op ziekenhuizen is geen onderdeel van deze behoefte.	Overige reacties	Overig	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1083	Indiener stelt dat er constructieve gesprekken plaatsvinden tussen Defensie en de regio, waardoor de overlast voor omwonenden is afgenomen en er sprake is van onderling begrip en vertrouwen.	Defensie dankt de indiener voor het getoonde begrip, vertrouwen en de constructieve houding ten opzichte van defensieactiviteiten. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Indiener is welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert, zodat het onderlinge gesprek kan worden voortgezet. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	XII. Helikopterlandingsplaatsen

1084	Indiener wijst erop dat de uitbreiding helikopteractiviteiten rond oefengebied De Arnhemse Heide hinder zal veroorzaken voor de gebruikers van zweefvliegveld Terlet. Ook zullen bezoekende en overvliegende zweefvliegtuigen uit andere delen van het land hier last van krijgen. De indiener stelt voor: • Dat de huidige operationele afspraken blijven bestaan; • Dat er geen routes over Terlet worden gevlogen indien er activiteiten op Terlet plaatsvinden. Indiener wijst erop dat de uitbreiding helikopteractiviteiten rond oefengebied De Arnhemse Heide hinder zal veroorzaken voor de gebruikers van zweefvliegveld Terlet. Ook zullen bezoekende en overvliegende zweefvliegtuigen uit andere delen van het land hier last van krijgen. De indiener stelt voor: • Dat de huidige operationele afspraken blijven bestaan;	De impact van helikopterlandingsplaatsen op de gebruikers van Terlet wordt meegenomen in het planMER. Ook de afstemming met andere luchtruimgebruikers en overheidsorganen maakt hier onderdeel van uit.	Overige reacties	Overig	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1085	Indiener vraagt om betrokken te worden bij de ontwikkelingen van Defensie en vraagt wat de omvang van het aantal deelnemende eenheden en de tijdsduur van oefeningen zal zijn. De indiener wil dat de schuurpunten en kansen met de omgeving in de ontwikkeling van laagvlieggebieden, drone corridors en militaire oefenterreinen worden meegenomen. En dat de effecten van een langdurig gebruik van helikopterlandingsplaatsen op de omgeving worden onderzocht, ook op planologisch gebied. Indiener geeft aan dat hierbij de gehele oefening, dus ook de routes, het laagvliegen, en de oefeningen op de grond, moeten worden meegenomen.	In het planMER zal op de diverse vragen, zoals deze gesteld zijn door de indiener, meer duidelijkheid worden gegeven voor zover mogelijk. Indien nodig, zal er in een latere fase een meer gedetailleerd onderzoek plaatsvinden. Nog niet alle vragen kunnen op dit moment heel specifiek beantwoord worden, omdat de behoefte nog meer moet worden uitgewerkt in procedures die nog gaan plaatsvinden, zoals de wet- en regelgeving die hier op van toepassing is.	Overige reacties	Overig	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1086	Indiener vraagt of de behoeften voor helikopterlandingsplaatsen en het amfibisch oefengebied verspreid kunnen worden over meerdere locaties, zodat er minder belasting is in één gebied. Daarnaast vraagt de indiener of er rekening kan worden gehouden met de broedlocaties en belangrijke hoogwatervluchtplaatsen.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Hierbij wordt ook naar de opeenstapeling van effecten gekeken. Ook kunnen hierbij specifieke voorwaarden en aandachtspunten geformuleerd worden, zoals het ontzien van gebieden tijdens het broedseizoen.	Overige reacties	Overig	XII. Helikopterlandingsplaatsen
1087	Indiener vraagt om de impact op rustverstoring, cultuurhistorie, natuurwaarden en landschappelijke waarden mee te nemen in het onderzoek.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven. De effecten op natuur worden voor de verschillende alternatieven onderzocht. Natura 2000-gebieden (incl. stikstof en overgangsgebieden) en het Natuurnetwerk Nederland vallen hier onder. De thema's geluid, luchtkwaliteit, erfgoed, landschap, recreatie en landbouw maken eveneens deel uit van het beoordelingskader. Het kabinet beoogt op basis van een integrale	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	XII. Helikopterlandingsplaatsen

		afweging een voorkeursalternatief te kiezen.			
1088	Indiener wijst op de overlap van belangen met de Lelylijn, de 380 KV-verbinding en de eventuele (laag)vliegroutes van Lelystad Airport.	De koppelkansen, samenwerkingsvoordelen en schuulpunten met andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving in Flevoland wordt onderzocht, zoals de 380KV-verbinding, Lelystad airport en de Lelylijn. In het planMER wordt de informatie waarop het kabinet een besluit neemt over een voorkeursalternatief inzichtelijk gemaakt. De regionale opgaven die de behoeften van Defensie in Flevoland raken, maken dus deel van uit van de integrale afweging die het kabinet maakt.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	XII. Helikopterlandingsplaatsen

4.1.13 XIII. Korte, smalle onverharde landingsbaan tactisch luchttransport

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1089	Indiener verzoekt om aan te tonen op welke wijze is onderzocht dat de ondergrond van de Peel geschikt is voor een dirtstrip.	De geschiktheid van de ondergrond voor de activiteit wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt. In de NRD (Notitie Reikwijdte en Detailniveau) zijn verschillende alternatieven opgenomen. Op basis van uitkomsten uit het onderzoek, kan het kabinet de geschiktheid van de ondergrond meewegen in het besluit dat zij neemt over een voorkeursalternatief.	Bodem en water	Bodem	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1090	Indiener stelt dat in het beoordelingskader voor het planMER ten onrechte geen rekening gehouden wordt met effecten op de woningbouw en de energietransitie.	In het planMER worden de plannen meegenomen waarover definitief is besloten dat zij doorgaan, dus ook de woningbouwplannen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. De toekomstige woningbouwopgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'.	Energie en circulariteit	Energie	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1091	Indiener stelt dat bij het thema 'externe veiligheid' onderzocht moet worden hoe groot de risico's zijn van de naderingsbeweging van de transportvliegtuigen.	Dit aspect valt buiten de reikwijdte van het planMER. De externe veiligheid van defensieactiviteiten is gewaarborgd in de uitgebreide protocollen en procedures die Defensie heeft bij het opleiden en trainen van haar piloten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

1092	Indiener stelt dat vliegbasis Gilze-Rijen bewust als helikoptervliegveld is ingericht en vindt het niet verenigbaar met extra vliegtuigen, in welke vorm dan ook. Indiener verwijst hierbij naar de toezegging van de staatssecretaris van Defensie om de verplaatsing van jachtvliegtuigen op een andere locatie te onderzoeken. Een korte, smalle en onverharde landingsbaan voor luchttransport gaat in tegen deze toezegging.	Ter voorbereiding op de keuze dat het kabinet maakt over het voorkeursalternatief, onderzoekt Defensie in het planMER de omgevingseffecten van een korte, smalle en onverharde landingsbaan voor alle locatiealternatieven, waaronder vliegbasis Gilze-Rijen. Op basis van de resultaten is het mogelijk om een vergelijking te maken tussen de verschillende locatiealternatieven, waardoor het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig en onderbouwd besluit kan nemen. Voor vliegbasis Gilze-Rijen is afgesproken dat Defensie zoekt naar een alternatieve luchthaven voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen, zoals ook staat benoemd in de NRD (p.89). Daarnaast is Defensie voor 240 vliegbewegingen per jaar op zoek naar een geschikte locatie voor een kort, smalle en onverharde landingsbaan.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1093	Indiener vindt het noodzakelijk dat de geluidsimpact van de behoefte gedetailleerd en breed wordt onderzocht. Indiener vraagt meer informatie over hoe vaak deze activiteit op vliegbasis De Peel gaat plaatsvinden per jaar en in welke periode van het jaar. De indiener wil meer inzicht in het aantal omwonenden dat hinder zal ondervinden, de geluidsbelasting bij de gevels van woningen, de geluidsbelasting in het buitengebied en in de maximale geluidsbelasting. Daarnaast wenst de indiener dat de huidige situatie wordt vergeleken met de toekomstige situatie, zowel op het geluid als op hinder.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van het geluid dat de ontwikkeling heeft op de omgeving. Wanneer er sprake is van een stapeling van effecten, dan weegt dit mee bij het besluit dat het kabinet neemt over het voorkeursalternatief. Het onderzoek naar de geluidsimpact verloopt via de geluidsnormen staan vastgelegd in de geldende wet- en regelgeving. Met het onderzoek kunnen de verschillende locaties worden vergeleken en wordt de mogelijke hinder op gelijke wijze voor alle locaties in beeld gebracht. Hierin wordt ook ernstig hinder buiten de 35 -KE-contour meegenomen. De impact op dieren wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht. Ook wordt de bestaande informatie over gezondheid in relatie tot jachtvliegtuigen, voor zover hierover informatie bekend is, openbaar meegenomen in het onderzoek. Na dit planMER-onderzoek en nadat het NPRD is vastgesteld, worden nog meer gedetailleerde studies uitgevoerd op geluidsbelasting en wordt nagegaan welke compenserende maatregelen kunnen worden genomen om de geluidshinder te beperken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1094	Indiener wijst op de eventuele stapeling van activiteiten die negatieve effecten hebben voor het milieu en de gezondheid rondom de vliegbasis van Gilze Rijen. Indiener verzoekt Defensie aanvaardbaar om ervoor te zorgen dat er een fijn woon- en leefklimaat is.	Defensie kijkt in het planMER naar de huidige situatie, de referentiesituatie en de effecten van de diverse alternatieven. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's. Mede op basis daarvan beslist het kabinet over een voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

1095	Indiener stelt dat de milieuruimte van vliegbasis Gilze-Rijen onvoldoende is voor een uitbreiding van activiteiten met vliegtuigen.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is op de milieuruimte en effecten van de uitbreiding van de activiteiten op vliegbasis Gilze-Rijen. De onderzoeksresultaten uit het planMER worden meegewogen in het besluit dat het kabinet neemt over het uiteindelijke voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1096	Indiener stelt dat een van de selectiecriteria voor ruimtelijke alternatieven het culturele erfgoed is. In het NRD staat dat er alternatieven worden gezocht buiten de omgeving van rijksmonumenten. Dan zou deze behoefte dus niet op MLT Deelen passen.	Het overzicht in de NRD is een lijst met selectiecriteria, waarvoor geldt dat per behoefte bepaald wordt welke selectiecriteria relevant zijn. Binnen de monumentale waarde van Deelen (gericht op het door de Duitsers aangelegde vliegveld) zijn vliegactiviteiten op voorhand niet onmogelijk. Dit wordt nader onderzocht in het planMER, maar heeft voor nu niet geleid tot het uitsluiten van militair luchtvaartterrein (MLT) Deelen als locatiealternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1097	Indiener wil landschap als criterium toegevoegd zien in de beoordeling.	De behoefte van een korte, smalle en onverharde landingsbaan wordt waar mogelijk ingericht op een bestaande vliegbasis door een bestaande landingsbaan om te vormen naar een onverharde landingsbaan. Bij die behoefte is dus geen sprake van een landschappelijke verandering. Bij het alternatief van een 'koppeling aan een bestaand oefenterrein' ligt dat anders. Hier kan een extra ruimtebeslag leiden tot verlies van landschappelijke waarden. Voor dit alternatief zal er getoetst worden op de landschappelijke waarden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1098	Indiener vraagt wat de gevolgen kunnen zijn van het gebruik van een onverharde start- en landingsbaan (dirtstrip) in Natura2000 gebieden, zoals de Veluwe. Indiener geeft aan dat in het onderzoek rekening gehouden moet worden met het toekomstige gebruik, stikstof en andere verstoringfactoren voor de beschermde (dier)soorten.	Indiener benoemt belangrijke (milieu)aspecten die de behoefte voor een korte, smalle en onverharde landingsbaan raken (Natura 2000, stikstof en een verstoring van beschermde diersoorten). Deze milieuaspecten worden in het planMER door Defensie inzichtelijk gemaakt. Deze informatie weegt mee bij het besluit dat het kabinet maakt over een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1099	Indiener stelt dat er een bewuste keuze is gemaakt om op de vliegbasis Gilze-Rijen helikopters te plaatsen. Dit past niet bij de belasting die vliegtuigen, in welke vorm dan ook, met zich meebrengen. Door de staatssecretaris is de toezegging gedaan om de reserveveldfunctie van straalvliegtuigen te onderzoeken op andere locaties dan op vliegbasis Gilze-Rijen. Een eventuele korte, smalle en onverharde landingsbaan voor luchttransport gaat in tegen deze toezegging, omdat dan - naast helikopters - óók vliegtuigen landen en opstijgen, wat de omgeving dubbel belast.	Ter voorbereiding op de keuze dat het kabinet maakt over het voorkeursalternatief, onderzoekt Defensie in het planMER de omgevingseffecten van een korte, smalle en onverharde landingsbaan voor alle locatiealternatieven, waaronder vliegbasis Gilze-Rijen. Op basis van de resultaten is het mogelijk om een vergelijking te maken tussen de verschillende locatiealternatieven, waardoor het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig en onderbouwd besluit kan nemen. Voor vliegbasis Gilze-Rijen is afgesproken dat Defensie zoekt naar een alternatieve luchthaven voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen, zoals ook staat	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

		benoemd in het NRD (p.89). Daarnaast is Defensie voor 240 vliegbewegingen per jaar op zoek naar een geschikte locatie voor een kort, smalle en onverharde landingsbaan.			
1100	Indiener mist in het beoordelingskader de effecten op bestaande verplichtingen en afspraken met de luchtvaart en luchthavens.	De bestaande faciliteiten van medegebruikers maakt Defensie inzichtelijk en mede op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over het voorkeursalternatief. Zodra het kabinet over het voorkeursalternatief heeft besloten, neemt Defensie in de volgende fase de afstemming met andere luchtruimgebruikers en overheidsorganen mee.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1101	Indiener wil dat er in het onderzoek ook aandacht is voor hoe Defensie de impact van de dirtstrip kan beperken.	De impact van activiteiten en ontwikkelingen worden uiteengezet in het planMER. De impact van defensieactiviteiten en de (toekomstige) ontwikkelingen van Defensie op de omgeving worden onderzocht en beschreven in het planMER. Na dit planMER-onderzoek en nadat het NPRD is vastgesteld, worden er meer gedetailleerde studies uitgevoerd op geluidsbelasting en wordt nagegaan welke compenserende maatregelen kunnen worden genomen om de geluidshinder te beperken. Mitigatie is in principe geen onderdeel van de beoordelingen in het PlanMER. Dit heeft uiteraard na de keuze voor een voorkeursalternatief wel aandacht.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1102	Indiener verwijst naar de toezegging van de staatsecretaris van Defensie en vraagt zich af hoe dit past bij het gebruik van vliegtuigen op Gilze-Rijen.	Ter voorbereiding op de keuze dat het kabinet maakt over het voorkeursalternatief, onderzoekt Defensie in het planMER de omgevingseffecten van een korte, smalle en onverharde landingsbaan voor alle locatiealternatieven, waaronder vliegbasis Gilze-Rijen. Op basis van de resultaten is het mogelijk om een vergelijk te maken tussen de verschillende locatiealternatieven, waardoor het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig en onderbouwd besluit kan nemen. Voor vliegbasis Gilze-Rijen is afgesproken dat Defensie zoekt naar een alternatieve luchthaven voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen, zoals ook staat benoemd in het NRD (p.89). Daarnaast is Defensie voor 240 vliegbewegingen per jaar op zoek naar een geschikte locatie voor een kort, smalle en onverharde landingsbaan.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

1103	Indiener vraagt of transportvliegtuigen over het Park de Hoge Veluwe gaan vliegen.	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over de voorgenomen nieuwe activiteiten. Op basis van de beslisinformatie die het PlanMER oplevert, beslist het kabinet over een voorkeursalternatief voor de korte, smalle en onverharde landingsbaan voor transportvliegtuigen. Indien er wordt gekozen voor MLT Deelen, dan zal in een volgende fase nader onderzoek worden gedaan naar specifieke vliegroutes en de effecten daarvan op de omgeving.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1104	Indiener uit bezwaar tegen de komst van een mogelijke onverharde landingsbaan op vliegbasis Eindhoven en verzoekt om de huidige naderingsbewegingen op vliegbasis Eindhoven zo snel mogelijk, het liefst direct, te stoppen. Indiener geeft aan dat met een dirtstrip de benodigde oefeningen niet gedaan kunnen worden.	Om getraind te blijven voor mogelijke inzet is het nodig dat vliegtuigbemanningen ook tactische naderingen - zoals beam approaches - beoefenen. Het niet beschikbaar hebben van een dirtstrip betekent niet dat er geen trainingswaarde wordt behaald met het oefenen van (alleen) een tactische nadering. Het betekent wel dat het landen op een dirtstrip op dit moment niet beoefend kan worden in Nederland. Defensie kijkt voor de onverharde landingsbaan naar het effect van de oefeningen met transportvliegtuigen en naar de impact van het aanleggen van een dirtstrip op de omgeving. Op basis van de resultaten is het mogelijk om het kabinet van de benodigde beslisinformatie te voorzien om een zorgvuldige vergelijking te maken tussen de verschillende locatiealternatieven. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1105	Indiener levert een uitgebreid en uitgewerkt plan aan voor het concentreren van meerdere behoeftes op Lelystad Airport en omliggende terreinen en onderbouwt dit als alternatief.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en de genomen moeite om een alternatief plan aan te dragen. De voorgestelde concentratie en stapeling van behoeftes op 1 locatie past echter niet binnen de uitsluitingscriteria en onderbouwing voor de diverse behoeftes zoals die zijn benoemd in het NRD. Het voorgestelde alternatief wordt daarom niet als dusdanig meegenomen in het planMER. Lelystad Airport zal wel als locatiealternatief worden meegenomen, maar dan als verbijzondering van het alternatief "samenwerking met civiele luchthavens" voor de behoefte "toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit".	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

1106	Indiener stelt dat, binnen duidelijke randvoorwaarden, vliegbasis Twenthe een mogelijke locatie is voor een dirtstrip.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en het aandragen van een alternatief. Twente Airport wordt in het planMER inderdaad toegevoegd als te onderzoeken locatie voor een dirtstrip maar ook voor toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De ruimtebehoefte van Defensie wordt vervolgens op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1107	Indiener wijst erop dat een geschikte locatie van een onverharde landingsbaan niet nabij een dichtbebouwd gebied gekozen moet worden. Met name om te voorkomen dat naderingsbewegingen - specifiek de zogenaamde beam manoeuvres - niet binnen 600 meter van de bebouwde kom zouden moeten liggen.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener en maakt de effecten op een dichtbebouwde omgeving, de leefomgeving, inzichtelijk in het planMER-onderzoek. Defensie houdt hierbij rekening met de mogelijke impact van zowel "straight in" als "tactische" naderingen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1108	Indiener wijst op de toezegging van de staatssecretaris om de reserveveldfunctie voor jachtvliegtuigen op andere locaties dan Gilze-Rijen te onderzoeken. De mogelijkheid voor een onverharde landingsbaan spreekt deze toezegging volgens de indiener tegen.	Defensie is voor vliegbasis Gilze-Rijen inderdaad op zoek naar een alternatieve luchthaven voor de reserveveldfunctie van jachtvliegtuigen. Dit is conform de toezegging van de staatssecretaris, zoals ook benoemd staat in het NRD (p.89). Daarnaast is Defensie voor 240 vliegbewegingen per jaar op zoek naar een geschikte locatie voor een korte, smalle en onverharde landingsbaan. Ter voorbereiding op het besluit dat het kabinet neemt over het voorkeursalternatief, onderzoekt Defensie in het planMER de effecten op de omgeving van deze behoefte voor alle locatiealternatieven, waaronder vliegbasis Gilze Rijen. Op basis van de resultaten uit dit onderzoek is het mogelijk om de verschillende locatiealternatieven met elkaar te vergelijken op de mogelijke impact en kan het kabinet uiteindelijk een zorgvuldig en onderbouwd besluit nemen. Eerder gemaakte afspraken zullen worden meegenomen in die overweging en besluitvorming.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1109	Indiener kan zich voorstellen dat het aanleggen van een dirtstrip belangrijk is, ondanks dat het geen direct verband heeft met de oorlog in Oekraïne.	Het tactisch luchttransport stelt Defensie in staat om haar eigen grondgebied en het grondgebied van bondgenoten te beschermen. Voor het oefenen van tactische landingen met transportvliegtuigen heeft Defensie inderdaad met prioriteit behoefte aan een korte, smalle en onverharde landingsbaan (dirtstrip). Het invliegen van personeel, materieel en voorraden (voor militaire missies of	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

		humanitaire hulp) is namelijk niet altijd mogelijk van en naar normale vliegvelden vanwege, bijvoorbeeld, vijandelijke dreiging of verzwarende omstandigheden van het landingsterrein. Dit wordt zoveel als mogelijk in het buitenland geoefend, maar ook in Nederland is het nodig om de luchtmacht van Defensie hierin te trainen.			
1110	Indiener vraagt zich af wat de landmacht wil doen op het terrein van de Luitenant-generaal Bestkazerne. Ook is de relatie tussen het helikoptergebruik en een mogelijke onverharde landingsbaan niet duidelijk volgens de indiener en vraagt de indiener zich af of de Peel een realistische optie is als locatie.	De grootste gebruiker van de Luitenant-generaal Bestkazerne is het Defensie Grondgebonden Luchtverdedigingscommando (DGLC) van de Landmacht. Met verschillende wapensystemen is het DGLC in staat te beschermen tegen de dreiging vanuit vliegtuigen, helikopters, raketten, kruisvluchtwapens en drones. Daarmee is grondgebonden luchtverdediging onmisbaar voor het optreden van Defensie – zowel op het land als in de lucht. Dit vormt de 'paraplu' waaronder Defensie haar werk kan doen en het 'schild' dat Nederland afschermt van dreigingen uit de lucht. De eenheid zal de komende jaren versterkt worden met meer mensen, middelen en nieuwe grondgebonden (wapen)systemen. Op de locatie is een gecombineerd gebruik van helikopters en een korte, smalle en onverharde landingsbaan voor transporthelikopters mogelijk. vliegactiviteiten met helikopters op De Peel worden niet onderzocht in het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1111	Indiener vraagt om ook de effecten van het gebruik (naast de effecten van de inrichting) mee te nemen in het onderzoek.	Defensie neemt de effecten van defensieactiviteiten (het gebruik) mee als impact op de leefomgeving in het planMER-onderzoek. Deze informatie weegt mee bij het besluit dat het kabinet maakt over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1112	Indiener vraagt om diverse locaties (naast MLT Deelen) te onderzoeken voor een onverharde landingsbaan. Ook vraagt de indiener of Defensielocaties die op dit moment geen vliegveld zijn, mee kunnen worden genomen in het onderzoek.	Defensie dankt de indiener voor diens betrokkenheid en het aandragen van een alternatief. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER wordt voorzien in onderzoek naar vliegveld Deelen, en wordt daarnaast op meerdere bestaande oefenterrein (zie hoofdstuk 2 behoefte XIII) onderzocht wat de effecten van een dirt strip zijn. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

1113	Indiener vraagt welke oefenterreinen worden bedoeld en met welke criteria deze bestaande terreinen zijn geselecteerd.	Oefenterreinen die qua dimensionering geschikt zijn om een dirtstrip te situeren worden alle meegenomen in het planMER en onderzocht. Naast MLT Deelen, vliegbasis Gilze-Rijen en de Peel gaat het dan om de oefenterreinen die worden genoemd in hoofdstuk 2 onder behoefte XIII. De locatie-eisen zijn benoemd in het NRD (bijlage 1, pag 107).	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1114	Indiener vraagt of de opstapeling van geluid, stikstof en fijnstof, inclusief de gevolgen, kunnen worden onderzocht.	In het planMER onderzoekt Defensie de effecten van defensieactiviteiten en de impact van ontwikkelingen op de omgeving. Wanneer er sprake is van een stapeling van effecten, dan weegt dit mee bij het besluit dat het kabinet neemt over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1115	Indiener vraagt om tijdens de broedperiode van vogels niet te vliegen.	Impact op dieren en natuur zijn onderdeel van de onderzoeksopgave in het planMER. Een onderdeel van de effectbepaling is het verkrijgen van inzicht in de opstapeling van effecten. Ook kunnen hierbij specifieke voorwaarden en aandachtspunten geformuleerd worden, zoals het ontzien van gebieden tijdens het broedseizoen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1116	Indiener vraagt welke route die vliegtuigen op Vliegbasis Deelen gaan vliegen als er een dirtstrip komt (tussen bijvoorbeeld de standplaats van de vliegtuigen en Deelen), met welke vlieghoogtes en frequenties er dan wordt gevlogen, welke planologische beperkingen dit met zich meebrengt en wat de impact is op de omgeving.	Op basis van de uitkomsten uit het PlanMER, beslist het kabinet allereerst over een voorkeursalternatief voor de korte, smalle en onverharde landingsbaan voor transportvliegtuigen. Indien er wordt gekozen voor MLT Deelen, dan zal in een volgende fase nader onderzoek worden gedaan naar specifieke vliegroutes en de effecten daarvan op de omgeving. In een volgende fase zal ook het aantal vliegbewegingen, de vlieghoogte en de bijbehorende effecten van defensieactiviteiten nader worden uitgewerkt. Inspraak en participatie is ook in die fase een belangrijk onderdeel.	Overige reacties	Overig	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport
1117	Indiener vraagt om een integrale verkenning van de ontwikkelingen op, in en rondom Deelen en Schaarsbergen. Ook vraagt de indiener om de effecten van de inrichting en de effecten van het gebruik in het planMER op te nemen en met alternatieve locaties te komen om kazerneterreinen naartoe te verplaatsen.	Het verplaatsen van de kazerneterreinen kent een eigen procedure en valt buiten de reikwijdte van dit planMER. De opstapeling van effecten van de verschillende behoeften wordt wel beschouwd in het planMER. Defensie heeft begrip voor de zorgen van de indiener en neemt de effecten van defensieactiviteiten (het gebruik) mee als impact op de leefomgeving in het planMER-onderzoek. Deze informatie weegt mee bij het besluit dat het kabinet maakt over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	XIII. Korte smalle onverharde landingsbaan aan tactisch luchttransport

4.1.14 Locatiespecifieke behoeftes

4.1.14.1 Locatiespecifieke behoefte (01): Uitbreiding oefengebied voor grotere/veelzijdige oefeningen op, in en boven het water EHD-42

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.2 Locatiespecifieke behoefte (02): Uitbreiding oefengebied voor grotere / veelzijdigere oefeningen inclusief drones met corridors op open water naar, in en boven het water EHD-41

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.3 Locatiespecifieke behoefte (03): Schieten met Apache en MQ-9 op Vliehors Range, gemeente Vlieland

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftes
1118	Indiener wil in het kader van de NRD dat er onderzoek wordt gedaan en inzicht wordt verkregen in de ruimtelijke afwegingen, locatiekeuzes, alternatieven en mogelijke omgevingsimpact van de voorgestelde uitbreidingen. Zoals uitbreiding van schietoefeningen met Apaches en MQ-9 op Vlieland (Vliehors Range).	Defensie onderzoekt in het plan-MER de impact van de ontwikkelingen en activiteiten in de directe omgeving van de Vliehors.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (03)

4.1.14.4 Locatiespecifieke behoefte (04): Herziening / aanpassing onveilige zone; nu deels nog gebaseerd op voormalige cavalerie schietkamp Vliehors (Cornfield Range, gemeente Vlieland)

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftes
1119	Indiener vraagt om afstemming indien Defensie meer invloed wil verkrijgen op de bouw mogelijkheden in een ruimer gebied dan 15 km rond de vliegbasis.	Defensie staat open voor afstemming met de provincie en gemeenten met betrekking tot omgevingsplannen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (04)
1120	Indiener wijst, naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State in 2023, op alternatieve aanvliegeroute naar en van de Vliehors Range om overlast op Texel in te perken	Defensie wil zo optimaal mogelijk gebruik maken van de faciliteiten op Vliehors Range en zo min mogelijk overlast creëren. Hierbij houdt Defensie rekening met de uitspraak van de Raad van State. De uitspraak van de RvS verwijst nl naar de verhuizing van de doelen waarbij Defensie andere aanvliegeroutes wil gebruiken omdat dit veiliger is voor de verkeerstoren.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (04)

4.1.14.5 Locatiespecifieke behoefte (05): Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten Vliegbasis Leeuwarden, gemeente Leeuwarden

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtthema	Thema	Behoeftespecifieke behoefte
1121	Indieners stellen dat door de verlenging van de korte startbaan er een toename is van geluid en andere uitstoot. Daarnaast zal grondaankoop noodzakelijk zijn waardoor de aanleg van het zonnepark gevaar loopt wat een grote stap terug is in de plannen van verduurzaming. Indieners stellen dat een betere spreiding nodig is over meerdere vliegbases. Indieners vragen verder ook duidelijk te zijn over de (hoogte)beperkingen die straks van toepassing zijn, en vooral welke gevolgen dit heeft op (kleine) windmolens.	De gevolgen van locatiespecifieke behoeften worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Dit geldt voor geluidshinder en voor gevolgen voor de plannen die bestaan in het kader van duurzaamheid. Defensie heeft de behoefte om de outer horizontal surface juridisch vast te leggen met een straal van 15 km rondom een militaire luchthaven. "Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe ""ja, mits"" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. kennen al een dergelijk beperkingengebied, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart "	Energie en circulariteit	Energie	Locatiespecifieke behoefte (05)
1122	Indieners stellen dat door de verlenging van de korte startbaan er een toename is van geluidsoverlast en andere uitstoot. Daarnaast zal grondaankoop noodzakelijk zijn waardoor de aanleg van het zonnepark gevaar loopt wat een grote stap terug is in de plannen van verduurzaming. Indieners stellen dat een betere spreiding nodig is over meerdere vliegbases. Indieners vragen verder ook duidelijk te zijn over de (hoogte)beperkingen die straks van toepassing zijn, en vooral welke gevolgen dit heeft op (kleine) windmolens.	De gevolgen van locatiespecifieke behoeften worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Dit geldt voor geluidshinder en voor gevolgen voor de plannen die bestaan in het kader van duurzaamheid. Defensie heeft de behoefte om de outer horizontal surface juridisch vast te leggen met een straal van 15 km rondom een militaire luchthaven. "Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe ""ja, mits"" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden.	Energie en circulariteit	Energie	Locatiespecifieke behoefte (05)

		De grote burgerluchthavens in Nederland kennen al een dergelijk beperkingengebied, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart "			
1123	Indiener vraagt Defensie een andere oplossing te vinden voor het verlengen van de korte baan omdat dit leidt tot een toename van vliegbeweging met jachtvliegtuigen op Vliegbasis Leeuwarden en er nu al sprake is van veel overlast voor de omgeving.	Door de secundaire start- en landingsbaan te verlengen wordt het mogelijk om starts en landingen meer te spreiden, en daarmee ook de geluidhinder. In de planMER wordt onderzocht wat de (milieu)effecten zijn van deze verlenging. Hierbij wordt dus ook bekeken wat de effecten zijn op de omliggende dorpen	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1124	Indiener vraagt Defensie eerdere beloftes omtrent de geluidscontour bij vliegbasis Leeuwarden te houden en deze niet te vergroten. Indiener is daarom tegen een toename van het aantal vliegbewegingen.	In het planMER doet Defensie vergelijkend onderzoek naar de effecten van uitbreiding. Uit dit onderzoek kan blijken dat de huidige contour onvoldoende toereikend is voor de nieuwe en grotere vliegbehoefte van Defensie. Dit onderzoek is noodzakelijk om uiteindelijk een goed geïnformeerde keuze te maken over de meest geschikte voorkeurslocatie. In die uiteindelijke afweging worden alle voors en tegens tegen elkaar afgewogen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1125	Indiener is tegen de plannen van Defensie om de korte startbaan uit te breiden vanwege meer geluidsoverlast en gezondheidsredenen. Het kan leiden tot meer geluidhinder voor omwonenden, meer verstoring in het Natura 2000-gebied 'de Groote Wielen', meer beperkingen voor woningbouw in de omgeving en voor andere ontwikkelingen in het invloedsgebied van de vliegbasis. Het gaat daarbij niet alleen om ruimtelijke ontwikkelingen, maar wij vragen ook expliciet aandacht voor de effecten op de leefbaarheid en wonen, zowel op nieuwe ontwikkelingen als op de bestaande situatie. We wijzen u erop dat dit in het gebied zeer gevoelig ligt en afbreuk kan doen aan het maatschappelijk draagvlak voor de luchtmachtbasis. Juist vorig jaar is in samenwerking met de omgeving gestart met een zgn. 10-puntenplan die ervoor moet zorgen dat de omgeving en de vliegbasis meer met elkaar in balans komen. Deze balans was door de komst van de F-35 ernstig verstoord. We dringen er daarom bij u op aan om bij de ontwikkelingen op de luchtmachtbasis zoveel mogelijk	Defensie kijkt in het planMER op hoofdlijnen naar de effecten van een mogelijke uitbreiding. De geluidseffecten zijn een belangrijk onderdeel van dit onderzoek.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)

	het huidige ruimtebeslag en de huidige geluid- en veiligheidscontouren aan te houden en deze ook te handhaven.				
1126	Indiener verwacht een waardevermindering van de woning door de verlenging van de korte landingsbaan. Indiener vraagt of Defensie concreet kan worden in meters over de uitbreiding verlenging korte. Indiener merkt op dat de plannen van Defensie een obstakel zijn voor de leefbaarheid in de omgeving.	De exacte uitwerking van de verlenging van de secundaire baan op Vliegbasis Leeuwarden volgt in een volgende fase. Defensie houdt in de PlanMER nu rekening met een verlenging van zo'n 900 meter. Door de secundaire start- en landingsbaan te verlengen wordt het mogelijk om starts en landingen meer te spreiden, en daarmee ook de geluidhinder. In het planMER wordt onderzocht wat de (milieu)effecten zijn van deze verlenging. Hierbij wordt dus ook bekeken wat de effecten zijn op de omliggende dorpen. Als er aanleiding voor nadeelcompensatie blijkt te zijn kan daar in een latere fase een aanvraag worden ingediend. Dit is aan de orde op het moment dat er een besluit met juridische werking.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1127	Indiener hoort graag welke maatregelen genomen gaan worden om overlast te voorkomen bij het voornemen om de korte startbaan op Vliegbasis Leeuwarden te verlengen. Indiener verwacht meer overlast te gaan ervaren en vraagt tevens hoe Defensie het omgaat met compenseren.	Door de secundaire start- en landingsbaan te verlengen wordt het mogelijk om starts en landingen meer te spreiden, en daarmee ook de geluidhinder. In het planMER wordt onderzocht wat de (milieu)effecten zijn van deze verlenging. Hierbij wordt dus ook bekeken wat de effecten zijn op de omliggende dorpen. Als er aanleiding voor nadeelcompensatie blijkt te zijn kan daar in een latere fase een aanvraag worden ingediend. Dit is aan de orde op het moment dat er een besluit met juridische werking.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1128	Indiener wijst op de extra beperkingen door meer geluidsruimte door proefdraaien van straalmotoren na onderhoud. Dit leidt tot verruiming van het geluids aandachtsgebied om de vliegbasis. Wat leidt tot meer gehinderden en extra beperkingen in het ruimtegebruik.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten, waaronder geluidseffecten op de omgeving, in beeld gebracht. Vervolgens neemt het kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en nog weer concreter op de effecten onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1129	Indiener begrijpt dat de huidige geopolitieke situatie vraagt om maatregelen, maar vraagt defensie in vredetijd rekening te houden bij het opstijgen met omwonenden omdat dit ernstige geluidshinder van de F-35 oplevert.	Defensie moet in vredetijd oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiële zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed en houdt Defensie zich aan afgesproken routes. Helaas blijkt het voorkomen van overlast niet altijd mogelijk.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)

1130	Indiener vraagt om de woningen die getroffen worden door de verlenging van de korte baan op vliegbasis Leeuwarden goed in kaart te brengen. Indiener vraagt Defensie de omliggende woningen zorgvuldige en duidelijk in kaart te brengen en de bewoners daar vroeg bij te betrekken.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten op de omgeving in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en effecten nog weer concreter in kaart gebracht. In de komende periode worden per provincie gebiedsbijeenkomsten georganiseerd waaraan iedereen deel kan nemen. Op de website van Defensie staat meer informatie hierover.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1131	Indiener heeft zorgen om toename van overlast en een afnemend woongenot door geluid, geur en uitstoot stikstof en gevaarlijke stoffen door komst van F-35 en uitbreiding op vliegbasis Leeuwarden en vraagt om compensatie.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten op deze onderdelen in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan kan een aanvraag ingediend worden voor compensatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1132	Indiener verzoekt om nadere informatie over schadelijkheid van uitstoot van kerosine op natuur en mens, ook als warmte terugwinning installaties worden gebruikt.	Het RIVM houdt de uitstoot van stoffen bij en daar is meer informatie te vinden over de schadelijkheid van de luchtvaartsector. De effecten voor mens en dier zijn afhankelijk van verschillende factoren, bronnen, afstand, cumulatie-effecten blootstellingstijd. Defensie onderzoekt in het planMER de effecten van een mogelijke uitbreiding. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's. Ook de effecten op de luchtkwaliteit worden onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Locatiespecifieke behoefte (05)
1133	Indiener stelt dat de belangen van het burgermedegebruik betrokken dient te worden. Indiener stelt dat de vliegbasis als uitvalsbasis moet dienen voor ambulancehelikopters naar de Wadden.	In het NRD zijn nieuwe behoeftes van Defensie opgenomen. Deze komen bovenop bestaande defensieactiviteiten en op activiteiten van derden op Defensierreinen. Defensie is voor meervoudig ruimtegebruik zoals maatschappelijk vliegverkeer vanaf militaire luchthavens.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Locatiespecifieke behoefte (05)
1134	Indiener maakt zich zorgen om de toename van aantal vliegreuen en het effect dat dat heeft op de eigen leefomgeving en die van dieren.	Defensie begrijpt de zorgen over activiteiten die geluidhinder veroorzaken. Dit wordt in deze fase op hoofdlijnen in het planMER inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (05)
1135	Indiener stelt in de huidige situatie al geluidsoverlast te ervaren en vreest toenane hiervan, daarnaast maakt indiener zich zorgen over de natuurwaarden in het waddengebied door stikstof en geluid.	Defensie begrijpt de zorgen over activiteiten die geluidhinder en stikstofdepositie veroorzaken. Het planMER maakt op hoofdlijnen inzichtelijk wat deze negatieve effecten zijn.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (05)

1136	Indiener maakt zich zorgen om de natuurgebieden Waddenzee en Lauwersmeer in relatie tot een toename van vliegactiviteiten vanaf Leeuwarden.	Defensie begrijpt de zorgen over activiteiten die geluidhinder en stikstofdepositie veroorzaken. Het planMER maakt op hoofdlijnen inzichtelijk wat deze negatieve effecten zijn.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (05)
1137	Indieners maken zich zorgen over het milieu en klimaat in de omgeving.	Defensie begrijpt de zorgen over activiteiten die geluidhinder en stikstofdepositie veroorzaken. Het planMER maakt op hoofdlijnen inzichtelijk wat deze negatieve effecten zijn.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (05)
1138	Indiener wijst Defensie op de omstandigheden rondom de Groote Wielen die het gebruik van de secundaire baan beperken.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt hoe een locatie 'scoort' vanuit alle onderdelen van het beoordelingskader. De naturomstandigheden van het natuurgebied de Groote Wielen worden betrokken bij de effectbeschrijving. Zodoende kan het kabinet een gewogen besluit nemen over het in gebruik nemen van de secundaire baan.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (05)
1139	Indiener is tegen verlenging van de korte startbaan Leeuwarden i.v.m. toename geluidsoverlast.	Door de secundaire start- en landingsbaan te verlengen wordt het mogelijk om starts en landingen meer te spreiden, en daarmee ook de geluidhinder. In het planMER wordt onderzocht wat de (milieu)effecten zijn van deze verlenging. Hierbij wordt dus ook bekeken wat de effecten zijn op de omliggende dorpen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (05)
1140	Indieners stellen tegen de verlenging van de korte startbaan te zijn, vanwege toename van geluidsoverlast, uitstoot, effecten op de kostenwinning van bedrijven en gevaar voor plannen voor de aanleg van het beoogde zonnepark wat een stap terug in verduurzaming betekent. Verder pleiten indieners voor spreiding van het geluid, omdat het ook tegemoet komt aan de wens van de NAVO vliegvelden meer te spreiden voor risicovermindering in tijden van conflict.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten op de omgeving in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en effecten nader onderzocht. M.b.t. spreiding over andere NAVO-landen geldt dat Nederland nu al heel veel oefent en opleidt in het buitenland. En ook andere NAVO-landen breiden momenteel hun krijgsmacht uit met als gevolg dat ook hier de ruimte kleiner wordt voor eventueel gebruik door Nederland.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (05)
1141	Indiener stelt dat wonen in de omgeving bij uitbreiding van de vliegbasis waarschijnlijk onmogelijk wordt. Daarnaast is de extra geluidsoverlast in dichtbevolkt gebied, wat heel Nederland is, uiteraard onacceptabel. Als er bestaande woningen worden verwijderd is dat ontwrichtend voor de bewoners van de dorpen, waarbij indiener zich ook zorgen maakt over het mentale welzijn van partner, omdat partner niet is geïnformeerd of uitgenodigd voor de inspraakavond. Wellicht zijn er	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten op de omgeving in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase worden de effecten verder onderzocht. In de komende periode worden per provincie gebiedsbijeenkomsten georganiseerd waaraan iedereen deel kan nemen. Volg hiervoor ook de informatievoorziening via de website www.defensie.nl/ruimtevoordefensie .	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (05)

	meer omwonenden niet op de hoogte, die mensen kunnen hun zorgen niet uiten.				
1142	Indieners stellen dat verlenging van de korte baan en meer geluidruimte zorgen voor meer beperkingen in de bouwhoogte van ruimtelijke ontwikkelingen.	In het planMER onderzoekt Defensie op hoofdlijnen ondermeer de impact op geluid en het ruimtegebruik die de ontwikkeling heeft op de omgeving. De vliegbasis kent inderdaad een beperkingengebied waar hoge obstakels niet zonder meer gebouwd kunnen worden. Dit gaat in overleg met Defensie, voor nu en toekomstige situaties.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (05)
1143	Indiener stelt dat het onmogelijk wordt te blijven wonen in Jelsum, en dat ook de verkoop van de woning onmogelijk zal zijn.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten van de voorgestelde uitbreiding in beeld gebracht. Vervolgens neemt het kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en effecten concreter onderzocht. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan kan een aanvraag ingediend worden voor compensatie.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (05)
1144	Indieners wijzen op de plannen van de Gemeente Leeuwarden voor de bouw van 45 woningen op het terrein van het voormalige tuincentrum Tuin (Troelstraweg 65A), direct grenzend aan de Vliegbasis Leeuwarden. Deze 45 permanente woningen zullen voor 10 jaar verhuurd worden aan het COA voor een ROL/AZC voor 450 vluchtelingen, wat betekent dat deze worden opgevangen aan de grens met de grootste NAVO-luchtmachtbasis van Europa. Indieners vragen zich af hoe zich dit verhoudt met de in de notitie genoemde 'Beperkingengebied, waarbij Defensie meer controle wil hebben wat er in de nabijheid van de militaire vliegvelden wordt gebouwd.	Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. Defensie heeft de behoefte om hoogbouw in de directe nabijheid van de vliegbasis meer te kunnen controleren om zo de veiligheid voor het vliegverkeer te garanderen. Zoals Defensie de plannen van de geplande 45 woningen nu leest, blijven de woningen onder de maximaal toegestane hoogte van het Luchthavenbesluit.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (05)
1145	Indieners uiten bezwaar m.b.t. de verlenging van de korte startbaan op vliegbasis Leeuwarden, vanwege de toename van onder meer geluid, het bemoeilijken van verduurzaming van de vliegbasis en omgeving (zoals aanleg van een zonnepark) en de noodzakelijkheid van grondaankoop bij verlenging. Indieners stellen voor om vliegbases te verspreiden voor geluid en aan de wens van de NAVO te voldoen om vliegbases te spreiden vanuit strategisch oogpunt.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten op de omgeving in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en effecten nader onderzocht. M.b.t. spreiding over andere NAVO-landen geldt dat Nederland nu al heel veel oefent en opleidt in het buitenland. En ook andere NAVO-landen breiden momenteel hun krijgsmacht uit met als gevolg dat ook hier de ruimte kleiner wordt voor eventueel gebruik door Nederland. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (05)

1146	Indiener verwijst naar reeds gehouden gesprekken met Defensie over de onderzoeksgebieden m.b.t. een munitieopslag en verzoekt nogmaals zorgvuldig te kijken naar de mogelijkheden. Indien deze mogelijkheden het grondgebied van de indiener of anderen zal raken, wijst de indiener op de grote impact in een relatief dichtbevolkt gebied. Indiener wenst vroegtijdig geïnformeerd te worden, zodra de activiteit in of nabij het grondgebied van de indiener wordt gezocht.	De te onderzoeken gebieden voor de munitieopslag zijn in deze nota van antwoord geconcretiseerd ten opzichte van het NRD (zie de resterende zoeklocaties zoals benoemd in hoofdstuk 2). In het planMER wordt op hoofdlijnen de milieu- en leefomgevingseffecten onderzocht. In juni en juli worden er vervolgens provinciale gebiedsbijeenkomsten gehouden waar iedereen welkom is. De data wordt bekend gemaakt via de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (05)
1147	Indiener wenst verduidelijking omtrent de gewenste verlenging in meters en aan welke zijde deze verlenging zal plaatsvinden.	In het planMER wordt gerekend met een verlenging met ongeveer 900 m. Defensie onderzoekt plaatsing aan zowel de west- als de oostzijde, evenals verdelen over beide zijden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (05)
1148	Indiener vraagt of de toestellen na onderhoud in een geluidsdichte ruimte geplaatst kunnen worden, zodat maatregelen omtrent afzuiging en uitstoot van schadelijke stoffen getroffen kunnen worden. Indiener spreekt ongenoegen uit over de kerosinedampen die geroken wordt als de toestellen in de buitenlucht aan staan.	Defensie begrijpt dat kerosinedampen als hinderlijk kunnen worden ervaren. Proefdraaien is echter niet mogelijk in (geluidsdichte) ruimtes.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (05)
1149	Indiener stelt vraag of het mogelijk is om vliegtuigen om en om verschillende kanten uit te laten opstijgen, om geluidshinder te spreiden en omwonenden minder te belasten.	Doorgaans is de windrichting bepalend voor welke kant een vliegtuig start en landt. Opstijgen en landen gebeurt namelijk bij voorkeur tegen de wind in omdat dit veiliger is. Om en om verschillende kanten uit vliegen is daarom niet mogelijk, maar gedurende het jaar wisselt het gebruik wel. Met een verlenging van de secundaire baan zullen toestellen ook niet exact om en om opstijgen. Wel zal afwisseling van baangebruik meer mogelijk zijn, waardoor geluidshinder kan worden gespreid.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (05)
1150	Indiener vermeld in de zienswijze "Uitbreiding korte baan".	Op deze zienswijze kan Defensie niet reageren. Hopelijk kan de indiener de antwoorden vinden bij de andere vragen in de Nota van Antwoord.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (05)
1151	Indiener stelt dat de overlast wordt beperkt als er minder scherpe bochten worden gevlogen op hogere afstand.	Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Het trainen van scherpe bochten door de vliegers is nodig om zo wendbaar mogelijk te zijn in gevechtssituaties. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiële zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed en	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (05)

		houdt Defensie zich aan toegestane routes en vlieghoogte. Helaas blijkt het voorkomen van overlast niet altijd mogelijk.			
1152	De indiener vraagt naar een kwantitatieve toelichting van de verlenging van de start/landingsbanen op Leeuwarden. En welke impact dat heeft op de (woon)omgeving?	Dit wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht bij de effectbeschrijving en beoordeling rondom Leeuwarden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (05)
1153	Indiener stelt dat de beoogde aanleg van het zonnepark gevaar loopt. Dit zal gelden voor de dorpen Marsum, Jelsum, Koarnjum en Ingelum.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van locatiespecifieke behoeftes op o.a. de bestaande en toekomstige ruimteclaims vanuit de energietransitie in kaart gebracht.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Locatiespecifieke behoefte (05)
1154	Indiener stelt dat de verlenging van de korte baan grondaankoop noodzakelijk maakt en daardoor de beoogde aanleg van het zonnepark gevaar loopt.	In het planMER worden de effecten voor de locatiespecifieke behoeftes op hoofdlijnen in beeld gebracht. Vervolgens neemt het kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en wordt dit meegenomen in de uitwerking.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Locatiespecifieke behoefte (05)
1155	Indiener vreest dat grondverwerving voor startbaan niet samen gaat met de beoogde aanleg van een zonnepark en de plannen voor verduurzaming in het gebied. Ook pleit indiener voor spreiding van activiteiten over vliegbases vanwege geluideffect.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden plannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd. Defensie onderzoekt tevens de impact van geluid op de omgeving. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het Kabinet een besluit gaat nemen. Cumulatieve effecten van nieuwe behoeftes (ten opzichte van de referentiesituatie) zijn onderdeel van het planMER.	Ruimtegebruik	Grondgebied	Locatiespecifieke behoefte (05)
1156	Indiener geeft aan dichtbij de korte baan te wonen maar geen problemen te hebben met de vliegbasis Leeuwarden. Indiener zou er in de toekomst wel graag blijven wonen en hoopt dat de huizen aan de Tsjeringawei kunnen blijven bestaan.	Defensie dankt indiener voor de steun en draagvlak voor de vliegbasis Leeuwarden. Het verlengen van de secundaire baan komt voort uit gesprekken met de omgeving en heeft als doel de geluidsbelasting in de omgeving optimaler te kunnen spreiden. Dit draagt bij aan een verbetering van de kwaliteit van leefomgeving rondom vliegbasis Leeuwarden. Defensie onderzoekt op dit moment op hoofdlijnen wat de gevolgen van een fysieke uitbreiding zijn, inclusief de mogelijke impact daarvan op o.a. woningen, cultuurhistorische waarden en natuur. Hierbij onderzoekt Defensie voor beide zijden van de baan wat de eventuele mogelijkheden en	Ruimtegebruik	Grondgebied	Locatiespecifieke behoefte (05)

		gevolgen zijn van mogelijke uitbreiding. Na afweging en besluitvorming door het Kabinet volgt verdere uitwerking in de vervolgpcedure en projectfase.			
1157	Indiener zegt dat bedrijfsactiviteiten en -processen beperkt worden door hinder van de vliegbasis en toekomstige fysieke oefen- en trainingsruimtes.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, De impact van de ontwikkeling op de economie wordt meegenomen in het planMER. Mede op basis daarvan kiest het Kabinet een voorkeurslocatie. Mocht in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie dan kan een aanvraag worden ingediend worden.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (05)

4.1.14.6 Locatiespecifieke behoefte (06): Beperkingengebied rondom Vliegbasis Leeuwarden (specifiek de outer horizontal surface) - Juridische borging

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1158	Indiener vindt de mogelijkheid van een beperkingengebied rond vliegveld Leeuwarden ongewenst.	Voor Defensie is het belangrijk om voor de vliegveiligheid meer invloed te hebben over wat er in de nabijheid van de militaire vliegvelden wordt gebouwd. Voorbeeld hiervan is de plaatsing van windmolens die mogelijk een negatief effect hebben op vliegmogelijkheden en vliegveiligheid. Het oogpunt hiervan is dus vliegveiligheid.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Locatiespecifieke behoefte (06)
1159	Indiener vraagt hoe het opvangen van vluchtelingen naast een NAVO-luchtmachtbasis zich verhoudt met de in de notitie genoemde 'Beperkingengebied, waarbij Defensie meer controle wil hebben wat er in de nabijheid van de militaire vliegvelden wordt gebouwd'	De genoemde beperkingengebieden zijn bedoeld om de vliegveiligheid rondom vliegbases te garanderen en hebben voornamelijk betrekking op bouwhoogte. Dit heeft beperkte impact op mogelijke vluchtelingenopvang rondom een vliegbasis.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (06)
1160	Indieners vrezen dat grondverwerving voor startbaan (LWD) niet samen gaat met de beoogde aanleg van een zonnepark en de plannen voor verduurzaming in het gebied. Als deze baan meer gebruikt zal gaan worden zal er een aanzienlijke toename van het geluid en andere uitstoot zijn voor de dorpen Ingelum, Bitgummole, Bitgum en Berltsum (aan de westkant) en voor Lekkum, Gytsjerk, Oentsjerk, Aldstjerk, Hurdegaryp (in mindere mate) en een deel van de stad Leeuwarden aan de oostkant. Evt toevoeging voor dorpen Marsum, Jelsum/Koarnjum en Ingelum: Daarom pleiten de indieners voor spreiding van activiteiten over de vliegvelden vanwege het geluideffect.	Door de secundaire start- en landingsbaan te verlengen wordt het mogelijk om starts en landingen meer te spreiden, en daarmee ook de geluidhinder en andere uitstoot. In de planMER wordt daarom allereerst onderzocht wat de mogelijke effecten van mogelijke verlenging zijn op de omgeving. Hierbij wordt dus ook bekeken wat de effecten zijn op de omliggende dorpen. Deze locatiespecifieke behoefte staat echter los van de behoefte van de toename van gebruik jachtvliegtuigcapaciteit. Voor die behoefte worden meerdere vliegvelden onderzocht, waarbij cumulatie (ten opzichte van de referentiesituatie) een onderdeel is.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (06)
1161	Indiener wil niet in door Defensie aangewezen zone leven, mist informatie over effect van leven in deze zone en aankondiging van vliegmomenten.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van uitbreiding van het beperkingengebied rondom de vliegbasis in kaart gebracht.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (06)

1162	Indiener stelt dat het vergroten en juridisch borgen van het beperkingen gebied volgens een eerste inschatting niet in Waadhoeke aan de orde is, anders dan in de buurgemeente Leeuwarden.	Defensie neemt deze zienswijze mee in de uitwerking van het planMER.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (06)

4.1.14.7 Locatiespecifieke behoefte (07): Uitbreiden Schietbaan Marnewaard t.b.v. schieten dynamisch met voertuigen, gemeente Het Hogeland

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdthema	Thema	Behoefte
1163	Indiener stelt dat er een grotere veiligheidszone is als er met meer en zwaarder geschut op de schietbaan geoefend gaat worden. Hierdoor wordt aangrenzend uitstekend landbouwgrond in de Westpolder beperkt of onmogelijk gemaakt.	In het planMER worden ondermeer de effecten op landbouwgrond en -gebieden in kaart gebracht en wegen dus mee in de uiteindelijke beoordeling.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Locatiespecifieke behoefte (07)
1164	Indiener geeft aan dat Groningen niet de juiste provincie is voor het produceren van meer geluid en trillingen door defensieactiviteiten	Defensie beseft de specifieke gevoeligheid m.b.t. activiteiten in de provincie Groningen. In de PlanMER worden nu de effecten van de uitbreiding in kaart gebracht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (07)
1165	Indiener stelt dat omwonenden gevoelens van angst en onveiligheid kunnen krijgen door toename van de activiteiten van Defensie op het terrein. De plannen uit het NPR raken zowel bewoners als recreanten (recreatiepark Suyderoogh). De verwachting is dat er veel hinder en schade ontstaat bij, mensen flora fauna en materieel. De GGD heeft zorg voor negatieve gezondheidseffecten voor omwonenden en recreanten door genoemde activiteiten, vanwege geluidsoverlast en mogelijk trillingen. De GGD vraagt zich bovendien af of het soort gebruikte oefenmunitie niet gaat leiden tot negatieve milieu- en gezondheidseffecten.	Defensie onderzoekt in het planMER de huidige situatie, de referentiesituatie en de effecten. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In een latere fase, als de locatiekeuze bekend is, worden thema's als trillingen, geluid en luchtkwaliteit nader onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (07)
1166	Indiener geeft aan dat de huidige activiteiten impact hebben, maar dat deze prima mee te leven zijn. Indiener vraagt hoe Defensie bij een springterrein de leefbaarheid nog garanderen? Alle dorpen (vierhuizen, ulrum, leens, hornhuizen, kloosterburen) zullen hinder ondervinden van dezer uitbreiding. Hoe gaat Defensie waarborgen dat de leefbaarheid in de regio gegarandeerd wordt?	Als eerste stap worden in het planMER de effecten op leefbaarheid in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (07)
1167	Indiener wijst er op dat de toename van defensieactiviteiten (schietbaan, oefenterrein, amfibisch oefenterrein) op en rond Marnehuizen leidt tot extra overlast en de leefomgevingskwaliteit onder druk zet	Als eerste stap worden in het planMER de effecten op leefomgeving in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Locatiespecifieke behoefte (07)

1168	Indiener geeft aan dat er geen uitbreiding mag plaatsvinden tenzij compenserende maatregelen worden getroffen	Als eerste stap worden in het planMER de effecten op leefomgeving in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden en welke compenserende maatregelen nodig zijn.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (07)
1169	Indiener stelt gecompenseerd te willen worden voor de eventuele toename van overlast en maakt zich zorgen om de natuurwaarden in de provincie Groningen	Als eerste stap worden in het planMER de effecten op leefomgeving in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden en welke compenserende maatregelen nodig zijn.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (07)
1170	Indieners vragen aandacht voor de natuurontwikkeling en ecologische waarden van het Lauwersmeer- en Waddenzegebied. Indieners geven aan dat de dynamiek van de Waddenzee hersteld moet worden en de connectie met het land gemaakt moet worden. In het mer onderzoek moet aantonen dat de ecologische doelstellingen van de gebieden gewaarborgd blijven.	Het planMER toetst in beginsel niet aan ecologische doelstellingen, maar maakt het effect van de voorgenomen activiteit inzichtelijk. Het planMER zal dus niet aantonen dat ecologische doelstellingen gewaarborgd blijven, maar stelt het kabinet wel in staat een gewogen keuze te maken, gelet op ecologische effecten, ten opzichte van de referentiesituatie.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (07)
1171	Indiener geeft aan dat de cumulatie van activiteiten een negatief effect heeft op het leef- en woonklimaat en de waarde van de recreatieparken in de omgeving	Het planMER zal dit effect op hoofdlijnen inzichtelijk maken. Op basis daarvan kan het kabinet een gewogen keuze maken over deze behoefte.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (07)
1172	Indieners geven aan dat uitbreiding niet kan in de richting van de eendenkooi in de Westpolder.	Het planMER maakt een eventuele uitbreiding ten koste van eendenkooien (en vooral de ecologische en cultuurhistorische waarde) inzichtelijk. Op basis daarvan kan het kabinet een gewogen keuze maken over deze behoefte.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (07)
1173	Indiener stelt dat Schade- en waardevermindering van de woningen, terugvallende verhuurinkomsten en andere schade door uitbreiding van al deze activiteiten reëel zijn en dat de eigenaren zich beraden hoe ze gecompenseerd kunnen worden hiervoor.	Als eerste stap worden in de PlanMER de effecten op leefomgeving in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden en welke compenserende maatregelen nodig zijn.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (07)
1174	Indiener vraagt was de effecten zijn qua geluidsoverlast, grondgebruik, leefbaarheid, woongenot, waardedaling van onroerend goed en recreatiemogelijkheden.	De effecten van een eventuele uitbreiding worden in kaart gebracht in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (07)

1175	Indiener vraagt of de vruchtbare eigenschap van de akkers in de Westpolder voldoende wordt meegenomen in de locatiekeuze tussen verschillende gebieden in NL. De indiener geeft aan dat gebieden waar veehouderij zit of geen functie heeft, geschikter lijkt. Daarbij geeft indiener aan dat een uitbreiding van Defensie in Groningen een negatief effect zal hebben op de natuur, werelderfgoed en leefbaarheid, vanwege bijvoorbeeld geluidshinder.	De effecten voor landbouwgrond worden onderzocht. Hierbij speelt ook de kwaliteit van de landbouwgrond een rol.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (07)
1176	Indiener vraagt waarom er niet gekozen wordt voor centrale locaties in Nederland, vanwege onder meer de bereikbaarheid voor de (gemiddelde) militair.	Voor deze locatiespecifieke behoefte gaat het om beter aansluiting bij het huidige gebruik van de Marnewaard en de geschiktheid van dat gebied voor specifieke schiettraining.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (07)
1177	Indiener wenst verduidelijking rondom de beredenering voor een uitbreiding van 300-700 hectare en vraagt zich af of een schietbaan een gedefinieerde afmeting heeft.	Deze uitbreiding betreft vooral een uitbreiding van de veiligheidszone die nodig is om dynamisch te schieten met voertuigen van de Landmacht. Hierbij valt te denken aan voertuigen als de Boxer en de Bushmaster. Op dit moment wordt er al vanaf statische posities geschoten op deze schietbaan, maar nog niet vanaf rijdende voertuigen. Om dit op een veilige manier te kunnen doen, is er bij dynamisch schieten een grotere veiligheidszone rondom de schietbaan nodig. De exacte afmetingen en richting van deze zone worden momenteel onderzocht.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (07)
1178	Indiener vraagt wat Defensie gaat doen ter voorkoming en ter compensatie van de huidige en toekomstige geluidsoverlast.	Defensie onderzoekt in het PlanMer de huidige situatie, de referentiesituatie en de milieueffecten. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's. Mogelijk is dat er uit de keuzes die moeten worden gemaakt een nieuw, of uitbreiding van een bestaand geluidsisolatieprogramma volgt.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (07)
1179	Indiener stelt alternatief voor waarbij een gebied van 500- 1000 hectare kan worden ingepolderd aan de oostzijde van Marnewaard, deels voor defensie en deels voor de natuur	Defensie bedankt indiener voor de suggestie voor een alternatief. Aangezien dit alternatief inpoldering vraagt, wordt dit alternatief niet meegenomen in het onderzoek.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (07)

1180	Indiener vraagt om concretisering van de uitbreiding van de schietbaan Marnewaard met betrekking tot het schieten dynamisch met voertuigen en in welke richting de uitbreiding met 300 tot 700 hectare wordt gezocht.	Deze uitbreiding betreft vooral een uitbreiding van de veiligheidszone die nodig is om dynamisch te schieten met voertuigen van de Landmacht. Hierbij valt te denken aan voertuigen als de Boxer en de Bushmaster. Op dit moment wordt er al vanaf statische posities geschoten op deze schietbaan, maar nog niet vanaf rijdende voertuigen. Om dit op een veilige manier te kunnen doen, is er bij dynamisch schieten een grotere veiligheidszone rondom de schietbaan nodig. De exacte afmetingen en richting van deze zone worden momenteel onderzocht. Oefenen onder realistische omstandigheden - o.a. door vanaf rijdende voertuigen te vuren - is enorm belangrijk (train as you fight).	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (07)
1181	Indiener geeft aan dat de NRD nog onvoldoende duidelijkheid geeft en hierdoor onzekerheid en stress ervaart. Vooral gezien het privéterrein grenst naast een oefengebied en zelfs in overleg heel regelmatig wordt gebruikt bij oefeningen.	Defensie betreurt het dat de indiener onzekerheid en stress ervaart door de plannen van Defensie. Deze plannen zullen later in het proces concreter worden ingevuld. Defensie dankt de indiener hiernaast nadrukkelijk voor het openstellen van diens terrein. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (07)
1182	Indiener uit kritiek op de wijze waarop het NRD digitaal bekend is gemaakt en hoe betrokkenen en inwoners zijn geïnformeerd.	Defensie betreurt dat de indiener van mening is onvoldoende betrokken te zijn bij de opstart van het NPRD-traject. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (07)
1183	Indiener verzoekt om specifieke informatie over uitbreiding van oefenterrein Marnewaard en vraagt aandacht voor behoud van gronden met beste klimatologische ligging.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten op ondermeer de bodem (impact op de bodemsoort), impact op landbouwgronden en natuur in beeld gebracht.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (07)
1184	Indiener stelt het eigen privéterrein regelmatig beschikbaar voor Defensie en is coulant bij schade. Ook als er geen toestemming is gevraagd. Indiener vreest voor toename van de overlast voor omliggende gebieden van Marnewaard door een uitbreiding van activiteiten.	Defensie dankt de indiener voor het openstellen van diens terrein en benadrukt het belang van een goede relatie met de omgeving rondom defensielocaties. In het planMER worden de effecten op de leefomgeving onderzocht. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (07)

1185	Indiener vraagt om duidelijkheid (in plaats van onzekerheid) over de gevolgen van de uitbreiding voor het familiebedrijf.	Defensie betreurt het dat de indiener onzekerheid en zorgen ervaart door de plannen van Defensie. Defensie neemt notie van de zienswijze van de indiener en benadrukt dat in de PlanMER de effecten op de omgeving integraal worden onderzocht. Later in het proces worden de behoeftes concreter ingevuld en zullen deze nader gespecificeerd worden.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (07)
1186	Indiener vraagt hoe compensatie wordt geregeld.	Als eerste stap worden in het planMER de effecten op leefomgeving in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden en welke compenserende maatregelen nodig zijn.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (07)
1187	Indiener vreest effect op teelt en voor eigen bedrijf door Defensieactiviteit, vanwege verzilting door onderbemaling. Verzoekt alternatieve locaties te onderzoeken.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht, waaronder de effecten op het grondwater. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (07)

4.1.14.8 Locatiespecifieke behoefte (08): EHR 8 uitbreiden en gereed maken oefenen met onbemande vaartuigen op en in het water

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

Let op: Vraagnummers 1188 en 1189 gaan over behoefte VIII Toename gebruik jachtvliegcapaciteit in plaats van locatiespecifieke behoefte (08). Deze zijn dus abusievelijk in dit paragraaf ondergebracht. Omdat de specifieke indieners via de index in hoofdstuk 5 op basis van hun zienswijze wel worden verwezen naar deze vraagnummers is voor de navolgbaarheid besloten om ze op deze plek in de nota van antwoord te laten staan en te voorzien van deze uitleg.

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1188	Indiener vraagt of Lelystad Airport tot de alternatieven behoort en of inzichtelijk kan worden gemaakt of deze uitbreiding past binnen de stikstof- en geluidruimte.	Lelystad behoort tot de locatiealternatieven in het onderzoek. Effecten op de directe omgeving worden inzichtelijk gemaakt in het planMER. Hieronder vallen onder andere geluid en luchtkwaliteit. Mede op basis van deze effectbeoordeling kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (08)
1189	Indiener wijst op de mogelijkheid van Lelystad airport.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (08)

4.1.14.9 Locatiespecifieke behoefte (09): Leerfaciliteit alternatieve brandstoffen, Den Helder, gemeente Den Helder

Geen zienswijze over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.10 Locatiespecifieke behoefte (10): Beperkingengebied rondom MVK de kooy (specifiek de outer horizontal surface) en corridors - Juridische borging

Geen zienswijze over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.11 Locatiespecifieke behoefte (11): Breezanddijk groei beproevingen IJsselmeer, Afsluitdijk, gemeente Súdwest Fryslân

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1190	Indiener verzoekt om zorgvuldiger en nauwkeuriger aan te geven wat de huidige en toekomstige activiteiten zijn op het schietterrein bij Breezanddijk. Ook verzoekt indiener om nauwkeuriger en zorgvuldiger aan te geven wat de functionele eisen zijn waaraan de toekomstige omstandigheid moet voldoen qua programma van eisen. Daarnaast vraagt indiener wat bij Breezanddijk c.p. het IJsselmeer tot het huidige en toekomstige schietterrein wordt gerekend evenals de huidige en toekomstige onveilige zone rondom dat gebied.	Het schietterrein Breezanddijk (BZD) voorziet in verschillende behoeften met betrekking tot beproevingen. Op dit moment kan Defensie maximaal 60 dagen van de locatie gebruikmaken. In de huidige activiteiten wordt het schietterrein gebruikt voor zowel beproevingen met krombaan (max 155mm) als beproevingen met vlakbaan (met name CV90) en klein kaliber wapens. Er is nergens in Nederland een locatie voorhanden om met wapens te schieten met een dermate grote dracht en waar waarneming van het inslagpunt goed mogelijk is. In het planMER wordt op hoofdlijnen onderzoek gedaan naar de effecten op de omgeving in een volgende fase kan nauwkeuriger een inschatting worden gegeven van de activiteiten.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (11)
1191	De indieners zien een potentieel nadelig raakvlak tussen hun ambities voor een integraal plan voor natuurontwikkeling, energieopwek, en recreatie enerzijds, en het NPRD anderzijds; met name als het gaat om de Wieringerhoek, en ambities betreffende de schietbaan van Breezanddijk. De indieners vragen Defensie om deze locaties in het planMER te onderzoeken.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Plannen waarover gemeenten een besluit hebben genomen dat ze worden uitgevoerd worden meegenomen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Recreatie	Locatiespecifieke behoefte (11)

4.1.14.12 Locatiespecifieke behoefte (12): Uitbreiding kazerne Heerenveen, gemeente Heerenveen

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1192	Indiener geeft aan dat de voorgestane uitbreiding de directe aansluiting van eindstation Leeuwarden op de Lelylijn niet onmogelijk mag maken en/of ernstig belemmeren.	In het planMER worden de omgevingseffecten van een mogelijke uitbreiding in kaart gebracht. De Lelylijn is één van de projecten van het Rijk die meegenomen wordt in het PlanMER van Defensie. In het PlanMER maakt Defensie inzichtelijk of en zo ja, hoe de behoeften interfereren met de onderzoekstracés van de Lelylijn.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Locatiespecifieke behoefte (12)

4.1.14.13 Locatiespecifieke behoefte (13): Vergroting van oefengebied Zuidwest Assen, gemeente Assen

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1193	Indiener acht locatie de Haar goed geschikt voor een oefendorp en verzoekt aandacht te hebben voor geluidseffecten of andere vormen van overlast.	Dank voor het draagvlak en voorgestelde locatiealternatief op de Haar. Voor alle mogelijk uitbreidingen worden de milieueffecten, waaronder geluid, in kaart gebracht.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Locatiespecifieke behoefte (13)
1194	Indiener vraagt of er in de uitbreiding van het oefenterrein mogelijkheden zijn om een groot zonnepark te integreren.	In deze fase worden de effecten van een mogelijke uitbreiding op de leefomgeving onderzocht. In een latere fase kan naar mogelijke meekoppelkansen bij de ontwikkeling worden gekeken, waaronder duurzame energieopwekking.	Energie en circulariteit	Energie	Locatiespecifieke behoefte (13)
1195	Indiener stelt dat de rust door activiteiten, waaronder vliegverkeer op oefenterrein nabij Assen wordt verstoord. Geluidsoverlast is een ongezonde situatie voor mens en dier.	In het planMER worden effecten op hoofdlijnen op onder andere geluid in kaart gebracht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (13)
1196	Indiener vraagt wat de uitbreiding van het oefenterrein voor consequenties heeft voor het woonklimaat. Indiener vraagt wat en welke bewegingen er komen van militairen voertuigen en materiaal.	De 'oefendichtheid' van Defensie op oefenterreinen is van een aantal aspecten afhankelijk, zoals onder andere de beschikbaarheid van oefenterreinen in binnen- en buitenland, vergunde geluids- en stikstofruimte en het dreigingsniveau en de daarmee samenhangende eisen die gesteld worden aan de gereedheid van Nederlandse eenheden. Hoeveel er geoefend gaat worden in de regio valt daarom niet precies te zeggen. Defensie probeert overlast die gepaard gaat met oefeningen zoveel mogelijk te beperken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (13)
1197	Indiener geeft aan dat militaire voertuigen gebruik maken van lokale ontsluitingswegen waarmee bermen kapot worden gereden.	In het planMER wordt globaal inzicht gegeven in de aanwezige infrastructuur. In vervolgprocedures, na vaststelling van het NPRD, zijn meer details bekend en wordt nader onderzoek verricht. Onderdeel van de uitwerking kan zijn dat er aanpassingen in de bereikbaarheid noodzakelijk zijn om kapotte bermen te voorkomen.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Locatiespecifieke behoefte (13)
1198	Indiener vraagt wat de frequentie wordt van de bewegingen over de weg De Streek.	Op dit moment is nog niet te zeggen of en eventueel hoe de frequentie van bewegingen op de weg De Streek, Hooghalen (Drenthe) zal veranderen als gevolg van de eventuele uitbreiding van oefenterrein de Haar. Dit zal mede afhankelijk zijn van de uiteindelijke keuze en de inrichting.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Locatiespecifieke behoefte (13)

1199	Indiener vraagt aandacht voor landschappelijke waarden bij beoordeling.	Bij locatiespecifieke behoeften waar landschappelijke effecten relevant zijn worden deze (in hoofdlijnen) opgenomen in de effectbeschrijving in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Locatiespecifieke behoefte (13)
1200	Indiener wijst op beschermde natuur, stikstof, trillingen, geluidsoverlast, verontreiniging van de bodem, inwonersbelangen en dierenleed bij de behoefte.	De door indiener genoemde aspecten worden in het planMER (op hoofdlijnen) inzichtelijk gemaakt. Op basis daarvan kan het kabinet een gewogen keuze maken over deze behoefte.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (13)
1201	Indiener wijst op de hoge natuurwaarden in het gebied en vraagt Defensie deze natuurbelangen mee te nemen in de MER onderzoeken	Het effect van de ruimtebehoefte op natuurwaarden in het gebied wordt in het planMER op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. Op basis daarvan kan het kabinet een gewogen keuze maken over deze behoefte.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (13)
1202	Indieners wijzen op botsingen met bestaande natuur- en milieuwetten bij uitbreiding oefenterrein "de Haar". Indieners merken op dat er bepaalde beoordelingscriteria op voorhand niet worden meegenomen in het onderzoek, zoals natuur- en milieuaspecten, wat volgens indieners wijst op onzorgvuldigheid. Indieners vragen hoe het met de stikstofdoelen en de huidige depositiewaarden zit in het gebied met huidig en toekomstig gebruik.	De door indieners gevraagde aspecten worden op hoofdlijnen onderzocht in het planMER. In het planMER wordt nader geduid hoe uitbreiding van oefengebied De Haar er indicatief uit zou komen te zien, en wordt op hoofdlijnen geduid welke milieurisico's bij die uitbreiding horen. De genoemde aspecten als natuur en milieu (waaronder geluidhinder) zijn onderdeel van het beoordelingskader.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (13)
1203	Indieners willen geen uitbreiding van de Haar. Ook wordt de vraag gesteld wat de uitbreiding betekent voor de omgeving, omdat er al eerder huizen en boerderijen zijn opgekocht en dit momenteel weer voor onzekerheid zorgt. Net als wat het specifieke gebied is waarnaar wordt gekeken. Daarnaast is al sprake geweest van eerdere waardedalingen tijdens eerdere uitbreidingsplannen waardoor particulieren, ook nu, bang zijn hun onroerend goed niet te kunnen verkopen. Een indiener geeft aan dat een verdubbeling van het oefengebied, zoals benoemd in het NRD, niet overeenkomt met intensivering van dezelfde activiteit op bestaand gebied. Een andere indiener stelt dat uitbreiding prima is, mits het terrein binnen de huidige grenzen van de gemeente Assen blijft en bewoners van Laaghalerveen gecompenseerd worden voor extra geluidshinder.	Defensie beseft dat de voornemens voor uitbreiding onrust veroorzaken. In deze fase, het planMER, worden de effecten van mogelijke uitbreiding op de leefomgeving in kaart gebracht, waaronder voor bestaande woningen. Indien in latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (13)
1204	Indiener geeft suggestie voor het inrichten van het vrije terrein ten	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. Deze zal worden meegenomen in de afweging voor /	Overige reacties	gebiedskeuze en	Locatiespecifieke

	noorden van TT-circuit voor Defensie.	het onderzoek naar de uitbreiding van het oefengebied Zuidwest Assen.		locatiekeuze	behoefte (13)
1205	Indiener noemt het volledig ingebruiknemen van het Witterveld als een geschikt alternatief voor een oefenterrein. Het terrein wordt tot op heden nog steeds gebruikt door defensie als schietterrein. Het terrein is eigendom van Defensie en ligt tegen het oefenterrein De Haar. Dat het als veiligheidszone wordt gebruikt voor de schietbaan kan geen belemmering zijn. Door het oefenterrein De Haar te koppelen aan het direct naastgelegen Witterveld ontstaat de gewenste omvang.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. Voor locatiespecifieke behoeftes worden in deze fase de milieueffecten onderzocht. In een latere fase vindt de concrete uitwerking plaats. Op dit moment lijkt het Witterveld echter geen geschikt locatiealternatief door enerzijds de aanwezige natuuraspecten en anderzijds omdat het gebied inderdaad als veiligheidszone benodigd is voor de schietbaan.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (13)
1206	Indieners stellen voor om de frequentie van oefenen op bestaand oefenterrein te verhogen evenals de beschikbare ruimte op het terrein volledig te benutten. Consequenties zijn volgens indieners dermate groot voor de omgeving, dat zorgvuldig en verantwoord beleid gevraagd wordt en inzage in de huidige bezettingsgraad en milieudruk daarbij kan helpen. Indieners stellen daarnaast bijvoorbeeld voor om het gebruik van de huidige terreinen beter te benutten zoals inrichting ten behoeve van de TT-baan (zoals parkeerruimte) aan te passen, zodat er meer ruimte beschikbaar is.	In het planMER doet Defensie onderzoek naar zowel bestaande als nieuwe locaties. De impact op de directe omgeving wordt op hoofdlijnen onderzocht. De huidige bezettingsgraad wordt in het planMER niet behandeld en de inrichting van de TT-baan valt buiten de scope van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (13)
1207	Indiener vraagt of het oefenterrein na eventuele uitbreiding vrij toegankelijk blijft voor burgers.	Defensie is voorstander om oefenterreinen (onder voorwaarden) toegankelijk te laten zijn voor recreatief medegebruik. Recreatief medegebruik is bijvoorbeeld alleen toegestaan indien het niet belemmerend is voor het militaire gebruik, noch in operationele, noch in vergunnings- of beveiligingstechnische zin. In geval van uitbreiding van het oefenterrein zullen de mogelijkheden hiertoe in vervolgfase nader worden onderzocht.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (13)
1208	Indieners wijzen Defensie erop dat een eventuele uitbreiding naar het zuid(westen) van het bestaande oefenterrein De Haar nabij Assen, op het grondgebied van de gemeente Midden-Drenthe komt. Bovendien wensen indieners snel duidelijkheid over de plannen en invloed hiervan op de omgeving, omdat zij bijvoorbeeld de huizen aan het verduurzamen zijn en hier op dit moment niet mee verder kunnen.	Defensie onderzoekt in het planMER op hoofdlijnen de effecten van de activiteit op de omgeving. Aan de hand van het rapport kan meer informatie, over het specifieke grondgebied van de gemeente Midden-Drenthe, gegeven worden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (13)

1209	Indieners stellen voor om de uitbreiding van huidig oefenterrein De Haar, binnen het Witterveld (reeds in bezit van Defensie) te zoeken, vanwege de kosten (door geen landbouwgrond aan te wenden) en de geringere impact op de woon- en leefgemeenschap Laaghalerveen. Indieners stellen voor om in een vervolgprocedure een duidelijke en evenwichtige kostenvergelijking te maken tussen Witterveld (reeds in bezit van Defensie) en een uitbreiding in zuidwestelijke richting, waarbij gronden, (agrarische) bedrijven en onroerend goed moet worden aangekocht.	De effecten van een ontwikkeling en of activiteit worden in kaart gebracht middels het planMER. Een kostenvergelijking valt buiten de reikwijdte van het planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (13)
1210	Indiener uit bezwaar wegens impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur, veiligheid.	Defensie onderzoekt in het planMER de huidige situatie, de referentiesituatie en de milieueffecten op hoofdlijnen. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's. bij de uitwerking van de behoefte in het project-MER zal de impact op genoemde aspecten nog dieper worden onderzocht. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (13)
1211	Indiener stelt zich zorgen te maken over de eigen woongarantie (overkoopbare woning en onbeschikbaarheid vergelijkbare woning elders) en wijst Defensie op het TT circuit Assen als alternatief dat geluidsoverlast veroorzaakt naast een Natura2000 gebied.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener en bedankt indiener voor de suggestie. De alternatieven in het NRD worden onderzocht waarna het Kabinet een keuze maakt over het voorkeursalternatief. Het TT circuit als mogelijk alternatief maakt geen onderdeel uit van het onderzoek	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (13)
1212	Indiener vraag hoe vaak gebruikt gaat worden van het terrein	De 'oefendichtheid' van Defensie op dit oefenterrein is van een aantal aspecten afhankelijk, zoals de beschikbaarheid van oefenterreinen in binnen- en buitenland, vergunde geluids- en stikstofruimte, en – tot slot - het dreigingsniveau en daarmee samenhangende eisen die gesteld worden aan de gereedheid van Nederlandse eenheden. Hoeveel er geoefend gaat worden in de regio valt daarom niet precies te zeggen. Defensie probeert eventuele overlast die gepaard gaat met oefeningen zoveel mogelijk te beperken.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (13)
1213	De indieners stellen voor om het natuurgebied Witterveld te annexeren en te gebruiken voor defensieactiviteiten zodat inwoners van Laaghalen/Hooghalen minder tot geen overlast van defensieactiviteiten zullen ondervinden.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. Voor locatiespecifieke behoeftes worden in deze fase de milieueffecten onderzocht. In een latere fase vindt de concrete uitwerking plaats.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (13)
1214	De indiener dient bezwaar in.	In deze fase is indiening van bezwaar niet mogelijk. Het proces zit nog in de onderzoeksfase. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (13)

		bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
1215	De indiener vraagt of Defensie zich realiseert of het huidige nationale plan lokale uitwerkingen heeft, waardoor er sprake zou zijn van planschade. Daarnaast vraagt de indiener zich af of Defensie zich realiseert dat deze planschade verstrekende gevolgen zal hebben voor mensen die vlakbij de genoemde locaties wonen, en dat er consequenties zullen zijn op particuliere en/of bedrijfsmatige investeringen die anders mogelijk gedaan zouden worden in het kader van de energietransitie.	Defensie beseft dat de plannen uit de NRD kunnen leiden tot planschade. Mocht hier sprake van zijn, dan zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden en welke compenserende maatregelen nodig zijn.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (13)
1216	De indiener stelt dat de plannen niet openbaar genoeg zijn, waardoor een impactanalyse door direct betrokkenen niet kan worden meegenomen. Hierdoor zou het niet mogelijk zijn om tot een goede beslissing te komen.	Defensie wil zo transparant mogelijk zijn over de plannen voor uitbreiding. Voor elk van de behoefte is daarom in de NRD gedetailleerd aangegeven wat de uitbreiding behelst. Het planMER zal vervolgens inzicht geven in de effecten van de voorgenomen uitbreiding.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (13)
1217	De indieners verzoeken Defensie om in het proces mee te nemen dat niet iedereen in en rondom Laaghalerveen het begrip zienswijze begrijpt of in de gelegenheid is geweest een zienswijze te sturen. De indieners verzoeken Defensie dan ook dat dit niet tegen de bewoners gebruikt zal worden.	Defensie wil zo transparant mogelijk zijn over de plannen voor uitbreiding. In juni worden regionale bijeenkomsten georganiseerd waar iedereen welkom is. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (13)
1218	Indiener stelt dat er een jaarlijkse evaluatie m.b.t. oefenterrein De Haar gemaakt dient te worden waar bestuurlijke organisaties en vertegenwoordigers van burgers in meegenomen dienen te worden.	Defensie dankt de indiener voor het constructief meedenken over het gebruik van oefenterrein De Haar. Defensie hecht waarde aan een goede relatie met haar bureaus en gaat nadenken over dit voorstel om eventuele knelpunten en kansen met de omgeving te signaleren en hier op te kunnen acteren.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (13)
1219	De indieners vragen waarom oefenterrein De Haar in haar huidige staat niet de capaciteit kan bieden die zij voorheen bood (niveau IV), en vragen daarom een onderbouwing van de uitbreiding van De Haar.	De benodigde fysieke ruimte voor het oefenen en trainen van niveau IV (compagniesniveau) is gegroeid door nieuwe middelen- en wijze van optreden. Door de ontwikkelingen in oorlogsvoering is het nodig om bijvoorbeeld meer verspreid op te treden. Dit komt onder andere doordat wapensystemen en sensoren accurater worden.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (13)
1220	Indiener vraagt aandacht voor gevolgen voor woning, waarde, woongenot, toekomst en compensatie.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving in beeld gebracht. Vervolgens maakt het Kabinet een keuze voor voorkeursalternatief. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan kan een aanvraag ingediend worden voor nadeelcompensatie.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (13)

1221	Indiener verzoekt om meer informatie over precieze locatie van uitbreidingsplannen i.v.m. draagvlak.	In het planMER worden de effecten op hoofdlijnen op de leefomgeving in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en concreet gemaakt.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (13)
1222	Indiener verzoekt in de weging van locaties het historisch en economisch belang mee te nemen, en pleit voor behoud van huizen en bedrijven in het buurtschap.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Plannen waarover gemeenten een besluit hebben genomen dat ze worden uitgevoerd worden meegenomen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. Aspecten zoals cultureel erfgoed en economie behoren tot het planMER.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (13)
1223	Indiener vraagt aandacht voor gevolgen van komst Defensie voor bedrijf en werknemers.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten op veel verschillende aspecten in beeld gebracht, zoals voor leefbaarheid, gezondheid en economie.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (13)
1224	Indiener is bezorgd voor effecten op leefbaarheid.	Defensie onderzoekt in het planMer de huidige situatie, de referentiesituatie en de milieueffecten. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (13)
1225	Indiener is bezorgd over effecten op dieren.	Defensie brengt het effect van de ontwikkeling en activiteiten op de omgeving in beeld in het planMER. Locaties worden onder andere onderzocht op de omvang van het aantal dieren. In het planMER wordt deze informatie inzichtelijk gemaakt.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (13)
1226	Indiener wijst op effecten op landbouwbedrijven.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. De impact op landbouw is één van de te onderzoeken aspecten. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (13)
1227	Indiener vreest dat uitbreiding ten koste gaat van vruchtbare landbouwgrond.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. De impact op landbouw is één van de te onderzoeken aspecten. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (13)

1228	Indiener vreest voor tweede keer plaats te moeten maken voor oefenterrein de Haar en het effect op zijn bedrijf.	Defensie begrijpt de zorg van indiener terdege. Wanneer er meer duidelijkheid is over hoe en waar de behoefte exact moet landen, worden belanghebbenden in de omgeving in kaart gebracht en betrokken in het participatieproces.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (13)
1229	De indiener stelt dat afspraken over mogelijkheden tot recreatief medegebruik door Defensie niet worden nagekomen of aangepast. Voorwaarden worden eenzijdig door Defensie aangepast of worden verboden waaronder o.a. ruitersport. Anderzijds wordt nauwelijks handhavend opgetreden tegen niet toegestane lawaaisporten (motorcrossers) op het huidige oefenterrein.	Recreatief medegebruik is alleen toegestaan indien het niet belemmerend is voor het militaire gebruik, noch in operationele, noch in vergunnings- of beveiligingstechnische zin. Ook moet het passen binnen het gevoerde beheer van het desbetreffende terrein. Op basis van deze uitgangspunten maakt Defensie afspraken over medegebruik.	Ruimtegebruik	Recreatie	Locatiespecifieke behoefte (13)
1230	Indiener vraagt hoe woningen die aan het oefengebied grenzen worden gecompenseerd.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten op de leefomgeving in beeld gebracht. Vervolgens kiest het Kabinet een voorkeursalternatief. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan kan een aanvraag ingediend worden voor compensatie.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (13)
1231	Indiener stelt dat de transformatie van een dergelijk groot gebied tot een oefenterrein maatschappelijk onverantwoord is en kostentechnisch niet in verhouding tot het resultaat. Defensie dient de thans ontstane planschade onverkort te vergoeden. (Voor buurtschap Laaghalerveen geldt dat de gebiedsvisie nu van het ene op het andere moment compleet onduidelijk is geworden met grote consequenties tot gevolg. Vragen die opkomen zijn bijvoorbeeld: is voor deze bewoners een investering aan onroerende goederen nog de moeite waard? Geldt er nu bij verkoop van onroerende goederen een waarde vermindering? Voorwaarden op onroerende zaken veranderen, hoe moet dit juridisch worden opgevangen?)	Als eerste stap wordt in het planMER op hoofdlijnen de effecten op de leefomgeving in kaart gebracht. In een latere uitwerkingsfase zal specifiek bekeken worden hoe met deze effecten omgegaan moet worden en of er compenserende maatregelen nodig zijn.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (13)
1232	Indiener geeft aan dat de uitbreiding van het Oefenterrein de Haar in de richting van Laaghalen ook nadelige gevolgen heeft op de omliggende dorpen en gemeenschappen op het gebied van inkomsten.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER wordt op hoofdlijnen verschillende aspecten onderzocht waarop het Kabinet een voorkeursalternatief kan kiezen. De impact op leefbaarheid is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (13)

1233	Indiener wijst er op dat de uitbreiding van de defensieactiviteit het prettige leefklimaat en sociale samenhang in Laaghalerveen onder druk zet.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. De impact op sociale cohesie en -samenhang is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	Locatiespecifieke behoefte (13)

4.1.14.14 Locatiespecifieke behoefte (14): Petten groei beproevingen Noordzee, gemeente Schagen

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1234	Indiener vraagt of er plannen zijn om schietterrein in de duinen van Noord-Holland te gebruiken.	Voor het beproeven van (nieuwe) munitie zoals beschreven in de behoefte, wil Defensie gebruikmaken van het eigen schietterrein in de duinen bij Petten. Vanwege ophoging van de duinen, is het terrein tijdelijk buiten werking getreden. Er wordt nu onderzoek gedaan of en hoe het terrein weer gebruiksklaar ingepast kan worden in de omgeving.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (14)

4.1.14.15 Locatiespecifieke behoefte (15): Verplaatsen (in overleg met de regio) raccordement t.b.v. voertuigen 43. Gemechaniseerde Brigade Zoekgebied 'Groot Havelte', gemeenten Westerveld/Steenwijkerland

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1235	Indiener stelt aansluiting van raccordement voor 43ste op spoor (nabij Meppel) voor.	Defensie dankt de indiener voor de suggestie. In deze fase worden de omgevingseffecten van de mogelijke verplaatsing onderzocht. In een latere fase wordt dit concreet uitgewerkt.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Locatiespecifieke behoefte (15)
1236	Indiener verzoekt om inzicht te geven in de huidige activiteiten en noodzaak van uitbreiding van de activiteit.	De activiteit hier is het laden en lossen van treinen. Vanuit de provincie/gemeente is het verzoek gekomen om het raccordement eventueel te verplaatsen naar buiten de bebouwde kom. Aan Defensie is gevraagd na te denken over de locatie van het eventuele nieuwe raccordement. De beslissing om het raccordement te verplaatsen is nog niet genomen. Er is hierbij geen sprake van groei maar van verplaatsing van bestaande activiteiten.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Locatiespecifieke behoefte (15)
1237	Indiener steunt de beoogde intensivering van het terrein van de Johannes Post Kazerne te Havelte.	Defensie dankt indiener voor de zienswijze.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (15)

1238	Indiener stelt dat de gemeente Steenwijkerland belang heeft bij de verplaatsing van het huidige raccordement bij het intercitystation. Dit belemmert plannen voor uitbreiding woningbouw. Steenwijkerland heeft in het overleg met Defensie een meer rechtstreekse verbinding (duurzamer, minder hinder etc.) voorgesteld naar een nieuw raccordement in de buurt van afslag Steenwijk Zuid. Indiener steunt het voorstel van harte, omdat er sprake is van een win-win situatie.	Defensie dankt de indiener voor de suggestie. In deze fase worden de omgevingseffecten van de mogelijke verplaatsing onderzocht. In een latere fase wordt dit concreet uitgewerkt.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (15)
1239	Indiener doet de suggestie om bij het zoeken van een nieuwe locatie voor het raccordement voor de 43e gemechaniseerde Brigade te overwegen deze in de regio Meppel te lokaliseren in verband met de afstand per spoor tot de Eemshaven, mede rekening houdend met het oplossen van de problematiek van de "flessenhals" op het spoor Meppel - Zwolle.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. Vanuit de provincie/gemeente is het verzoek gekomen om het raccordement eventueel te verplaatsen naar buiten de bebouwde kom. Aan Defensie is gevraagd na te denken over de locatie van het eventuele nieuwe raccordement.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (15)
1240	Indiener vraagt specificatie omtrent de locatie en richting van de verbindingsspoorlijn Havelte.	Vanuit de provincie/gemeente is het verzoek gekomen om het raccordement eventueel te verplaatsen naar buiten de bebouwde kom. Aan Defensie is gevraagd na te denken over de locatie van het eventuele nieuwe raccordement.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (15)
1241	Indiener stelt dat 43 Gemechaniseerde Brigade geen voertuigen verplaatst over de verbindingsspoorlijn in Havelte, omdat deze niet bestaat. Indiener stelt dat op dit moment alle verplaatsingen van voertuigen over de weg gaan naar het raccordement in Steenwijk.	Defensie dankt indiener voor deze toelichting.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (15)
1242	Indiener vragen naar de consequenties van de nieuwe verbindingsspoorlijn bij Havelte op de bestaande verbindingsspoorlijn bij Steenwijk en de aansluiting op de bestaande spoorlijn Meppel-Heerenveen	Een deel van de consequenties zal inzichtelijk worden in het planMER. Hoe de aansluiting op de bestaande spoorlijnen gaat zijn, is niet aan Defensie.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (15)
1243	Indiener vraagt wat wordt bedoelt met zoekgebied 'Groot Havelte' en hoe groot dit zoekgebied is	De term 'Groot Havelte' komt vanuit de gemeente Steenwijkerland. Defensie heeft de term overgenomen. Het zoekgebied is vanuit Defensie in deze fase nog niet precies afgebakend.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (15)

4.1.14.16 Locatespecifieke behoefte (16): Uitbreiding faciliteiten voor schieten (Koninklijke Marechaussee) Schiphol, gemeente Haarlemmermeer

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	HoofdtHEMA	Thema	Behoeft

1244	Indiener stelt voor dat de KMAR doordeweeks gebruik kan maken van de overdekte schietbaan De Meerschutters in Aalsmeer, omdat de vereniging veelal in de avonduren en in het weekend gebruik maakt van de baan.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. In deze fase kan nog niet worden aangegeven of de schietbaan in Aalsmeer hiervoor in aanmerking zal komen. Een in te huren schietbaan moet voldoen aan defensieregelgeving. Voordat tot het realiseren van een defensie schietbaan overgegaan wordt, worden ook de mogelijkheden van het huren van civiele banen in beschouwing wordt genomen. Het gaat daarbij onder andere over of de capaciteit voldoende is (tijden dat de baan beschikbaar is, aantal schietpunten, eventuele beperkingen m.b.t. schietoefeningen – b.v. kaliber of niet-dynamisch schieten, reisafstand enzovoorts) en of de investeringen die nodig zijn om de baan geschikt te maken voor defensie en de kosten van de huur opwegen tegenover de kosten en de baten van het realiseren van een eigen schietbaan.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (16)
1245	De indiener vraagt of er bij nieuwe schietbanen voor de marechaussee bij Schiphol ook nieuwe functies van schietinstructeur voor CZSK beschikbaar komen.	Indiener wordt bedankt voor interesse in Defensie. Alle vacatures komen beschikbaar via de vacaturebank. Er zijn geen specifieke functies voor schietinstructeurs voor CZSK beschikbaar maar men kan altijd via de vacaturebank belangstelling voor een functie bij de KMAR kenbaar maken.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (16)
1246	Indiener vraagt aandacht voor samengaan met natuur, bereikbaarheid voor lokale bevolking en Defensie.	In het planMER worden de effecten op hoofdlijnen voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht. Vervolgens neemt het kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt en wordt dit meegenomen in de uitwerking.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (16)

4.1.14.17 Locatiespecifieke behoefte (17): Uitbreiding raccordement 't Harde, gemeente Elburg

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftes
1247	Indiener vraagt persoonlijk ruim vooraf geïnformeerd te worden wanneer de omgevingsvergunning verruimd moet worden in 't Harde en Oldebroek.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Defensie is verplicht vroegtijdig en in openbaarheid aanvragen voor vergunningen in te dienen. Het hangt per locatie af hoe hierover, door het zogeheten bevoegd gezag (bijvoorbeeld de gemeente), wordt gecommuniceerd. Het wordt in ieder geval geadviseerd om de website van Defensie te volgen (www.defensie.nl/ruimtevoordefensie). Via die website wordt ook bekend gesteld wanneer er op welke locatie gebiedsbijeenkomsten worden georganiseerd.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (17)

1248	Indiener vraagt waarom geen alternatieven zijn benoemd omdat het huidige raccordement voor het grootste deel in Natura 2000-gebied ligt. Verdere aantasting van Natura 2000-areaal is ongewenst.	Defensie heeft goede ervaringen met samengaan van natuur en Defensie. Daarom zijn Natura2000 gebieden niet als uitsluitingscriterium gehanteerd. Defensie beoordeelt in het planMER onder andere de effecten die de ontwikkeling heeft op natuurgebieden, waaronder Natura2000 gebieden vallen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (17)
1249	Indiener wenst verduidelijking m.b.t. uitbreiding/aanpassing van de spoorwegen bij 't Harde en stelt de vraag of er gedacht wordt aan bijvoorbeeld nieuwe spoorlijnen of extra spoorlijnen.	Defensie heeft extra wagons aangekocht, hierdoor is er een gebrek aan opstelcapaciteit. In 't Harde wordt extra spoor aangelegd om deze opstelcapaciteit te creëren.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (17)
1250	Indiener vraagt om uitbreiding raccordement 't Harde te verduidelijken. Gaat het om vervoer van materieel of ook van gevaarlijke stoffen zoals explosieven en brandstoffen?	Het betreft hier geen uitbreiding van de werkzaamheden, alleen het verkrijgen van extra opstelcapaciteit (parkeerruimte) voor extra wagons. In het huidige proces worden materiaal en brandstoffen vervoerd, maar geen explosieven. De uitbreiding van het spoor heeft geen effect op deze werkzaamheden.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (17)

4.1.14.18 Locatiespecifieke behoefte (18): Uitbreiden Artillerie Schietamp (ASK) (brede strook, Wezeperberg en Z-zijde), gemeente Elburg.

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1251	Indieners uiten bezwaar tegen verdere uitbreiding van activiteiten op het ASK. Hieronder wordt mede verstaan: gevechtshelikopters, transportvliegtuigen en drones in de verschillende verschijningsvormen waaronder cargo drones.	Deze fase betreft nu nog de onderzoeksfase. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (18)
1252	Indieners wijzen op de traumatische ervaringen die asielzoekers moeten hebben, en de merkwaardige positionering van een AZC op enkele honderden meters van het ASK, waardoor de situatie in de ogen van de indieners mensonterend is.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de impact van de mogelijke uitbreiding op de omgeving onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de effecten van geluidbelasting en leefbaarheid voor de omgeving. Ingeval van een AZC kan dit gaan om tijdelijke situaties. Op basis van de onderzoeksresultaten zal het Kabinet een integrale afweging maken waarbij ook het aspect van naburige asielzoekersfaciliteiten wordt meegenomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (18)
1253	Indieners maken zich zorgen over de toename van de overlast van het geluid. Indieners zijn benieuwd naar de nieuwe geluidscontour die naar verwachting dichterbij de Bovendwarsweg zal komen te liggen, waardoor nieuwbouw onmogelijk wordt. Ook maken indieners zich zorgen over de trilbelasting.	In het planMER worden de effecten op hoofdlijnen voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht, waaronder de effecten van geluid en trillingen op nieuwbouwplannen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (18)

1254	Indiener vreest voor geluidsoverlast door de trainingsfaciliteiten welke het woon- en leef comfort aantasten.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten van geluid, mobiliteit en de impact op de fysieke leefomgeving, voor de locatie onderzocht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (18)
1255	Indiener heeft behoefte aan meer informatie over concrete activiteiten (verzwaring munitie en transport) die gaan plaatsvinden in woonomgeving.	Voor het oefenterrein bij Wezep (Wezeperberg) is de uitbreiding van de activiteiten aldaar onderdeel van het uit te voeren planMER. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (18)
1256	Indiener vraagt of er schade kan ontstaan a.g.v. toename defensieactiviteiten en hoe Defensie daarmee omgaat.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan wordt bekeken hoe nadeelcompensatie zal plaatsvinden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Locatiespecifieke behoefte (18)
1257	Indiener verzoekt om de impact van een toename van de defensieactiviteit (munitieopslag) in de omgeving van Oldebroek in kaart te brengen	Deze locatie is onderdeel van het onderzoek in het planMER. In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Locatiespecifieke behoefte (18)
1258	Indieners heeft begrip voor tijdelijke afsluiting of mogelijke uitbreiding van de Zuidweg, maar willen geen permanente afsluiting van de weg vanwege de belangrijke bovenlokale en regionale functie in de regio.	In deze fase worden de omgevingseffecten van een mogelijke uitbreiding in kaart gebracht. Een keuze voor al dan niet afsluiten van de Zuidweg wordt nu nog niet gemaakt.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Locatiespecifieke behoefte (18)
1259	Indiener vraagt naar een specificatie van het gebruik over tijd (dag en seizoen), duur, plek en geluidskarakteristiek van het schieten.	Het gebruik van dit terrein is afhankelijk van de resultaten van het planMER onderzoek. Defensie streeft er altijd naar om eventuele overlast die gepaard gaat met haar activiteiten zo veel mogelijk te beperken. Hoe dit het zo goed mogelijk kan, maakt ook deel uit van het onderzoek.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (18)
1260	Indiener stelt dat het onduidelijk is om welk gebied het gaat waar mogelijke uitbreiding plaatsvindt. Daarnaast stelt indiener dat het een voorwaarde is om aan te tonen dat aan geldende regelgeving wordt voldaan zoals onder andere veiligheid, omgeving, luchtkwaliteit, flora en fauna etc.	De exacte locatie van de uitbreiding moet nog worden bepaald aan de hand van het planMER waarin de genoemde factoren meegewogen zullen worden. Uiteraard houdt Defensie zich aan (milieu-) regelgeving	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (18)

1261	Indieners stellen overlast te ervaren van de ASK en dat het woon- en leefgenot wordt verstoord door de geluidsoverlast die toe kan nemen met de nieuwe plannen. Verder stelt de indiener dat een schietkamp een risico is vanwege kans op brand of ongelukken. Met deze nieuwe plannen verwacht de indiener dat de schade aan de woning verder toe zal nemen, net als de waardedaling van de woningen en dat daar compensatie voor moet worden geboden. Een andere indiener stelt dat in vredeestijd een specifieke waardevermindering-, planschade- en schaderegeling met voldoende budget voor de omgeving moet worden opgesteld. Tot slot stelt een indiener dat dreigingskansen van de vijand in het gebied toeneemt.	Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiele zaken te voorkomen. Het voorkomen van overlast is helaas niet altijd mogelijk. Defensie houdt zich aan wet- en regelgeving waarin aandacht is voor risico's en risicobeperking in het algemeen. Het waarborgen van de veiligheid van omwonenden is daar onderdeel van.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (18)
1262	Indiener is tegen meer ruimte voor Defensie en wil aanhaken bij komende participatiemogelijkheden om het proces te volgen.	Defensie neemt notie van de zienswijze. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, de zienswijzen en bestuurlijke gesprekken neemt het Kabinet een besluit. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (18)
1263	Indieners willen graag meer duidelijkheid over de beoogde uitbreiding van het ASK en inzicht in de gevolgen die dit heeft voor de omgeving.	De benodigde uitbreiding op het ASK betreft zowel fysieke ruimte (500ha aan zuidzijde) als milieu(geluids)ruimte (brede strook 5km x 500m). De exacte locatie waar de uitbreiding kan plaatsvinden, moet nog bepaald worden op basis van het planMER. In dat onderzoek wordt ook de mogelijke impact op de omgeving in kaart gebracht wat meeweegt in de besluitvorming.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (18)
1264	Indiener vraagt om de onderbouwing en locatiekeuze voor het Artillerie Schietkamp op dezelfde wijze te onderbouwen als voor de 13 behoeften met een bovenregionale afweging is gedaan.	Voor de 13 behoeften met een bovenregionale afweging wordt in het planMER onderzocht hoe de alternatieven, in vergelijking, effecten op de omgeving hebben. Voor de locatiespecifieke behoeften worden de effecten specifiek voor die behoefte in kaart gebracht.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (18)
1265	Indieners spreken verwachting uit dat het uitbreiden van activiteiten voor een waardedaling van woningen in de omgeving zal zorgen en om die reden een compensatieregeling voor bewoners beschikbaar moet zijn evenals een fonds om de gevolgen van trillingen en geluidsoverlast te mitigeren en compenseren.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten voor de locatiespecifieke behoeften in beeld gebracht. Vervolgens neemt het kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan wordt bekeken welke mitigerende maatregelen genomen moeten worden en of er	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (18)

		nadeelcompensatie zal plaatsvinden.			
1266	Indiener stelt uitbreiding van Marnehuizen voor als alternatief voor uitbreiding van het ASK. Daarnaast vraagt indiener of er een alternatief is in Flevoland.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (18)
1267	Indiener vraagt om compensatie/schadeloosstelling wegens de overlast voor omwonenden en de impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur en veiligheid en stelt dat een adequate klachtenafhandeling bijdraagt aan het lokale draagvlak.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht. Vervolgens neemt het kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan wordt bekeken hoe nadeelcompensatie zal plaatsvinden.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (18)
1268	Indiener geeft aan dat m.b.t. de uitbreiding van ASK een flexibele inzet wenselijk is i.r.t beperkingen voor het luchtruim en stelt de volgende oplossingen voor: • Geen laterale uitbreiding luchtruim ASK • De onnodige hoogtebeperking tot 3000ft, indien er geen activiteiten plaatsvinden, terugbrengen naar 500ft zoals dat eerder ook was. • Flexibele activering zodat het luchtruim niet beperkt wordt als er geen activiteiten op het ASK plaatsvinden	Defensie streeft altijd naar een zo laag mogelijke belasting op de omgeving tijdens oefeningen. Het is echter voor de veiligheid van Nederland van groot belang dat Landmachteenheden zich op een zo realistisch mogelijke manier op een eventuele inzet kunnen voorbereiden. Bij het onderzoeken van deze behoefte zullen de benoemde suggesties mee worden genomen.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (18)
1269	Indiener stelt dat avondschietsen als behoefte ontbreekt en geeft aan nader geïnformeerd te willen worden over de invulling hiervan: met welke wapensystemen en munitie, op welke tijden en wat is de toename in omvang en behoeften.	Het toekomstig gebruik van dit terrein is afhankelijk van de resultaten van het planMER onderzoek. Defensie streeft er altijd naar om eventuele overlast die gepaard gaat met haar activiteiten zo veel mogelijk te beperken, ook tijdens het avondschietsen. Hoe dit het zo goed mogelijk kan, maakt ook deel uit van het onderzoek.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (18)
1270	De indiener vraagt of de uitdrukking "Uitbreiden Artillerie Schietkamp (ASK) (brede strook, Wezeperberg en Z-zijde)" in kaart gebracht kan worden.	In het planMER zal De gebiedsafbakening worden toegelicht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (18)

1271	Indiener vraagt om duidelijkheid over gevolgen van uitbreiding voor de waarde van de woning en compensatiemogelijkheden.	In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Mocht in deze latere fase blijken dat er schade ontstaat, dan wordt bekeken hoe nadeelcompensatie zal plaatsvinden.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (18)
1272	Indiener vraagt aandacht voor gevolgen van uitbreiding voor woningbouwplannen en stelt juridische oplossing met 'plattelandswoning' voor, waardoor woningbouw minder belemmerd wordt.	In het planMER worden in deze fase de effecten op hoofdlijnen voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt. Dan zal ook gekeken worden naar eventueel specifieke maatregelen (waaronder uitbreiding voor woningbouwplannen) die genomen kunnen worden.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (18)

4.1.14.19 Locatiespecifieke behoefte (19): Artillerie Schietkamp (ASK) uitbreiden met 120 mm mortierschieten, gemeente Elburg

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeftes
1273	Indiener vraagt om wat voor soort munitie het gaat en in welke hoeveelheden, omdat er zorgen zijn over de veiligheid van direct omwonenden.	In de munitieopslag zal een gebruiksvoorraad munitie voor klein kaliber wapens komen te liggen, zowel voor de taakuitvoering van de KMAR eenheden in de regio als voor op de schietbaan. Voor de opslag van munitie volgt Defensie de wettelijke bepalingen en vergunningen. Voor de benodigde vergunningen houdt Defensie rekening met veiligheidszoneringsen zodat de externe veiligheid voor de omgeving gewaarborgd kan worden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Locatiespecifieke behoefte (19)
1274	Indiener wijst op het belang van details qua schietpositie en munitie, omdat de huidige situatie al tot ernstige hinder leidt. De huidige geluid en luchtdruk van de mortieren is al zodanig dat daar ernstige hinder van wordt ondervonden (huisdieren, scheurende binnenmuren en rinkelende inventaris). Zeker met de intensivering vanaf 2021 is dit fors. Een uitbreiding met 120 mm lijkt me dan ook niet kunnen. En ook hier is van belang om meer details te kennen (zoals: wordt er dan verder vanaf de gemeentegrens Wapenveld/Heerde geschoten?)	In het planMER worden de effecten voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht, waaronder de effecten van toename van geluid en trillingen van mortieren op de bestaande bebouwing.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (19)
1275	Indiener geeft aan dat het nu al hinder ervaart van oefeningen op het ASK. Indiener geeft aan dat toename van geluid door o.a. 120mm mortieren onwenselijk is. Gevraagd wordt aan Defensie of het op voorhand kan aangeven	Voor de veiligheid van Nederland is het van groot belang dat Landmachteenheden zich op een zo realistisch mogelijke manier op een eventuele inzet kunnen voorbereiden. Op dit moment zijn er nog geen exacte gegevens	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (19)

	welke toename van geluidsoverlast verwacht wordt. Daarnaast vraagt de indiener of Defensie op voorhand kan aangeven of er een uitbreiding gaat plaatsvinden in oefendagdelen.	beschikbaar waarin de eventuele toename van hinder en/of oefenmomenten uitgedrukt kan worden. Gegevens hierover komen mede tot stand in het planMER. Defensie streeft altijd naar een zo laag mogelijke belasting van oefeningen op de omgeving.			
1276	Indiener verzoekt om meer informatie over toekomstige activiteiten (verzwaring munitie en uitbreiding weg- en luchttransport).	Voor het oefenterrein bij Wezep (Wezeperberg) is de uitbreiding van de activiteiten aldaar onderdeel van het uit te voeren planMER. Vervolgens neemt het Kabinet een besluit. In een latere fase wordt de behoefte verder uitgewerkt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (19)
1277	Indieners uiten bezwaar (vanwege geluid, luchtdruktrillingen en veiligheid in nabijgelegen woonwijk) tegen de verruiming van de oefencapaciteit van 81mm mortieren naar 120mm mortieren voor het ASK terrein en het uitbreiden van nieuwe geluidsproducenten, zoals gevechtshelikopters, transportvliegtuigen en drones.	Defensie neemt notie van de zienswijze. In deze fase worden de effecten van de ruimtebehoeften op de omgeving onderzocht. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (19)
1278	Indiener vraagt hoe hoog er wordt geschoten met 120mm mortieren.	Granaten die worden afgevuurd door 120mm-mortieren kunnen een hoogte bereiken van circa 4000 meter. Bij een nieuw aan te schaffen systeem zou deze hoogte kunnen worden verhoogd. In dat geval zal worden onderzocht welke effecten dit op de omgeving kan hebben en spant Defensie zich in om deze effecten zo veel mogelijk te mitigeren.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (19)
1279	Indiener vraagt met hoeveel Db de geluidsbelasting toeneemt bij het schieten met 120mm mortieren.	Momenteel wordt er met 120mm mortieren geschoten op het ASK, de Landmacht is echter op zoek naar mogelijkheden om te trainen met voertuiggebonden mortiersystemen. Omdat nog niet duidelijk is welke (voertuiggebonden) mortiersystemen aangekocht worden, valt nog niet te zeggen of, en eventueel met hoeveel Db, de geluidsbelasting toeneemt.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (19)
1280	Indiener stelt dat de behoefte nader dient te worden uitgewerkt, omdat er al met 120mm geoefend wordt.	Momenteel wordt er met 120mm mortieren geschoten op het ASK. In deze behoefte wordt onderzocht in hoeverre het mogelijk is dat de Landmacht ook met voertuiggebonden mortiersystemen kan oefenen op het ASK. Deze systemen zijn nog niet aangekocht.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (19)
1281	Indiener vraagt om in het planMER de effecten van schieten met andere munitie op grondwater, bodem en gezondheid aan te geven.	De effecten van schieten met andere munitie zal op hoofdlijnen ook op de thema's grondwater, bodem en gezondheid meegenomen worden in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (19)

4.1.14.20 Locatiespecifieke behoefte (20): Geplande opschaling Koninklijke Marechaussee Randstad Den Haag, Maaldrift uitbreiden, gemeente Wassenaar

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtthema	Thema	Behoeftespecifieke behoefte (20)
1282	Indiener vraagt of er in het onderzoek aandacht wordt besteed aan de geldende geluidsnormen bij het complex Maaldrift.	Bij de bepaling van de geluidseffecten (kwalitatief) worden de geldende geluidsnormen mede beschouwd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (20)
1283	Indiener vraagt aandacht voor geur- en geluidseffecten activiteiten.	Waar relevant wordt geurhinder kwalitatief in beeld gebracht. Ook geluidseffecten worden in kaart gebracht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (20)
1284	Indiener vraagt naar de impact van meer beveiligingsmaatregelen op het terrein voor de directe omgeving (beveiligingscamera's en lichtmasten e.d.).	Het is in deze fase nog niet zeker of er (veel) meer beveiligingsmaatregelen genomen moeten gaan worden. Maar mocht dit het geval zijn dan zijn de beveiligingsmaatregelen die genomen worden gericht op het beschermen van de eigendommen van Defensie. Beveiligingscamera's zijn gericht op het terrein en de gebruikte verlichting in lichtmasten zal afgestemd zijn op de beveiliging en op een zo klein mogelijke impact op het milieu.	Gezonde en veilige leefomgeving	Licht	Locatiespecifieke behoefte (20)
1285	Indiener vraagt welke toegang(en) Defensiemedewerkers zullen gebruiken, 1. hoe verkeersoverlast wordt voorkomen, net als de kinderen die in de buurt fietsen en niet in gevaar komen, en tot slot, wat voor voertuigen er bij een ander gebruik van het terrein worden gebruikt. 2. Hoe gaat u voorkomen dat de verkeersoverlast op de Deijlerweg e.o. niet nóg erger wordt en de vele kinderen die daar fietsen niet in gevaar komen? 3. Wat voor voertuigen zullen er bij een ander gebruik van het terrein worden gebruikt?	Welke toegang(en) defensie gaat gebruiken zal samen met de gemeente Wassenaar in het vervolgtraject van de planning besproken worden waarbij de aspecten van verkeersoverlast en veiligheid meegenomen gaan worden.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Locatiespecifieke behoefte (20)
1286	Indiener vraagt hoe rekening wordt gehouden met overbelasting en onveilige verkeerssituaties bij de ontsluiting van een nieuwe complex voor de KMAR	Onderdeel van het effectonderzoek is op hoofdlijnen inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte te krijgen.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Locatiespecifieke behoefte (20)
1287	Indiener signaleert dat voorgenomen bebouwing gelegen is in groene zone, waar geen verdere bebouwing is voorzien, en dat uitbreiding niet past in gemeentelijke uitgangspunten voor groen en openheid.	De waarde van deze groene zone komt tot uitdrukking in het beoordelingskader (natuur, cultuurhistorie, landschap) dat gehanteerd wordt voor het bepalen van de effecten van deze behoefte. Deze effecten worden door het kabinet betrokken bij een keuze over deze behoefte.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Locatiespecifieke behoefte (20)
1288	Indiener vraagt welke mogelijkheden er zijn om samen te werken bij het verplaatsen van de AVALEX-locatie aan de Hogeboomseweg en industriebedrijven de kans te geven de Groene Zone te verlaten, om deze zone mooier, rustiger en natuurvriendelijker te maken.	In deze fase gaat het om onderzoek naar de effecten op de leefomgeving van een mogelijk uitbreiding. De precieze inrichting van het terrein gebeurt nu nog niet. In een latere fase wordt een dit onderwerp voor bestuurlijk overleg met medeoverheden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (20)
1289	Indiener vraagt om specificatie van de activiteiten waarbij wordt verwacht een beoordeling van effecten op bodem, waterhuishouding, flora en fauna,	In het kader van het planMER wordt deze locatiespecifieke behoefte nader geconcretiseerd, en op basis van die concretisering wordt op hoofdlijnen beschreven	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (20)

	nestgelegenheid en foerageergebied.	wat de milieueffecten zijn, o.a. voor de genoemde aspecten (bodem, natuur en water).			
1290	Indiener vraagt hoe de leefomgeving van bijzondere diersoorten gewaarborgd zullen worden.	Het planMER maakt op hoofdlijnen inzichtelijk wat de betekenis van deze behoefte heeft voor natuurwaarden. De waarborging van de leefomgeving van deze soorten wordt in het vervolgproces, na een besluit over deze behoefte, verder uitgewerkt. Daarbij moet Defensie voldoen aan wet- en regelgeving.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (20)
1291	Indiener vraagt hoe de overlast wordt beperkt en/of gecompenseerd.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van mogelijke uitbreiding op de leefomgeving onderzocht. Als in een latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1292	Indiener wijst erop dat in het gebied Dunea ook twee locaties in beeld heeft voor waterzuivering.	In het planMER wordt op hoofdlijnen gekeken naar de effecten op de omgeving van de mogelijke uitbreiding. Vastgestelde ruimtelijke plannen worden hierin meegenomen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1293	Indiener is benieuwd naar wanneer het gemeentebestuur van Wassenaar op de hoogte is gesteld.	Defensie heeft de Notitie Reikwijdte en Detailniveau, waarin haar behoeftes kenbaar werden gemaakt, gepubliceerd op 15 december 2023. Vlak voor de publicatie in december heeft Defensie ambtelijk contact gehad met alle provincies en enkele gemeenten die direct benoemd zijn in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden ook nauw betrokken in het gehele proces.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1294	Indieners vragen waar en hoe de uitbreiding plaatsvindt, omdat de bebouwing op de Maaldrift minimaal is.	De huidige gebouwen die niet meer voldoen, zullen worden gesloopt en er zal nieuwbouw plaatsvinden. De plannen daartoe, evenals een mogelijke andere ontsluiting, zullen de komende jaren uitgewerkt worden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1295	Indiener vraagt met hoeveel personen tegelijkertijd Defensie verwacht de campus te gebruiken.	De campus zal door enige tientallen personen tegelijkertijd gebruikt kunnen worden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1296	Indiener stelt dat is aangegeven dat de huidige gebouwen niet meer voldoen en nieuwbouw noodzakelijk is. Daarom vraagt indiener zich af of de huidige gebouwen gesloopt gaan worden en wat dan de projectgrootte van de nieuwbouw en uitbreiding is. Ook vraagt indiener zich af in hoeverre er rekening wordt gehouden met het feit dat vele woningen op het Ammonslaantje ruim 100 jaar oud zijn en op staal gefundeerd.	De huidige gebouwen die niet meer voldoen zullen worden gesloopt en er zal nieuwbouw plaatsvinden. De plannen daartoe, evenals een mogelijke andere ontsluiting, zullen de komende jaren uitgewerkt worden. In het planMER worden cultuurhistorische waarden inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor de	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)

		voorkeurslocatie een verdere uitwerking plaats via onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek, en nadere sessies met de regio. Mocht gekozen worden voor een bepaalde locatie dan zullen daarbij ook de karakteristieken van dat en omliggende gebieden worden meegenomen. De effecten van de bouwactiviteiten op Maaldrift, waaronder het Ammonslaantje zullen worden meegenomen.			
1297	Indiener vraagt om extra informatie over de plannen voor de uitbreiding van Maaldrift.	De huidige gebouwen die niet meer voldoen zullen worden gesloopt en er zal nieuwbouw plaatsvinden. De plannen daartoe, evenals een mogelijke andere ontsluiting, zullen de komende jaren uitgewerkt worden. In het planMER worden cultuurhistorische waarden inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijsamenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor de voorkeurslocatie een verdere uitwerking plaats via onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek, en nadere sessies met de regio. Mocht gekozen worden voor een bepaalde locatie dan zullen daarbij ook de karakteristieken van dat en omliggende gebieden worden meegenomen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1298	Indiener vraagt hoeveel jaren het proces in beslag gaat nemen.	Dit is een proces van meerdere jaren. Voor het huidige jaar geldt dat op basis van brede participatie en het milieuonderzoek het kabinet na het zomerreces de voorlopige voorkeurslocaties zal bepalen. Na bestuurlijk overleg met de medeoverheden is de verwachting dat eind 2024/begin 2025 het Kabinet de finale (voorkeurs)alternatieven kan vastleggen en, als onderdeel van het ontwerp van de Nationale Beleidsvisie, ter inzage kan leggen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (20)
1299	Indiener heeft een viertal vragen: 1. Voldoet de huidige accommodatie niet meer, zodat een miljoen investering op een andere locatie gerechtvaardigd is? 2. Personeel wordt toch pas ingezet op taken in Den Haag als ze de opleiding hebben voltooid? 3. Heeft het dan zin om een opleidingscentrum in de buurt van de werkplek te hebben? 4. Als dat tóch een argument is, waarom dan geen opleidingscentrum bij Schiphol waar wellicht nog meer marechaussees werkzaam zijn dan in Den Haag?	1. Het takenpakket is en wordt uitgebreid waardoor de huidige huisvesting niet meer voldoet. 2. Het klopt dat het personeel opgeleid is, maar ze zullen hun vaardigheden moeten blijven trainen om op niveau te blijven en dat zal op de Campus gebeuren. 3. Met een opleidingscentrum in de buurt van de werkplek wordt veel reistijd voorkomen en kan geoefend worden tussen de inzet door. 4. Op Schiphol is ook een centrum waar de certificeringen bijgehouden kunnen worden. 5. Het aantal vaste medewerkers zal ongeveer 20 tot 30 bedragen 6.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (20)

	5. Hoeveel vaste medewerkers zullen er ongeveer gaan werken?	Het aantal cursisten zal enige tientallen per dag bedragen.			
1300	Indiener vraagt hoe de benodigde 30ha voor een opleidingscentrum voor de Marechaussee bij Maaldrift moet worden gerealiseerd aangezien Maaldrift momenteel slechts 21 ha telt	Hoe de behoefte aan 30ha voor het opleidingscentrum van de KMAR precies ingevuld gaat worden is onderdeel van de uit te voeren planMER. De beslissing is afhankelijk van de mogelijkheden en bijkomende gevolgen die uit dat onderzoek blijken voor de locatie Maaldrift of indien nodig een andere locatie.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (20)
1301	Indiener heeft een viertal vragen: 1. Wordt het bestaande groen gespaard, en vinden bouwactiviteiten plaats op de plekken waar nu al bebouwing of verharding aanwezig is? 2. Zullen de bestaande gebouwen worden gerenoveerd of worden ze gesloopt en wordt er nieuw gebouwd? 3. Blijft bij nieuwbouw de huidige bouwhoogte de standaard, of worden de gebouwen hoger? 4. Hoe garandeert u dat omwonenden geen overlast van bouwactiviteiten ondervinden of gezondheidsrisico's lopen bijvoorbeeld door vrijkomend asbest?	In deze fase van het onderzoek is nog niet bekend op welke plek bouwactiviteiten gaan plaatsvinden, of gebouwen gerenoveerd dan wel afgebroken worden en wat de hoogte van de gebouwen wordt. In de PlanMer worden de effecten van verschillende vormen van overlast op de leefomgeving onderzocht. Zodra daadwerkelijk bouwactiviteiten worden gestart houdt Defensie rekening met de effecten op de fysieke leefomgeving.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (20)
1302	Indiener gaat graag met Defensie in collegiaal overleg. Indiener geeft aan teleurgesteld te zijn dat Defensie niet op de uitnodiging voor een participatietraject is ingegaan. Indiener zal Defensie een aanvulling sturen op de zienswijze na de raadsvergadering.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Medeoverheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Daarvoor worden bestuurlijke overleggen georganiseerd met gemeenten en medeoverheden. Daarnaast is indiener welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Defensie ziet de aanvulling op de zienswijze tegemoet.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (20)
1303	Indiener vraagt contact te leggen met organisaties die raakvlakken hebben met de NRD en ziet kansen om ontwikkelingen van Defensie te combineren met diverse andere ruimtelijke opgaven.	Defensie maakt een integrale afweging over de uitbreiding van haar activiteiten en hecht daarbij veel waarde aan de inbreng van de belanghebbenden. Zij zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert om de schuarpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen gezamenlijk te verkennen. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Locatiespecifieke behoefte (20)
1304	Indiener wijst erop dat Maaldrift zich in de directe omgeving van een zoeklocatie voor windenergie bevindt.	Defensie onderzoekt op hoofdlijnen in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie- en energienetwerken. In het planMER worden plannen meegenomen waar	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Locatiespecifieke behoefte (20)

		reeds definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd.			
1305	Indiener wil graag geïnformeerd worden met betrekking tot de gevolgen van uitbreiding voor het bedrijf.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (20)
1306	Indiener vraagt om goede inpassing van terrein t.o.v. omringende percelen.	In deze fase van het onderzoek is het nog niet duidelijk hoe Defensie precies gaat uitbreiden. In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van uitbreiding voor de locatiespecifieke behoeftes in beeld gebracht. In een latere fase wordt de uitbreiding met gevolgen voor omringende percelen en/of onteigening, verder uitgewerkt.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (20)
1307	Indiener vraagt om duidelijkheid over gevolgen van uitbreiding m.b.t. grond/onteigening.	In deze fase van het onderzoek is het nog niet duidelijk hoe Defensie gaat uitbreiden. In het planMER worden op hoofdlijnen de effecten van uitbreiding in beeld gebracht. In een latere fase worden de gevolgen voor omringende percelen en/of onteigening, verder uitgewerkt.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (20)
1308	Indiener stelt dat het Opleidings- en trainingscentrum Maaldrift een ontwikkeling is met veel impact maar ook kansen. Het is nog niet duidelijk waar de uitbreiding wordt voorzien. Indiener verwacht dat deze ontwikkeling veel impact heeft op de fysieke leefomgeving, maar ziet ook mogelijkheden. Indiener wil graag onderzoeken welke koppelkansen deze uitbreiding biedt voor de ontwikkelingen en opgaven in het gebied voor een impuls van het naastgelegen bedrijventerrein Maaldrift. Daarin wil de indiener de bedrijven op het terrein ruimte geven om te groeien, om zo de lokale economie en bedrijven te stimuleren. The American School of The Hague wil uitbreiden op het terrein van de Deijlerhoeve en heeft dit terrein inmiddels al aangekocht.	De effecten op de fysieke leefomgeving worden in het planMER op hoofdlijnen in beeld gebracht. meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Defensie organiseert verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen. Koppelkansen op lokaal niveau zullen in een latere fase in een lokaal gebiedsproces worden meegenomen en inzichtelijk worden gemaakt.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (20)
1309	Indiener geeft aan dat er afspraken zijn tussen de provincie Zuid-Holland en een zandwinnert om het Valkenburgse meer richting Maaldrift uit te breiden.	In het planMER wordt in hoofdlijnen de effecten op de omgeving onderzocht van de mogelijke uitbreiding. Concrete, vastgestelde ruimtelijke plannen worden hierin meegenomen	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (20)

4.1.14.21 Locatiespecifieke behoefte (21): Uitbreiding raccordement Vlasakkers, gemeente Amersfoort

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1310	Indiener geeft aan dat de beoogde uitbreiding concreter moet worden beschreven en de impact op NNN en Natura 2000-gebieden nader moet worden onderzocht.	In het planMER wordt voor zover bekend de beoogde uitbreiding nader beschreven en op basis daarvan de impact op natuur in beeld gebracht.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (21)

4.1.14.22 Locatiespecifieke behoefte (22): Huisvestingen incl. faciliteiten Militaire Politie Koninklijke Marechaussee, gemeente Apeldoorn

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.23 Locatiespecifieke behoefte (23): Uitbreiden live firing mogelijkheden door helikopters op schietkamp (ISK) ten behoeve van niv 3 en 4-oefeningen CLAS, gemeente Ede

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1311	Indiener is tegen uitbreiding schietmogelijkheden ISK vanwege geluidsoverlast, directe nadelige gevolgen voor het woongenot en kwetsbare natuur op de hoge Veluwe. Daarnaast heeft het ook gevolgen voor de waardedaling van de huizen.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van mogelijke uitbreiding op de leefomgeving onderzocht. Als in een latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (23)

4.1.14.24 Locatiespecifieke behoefte (24): Uitbreiding milieu en geluidsruijnte door intensivering van ISK en groei Krijgsmacht, gemeente Ede

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1312	Indiener stelt dat het onduidelijk is of de twee veiligheidszones rondom het DPO terrein aan de Kooidijk in Markelo ook aangepast moeten worden en wat het betekent voor de woningen en (agrarische) bedrijven die wellicht binnen de zone komen te liggen.	In deze fase van het onderzoek is het niet duidelijk of de veiligheidszones aangepast worden. Echter wanneer de zones worden aangepast dan worden de effecten van externe veiligheid op de locatie meegenomen in het planMer.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Locatiespecifieke behoefte (24)

4.1.14.25 Locatiespecifieke behoefte (25): Uitbreiding van terrein t.b.v. voldoen aan NATO-normering depot Markelo en de Truck loading stations Markelo Defensie Pijpleiding Organisatie, gemeente Hof van Twente

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1313	Indiener vraagt zich wat de gevolgen zijn van het verschuiven van hekwerken van DPO terreinen (Kooidijk -defensiedepot brandstof en Petersweg - tankautolaadplaats) in Markelo voor de wegen en bijbehorende sloten en voor woningen in de omgeving.	In het planMER worden deze effecten op hoofdlijnen in beeld gebracht. In vervolgprocedures, na vaststelling van de Beleidsvisie NPRD, zal dit nader uitgewerkt worden.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Locatiespecifieke behoefte (25)

4.1.14.26 Locatiespecifieke behoefte (26): Uitbreiding van terrein t.b.v. voldoen aan NATO-normering depot Klaphek Defensie Pijpleiding Organisatie, gemeente Lopik

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.27 Locatiespecifieke behoefte (27): Extra milieuruimte helikopteractiviteiten op Militair Luchtvaartterrein Deelen gemeente Arnhem

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1314	Indiener vraagt om externe veiligheid, de impact van plaatsgebonden risico en groepsrisico op te nemen bij behoefte 27 extra ruimte helikopter activiteiten op MTL Deelen.	Voor deze behoefte wordt op hoofdlijnen het thema omgevingsveiligheid onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Locatiespecifieke behoefte (27)
1315	Indiener vraagt hoe Defensie rekening houdt met omwonenden die al binnen de huidige geluidscontour wonen nabij vliegbasis Deelen. Indiener verwacht extra geluidsoverlast door toename van Defensie activiteiten	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van toename van geluid op de leefomgeving van de locatie onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (27)
1316	Indiener vraagt of er alternatieven voor Deelen elders in Nederland zijn.	Het betreft hier een locatiespecifieke behoefte. In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten specifiek voor deze locatie in kaart gebracht. Op basis van dit onderzoek wordt bezien hoe de verdere ontwikkeling er uit zal zien.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (27)
1317	Indiener vraagt naar de relatie tussen de notitie en de plannen voor de Oranjekazerne en wat de stand van zaken is. Indiener stelt dat de Oranjekazerne een betere locatie is voor uitbreiding dan vliegbasis Deelen, wegens impact op de gezondheid, leefbaarheid, natuur en veiligheid van omwonenden.	De ontwikkelingen rondom de oranjekazerne in het reeds lopende project cluster Schaarsbergen zijn geen onderdeel van het NPRD en worden daardoor niet in het planMER onderzocht, maar volgen een lokaal spoor.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (27)
1318	De indiener oppert dat storende defensieactiviteiten moeten worden beperkt tot het absoluut noodzakelijke en zo min mogelijk verstorend voor de natuur en woningbouw mogen zijn. Indiener gaat uit van een tijdelijk karakter van de uitbreiding van de activiteiten waarbij indiener verzoekt om activiteiten periodiek te toetsen.	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten op de natuur en woningbouw meegenomen. De uitbreiding van de activiteiten heeft geen tijdelijk karakter. De natuur op de defensie terreinen wordt periodiek gemonitord (conform EU-wetgeving) en die monitoring blijft in de toekomst bestaan.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (27)
1319	Indiener Het Park heeft zorgen over de uitbreiding van milieu- en/of geluidszone en of dit consequenties heeft voor het gebruik van het dienstgebouw als kantoor en/of als (tijdelijk) woonverblijf voor studenten en onderzoekers en/of voor Jachthuis Sint Hubertus. Daarnaast maakt indiener zich ook zorgen over de ruimtelijke ontwikkeling (zoals beschreven in het Totaalplan 2010-2025) en of dit in het geding komt.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER wordt op hoofdlijnen de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het Kabinet een besluit kan nemen. De impact op geluid is onderdeel van het beoordelingskader en wordt meegenomen in het planMER. Of de ontwikkelingen van Defensie impact hebben op het dienstgebouw als kantoor en/of als woonverblijf en op ruimtelijke ontwikkelingen wordt later inzichtelijk gemaakt in een lokaal gebiedsproces.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (27)

4.1.14.28 Locatiespecifieke behoefte (28): Beperkingengebied rondom MTL Deelen (specifiek de outer horizontal surface) - Juridische borging

1320	Indiener wil de effecten van het beperkingengebied voor vliegbasis Deelen in kaart gebracht hebben.	Defensie brengt effecten op hoofdlijnen in beeld.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (28)
1321	Indiener vraagt of het mogelijk is om de vliegcorridors van Deelen naar het noorden toe hoger te maken.	In het planMER wordt, naast effecten op de fysieke leefomgeving, onderzocht wat de effecten zijn op luchtruimstructuur en op andere luchtruimgebruikers. Variabelen als capaciteit van drones, luchtruim en hinder worden meegenomen in het bepalen van de optimale corridorhoogte. Mogelijk dat de corridorhoogte aangepast wordt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (28)

4.1.14.29 Locatiespecifieke behoefte (29): Uitbreiding van terrein t.b.v. voldoen aan NATO-normering depot Poortugaal Defensie Pijpleiding Organisatie, gemeente Albrandswaard

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft e
1322	Indiener vraagt exact aan te geven wat de mogelijke impact is van het planologisch regime op het gebruik van de Rotterdamse haven inclusief achterlandverbindingen, en in hoeverre de NAVO-eisen omtrent veiligheid gevolgen hebben voor de buisleiding van/naar de haven.	De activiteiten van depot Pernis veranderen niet en hebben daarmee geen impact op de Rotterdamse haven en achterland. De mogelijke impact van de gewenste planologische bescherming van het ten zuiden van de Rotterdamse haven gelegen laagvlieggebied is op dit moment niet duidelijk en afhankelijk van de uitkomsten van het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Locatiespecifieke behoefte (29)
1323	Indiener vraagt om duidelijkheid omtrent uitbreiding depotterrein Portugaal. Gaat het enkel om verplaatsen hekwerk of komen er ook meer activiteiten binnen het hek?	Het uitbreiden van het terrein is bedoeld om te kunnen voldoen aan de verscherpte eisen van de NAVO. Op het te verwerven terrein zullen geen extra brandstofopslagen in bulk worden gerealiseerd. De intentie is om er ondersteunende activiteiten te ontplooiën, zoals opslag van materieel.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (29)

4.1.14.30 Locatiespecifieke behoefte (30): Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten Vliegbasis Volkel, gemeente Maashorst.

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft e
1324	Indiener vraagt om schadeloosstelling vanwege de eventuele toename van geluid en denkt dat een herziening van de 35Ke contour noodzakelijk is voor de Vliegbasis Volkel.	In het planMER worden de effecten van geluid op de locatie onderzocht. Mede op basis van het onderzoek bepaalt het kabinet of de activiteiten op de locatie kunnen worden uitgebreid. Als de uitbreiding niet plaats kan vinden binnen de bestaande geluidscontour, kan er over worden gegaan tot een wijziging van het luchthavenbesluit, waarbij ook sprake is van een wettelijk isolatieprogramma vanuit Defensie. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (30)
1325	Indiener geeft aan bang te zijn voor toenemend geluidsoverlast en	In het planMER worden de effecten van geluid en de effecten van toename van geluid op de	Gezonde en veilige	Geluid	Locatiespecifieke

	de gevolgen die dat heeft op de gezondheid van mens en dier.	leefomgeving van de locatie onderzocht.	leefomgeving		behoefte (30)
1326	Indiener geeft aan meer geluid van de F-35 niet te kunnen accepteren en dat er daarom geen sprake kan zijn van een toename van het geluid.	Defensie erkent dat de F-35 een ander geluid maakt dan bijvoorbeeld de F-16. In het planMER worden de effecten van geluid en de effecten van toename van geluid op de leefomgeving van de locatie onderzocht. De impact op dieren wordt ook op hoofdlijnen in beeld gebracht en de bestaande informatie over gezondheid in relatie tot jachtvliegtuigen wordt meegenomen in het onderzoek	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (30)
1327	Indiener vraagt voor een specifiek adres de volgende zaken in het onderzoek te onderbouwen: Breng de gevolgen (effecten) in beeld voor onze dieren welke gehuisvest worden in de aanwezige stallen. Onderzoek de gevolgen van trillingen op zowel gezondheidsvlak als voor schade aan bebouwing • Breng de geluidbelasting in beeld in de dag-/avond-/nachtperiode om zodoende een beter beeld te krijgen van rustperiodes versus periodes dat geluidhinder kan optreden. • Welke maatregelen denkt Defensie te nemen om hinder, schrikreacties en de gevolgen voor de gezondheid van mensen en dieren te voorkomen; • Beschrijf maatregelen hoe kan worden voorkomen dat dieren schrikreacties kunnen ontwikkelen in onze stallen. • Beschrijf de uitgangspunten en resultaten in een akoestisch rapport, incl. de uitdraai van de gebruikte geluidmodellering (invoer, ontwerp, resultaten); • Beschrijf de herkomst van de gebruikte bronniveaus en uitgangspunten voor invoer en de kwaliteit van deze gegevens; • Beschrijf onzekerheden in de rapportage en de verdere onderbouwing; • Beschrijf hoe Defensie denkt om te gaan met het hogere bronniveau van de F-35 t.o.v. de geluidruimte voor de F-16?	Defensie onderkent deze zorg. De aspecten die van invloed zijn op gezondheid, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen, zullen worden meegenomen in het onderzoek van het planMER. Daarnaast vindt Defensie dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F-35. Defensie heeft kennis genomen van het advies van de GGD en de gemeenten hoe een onderzoek hiernaar invulling kan krijgen en zijn hierover in gesprek met de ministeries VWS, I&W en het RIVM. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids (belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd kan worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's. De impact op dieren wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht. Na dit planMER en vaststelling NPRD worden nog diverse gedetailleerde studies uitgevoerd voor geluid. Mede op basis daarvan neemt het Kabinet een besluit. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (30)
1328	Indiener heeft zorgen over een toename van de geluidsbelasting, stank en gezondheidsschade en een hiermee afnemend woongenot.	Defensie begrijpt de bezorgdheid over de potentiële effecten op het milieu, de gezondheid en het woon- en leefklimaat van de omringende gemeenschappen. Deze aspecten zijn onderdeel van het planMER en neemt Defensie mee in de verdere uitwerking. Daarnaast vindt Defensie dat er meer inzicht moet komen in de gezondheidseffecten van het vliegen met de F-35. Defensie heeft kennis genomen van het advies van de GGD en de gemeenten hoe een onderzoek	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (30)

		hiernaar invulling kan krijgen en zijn hierover in gesprek met de ministeries VWS, I&W en het RIVM. Als eerste stap hierin heeft Defensie besloten om net als in 2020 ook in 2024 deel te nemen aan de steekproef rond militaire luchthavens in de GGD Monitor. Daarnaast overweegt Defensie om later dit jaar een specifiek gezondheids (belevings-)onderzoek voor militaire luchthavens voor te bereiden dat vanaf 2025 uitgevoerd kan worden. Over de concrete invulling daarvan, en het borgen van de onafhankelijkheid daarin, zoekt Defensie afstemming met de betrokken gemeenten, RIVM en de GGD's. De impact op dieren wordt op hoofdlijnen in beeld gebracht.			
1329	Indiener vraagt stikstof- en gezondheidseffecten F-35 over Nederland te spreiden.	De aspecten die van invloed zijn op gezondheid en stikstof worden meegenomen in het alternatievenonderzoek van het planMER op een niveau dat nodig is om tot een zorgvuldige afweging van alternatieven te komen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het Kabinet een besluit gaat nemen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (30)
1330	Indiener stelt dat als Volkel afvalt als alternatief voor de categorie II-ruimtebehoefte daarna niet alsnog belast kan worden met extra milieuruimte voor extra vliegbewegingen vanuit de categorie III-ruimtebehoefte. Tijdens informatiebijeenkomsten is duidelijk gemaakt dat de uitbreiding van milieuruimte voor vliegbasis Volkel onder categorie III alleen gaat over uitbreiding van grondgeluid en niets te maken heeft met uitbreiding van Ke-zoneringen voor uitbreiding van vliegbewegingen. Aangezien wij constateren dat dit niet duidelijk is beschreven in uw NRD vragen wij u dit schriftelijk te bevestigen	Het doel is niet om via de locatiespecifieke behoefte 30 het aantal vliegbewegingen uit te breiden. Met behoefte 8 toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit onderzoekt Defensie de alternatieven voor een toename van in totaal 2300 sorties. De locatiespecifieke behoeftennummer 30 heeft een ander doel en vraagt om meer milieuruimte voor activiteiten op de vliegbasis. Hierbij de bevestiging dat dit twee losse behoeftes zijn en elk met een eigen uitwerking.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (30)
1331	Indiener wijst op langdurige strijd tegen de wetgever over toestaan van woningbouw, waarvan goedkeuring voor woningbouw nu weer beïnvloed kan worden door eventuele uitbreiding van de geluidsruiimte voor jachtvliegtuigen.	Defensie begrijpt dat deze ontwikkelingen ook langlopende ontwikkelingen mogelijk kan vertragen. Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) o.b.v. vastgestelde plannen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (30)
1332	Indiener stelt dat als Volkel afvalt als alternatief voor de categorie II-ruimtebehoefte daarna niet alsnog belast kan worden met extra milieuruimte voor extra vliegbewegingen vanuit de categorie III-ruimtebehoefte.	Het doel is niet om via de locatiespecifieke behoefte 30 het aantal vliegbewegingen uit te breiden. Met behoefte 8 toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit onderzoekt Defensie de alternatieven voor een toename	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (30)

	Tijdens informatiebijeenkomsten is duidelijk gemaakt dat de uitbreiding van milieuruimte voor vliegbasis Volkel onder categorie III alleen gaat over uitbreiding van grondgeluid en niets te maken heeft met uitbreiding van Ke-zoneringen voor uitbreiding van vliegbewegingen. Aangezien wij constateren dat dit niet duidelijk is beschreven in uw NRD vragen wij u dit schriftelijk te bevestigen	van in totaal 2300 sorties. De locatiespecifieke behoeftenummer 30 heeft een ander doel en vraagt om meer milieuruimte voor activiteiten op de vliegbasis. Hierbij de bevestiging dat dit twee losse behoeftes zijn en elk met een eigen uitwerking.			
1333	Indiener stelt dat vliegbasis Volkel niet bij de categorie-II afweging kan afvallen als voorkeursalternatief en vliegbasis Volkel vervolgens wel belast kan worden met extra milieuruimte voor extra vliegbewegingen vanuit categorie-III. Indiener wenst schriftelijke bevestiging dat het alleen gaat om uitbreiding van milieuruimte voor grondgeluid.	Het doel is niet om via het locatiespecifieke nummer 30 het aantal vliegbewegingen uit te breiden. Met behoeftes 8 toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit onderzoekt Defensie de alternatieven voor een toename van in totaal 2300 sorties. Het locatiespecifieke nummer 30 heeft een ander doel en vraagt om meer milieuruimte voor activiteiten op de vliegbasis. Hierbij de bevestiging dat dit twee losse behoeftes zijn en elk met een eigen uitwerking.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (30)
1334	Indiener stelt dat de ruimtebehoefte van Defensie naar meer jachtvliegtuigen, wegens de uitbreiding van de geluidsruimte, woningbouw in de weg staat.	Defensie begrijpt dat deze ontwikkelingen ook al langlopende ontwikkelingen mogelijk kan vertragen. Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Of een locatie al dan niet geschikt is als voorkeurslocatie volgt uit het planMER. Voor deze behoefte wordt in het planMER gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt v.w.b. woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (30)
1335	Indiener vraagt om de woningen opnieuw (beter) te isoleren tegen het toegenomen geluid.	Momenteel loopt er, mede vanwege de motie Eijssink, een onderzoek naar het voldoen van deze isolatie nu er met de F-35 wordt gevlogen. Dit vliegtuig maakt een ander geluid dan de F-16 en heeft daardoor een ander geluidseffect op de omgeving. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat dit geluidseffect daadwerkelijk leidt tot hogere geluidbelasting op woningen, zal ook worden onderzocht wat de rol van Defensie is met betrekking tot (het aanbrengen van) nieuwe isolatie.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (30)
1336	Indiener vraagt om een maatschappelijke integrale kosten-baten analyse mee te nemen in de objectieve planvorming.	Het planMER brengt de effecten op de leefomgeving in kaart zoals in het NRD is opgenomen. Een integrale kosten-baten analyse maakt hier geen onderdeel van uit.	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (30)
1337	Indiener vraagt om voorstel mbt compensatie waardedaling woning.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke

		op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan maakt het Kabinet een keuze. Als in een latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.			behoefte (30)
1338	Indiener maakt zich zorgen over daling van de woningwaarde en daardoor de verkoopbaarheid daarvan.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan maakt het Kabinet een keuze. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (30)
1339	Indiener maakt zich zorgen over de uitbreiding van vliegbasis Volkel vanwege waardevermindering van de woning.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan maakt het Kabinet een keuze. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Locatiespecifieke behoefte (30)
1340	Indiener maakt zich zorgen over effect op dieren.	Defensie brengt het effect van de ontwikkeling en activiteiten op de omgeving in beeld in het planMER. Locaties worden onder andere beoordeeld op de omvang van het aantal dieren. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (30)
1341	Indiener benadrukt het belang van een grondige evaluatie van de impact van beperkingen rond vliegbasis Volkel omdat dit conflicten kan veroorzaken tussen verschillende stakeholders waaronder andere overheidsinstanties.	In het planMER worden de doelstellingen en effecten van andere nationale programma's meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op, onder andere, de omgeving worden onderzocht. Defensie organiseert verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten gevolgd door meerdere rondes van bestuurlijk overleg waarin de (deel)resultaten uit het planMER-onderzoek en de inzichten die voortkomen uit de gevoerde participatie en inspraak worden gedeeld. Op basis van de resultaten uit het planMER, de gevoerde participatie en bestuurlijk overleg is het uiteindelijk aan het kabinet om hier een zorgvuldig besluit over te nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (30)

4.1.14.31 Locatiespecifieke behoefte (31): Beperkingengebied rondom vliegbasis Volkel (specifiek de outer horizontal surface) - Juridische borging

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1342	Indiener vraagt duidelijk te zijn over de (hoogte)beperkingen die straks van toepassing zijn. (Beperkingengebied rondom vliegbasis Volkel (specifiek de outer	Defensie heeft de behoefte om de outer horizontal surface juridisch vast te leggen met een straal van 15 km rondom een militaire luchthaven. "Defensie beoogt	Energie en circulariteit	Energie	Locatiespecifieke behoefte (31)

	horizontal surface)- Juridische borging.)	binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart "			
1343	Indiener vraagt om duidelijkheid rondom de (hoogte)beperkingen van toepassing zijn bij uitbreiding van het beperkingengebied.	"Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone, om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. In 2023 is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart "	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (31)
1344	Indiener stelt dat het beperkingengebied rondom militaire vliegterreinen een groot ruimtelijk- en milieubeslag legt.	Defensie begrijpt de stelling van indiener. Defensie onderzoekt daarom de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving. Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (31)

		beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart Defensie begrijpt de stelling van indiener. Defensie onderzoekt daarom de impact van de ontwikkeling en activiteiten op de directe omgeving in het planMER.			
1345	Indiener wenst verduidelijking rondom de definitie van een beperkingengebied rondom vliegbasis Volkel (Outer Horizontal Surface) en de juridische borging. Ook wenst de indiener inzicht in de mogelijke gevolgen hiervan en hoe deze gevolgen worden onderzocht in het planMER.	Defensie beoogt binnen de outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. In dit gebied is het plaatsen van een obstakel hoger dan 150 meter alleen toegestaan als met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland heeft het Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat de outer horizontal surface reeds opgenomen als beperkingengebied. Voor de militaire luchthavens zijn deze hoogtebeperkingen niet opgenomen in de Nederlandse wet- en regelgeving. In de praktijk worden deze beperkingengebieden rondom een militaire luchthaven wel al gehanteerd, bijvoorbeeld in overleg met initiatiefnemers van de bouw van een hoog gebouw of windturbine. Goed overleg is hierbij belangrijk, omdat de gebieden nu niet juridisch zijn geborgd. Middels juridische borging heeft Defensie zeggenschap ten aanzien van het wel of niet plaatsen van obstakels en hun locatie in deze gebieden. Het stelt Defensie in staat om de veilige bereikbaarheid van de vliegbases te kunnen waarborgen. In 2023 is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (31)
1346	Indiener is blij als Defensie een beperkingengebied rondom vliegbasis Volkel juridisch kan borgen doordat het de bouw van windturbines belemmert.	Defensie begrijpt dat het instellen van de beperkingengebieden mogelijk impact kan hebben op de bouw van windturbines. Defensie beoogt binnen de zogenaamde	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Locatiespecifieke behoefte (31)

		outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden zoals windturbines.			
1347	Indiener zet vraagtekens bij de gevolgen van een uitbreiding van het beperkingengebied rond Volkel. Een verbod op windmolens binnen dit uitgebreide gebied zou de bijdrage aan de transitie naar duurzame energiebronnen kunnen verminderen. Dit zou op de lange termijn negatieve gevolgen kunnen hebben voor zowel de energievoorziening als het behalen van klimaatdoelstellingen, wat tevens de economische ontwikkeling van de regio zou kunnen beïnvloeden.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, de impact op economie is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Een nadere beschrijving van de exacte activiteiten volgt uit planMER. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere nationale belangen.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (31)

4.1.14.32 Locatiespecifieke behoefte (32): Schietbaan t.b.v. Koninklijke Militaire School Luchtmacht (KMSL) Vliegbasis Woensdrecht, gemeente Woensdrecht

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.33 Locatiespecifieke behoefte (33): Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten Vliegbasis Woensdrecht, gemeente Woensdrecht

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoefte
1348	Indiener vraagt naar de effecten op het grondwaterbeschermingsgebied.	Defensie maakt in het planMER op hoofdlijnen de interferentie met grondwaterbeschermingsgebieden inzichtelijk.	Bodem en water	Grondwater	Locatiespecifieke behoefte (33)
1349	Indiener maakt voorbehoud op de eventuele gevolgen die de extra stikstofdepositie kan hebben op de stad Antwerpen.	Het planMER maakt op hoofdlijnen inzichtelijk wat het stikstofeffect is van de locatiespecifieke behoeften. De betekenis hiervan voor de stikstofsituatie in de Natura 2000-gebieden, en de ruimte voor andere ruimtevragers, wordt in het vervolgproces van het NPRD inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (33)
1350	Indiener ziet graag in het MER het effect van toenemende stikstofdepositie op Natura2000 gebieden als de overbelaste Brabantse Wal en hoe dit gecompenseerd gaat worden. Indiener wijst op effecten met betrekking tot de energietransitie.	In het planMER wordt het stikstofeffect van de behoefte op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. In een lokaal vervolgproces wordt dit gedetailleerd in beeld gebracht.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (33)
1351	Indiener stelt dat de milieuruimte potentieel grensoverschrijdende milieueffecten heeft en dat de aard van de omschreven militaire activiteiten moeilijk verenigbaar is	Militaire vliegtuigen zijn zogeheten 'state aircraft' (staatsvliegtuigen) waardoor zij in geval van 'state aircraft missions' een uitzondering kunnen krijgen op het verbod	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (33)

	in de nabijheid van de SEVESO-activiteiten die reeds aanwezig zijn in het Antwerpse havengebied (BASF). De gevraagde uitbreiding van de outer horizontal surface van de luchthaven Woensdrecht vormt een ontoelaatbare inbreuk op de bij EBR54 vastgelegde vliegbeperkingen boven de SEVESO-cluster van de haven van Antwerpen (verbod op vliegbewegingen tussen grond en 1000ft).	genoemd in 'EBR 54 - Antwerp Harbour' (https://ops.skeyes.be/html/belgocontrol_static/eaip/eAIP_Main/html/index-en-GB.html). Echter, Defensie wil rekening houden met lokale omstandigheden zoals vastgelegde vliegbeperkingen rond de haven van Antwerpen. De behoefte om de outer horizontal surface juridisch vast te leggen met een straal van 15 km rondom militaire luchthaven Woensdrecht zal niet inbreken op de in de EBR54 vastgelegde vliegbeperkingen en vlieghoogtes.			
1352	Indiener stelt dat schrikkeffecten van vliegbewegingen voor levend vee een belemmering voor weidegang vormt. Dit kan de continuïteit van de biologische bedrijfsvoering in gevaar brengen. Participatie kan helpen om hier aandacht aan te schenken. Ook het opnemen van tijden en communicatie omtrent vliegbewegingen zou hieraan een bijdrage kunnen leveren en zou onderdeel moeten zijn in een verdere uitwerking. De omgeving van een gebied waar vee in de weide loopt en of in de stal is, is ongeschikt als landingsplaats voor helikopters. Indiener verzoekt deze gebieden te inventariseren en deze gebieden expliciet aan te geven als niet geschikt. Verder zou eventuele uitbreiding van stikstofruimte een precedentwerking hebben. Indien extern salderen door de Provincie Noord-Brabant weer toegestaan zou worden en Defensie zich op deze markt begeeft, dan zal dit een prijsopdrijvend effect hebben. Indiener wil hier mogelijk te zijner tijd een voorstel voor doen toekomen tijdens het participatietraject.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit gaat nemen. De impact op landbouw is in hoofdlijnen onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. In de komende periode worden per provincie gebiedsbijeenkomsten georganiseerd waaraan iedereen deel kan nemen. De data worden gecommuniceerd de website van Defensie.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (33)

4.1.14.34 Locatiespecifieke behoefte (34): Beperkingengebied rondom vliegbasis Woensdrecht (specifiek de outer horizontal surface) - Juridische borging

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1353	Indieners verzoeken om alternatieven te overwegen en te beoordelen of een strenger planologisch regime voor alle vliegbases even noodzakelijk is. De impact hiervan kan namelijk stevig zijn: voor diverse gebieden zal dit betekenen dat de ontwikkeling van windturbines hierdoor ernstig bemoeilijkt wordt. Als een alternatief echt niet voorhanden is, wordt verzocht om het planologisch regime minder streng in te vullen. Ook wordt verzocht om te onderzoeken of een	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de betekenis van deze behoefte is voor de mogelijkheden van duurzame energieopwekking (voornamelijk wind) in de regio. Hierdoor wordt de omvang van mogelijke knelpunten inzichtelijk. In een latere fase zal bezien worden hoe hier mee om te gaan.	Energie en circulariteit	Energie	Locatiespecifieke behoefte (34)

	uitzondering mogelijk is voor herstructurering en vervanging (repowering) van bestaande locaties van windturbines. Deze locaties hebben reeds een uitgebreid traject doorlopen met de omgeving en beschikken al over een netaansluiting. Daarnaast wordt verzocht om meer duidelijkheid te geven over de beoogde invulling van de beperkingengebieden, en deze nader te bespreken met provincies en gemeenten voor u ze vaststelt. De exacte invulling is namelijk zeer bepalend voor de (on)mogelijkheden voor de regionale energietransitie.				
1354	Indiener vraagt om duidelijk te maken of en in hoeverre aanvullende regels met betrekking tot hoge bouwwerken rond Vliegbasis Woensdrecht beperkingen opleveren voor de gemeente.	In deze fase wordt voor de locatiespecifieke behoeften op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt wat de effecten voor de omgeving zijn. De impact van veranderingen voor bouwhoogten wordt, indien positief geoordeeld voor Woensdrecht, in een vervolgfase nader inzichtelijk gemaakt.	Energie en circulariteit	Energie	Locatiespecifieke behoefte (34)
1355	Indiener vreest strijdigheid van uitbreiding van het beperkingengebied rondom Vliegbasis Woensdrecht met haar bedrijfsvoering op Vliegveld Hoevenen.	Het concretiseren van het beperkingengebied en de effecten van deze behoefte op de omgeving zullen worden uitgewerkt in het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (34)
1356	Indiener heeft vragen over de ruimtelijke uitdagingen. Het NPRD wenst het beperkingengebied rondom de vliegbasis Woensdrecht, de zogenaamde outer horizontal surface, juridisch te borgen op basis van de beperkingen opgelegd door de VN burgerluchtvaartorganisatie ICAO. Concreet wordt een gebied in een straal van 15 km rondom de vliegbasis geïmpacteerd waarbinnen ruimtelijke gebruiksbeperkingen opgelegd worden, onder andere met betrekking tot windmolens, wat mogelijk impact heeft op het energiebeleid in het havengebied. Aangezien een niet te verwaarlozen deel van het Antwerpse havengebied binnen deze straal valt, vraagt stad Antwerpen om de ruimtelijke gevolgen van de outer horizontal space in beeld te brengen in het plan-MER.	Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (34)

4.1.14.35 Locatiespecifieke behoefte (35): Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten Vliegbasis Gilze-Rijen, gemeente Gilze en Rijen

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdt thema	Thema	Behoeft
1357	Indiener stelt dat de activiteiten van de vliegbasis Gilze-Rijen nu al	In het planMER wordt op hoofdlijnen de effecten van geluid	Gezonde en veilige	Geluid	Locatiespecifieke

	tot de meeste klachten leiden ten opzichte van alle militaire vliegvelden in Nederland. Nieuwe uitbreidingen op de vliegbasis zal voor meer geluidsoverlast en trillingen zorgen voor omwonenden in de regio en leiden tot onleefbare situaties.	en de effecten van toename van geluid op de leefomgeving van de locatie onderzocht.	leefomgeving		behoefte (35)
1358	Indiener geeft aan dat de woning onder de entry en exit zone zit van het circuit van de Oost-Westbaan Vliegbasis Gilze Rijen. De woning wordt in de geluidskaart niet aangemerkt voor geluidsbesparende maatregelen. De indiener vindt dit onterecht. Indiener stelt voor om ook aan hem een vergoeding beschikbaar te stellen voor geluidsisolatie van zijn huis voordat er uitgebreid wordt in vliegbewegingen van Vliegveld Gilze-Rijen	De geluidscontour is gebaseerd op het huidige luchthavenbesluit. Mocht het gebruik van de luchthaven in de toekomst veranderen dan kan dit mogelijk ook leiden tot een aanpassing van de geluidscontour.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (35)
1359	Indiener stelt dat intensiever gebruik van Gilze Rijen tot meer ernstige hinder leidt en veiligheidsrisico's in de omgeving vergroot.	In het planMER wordt op hoofdlijnen effecten van hinder en veiligheid onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (35)
1360	Indiener stelt dat voor de vliegbasis Gilze-Rijen er sprake is van een onduidelijke situatie, omdat het ontwerp luchtvaartbesluit uit 2018 nog altijd niet definitief is vastgesteld. Een punt van discussie hierbij is juist de wijziging van de oude geluidscontouren uit het verleden. Deze zijn nog op vliegbewegingen van F16 vliegtuigen gebaseerd, terwijl het werkelijk gebruik nu 99% helikopters is. Om te komen tot een gedragen luchtvaartbesluit zijn er diverse toezeggingen gedaan vanuit het ministerie. Voor het vertrouwen in de overheid is het belangrijk dat deze toezeggingen inclusief de aangepaste geluidscontour als onderdeel van de referentiesituatie wordt beschouwd.	Het proces om met de omgeving afspraken te maken over gebruik van de luchthaven met als doel om te komen tot een gedragen luchtvaartbesluit is een separaat proces en zal worden afgerond wanneer hierover akkoord is tussen Defensie, de omwonenden en de gemeente. Dit in aanloop van een definitief luchtvaartbesluit in de toekomst. De geluidscontouren zullen pas worden aangepast als er een nieuw luchthavenbesluit is vastgesteld.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (35)
1361	Indiener wil dat bestaande geluidscontouren zoveel mogelijk vigerend blijven, zodat er geen extra geluidsbelasting plaatsvindt op leefgebieden in de gemeente Oirschot. Indiener wil betrokken worden bij de onderzoeken die gedaan gaan worden.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. In de volgende fase van het besluitvormingsproces worden, met het planMER, de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waaronder een extra geluidbelasting op de omgeving. Het Kabinet neemt een besluit, op basis van de onderzoeksresultaten die naar voren komen uit het planMER, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Locatiespecifieke behoefte (35)
1362	Indiener verzoekt uit te gaan van gezondheidskundige advieswaarden (zoals WHO) en	De WHO-advieswaarden worden naast de wet- en regelgeving beschouwd bij de effectbeoordeling. Inzicht in	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (35)

	gezondheidseffecten cumulatief te beoordelen.	cumulatie is ook onderdeel van de effectbeschrijving en –beoordeling in het planMER.			
1363	Indiener uit bezwaar tegen de uitbreiding van de vliegbasis, vanwege rattle noise en geluidsoverlast.	In het planMER worden de effecten van geluid en de effecten van toename van geluid op de leefomgeving van de locatie onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Locatiespecifieke behoefte (35)
1364	Indiener vraagt in hoeverre er rekening wordt gehouden met bv voortplantingswateren op het terrein van Gilze-Rijen bij het maken van de nieuwe planning van inrichting.	Dit is geen onderdeel van de effectbeoordeling in het planMER. Dit onderzoek brengt de effecten voor de leefomgeving op hoofdlijnen in beeld. In het vervolgproces zal meer in detail naar specifieke aspecten gekeken worden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Locatiespecifieke behoefte (35)
1365	Indiener uit bezwaar tegen de late behandeling van het bezwaar tegen het luchthavenbesluit Gilze-Rijen en vindt het belangrijk dat de toezeggingen van de staatssecretaris uit 2017 gestand wordt gedaan.	Defensie is zich zeer bewust van deze afspraken. In deze eerste fase brengt het planMER op hoofdlijnen de milieueffecten van een mogelijke uitbreiding in kaart.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (35)
1366	Indiener stelt dat de activiteiten van Defensie gezien het nationale belang ook verdeeld moeten worden over het gehele land, gezien de huidige activiteiten op vliegbasis Gilze-Rijen het uiterste zijn, in het kader van een gezond woon- en leefklimaat voor omwonenden. Indiener verzoekt reeds gedane toezeggingen en maatregelen, zoals toezeggingen van de staatssecretaris in februari 2020, te respecteren en als uitgangspunt te stellen bij vervolgonderzoek in het PlanMER.	Defensie is zich zeer bewust van gedane toezeggingen. In deze eerste fase brengt het planMER op hoofdlijnen de milieueffecten van een mogelijke uitbreiding in kaart.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (35)
1367	Indiener vraagt waarom er nog meer munitie op Gilze-Rijen moet komen en of het niet beter zou zijn om de munitie depots meer te spreiden over Nederland of binnen de Europese Unie bij onze bondgenoten.	De voorraad munitie wordt op langere termijn structureel fors opgehoogd om te kunnen blijven voldoen aan de (grond)wettelijke taken. De capaciteit om munitie op te slaan is hieraan gekoppeld, en moet dus meegroeien. De huidige locaties zijn geschikt voor de huidige munitievoorraad. Defensie houdt er ook rekening mee dat de voorraden in de toekomst nog verder aangevuld moeten worden, zodoende wordt naar nieuwe locaties gezocht. Daarnaast heeft Defensie ook strategische ruimte nodig om in gevallen van modernisering van bestaande opslaglocaties een buffer te hebben (tijdens de verbouwing van een locatie moet de munitie elders opgeslagen worden). Vanuit operationeel oogpunt is het noodzakelijk dat Defensie in Nederland beschikt over voldoende munitie.	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (35)
1368	De indieners stellen dat toezeggingen in 2020 gedaan door de staatssecretaris, moeten worden nageleefd.	In het planMER maakt Defensie de huidige- en de referentiesituatie inzichtelijk. Hierbij worden de toezeggingen die in 2020 zijn gedaan, meegenomen als onderdeel van het totale onderzoek naar de effecten van verschillende	Overige reacties	Proces NPRD	Locatiespecifieke behoefte (35)

		vormen van overlast op de locatie voor de leefomgeving.			
1369	Indiener maakt zich zorgen over effect op dieren.	Defensie brengt op hoofdlijnen het effect van de ontwikkeling en activiteiten op de omgeving (waaronder dieren) in beeld in het planMER. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het Kabinet een besluit gaat nemen.	Ruimtegebruik	Landbouw	Locatiespecifieke behoefte (35)
1370	De indieners uiten hun bezwaar dat de vliegbasis Gilze-Rijen nu al veel impact heeft op natuurlijke, toeristische en recreatieve kwaliteiten van het werkgebied en dat uitbreiding van de basis de overlast voor de omgeving over zijn limiet zal drijven. De druk op de omgeving (gezondheid, leefbaarheid en ontwikkelingsmogelijkheden) wordt groter en de geluidsoverlast neemt toe.	In het planMER worden effecten van verschillende vormen van overlast (waaronder geluid) op de leefomgeving (gezondheid, leefbaarheid en ontwikkelingsmogelijkheden) van de locatie onderzocht. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Ruimtegebruik	Recreatie	Locatiespecifieke behoefte (35)
1371	Indieners stellen dat uitbreiding van vliegbasis Volkel de ontwikkelingsmogelijkheden van hun perceel en de omgeving beperken.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarmee het kabinet een besluit kan nemen. De impact op andere ontwikkelingen is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Sociaal en economie	Economie	Locatiespecifieke behoefte (35)

4.1.14.36 Locatiespecifieke behoefte (36): Beperkingengebied rondom vliegbasis Gilze-Rijen (specifiek de outer horizontal surface) en corridors - Juridische borging

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1372	Indiener uit bezwaar tegen het voornemen de outer horizontal surface juridisch vast te leggen op een straal van 15 km rond militaire vliegerreinen.	De reden voor dit voornemen is dat Defensie meer controle wil hebben over wat er in de nabijheid van de militaire vliegvelden wordt gebouwd. Het is van belang dat de belangen van Defensie rondom de verschillende vliegbases geborgd kunnen worden. Momenteel heeft Defensie weinig invloed op ruimtelijk gebied in de directe omgeving van luchthavens. Voorbeeld hiervan is de plaatsing van windmolens die een negatief effect hebben op vliegmogelijkheden en vliegveiligheid. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Locatiespecifieke behoefte (36)
1373	Indiener uit bezwaar tegen juridische zeggenschap van Defensie over ruimtelijke claims (bouwopgaven) binnen een straal van 15km rond militaire vliegerreinen.	De ruimtelijke beperkingengebieden rondom luchthavens zijn gebaseerd op de veiligheid voor opstijgen en landen van vliegtuigen. Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone; om een obstakel hoger dan 150 meter te plaatsen is het nodig dat met een	Overige reacties	Overig	Locatiespecifieke behoefte (36)

		veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied (hoge) obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld. Vorig jaar is aangekondigd dat het obstakelbeleid luchtvaart wordt herzien: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/05/31/aankondiging-herziening-obstakelbeleid-luchtvaart Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
1374	Indiener zoekt naar gezamenlijke oplossing voor windmolens die een negatief effect hebben op vliegmogelijkheden. Als voorbeeld wordt gegeven windturbines met minder hoogte. Verder is onduidelijk in welke mate de toekomstige bebouwing en windmolens onderdeel uitmaken van de referentiesituatie.	Defensie onderzoekt reeds in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden plannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd. In deze fase is er nog geen sprake van een gedetailleerde aanpak.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Locatiespecifieke behoefte (36)
1375	Indiener stelt dat het plaatsen van windmolens negatieve gevolgen heeft voor vliegmogelijkheden.	Defensie onderschrijft dat windmolens mogelijk negatieve effecten kunnen hebben op vliegmogelijkheden. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden plannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Locatiespecifieke behoefte (36)

4.1.14.37 Locatiespecifieke behoefte (37): Fysieke en geluidsruimte op oefenterrein (OT) Oirschotse Heide: fysiek uitbreiden (200ha) ook v.w.b. geluidsruimte, gemeente Oirschot

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftetype
1376	De indiener vraagt om meer informatie over het specifieke gebied (200ha) waar de uitbreiding zou plaatsvinden, zodat ze hun zienswijze daarover kunnen geven	Defensie onderzoekt in het planMER op hoofdlijnen de effecten van de activiteit op de omgeving. Aan de hand van het rapport kan meer informatie over het specifieke gebied gegeven worden.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Locatiespecifieke behoefte (37)
1377	De indiener vraagt of er al nieuwe kaarten zijn waarop de 200 ha uitbreiding wordt weergegeven.	In deze fase van het proces is het nog niet aan de orde om (eventuele) toekomstige situaties concreet op kaarten weer te geven. Defensie onderzoekt in het planMER de effecten van de activiteit op de omgeving. Aan de hand van het rapport kan meer informatie over het specifieke gebied gegeven worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (37)

1378	De indieners vragen zich af of mogelijke uitbreidingsgebieden voor Defensie eventueel toegankelijk blijven voor civiel gebruik, zoals recreatie, of dat deze gebieden permanent van burgerlijk gebruik zullen worden onttrokken.	Defensie onderzoekt in het planMER op hoofdlijnen de effecten van de activiteit op de omgeving. Met het oog op zorgvuldig ruimtegebruik zal, in lijn met de Nationale Omgevingsvisie, functiecombinatie in het programma Ruimte voor Defensie waar mogelijk een afwegingsprincipe zijn.	Ruimtegebruik	Recreatie	Locatiespecifieke behoefte (37)

4.1.14.38 Locatiespecifieke behoefte (38): Uitbreiding milieuruimte t.b.v. activiteiten op RVS-kazerne Oirschot, gemeente Oirschot

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1379	De indiener vraagt of er kaartbeelden bestaan met de huidige munitieopslagplaatsen en de te realiseren uitbreidingsruimte.	Kaartmateriaal van de bestaande munitieopslaglocaties is openbaar en staat in de Omgevingsregeling. De militaire explosieaandachtsgebieden zijn te zien in het Omgevingsloket: Home - Omgevingsloket (overheid.nl). In deze Nota van Antwoord hebben is een verfijning van de zoekgebieden opgenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (38)

4.1.14.39 Locatiespecifieke behoefte (39): uitbreiding raccordement Acht t.b.v. voertuigen 13. Lichte Brigade, gemeente Oirschot

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.40 Locatiespecifieke behoefte (40): IBT centrum regio Eindhoven voor Koninklijke Marechaussee-, en Defensie Bewakings- en Beveiligings Organisatie op bestaand Defensieterrein, gemeente Eindhoven

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.41 Locatiespecifieke behoefte (41): Verandering inrichting vliegbasis Eindhoven verplaatsen Hot cargo platform.

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1380	Indiener heeft zorg om uitbreiding van vliegbewegingen en daaruit volgende stikstof.	In het planMER wordt voor locatie-specifieke behoeften gekeken naar de stikstofgevoeligheid van de omgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (41)
1381	Indiener heeft zorg om uitbreiding van vliegbewegingen en daaruit volgende stikstof.	In het planMER wordt voor locatie-specifieke behoeften gekeken naar de stikstofgevoeligheid van de omgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Locatiespecifieke behoefte (41)

4.1.14.42 Locatiespecifieke behoefte (42): Beperkingengebied rondom vliegbasis Eindhoven (specifiek de outer horizontal surface) - Juridische borging

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeft
1382	Indiener verzoekt de Minister van Defensie de behoefte rondom een Outer Horizontal Surface met een straal van 15 kilometer rondom een vliegbasis af te wijzen, indien dit de mogelijkheid biedt tot meer	Defensie heeft de behoefte om de outer horizontal surface juridisch vast te leggen met een straal van 15 km rondom een militaire luchthaven omdat dit gebaseerd is op de door VN	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Locatiespecifieke behoefte (42)

	ongewenste naderings- en laagvliegmanoeuvres.	burgerluchtvaartorganisatie ICAO voorgeschreven beperkingengebieden. De huidige ruimte is onvoldoende flexibel en biedt geen kans tot uitbreiding.			
1383	De indieners vragen te melden voor welke luchthavens de juridische borging van 15km rond een militair luchthaven zal worden nagestreefd.	In de NRD is aangegeven dat voor de volgende luchthavens juridische borging van 15km rond een militair luchthaven aan de orde is: Vliegbases Volkel, Leeuwarden, Woensdrecht, Gilze-Rijen, Eindhoven, De Peel, Maritiem Vliegkamp de Kooy en Militair Luchtvaartterrein Deelen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (42)
1384	De indieners verzoeken in het planMER een duidelijke paragraaf toe te voegen waarin een werkbare regionale ruimtelijke ordening wordt gewaarborgd.	In het planMER wordt ingegaan op de effecten op de fysieke leefomgeving als gevolg van de voorgenomen behoeften vanuit Defensie. Een werkbare regionale ruimtelijke ordening omvat meerdere aspecten, waarvan Defensie er één of enkele vervult. In het planMER kan daarom dus een dergelijke paragraaf niet worden opgenomen. Een werkbare ruimtelijke ordening is onderdeel van regionale en lokale planvorming.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Locatiespecifieke behoefte (42)

4.1.14.43 Locatiespecifieke behoefte (43): Ingebruikname kazerne Budel en uitbreiden Weerterheide, gemeente Cranendonck / Weert

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.14.44 Locatiespecifieke behoefte (44): Oefenterreinen met graafmogelijkheden, (graven niet overal vergund)

Geen zienswijzen over deze ruimtebehoefte.

4.1.15 Algemeen

Vraagnummer	Samengevatte vraag	Antwoord	Hoofdtype	Thema	Behoeftema
1385	Indiener maakt zich zorgen over verzilting en de impact daarvan op de omgeving en leefbaarheid in de regio rondom Marnewaard.	Defensie begrijpt de zorg van indiener over de verzilting (bodem) en de leefbaarheid (bepaald door bijvoorbeeld geluidhinder) in de regio rondom Marnewaard. Met het planMER maakt Defensie inzichtelijk wat de impact van de voorgenomen Defensieactiviteiten zijn voor deze thema's.	Bodem en water	Bodem	Algemeen
1386	Indiener stelt dat een intensiever gebruik van militaire oefenterreinen op zandgrond beter werkt en zwaar materieel niet geschikt is in het gebied van de Westpolder wegens de grondsoort klei. Het gebied op de klei leent zich wel voor munitieopslag en luchtoefeningen.	Defensie beoordeelt de effecten van defensieactiviteiten op de bodemsoort per (alternatieve) locatiebehoefte. Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor defensieactiviteiten en waar zo min mogelijk impact op het bodem- en watersysteem plaatsvindt of er een bijdrage aan leveren. Denk bijvoorbeeld aan waterberging en vernatting. De door indiener gevraagde beslisinformatie (een bodemtype dat past bij de defensieactiviteit) is onderdeel van het beoordelingskader en wordt opgenomen in het planMER. Daarbij onderschrijft Defensie dat voor verschillende behoeften een voorkeur in het bodemtype bestaat, omdat effecten op de verschillende grondsoorten van elkaar verschillen.	Bodem en water	Bodem	Algemeen
1387	Indiener vraagt hoe Defensie het ecologisch onderzoek naar bodem, lucht en water gaat uitvoeren m.b.t. de uitbreiding van ruimtebehoeften, wie dit zal doen en op welke wijze. Indiener vraagt of Defensie hierbij metingen uitvoert of modellen gebruikt om te bepalen wat de impact is van de behoeften van meer ruimte om te vliegen, varen en oefenen. Indiener maakt zich zorgen over de eenzijdigheid en onvolledigheid van de onderzoeksmethode.	De wijze van onderzoeken is reeds beschreven in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau van het NRPD. Het onderzoek wordt uitgevoerd door het onafhankelijke onderzoeksbureau ANTEA. In het planMER worden de onderdelen lucht-, water- en bodemkwaliteit onderzocht om onder andere het effect van het vliegverkeer in beeld te brengen. In de onderzoeken worden expertises aan de hand van zowel modelmatige oordelen als expertoordelen beoordeeld. Metingen zijn in deze fase minder voor de hand liggend, omdat het gaat om het bepalen van effecten van een nog niet bestaande situatie.	Bodem en water	Bodem	Algemeen
1388	Indiener verzoekt om in de MER aan te geven in hoeverre Defensie gebruik maakt van diepere ondergronden.	Defensie voorziet in geen van de behoeften op voorhand diepere ondergronden te gebruiken. Mocht dit een realistisch scenario blijken, dan wordt dit in de beoordeling van alternatieven meegenomen onder het thema 'bodem'.	Bodem en water	Bodem	Algemeen

1389	Indiener stelt dat het niet handig is een oefenterrein of kazerne te plaatsen in dit gebied in verband met de grondsoort klei en dat er momenteel geen aandacht is voor de gewenste grondsoort van de locatie.	Defensie beoordeelt de effecten van defensieactiviteiten op de bodemsoort per (alternatieve) locatiebehoefte. Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor defensieactiviteiten en waar zo min mogelijk impact op het bodem- en watersysteem plaatsvindt of er een bijdrage aan leveren. Denk bijvoorbeeld aan waterberging en vernatting. De door indiener gevraagde beslisinformatie (een bodemtype dat past bij de defensieactiviteit) is onderdeel van het beoordelingskader en wordt opgenomen in het planMER. Daarbij onderschrijft Defensie dat voor verschillende behoeften een voorkeur in het bodemtype bestaat, omdat effecten op de verschillende grondsoorten van elkaar verschillen.	Bodem en water	Bodem	Algemeen
1390	Indiener geeft aan dat Defensie gebruik kan maken van het bodeminformatiesysteem van de Gelderse overheden voor informatie over verontreinigde bodemlocaties.	Defensie bedankt indiener voor dit aanbod. Indien dit nodig is voor het detailniveau van het planMER neemt Defensie contact op over het gebruiken van het bodeminformatiesysteem.	Bodem en water	Bodem	Algemeen
1391	Indiener verzoekt om een definitie van zowel de 'impact op de bodemsoort' als de 'impact op bodemdaling'.	Onder 'impact op bodemsoort' wordt inzichtelijk gemaakt of en hoe goed de voorgenomen defensieactiviteit past bij het bodemtype op die locatie. Onder de indicator 'impact op bodemdaling' wordt inzichtelijk gemaakt of de defensieactiviteit in negatieve zin geraakt wordt door bodemdaling (bijvoorbeeld indien bebouwing nodig is, is in gebieden met bodemdaling een grotere funderingsinspanning benodigd).	Bodem en water	Bodem	Algemeen
1392	Indiener stelt dat het principe van water- en bodemsturend een belangrijk uitgangspunt is. Indiener ziet dit uitgangspunt graag uitgewerkt in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie.	Bij het uitwerken van de beleidsvisie in het Programma Ruimte voor Defensie zullen uitgangspunten van andere actuele beleidsprogramma's worden betrokken. Zo wordt onder andere het principe uit de kamerbrief Water en Bodem Sturend meegenomen. Deze principes worden ook nog verder uitgewerkt, vwb ruimtelijke consequenties voor Nederland, in de nieuw Nota Ruimte voor 2030, 2050 en 2100. De toekomstige ruimtevraag van Defensie zal daarbij ook worden opgenomen in de Nota Ruimte. In het beoordelingskader van de planMER wordt rekening gehouden met de kenmerken van en de impact op water en bodemsysteem.	Bodem en water	Bodem	Algemeen

1393	Indiener is van mening dat de scope van het principe 'water en bodem sturend' in het NRD veel te beperkt is opgenomen t.o.v. hetgeen hierover in de Kamerbrief van 25 november 2022 is geformuleerd. "Niet in zeer diepe polders, uiterwaarden of gebieden met een te hoge grondwaterstand" is een veel te beperkte scope en doet geen recht aan de verscheidenheid aan locaties en activiteiten die in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie aan de orde zijn.	Defensie beoordeelt het effect van defensieactiviteiten op de bodemsoort en het watersysteem per (alternatieve) locatiebehoefte. Het doel is om een locatie te kiezen met een geschikte bodemsoort voor defensieactiviteiten en waar zo min mogelijk impact op het bodem- en watersysteem plaatsvindt. Zeer diepe polders, uiterwaarden of gebieden met een te hoge grondwaterstand zijn in beginsel niet geschikt voor de defensieactiviteiten. Deze locaties worden als onderdeel van de alternatievensselectie in de regel uitgesloten tenzij er juist voordelen te behalen zijn; zoals met de ruimte voor waterberging en bescherming van drinkwaterreserveringsgebieden via de zonering van defensieterrainen. Voor de locatie-alternatieven uit de NRD wordt in het planMER onderzocht hoe deze zich verhouden tot het bodem- en watersysteem. Die beslisinformatie kan het kabinet gebruiken bij het maken van een integrale keuze voor een voorkeurslocatie. Daarbij wordt mede het principe van 'water- en bodem sturend' meegewogen.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen
1394	Indiener verzoekt om rekening te houden met drinkwaterreserveringsgebieden bij het zoeken naar een extra locatie voor grootschalige munitieopslag en een nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven.	Defensie maakt in het planMER boringsvrije zones en reserveringszones voor drinkwatervoorzieningen inzichtelijk. Specifiek in de provincie Gelderland worden ook de gebieden voor Aanvullende Strategische Voorraden (ASV) voor drinkwater meegenomen in het planMER.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen
1395	Indiener vraagt om de effecten van onderbemaling van de defensieactiviteit op de zoute kwel mee te nemen in de effectbeoordeling.	Defensie maakt in het planMER inzichtelijk wat de effecten van de voorgenomen activiteiten op de grondwater- en oppervlaktewaterkwaliteit is. Dit is onderdeel van het beoordelingskader. In gevallen waarbij kwelstromen relevant zijn voor de effectbeoordeling, wordt dit inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen
1396	Indiener wil inzicht in het zogenaamde opbarstrisico van de zoekgebieden voor kazernes en munitiedepots.	Het opbarstrisico gaat over de verhouding tussen het (grond)gewicht van de bovengrond (inclusief het daarin aanwezige grondwater en oppervlaktewater) en de opwaartse druk van het grondwater aan de basis van de bovengrond. Defensie neemt dit opbarstrisico mee in haar locatiekeuze voor kazernes en munitiedepots binnen Flevoland, voor zover dit een relevant onderscheidend aspect is voor de locatie-alternatieven. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van publiek beschikbare informatie van het waterschap.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen

1397	Indiener vraagt om de aangewezen (en toekomstige) zones voor grondwaterbeschermingsgebieden, waterwingebieden en boringsvrije zones mee te nemen als uitsluitingscriterium binnen het zoekgebied om de toekomstige drinkwatervoorziening te borgen.	Defensie maakt in het planMER de genoemde grondwaterbeschermingsgebieden, reserveringszones en boringsvrije zones inzichtelijk. Deze gebieden worden niet meegenomen als uitsluitingscriterium. Mede omdat het combineren ervan soms ook voordelen kan hebben. Denk aan de extra bescherming van drinkwaterreserveringsgebieden via de zonering van Defensieterrinen. Per locatie alternatief worden mogelijke effecten inzichtelijk gemaakt. Op deze manier kan het kabinet dit aspect meenemen in de integrale besluitvorming voor keuzes voor voorkeurslocaties.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen
1398	Indiener vraagt of planMER ook ingaat op de effecten van schieten met andersoortige munitie op het grondwater.	Daar waar het gebruik van munitie een relevante relatie heeft tot het grondwater, wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt wat deze relatie is en wat het eventuele gevonden effect is. Bij de inschatting van het effect wordt gekeken naar de grondwaterstand.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen
1399	Indiener wijst erop dat in het analysekader i.r.t. wateroverlast een bui met 120 mm neerslag in 2 uur als maatgevend wordt gebruikt en van invloed wordt bevonden op de paraatheid van Defensie, maar dat dit niet alleen maatgevend kan zijn vanwege het feit dat er ook andere scenario's denkbaar zijn, zoals periodes van aanhoudende neerslag.	Defensie beseft zich dat er sprake kan zijn van regenval. In deze fase wordt verondersteld dat het effect van een piekbui (140 mm i.p.v. 120 mm in 2 uur) voldoende inzichtelijk maakt hoe de bodem in een gebied zich gedraagt bij perioden van hevige neerslag. Perioden van aanhoudende regenval kunnen (ook) van invloed zijn op het overstromingsrisico. In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten zijn van een overstroming met een kleine en middelgrote kans. Zo wordt de door indiener gevraagde beslisinformatie inzichtelijk gemaakt in het planMER. Mede op basis van deze inzichten kan het kabinet een integrale keuze maken waarbij dit wordt meegewogen.	Bodem en water	Grondwater	Algemeen
1400	Indiener wijst erop dat de waterkering te allen tijde haar functie moet kunnen vervullen en dat de waterkering beheerder te allen tijde de werkzaamheden moet kunnen uitvoeren die binnen zijn zorgplicht vallen. Verder moet de kwelsloot vrij kunnen afwateren op het hoofdwatersysteem. Voor de afvoersloten geldt dat deze vallen onder de schouwplicht en dat ze te inspecteren moeten zijn.	Iedere door het kabinet te kiezen voorkeurslocatie moet voldoen aan wet- en regelgeving die voor waterkeringen en afwateringen gelden. Daarbij geldt dat in deze fase van het NPRD nog niet inzichtelijk gemaakt wordt op welke wijze aan deze eisen voldaan wordt. In het planMER ligt in deze fase de focus op het vaststellen van onderscheidende effecten tussen alternatieven die het kabinet in staat stelt om een voorkeursalternatief te kiezen. In de fase daarna wordt het 'hydrologische eindbeeld' in onder andere een projectMER en ontwerp onderzoek in een meer lokaal proces verder uitgediept, waarbij het waterschap vanuit haar wettelijke taken kan adviseren	Bodem en water	Waterveiligheid	Algemeen

		t.a.v. de 'weging van het waterbelang'.			
1401	Indiener vraagt om bij de tabel op p. 54 (rij: vitale infrastructuur) bij dijken ook reserveringzones te noemen, net zoals dat bij wegen is gedaan.	Deze suggestie is door Defensie overgenomen bij behoeften waar de defensieactiviteit relevant is voor de afstand tot dijken. Bij de toepassing van de selectiecriteria wordt een reserveringszone rondom dijken (net zoals bij wegen) opgenomen.	Bodem en water	Waterveiligheid	Algemeen
1402	Indiener verzoekt om te voorkomen dat veiligheidszones op het IJsselmeer en de Waddenzee moeten worden afgesloten op momenten dat het vaarverkeer op de Waddenzee ernstig wordt gehinderd.	In het planMER wordt onderzocht wat de effecten van de verschillende alternatieven voor activiteiten en locaties zijn op de omgeving en de mobiliteit. Daarbij wordt op nationaal niveau gekeken naar onder andere de impact van veiligheidszones op omliggende gebieden en de gebruikers ervan. Mede op basis van die onderzoeksresultaten neemt het kabinet een integraal besluit voor voorkeurslocaties per activiteit. In de fase daarna zullen de voorkeursalternatieven verder worden uitgewerkt t.a.v. het gebruik en de daarbij behorende zonering. Dan wordt lokaal duidelijk of en zo ja welke beperkingen dit kan hebben voor het vaarverkeer op het IJsselmeer en de Waddenzee. En welke mogelijkheden er zijn om ernstige hinder voor het vaarverkeer te voorkomen of te mitigeren.	Bodem en water	Waterveiligheid	Algemeen
1403	Indieners verzoeken om het aspect "Ligging onder zeeniveau" toe te voegen aan de beoordelingscriteria voor de kazerne voor ondersteunende diensten en voor munitiedepots.	De waterveiligheid is onderdeel van de onderzoekopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt o.a. inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging t.o.v. NAP). De waterveiligheid is zo onderdeel van de thema's die het kabinet in overweging neemt bij het bepalen van de voorkeursalternatieven voor de verschillende activiteiten en locaties.	Bodem en water	Waterveiligheid	Algemeen
1404	Indiener verzoekt om de aantrekkingskracht van een defensielocatie voor het plegen van geweld/aanslagen mee te wegen in de MER bij het aspect externe veiligheid.	Via het NPRD bereidt de krijgsmacht zich voor op de veranderende situatie in vrede en veiligheid in de wereld. Deze voorbereiding leidt enerzijds tot een hogere paraatheid van de krijgsmachtonderdelen en is er anderzijds op gericht om de dreiging op geweld of conflicten te voorkomen. In het planMER worden de verschillende alternatieven en locaties op hun effecten onderzocht; waaronder voor	Bodem en water	Waterveiligheid	Algemeen

		externe veiligheid. Daarbij wordt ook gekeken naar de gevolgen van een calamiteit.			
1405	Indiener vraagt om verduidelijking van de term waterveiligheid.	De term waterveiligheid duidt op het voorkomen van overstromingen en het beperken van de gevolgen van overstromingen door ruimtelijke ordening.	Bodem en water	Waterveiligheid	Algemeen
1406	Indiener acht Groningen Airport Eelde geschikt voor militair medegebruik.	In het planMER wordt naast het gebruik van militaire vliegbases ook gekeken naar het militair medegebruik van civiele luchthavens. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen
1407	Indiener wijst erop dat er voor het Belgische luchtruim gebruik wordt gemaakt van verboden zones.	Ook het Nederlandse luchtruim kent zones waar het verboden is om te vliegen of waar vliegbeperkingen gelden. Indien Defensie gebruik zou willen maken van een dergelijk luchtruim dan zal conform de vigerende wetten en regelingen een ontheffing moeten worden aangevraagd.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen
1408	Indiener signaleert kans voor alternatieve uitbreidingsmogelijkheid in Vught.	De Lunettenkazerne in Vught niet in beeld als een alternatief voor één van de behoeften.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen
1409	Indiener ziet koppelkansen tussen de investeringen van Defensie en de ontwikkelingen die in de Regio Kop van Veluwe spelen en wil daarover in gesprek.	Defensie is net als de Gemeente Elburg positief over de van oudsher een nauwe verwevenheid tussen de lokale economie, de werkgelegenheid, het voorzieningenniveau en eventuele toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen. Defensie gaat daarom graag in gesprek over mogelijke nieuwe koppelkansen. Daartoe worden per provincie regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen georganiseerd en zo mogelijk ook aparte gesprekken.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen
1410	Indiener signaleert dat stapeling van belasting voor kustgebieden door militaire activiteiten niet in lijn is met Noordzeeakkoord en verzoekt om afstemming met Noordzee-overleg.	In het planMER worden de effecten voor de verschillende alternatieven voor activiteiten en locaties onderzocht. Daarbij wordt voor activiteiten in de kustzone (denk aan amfibisch oefenen) en op zee (zoals voor de Marine en Luchtmacht) ook gekeken naar de impact op de ecologisch	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen

		draagkracht van de Noordzee. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten en de afstemming met andere rijks- en regionale programma's, maakt het kabinet een integrale afweging. Het Noordzeeakkoord is een belangrijke basis voor het Programma Noordzee 2021-2027. Daarin zijn de afspraken uit dit akkoord overgenomen. Waaronder dat de opgaven voor de energietransitie (uit het Klimaatakkoord), natuurherstel en voedsel concreet en langdurig met elkaar in balans moeten zijn. Waarbij wordt rekening gehouden met andere gebruikers zoals zeevaart, defensie, recreatie en zandwinning. Voor Defensie is daarom in het Programma Noordzee opgenomen dat er voldoende oefengebieden op de Noordzee zijn. Het NPRD geeft daar invulling aan.			
1411	Indiener verzoekt om bij locatiekeuze eerst de mogelijkheden van bestaande locaties maximaal te benutten, en het lokale karakter en de leefbaarheid mee te nemen in de wegging, o.a. bij laagvlieggebieden. Indiener verzoekt om informatie over de gevolgen van vliegen voor de leefomgeving, of er jaarrond gevlogen wordt of periodiek en geeft aan een voorkeur te hebben voor periodiek vliegen. Indiener verzoekt ook om de ruimteclaim af te stemmen met de ruimteclaims van andere ministeries.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er wordt onderzoek gedaan naar zowel bestaande als nieuwe locaties in het planMER. Voor de behoeften met meerdere locatiealternatieven in de NRD is nog niet bekend welke locatie hiervoor gekozen wordt: bestaand of nieuw; dat hangt mede af van de gebruiksmogelijkheden en effecten op de omgeving. De gevraagde beslisinformatie over leefbaarheid wordt in het planMER opgenomen. Ook de interferentie met andere Rijksbelangen (vertegenwoordigd door de ministeries) wordt beoordeeld in het planMER. De keuze voor voorkeurslocaties wordt door het kabinet gemaakt.	Defensies pecifiek	Geschikth eid voor militair gebruik	Algemeen
1412	Indiener onderstreept noodzaak voor uitbreiding vliegbases.	Defensie dankt indiener voor de steun en het begrip.	Defensies pecifiek	Geschikth eid voor militair gebruik	Algemeen
1413	Indiener vraagt of meer Europese samenwerking mogelijk is (vanwege kosteneffectiviteit en gecoördineerde planning van uitgaven op Europees niveau) en vraagt naar een onderbouwing van de gestelde behoeftes i.r.t. de Europese samenhang, waarbij wordt aangegeven dat concentratie van de basissen in gebied Noord-Brabant een risico is vanwege de kwetsbaarheid en het in gebruik nemen van een locatie elders in Europa als alternatief dient te worden opgenomen.	In de bijlage bij de Notitie Reikwijdte en Detailniveau is voor de verschillende ruimte behoeften met meerdere locatiealternatieven uitgewerkt in hoeverre dit een functionele behoefte in Nederland is, of dat deze ook in het buitenland kan worden ingevuld. In het planMER-onderzoek wordt het gestapelde effect van de huidige en de voorgenomen militaire activiteiten op de leefomgeving meegenomen. Zo kan het kabinet een afgewogen en integrale beslissing nemen voor een voorkeurslocatie voor alternatieven. Kosteneffectiviteit is	Defensies pecifiek	Geschikth eid voor militair gebruik	Algemeen

		onderdeel van de afweging die het kabinet maakt, maar vormt geen onderdeel van het planMER-onderzoek.			
1414	Indiener pleit voor zelfstandige militaire keuzes door Nederland in plaats van het volgen van de NAVO.	Defensie is, als lid van de NAVO, gecommitteerd aan bepaalde gezamenlijke militaire strategieën en besluitvormingsprocessen. Binnen die kaders en regels kan Defensie ook zelfstandig keuzes maken.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen
1415	Indiener verzoekt om nadere duiding van term geschiktheid voor militair gebruik in beoordelingskader.	De geschiktheid van locaties voor militair gebruik verschilt per behoefte. Per behoefte zal in het planMER inzichtelijk gemaakt worden welke indicatoren bepalend zijn voor de geschiktheid van een locatie voor militair gebruik. Hierbij kan gedacht worden aan de nabijheid van de locatie tot eenheden die gebruik maken van een terrein, of de geschiktheid van de bodemsoort voor het uitvoeren van de activiteit.	Defensiespecifiek	Geschiktheid voor militair gebruik	Algemeen
1416	Indiener verzoekt om bij invulling van tabel 5-2 voor het criterium duurzame energieopwekking aan te sluiten bij de RES.	Bij het uitwerken van dit aspect worden de regionale energiestrategieën betrokken. Daarbij dient opgemerkt te worden dat ook meer concrete informatie (door de provincies aangeleverd) betrokken wordt bij de impactbeoordeling.	Energie en circulariteit	Energie	Algemeen
1417	Indiener stelt blij te zijn dat het thema externe veiligheid wordt meegenomen in het onderzoek en wijst daarnaast naar de bestaande plannen voor de energietransitie (de Delta Rijn Corridor o.a.).	Externe veiligheid wordt meegenomen in het planMER. De betekenis van bestaande plannen voor de energietransitie worden eveneens meegenomen onder het aspect 'raakvlakken'.	Energie en circulariteit	Energie	Algemeen
1418	Indiener stelt dat bij het hoofdthema "Ruimtegebruik" en "Energie en Circulariteit" kansen voor duurzame energieopwekking benoemd staan. In het kader van de energietransitie is de impact op duurzame energieopwekking, netcapaciteit en mogelijkheden voor het plaatsen van windmolens van belang.	Defensie onderschrijft. Om die reden worden in het planMER de genoemde onderwerpen (impact op duurzame energieopwekking, beschikbare netcapaciteit en interferentie met mogelijkheden voor windturbines) inzichtelijk gemaakt.	Energie en circulariteit	Energie	Algemeen
1419	Indiener stelt dat het conflicteert met zowel de bestaande als de verder geplande duurzame energieprojecten (waaronder windenergie) en voorzieningen (hoogspanningsverbindingen) ten behoeve van de haven.	De betekenis van bestaande plannen voor de energietransitie worden in het planMER meegenomen onder het aspect 'raakvlakken'.	Energie en circulariteit	Energie	Algemeen

1420	Indieners stellen dat bij verdere planvorming rekening moet worden gehouden met de voorkeursgebieden voor windenergie, bevordering van biodiversiteit en het circulair toepassen van materialen.	Defensie onderschrijft het belang van duurzame energieopwekking, bevordering van biodiversiteit (natuurinclusief bouwen) en het circulair toepassen van materialen. Deze aspecten worden voor de verschillende alternatieven voor activiteiten en locaties op globaal abstractieniveau inzichtelijk gemaakt in het planMER, voor zover ze relevant zijn voor het kiezen van een voorkeurslocatie op nationaal niveau door het kabinet. Het belang van concrete uitwerking van deze aspecten geldt voor alle voorkeurslocaties en wordt na de keuze van het kabinet in onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en een gebiedsproces nader uitgewerkt.	Energie en circulariteit	Energie	Algemeen
1421	Indiener stelt graag samen naar gezamenlijke oplossingen te zoeken die zowel voor militair gebruik als voor de windenergie-opgave acceptabel zijn. Dit vanwege het beperkingengebied rondom de vliegbases en corridors en het ruimtebeslag dat het inneemt.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als één van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet de voorkeurslocaties vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Energie en circulariteit	Energie	Algemeen
1422	Indiener geeft aan dat ook impact van netcongestie in beoordelingskader moet worden opgenomen.	Defensie is zich bewust van haar belasting op het energienetwerk. Inmiddels is dit in heel Nederland een belangrijk aandachtspunt bij ontwikkelingen van deze schaal. Tegelijk kan Defensie ook helpen bij de netcongestieproblemen via de opwek van energie voor de eigen activiteiten en de omgeving, zonder daarbij het reguliere elektriciteitsnet te hoeven belasten. Qua effecten onderzoek in het planMER wordt de impact op het energienetwerk op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'netcapaciteit', zoals aangegeven staat in de NRD.	Energie en circulariteit	Netcapaciteit	Algemeen
1423	Indiener vraagt aandacht voor de impact van netcongestie op nieuwe ontwikkelingen en dat Defensie hier rekening mee moet houden in de MER. Daarnaast kan dit ook tot kansen leiden.	Defensie is zich bewust van haar belasting op het energienetwerk. Inmiddels is dit in heel Nederland een belangrijk aandachtspunt bij ontwikkelingen van deze schaal. Tegelijk kan Defensie ook helpen bij de netcongestieproblemen via de opwekking van energie voor de eigen activiteiten en de omgeving, zonder daarbij het reguliere	Energie en circulariteit	Netcapaciteit	Algemeen

		elektriciteitsnet te hoeven belasten. Qua effecten onderzoek in het planMER wordt de impact op het energienetwerk op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'netcapaciteit', zoals aangegeven staat in de NRD.			
1424	Indiener vraagt voortzetting van compensatie inzake onveilige zone.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Als in de fase daarna bij de verdere uitwerking van deze locatie aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend bij Defensie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1425	Indiener stelt dat locatie voor obstakels zorg bij ontruiming en rampbestrijding. Voor specifieke details in dit plan dient Defensie zich te vervoegen bij B&W Leeuwarden	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van defensieactiviteiten op verschillende locaties en de impact daarvan op de omgeving. Gedetailleerde onderzoeken vinden plaats in een latere fase, nadat het kabinet een keuze voor een voorkeurslocatie voor Defensie heeft gemaakt, en hier worden de relevante overheden wederom bij betrokken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1426	Indiener snapt de locatiekeuze Rotterdam niet ivm veiligheid rondom gevaarlijke stoffen in productieprocessen en grootschalige overslag en opslag van brandbare en ontplofbare stoffen. Daarnaast is het gebied vanuit de klimaatopgave interessant om grootschalige waterstof produceren en gebruiken. Ook wordt er gewerkt aan de grootschalige uitrol van ammoniak en is het een zoeklocatie voor kernenergie. Indiener vraagt het veiligheidsvraagstuk mee te nemen in MER na overleg met DCMR en havenautoriteiten.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving. Er worden meerdere alternatieve locaties hiervoor onderzocht. Ook worden andere activiteiten die momenteel in het havengebied spelen meegenomen en -gewogen bij de effectbepaling en besluitvorming door het kabinet.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1427	Indiener vraagt aandacht voor de waterstof-ammoniak-keten en de plannen die daaromtrent spelen in de Rotterdamse Haven evenals onderzoeken t.a.v. kernenergie.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de defensieactiviteiten en de impact daarvan op de omgeving. Er worden meerdere alternatieve locaties onderzocht. Ook worden andere activiteiten die momenteel in het havengebied spelen meegenomen en -gewogen bij de effectbepaling. Uiteindelijk maakt het Kabinet een integrale keuze voor een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	algemeen
1428	Indiener vraagt hoe het zit met de veiligheid ten aanzien van het worden van een strategisch doel van vijandelijke raketten en hoe groot het risico is op ongelukken.	De impact van een defensieactiviteit op de omgeving wordt onderzocht in het planMER. Daarbij wordt ook naar de externe veiligheid en gevolgen van een eventuele calamiteit gekeken. Defensie bereidt zich momenteel voor op de veranderende situatie van vrede en veiligheid in de	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	algemeen

		wereld. Dit verhoogt de paraatheid en inzet van de krijgsmacht. Hierbij zet Defensie ook in op de kans om een oorlog, een aanval, of een aanslag te verminderen.			
1429	Indiener stelt het essentieel dat militaire activiteiten geen risico's met zich meebrengen voor de drinkwatervoorziening en dat er passende maatregelen worden genomen om de veiligheid van drinkwaterinfrastructuur te waarborgen.	Defensie houdt zich aan wet- en regelgeving waarin aandacht is voor risico's en risicobeperking in het algemeen. Het specifiek waarborgen van de veiligheid van drinkwaterinfrastructuur is daar onderdeel van.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1430	Indiener mist de transport naar of van de locatie met gevaarlijke stoffen in plan MER in de lijst met behoeften.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de mogelijke ontwikkeling van Defensie en defensieactiviteiten in en op de omgeving. Zowel opslag als transport worden in dit onderzoek beschouwd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1431	Indiener stelt dat opslag en transport tegelijk van toepassing kan zijn bij locatie (heeft betrekking op het onderzoek)	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de mogelijke ontwikkeling van Defensie en defensieactiviteiten in en op de omgeving. Zowel opslag en transport worden in dit onderzoek beschouwd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1432	Indiener mist buisleidingen in het selectie criterium Vitale Infrastructuur voor alle 'onderbouwing van de totstandkoming alternatieven' in de lijst met behoeften. Dit gaat om leidingen van defensie, aardgaspijpleidingen en busleidingen voor andere (gevaarlijke) stoffen. Bij busleidingen moet een risicocontour in acht worden genomen.	Buisleidingen met risicocontouren worden binnen het planMER meegenomen in alle relevante onderzoeken naar de alternatieve locaties per behoefte.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1433	Indiener geeft aan dat de consequenties van de activiteiten op de omgevingsveiligheid moeten worden onderzocht.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de mogelijke ontwikkeling en activiteiten van Defensie in en op de omgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1434	Indiener verzoekt aanpassing in beoordelingskader bij Omgevingswet dat naast het plaatsgebonden en het groepsrisico moet ook gekeken worden naar aandachtsgebieden van een milieubelastende activiteit.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de mogelijke ontwikkeling van Defensie en defensieactiviteiten in en op de omgeving. Waar relevant worden ook de aandachtsgebieden in het onderzoek meegenomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen

1435	Indiener zegt dat het onduidelijk is hoe in het MER t.a.v. externe veiligheid de alternatieven worden beoordeeld. Ook stelt de indiener dat het MER ook inzicht moet geven of er bij de voorkomende alternatieven sprake is van externe veiligheid in relatie tot huidige grondgeboden activiteiten en de voorgenomen situatie per alternatief.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de mogelijke ontwikkeling van Defensie en mogelijke defensieactiviteiten in en op de omgeving. Voor vrijwel alle behoeften wordt inzicht gegeven in de effecten op de beschouwde alternatieve locaties.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1436	Indiener stelt dat er i.v.m. veiligheid aandacht moet zijn voor de effecten van laagvlieg oefeningen en manoeuvres boven woonwijken als over het vliegen boven bedrijven.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de mogelijke ontwikkeling van Defensie en defensieactiviteiten in en op de omgeving. Ook voor laagvlieggebieden wordt dit indicatief beschouwd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1437	Indiener vraagt aandacht voor het aspect veiligheid in de planMER en locaties van bedrijvigheid met gevaarlijke stoffen zoals op het haven- en industrieterrein Moerdijk te vermijden in vliegroutes.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1438	Indiener stelt dat inhoudelijk niet gesteld kan worden wat de impact voor de omgeving is en om welk militair explosieaandachtgebied (A/B/C zone) het gaat.	Dit wordt specifiek in het planMER nader inzichtelijk gemaakt per alternatieve locatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1439	Indiener stelt dat transport van munitie en opslaglocatie naar oefenlocaties op een veilige manier moet plaatsvinden en gebruik gemaakt wordt van geschikt infrastructuur (m.n. het onderliggend wegennet). Bewoonde gebieden moeten vermeden worden. Belangrijk aandachtspunt zijn de wegen en bruggen van Flevoland naar de Veluwe.	Vanuit een munitiemagazijnencomplex volgen munitietransporten vaste, toegewezen routes. Daarbij wordt alleen gebruik gemaakt van geschikte infrastructuur en worden bewoonde gebieden zoveel mogelijk vermeden. Dit is ook een belangrijk onderdeel in de afweging bij een locatiekeuze voor munitieopslag. Defensie koopt munitievoorraden aan om het in centrale depots neer te leggen waar het vervolgens alleen uit komt voor onderhoud, afstoting of verbruik (oefenen of inzet). Daarmee minimaliseert Defensie de munitietransporten en daaraan verbonden risico's.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen
1440	Indiener vraagt om in de MER aandacht te besteden aan een aantal risico verhogende factoren die in Zeeland aanwezig zijn: de kerncentrale in Borssele en de energiecentrales in het Sloegebied, het transport van gevaarlijke stoffen dat nu al plaatsvindt en de (grote) scheepvaartbewegingen op de beide Scheldes.	Defensie onderzoekt in het planMER de omgevingsveiligheid van de ontwikkeling en de impact daarvan op de omgeving. Er worden meerdere alternatieve locaties hiervoor onderzocht. Ook worden andere activiteiten, die momenteel in het havengebied spelen, meegenomen en -gewogen bij de effectbepaling en besluitvorming door het Kabinet.	Gezonde en veilige leefomgeving	Externe veiligheid	Algemeen

1441	Indieners uiten bezwaar tegen uiteenlopende luchtvaart-gerelateerde behoeftes uit het NRD. Dit wordt ingegeven doordat ze niet willen dat Defensie meer geluidsbelasting in Nederland veroorzaakt dan nu het geval is. Daarbij geven de indieners ook aan dat toename van andere vormen van emissies en hinder ongewenst is.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving door mogelijke uitbreiding van defensieactiviteiten voor de verschillende alternatieve locaties onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie voor Defensie. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1442	Indiener uit bezwaar wegens het ruimtebeslag van de nieuwe activiteiten en de impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur, veiligheid (in onder meer Noord-Brabant, Noord-Limburg en Noordoostpolder).	De ruimtebehoeften van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen door het Kabinet. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie voor Defensie. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1443	Indiener geeft aan dat militaire oefeningen in het bosgebied bij Rucphen niet gewenst zijn. Overlast is al jaren significant merkbaar uitbreidingen en intensiveringen in dit gebied is niet gewenst.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van defensieactiviteiten voor de verschillende alternatieve locaties op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie voor Defensie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1444	Indiener stelt dat toename van militair vliegverkeer op Vliegbasis Eindhoven bovenop alle hinderactiviteiten van de vliegbasis, maar ook van de A2/N2 en de geplande politiecomplex leidt tot onverenigbaar veel overlast. De belasting van al deze zaken tezamen zorgt ervoor dat het maximale absorptievermogen van de wijk al is bereikt. Nog meer geluidsoverlast en emissie van schadelijke stoffen als gevolg van toenemend militair vliegverkeer is voor de 13.000 bewoners van onze wijk om sociaal-medische redenen onacceptabel.	In het planMER worden de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de leefomgeving van alternatieve locaties onderzocht. Hierbij worden effecten van huidige militaire activiteiten, de voorgenomen militaire activiteiten en vastgestelde plannen voor ontwikkelingen in de omgeving (zoals infrastructuur die al in de realisatiefase is) gestapeld meegewogen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie voor Defensie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1445	Indiener vindt uitbreiding van Defensie activiteiten op het en boven het grondgebied van de Gemeente Goirle niet aanvaardbaar. Uitbreiding van geluid binnen onze gemeente is in strijd met ons beleid zoals vastgelegd in de Omgevingsvisie. De verwachting is dat de toename van defensieactiviteiten tot gezondheidsrisico's leidt voor de inwoners en ook negatieve effecten heeft op de flora en fauna en stiltegebieden.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. De effecten van toename van activiteiten voor gezondheid, ecologie en natuur- en stiltegebieden door zijn onderdeel van het planMER-onderzoek. Deze informatie is input voor deze bijeenkomsten en gesprekken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

1446	Indiener stelt dat activiteiten met vliegtuigen en helikopters leiden tot spanningen, verminderende sportprestaties van paarden, en onveiligheid voor de ruiter. Indiener is tegen de plannen van Defensie en vraagt medeleven voor de dieren.	In het planMER wordt aanvullend inzicht verschaft in het effect op paardenhouderijen. Het gaat hierbij analyses over aantallen veehouderijen/ paardenhouderijen in totaal, niet op individueel niveau.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1447	Indiener stelt voor om huizen van omwonende rond om defensie terreinen te isoleren tegen de geluidsoverlast. Vergelijkbaar met de bouwtechnische maatregelen bij panden in het voormalige gaswinningsgebieden.	Het wel of niet isoleren van huizen valt buiten de reikwijdte van het planMER. Of huizen vanwege geluidhinder geïsoleerd moeten worden, wordt bekeken als het door het kabinet gekozen alternatief verder uitgewerkt wordt in onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en regiosessies. Mocht isolatie dan aan de orde zijn, dan wordt dat uitgevoerd met de daarvoor bedoelde bouwtechnische maatregelen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1448	Indiener geeft aan dat de huidige activiteiten impact hebben op de leefomgeving door geluid en op gevoel van veiligheid.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving van de uitbreiding voor de verschillende alternatieven onderzocht. Hierbij worden effecten van huidige militaire activiteiten, de voorgenomen militaire activiteiten en vastgestelde plannen voor ontwikkelingen in de omgeving (zoals voor infrastructuur en woningbouw waartoe besloten is) gestapeld meegenomen. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, naast nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1449	Indiener stelt dat de regio Soesterberg vanuit het verleden Defensieactiviteiten onderbrengt. Het stelt ook dat het de belangen van inwoners en ondernemers moet borgen. Uitbreiding van Defensieactiviteiten kan zorgen voor overlast (bijv. geluid en mobiliteit) voor mens en natuur. Ook kunnen ze planologische beperkingen veroorzaken. Met grote impact op onze samenleving. We vragen u hiermee rekening te houden en de Soester samenleving niet onevenredig te belasten. Mede gezien de vele opgaven die er op het gebied afkomen en de kwetsbaarheid van het gebied zelf. Daarbij is het van groot belang dat het Ministerie van Defensie belanghebbenden (omwonenden) actief betreft bij de ontwikkelingen.	In het planMER worden de effecten van de activiteiten op onder andere de omgeving en de natuur onderzocht. In de komende periode wordt per provincie een gebiedsbijeenkomst georganiseerd waaraan iedereen deel kan nemen. Op de website van Defensie volgt meer informatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

1450	Indiener vreest voor toename van geluidsoverlast, geurhinder en meer uitstoot van schadelijke stoffen bij uitbreiding van de plannen.	In het planMER worden de geluids- en gezondheidseffecten (onder meer door uitstoot van gevaarlijke stoffen) van de uitbreiding voor de verschillende alternatieven onderzocht. Geurhinder wordt kwalitatief in beeld gebracht, en alleen voor behoeften waar geuremissies een relevant onderwerp zijn. Voor veel activiteiten is dat niet aan de orde. Mede op basis van de genoemde onderzoeksresultaten voor de relevante onderwerpen, zienswijzen en nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1451	Indiener stelt dat de Gemeente Moerdijk al wordt belast aangaande geluid en veiligheid. Indiener vraagt aandacht voor de balans tussen toekomstige ontwikkelingen en de leefbaarheid, en voor het stiltegebied tussen Willemstad en Klundert dat door Provincie Noord Brabant is aangewezen. Indiener signaleert dat er geen geluidsruimte beschikbaar is vanwege de haven en het industrieterrein (met name voor de kern Klundert).	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving van de uitbreiding voor de verschillende alternatieven onderzocht. Hierbij worden effecten van huidige militaire activiteiten, de voorgenomen militaire activiteiten en vastgestelde plannen voor ontwikkelingen in de omgeving (zoals infrastructuur en bedrijvigheid waartoe besloten is) gestapeld meegenomen. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, naast nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1452	Indiener maakt zich zorgen over de negatieve impact van de gepresenteerde plannen op inwoners en bedrijven. Daar komt bij dat de plannen van Defensie mogelijk zorgen voor ruimtelijke beperkingen binnen een groot deel van onze gemeente.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving en de ruimtelijke effecten van de uitbreiding van activiteiten onderzocht. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen zoals woningbouw en bedrijvigheid. Uitvoering van het NPRD kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1453	De indiener stelt dat ze waardevermindering verwachten van bestaande woningen als gevolg van militaire vliegbeweging en warmwarm-/proefdraaien van motoren. Bovendien denkt de indiener dat het een negatief effect heeft op de ontwikkelmogelijkheden van woningbouw.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar geluid, externe veiligheid, trilling en luchtkwaliteit. Bij deze effecten wordt ook gekeken naar de impact die dit kan hebben op de mogelijkheden voor woningbouw. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, naast nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeurslocatie. Als in een latere fase aanleiding is voor	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

		nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor bij Defensie worden ingediend.			
1454	De indieners stellen voor dat op de vliegbasis Gilze-Rijen de geluidsbronnen mogelijk beter afgeschermd of gepositioneerd kunnen worden om de belasting in de omgeving te verminderen. Het verzoek is niet om de geluidstoename te vergroten, maar om oplossingen te vinden bij de bron of de overdracht	Defensie dankt voor de suggesties voor maatregelen om de geluidbelasting van de omgeving te verminderen. Defensie neemt maatregelen en blijft zoeken naar effectieve oplossingen om geluid te verminderen. Toch blijkt tot nu toe dat op sommige vliegbases de ruimte voor grondgebonden geluid krap is en dat ook voor luchtgebonden geluid met jachtvliegtuigen extra ruimte nodig is. Hiervoor worden in het planMER de effecten onderzocht. Voor het te kiezen voorkeursalternatief zal dit ook onderdeel zijn van de verdere uitwerking en onderzoeken daarvoor in onder andere de projectMER en zo nodig ontwerpend onderzoek en sessies met de regio.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1455	Indiener vind uitbreiding van helikopter en (jacht)vliegtuigen onacceptabel. Het leidt nu al tot schade en gezondheidseffecten. De gevolgen van activiteiten van de militaire helikopters in de directe omgeving zijn duidelijk waarneembaar. - Hoe gaat u ervoor zorgen dat er door activiteiten van defensie niet nog meer geluids- en drukgolven hinder ontstaat voor de directe omwonenden? - Hoe wilt u het gebied rond Gilze-Rijen bewoonbaar houden, terwijl u nog meer geluids- en trillingen hinder wilt gaan toevoegen? Welke effectieve maatregelen gaat u nemen? - Hoe gaat u ervoor zorgen dat de omwonenden van het vliegveld thuis nog voldoende rust krijgen (om überhaupt een gezond leven te kunnen leiden)? - Zou het niet beter zijn om juist activiteiten uit Gilze-Rijen te verplaatsen naar vliegvelden die groter zijn en minder dicht bij bebouwing liggen, zodat er geen gebruik meer gemaakt hoeft te worden van luchtruim boven een dorp (met alle overlast gevolgen van dien)? - Zou het een optie zijn om de circuitvluchten naar vliegveld Deelen te verplaatsen (waar bewoning pas op >2 kilometer afstand ligt en het oppervlak van het vliegveld vele malen groter is)? Kan deze optie onderzocht worden? - Of is het mogelijk om vliegveld Lelystad in Flevoland te gebruiken als militair vliegveld (daar zijn alle nieuwe faciliteiten al aangelegd en	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten op alle alternatieve locaties. Hierbij wordt onder andere gekeken naar geluid, trillingen, externe veiligheid van zowel de huidige als nieuwe activiteiten indien daartoe besloten zou worden door het kabinet. De aanwezigheid van en impact op bestaande woningen, de bouw van nieuwe woningen en andere activiteiten worden daarin meegenomen. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, naast nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeursalternatief. In de fase daarna wordt dit voorkeursalternatief verder uitgewerkt inclusief het kijken naar mitigerende maatregelen via onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en sessies met de regio over bijvoorbeeld meer operationele zaken. Defensie kijkt doorlopend naar nieuwe en innovatieve ontwikkelingen. Daarbij speelt naast operationele inzet, duurzaamheid een belangrijke rol.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

	het burger-vakantie-vliegveld lijkt niet door te gaan)? - Een andere optie zou kunnen zijn om dun bevolkt gebied in te richten voor militaire activiteiten en bewoners daar uit te kopen, zodat er voldoende ruimte is om standaard rondjes en trainingen te oefenen zonder overlast voor omwonenden. De overige vliegvelden kunnen dan gebruikt worden voor niet standaard oefeningen. Door deze maatregelen zou het bijvoorbeeld mogelijk kunnen worden om de onverharde landingsbaan aan te leggen op vliegveld Gilze-Rijen? - Is deze toekomstvisie voor de toename van de bebouwing in het gebied Breda-Tilburg al meegewogen in de nieuw te maken plannen van defensie? - Hoe ziet de toekomst er qua elektrische helikopters en straaljagers uit voor defensie? - Waarom kunnen de militaire (helikopter / jacht)activiteiten niet eerlijker over Nederland verdeeld worden?				
1456	De indieners stellen dat voor uitbreiding van activiteiten geen ruimte is, en vrezen dat het NPRD inbreuk zal maken op gemaakte afspraken met het ministerie, en ten koste gaat van vertrouwen en draagvlak bij inwoners van Gilze-Rijen.	De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het NPRD kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen en afspraken, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. De in het planMER onderzochte effecten voor bijvoorbeeld geluid, externe veiligheid en de algehele impact op de leefomgevingskwaliteit zijn hiervoor input.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1457	Indiener geeft aan dat avondvliegen leidt tot hinder voor de kinderen. De kinderen worden wakker van het geluid. Is verduistering van de cockpit en overdag vliegen een optie.	Defensie begrijpt dat vliegbewegingen in de avond voor hinder zoals slaapverstoring kunnen zorgen. Het is nodig om 's avonds te trainen, omdat dit specifieke vaardigheden van de bemanning vereist. Verduistering van alleen de cockpit is daarbij niet voldoende. Vliegers trainen al veel uren in de simulator. Ook worden veel oefeningen in het buitenland gedaan. Trainen in het Nederlands luchtruim, ook in het donker, blijft echter noodzakelijk om de geoefendheid van piloten op peil te houden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1458	De indiener benadrukt dat de herziening van het luchtruim boven Drenthe moet worden meegenomen als een ontwikkeling in het onderzoek naar de behoeftes in Drenthe. Uitbreiding van helikopterlandingsplaatsen in Drenthe veroorzaakt meer vliegbewegingen en meer geluidsoverlast voor de inwoners.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Geluid is één van de effecten waarnaar gekeken wordt. Ook wordt gekeken naar de lopende programma's en trajecten zoals de herziening van het luchtruim. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor Drenthe als één van de te kiezen locaties.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

	Voor de bestaande laagvlieg oefengebieden in de provincie Drenthe zal uitbreiding van helikopterlandingsplaatsen en ook uitbreiding van dit vliegverkeer met extra vliegbewegingen (24000) zorgen voor een toename van geluidsoverlast. Door uitbreiding van vliegactiviteiten bij oefeningen in het noordelijke gebied zal bij herindeling van het luchtruim de toenaderingsroute naar de luchthaven Schiphol in een "buis" over Drenthe geleid worden, waarbij extra vliegverkeer boven de provincie plaats vindt.	In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, naast nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet op integrale wijze een voorkeurslocatie. In de fase daarna wordt voor gekozen locatie meer in detail en operationeel gekeken naar de inpassing in het luchtruim.			
1459	Indiener verzoekt om de verstoringen van het onderwaterzeeleven, door onderwatergeluid in het MER in beeld te brengen.	Voor behoeften waar bewegingen op of onder water onderdeel is van de voorgenomen activiteit, wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten op het onderwaterleven zijn. Dit wordt in alle gevallen indicatief, kwalitatief gedaan. Hiervoor wordt een koppeling gemaakt met het Natura 2000 beschermingsregime. Voor soorten op grond waarvan een gebied aangewezen is, wordt inzichtelijk gemaakt hoe de voorgenomen activiteit zich verhoudt tot de soorten waarvoor het Natura 2000-gebied aangewezen is. In het vervolgtraject wordt de exacte impact van de activiteiten op water voor het onderwaterleven (ook buiten Natura 2000) inzichtelijk gemaakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1460	Indiener stelt dat de effecten van de behoeftes van Defensie nog onduidelijk zijn of niet zijn toegelicht. Indiener ervaart nu al hinder. Onduidelijk is wat de cumulatieve effecten zijn van de behoeftes bovenop de bestaande activiteiten. De volgende vragen leven er: De effecten van de plannen zijn heel onduidelijk of niet toegelicht. Wij vragen om het volgende: 1) Verheldering van de plannen (kaart, aantal schietoefeningen, vliegbewegingen etc.) 2) Zo snel mogelijk (als onderdeel van de MER rapportage) een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen voor de geluids- en trillingsbelasting voor onze woonwijk. 3) Een opdracht van defensie om de huidige staat van onze woningen op te nemen, zodat ontstane schade kan worden geverifieerd.	In het planMER worden de alternatieven verder uitgewerkt en geconcretiseerd ten opzichte van wat er in de NRD is beschreven. Het onderzoek in het planMER richt zich op de toekomstige situatie en effecten daarvan ten opzichte van de referentiesituatie. In het planMER zal per behoefte gekeken worden naar onder andere de effecten van geluiden en trillingen. Dit onderzoek wordt door een onafhankelijk onderzoeksbureau uitgevoerd en vervolgens getoetst door de Commissie MER. Dit waarborgt de kwaliteit en onafhankelijkheid van het onderzoek en de gevonden resultaten.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

1461	Indiener vraagt of in het onderzoek ook cumulatie van feesten door Defensie na een oefening of tijdens oefening worden meegenomen. Daarnaast vraagt het om de geluidsoverlast en uitstoot van landbouwvoertuigen mee te nemen in het onderzoek. Indiener verzoekt om in het planMER de cumulatie van de verschillende behoeftes te beschouwen. Opmerking over geluid ten tijde van de corona pandemie. Indiener vraagt hoe het kan dat een groep cadetten vanuit de Marewaard is te horen tijdens de corona periode terwijl de rest van Nederland thuis moest blijven.	Het planMER kijkt naar de cumulatie van geluidsbelasting van structurele activiteiten binnen de alternatieven en bronnen in de omgeving. Voor wegverkeer wordt cumulatief gekeken naar alle soorten verkeer. Incidentele zaken, zoals een feest tijdens of na een oefening, worden niet meegenomen omdat het wettelijk kader voor geluidsberekeningen daar niet in voorziet. Dat laat onverlet dat Defensie in de praktijk zoveel mogelijk rekening probeert te houden met het beperken van hinder van incidentele gebeurtenissen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1462	Indieners stellen vragen over de wijze waarop het geluid en impact op de leefomgeving worden berekend in het plan-MER worden berekend inclusief hinderbeleving in cumulatie van geluid. Indieners hebben opmerkingen over bronsterktes, hoe het geluid wordt uitgedrukt en over de diepgang van de geluidsonderzoeken. Breng in kaart voor hoeveel gevoelige bestemmingen de gezondheidkundige advieswaarde wordt overschreven door de ontwikkeling. Voor geluid afkomstig van wegverkeer en bedrijfsactiviteiten geldt maximaal (cumulatief) geluidsniveau van 50dB Lden op de gevel; maximaal (cumulatief) geluidsniveau van 40dB Lnight op de gevel gedurende de nacht om slaapverstoring zoveel mogelijk te voorkomen; maximaal geluidsniveau binnen: 33dB Lden. "De GGD adviseert nadrukkelijk om de waarden ook kwantitatief te onderbouwen. Het advies aan Defensie is om bij het in kaart brengen van de belasting ook rekening te houden met de mogelijke belasting in omliggende gemeenten. Kijk hierbij niet enkel naar de belasting maar ook naar het aantal belaste woningen (als maat voor het aantal belaste inwoners)." Op grond van hinder en slaapverstoring moet vliegverkeer zwaarder worden beoordeeld dan andere bronnen. Zolang er geen gezondheidkundige richtwaarde is te noemen, kan worden uitgegaan van de WHO-advieswaarden (45dB Lden en 40dB Lnight). Hierbij moet wel het besef zijn dat bij deze waarden nog steeds een hoog percentage ernstige hinder (10%) en ernstige slaapverstoring (11%) optreedt. Maximaal geluidsniveau binnen: 33dB Lden. Houd rekening met de piekbelasting. Dit kan namelijk tot	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de alternatieven kunnen hebben op de omgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn worden die meegenomen in het onderzoek. Het onderzoek naar geluidsimpact verloopt via de daarvoor geldende wet- en regelgeving. Het gaat hierbij om de vergelijkbaarheid van alternatieven voor locaties. Daarvoor worden de geluidscontouren en het aantal ernstig hinderen op gelijke wijze voor alle locaties in beeld gebracht. Hierbij wordt ook het aantal ernstig hinderen buiten de 35 KE-contour berekend. Het maximale geluidsniveau van een vliegtuig (LAm_{ax}) wordt algemeen zin beschouwd in het planMER. Ook wordt de bestaande informatie over het effect op gezondheid in relatie tot jachtvliegtuigen op basis van openbare bronnen meegenomen in het onderzoek. Daarbij worden ook adviezen van de GGD betrokken. Voor de uitbreiding van de schietbaan Marnewaard wordt de toename van de geluidsbelasting en impact op de omgeving (leefbaarheid en gezondheid) ook op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. Er wordt een aparte geluidsrapportage per behoefte opgesteld waarin de gebruikte gegevens en uitgangspunten raadpleegbaar zijn.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

extra hinder en slaapverstoring leiden en bovendien zijn er bij sommige geluidbronnen (F-35s) zorgen bij omwonenden over gehoorschade. Breng daartoe in beeld: de geluidniveaus ter hoogte van woningen, aantal woningen bij die geluidniveaus, frequentie van optreden en tijdstippen op de dag en nacht (inclusief randen van de nacht 22-23 uur en 7-8 uur).

"· Uitbreiden Schietbaan Marnewaard met zo'n 300 tot 700 hectare voor het uitvoeren van schietoefeningen met zogenaamd 'vuur en beweging'. Er zal geoefend worden met pantservoertuigen, zwaardere munitie, en mogelijk zal de intensiteit van het oefenen ook groter worden. In de omgeving ligt woonbebouwing en vindt veel recreatie plaats. De GGD heeft zorg voor negatieve gezondheidseffecten voor omwonenden en recreanten door genoemde activiteiten, vanwege geluidsoverlast en mogelijk trillingen. De GGD vraagt zich bovendien af of het soort gebruikte oefenmunitie niet gaat leiden tot negatieve milieu- en gezondheidseffecten."

- Hoe gaat u ervoor zorgen dat er door activiteiten van defensie niet nog meer geluids- en drukgolven hinder ontstaat voor de directe omwonenden?

- Hoe wilt u het gebied rond Gilze-Rijen bewoonbaar houden, terwijl u nog meer geluids- en trillingen hinder wilt gaan toevoegen? Welke effectieve maatregelen gaat u nemen?

- Hoe gaat u ervoor zorgen dat de omwonenden van het vliegveld thuis nog voldoende rust krijgen (om überhaupt een gezond leven te kunnen leiden)?

- Zou het niet beter zijn om juist activiteiten uit Gilze-Rijen te verplaatsen naar vliegvelden die groter zijn en minder dicht bij bebouwing liggen, zodat er geen gebruik meer gemaakt hoeft te worden van luchtruim boven een dorp (met alle overlast gevolgen van dien)?

- Zou het een optie zijn om de circuitvluchten naar vliegveld Deelen te verplaatsen (waar bewoning pas op >2 kilometer afstand ligt en het oppervlak van het vliegveld vele malen groter is)? Kan deze optie onderzocht worden?

- Of is het mogelijk om vliegveld Lelystad in Flevoland te gebruiken als militair vliegveld (daar zijn alle nieuwe faciliteiten al aangelegd en

	het burger-vakantie-vliegveld lijkt niet door te gaan)? - Een andere optie zou kunnen zijn om dun bevolkt gebied in te richten voor militaire activiteiten en bewoners daar uit te kopen, zodat er voldoende ruimte is om standaard rondjes en trainingen te oefenen zonder overlast voor omwonenden. De overige vliegvelden kunnen dan gebruikt worden voor niet standaard oefeningen. Door deze maatregelen zou het bijvoorbeeld mogelijk kunnen worden om de onverharde landingsbaan aan te leggen op vliegveld Gilze-Rijen? - Is deze toekomstvisie voor de toename van de bebouwing in het gebied Breda-Tilburg al meegewogen in de nieuw te maken plannen van defensie? - Hoe ziet de toekomst er qua elektrische helikopters en straaljagers uit voor defensie? - Waarom kunnen de militaire (helikopter / jacht)activiteiten niet eerlijker over Nederland verdeeld worden?				
1463	Indiener vraagt om het effect van geluid op landbouwlandbouw- en huisdieren mee te nemen in het beoordelingskader.	De effecten op dieren wordt opgenomen in het beoordelingskader bij geluid in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1464	Indiener stelt dat het geluidsonderzoek op basis van Lden (Day-evening-night level) moeten worden uitgevoerd. Indiener vindt dat enkel op deze wijze alternatieven met elkaar kan worden afgewogen.	Voor de vergelijkbaarheid van locaties worden voor de toename van jachtvliegtuigen en de smalle en onverharde landingsbaan worden in KE-contouren inzichtelijk gemaakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1465	Indiener vraagt of in het plan-MER ook inzichtelijk gemaakt kan worden welke geluidsruimte nu wordt gebruikt en hoeveel er nog beschikbaar is binnen de zones of vergunningen.	Hier wordt in het planMER op hoofdlijnen inzicht in gegeven. Het planMER is primair gefocust op het vergelijken van de alternatieven op verschillende locaties.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1466	Indieners vragen hoe de stiltegebieden en stiltebeleving in het onderzoek worden meegenomen. Indiener stelt dat de stilte en rustgebieden worden bedreigd en schaars zijn. Wordt in het plan MER rekening gehouden met cumulatieve van bronnen. Indiener geeft aan dat het naast de sterkte van het geluid ook duur en bereik van het geluid meegenomen moet worden. Indiener wijst op de regeling beperking geluidshinder luchtvaart.	De effecten die een activiteit heeft op stiltegebieden worden in het planMER inzichtelijk gemaakt via de impact van het geluidsniveau daarop. Daarbij wordt ook gekeken naar de cumulatieve van geluidsbronnen en de frequentie dat iets kan voorkomen. Overeenkomstig de regeling beperking geluidshinder luchtvaart streeft Defensie er zoveel mogelijk naar om geluidshinder boven of nabij stiltegebieden te voorkomen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen

1467	Indiener stelt dat bij de effectenbeoordeling op oefenterreinen ook rekening wordt gehouden met de geluidseffecten.	Dit is onderdeel van de effectbeoordeling in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1468	Indiener verzoekt expliciet de impact van licht en geluid op de 2000-gebieden en de natuurgebieden die vallen onder het Natuurnetwerk te onderzoeken.	De impact van licht en geluid op Natura 2000-gebieden onderzocht en is onderdeel van het beoordelingskader in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Geluid	Algemeen
1469	Indiener vraagt aandacht voor stralingseffecten zendmasten.	De aanwezigheid van zendmasten bij de verschillende locatiealternatieven wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt. Dit aspect zal daarom worden meegenomen in de keuze van het kabinet van het voorkeursalternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1470	Indiener verzoekt om toetsing aan de WHO-normen voor lucht en geluid, en vraagt om voorstellen hoe gezondheid wordt verbeterd, en om vergoeding daarvoor.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De WHO-advieswaarden worden betrokken bij de analyses rondom gezondheid. Mede op basis daarvan, naast de zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor bij Defensie worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1471	Indiener vreest voor effecten van de uitbreiding van de activiteiten op de kwaliteit van de leefomgeving en de leefbaarheid in omliggende dorpskernen, en op de mogelijkheden voor woningbouw.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving en de ruimtelijke effecten van de uitbreiding van activiteiten meegenomen. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het NPRD kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1472	Indiener heeft zorgen om woning.	Defensie betreft de onzekerheid die indiener ervaart. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de impact van geluid en externe veiligheid op woningen. Mede op basis daarvan, naast de zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen

		overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie.			
1473	Indiener adviseert om in hoogbelaste gebieden te zorgen voor afname belasting tot onder gezondheidskundige advieswaarden, en uit te gaan van de gezondheidsmonitor.	In het planMER worden de effecten van de verschillende alternatieven voor activiteiten en locaties in beeld gebracht. De cumulatie van effecten wordt daarbij meegenomen. Op basis daarvan wordt gekeken of de gevonden effecten boven de toegestane normen en dosiseffectrelaties uitkomen. Mocht daarvan sprake zijn wordt gekeken of mitigerende maatregelen mogelijk zijn en welk effect die hebben. Voor de gezondheidseffecten worden diverse openbare bronnen gebruikt en niet specifiek of alleen de gezondheidsmonitor.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1474	Indiener heeft zorgen over (cumulatie van) gezondheids- en milieueffecten, benadrukt zorgplicht en voorzorgsbeginsel, verwijst naar SMB-richtlijn en verdrag van Aarhus, en vraagt wie aansprakelijkheid heeft.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Hierbij worden effecten van huidige militaire activiteiten, de voorgenomen militaire activiteiten en vastgestelde plannen voor ontwikkelingen in de omgeving (zoals infrastructuur die al in de realisatiefase is) gestapeld meegewogen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	algemeen
1475	Indiener adviseert om gezondheids- en geluidseffecten voor omwonenden te beperken ten behoeve van een gezond woon- en leefklimaat van omwonenden, en verzoekt om mitigerende maatregelen.	Defensie deelt het advies van de indiener om de effecten van de activiteiten daar waar mogelijk te beperken en/of te verminderen. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving (onder meer door uitstoot van stoffen) onderzocht. Het mitigeren van gezondheidseffecten valt buiten de reikwijdte van het planMER, maar maakt onderdeel uit van het proces daarna. Of er aanleiding is voor mitigerende maatregelen zal worden bekeken als het door het kabinet gekozen alternatief verder uitgewerkt wordt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1476	Indiener verzoekt om het advies van de Commissie Van Geel over Eindhoven airport, en proefcasus over slimme ontwikkeling, te betrekken bij afweging.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving en de ruimtelijke effecten van de uitbreiding van activiteiten meegenomen. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het NPRD	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen

		kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie.			
1477	Indiener verzoekt in het onderzoek het subthema gezondheid te herformuleren naar aantrekkelijke leefomgeving.	De term aantrekkelijke leefomgeving omvat meerdere thema's die in het planMER worden behandeld dan hetgeen nu bij het thema gezondheid staat, daarom wordt de huidige indeling gehandhaafd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1478	Indiener verzoekt uit te gaan van gezondheidskundige advieswaarden (zoals WHO) en gezondheidseffecten cumulatief te beoordelen.	De WHO-advieswaarden worden betrokken bij de analyses rondom gezondheid. Cumulatieve effecten worden (kwalitatief) inzichtelijk gemaakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1479	Indiener vraagt aandacht voor het beleevingsaspect van gezondheid.	Beleving van gezondheid valt buiten de reikwijdte van het planMER. Overige aspecten van gezondheid worden wel beschouwd in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1480	Indiener vraagt om monitoring van toename milieueffecten door activiteiten zoals geluid, trillingen, geur en luchtkwaliteit gemonitord worden, zodat desgewenst kan worden bijgestuurd.	Monitoring valt buiten de reikwijdte van het planMER. Er wordt gekeken naar toekomstige situaties die nu nog niet bestaan, Daardoor zijn die nu ook nog niet te monitoren. Defensie onderkend dat monitoring een belangrijk instrument is om huidige effecten en toekomstige effecten vanuit de praktijk bij te sturen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1481	Indiener vraagt aandacht voor de cumulatie van milieufactoren in het onderzoek.	Cumulatie is onderdeel van de effectbeschrijving in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1482	Indiener vraagt aandacht voor het ervaren van hinder in het onderzoek.	Hinder is een onderdeel van het planMER. Waar relevant worden bestaande onderzoeken hierbij betrokken. Hinderbeleving is een zeer subjectief begrip. Dit kan voor iedereen anders zijn. Daarom wordt hinder wel zoveel mogelijk op basis van objectieve aspecten in beeld gebracht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen

1483	Indiener vraagt geureffect activiteiten in beeld te brengen.	Waar relevant wordt geurhinder kwalitatief in beeld gebracht in het planMER. Voor veel behoeften is dit echter niet een relevant aspect. Dan wordt het niet in het planMER voor die behoeften onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1484	Indiener vraagt aandacht voor groepen met kwetsbare gezondheid in effectgebieden.	Er wordt naar de impact op de gezondheid in het algemeen gekeken. De WHO-advieswaarden worden betrokken bij de analyses rondom gezondheid. In een latere fase, na de keuze van de voorkeurslocaties, worden die verder uitgewerkt en wordt meer detailonderzoek gedaan. Ook voor het aspect gezondheid.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1485	Indiener adviseert bij nieuwe of uit te breiden locaties, waarbij er bijvoorbeeld additionele (toegangs-)wegen aangelegd gaan worden of waarbij bestaande wegen veel drukker worden, rekening te houden met de afstand en verkeersintensiteit in relatie tot (bestaande) gevoelige bestemmingen. Hanteer dan ook de volgende afstandscriteria voor nabijgelegen gevoelige objecten: Drukke weg buiten de bebouwde kom: ten minste 50 meter tot eerstelijns bebouwing. Drukke weg binnen de bebouwde kom: ten minste 25 meter (bij voorkeur ten minste 50 meter) tot eerstelijns bebouwing. Snelwegen: minimaal 150 meter, bij voorkeur 300 meter.	Bij het effectonderzoek worden ook effecten van toename in mobiliteit beschouwd.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1486	Indiener vraagt om onderbouwing van rekenmethodiek voor gezondheid bij alternatieven.	In het planMER wordt nader onderbouwd welke methoden en uitgangspunten gebruikt zijn bij de onderzoeken. Deze zijn hoofdzakelijk kwalitatief van aard en gebaseerd op het oordeel en parate kennis van experts.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1487	Indiener vraagt m.b.t. geluid ook aandacht te besteden aan rattle-noise in relatie tot het aantal gehinderden dat hinder, slaapverstoring en indirecte effecten zoals stress en hartkloppingen ervaart.	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid die de ontwikkeling heeft op de omgeving. Per behoefte verschilt de uitgebreidheid van dit onderzoek. In dit planMER gaat het om vergelijkbaarheid van locaties en een eerste inzicht in de effecten. Aanvullend op dit abstractieniveau, wordt verder detailonderzoek uitgevoerd in een projectMER die wordt gevolgd voor het gekozen voorkeursalternatief. In het nu lopende planMER-onderzoek brengt Defensie voor de ruimtebehoeften in relatie tot helikoptergebruik kwantitatief in beeld hoe veel huishoudens hinder ondervinden van de behoefte op de te onderzoeken alternatieven voor locaties. Voor trillingen en laagfrequent geluid (als gevolg van	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen

		rattle noise) wordt kwalitatief inzichtelijk gemaakt wat de omvang van het effect is, gekoppeld aan de kwantitatieve berekening van het aantal geluidgehinderden.			
1488	Indiener vraagt of gezondheidsgevolgen van vliegbewegingen in Merselo zijn onderzocht, of gezondheidseffecten voor omwonenden (<5km) kunnen worden gemitigeerd, hoe Defensie de gezondheid van omwonenden gaat waarborgen (o.a. fijnstof, stikstof, en gewassen in moestuin <5km).	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving (onder meer door uitstoot van stoffen) onderzocht. Dit vindt plaats met als doel om de verschillende alternatieven op nationaal niveau onderling te kunnen vergelijken. Daarbij wordt niet specifiek naar individuele gemeenten gekeken. Het mitigeren van gezondheidseffecten valt buiten de reikwijdte van het planMER. Of er aanleiding is voor mitigerende maatregelen zal worden bekeken als het door het kabinet gekozen alternatief verder uitgewerkt wordt met behulp van onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en regiosessies.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1489	Indiener vraagt om een meer integrale beoordeling van cumulatie van effecten.	Cumulatie is onderdeel van de effectbeschrijving in het planMER. Daarbij wordt zowel gekeken naar de cumulatie van militaire activiteiten en naar andere (civiele) bronnen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1490	Indiener vraagt welke norm gehanteerd is bij beoordelen indicatoren gezondheid	De WHO-advieswaarden worden naast de wet- en regelgeving beschouwd bij de effectbeoordeling.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1491	Indiener mist de noodzakelijke diepgang in het onderzoek naar de gezondheidseffecten van de defensieplannen. Wij verzoeken u om een nadere uitwerking te maken aan de hand van de door de GGD's Limburg en Noord-Brabant uitgebrachte adviezen. De beoordeling van gezondheidseffecten die u in de NRD voorstelt, is beperkt en gericht op afzonderlijke thema's, terwijl hier ook cumulatieve aspecten een rol spelen. Een bredere / integrale beoordeling, waarbij een instrument als de Milieugezondheidsrisicoindicator ingezet wordt, is noodzakelijk.	Het gezondheidsonderzoek in dit planMER vindt op hoofdlijnen plaats met als doel om eerste inzichten in effecten te verkrijgen en deze te vergelijken voor de verschillende alternatieven. In dit planMER worden diverse aspecten van gezondheid meegenomen. Daarbij worden ook de adviezen van de GGD's benut. Vervolgens worden ook naar cumulatieve effecten gekeken. Mede op basis van deze informatie kan door het kabinet een voorkeursalternatief worden bepaald. Voor alle behoeften vindt nog nader onderzoek plaats in vervolgprocedures met meer detailniveau. Ook voor gezondheid zal dan een detaillering plaatsvinden. Een milieugezondheidsindicator kan hierbij eventueel ingezet worden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen

1492	Indiener mist de impact op de woonomgeving en pleit voor participatie ten behoeve van lokaal draagvlak.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet de voorkeurslocatie vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Belanghebbenden zijn welkom om deel te nemen bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1493	Indiener vraagt bij afweging van mogelijke alternatieven binnen het grondgebied van de gemeente Meierijstad rekening te houden met de (ontwerp) Omgevingsvisie en het advies van de GGD-en	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving en de ruimtelijke effecten van de uitbreiding van activiteiten meegenomen. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het NPRD kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. Bij het onderzoek naar bijvoorbeeld gezondheid worden de adviezen van de GGD betrokken.	Gezonde en veilige leefomgeving	Gezondheid	Algemeen
1494	Indiener vraagt zich af of het thema hitte relevant is bij het hoofdthema klimaatadaptatie.	Hittestress is een aspect dat Defensie meeneemt in het planMER.	Gezonde en veilige leefomgeving	Hittestress	Algemeen
1495	Indiener stelt dat waar er nu staat 'impact van urban heat islands op de ontwikkeling' daar behoort te staan 'impact door de ontwikkeling en vice versa'.	Het NRD beschrijft reeds: 'Impact van urban heat islands op ontwikkeling en vice versa'.	Gezonde en veilige leefomgeving	Hittestress	Algemeen
1496	Indiener stelt voor de impact van de ontwikkelingen op hittestress voor omwonenden niet mee te nemen of in ieder geval niet in gelijke mate mee te nemen als de andere onderwerpen met een grote/grotere gezondheidsimpact.	Het aspect hittestress is reeds deel onderdeel van het planMER. Dit aspect weegt mee bij de locatiekeuze die het kabinet mede op basis van dit onderzoek maakt.	Gezonde en veilige leefomgeving	Hittestress	Algemeen

1497	Indiener stelt voor naderingsdetectie te gebruiken om lichthinder te beperken.	Defensie begrijpt de hinder die het licht kan opleveren en neemt deze suggestie mee. Defensie heeft echter geen rol bij het bepalen welke vorm van verlichting moet worden toegepast op windturbines. Dat wordt bepaald door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Ons enige eis is vliegveiligheid. De provincie kan als vergunningverlener wél eisen stellen aan de vorm van verlichting die moet worden toegepast binnen de kaders van het ILT. En dat doen ze in de praktijk ook in goed overleg met de exploitanten. De richtlijnen voor verlichting van windturbines zijn opgenomen in het Informatieblad aanduiding van windturbines en windparken op het Nederlandse vasteland(zie bijlage). Defensie heeft actief bijgedragen aan het tot stand komen van deze de richtlijnen. Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een variant voor windparken op zee.	Gezonde en veilige leefomgeving	Licht	Algemeen
1498	Indiener wijst op het feit dat NP Lauwersmeer is uitgeroepen tot Dark Sky Park.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact op natuurgebieden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Licht	Algemeen
1499	Indiener stelt voor om lichthinder te plaatsen onder hoofdthema Natuur i.p.v. hoofdthema 'Gezondheid'.	Lichthinder vindt beperkt plaats gelet op het tijdsbestek van de activiteiten en wordt daarom beperkt getoetst. Lichthinder wordt wel als verstoringfactor voor natuur meegenomen. Voor behoeften waar lichtflitsen een wezenlijk onderdeel van de voorgenomen activiteit zijn, wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt welke soorten naar verwachting hinder ondervinden van deze activiteiten. Specifiek voor soorten die op grond van de Habitatrictlijn of Vogelrichtlijn aangewezen zijn wordt voor behoeften met effecten op Natura 2000-gebieden inzichtelijk gemaakt wat het effect is van verstoringfactoren voor die soorten. Lichtverstoring kan daar een onderdeel van zijn.	Gezonde en veilige leefomgeving	Licht	Algemeen
1500	Indieners maken zich zorgen over de luchtkwaliteit (fijnstof, stikstof, CO2), stellen dat de gezondheid van Brabanders niet mag verslechteren door uitbreiding van activiteiten en stellen voor dat uitbreiding in minder belaste gebieden plaatsvindt zoals in het Noorden van Nederland.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving van de uitbreiding voor de verschillende alternatieven onderzocht. Hierbij worden effecten van huidige militaire activiteiten, de voorgenomen militaire activiteiten en vastgestelde plannen voor ontwikkelingen in de omgeving (zoals infrastructuur die al in de realisatiefase is) gestapeld meegenomen. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, naast ingekomen zienswijzen, regiobijeenkomsten en bestuurlijke	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen

		gesprekken per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie.			
1501	Indiener vraagt om eerlijke verdeling milieuruimte (stikstof/CO2) met partijen in omgeving en vraagt om goede informatie hierover.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht waaronder voor stikstof en koolstofdioxide. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, ienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. De planMER-rapportage is een openbaar document.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1502	Indiener vraagt hoe Defensie omgaat met stikstofproblematiek (extra stikstofuitstoot).	Extra stikstofuitstoot ontstaat door nieuwe activiteiten op een locatie. Als een dergelijk project significante gevolgen kan hebben voor een Natura2000 gebied is er een omgevingsvergunning nodig. Ook Defensie is hiervoor vergunningsplichtig. Defensie onderzoekt met het planMER per project de impact op natura2000 gebieden. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, naast ook de zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vind een verdere uitwerking plaats via onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en sessies met de regio. Indien daar aanleiding voor is vraagt Defensie een omgevingsvergunning aan. Een dergelijke vergunning zal in de meeste gevallen geweigerd worden als de stikstofuitstoot in de nieuwe situatie toeneemt. Er wordt per project gekeken naar mogelijke oplossingen. Denk daarbij aan de optie om meer natuurontwikkeling aan de activiteit te koppelen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1503	Indiener uit zorg over mogelijke uitzonderingspositie van Defensie op gebied van stikstofuitstoot.	Defensie heeft geen uitzonderingspositie op het gebied van stikstofuitstoot. In het planMER worden de effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving en de natuur onderzocht.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1504	Indiener vraagt om in planMER op te nemen hoe Defensie voldoet aan de WHO normen t.a.v. luchtkwaliteit.	Onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof en stikstofdioxide (en andere relevante bronnen) is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen

1505	Indiener vraagt welke mitigerende maatregelen t.a.v. luchtkwaliteit genomen gaan worden, gezien de aanscherping van de Europese luchtkwaliteitsnormen in 2024.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving (onder meer door uitstoot van stoffen) onderzocht. Het mitigeren van gezondheidseffecten valt buiten de reikwijdte van het planMER. Of er aanleiding is voor mitigerende maatregelen zal worden bekeken als het door het kabinet gekozen voorkeursalternatief verder uitgewerkt wordt met behulp van onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en sessies met de regio.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1506	Indiener verzoekt om WHO-advieswaarden voor luchtkwaliteit als uitgangspunt te nemen, en vraagt aandacht voor zeer zorgwekkende stoffen zoals benzeen.	Onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof en stikstofdioxide (en andere relevante bronnen) is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden en met de nieuwe EU-grenswaarden die vanaf 2030 gaan gelden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1507	Indiener verzoekt bestaande (ondermaatse) luchtkwaliteit in Brabant mee te nemen in beoordeling.	Onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof en stikstofdioxide (en andere relevante bronnen) is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1508	Indiener vraagt om in het onderzoek de elementen ozon, stikstofdioxide, zwaveldioxide, koolmonoxide en fijnstof deeltjes PM10 en PM 2,5 mee te nemen.	Onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof en stikstofdioxide (en andere relevante bronnen) is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden en met de nieuwe EU-grenswaarden die vanaf 2030 gaan gelden. In het planMER wordt niet gekeken naar ozon, zwaveldioxide en koolmonoxide omdat dit voor Defensieactiviteiten beperkt relevante stoffen zijn. Plus dat, mocht het toch relevant zijn, dit sterk gekoppeld is aan de inrichting en verdere uitwerking van het alternatief.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1509	Indiener verzoekt in het onderzoek de emissies en externe veiligheid mee te nemen, en de criteria van de Europese MER-richtlijn te volgen.	Emissies en externe veiligheid zijn onderdeel van de effectstudies in het planMER. De Europese MER-richtlijn is door Nederland in de Omgevingswet opgenomen en is de basis voor elke MER-studie. De Commissie MER toetst hier ook op.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen
1510	Indiener geeft aan dat fijnstofuitstoot ook berekend moet worden voor nabijgelegen woningen.	Kwantitatief onderzoek naar de uitstoot van (ultra)fijnstof en stikstofdioxide (en andere relevante bronnen) is onderdeel van het planMER. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met de WHO-advieswaarden.	Gezonde en veilige leefomgeving	Luchtkwaliteit	Algemeen

1511	Indiener wijst er op dat Defensie in gebreke blijft bij herstellen van schade door rattle-noise.	Defensie neemt het signaal van de indiener ter harte. Het nemen van maatregelen om de huidige overlast m.b.t. rattle noise tegen te gaan staat los van het NPRD. Deze moeten worden uitgevoerd op basis van het huidig gebruik van vliegbasis Gilze-Rijen.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Algemeen
1512	Indiener wijst er op dat meer gebruik van vliegbasis Gilze Rijen nog meer ernstige hinder, schade en gezondheids- en veiligheidsrisico's voor de omgeving veroorzaakt terwijl Defensie, ondanks gedane toezeggingen, er nu al niet in slaagt de schade te herstellen en om woningen rattle-noise proof te maken.	Defensie neemt signaal van de indiener ter harte. Het nemen van maatregelen om de huidige overlast m.b.t. rattle noise tegen te gaan staat los van het NPRD. Deze moeten worden uitgevoerd op basis van het huidig gebruik van vliegbasis Gilze-Rijen. Defensie onderzoekt in het planMER de huidige situatie, de referentiesituatie en de effecten van de diverse alternatieven en locaties. Een gezonde en veilige leefomgeving is daarbij een van de hoofdthema's van het onderzoek. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Algemeen
1513	Indiener wijst erop dat op pagina 52 van de NRD bij het beoordelingskader, de impact van activiteiten op trillingen moet worden onderzocht en niet de impact van de trillingen op de ontwikkeling.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van trillingen door defensieactiviteiten op de omgeving.	Gezonde en veilige leefomgeving	Trillingen	Algemeen
1514	Indiener stelt dat de combinatie van klimaatverandering en specifieke activiteiten van Defensie kan leiden tot een verhoogd risico op brand.	In het planMER wordt bij het thema klimaatadaptatie de impact van overstromingsrisico's, droogte en een hevige bui op de activiteit onderzocht. Daarbij wordt in relevante situaties ook gekeken naar het risico op natuurbranden. In het beoordelingskader zal Defensie de laatste klimaatscenario's van het KNMI opnemen.	Klimaataaptatie	Droogte	Algemeen
1515	Indiener merkt op dat in hoofdstuk 5.1 tabel 5-1 Beoordelingskader op pagina 53 impact van droogte op de ontwikkeling staat, maar behoort te staan impact van droogte door de ontwikkeling en vice versa.	In het planMER zal de impact van droogte door de activiteiten en vice versa getoetst worden, in plaats van slechts de impact van droogte op de ontwikkeling.	Klimaataaptatie	Droogte	Algemeen
1516	Indiener maakt zich zorgen over overstromingen in het gebied rondom het Lauwersmeer en verzoekt Defensie om met de waterschappen in gesprek te gaan over een gemaal op de Lauwersdijk.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als één van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Een belangrijk besluit dat vraagt om een	Klimaataaptatie	Overstromingen	Algemeen

		zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De provincies, gemeenten en waterschappen worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Daarnaast worden er per provincie ook bestuurlijke gesprekken georganiseerd waarin dit onderwerp geadresseerd kan worden.			
1517	De indiener stelt dat de kaarten uit de Klimaat-effectatlas slecht te gebruiken zijn voor regenbestendigheid, en dat er gekeken moet worden naar wateroverlast middels een watersysteemtoets. Volgens de indiener dient dit meegenomen te worden bij de inrichting van een kazerneterrein of munitiedepot.	De Klimaat-effectatlas geeft een eerste indicatie van het effect. In het proces na het NPRD wordt, als onderdeel van een planologische procedure, het watersysteem gedetailleerder in beeld gebracht voor de door het kabinet gekozen voorkeurslocaties van activiteiten. Dit kan onder andere via een projectMER, ontwerpend onderzoek en regio sessies.	Klimaatadaptatie	Rainproof	Algemeen
1518	De indiener vraagt om het woord 'rainproof' in het Nederlands uit te drukken, en in tabel 5-1 'impact van een hevige bui op de ontwikkeling' te veranderen naar 'impact van een hevige bui door de ontwikkeling en vice versa'.	Defensie neemt de suggesties ter harte door rainproof te veranderen in de term "regen bestendigheid". In het planMER worden beide zaken onderzocht. Er wordt gekeken naar de impact van een hevige regenbui op de locatie, en tevens wordt onderzocht of de ontwikkeling de gevolgen van een hevige regenbui in de omgeving versterkt.	Klimaatadaptatie	Rainproof	Algemeen
1519	De indieners stellen dat de insteek van Defensie onder het thema klimaatadaptatie te beperkt is, en vragen om de klimaatimpact op elk afzonderlijk en geheel gebied waar mogelijke Defensieactiviteiten worden onderzocht, te onderzoeken. Daarnaast vragen de indieners in hoeverre er in het NRD rekening gehouden wordt met de meest recente inzichten van het KNMI. De indieners verzoeken dan ook om bij de beoordelingskader van tabel 5-1 de laatste klimaatscenario's van het KNMI op te nemen.	In het planMER wordt bij het thema klimaatadaptatie de impact van overstromingsrisico's, droogte en een hevige bui op de ontwikkeling onderzocht. Onderdeel van de beoordeling is het betrekken van de KNMI klimaatscenario's.	Klimaatadaptatie	Rainproof	Algemeen
1520	Indiener vraagt meer aandacht voor het thema mobiliteit in het onderzoek zodat het betere beslisinformatie omvat voor de locatiekeuzes.	In het planMER worden diverse alternatieven voor activiteiten en locaties onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoeften. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor deze locatie	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Algemeen

		een verdere uitwerking plaats. Daarin zal op een hoger detailniveau naar de bereikbaarheid, mobiliteit en congestie worden gekeken.			
1521	Indiener maakt zich zorgen over de verbinding en bereikbaarheid van het eiland Goeree-Overflakkee in het algemeen en in hoeverre dit impact heeft op de mogelijkheden voor de scheepvaart.	De behoeften van Defensie, zoals evt. Host Nation Support in de Rotterdamse haven, hebben naar verachting geen structurele impact op de bereikbaarheid van Goeree-Overflakkee en/of de scheepvaart. Hiervoor wordt naar verwachting van andere transportroutes gebruik gemaakt mocht de Rotterdamse haven hiervoor gekozen worden als voorkeurslocatie door het kabinet.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Algemeen
1522	Indiener vraagt wat de te verwachten impact is van de toename van militaire transporten op forenzen die dag in, dag uit gebruik maken van de trein voor woon-werkverkeer op traject vanaf Rotterdam richting Breda – Tilburg – Eindhoven – Helmond – Deurne – Venlo en verder naar Duitsland.	In het planMER worden diverse alternatieven onderzocht voor onder andere Host Nation Support in de zeehavens van Vlissingen, Rotterdam of de Eemshaven. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoeften. Dit wordt beperkt tot waar de grootste toenames (en dus impact op de bereikbaarheid) worden verwacht/berekend. Daarbij wordt ook naar de hoofdtransportroutes gekeken per spoor en weg.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Algemeen
1523	Indieners stellen dat door sluipverkeer al sprake is van grote verkeersdrukte en dat toekomstige ontwikkelingen zorgen voor (extra) congestie. Het mobiliteitssysteem ter hoogte van de gemeente Best staat al onder druk, stelt een indiener. Tevens stelt een indiener dat de borging van goede bereikbaarheid en doorstroming belangrijk is voor nood- en hulpdiensten en dat de beleving van hinder in verstedelijkt gebied anders groter zal zijn. De gevolgen voor het onderliggend wegennetwerk (o.a. rondom Zevenaar) dient volgens de indieners inzichtelijk te worden gemaakt door een verkeersonderzoek gelet op de wijzigingen van de infrastructuur.	In het planMER worden diverse alternatieven voor activiteiten en locaties onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoeften. Dit wordt nu beperkt tot waar de grootste toenames (en dus impact op de bereikbaarheid) worden verwacht/berekend. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor de voorkeurslocatie een verdere uitwerking plaats. Daarin zal op een hoger detailniveau naar de bereikbaarheid, mobiliteit en congestie worden gekeken.	Mobiliteit	Bereikbaarheid	Algemeen
1524	Indiener wijst op ongewenste toename van verkeer en militair transport waarop de wegen richting Marnewaard niet zijn berekend	In het planMER worden diverse alternatieven voor activiteiten en locaties onderzocht. Onderdeel van dit onderzoek is inzicht in de bereikbaarheid en congestie nu en door toename van het verkeer door de behoefte. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor de voorkeurslocatie een verdere	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Algemeen

		uitwerking plaats. Daarin zal op een hoger detailniveau naar de bereikbaarheid, mobiliteit en verkeersveiligheid worden gekeken.			
1525	Indiener ziet in de voorgenomen defensieactiviteit meekoppelkansen die kunnen bijdragen aan het verwezenlijken van gebiedsontwikkelingen en verkeersplannen in de omgeving. Indiener onderzoekt ook graag hoe hun plannen (wederkerig) kunnen bijdragen aan de defensieopgaven.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als één van de ruimtevragers, naast andere belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het nieuwe kabinet de voorkeurslocatie vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Algemeen
1526	Indiener vraagt aandacht voor de cumulatieve effecten op het verkeer van diverse ontwikkelingen in de omgeving van Gilze Rijen waar de voorgenomen defensieactiviteit deel van uitmaakt.	In het planMER worden cumulatieve effecten van de behoeften onderzocht.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Algemeen
1527	Indiener vraagt waarom Defensie geen medewerking verleend om de infrastructuur van wegen rondom vliegbasis veiliger te maken.	Defensie denkt graag mee in het veiliger maken van de wegen rondom Defensielocaties. De uitvoering ervan ligt echter niet binnen de verantwoordelijkheid van Defensie, maar is aan de desbetreffende wegbeheerder. Dat kunnen Rijkswaterstaat, de provincie voor de grotere wegen zijn en gemeenten voor meer lokale wegen.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Algemeen
1528	Indiener verzoekt om in begrijpelijk Nederlands te communiceren en onduidelijke Engelse termen (zoals black spots) te vermijden.	Defensie zet zich ervoor in om de communicatie met de omgeving te laten plaatsvinden op een B1-niveau van de Nederlandse taal. Defensie hecht waarde aan een transparant communicatie- en participatieproces en is zich ervan bewust dat het belangrijk is om op een begrijpelijke en eenvoudige manier informatie te delen met haar omgeving. De indiener wordt bedankt voor de oplettendheid en Defensie zal het gebruik van Engelse termen voorkomen waar mogelijk.	Mobiliteit	Verkeersveiligheid	Algemeen

1529	Indiener verzoekt archeologie mee te nemen, dan wel te onderbouwen waarom dit geen relevant thema is, bij de volgende behoeften met een bovenregionale afweging: - Stationering en corridors onbemande drones voor cargo. - Helikopterlandingsplaatsen. - Korte/smalle onverharde landingsbaan met tactisch luchttransport. Ditzelfde geldt voor de volgende locatie specifieke behoeften: - Uitbreiding raccordement 't Harde. - Uitbreiden Artillerie Schietkamp (ASK) (brede strook, Wezeperberg en Z-zijde). - Artillerie Schietklamp (ASK) uitbreiden met 120 mm mortierschieten. - Huisvestingen incl. faciliteiten Militaire Politie Koninklijke Marechaussee, Apeldoorn. - Uitbreiden life firing mogelijkheden door helikopters op schietkamp (ISK) voor niveau 3 en 4-oefeningen CLAS, Ede. - Oefenterreinen met graafmogelijkheden, (graven niet overal vergund).	Voor behoeften waarvoor de grond niet gegraven wordt als onderdeel van de activiteit, of als onderdeel van de realisatie van het terrein, is archeologie geen onderdeel van het beoordelingskader van het planMER. Voor de door indiener benoemde behoefte 'onbemande cargodrones' heeft de activiteit geen relatie met archeologische waarden. Voor de behoeften helikopterlandingsplaatsen, korte/smalle onverharde landingsbaan en de grondgebonden locatie-specifieke behoeften wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt welke archeologische beschermde waarden geraakt worden. Dit is breder dan in de NRD benoemd werd.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Archeologie	Algemeen
1530	Indiener stellen dat in de Westpolder/Marnewaard sprake is van veel cultuurhistorische waarden, eendenkooien en karakteristieke/monumentale boerderijen. Indiener vragen zich af of de cultuurhistorische waarde in deze vorm blijft bestaan en hoe Defensie dit waarborgt. Indiener vragen zich tevens af of de uitbreidingen/activiteiten wel passen binnen het gebied gelet op het werelderfgoed (de Waddenzee), Natura 2000-gebied (Lauwersmeer), maar ook het Reidiep.	In het planMER worden deze cultuurhistorische waarden inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor de voorkeurslocatie een verdere uitwerking plaats via onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek, en nadere sessies met de regio. Mocht gekozen worden voor een bepaalde locatie dan zullen daarbij ook de karakteristieken van dat en omliggende gebieden worden meegenomen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	Algemeen
1531	Indiener verzoekt om op pagina 54 van de NRD naast cultureel erfgoed ook de provinciale monumenten toe te voegen.	In het planMER worden voor de provincies Drenthe en Noord-Holland (andere provincies kennen deze beschermingsvorm niet) ook provinciale monumenten inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	Algemeen
1532	Indiener vraagt nadrukkelijk aandacht voor de cultuurhistorische waarde rondom cluster Schaarsbergen. Dit belang zien zij nog niet terug in het benoemen van de thema's die betrokken worden in de milieueffectrapportage (op pagina 104 in bijlage 1 van de NRD onder Beoordelingskader voor het planMER).	De ontwikkelingen rondom het reeds lopende project cluster Schaarsbergen zijn geen onderdeel van het NPRD en worden daardoor niet in het planMER onderzocht, maar volgen een lokaal spoor. In dat lokale spoor worden de cultuurhistorische waarden (van bijvoorbeeld de Oranjekazerne) nadrukkelijk meegenomen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	Algemeen

1533	Indiener verzoekt om het GEOPARK in oprichting voor de Peelrandbreuk mee te nemen in de MER, aangezien het GEOPARK uniek zal zijn en een toeristisch trekpleister is voor de De Peel regio.	In het planMER worden de mogelijke effecten van de voorgenomen activiteiten van Defensie op de culturele waarden van een aangewezen UNESCO Global Geoparks inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Beschermde culturele erfgoedwaarden	Algemeen
1534	Indiener verzoekt om specifiek onderzoek te doen naar effecten van activiteiten op de bijzondere bodem kenmerken en waterhuishouding (drassig karakter, peelvenen, wijstgronden, kwelgeulen) in de Peelhorst en Maasvallei.	In het planMER wordt voor de behoeften met impact op het bodem- en watersysteem inzichtelijk gemaakt welke effecten als gevolg van de voorgenomen defensieactiviteit optreden. Voor luchtgebonden activiteiten geldt dat deze naar verwachting beperkt zullen zijn. De bodem- en watersituatie in de Peelhorst en Maasvallei zullen, daar waar relevant, meegenomen worden in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Geomorfologie	Algemeen
1535	Indiener is tegen een mogelijke toewijzing voor het gebied tussen Achterveld, de Glind en Barneveld. Het gebied vormt een groene agrarische zone.	Deze locatie is eerder onderzocht door Defensie maar is geen onderdeel van de alternatieven die genoemd zijn in de NRD en wordt dus niet onderzocht in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Algemeen
1536	Indiener vraagt aandacht voor landschappelijke waarden bij beoordeling.	Landschappelijke waarden zijn onderdeel van het beoordelingskader en worden beschreven in het planMER voor behoeften die impact kunnen hebben op landschappelijke waarden. Voor vliegactiviteiten geldt dat deze in beginsel beperkt tot geen impact hebben op landschappelijke waarden, tenzij ruimtebeslag nodig is om de activiteit mogelijk te maken. De vlieggebieden en zoneringen van vliegbases kunnen ook helpen landschappen open te houden en om verstedelijking te beperken. Dit draagt bij aan de ruimtelijke scharkering tussen stad en land.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Algemeen
1537	Indiener vraagt aandacht voor geologische geschiedenis en geomorfologie.	Voor zover deze geschiedenis onderdeel is van een beschermde landschappelijke of aardkundige waarde, wordt dit beschreven en effecten beoordeeld in het planMER. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. In de fase daarna vindt voor de voorkeurslocatie een verdere uitwerking plaats via een onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en nadere sessies met de regio. Mocht gekozen worden voor een bepaalde locatie zullen daarbij ook de geologische kenmerken van dat worden meegenomen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Algemeen

1538	Indiener wil ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, toekomstwaarde, gebruikswaarde) toegevoegd zien als criterium.	Voor het onderdeel landschap wordt aangesloten bij de factsheet 'landschap en milieueffectrapportage' van de Commissie voor de milieueffectrapportage. Op het schaalniveau van het programma biedt dit een werkbare opzet en voldoende aangrijpingspunten op het niveau van een planMER. Op die wijze wordt de voorgenomen activiteit afgezet tegen de landschappelijke kwaliteit op elke locatie en eventuele landschappelijke ambities die op de locatie bestaan. Dit gebeurt kwalitatief beschrijvend en om dit kwalitatieve oordeel te vellen, zal op onderdelen een kwantitatieve duiding gegeven worden (bijvoorbeeld door het aantal meters landschapselement dat verdwijnt inzichtelijk te maken). De belevingswaarde, toekomstwaarde en gebruikswaarde zijn in deze fase geen onderdeel van het onderzoek, maar worden in de uitwerking op lokaal niveau wel betrokken.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Algemeen
1539	Indiener pleit voor integrale afweging door rijksadviseur voor het landschap.	Het College van Rijksadviseurs kan gevraagd en ongevraagd advies geven aan het Rijk. Het college heeft geen (beslis)taak in de afweging tussen alternatieven voor activiteiten en locaties. Dat is aan het kabinet die dat mede doet op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	Algemeen
1540	Indiener verzoekt op het aspect ruimtelijke kwaliteit zoals opgenomen in hun Omgevingsbeleid https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/omgevingsbeleid/ ook in het onderzoek mee te nemen.	Defensie is genooddaakt om één, land dekkende methode te kiezen voor het in beeld brengen van landschappelijke effecten. In dat kader is gekozen om de factsheet 'landschap en milieueffectrapportage' van de Commissie voor de milieueffectrapportage te volgen. Op het schaalniveau van het programma biedt dit een werkbare opzet. Bij het beschrijven van de effecten worden door de provincies inzichtelijk gemaakte informatie (uit bijvoorbeeld de cultuurhistorische waardenkaarten) gebruikt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Landschap	algemeen
1541	Indiener uit bezwaar tegen toename van vervuiling van het waddengebied.	De impact van de voorgenomen activiteiten op het waddengebied worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Zodoende kan het kabinet een gewogen besluit nemen over ruimtelijke behoeften met impact op het waddengebied. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1542	Indiener uit bezwaar tegen uitbreiding van oefenterreinen en activiteiten daarbuiten vanwege effect op natuur en gezondheid, ook geluidseffect ivm stiltegebied.	Defensie heeft begrip voor het standpunt en de zorg van de indiener, en het kabinet weegt in deze fase de door de indiener genoemde belangen ook mee in een besluit over het voorkeurslocatie. De genoemde aspecten worden voor de activiteiten inzichtelijk gemaakt in het planMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1543	Indieners stellen dat het gebied de Marnewaard Natura2000 is en is aangewezen binnen de Vogel- en Habitatrichtlijn en daarmee een onmisbare schakel in de vogeltrek en moet dus gewaarborgd worden. Indieners vragen hoe het kan dat Defensie deze besluiten als het ware "overruled"	De aanwijzing van de Marnewaard als Natura 2000-gebied is een belangrijk kaderstellend regime voor toekomstige activiteiten. In het planMER bij het NPRD wordt inzichtelijk gemaakt of er negatieve effecten optreden op het Natura 2000-gebied. Indien negatieve effecten optreden dient Defensie met een ADC-toets (in het vervolgproces op het NPRD) te toetsen of de activiteit inpasbaar is binnen de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-adviseur.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1544	Indieners merken op dat het evident is dat er geoefend moet worden, echter de activiteiten die Defensie plant op de Marnewaard bedreigen de belangrijkste waarden van het UNESCO gebied. Daarom vragen indieners aandacht voor effect van uitbreiding Marnewaard met een vliegveld en oefenterrein voor zware explosieven op natuurwaarden (met o.a. vis- en vogelmigratie) en vruchtbare landbouwgrond. Er kan volgens sommige indieners beter gekeken worden naar elders in Europa.	Defensie heeft begrip voor de geuite zorgen over natuur, erfgoed en landbouwgrond. Daarom worden deze onderwerpen in het planMER geadresseerd. Deze zaken zijn onderdeel van het beoordelingskader, waardoor de impact van de voorgenomen activiteit op deze waarden inzichtelijk gemaakt wordt in het planMER. Op basis van die informatie, zienswijzen en de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kan het kabinet een gewogen besluit nemen over een voorkeursalternatief. Mocht de keuze op Marnewaard vallen worden de geuite zorgen en belangen meer en detail onderzocht in een projectMER en worden onderdeel van ontwerpend onderzoek en sessies met de regio. Die kunnen bijvoorbeeld gaan over inrichtings- of mitigerende maatregelen. Defensie doet al veel oefeningen in het buitenland. De behoeften die in het NPRD worden onderzocht zijn minimaal nodig om de geoefendheid en paraatheid van de krijgsmacht in het eigen land op peil te houden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1545	Indiener uit bezwaar tegen het gebruik van de landingsbaan op Groningen Airport Eelde vanwege natuurbelasting, en signaleert dat landingsbaan in Lelystad niet gebruikt wordt.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. De door indiener geuite zorg over natuurbelasting wordt ook voor deze luchthavens in het planMER geadresseerd. Formele	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
1546	Indiener vindt uitbreiding vliegbasis ongewenst omdat gebied al stikstofbeperkingen heeft.	Het effect van het uitbreiden van vliegactiviteiten op Natura 2000-gebieden wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt. Op basis van dat inzicht, zienswijzen en de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kan het kabinet een gewogen besluit nemen over een voorkeurslocatie. Eventuele stikstofeffecten die op de voorkeurslocatie spelen, worden in de vervolgfase op het NPRD inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1547	Indiener verzoekt om zorgvuldigheid bij de formulering van de afwegingsprincipes uit de NOVI en verzoekt deze meer in lijn te brengen met hoe ze in de NOVI bedoeld zijn.	Het planMER maakt op hoofdlijnen inzichtelijk op welke wijze de locatie-alternatieven zich verhouden tot de afwegingsprincipes uit de NOVI. Parallel daaraan maakt Defensie in het planMER inzichtelijk wat de versturende effecten van de activiteiten voor de aanwezige natuurwaarden zijn (zowel N2000 als NNN als onbeschermde natuur). De afweging van de de locatie-alternatieven tot een voorkeurslocatie gebeurt vervolgens een kabinetsbesluit, waardoor deze NOVI-principes zowel in het planMER bij het NPRD betrokken worden, als een rol kunnen spelen in de integrale afweging die het kabinet maakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1548	Indiener verzoekt in het onderzoek de ruimte binnen N-2000 en NNN-gebieden voor defensieactiviteiten specifiek te maken.	Dit is voorzien in het planMER. Per activiteit wordt getoetst welke verstoringsfactoren voor natuurgebieden relevant zijn en wordt een inschatting gemaakt van de omvang van het te verwachten effect. Dit wordt zowel in het planMER als de Passende Beoordeling opgenomen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1549	Indiener signaleert dat het stikstofprobleem ontwikkelingen in het gebied en de leefbaarheid al ernstig beperkt, en vreest dat een eventuele uitzonderingspositie voor Defensie om stikstof uit te stoten leidt tot milieu-, natuur-, gezondheids- en imagoschade. Indiener verzoekt om het aspect stikstof zorgvuldig mee te wegen in beoordeling van de alternatieven.	Het aspect stikstof wordt, zoals door indiener gevraagd, beschreven en beoordeeld in het planMER. Defensie heeft geen uitzonderingspositie ten aanzien van stikstofemissies en dient zich aan geldende wet- en regelgeving te houden. Daarom wordt het aspect van stikstof zorgvuldig in de besluitvorming van het kabinet meegewogen. Evenals de mogelijkheden om bij defensieactiviteiten extra natuurontwikkeling mee die kunnen helpen bij stikstof.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1550	Indiener vreest dat activiteiten de woningbouw bemoeilijkt.	Het is mogelijk dat defensieactiviteiten op sommige van de te onderzoeken locaties woningbouw lastiger maken. Waar dit speelt, wordt dit inzichtelijk gemaakt in het planMER, zodat het kabinet een gewogen besluit kan nemen over deze belangen, waarbij zienswijzen en de uitkomsten van de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincies worden betrokken.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1551	Indiener vraagt aandacht voor de toename van stikstofdepositie door militaire oefeningen, en vraagt natuurwetgeving t.a.v. hoogtebeperking voor laagvliegen mee te nemen in de afweging.	Het effect van laagvliegen op Natura 2000-gebieden wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt. Dat geldt voor zowel verzuring en vermesting door stikstofdepositie als andere verstoringsfactoren (zoals mechanische verstoring of geluidsverstoring). Deze door indiener gevraagde beslisinformatie is onderdeel van het beoordelingskader.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1552	Indiener vraagt aandacht te besteden in het planMER aan verlies van leefgebied voor flora en fauna, en een voorstel te doen voor compensatie.	Defensie heeft begrip voor het standpunt en de zorg van de indiener. Het kabinet weegt in deze fase de door de indiener genoemde belangen ook mee in een besluit over het voorkeurslocatie. Daarbij worden zienswijzen en de uitkomsten van de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincies betrokken. Indien nodig zal er ook een Passende Beoordeling worden opgesteld. Na het besluit voor een voorkeurslocatie zal voor die locaties een nadere uitwerking plaatsvinden. Dit gebeurt onder andere via een projectMER, ontwerpend onderzoek en sessie met de regio. Indien daaruit blijkt dat mitigatie of eventueel compensatie nodig is, zal dat dan ook worden bekeken.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1553	Indiener vraagt naar de mogelijkheden om samen te werken op het gebied van water- en natuurbeheer.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom deel te nemen aan de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Daar horen natuurbeschermende organisaties zeker bij. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Defensie hecht waarde aan een goed water- en natuurbeheer en zet graag het gesprek met natuurbeschermende organisaties voort om in gezamenlijkheid de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1554	Indiener pleit ervoor nieuwe ontwikkelingen natuurinclusief, water- en biodiversiteitspositief te ontwikkelen en beheren.	Defensie hecht waarde aan natuurinclusief en water- en biodiversiteitspositief ontwikkelen. De exacte wijze waarop Defensie toekomstige terreinen ontwikkeld is nog niet bekend en is geen onderdeel van dit planMER. Eerst kiest het kabinet een voorkeursalternatief uit alle activiteiten en locatiealternatieven. Het voorkeursalternatieven wordt vervolgens verder uitgewerkt via onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en sessie met de regio. In deze fase wordt meer in detail gekeken naar de wijze waarop het project wordt gerealiseerd in combinatie met omgevingsfactoren als water, bodem en natuur.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1555	Indieners uiten bezwaar tegen de uitbreiding van defensieactiviteiten waaronder het laagvliegen vanwege effect op dieren en vee, waaronder (weide)vogels als de wespandief en paarden. Deze effecten moeten meegenomen worden in de onderzoeken en mogelijk gecompenseerd.	In het planMER wordt aanvullend inzicht verschaft in het effect op dieren en vee. Het gaat hierbij analyses over aantallen veehouderijen/ paardenhouderijen in totaal, niet op individueel niveau. De effecten op beschermde soorten, waaronder weidevogels, was al onderdeel van het beoordelingskader	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1556	Indiener uit bezwaar tegen extra laagvliegen en andere natuurverstorende activiteiten in Nederland en verwijst naar mogelijkheden in het buitenland.	In de bijlage bij de Notitie Reikwijdte en Detailniveau is voor de verschillende ruimtevragen met bovenregionale behoefte uitgewerkt in hoeverre dit een functionele behoefte in Nederland is, of dat deze ook in het buitenland kan worden ingevuld. Defensie doet al veel oefeningen in het buitenland. De activiteiten die nu worden voorgesteld zijn minimaal nodig om de geoefendheid van de krijgsmacht in Nederland op peil te houden. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1557	Indiener verzoekt om in de afweging van locaties een verslechteringsverbod en verbeterdoelstellingen mee te nemen, en in de passende beoordeling ook de cumulatieve effecten mee te nemen met het oog op overtreding van de natuurwetgeving, op basis van de maximale gevolgen op instandhoudingsdoelen van Natura2000-gebieden.	In het planMER en passende beoordeling wordt voorzien in de door indiener gevraagde informatie. Locatiealternatieven met effecten op Natura 2000 worden voor alle relevante verstoringsfactoren onderzocht.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1558	Indieners verzoeken dat de referentiesituatie o.b.v. reeds afgegeven natuur- en milieuvergunningen wordt toegevoegd als onderbouwing omdat er nu nog geen duidelijk beeld bestaat voor de indieners van de huidige milieueffecten.	In het planMER wordt de referentiesituatie op hoofdlijnen, passend bij het detailniveau van de effectbeoordeling, inzichtelijk gemaakt. Daarbij worden de huidige activiteiten op natuurterreinen ook beschreven. De milieu- en natuurvergunningen zelf worden niet exact in deze planMER inzichtelijk gemaakt, maar relevante informatie uit de	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		vergunningen wordt wel betrokken bij de effectbeschrijving. Op deze manier ontstaat er een duidelijk beeld van de huidige en toekomstige effecten.			
1559	Indiener uit bezwaar tegen vliegtuigbewegingen in de buurt van Natura2000 gebieden mede in verband met de identiteit van deze gebieden. Daarnaast vraagt indiener om tijdig bekend te maken of een omgevingsvergunning in relatie tot Natura2000 verleend kan worden en breng daarbij de referentiesituatie in beeld.	In het planMER worden de gevolgen van vliegbewegingen op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. Daarbij worden de huidige activiteiten beschreven. Op deze manier ontstaat er een duidelijk beeld van de huidige en toekomstige effecten. Het stikstofeffect wordt ook inzichtelijk gemaakt. Het verlenen van vergunningen gebeurt in een latere fase. Nu staat de keuze voor een voorkeursalternatief centraal. Als er een voorkeursalternatief door het kabinet is gekozen, wordt dat alternatief verder en meer in detail uitgewerkt via onder andere een projectMER en eventueel aangevuld met ontwerpend onderzoek en sessies met de regio. Op basis van die uitwerking en detailinformatie kan een vergunning worden aangevraagd. Het aanvragen daarvan doorloopt de reguliere procedure die ook voorziet in tijdige bekendmaking van de aanvraag. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1560	Indiener uit bezwaar tegen militaire oefeningen in het kustgebied vanwege de natuurwaarde en stelt dat de kust van iedereen is. Indiener is tegen oorlog.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wil voorbereiden. Deze voorbereiding helpen ook om de kans op oorlog te verkleinen. In het planMER worden de effecten op natuur van activiteiten in de kustzone inzichtelijk gemaakt. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1561	Indiener uit zorg over behoud van de aarde en de dampkring.	Defensie dankt de indiener voor het delen van de zorg. Defensie maakt de effecten van de voorgenomen activiteiten voor luchtkwaliteit en stikstofdepositie inzichtelijk. Dit houdt relatie met het door indiener aangegeven belang van de dampkring.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1562	Indiener vraagt om meer aandacht voor reeën en wil daarover graag in gesprek met Defensie	Defensie maakt in het planMER inzichtelijk wat de te verwachten effecten op beschermde diersoorten zijn. Reeën zijn hier, wanneer relevant, onderdeel van.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1563	Indiener stelt dat ontwikkelingen aan de volgende eisen moet voldoen: de wettelijke kaders voor natuurbescherming, behoud van donkerte en stiltegebieden en werk natuurinclusief. Wanneer leefbaarheid of gezondheid toch wordt aangetast moet deze ruimhartig worden gecompenseerd.	Defensie is gebonden aan wet- en regelgeving rondom natuur, geluid en stiltegebieden. Indien een door het kabinet gekozen voorkeursalternatief negatieve effecten op natuurwaarden heeft, worden deze waarden conform wet- en regelgeving gecompenseerd. Het gekozen voorkeursalternatief wordt daarvoor verder en meer in detail uitgewerkt via onder andere een projectMER en eventueel aangevuld met ontwerpend onderzoek en sessies met de regio. Op basis van die uitwerking en detailinformatie kan goed bepaald worden welke mitigerende en compenserende maatregelen concreet genomen moeten/kunnen worden. Defensie onderschrijft het belang van natuurinclusief werken en bouwen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	algemeen
1564	Indiener verzoekt de beoordeling ook ten opzichte van de huidige situatie uit te voeren. Gaat ervan uit dat autonome ontwikkeling van natuurherstel en hydrologisch herstel op basis van feitelijke herstelmaatregelen en onderbouwd effect daarvan wordt beschreven. Daarnaast ziet indiener graag gespecificeerd hoe de impact van maatregelen voor klimaatadaptatie wordt ingeboekt.	In het planMER maakt Defensie, waar grote verschillen tussen de referentiesituatie en de huidige situatie bestaan, ook het effect ten opzichte van de huidige situatie in beeld. Eventuele klimaat- en herstelmaatregelen worden op hoofdlijnen betrokken bij het schetsen van de referentiesituatie, al zal voor veel van de natuurgebieden een vergelijking met de huidige situatie doelmatiger zijn. In hoeverre maatregelen effectief zijn is ook onderdeel van het vervolgproces na de keuze van het kabinet voor een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	algemeen
1565	Indiener verzoekt bij het beoordelen van stikstofdepositie de emissies uit de totale vluchten, dus niet alleen die beneden 900 meter, te betrekken.	De emissies die horen bij de starts en landingen, plus de vliegbewegingen die plaatsvinden onder de 3000 voet (914 meter) hoogte worden meegenomen in de stikstofdepositie effecten. Indien een vlucht boven deze hoogte plaatsvindt kan de locatie van de depositie niet goed bepaald worden met behulp van het model wat hiervoor voorgeschreven is. Daarom wordt dit deel van een vlucht niet meegenomen in de effectbeschrijving in het planMER. Dit is ook overeenkomstig de handreiking en adviezen die het RIVM hiervoor heeft afgegeven.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1566	Indiener vraagt aandacht voor het toekomstplan Lauwersmeer waarin natuurwaarden van belang zijn en wijst erop dat deze plannen door verschillende beleidsmakers omarmd zijn.	Defensie maakt in het planMER bij het NPRD inzichtelijk wat het effect is van de behoeften voor de natuurwaarden. Ook de natuurwaarden van het Lauwersmeer (met Natura 2000 status) zijn onderdeel van deze effectbeschrijvingen. Op basis van deze effectbeschrijvingen kan het kabinet een gewogen besluit nemen over activiteiten in dit gebied.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1567	Indiener vraagt aandacht voor de bijzondere bodemkenmerken en flora en fauna in het Peelgebied, en verzoekt de effecten daarop goed te onderzoeken.	Flora, fauna en bodemkenmerken/-gesteldheid zijn onderdeel van het beoordelingskader en worden inzichtelijk gemaakt voor behoeften die een relevant effect hebben op deze waarden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1568	Indiener geeft als boer aan in een stiltegebied te wonen in Brabant waarbij indiener gehouden is aan de regelgeving daarbij van toepassing.	Defensie is zich bewust van de wens voor een fijne en prettige leef- en woonomgeving. Eventuele effecten op stiltegebieden worden beschreven in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1569	Indiener wijst Defensie erop dat kansen voor natuurontwikkeling op defensie terrein juist liggen in de gebieden die naast huidige natuurgebieden liggen.	Defensie onderschrijft het belang van bufferzones rondom natuurgebieden. Bij de effectbeschrijving worden locatiealternatieven in deze gebieden (voor zover de alternatieven kansen bieden voor natuurkwaliteit) beschreven en gewaardeerd in het planMER. Daarnaast kijkt Defensie ook naar opties en mogelijkheden om de natuurwaarden in de omgeving van activiteiten verder te ondersteunen met extra natuurontwikkeling op Defensie terreinen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1570	Indiener wijst erop dat zweefvliegterreinen (net als defensie terreinen) prima natuurwaarden hebben.	Defensie onderschrijft de meerwaarde van Defensie terreinen voor natuurwaarden en toekomstige natuur en acht het aannemelijk dat dit ook voor zweefvliegterreinen geldt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1571	Indiener vraagt naar een verduidelijking van de door Defensie gehanteerde definitie van natuurgebieden. Indiener geeft ook aan de hoop te hebben dat het programma van Defensie rekening houdt met overgangsgebieden rond N2000. Specifiek wordt de wens benoemd terughoudend te zijn met het openen van vliegvelden rondom deze N2000 gebieden.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle alternatieven voor activiteiten en locaties. De effecten op natuur worden voor de verschillende alternatieven onderzocht. De term natuur(gebied) verwijst naar het Natuurnetwerk Nederland, Natura2000, beschermde soorten en biodiversiteit. Bij Natura 2000-gebieden worden alle relevante verstoringfactoren onderzocht, dus ook effecten die op kunnen treden als een locatie-alternatief buiten Natura 2000, gelegen is, maar wel effecten kan hebben.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie.			
1572	Indiener verzoekt om de wijze van natuurbeheer af te stemmen met de terreinbeheerders van omliggende gebieden.	Defensie hecht waarde aan een goed water- en natuurbeheer en zet graag het gesprek met natuurbeschermende organisaties voort om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1573	Indieners vrezen dat de uitbreiding van defensieactiviteiten leidt tot achteruitgang, aantasting, nadelige gevolgen van/voor de natuur (vogels, zeehonden planten, stilte etc.), in onder andere in de Flevolandse natuurgebieden, de Leusderheide het Waddengebied en de Veluwe.	Het is niet op voorhand uitgesloten dat enkele van de locatiealternatieven negatieve effecten kunnen hebben voor de natuurgebieden die de indiener noemt. Defensie maakt deze gevolgen in het planMER inzichtelijk, zodat het kabinet mede op basis van die onderzoeksresultaten en zienswijzen een gewogen besluit kan nemen over een voorkeurslocatie. Daarbij worden de belangen van natuurgebieden in de genoemde gebieden betrokken.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1574	Indiener acht Natura2000 gebieden geschikt voor militaire activiteiten zoals oefenterreinen en het vliegen met jachtvliegen, bij voorkeur in een gedifferentieerd terrein.	Defensie dankt de indiener voor het inzicht, en maakt in het planMER inzichtelijk welke effecten de voorgenomen activiteiten hebben op de Natura 2000-gebieden.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1575	Indiener verzoekt om activiteiten met trillingen en geluid met een natuurtoets te toetsen aan vigerende beheerplannen, en vroegtijdige inhoudelijke afstemming met de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit.	De effecten van activiteiten waarbij geluid vrijkomt voorzien in of nabij natuurgebieden worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Er wordt ook naar de effecten van trillingen gekeken. De afstemming met de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is voorzien in het proces. Uiteindelijk zal het kabinet (inclusief de ministers van IenW en LNV) een besluit nemen over de voorkeurslocaties.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1576	Indiener pleit voor binnenstedelijk oefenen omdat veel gevechten daar ook plaatsvinden, plus dat dit beter aansluit bij het geluidsniveau van de stad en de geluidscontouren daar. Daarnaast zijn meer functiecombinaties. En pleit voor alleen buiten steden oefenen als het niet anders kan.	Defensie oefent binnenstedelijk wanneer de oefening combineerbaar is in de openbare ruimte. Dat doet Defensie nu en blijft ze doen. De ruimtebehoeften in de NRD van het NPRD gaan over oefeningen die niet mogelijk zijn in binnenstedelijk gebied vanwege bijvoorbeeld het gebruik van groot of vliegend materieel en/of activiteiten met veiligheidsrisico's of geluidsproductie die niet passen in een gebied waar veel mensen heel dichtbij wonen. De wet- en regelgeving staat dat ook niet toe	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		en schrijft zoneringen en afstandsmarges voor. Die zijn niet in te passen in een stad.			
1577	Indiener vraagt om aandacht voor de toeristische functie die Vlieland ook heeft naast het oefenterrein, en vraagt daarnaast de mogelijke effecten op natuurdoelen voor natuurgebieden op en rondom de Waddenzee mee te nemen in de vergunningen	In deze fase worden nog geen vergunningen voor militaire activiteiten aangevraagd. Defensie maakt in het planMER wel de door indiener gevraagde beslisinformatie inzichtelijk: de effecten op toerisme/recreatie, natuur (waaronder de Waddenzee) worden beschreven in het planMER. Mede op basis deze onderzoeksresultaten, zienswijzen en de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Daarna wordt de gekozen locatie verder uitgewerkt met behulp van onder andere een projectMER. Op basis daarvan kan een project worden genomen waarvoor dan een vergunning zal worden aangevraagd.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1578	Indiener vraagt hoe de intensivering van de militaire activiteiten aansluit bij de natuurdoelen voor het Natuur Netwerk Nederland en de bossenstrategie van de provincies Noord-Brabant en Limburg.	In het planMER maakt Defensie inzichtelijk hoe de voorgenomen militaire activiteiten zich verhouden tot de natuurdoelen van het NNN. Deze informatie kan aanleiding geven om een voorkeurslocatie te kiezen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1579	Indiener vraagt om in het onderzoek naar de effecten op biodiversiteit, er aandacht voor te hebben dat verschillende defensie terreinen als natuurgebied functioneren.	Defensie is zich bewust van de rol van de huidige en toekomstige terreinen als natuurgebied. De aanwezigheid van natuurgebieden wordt daardoor ook betrokken bij de effectbeschrijving van de alternatieven in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1580	Indiener vraagt hoeveel CO2 "oorlogje voeren" de politiek kost	Defensie wil minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen, haar ecologische voetafdruk beperken en de negatieve effecten op de omgeving verminderen. Duurzaamheidsmaatregelen mogen echter ook niet de inzetbaarheid van de krijgsmacht belemmeren. Defensie maakt daarom in haar bedrijfsvoering keuzes gericht op duurzaamheid en operationele inzetbaarheid. In de Stand van Defensie en voorheen in het Defensie Jaarverslag rapporteert Defensie over de CO2-uitstoot van de organisatie. Met het NPRD bereidt Defensie zich voor op de veranderende situatie van vrede en veiligheid. Deze voorbereiding is er ook op gericht om een eventuele	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		oorlog te voorkomen. Defensie wil ook liever geen oorlog.			
1581	Indiener verzoekt defensie indicatief na te gaan of de vliegactiviteiten voldoen aan de luchtkwaliteitsnormen, algemene emissiegrenswaarden, de emissieplafonds voor SO ₂ , NO _x , VOS en NH ₃ en de Programmatische Aanpak Stikstof zoals die voor bedrijven en activiteiten op het Vlaams grondgebied van toepassing zouden zijn.	Hier wordt aandacht aan besteed in het planMER. De impact van de behoeften wordt in beeld gebracht tot waar significante effecten berekend worden. Als dit in het buitenland is, dan worden daar de effecten ook getoond. In het planMER wordt niet gekeken naar ozon, zwaveldioxide en koolmonoxide omdat dit voor Defensieactiviteiten beperkt relevante stoffen zijn	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1582	Indiener vraagt aandacht voor de impact van nieuw geplande activiteiten op de (water)vogelpopulatie in natuurgebied de Vliehors op Vlieland, vanwege het belang van het gebied voor trekvogels en de vogelpopulatie.	De door indiener geadresseerde beslisinformatie (vogels op en rondom Vliehors) wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER en kan daardoor door het kabinet betrokken worden bij een keuze over een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1583	Indiener wil extra aandacht voor de stikstofproblematiek op Vlieland	De stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden worden in het planMER inzichtelijk gemaakt; ook voor natuurgebieden op Vlieland. Daarbij wordt alleen naar de behoeften uit het NPRD gekeken en de overwaarden. Er wordt niet gekeken naar de algehele situatie van stikstof depositie op het eiland.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1584	Indiener verzoekt om in de MER in te gaan op de effecten van (combinaties van) activiteiten zoals een dirtstrip en vliegveld op unieke natuurwaarden en de ruimte daarvoor. Waarbij wordt opgemerkt dat de combinatie van functies niet ten koste mag gaan van de functie natuur.	Defensie begrijpt de geuite zorg en wil zo veel mogelijk voorkomen dat de kwaliteit van natuurgebieden minder wordt. Overeenkomstig de principes uit de NOVI moet afwenteling van effecten worden voorkomen in balans met het principe van zo veel mogelijk streven naar meervoudig ruimtegebruik. In het planMER wordt voor het voorkeursalternatief cumulatief inzichtelijk gemaakt wat de effecten zijn. Indien meerdere voorkeursalternatieven op één locatie landen, worden de effecten in gezamenlijkheid in beeld gebracht. Dat kan opnieuw aanleiding geven tot het anders vormgeven van het totale voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1585	Indiener vraagt aandacht voor het belang van rust en stilte op de Veluwe, en uit zorgen over effect van ontwikkelingen op landschappelijke, cultuurhistorische, archeologische en natuurwaarden (o.a. beschermde status rijksmonument Fliegerhorst Deelen).	De door indiener genoemde aspecten (rust en stilte) zijn, net als de landschappelijke, cultuurhistorische, archeologische en natuurwaarden wezenlijke kernkwaliteiten van de Veluwe. Defensie onderschrijft dit belang en maakt de gevolgen van de locatie-alternatieven voor deze kernkwaliteiten inzichtelijk (o.a. de rijks monumentale status van Fliegerhorst Deelen). Op basis van	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		die inzichten kan het kabinet een gewogen besluit nemen over activiteiten op de Veluwe.			
1586	Indiener verzoekt dat rekening wordt gehouden met de kernwaarde donkerte bij het Nationaal park Lauwersmeer, welke de status van Dark Sky Park heeft.	In het planMER maakt Defensie op hoofdlijnen inzichtelijk wat de effecten van een oefenterrein op de lichtsituatie in het Lauwersmeer zijn. Het kabinet kan dit betrekken bij de keuze van een voorkeursalternatief.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1587	Indiener verzoekt in de uitwerking mee te nemen hoe activiteiten zich verhouden tot Beheersverordening 2014 en (ontwerp)Bestemmingsplan Eemshaven.	Een planMER onderzoekt niet (exact) hoe de voorgenoemde activiteiten passen binnen vigerende wet- en regelgeving, maar onderzoekt de effecten van alternatieven. Op basis daarvan komt er beslisinformatie beschikbaar die eenieder kan gebruiken voor het in de zienswijze gevraagd doel. De relevante effecten worden opgenomen in het planMER, op basis waarvan het kabinet een gewogen besluit kan nemen. De verdere uitvoering van het NPRD kan aanleiding geven voor bijstelling van afspraken en plannen. Indien er door het kabinetsbesluit er een spanning met de beheersverordening en/of overlap met het genoemde bestemmingsplan ontstaat, zal Defensie dit bespreken in de bestuurlijke overleggen in de regio.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1588	Indiener vraagt Defensie de natuurwetgeving in acht te nemen en een inventarisatie te maken van de maximale gevolgen op de Natura 2000 doelstellingen.	In het planMER worden de gevolgen van locatie-specifieke behoeften op Natura 2000-gebieden op hoofdlijnen inzichtelijk gemaakt. In een vervolgpprocedure (waaronder projectMER) wordt concreter inzichtelijk gemaakt wat het effect is.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1589	Indiener verzoekt om naast de absolute bijdrage, ook de huidige en toekomstige cumulatieve depositie van stikstof inzichtelijk te maken ten opzichte van de kritische depositiewaarde in het onderzoek en de beoordeling.	Uitgangspunt in dit planMER is dat voor alle in de NRD genoemde activiteiten stikstofberekeningen uitgevoerd worden. Deze zijn gericht op het mogelijk maken van een keuze tussen alternatieven. Er worden geen stikstofberekeningen voor andere activiteiten buiten het NPRD uitgevoerd. Stikstof berekeningen worden overeenkomstig de handreikingen van het RIVM alleen per opgave gedaan, omdat het per opgave gaat om wel of niet de toename van de depositie.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1590	Indiener verzoekt om inzicht in de soorten en habitattypen, en in de mate van uniekheid van het voorkomen van alle N2000 gebieden in Nederland.	Het planMER onderzoekt de effecten van de behoeften op de verschillende soorten en habitattypen in het Natura 2000-netwerk. Het inzichtelijk maken van deze unieke waarden (van alle Natura 2000-gebieden) is al in andere trajecten gebeurd, en heeft bijvoorbeeld tot natuurdoelanalyses geleid.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1591	Indiener vraagt om gedetailleerde berekening van de toename van stikstof en fijnstof.	Voor de relevante behoeften (bijvoorbeeld het vergroten van de jachtvliegtuigcapaciteit) worden berekeningen naar het effect op de luchtkwaliteit uitgevoerd in het kader van het planMER. Uitgangspunt in dit planMER is dat voor alle in de NRD genoemde activiteiten stikstofberekeningen uitgevoerd worden. Deze zijn gericht op het mogelijk maken van een keuze tussen alternatieven. Stikstof berekeningen worden overeenkomstig de handreikingen en richtlijnen van het RIVM uitgevoerd.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1592	Indiener verzoekt natuurplannen mee te nemen bij weging van alternatieven.	In het planMER wordt het natuurbelang beschreven en beoordeeld. De weging van aspecten is onderdeel van het kabinetsbesluit over voorkeurslocaties.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1593	Indiener verzoekt om natuurdoelanalyses te gebruiken voor het zorgvuldig doorlopen van de procedure.	De natuurdoelanalyses van de provincies worden waar relevant betrokken bij de effectbeoordelingen. Defensie hecht veel waarde aan het zorgvuldig doorlopen van de (ruimtelijke) procedures en een brede beschikbaarheid van data op basis waarvan het kabinet tot een voorkeursalternatief komt. Om die reden wordt al bij het NPRD met een planMER een bovenregionale afweging gemaakt. Zo wordt de stapsgewijze besluitvorming van nationaal keuzes naar lokaal inpassing telkens met de bijbehorende (detail)informatie gevoed.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1594	Indiener stelt dat de stikstofberekeningen niet alleen voor nieuwe activiteiten moeten worden uitgevoerd, maar ook voor activiteiten waarvoor nog geen natuurvergunning is afgegeven.	Uitgangspunt in dit planMER is dat voor alle in de NRD genoemde activiteiten stikstofberekeningen uitgevoerd worden. Deze zijn gericht op het mogelijk maken van een keuze tussen alternatieven. Stikstofberekeningen voor het verlenen van vergunningen zijn geen onderdeel van deze fase omdat er naar de plansituatie en toename uit NPRD wordt gekeken. Ook worden er geen stikstofberekeningen voor andere activiteiten buiten het NPRD uitgevoerd. Stikstof berekeningen worden overeenkomstig de handreikingen van het RIVM alleen per opgave gedaan, omdat het per	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

		opgave gaat om wel of niet de toename van de depositie.			
1595	Indiener verzoekt om de reikwijdte te duiden van het onderzoek op het gebied van natuur, en pleit voor een breed onderzoek naar effecten op biodiversiteit en dierenwelzijn.	De door de indiener gevraagde informatie (natuur, biodiversiteit en diersoorten (inclusief beschermde soorten) worden door Defensie in het planMER inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1596	Indiener vraagt om nadere duiding van de term natuurinclusief beheren en hoe emissies (zoals geluid, trillingen en stikstof) zich verhouden tot natuurinclusief beheer.	Defensie werkt actief mee aan natuurbehoud op Defensieterreinen en natuurontwikkeling als meekoppelkans bij uitbreidingen. Zo houdt Defensie bijvoorbeeld in de bedrijfsrichtlijnen rekening met de natuur. Ecologen in dienst van Defensie brengen in kaart welke flora en fauna waar voorkomt. In het planMER worden de effecten van de voorgestelde activiteiten op de natuur en omgeving beschreven. Op die manier ontstaat er inzicht in hoe de activiteiten bijdragen of impact hebben op natuurdoelen en -ontwikkelingen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1597	Indiener stelt dat het aspect stikstof secuur en juridisch juist moet worden betrokken in de weging van alternatieven.	Defensie moet zich, net als alle andere ruimtevragers in Nederland, houden aan wet- en regelgeving. Daarnaast volgt Defensie ook de richtlijnen en handreikingen die ook andere ruimtevragers moeten volgen voor het berekenen van de stikstofdepositie. Voor de weging van alternatieven wordt in deze fase inzichtelijk gemaakt waar de stikstofknelpunten het grootst zijn. Mede op basis van die inzichten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief de impact op natuurgebieden goed meewegen, naast de andere effecten op de omgeving. De exacte juridische inpassing van stikstofemissies volgt in de fase daarna, wanneer het gekozen alternatief verder wordt uitgewerkt via onder andere een projectMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1598	Indiener vraagt om de invloed van ruimtevragende activiteiten op de officieel aangewezen stiltegebieden uit het provinciale beleid toe te voegen als onderzoeksvraag, onder andere in de factsheets.	De geluidseffecten van defensieactiviteiten op stiltegebieden (als gedefinieerd in provinciaal beleid) worden onderzocht in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1599	Indiener vraagt het natuurbelang mee te nemen conform wettelijke eisen en nationaal programma landelijk gebied.	Het natuurbelang wordt in het planMER meegenomen. In deze fase worden de verschillen tussen de alternatieven onderzocht. Mede op basis van die inzichten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief de impact op natuurgebieden goed meewegen, naast de andere effecten op de omgeving. De exacte inpassing en juridisch bindende besluitvorming volgt in de fase daarna, wanneer het gekozen alternatief verder wordt uitgewerkt via onder andere een projectMER. de keuze voor een voorkeursalternatief wordt mede in afstemming met het ministerie van LNV gemaakt. Op deze manier is een goede afstemming met het beleid uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied gebord.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1600	Indiener verzoekt om de effecten op de natuur van activiteiten op diverse locaties (onder meer springterreinen, oefengebieden, helikopterlandingsplaatsen) in het planMER te onderzoeken.	De effecten op natuur zijn voor de genoemde behoeften (en locaties) zijn onderdeel van het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1601	Indiener verzoekt de effecten in beeld te brengen van de ingebruikname en uitbreiding van de defensieactiviteiten geen significante negatieve effecten heeft op Natura 2000-gebied Laurabossen en de verbindingsfunctie daarvan. Indiener uit de zorg dat de ecologische verbinding tussen natuurgebieden in kwaliteit achteruitgaat.	Defensie begrijpt de zorg en wil zo veel mogelijk voorkomen dat de kwaliteit van natuurgebieden en de verbindingen daar tussen in kwaliteit achteruit gaan. In het planMER en de passende beoordeling worden de effecten van de behoeften op Natura 2000-gebieden inzichtelijk gemaakt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1602	Indiener vraagt aandacht voor (milieu)effect van kazernes en activiteiten op foerageergebieden voor vogels in o.a. de Biesbosch.	De effecten van een kazerne of activiteit op aanwezige beschermde diersoorten worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. Daarbij wordt naar aangewezen natuurgebieden in heel Nederland gekeken; inclusief de Biesbosch voor de relevante alternatieven.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1603	Indiener verzoekt om compenserende/mitigerende maatregelen voor natuur nader uit te werken, en natuur niet als nieuwe ruimtevragers te beschouwen.	In deze fase worden de effecten van de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis van die inzichten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief de impact op natuurgebieden goed meewegen, naast de andere effecten op de omgeving. De exacte juridische inpassing volgt in de fase daarna, wanneer het gekozen alternatief verder wordt uitgewerkt via onder andere een projectMER. Eventuele compensatie of mitigatie worden dan opgepakt en uitgewerkt.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1604	Indieners wijzen erop dat in het onderzoek naar locaties de effecten op natuur expliciet meegenomen dienen te worden. Indieners vragen hierbij rekening te houden met opgestelde natuurvisies, ecologische hoofdstructuren, maar ook met de effecten van de geplande groei van activiteiten op dierenwelzijn in de landbouw, op stiltegebieden en herstel van natura 2000 gebieden (irt het Programma Aanpak Stikstof). Een voorbeeld van een gebied dat hierin benoemt wordt, is de Peel.	De door indiener gevraagde beslisinformatie over natuur (NNN, veehouderijen, stiltegebieden en Natura 2000-gebieden) wordt in het planMER inzichtelijk gemaakt. Daarmee wordt het natuurbelang volwaardig in deze fase in beeld gebracht. Mede op basis van die onderzoeksresultaten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief de impact op natuurgebieden goed meewegen, naast de andere effecten op de omgeving. Daarbij worden ook de nationale beleidsvisies en de natuurdoelanalyses van de provincies, waar relevant, betrokken bij de effectbeoordelingen.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1605	Indieners geven aan dat de toename van stikstof bepaald moet worden voor alle natura2000 gebieden (met het model Aerius) - en deze stikstofdepositie onderdeel te laten zijn van de beoordeling - waarbij rekening gehouden moet worden met alle mogelijke bronnen. Wanneer blijkt dat er een toename zal zijn, moet volgens indieners uitgewerkt worden hoe dit gecompenseerd zal worden. Onzekerheden over berekeningen en dergelijken moeten meegenomen worden in onderbouwing van rapportage.	Stikstofberekeningen zijn voorzien in het planMER. Doel van deze berekeningen is om een vergelijking te kunnen maken tussen de verschillende alternatieven, zodat het kabinet een gewogen keuze kan maken over een voorkeursalternatief. Eventuele compensatie en mitigatie is onderdeel van het vervolgtraject na de keuze voor een voorkeursalternatief. Daarvoor zal onder andere een projectMER worden opgesteld. Tegelijkertijd zal al in de huidige fase met het planMER duidelijkheid ontstaan over de haalbaarheid van de inpassing. De uitgangspunten voor deze berekeningen worden opgenomen in het planMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1606	Indiener vraagt hoe geborgd wordt dat extra militaire activiteiten in het Veluwegebied het halen van de gestelde Natura2000-doelen niet onmogelijk maken.	In het planMER wordt niet getoetst aan de normen van het Natura 2000-regime, maar wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten van de voorgenomen activiteiten op de natuurwaarden op Natura 2000-gebieden (waaronder de Veluwe) zijn. Op basis van die inzichten kan het kabinet bij haar keuze de impact op Natura 2000 gebieden meewegen, naast de andere effecten op de omgeving. Mocht het kabinet een keuze maken voor een locatie in een Natura 2000-gebied, zal in een vervolgfase met een onder andere een projectMER inzichtelijk gemaakt worden hoe de activiteit exact ingepast kan worden in Natura 2000. In deze fase wordt ook gekeken naar de mate waarin de doelstellingen voor een bepaald gebieden nog steeds gehaald kunnen worden. Daarbij kunnen mitigatie en compensatie ook aan de orde zijn.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

1607	Indieners vragen aandacht voor diersoorten die niet alleen voorkomen binnen natuurgebieden, vanwege cumulatie met bijvoorbeeld windmolens, en verzoekt versterking van de habitat als criterium op te nemen in de beoordeling.	De beoordeling van natuurwaarden is breder ingestoken in het MER dan uitsluitend versterking van de habitat. In het planMER wordt voor de relevante soorten vastgesteld welke versterkingsfactoren relevant zijn, en wordt vervolgens onderzocht wat het verwachte effect is van deze versterkingsfactoren.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1608	Indiener stelt dat locatiealternatieven onderscheidend moeten zijn op het gebied van natuurwaarden, omdat anders geen afweging kan worden gemaakt op basis van dit element.	Defensie deelt de mening van de indiener. De insteek van de locatiealternatieven is dat deze alle 'hoeken van het speelveld' moeten beslaan. Nadrukkelijk onderdeel daarvan is dus het onderzoeken of er gebieden met verschillende natuurwaarden zijn, en/of op basis van een integraal onderzoek naar deze locaties, er een voorkeurslocatie mogelijk is.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1609	Indieners uiten zorgen over de eventuele uitbreiding van activiteiten van Defensie. De zorgen zijn gericht op het vasthouden aan de doelen uit de habitat- en vogelrichtlijn waarbij een verslechteringsverbod en verbeteringsdoelstelling meegenomen dient te worden. Indiener wil daarop dat in het planMER alle onderliggende vergunningen als referentiesituatie voor natuur- en milieuvergunning betrokken dienen te worden en dat daarnaast ook rustverstoringen van Natura2000-gebieden en NNN expliciet gemaakt moet worden. Daarnaast pleit indiener ervoor om ten minste alle genoemde effecten op natuur, zoals beschreven in de 'effectenindicator' soorten én -habitats' van alle ontwikkelingen te toetsen in het MER.	In het planMER wordt vergelijkend inzichtelijk gemaakt welke alternatieven voor activiteiten en locaties vanuit nationaal perspectief het beste scoren voor wat betreft Natura2000. Daarbij wordt, zoals door indiener aangegeven, gebruik gemaakt van de effectenindicator en wordt vervolgens voor de relevante versterkingsfactoren beoordeeld wat de effecten zijn. In veel gevallen gaat het om nieuwe ruimte binnen Natura2000. De huidige milieuvergunningen bieden dan geen inzicht in het planeffect. De exacte juridische inpassing (en mitigatie en compensatie) wordt voor het gekozen alternatief verder uitgewerkt via onder andere een projectMER.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1610	Indiener stelt dat volgende punten onderdeel moeten zijn van het beoordelingskader; broedlocaties van kustvogels, voor niet-broedvogels de slaapplekken, ruien rustgebieden, foerageergebieden en hoogwatervluchtplekken. Ook beschermde soorten, N2000 gebieden en NNN, instandhoudingsdoelen en binnenlandse Delta gebieden. Daarnaast wordt de vraag gesteld waarom er gekozen wordt voor een referentiesituatie in 2040.	De door indiener gevraagde informatie over natuur is onderdeel van het planMER. In het planMER wordt het effect op beschermde soorten, Natura 2000-gebieden en NNN-gebieden inzichtelijk gemaakt. De referentiesituatie gaat voor het NPRD uit van 2040 en betreft de situatie waarin alle belangrijke trends zoals klimaatverandering en vastgesteld beleid met een concrete uitvoeringspraktijk (woningbouwontwikkeling, energietransitie) zijn opgenomen, maar de activiteiten van Defensie nog niet zijn aangepast naar een toekomstbeeld. Hiermee wordt de (ruimtelijke) druk vanuit de 'buitenwereld' op Defensie duidelijk zichtbaar.	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen
1611	Indiener stelt dat het belangrijk is dat de effecten van stikstof op de natuur volwaardig meegenomen wordt in de NRD, waarbij ook aandacht is voor cumulatieve ecologische effecten en effecten binnen buiten N2000 gebieden	De stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden worden in het planMER volwaardig inzichtelijk gemaakt (niet alleen voor de Natura 2000-gebieden Maaldrift en Biesbosch). In deze fase wordt onderzocht welk alternatief tot de	Natuur, landschap en cultureel erfgoed	Natuur	Algemeen

	(Maaldrift en Biesbosch is een voorbeeld). Ook dient daarbij aangegeven te worden hoe mitigatie of compensatie kan plaatsvinden.	minste stikstofeffecten leidt. Mede op basis van die inzichten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief de impact op natuurgebieden goed meewegen, naast de andere effecten op de omgeving. De exacte juridische inpassing (en mitigatie en compensatie) wordt voor het gekozen alternatief verder uitgewerkt via onder andere een projectMER.			
1612	Indiener stelt dat de ongekwantificeerde gewenste ruimte door Defensie ook door de vermelde uitgangs- en afwegingspunten als 'gebruik meerkoppelpkansen/synergievoorstellen' en 'Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies', op veel manieren ingevuld kan worden. Bij het laatste punt wordt aangegeven dat ook NOVI-documenten deze uitgangspunten hanteren. Hier gaat het echter niet over een groot en in tijd beperkt (infrastructureel) project, maar over de opbouw en inrichting van een dagelijkse grootschalig activiteiten. Dit brengt grotere belasting en overlast voor de omgeving met zich mee dan nu al het geval is. Daarom moet deze belasting evenredig over Nederland verspreid worden. Voorkomen moet worden dat een provincie als Groningen, die nationaal al onevenredig veel doet op landelijk onaantrekkelijke dossiers (asielproblematiek, gevolgen gaswinning ed.) ook hier een onevenredige belasting krijgt toegeschoven. Defensie lijkt op het tegendeel hiervan voor te sorteren met de doodoener 'dat er nou eenmaal veel ruimte is in het Noorden'.	In het planMER zitten alternatieven voor zowel de spreiding als de concentratie van activiteiten. Zo worden de verschillen in effecten in beeld gebracht voor de onderwerpen die de indiener inbrengt (belasting voor de leefomgeving). Mede op basis van die onderzoeksresultaten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief, de voor- en nadelen van spreiding en concentratie meewegen. In de NRD en het planMER is geen sprake van het voorsorteren op eventuele keuzes voor regio's.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1613	Indieners stellen dat door het woningtekort er veel bouwprojecten gepland zijn, wat op korte termijn kan leiden tot meer inwoners en wegverkeer in de regio. Brabant herbergt al twee derde van alle Nederlandse militaire luchtmachtbases en oefenterreinen. De indiener vindt dat uitbreidingen van (laag)vliegbevingen en helikopterlandingsplaatsen deze al drukke regio te zwaar belasten en onleefbaar maken.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Ook nieuwe woningbouwplannen, de synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen worden onderzocht. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1614	Indieners stellen dat het gebied onevenredig zwaar belast wordt en een gelijkmatige spreiding van luchtmachtbases en laagvlieggebieden over meerdere provincies zou leiden tot meer veiligheid en minder overlast. Indieners stellen dat als de helft	In het planMER zitten alternatieven voor zowel de spreiding als de concentratie van de activiteiten en locaties. Zo worden op basis van dit onderzoek de verschillen in effecten in beeld gebracht op de onderwerpen die de indiener inbrengt.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen

	van de helikopters wordt gestationeerd op vliegbasis Deelen of Soesterberg, worden deze gebieden beter bereikbaar en bruikbaar. Dit zou ook de risico's en schade bij eventuele aanslagen of calamiteiten verminderen.				
1615	Indiener heeft ernstige bedenkingen bij de wijze waarop nu een buitenproportioneel ruimtelijk beslag wordt gelegd op de omgeving. Indieners wijst daarbij op de mogelijke stapeling van functies, waaronder de toename van het gebruik van jachtvliegtuigen, laagvlieggebieden voor helikopters, extra helikopterlandplaatsen en een korte/smalle onverharde landingsbaan voor tactisch luchttransport.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie. In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben. Dit weegt mee in de locatiekeuze die het kabinet maakt mede op basis van deze onderzoeksresultaten.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1616	Indiener verzoekt vliegbasis de Peel niet te heropenen vanwege de al grote aanwezigheid van vliegverkeer boven Noord-Brabant en de geluidsoverlast die dit al geeft.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie. In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben. Dit weegt mee in de locatiekeuze die het kabinet maakt mede op basis van deze onderzoeksresultaten.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1617	Indiener stelt dat er cumulatie van geluidshinder door de aanvliegeroute van Volkel plaatsvindt.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie. In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben. Ook de cumulatie met Volkel wordt, waar relevant, daarin meegenomen. Dit weegt mee in de locatiekeuze die het kabinet maakt mede op basis van deze onderzoeksresultaten.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1618	Indiener stelt dat een spreiding van de overlast over heel Nederland, en zelfs Europa, noodzakelijk is voor de leefbaarheid voor inwoners van Langenboom. Verder vraagt indiener zich af of door de concentratie van oefenterreinen dit niet een gemakkelijker doelwit is voor de vijand.	Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiele zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed, door bijvoorbeeld zoveel als mogelijk gebruik te maken van simulatiemiddelen en veel oefeningen en trainingen in het buitenland uit te voeren. Oefenen in het echt in Nederland blijft noodzakelijk. Daarbij is alle overlast voorkomen niet altijd mogelijk. Het verschil in effecten voor de omgeving en veiligheid tussen spreiding en concentratie van activiteiten is onderdeel van het onderzoek in het planMER. Dit weegt mee in de locatiekeuze die het kabinet maakt mede op basis van deze onderzoeksresultaten.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen

1619	Indieners stellen dat vanwege bezuinigingen de vliegbasis Soesterberg in 2008 is gesloten. Daarmee zijn de helikopteractiviteiten geconcentreerd op vliegbasis in Gilze-Rijen, wat leidde tot een intensivering van de activiteiten. Het kabinet heeft hierbij destijds aangetekend dat de uitbreiding van het gebruik van vliegbasis Gilze-Rijen niet zal leiden tot een wijziging in de omvang van de geluidzone. Dit is eveneens bevestigd in een brief van de Minister van Defensie aan de Tweede Kamer. Nu de financiële middelen voor Defensie weer ruimte bieden worden de activiteiten vanuit de vliegbasis Gilze-Rijen mogelijk nog verder geïntensiveerd. Dit is ontoelaatbaar, gezien het effect wat de vliegbasis sinds 2008 al heeft op de directe omgeving. Het verzoek is daarbij om de extra ruimte met name te zoeken in de gebieden waar nu nog géén activiteiten van Defensie aanwezig zijn, waardoor de ruimte en overlast over heel Nederland evenrediger verdeeld wordt. De veiligheid is een nationaal belang, maar gezondheid zeker ook.	Defensie onderschrijft het belang van gezondheid en een goede leefomgeving. In het planMER zitten alternatieven voor zowel de spreiding als de concentratie van activiteiten. Zo worden de verschillen in effecten in beeld gebracht voor de onderwerpen die de indiener inbrengt (belasting voor de leefomgeving). Mede op basis van die onderzoeksresultaten kan het kabinet bij haar keuze voor een voorkeursalternatief, de voor- en nadelen van spreiding en concentratie meewegen. De uitvoering van het NPRD kan aanleiding geven voor bijstelling van afspraken die eerder zijn gemaakt. Indien dat aan de orde is, gaat Defensie dit bespreken met de regio en in bestuurlijke overleggen per provincie.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1620	Indiener vraagt of er militaire overlast plaats zal vinden in de vorm van straaljagers en helikopters.	In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven op de omgeving hebben. Daarvoor wordt onder andere onderzoek gedaan naar de geluidseffecten van jachtvliegtuigen en van helikopters en impact die dat op de omgeving kan hebben. Op basis van die onderzoeksresultaten kan de vraag van de indiener beantwoord worden.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1621	Indiener stelt dat een spreiding van de overlast over heel Nederland noodzakelijk is, denk aan de recent aangenomen spreidingswet voor de opvang van asielzoekers die dit mogelijk ook voor militaire activiteiten op landelijk niveau kan vaststellen.	In het proces van de NPRD kijkt Defensie zowel naar alternatieven voor het spreiden van haar activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afwegingen maken. Hiervoor is geen wettelijk kader nodig of vereist.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1622	Indieners stellen met name dat een spreiding van de overlast over heel Nederland noodzakelijk is en sommigen stellen daarbij dat er te weinig naar de Randstad wordt gekeken voor nader onderzoek.	In het NPRD-proces kijkt Defensie zowel naar alternatieven voor het spreiden van activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afwegingen maken. Alternatieven worden beschouwd op basis van beschikbare (fysieke) ruimte, deze ruimte komt in bepaalde delen van Nederland meer voor. Door de grote ruimtedruk in de Randstad is daar minder ruimte voor handen.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen

1623	Indieners stellen dat een spreiding van de overlast over heel Nederland (Randstad) en Europa noodzakelijk is, omdat de overlast in Noord-Brabant al oververtegenwoordigd is.	Veel van de activiteiten en oefeningen van Defensie worden al in het buitenland uitgevoerd. De alternatieven die in het proces van het NPRD worden bekeken, zijn activiteiten die minimaal in Nederland moeten plaatsvinden. Bijvoorbeeld om de operationele bekendheid en ervaring met Nederlands terrein te trainen. Binnen Nederland kijkt Defensie zowel naar alternatieven voor het spreiden van haar activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Mede op basis van het effectenonderzoek in het planMER zienswijzen, zal het kabinet een integrale afwegingen maken.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1624	Indiener stelt dat veel behoeften samenkomen op en rondom de Marnewaard en dit invloed heeft op de woon- en leefomgeving en vraagt zich af wat de gevolgen zijn van deze cumulatieve effecten.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie. In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben. Mede op basis van dit onderzoek weegt het kabinet dit mee in de locatiekeuze.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1625	Indiener geeft aan als belangenorganisatie de aangesloten clubs en verenigingen op te hebben geroepen om zelf te reageren op de NRD.	Defensie dankt de indiener voor de belangstelling in het NPRD en de ruimtevragen die Defensie in de NRD naar voren brengt. Aan betrokkenheid vanuit belangenorganisaties en de daarbij aangesloten clubs en verenigingen hecht Defensie waarde. Defensie vindt een transparant communicatie- en participatietraject richting de belanghebbenden belangrijk. Daarom organiseert Defensie participatiebijeenkomsten. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	algemeen
1626	Indiener stelt dat Defensie met "het zendstation" al een plek heeft in Zeewolde.	De specifieke ruimtevraag voor het versterken en concentreren van ondersteunende eenheden, waarvoor onder andere naar alternatieven in Zeewolde wordt gekeken, sluit niet aan bij de kenmerken van het zendstation. Het is daarom daar geen alternatief voor.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1627	Indiener stelt dat het NRD vanuit de defensieoptiek een unilaterale invulling van het luchtruim formuleert zonder toegang voor andere gebruikers. Dit levert volgens indiener (te) grote beperkingen, zowel qua grootte en hoogte, als in gebruik qua tijd.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener over de effecten van voorgenomen activiteiten op het luchtruim waarvan gebruik wordt gemaakt. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	algemeen

1628	Indieners stellen dat de omwoners van de vliegbasis Gilze-Rijen reeds te maken hebben met de gevolgen van meerdere (regionale) projecten die zijn gepland of reeds in uitvoering zijn. Daardoor zal de overlast als gevolg van extra verkeer toenemen net als bijbehorende negatieve effecten als geluids- en milieuoverlast.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie. Daarbij wordt ook gekeken naar de impact op vastgestelde en in procedure zijnde nieuwe bouwplannen. Deze effecten weegt het kabinet mee in de keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1629	Indieners stellen dat een spreiding van de overlast over heel Nederland noodzakelijk is, omdat dat in Zuid-Nederland/Noord-Brabant al oververtegenwoordigd is. Daarnaast stelt een indiener voor als criterium mee te nemen dat een locatiealternatief bijdraagt aan een meer uniforme spreiding van de overlast van defensieactiviteiten.	In het NPRD-proces kijkt Defensie zowel naar alternatieven voor het spreiden van activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afwegingen maken.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1630	Indiener stel dat doordat niet alle ontwikkelingen in één overzicht of kaart zijn opgenomen én een aantal van de ontwikkelingen geen deel uitmaakt van het NPRD en de NRD het onduidelijk blijft in welke mate stapeling van activiteiten plaatsvindt. Indiener verzoekt om in de vervolgfases duidelijkheid te verschaffen over alle bestaande én nieuwe activiteiten van Defensie per locatie op en rondom het grondgebied van indiener.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie. In het onderzoek wordt cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld. In de fase van het NPRD worden nu bestaande, nieuwe ruimtevragen weergegeven. Het is mogelijk dat er al bestaande sporen lopen en in de toekomst ook nog nieuwe behoeften ontstaan. In de gebiedsprocessen wordt de precieze betekenis voor een locatie verder inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1631	Indiener stelt vragen over de impact van militaire activiteiten, zoals helikopteroefeningen en schietoefeningen, op de burgerluchtvaart en de leefomgeving van inwoners, vooral in stiltegebieden. Ze vragen om een gecombineerde evaluatie van deze effecten, samen met andere luchtvaartactiviteiten, in samenwerking met de Minister van Infrastructuur en Waterstaat.	Defensie onderzoekt in het planMER de cumulatieve hinder op een locatie van de door de indiener genoemde activiteiten. Mede op basis van dit onderzoek wordt door het kabinet een voorkeursalternatief gekozen.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	Algemeen
1632	Indiener vraagt zich af waarom gekozen wordt voor meer gebieden i.p.v. het aanpassen van bestaande vergunningen als deze knellend zijn.	In het proces van de NPRD kijkt Defensie zowel naar benutten van nieuwe en reeds bestaande militaire terreinen. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER en de uitbreidingsmogelijkheden op deze terreinen zal het kabinet een integrale afwegingen maken.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	algemeen
1633	Indiener wil dat Defensie inzet op het upgraden van bestaande terreinen en materieel en niet op de uitbreiding en realisatie van nieuwe terreinen.	In het proces van de NPRD kijkt Defensie zowel naar het benutten van nieuwe en reeds bestaande terreinen en huidige en nieuwe materieel wat daar gebruikt kan worden. Op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afwegingen maken.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	algemeen

1634	Indiener vraagt zich af of er met nieuw defensiemateriaal niet ook nieuwe trainingsmogelijkheden ontstaan. Kan het zijn dat met nieuw materiaal minder ruimte nodig is?	Door nieuw defensiemateriaal kunnen aanvullende trainingsmogelijkheden ontstaan. Denk aan virtual reality (VR), simulatoren en geavanceerde computersystemen, stellen militairen in staat om realistische trainingservaringen op te doen zonder dat ze daadwerkelijk fysiek materiaal en of ruimte hoeven te gebruiken. Dit komt ten goede aan bijvoorbeeld de geluidsruimte. Hoewel nieuw defensiemateriaal, zoals simulatoren, waardevolle aanvullende trainingshulpmiddelen zijn, kunnen ze de werkelijkheid niet volledig vervangen vanwege beperkingen in sensatie, realisme, onvoorspelbaarheid, fysieke vaardigheden en psychologische belasting. Het is daarom essentieel om een gebalanceerde aanpak te hanteren die zowel simulatortraining als training in de echte omgeving bevat om de militairen effectief voor te bereiden op verschillende operationele scenario's.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	algemeen
1635	Indiener geeft aan dat het niet duidelijk is of in de NRD voldoende rekening gehouden wordt met mogelijke effecten op de luchthaven Rotterdam The Hague Airport, bijvoorbeeld vliegveiligheid en externe veiligheid. Indiener wil dat hier aandacht aan wordt besteed.	De impact op het gebruik van het luchtruim en de veiligheid op de grond voor de omgeving (externe veiligheid) zijn onderdeel van het planMER.	Overige reacties	Concentratie en grootschaligheid	algemeen
1636	Indiener uit bezwaar tegen een extra kazerne of munitieopslag in Zeewolde Oosterwold.	Defensie neemt kennis van de zienswijze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1637	Indiener geeft aan dat Flevoland bestemd is voor uitbreiding van wegen- en energie-infrastructuur en grootschalige woningbouw. Daar past een defensierrein niet bij.	Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling op de directe omgeving. Of een locatie al dan niet geschikt is, volgt uit het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1638	Indiener uit bezwaar tegen uitbreiding van Defensie in de gemeente Noordoostpolder.	Defensie neemt kennis van de zienswijze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1639	Indiener pleit voor het volgen van eenzelfde zorgvuldige procedure in de afweging van 44 locaties voor 'extra activiteiten' als is gehanteerd in het komen tot 13 beoogde locaties voor 'ruimtevrage met bovenregionale afweging'.	Defensie hanteert eveneens een zorgvuldige procedure voor de alternatieve locaties. Zowel de nationale zoekgebieden als de locatie specifieke behoeftes zullen worden beschouwd in een planMER. Gedetailleerder onderzoek vindt plaats nadat sprake is van een locatiekeuze.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

1640	Indieners vragen Defensie om zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande locaties en te kiezen voor inbreiding boven uitbreiding.	Defensie probeert zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande locaties. In het planMER wordt daarom zowel gekeken naar alternatieven op bestaande terreinen als naar uitbreidingen van bestaande terreinen of op nieuwe locaties. Daarmee wordt het verschil in effecten tussen inbreiden en uitbreiden in beeld gebracht. Op basis van deze onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken, kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1641	Indiener vraagt of Groningen, met de beleving te zijn gebruikt als wingewest, in het bijzonder kan worden ontzien.	In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben. Er wordt onder andere onderzoek gedaan naar de bodemsoort, bodemverontreiniging de impact van bodemdaling. Op basis van die onderzoeksresultaten, in combinaties met de regionale sociaal-maatschappelijke behoeftes (bijvoorbeeld werkgelegenheid) en kenmerken (denk aan beschikbare ruimte) zal het kabinet een integrale afweging maken.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1642	Indiener maakt zich zorgen over ernstig afbreuk aan het woon- en werkklimaat als gevolg van 16 verschillende items in de NPRD rondom vliegbasis Gilze Rijen. Ook ziet indiener bedreigingen voor de bedrijfsvoering en afbreuk aan ontwikkelingsmogelijkheden.	Defensie onderzoekt de impact van de alternatieven op de directe omgeving middels het planMER. Defensie probeert zo min mogelijk negatieve effecten te creëren op locaties waar zij mogelijk uitbreidt en/of komt. Daarom ziet Defensie het als belangrijke taak om actief betrokken te zijn met alle belanghebbenden. Defensie nodigt indiener uit om hierover bij de regiobijeenkomsten in gesprek te gaan.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1643	Indiener vindt dat er geen uitbreiding moet plaatsvinden, in het bijzonder niet in de gemeenten Maashorst, Oirschot, Eindhoven, Cranendonck en Waart en de gehele provincie Noord-Brabant vanwege geluidsoverlast, milieuschade, ontgroening aan het landschap, verkwisting van belastinggeld, luchtvervuiling en overlast voor burgers.	In het planMER wordt in beeld gebracht welke effecten de verschillende alternatieven hebben waaronder voor geluid, milieu, het landschap, luchtkwaliteit, ecologie en de impact op de omgeving. Op basis van dit effectenonderzoek zal het kabinet een integrale afweging maken.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1644	Indiener vraagt om compensatie/schadeloosstelling wegens de overlast voor omwonenden en de impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur en veiligheid en stelt dat een adequate klachtenafhandeling bijdraagt aan het lokale draagvlak.	In het planMER worden de effecten van onder andere geluid, natuur, luchtkwaliteit, veiligheid en de brede impact op de omgeving voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht in deze latere fase aanleiding blijken voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag hiervoor worden ingediend.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

1645	Indiener wijst op de mogelijkheid om reeds bestaande locaties van Defensie te gebruiken voor activiteiten.	In de NRD zijn selectiecriteria gebruikt om tot afgewogen locatie alternatieven te komen. Hierbij wordt gekeken naar de directe fysieke ruimte die noodzakelijk is voor de behoefte, maar ook zoneringen worden hierin meegenomen. De alternatieven die aan de selectiecriteria voldoen, worden in het planMER onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1646	Indiener vraagt of de behoeften van het Korps Commando Troepen (naar bv een schietbaan) gecombineerd kan worden met de behoeften van vliegbasis Woensdrecht.	Defensie dankt de indiener voor de suggestie. Defensie kijkt nadrukkelijk of behoeften gecombineerd kunnen worden (dubbel ruimtegebruik).	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1647	Indiener pleit ervoor dat ingezette en nieuwe ontwikkelingen rondom vliegbases worden benut als kans bij het creëren van milieuruimte.	Defensie kijkt in het planMER naar de effecten van alle redelijkerwijs te beschouwen alternatieven. De effecten op natuur worden voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Wel is door de aard van diverse Defensieterreinen nu al ruimte en synergie aanwezig tussen de activiteiten van Defensie en andere ruimtevragers, zoals natuurontwikkeling en energieopwekking/energieopslag. Ook voor toekomstige ontwikkelingen wordt deze synergie gezocht.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1648	Indiener pleit ervoor dat Defensie aansluit bij de gebiedsopgave van de GGA Brabantse Wal.	In het planMER wordt onder andere onderzoek gedaan naar de impact op natuur, landschap, (zoet)water, en cultureel erfgoed. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen. Indien er door het kabinetsbesluit een overlap met Groenblauwe Gebiedsaanpak Brabantse Wal ontstaat, zal Defensie dit bespreken in de bestuurlijke overleggen in de regio.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1649	Indiener geeft aan kansen te zien om de samenwerkingen in de toekomst uit te bouwen en de strategische meerwaarde van de luchthaven Twente Airport te benutten.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. De voormalige vliegbasis Twente en de huidige luchthaven Twente maakt deel uit van alternatieven voor verschillende behoeftes. Dit zijn locaties voor samenwerking met civiele luchthavens voor jachtvliegtuigen, het vliegen met drones en voor het oefenen van starts en landing op een dirt strip (een onverharde landingsbaan). Deze opties worden in het planMER worden onderzocht. Mede op basis van die onderzoeksresultaten en de nog te	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

		houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, zal het kabinet een voorkeursalternatief kiezen.			
1650	Indiener vraagt om bij het MER ook de ruimte te betrekken die vrij kan komen door het saneren, concentreren of verplaatsen van activiteiten naar minder kwetsbare locaties, zoals het verplaatsen van de defensie terreinen in en rond de duingebieden Meijndel en Berkheide naar Maaldrift en rond het TNO-complex in Den Haag.	Middels het planMER worden de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de alternatieve locaties, die zijn beschreven in de NRD, onderzocht. Uit het planMER zal geschiktheid van onderzochte locaties moeten blijken. De door de indiener voorgestelde verplaatsing maakt geen deel uit van het planMER.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1651	Indiener pleit voor het plaatsen van een oefenterrein op een plek waar niet teveel huizen moeten verdwijnen.	In het planMER wordt de impact van de verschillende alternatieven op de fysieke leefomgeving omgeving onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar het aantal woningen dat moet wijken voor een behoefte en de hinder voor bewoners van de omgeving.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1652	Indiener pleit ervoor dat Defensie stopt met oorlog voeren.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn. De veranderde veiligheidssituatie in de wereld maakt wel dat Defensie zich hier goed op wil voorbereiden. Mede om hiermee de kans een oorlog te verkleinen. Deze zienswijze wordt betrokken bij de integrale keuze van kabinet.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1653	Indiener uit steun wegens het nationaal belang en bepleit heropening voormalig militaire vliegbasis Twenthe.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. De voormalige vliegbasis Twenthe en de huidige luchthaven Twente maakt deel uit van alternatieven voor verschillende behoeftes. Dit zijn locaties voor samenwerking met civiele luchthavens voor jachtvliegtuigen, het vliegen met drones en voor het oefenen van starts en landing op een dirt strip (een onverharde landingsbaan). Deze opties worden in het planMER worden onderzocht. Mede op basis van die onderzoeksresultaten en de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, zal het kabinet een voorkeursalternatief kiezen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1654	Indiener vraagt om lokale gemeenschappen en gemeenten te betrekken en hierbij rekening te houden met lokale opgaven.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet het voorkeursalternatief vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

		participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
1655	Indiener vraagt om de drinkwaterbedrijven te betrekken bij het verdere onderzoek om inzicht te krijgen in de drinkwaterbeschikbaarheid.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De provincies, gemeenten, drinkwaterbedrijven en waterschappen worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. In het planMER wordt de impact op het grondwater (kwantitatief, kwalitatief) en impact op drinkwater onderzocht.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1656	Indiener geeft het belang van een communicatie- en participatieplan aan en wordt zelf graag betrokken in dit proces. Daarbij stelt de indiener dat dit proces dient bij te dragen aan lokaal draagvlak en dat collegiaal overleg met medeoverheden een rol zou moeten krijgen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1657	Indiener vraagt proactief en adequaat geïnformeerd te worden wanneer luchthaven Lelystad als zoeklocatie wordt toegevoegd.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. Indiener is van harte welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1658	Indiener wijst Defensie op de belofte die toenmalig minister Hennis deed in het Notaoverleg van 6 november 2013: de wettelijke geluidscontouren rondom vliegbasis Leeuwarden zouden (ook met de aanschaf van de F35) niet vergroot worden, zoals al sinds 1982 wordt beloofd. Indiener geeft tevens aan dat milieu-, natuur-, flora- en	Defensie realiseert zich dat er bestuurlijke afspraken zijn over o.a. de geluidcontouren van Vliegbasis Leeuwarden. Toch wordt in het planMER ook in beeld gebracht wat de effecten zijn als de extra vluchten (sorties genoemd) op alleen Leeuwarden en Volkel zouden plaatsvinden. Daarnaast wordt onderzocht wat die effecten zijn op de andere militaire	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

	faunaorganisaties zorgen hebben geuit over de gevolgen voor het milieu en klimaat.	vliegbases of een civiele luchthaven. Op die manier wordt beslisinformatie verzameld waarmee het kabinet een keuze kan maken voor een locatie. In het planMER worden de effecten op milieu en natuur onderzocht en in beeld gebracht.			
1659	Indiener wijst Defensie erop dat de ruimtebehoeften op vliegbasis Leeuwarden leiden tot meer geluidsbelasting, geurhinder en uitstoot van schadelijke stoffen.	In het het planMER wordt de impact van de verschillende alternatieven op de omgeving onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de effecten van geluidbelasting en leefbaarheid voor de omgeving.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1660	Indiener uit zorgen over de toenemende geluidsbelasting en pleit ervoor dat een AZC, wegens het trauma van mensen uit een oorlogsgebied, qua locatie en overlast mensonterend is.	In het planMER wordt de impact van defensieactiviteiten op de omgeving van verschillende alternatieven onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de effecten van geluidbelasting en leefbaarheid voor de omgeving. In geval van een AZC kan dit gaan om tijdelijke situaties die ook niet altijd worden bewoond door asielzoekers uit oorlogsgebieden. Mede op basis van de onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regio bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken, zal het kabinet een integrale afweging maken. Hierbij wordt ook het aspect van een naburig AZC wordt meegewogen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1661	Inspreker vraagt om bij de uitwerking van de plannen rekening te houden met de natuurwaarden en de gebiedsprocessen die hierover lopen, o.a. in Natura 2000-gebied Het Lauwersmeer, de Veluwe en de Veluwezoom en Het Broek.	Defensie onderzoekt in het planMER onder andere de effecten die defensieactiviteiten hebben op natuurgebieden, waaronder de Natura 2000 gebieden.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1662	Indiener pleit voor oefenterreinen in het buitenland.	Veel van de activiteiten en oefeningen van Defensie worden al in het buitenland uitgevoerd. De alternatieven die in het proces van het NPRD worden bekeken, zijn activiteiten die minimaal in Nederland moeten plaatsvinden. Bijvoorbeeld om operationele bekendheid en ervaring met Nederlands terrein te trainen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1663	Indiener geeft aan het thema woningbouw graag terug te zien in het beoordelingskader MER, aangezien de uitbreiding van Defensie woningbouw in de weg staat.	In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1664	De indiener vraagt om compensatie/schadeloosstelling wegens de overlast voor omwonenden en de impact op gezondheid, woningwaarde, bedrijven, leefbaarheid, natuur en veiligheid en stelt dat een adequate klachtenafhandeling bijdraagt aan het lokale draagvlak.	Op dit moment worden de effecten van mogelijke defensieactiviteiten op de alternatieve locaties onderzocht in een planMER. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de effecten op gezondheid, leefbaarheid, natuur en veiligheid. Mede op basis van dit onderzoek kiest het kabinet via een integrale benadering een voorkeursalternatief waarbij de impact op de omgeving en bewoners wordt meegewogen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

		Mocht hierna blijken dat schade of nadeel voor personen of bedrijven ontstaat, dan kan een aanvraag voor nadeelcompensatie worden ingediend. Defensie pakt zulke aanvragen vlot op mede om wat indiener schrijft over draagvlak.			
1665	Indieners constateren schuurpunten tussen het inpassen van nieuwe defensiebehoeften in dichtbevolkte gebieden of gebieden met een woningbouwopgave. Indieners pleiten voor oefenterreinen in dunbevolkte gebieden in Nederland. Indiener pleit er tevens voor om de behoeften en daarmee lasten nationaal meer te spreiden.	Defensie begrijpt dat er schuurpunten kunnen zijn of ontstaan tussen defensiebehoeften en dichtbevolkt gebied. Om die reden zoekt Defensie naar gebieden waar zo min mogelijk overlast en schuurpunten mogelijk zijn. Middels een planMER worden effecten van defensieactiviteiten op verschillende locaties onderzocht. Deze locaties zijn gebaseerd op de relatie tussen bestaand defensieterrein/capaciteit en de huidige behoeften.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1666	Indiener stelt dat een munitiedepot achter een dijk geen geschikte locatie is.	In de zoektocht naar nieuwe potentiële locaties voor munitiedepots komen veel vereisten kijken. De waterveiligheid van deze locaties is één van de aspecten die in het planMER onderzocht wordt. De ligging nabij een dijk is daarvoor relevant, maar de hoogteligging bijvoorbeeld ook.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1667	Indiener stelt dat het opofferen van geschikte en hoogwaardige grond voor landbouw onomkeerbare gevolgen heeft voor de productiemogelijkheden van voedsel.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten van de behoeften zijn voor de agrarische structuur. Daarbij wordt in elk geval het aantal agrarische bedrijven, de hoeveelheid agrarische grond en kwaliteit van de agrarische gronden inzichtelijk gemaakt. Op basis van deze informatie kan het kabinet een gewogen besluit nemen over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1668	Indiener geeft aan het gesprek aan te willen gaan over de impact op bestaande ruimtelijke plannen, waarbij hoogbouwopgaven in het bijzonder.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als één van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen, regiobijeenkomsten bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet een voorkeursalternatief vast in de Beleidsvisie NPRD. Indien defensieactiviteiten komen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

1669	Indiener uit bezwaar wegens impact op agrariërs, natuur en toerisme.	Defensie begrijpt dat er zorgen zijn over de impact van defensieactiviteiten. Daarom wordt er nu gekeken naar de mogelijke effecten van activiteiten op verschillende locaties door middel van een planMER. De impact op landbouw, natuur en recreatie wordt zo inzichtelijk gemaakt. De resultaten van het onderzoek zullen openbaar worden gemaakt en onderdeel vormen van de beslisinformatie op basis waarvan het kabinet een voorkeursalternatief kiest.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1670	Indiener vraagt welk grondgebied opgeofferd wordt en stelt dat Nationaal Park geen geschikte locatie is.	In het planMER wordt in meer detail inzichtelijk gemaakt welk (direct en indirect) gebied benodigd is voor het invullen van een behoefte. De gevolgen van de voorgenomen activiteit op zo'n locatie wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Mede op basis daarvan, zienswijzen en de nog te houden bestuurlijke gesprekken, kan het kabinet concluderen of Nationale Parken (vergeleken met andere locaties) geschikt zijn voor de Defensieactiviteit.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1671	Indiener uit bezwaar tegen de voorgenomen locatie vanwege geluidsoverlast, schade aan de gezondheid en veiligheid voor de omgeving.	Defensie onderzoekt de impact op de directe omgeving. Aspecten als geluid en een gezonde en veilige leefomgeving zijn onderdeel van het onderzoek. Defensie neemt kennis van de zienswijze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1672	Indiener vraagt in hoeverre er met de doorontwikkeling in Lauwersoog rekening wordt gehouden met de keuzes, sentimenten en zorgen van de bewoners.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet de voorkeursalternatief vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Belanghebbenden in de omgeving zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. Tijdens deze bijeenkomsten kunnen inwoners hun sentimenten en zorgen delen met Defensie. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

1673	Indiener pleit ervoor dat Marnewaard geen geschikte locatie is om defensieactiviteiten uit te bouwen.	Defensie begrijpt de zorgen. Met behulp van een planMER worden de effecten van defensieactiviteiten daarom nu onderzocht. Dit onderzoek moet uitwijzen of een locatie geschikt is. In het planMER worden de effecten van nieuwe en meer activiteiten in Marnewaard meegenomen. Op basis van deze onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken, kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1674	Indiener geeft aan wel open te staan voor intensivering van de reeds uitgevoerde oefeningen op Marnewaard (helikopterlandingen, verovering dorp), maar pleit ervoor dat explosieven, munitie en een landingsbaan elders plaats krijgen.	Middels een planMER wordt er gekeken naar de effecten van alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties. Aan de hand van dit onderzoek zal de geschiktheid van locaties voor verschillende defensieactiviteiten bekend worden. Uiteindelijk kiest het Kabinet via een integrale benadering, mede op basis van het planMER, een voorkeursalternatief.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1675	Indiener pleit ervoor om zowel de gezondheid en leefbaarheid van inwoners als de planologische beperkingen door de regionale opvolging van nationale opgaven mee te nemen in de afweging.	Defensie onderzoekt de impact op de directe omgeving. Aspecten als geluid en een gezonde en veilige leefomgeving zijn onderdeel van het onderzoek. Planologische beperkingen worden nader bepaald in een gedetailleerd onderzoek in onder andere een projectMER, wat plaatsvindt na de locatiekeuze.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1676	Indiener wijst Defensie erop dat militaire luchtvaart de civiele luchtvaart belemmert, terwijl Kempen Airport niet gesubsidieerd is en internationaal van groot belang is. Indiener geeft aan dat required navigation performance approach (RNP) en flight information service officer (FISO) verkeersleiding operationeel nodig zijn om dit veilig te faciliteren.	Defensie begrijpt de zorgen over de effecten van voorgenomen activiteiten op andere luchtruimgebruikers. Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Met name het intensieve civiele verkeer van en naar de luchthaven Eindhoven zorgt voor een complexe luchtruimstructuur. Deze structuur wordt verder gecompliceerd door het luchtruim van de Belgische militaire luchthaven Kleine-Brogel. Hierdoor zijn instrument flight rules (IFR) dag naderingen te complex om te faciliteren. Voor naderingen (RNP 21) buiten uniforme daglicht periode (UDP) verzorgt het Commando Luchtstrijdkrachten de approachbegeleiding.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1677	Indiener pleit ervoor dat de gemaakte afspraken met omwonenden, Defensie Helikopter Commando (DHC) en gemeenten en toezeggingen van de staatssecretaris gestand moeten blijven.	Om te transformeren naar een toekomstgerichte krijgsmacht investeert Defensie in haar mensen, het materieel en de faciliteiten waarvan zij gebruikmaken. In het NPRD-proces kijkt Defensie naar de opties en	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

		mogelijkheden voor de versterking van de militaire capaciteiten. Mede op basis van onderzoeken (zoals het planMER), maatschappelijke en bestuurlijke inbreng, zal het kabinet een integrale keuze maken. Het daarvoor voorkomen De keuze van het kabinet kan tot aanpassingen van bestaande situaties en afspraken leiden.			
1678	Indiener uit steun voor defensieactiviteiten in de Noordoostpolder wegens het nationaal belang.	Defensie dankt indiener voor de steun. Op dit moment wordt onderzocht wat de effecten van Defensie op verschillende locaties zijn. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensieactiviteiten. Defensie zal deze steun in de overweging tussen locaties meenemen. Uiteindelijk zal het Kabinet een integrale keuze voor een voorkeursalternatief maken.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1679	Indiener vraagt meer duidelijkheid over de plannen in Wezep en 't Harde.	De kazernes in Wezep en 't Harde zijn van groot belang voor de ondersteunende eenheden van de Landmacht, zoals de genie-eenheden en het Vuursteun Commando. Deze kazernes blijven in gebruik. Voor de kazernes in 't Harde geldt dat de grootste gebruiker - het Vuursteun Commando - de komende jaren versterkt wordt met extra mensen en materieel. Bovendien ziet het NPRD ook toe op intensiever gebruik van het nabijgelegen Artillerie Schietkamp (ASK).	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1680	Indiener vraagt wat de kans is dat vliegveld Soesterberg in de toekomst heropend zal worden door Defensie.	Vliegbasis Soesterberg is in 2008 permanent gesloten en opgeheven.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1681	Indiener vraagt of de behoefte impact heeft op het eigen woonadres in Laaghalerveen.	In het planMER worden de effecten op de (leef)omgeving van de uitbreiding van defensieactiviteiten onderzocht. Daarbij wordt ook inzichtelijk gemaakt hoeveel woningen in Laaghalerveen effecten kunnen ondervinden van die uitbreiding. De hinder op specifieke adressen wordt niet in het planMER aangegeven. Een gedetailleerd onderzoek vindt plaats nadat het kabinet voor een voorkeursalternatief heeft gekozen.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1682	Indiener vraagt om nadere informatie aangaande effecten op geluidsbelasting, verkeersintensiteit, natuur(herstel), bedrijvigheid, energietransitie, lucht-, water- en bodemkwaliteit, veiligheid, leefbaarheid, gezondheid en overige opgaven binnen de eigen gemeente en geeft aan zich zorgen te maken hierover.	In het planMER wordt in eerste instantie voor iedere behoefte inzichtelijk gemaakt welke effecten per behoefte optreden. Voor de interferentie met andere behoeften wordt onder het aspect 'geschiktheid voor militair gebruik' inzichtelijk gemaakt of deze activiteiten combineerbaar zijn in dit gebied. In de samenstelling van het voorkeursalternatief zal het kabinet rekening houden met deze	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen

		beslisinformatie. Vervolgens wordt bij de beoordeling van het voorkeursalternatief, indien nodig, een keuze gemaakt voor één van beide activiteiten op overlappende locaties.			
1683	Indiener vraagt om de ecologische, economische, cultuurhistorische en maatschappelijke waarde van Het Nationale Park De Hoge Veluwe én de belangen van Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe mee te nemen in de afwegingen.	Middels het planMER onderzoekt Defensie de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de alternatieve locaties. In dit onderzoek komt een breed scala aan onderwerpen die invloed hebben op de fysieke leefomgeving aan bod. Middels regio- en participatiebijeenkomsten tracht Defensie betrokkenen zoveel mogelijk mee te nemen in het proces. Uiteindelijk maakt het kabinet een integrale keuze voor een voorkeursalternatief. De effecten van behoeften op ecologische, cultuurhistorische en economisch/maatschappelijke waarden (door bijvoorbeeld impact op recreatie) worden inzichtelijk gemaakt. Deze aspecten zijn reeds onderdeel van het beoordelingskader. Voor behoeften waarvoor alternatieven onderzocht worden binnen het Nationale Park De Hoge Veluwe worden deze aspecten meegenomen in het onderzoek.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1684	Indiener vraagt om rekening te houden met de effecten op natuurwaarden van de verschillende behoeften in Noord-Nederland.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt wat de effecten van de locatiealternatieven zijn voor de verschillende natuurgebieden in Nederland, dus ook de gebieden in Noord-Nederland.	Overige reacties	gebiedskeuze en locatiekeuze	Algemeen
1685	Indieners willen concentratie op bestaande locaties van Defensie en geen nieuwe locaties ontwikkelen.	Defensie deelt de opvatting dat er zoveel mogelijk op bestaand defensie terrein gedaan dient te worden. Echter vraagt moderne oorlogsvoering om uitbreiding van de huidige defensiecapaciteit. Deze uitbreiding kan niet enkel op bestaand terrein plaatsvinden. Daarom zal er naast concentratie ook uitbreiding moeten plaatsvinden en zullen er nieuwe locaties moeten komen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1686	Indiener uit bezwaar tegen oorlog voeren. Stelt dat niemand dit wil en oorlog alleen een verdienmodel is.	Defensie deelt de opvatting dat er geen oorlog moet zijn. Maar de realiteit van de huidige verandering van vrede en veiligheid in de wereld maakt dat Nederland daar wel goed op voorbereid moet zijn. Daarbij is het doel van Defensie dat een goed voorbereide en parate krijgsmacht een toekomstig conflict kan voorkomen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1687	Indiener is tegen uitbreiding van Defensie in de Noordoostpolder en uit dat op vrede moet worden ingezet.	Defensie deelt de opvatting dat er op vrede moet worden ingezet. Om huidige dreigingen voor die vrede weerstand te bieden is uitbreiding van defensiecapaciteit noodzakelijk. Daarom worden momenteel verschillende locatie	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		onderzocht op geschiktheid voor defensieactiviteiten. Uiteindelijk zal het Kabinet een integrale keuze maken.			
1688	Indiener stelt voor om geen gebruik te maken van de Noordoostpolder. Daarbij wordt voorgesteld om Lelystad Airport hier wel geschikt voor te maken.	Lelystad Airport is in beeld in het planMER als te onderzoeken alternatief voor behoefte toename gebruik jachtvliegcapaciteit..	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1689	Indieners geven mee dat Zuid-Nederland, in bijzonder Noord-Brabant, nu al zwaar belast wordt door defensieactiviteiten en willen een evenwichtigere verdeling over het land.	Defensie begrijpt de vraag om evenwichtige verdeling van defensieactiviteiten in het land. Om uit te breiden zal Defensie ook rekening moeten houden met andere ruimtevragers en aansluiting op bestaand defensie terrein zodat eenheden zo efficiënt mogelijk en met de minste overlast kunnen oefenen. Defensie bespreekt haar behoeftes zowel interbestuurlijk als interdepartementaal. Uiteindelijk zal het Kabinet een integrale keuze maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1690	Indiener stelt dat er betere locatiealternatieven zijn zoals Zeeland, Limburg of Zeeuws Vlaanderen, omdat het minder dichtbevolkt is en er momenteel minder militaire activiteiten plaatsvinden.	In de NRD zijn alleen redelijkerwijs te beschouwen alternatieven in beeld gebracht. Voor activiteiten die gekoppeld zijn aan een start- en landingsplaats (vergroten capaciteit jachtvliegtuigen bijvoorbeeld) zijn uitsluitend bestaande luchthavens redelijkerwijs te beschouwen. Dat maakt voor die behoeften opties in Zeeland/Zeeuws-Vlaanderen niet meegenomen worden. Voor een nieuw laagvlieg oefengebied wordt ook een gebied onderzocht in de door indiener genoemde regio (Zeeland). Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken, zal het kabinet een integrale keuze maken voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1691	Indiener uit bezwaar tegen aanwijzing laagvlieggebied en helikopterlandingsplaats.	Defensie begrijpt het bezwaar tegen laagvlieg oefengebieden en helikopterlandingsplaatsen. Om zo efficiënt mogelijk te oefenen met helikopters zullen laagvlieggebieden in de buurt van helikopterlandingsplaatsen moeten zijn. In het planMER maakt Defensie inzichtelijk welke locaties de minste impact hebben op de leefomgeving. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, zienswijzen en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken, zal het kabinet een integrale keuze maken voor een voorkeursalternatief. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1692	Indiener wijst op de mogelijkheid voor uitbreiding van oefenterrein de Haar op het naastgelegen terrein van het Witterveld.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. In het planMER concretiseert Defensie de mogelijke uitbreidingsrichtingen voor het oefenterrein De Haar en maakt de impact van deze mogelijke uitbreiding (op hoofdlijnen) inzichtelijk. Hierbij wordt de mogelijkheid van het betrekken van het Witterveld bij het oefenterrein bekeken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1693	Indieners wijzen op mogelijkheid van Lelystad Airport voor militair gebruik.	Defensie dankt indiener voor de constructieve inbreng. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek..	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1694	Indiener wijst op Lelystad airport als mogelijke locatie.	Defensie dankt indiener voor de constructieve inbreng. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1695	Indieners geven aan dat de (eigen) bedrijfslocatie mogelijkheden biedt voor een munitiedepot. Daarbij stellen indieners alternatieven voor, zoals de haven van Kampen en de N50.	Defensie dankt indiener voor de constructieve inbreng.. De alternatieven in de NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1696	Indiener vraagt om de ruimtebehoefte voor energie-opwek voor een nieuwe kazerne bij Schaarsbergen of Deelen te verduidelijken en ziet mogelijkheden om samen te werken	De verplaatsing van de Oranje kazerne bij Schaarsbergen/Deelen volgt een eigen lokaal traject en is daardoor niet opgenomen in de NRD en is bijgevolg ook geen onderdeel van het planMER-onderzoek. Voor het eigenstandige traject in Schaarsbergen neemt Defensie graag kennis van de kansen die indiener ziet voor samenwerking ten aanzien van duurzame energieopwekking. Defensie nodigt indiener dan ook van harte uit om die kansen in dat traject in te brengen via het proces dat daar al voor loopt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1697	Indiener stelt een terrein of faciliteit ter beschikking om te oefenen in plaats van een nieuw terrein aan te wijzen.	Defensie dankt indiener voor de constructieve inbreng.. De alternatieven in de NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1698	Indiener vraagt om meer te investeren in alternatieve wijzen van trainen met als doel een reductie van fysieke vluchten en een evenredige afname van geluidsoverlast.	Defensie maakt al lange tijd gebruik van simulatiemiddelen voor bijvoorbeeld schieten, rijden en vliegen. Een deel van de opleiding en training kan met simulatiemiddelen heel goed worden uitgevoerd waarmee naast kostenbesparing ook de overlast voor de omgeving beperkt kan worden. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft			
1699	Indieners spreken wens uit om verder te investeren in gebruik van simulatoren en dit gebruik te intensiveren als vervanger voor fysieke vluchten.	Defensie maakt al lange tijd gebruik van simulatiemiddelen voor bijvoorbeeld schieten, rijden en vliegen. Een deel van de opleiding en training kan met simulatiemiddelen heel goed worden uitgevoerd waarmee naast kostenbesparing ook de overlast voor de omgeving beperkt kan worden. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1700	Indiener wijst op de mogelijkheid van zweefvliegveld Axel als oefenlocatie voor helikopters en als opslaglocatie.	Defensie dankt indiener voor de constructieve inbreng.. De alternatieven in de NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1701	Indiener vraagt om een toelichting waarom Defensie locaties overweegt beneden zeeniveau. En vraagt waarom landbouw moet wijken als er al zoveel defensielocaties zijn.	Waterveiligheid is onderdeel van de onderzoekopzet in het planMER. In dit onderdeel wordt o.a. inzichtelijk gemaakt wat de overstromingskans is op de verschillende locaties, en wat de gevolgen zijn van een eventuele overstroming (gelet op bijvoorbeeld hoogteligging t.o.v. NAP). De waterveiligheid is één van de thema's die het kabinet betreft bij het bepalen van de voorkeursalternatieven. Hetzelfde geldt voor de impact op landbouw. De uiteindelijke keuze voor een voorkeursalternatief voor Defensie ligt bij het kabinet.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1702	De indieners zijn tegen activiteiten in Flevoland. Dit gaat ten koste van boeren en goede landbouwgrond.	Op dit moment onderzoekt Defensie de effecten van alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties door middel van een planMER. Ruimtelijke effecten op bijvoorbeeld landbouwgrond worden in dit onderzoek meegenomen. Mede op basis van die onderzoeksresultaten zal het Kabinet een integrale keuze te maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1703	Indiener steunt de keuze om de vrijgemaakte en benodigde ruimte voor landbouw in de polder ruimschoots te benutten voor een nieuwe moderne landmachtkazerne, in combinatie met de uitbreidingsopties voor de luchtmacht in Volkel en Leeuwarden, en Den Helder en	Defensie dankt indiener voor steunbetuiging. Op dit moment wordt onderzocht wat de effecten zijn van de alternatieven voor defensieactiviteiten op de verschillende locaties zijn. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensieactiviteiten. Hierbij wordt	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

	wijst op zowel bestaande civiele als militaire gronden en terreinen voor het bouwen en de strategische spreiding van Defensie activiteiten is er sprake van risicospreiding en dat is strategisch opportuun.	ook gekeken naar zowel de voor- en nadelen van het concentreren als spreiding van activiteiten.			
1704	Indiener stelt dat geen defensieactiviteiten mogen komen op kostbare landbouwgrond.	Defensie begrijpt dat er meerdere ruimtelijke behoeftes in Nederland spelen en dat ruimte schaars is. Daarom voert Defensie integrale gesprekken met andere departementen, medeoverheden en overige betrokkenen, om verschillende ruimtelijke behoeftes in kaart te brengen en op elkaar af te stemmen. Ook voert Defensie een planMER onderzoek uit om de mogelijke effecten van defensieactiviteiten te onderzoeken en schuulpunten en koppelkansen in het zicht te brengen. Uiteindelijk kiest het kabinet integraal een voorkeursalternatief voor Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1705	Indiener merkt op het niet verstandig te vinden om locaties voor opslag van munitie bekend te maken.	Defensie wil in het NPRD-proces op een transparante wijze besluiten over nieuwe locaties voor munitieopslag. Daar hoort bij dat wordt aangegeven welke locaties daarvoor worden overwogen. Zo kunnen belanghebbende, omwonenden, gemeenten en provincies hun reacties daarop geven en zienswijzen inbrengen. Ook de huidige munitiemagazijncomplexen zijn publiekelijk bekend. Een goede beveiliging van deze complexen staat dit niet in de weg.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1706	Indiener geeft aan dat er een bestuurlijke kopgroep is gevormd die graag met Defensie in gesprek gaat over uitbreiding van activiteiten in een deel van Gelderland.	Via de nog te houden gebiedsbijeenkomsten en bestuurlijke overleggen gaat Defensie graag metindiener in gesprek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1707	Indieners willen geen uitbreiding van activiteiten in de buurt van Lauwersoog. Mensen komen hierheen voor de natuur en er vinden nu al veel defensieactiviteiten plaats.	Met het planMER onderzoekt Defensie de effecten van de alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties. Hierbij wordt onder andere gekeken naar opties in de buurt van het Lauwersoog, maar ook elders. Deze alternatieven worden op de effecten op recreatie en natuur beoordeeld. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, en maatschappelijke en bestuurlijke inbreng, zal het kabinet een integrale afweging maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1708	Indiener stelt dat Defensie haar eigen uitgangspunten voor democratische legitimatie en maatschappelijke participatie niet goed naleeft met een onoverzichtelijk proces.	Defensie hecht belang aan een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Dit proces is op hoofdlijnen beschreven in de NRD. Dat proces voert Defensie nu ook. De veiligheidssituatie is sinds 2019 snel veranderd. Daardoor is er voor de ruimtebehoefte van de	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		krijgsmacht een andere realiteit ontstaan en is het eerder in 2019 in gang gezette proces gericht op reactivering van De Peel stopgezet. In de NRD wordt deze wijziging toegelicht. Dit proces is ook in de bestuurlijke gesprekken besproken en toegelicht.			
1709	Indiener wijst op de mogelijkheid van hinderbeperking door nieuwe technologieën toe te passen.	Defensie moet tijdig kunnen inspelen op de kansen en mogelijkheden die ontwikkeling in de samenleving, technologie en wetenschap bieden om haar operationeel effect te verbeteren. Het verkennen en toepassen van nieuwe technologieën maakt hier onderdeel van uit en is onder andere verwoord in de Strategische Kennis- en Innovatieagenda van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1710	Indiener wil geen uitbreiding van activiteiten op vliegbasis Gilze Rijen.	In het NPRD-proces worden alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties op nationaal niveau tegen elkaar afgewogen. Daarbij wordt onder andere naar de vliegbasis Gilze Rijen gekeken. Mede op basis van het effecten onderzoek uit het planMER, en de diverse gebiedsbijeenkomsten en bestuurlijke overleggen zal het kabinet een integrale keuze maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1711	Indiener stelt dat er meer in het buitenland geoefend kan worden. En adviseert dat nationaal vooral naar de vitale infrastructuur moet worden gekeken; zowel op land als op zee.	Defensie oefent en traint al voor een groot deel in het buitenland. Niet alles kan in het buitenland. Ook daar is beperkt ruimte en voor het personeel is het daarnaast onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn. Het advies om te kijken naar vitale infrastructuur neemt Defensie mee in het onderzoek om te komen tot een keuze voor een voorkeursalternatief. Voor de Noordzee zijn de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Justitie en Veiligheid het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur gestart. Defensie werkt daar ook aan mee.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1712	Indiener bepleit het opheffen van het korps mariniers en hen te verdelen over diverse eenheden. Daarnaast stelt indiener dat een eenheid in Vlissingen gevestigd moet worden, zoals een uitgebreide marinebasis.	De toegevoegde waarde van het Korps Mariniers staat niet ter discussie en er zijn geen plannen om het Korps Mariniers samen te voegen met andere eenheden. Het korps Mariniers is gespecialiseerd in amfibische en speciale operaties en onderscheidt zich op verschillende vlakken van de vlootgebonden eenheden van de Koninklijke Marine en de eenheden van de Koninklijke Landmacht. Het vestigen van een uitgebreide marinebasis in Vlissingen maakt geen onderdeel uit van de ruimtelijke behoefte van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1713	Indiener wil een variant toegevoegd zien aan het onderzoek waarin meer in het buitenland geoefend wordt.	Veel van de activiteiten en oefeningen van Defensie worden al in het buitenland uitgevoerd. De alternatieven die in het proces van het NPRD worden bekeken, zijn activiteiten die minimaal in Nederland moeten plaatsvinden. Bijvoorbeeld om operationele bekendheid en ervaring met Nederlands terrein te trainen. Daarom worden er geen extra alternatieven voor het oefenen in het buitenland opgenomen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1714	Indiener wil proactief geïnformeerd worden wanneer de stationering van vliegtuigen of helikopters plaats krijgt op Lelystad Airport.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek. Defensie erkent daarbij het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Hiernaast is iedereen welkom om aan te sluiten bij de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data hiervan worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1715	Indiener vraagt om meer mogelijkheden voor informele participatie.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met de belanghebbenden. De provincies, gemeenten en burgers worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De participatiebijeenkomsten zijn bedoeld om laagdrempelig met elkaar in gesprek te gaan over de (mogelijke) plannen in de regio. De data hiervan worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1716	Indiener verzoekt om gezamenlijk overleg te voeren over de diverse ruimtelijke opgaven die in het buitengebied van de gemeente Oldebroek spelen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet het voorkeursalternatief vast in de beleidsvisie NPRD. Indien	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.			
1717	Indiener verzoekt om gezamenlijk overleg te voeren over de locatie Petten en Schagen-Oost.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De provincies, gemeenten en burgers worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet het voorkeursalternatief vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1718	Indiener wil graag dat een Meest Milieuvriendelijk Alternatief wordt toegevoegd, evenals het meenemen van Best Beschikbare Technieken (wettelijk en bovenwettelijk).	De alternatieve locaties uit de NRD worden kwantitatief onderzocht middels een planMER. Naast effecten op het milieu, onderzoekt Defensie ook andere mogelijke effecten op verschillende aspecten van de fysieke leefomgeving. Zo wordt inzichtelijk gemaakt welke alternatieven meer of minder impact op het milieu en de (leef)omgeving hebben. Defensie houdt zich aan de standaard kaders en procedures die gelden voor een planMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	algemeen
1719	Indiener vraagt welke fysieke ruimte eventueel vrijvalt en welke onbenutte milieuruimte voor eventuele saldering kan worden ingezet.	Het mogelijk vrijkomen van ruimte en ongebruikte milieuruimte volgt uit de huidige onderzoeken in het kader van het planMER en volgende fase in de procedure met onder andere een projectMER. De vraag kan hierdoor nu niet concreet beantwoord worden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	algemeen
1720	Indiener vraagt om naast het voorkeursalternatief ook naar andere alternatieven te kijken vanuit het oogpunt van cumulatie van effecten.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. Er is op voorhand niet al een keuze gemaakt voor één van de locaties. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de behoeften samen voor locaties. Op basis van dit onderzoek wordt een voorkeursalternatief samengesteld.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1721	Indiener mist in de NRD de voorgenomen ontwikkeling/transformatie van het cluster Schaarsbergen/Deelen en wil deze graag toegevoegd hebben aan het MER-onderzoek.	Het klopt dat deze ontwikkeling niet is meegenomen in het proces van het NPRD. Dit komt omdat er voor de ontwikkeling/transformatie van het cluster Schaarsbergen en Deelen geen bovenregionale afweging aan de orde is. Defensie is al samen met de betrokkenen uit de regio bezig om te kijken hoe dit cluster in de regionale gebiedsvorming kan worden meegenomen en ingepast. Defensie wil de continuïteit van dit proces behouden. Het wel in het NPRD meenemen biedt, in combinatie met de nationale scope van het NPRD, geen meerwaarde ten opzichte van het detailniveau waarop in het lopende proces wordt gesproken. Dit geldt ook voor het informatieniveau dat met het planMER voor het NPRD wordt nagestreefd. Die heeft een globaler niveau dan het informatieniveau waarop nu in de gebiedsvorming naar mogelijkheden en effecten van de kazerne wordt gekeken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	algemeen
1722	Indiener geeft aan dat de NRD grote gevolgen heeft voor de leefbaarheid in Hulten.	Defensie snapt dat de plannen in de NRD zorgen kunnen oproepen. Daarom onderzoekt Defensie momenteel wat de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op alternatieve locaties is. Daarnaast blijft Defensie in contact met betrokkenen om verschillende behoeftes zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1723	Indiener wenst geen defensielocaties in dichtbevolkt gebied en op vruchtbare landbouwgrond.	In het planMER worden diverse aspecten meegenomen om te komen tot een compleet afwegingskader. Hierbij worden zaken als het huidige ruimtegebruik en de bodemvruchtbaarheid meegenomen. Het kabinet zal een besluit nemen over een voorkeursalternatief op basis van dit kader.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1724	Indiener wenst verduidelijking van Defensie over de toekomst van militaircomplex Dongen, aangezien de afstoting meermaals is uitgesteld, zonder dat de noodzakelijke investeringen worden gedaan om het complex te revitaliseren.	Defensie is nog steeds voornemens om complex Dongen af te stoten. Zodra de benodigde voorzieningen zijn gerealiseerd op de Vliegbasis Woensdrecht zullen eenheden van Dongen naar Woensdrecht verhuizen en Dongen worden afgestoten.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1725	Indiener wijst erop dat voor locaties in stedelijk gebied geldt dat de hinder hier groter zal zijn. Ook is in deze gebieden de arbeidsmarkt nu al krap.	Met het planMER onderzoekt Defensie de effecten van de alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties. Hierbij wordt onder andere gekeken naar opties binnen, nabij en buiten stedelijk gebied. Daarbij wordt onder andere gekeken naar de impact op de omgeving; denk aan leefbaarheid, geluid, externe veiligheid en ook werkgelegenheid. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, en maatschappelijke en bestuurlijke	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		inbreng, zal het kabinet een integrale afweging maken.			
1726	Indiener ziet mogelijkheden voor munitieopslag in Flevoland.	Defensie dankt indiener voor de constructieve toevoeging. Middels een planMER kijkt Defensie onder andere naar mogelijke locaties voor een munitiedepot. Flevoland wordt in dit onderzoek voor de behoefte van een munitiedepot meegenomen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1727	Indiener geeft verschillende opties, zoals het gebruik van de Westpolder en een landingsplaats voor rubberboten vanaf de Noordzee, voor uitbreiding van de oefenlocatie Marnewaard.	Defensie dankt indiener voor de constructieve toevoeging.. Middels een planMER kijkt Defensie naar de mogelijke locatie voor haar ruimtelijke behoeftes. Binnen dit onderzoek wordt onder andere Marnewaard meegenomen. Mocht Marnewaard op basis van deze onderzoek niet geschikt zijn, en ook de andere alternatieven niet haalbaar zijn, zal Defensie naar nieuwe locaties kijken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1728	Indiener stelt dat belemmerende regelgeving eerst afgeschaft moet worden zodat (bestaande) locatie meer gebruikt kunnen worden.	In het proces van voor het NPRD kijkt Defensie naar alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties. Hierbij wordt zowel gekeken naar de mogelijkheden op bestaande terreinen als nieuwe locaties. Daarbij wordt ook de impact en invloed van regelgeving, vergunningen en effecten op de omgeving meegewogen. Zo zal het kabinet een integrale keuze maken tussen bestaande en nieuwe locaties.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1729	Indiener stelt voor dat Defensie inzet op landwinning, inpoldering en herbestemming van natuur. Het bestaande grondgebied van Nederland is volgens indiener te klein en reeds ingericht.	Defensie begrijpt dat ruimte binnen Nederland schaars is, al benut is en dat er veel verschillende ruimtelijke behoeftes bestaan. Daarom onderzoekt Defensie middels een planMER wat de mogelijkheden van uitbreiding of komst van Defensie is. Ook voert Defensie integrale gesprekken met ander ruimtevragers; zoals departementen en medeoverheden. Uiteindelijk zal het kabinet integrale ruimtelijke keuzes maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1730	Indiener stelt dat door de consolidatie plannen van Defensie kazernes leegstaan of niet meer voldoen aan huidige eisen. Indiener vraagt om het opschonen van deze verontreinigde terreinen mee te nemen in de business case.	In het proces voor het NPRD kijkt Defensie naar alternatieven voor defensieactiviteiten. Hierbij wordt zowel gekeken naar de mogelijkheden op bestaande terreinen en nieuwe locaties. Nadat het kabinet een integrale keuze heeft gemaakt op basis van onder andere het planMER en inbreng uit de gebiedsbijeenkomsten en bestuurlijke overleggen zal Defensie met een projectMER het voorkeursalternatief meer in detail onderzoeken. Ook zal Defensie in	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		een later stadium bekijken wat er gaat gebeuren met bestaande locaties waarvoor niet gekozen is.			
1731	Indiener stelt dat in de NRD niet duidelijk wordt hoe andere nationale belangen (zoals woningbouw, energie en natuur) integraal tegen elkaar worden afgewogen. Daarbij geeft indiener aan dat het onduidelijk is hoe urgent de ruimtevraag van Defensie is. In dat kader vraagt indiener zich af of het mogelijk is in EU- of NAVO verband in het buitenland te oefenen.	Andere nationale belangen worden meegenomen in de afweging voor een locatiekeuze. Gelet op veiligheidssituatie is de urgentie voor de ruimtevraag van Defensie hoog. Het Nederlandse leger oefent al heel veel in het buitenland. Ook veel onderdelen van opleidingen vinden hier plaats. Daarnaast hebben andere NAVO-landen ook meer ruimte nodig om te oefenen. Nog meer oefenen in het buitenland is voor Defensie daarom niet mogelijk.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1732	Indiener wijst op de mogelijkheid van uitbreiding van activiteiten op het Beekhuizerzand.	Defensie dankt indiener voor het meedenken en de constructieve houding jegens het NPRD. De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna het kabinet een keuze maakt over de voorkeursalternatief. Mocht die keuze leiden tot het zoeken naar nieuwe alternatieven, omdat andere opties zijn afgefallen, zal Defensie de suggestie voor het Beekhuizerzand bezien.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1733	Indiener vraagt bij het revitaliseren van de kazerneterreinen in het defensiecluster Schaarsbergen een goed en navolgbaar proces te organiseren.	Voor de ontwikkeling/transformatie van het cluster Schaarsbergen en Deelen is geen bovenregionale afweging aan de orde. Daarom wordt dit lokale traject niet meegenomen in het NPRD. Defensie is al samen met de betrokkenen uit de regio bezig om te kijken hoe dit cluster in de regionale gebiedsvorming kan worden meegenomen en ingepast. Defensie wil de continuïteit van dit proces behouden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1734	Indiener geeft aan om het lokale karakter en leefbaarheid van de omgeving belangrijke rol te laten spelen in de keuzes van Defensie.	Met het planMER onderzoekt Defensie de effecten van defensieactiviteiten op de alternatieve locaties. Hierbij wordt onder andere gekeken naar effecten op leefbaarheid en een breed scala aan milieueffecten (geluid, veiligheid, gezondheid, natuur, etc.) Mede op basis van deze onderzoeksresultaten, en de maatschappelijke en bestuurlijke inbreng, zal het kabinet een integrale afweging maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1735	Indiener doet een voorstel voor een procentuele gelijke verdeling van de hinderbelasting over Nederland en stelt voor dat Marnewaard hier boven ligt.	In het planMER worden alternatieven voor zowel de concentratie als spreiding van activiteiten onderzocht. Het is, gelet op de huidige verdeling van activiteiten van Defensie en de bestaande belangen in delen van het land, niet mogelijk om tot een volledig evenredige verdeling te komen van defensieactiviteiten over het land. Defensie onderzoekt in het planMER wel het gestapelde effect van de behoeften op de locaties. Daarnaast wordt	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		cumulatief inzichtelijk gemaakt wat eventuele gecombineerde voorkeursalternatieven op één locatie betekenen. Het planMER maakt daarmee de volledige bijdrage van Defensie aan de milieusituatie op een onderzoekslocatie inzichtelijk. De impact op de Marnewaard (gelet op geluid, natuur, erfgoed) wordt hierbij betrokken.			
1736	Indiener geeft aan dat de ruimtebehoefte van Defensie niet los gezien mag worden van alle andere ruimteclaims van de Rijksoverheid.	Defensie voert veel en gedetailleerde gesprekken met andere departementen, medeoverheden, en burgers en civiele partners. Ook in het planMER wordt naar de impact op bestaande en in ontwikkeling zijn de plannen gekeken. Op die manier betreft Defensie de verschillende ruimtelijke behoeftes bij het NPRD-proces en kunnen andere ruimtebehoefte mogelijk rekeninghouden met de activiteiten van Defensie. Uiteindelijk maakt het kabinet een integrale keuze.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1737	Indieners verzoeken om geïnformeerd te worden over de al dan niet bestaande uitbreidingsplannen van luchthaven Geilenkirchen en eventueel toenemend gebruik.	Op dit moment is bij Defensie niet bekend dat er plannen zijn voor uitbreiding of toenemend gebruik op vliegbasis Geilenkirchen. Op dit moment wordt het AFSC-programma nog nader ingevuld. Hier kunnen nieuwe behoeftes uit voortvloeien die gevolgen hebben voor Geilenkirchen. Dat is echter nog niet bekend. Vanuit Defensie zijn er geen plannen voor stationering van toestellen op Geilenkirchen. Defensie wijst er verder op dat landen in het verdrag van Espoo (inzake milieu-effectrapportages in grensoverschrijdend verband) hebben afgesproken om in grensgebieden elkaar te informeren en te betrekken bij uitbreidingsplannen. Dit betekent dat Duitsland verplicht is om Nederland te informeren bij een uitbreiding van de activiteiten op Geilenkirchen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1738	Indieners geven aan dat het luchtruim ook gebruikt wordt door luchtspotters en lichte luchtvaart (wat valt onder General Aviation) en dat hun belangen niet vergeten mogen worden door Defensie door bijvoorbeeld stukken luchtruim niet permanent te claimen maar enkel tijdens de gebruikstijden.	Defensie begrijpt dat het luchtruim ook andere gebruikers kent. Defensie onderzoekt in het planMER de impact van activiteiten op de directe omgeving. Middels participatie- en regiobijeenkomsten tracht Defensie om burgers te betrekken bij de plannen van Defensie. Op deze wijze hoopt Defensie om verschillende behoeftes zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. Defensie heet indiener daarom hartelijk welkom op een dergelijke bijeenkomst..	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	algemeen

1739	Indiener stelt dat Nederland zich op de marine moet concentreren.	Defensie heeft de verdediging van het Koninkrijk als hoofdtak, waarvoor naast de Marine ook een marechaussee, Land- en Luchtmacht essentieel zijn.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1740	Indiener verzoekt om een integrale afweging met ander (rijks)beleid.	In het planMER worden de effecten van de fysieke leefomgeving breed en integraal in beeld gebracht. Beleid op nationaal en regionaal niveau wordt meegenomen in het planMER. Daarnaast is Defensie uitvoerig betrokken bij de ruimtelijke plannen van andere departementen en medeoverheden. Het kabinet zal uiteindelijk een integrale keuze voor een voorkeursalternatief maken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1741	Indiener stelt dat Zuid-Nederland en de regio de Peel al onevenredig worden belast met Defensie activiteiten.	In het planMER zitten alternatieven voor zowel de spreiding als de concentratie van de activiteiten en locaties. Zo worden op basis van dit onderzoek de verschillen in effecten in beeld gebracht op de onderwerpen die de indiener inbrengt. Defensie wil haar behoeftes op planologisch logische wijze, met het oog op bestaande ruimtelijke invulling en ruimtelijke behoeftes, binnen Nederland in te passen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1742	Indieners spreken wens uit om eerder gedane toezeggingen en reeds genomen toezeggingen te respecteren en als uitgangspunt te stellen bij het MER onderzoek. Daarbij stellen indieners dat de huidige activiteiten op vliegbasis Gilze-Rijen het uiterste zijn voor een gezond woon- en leefklimaat in de omgeving.	Defensie neemt gemaakte afspraken en eerder gedane toezeggingen mee in de keuzes die het kabinet voor een voorkeursalternatief maakt. Middels het planMER onderzoekt Defensie de effecten van mogelijke defensieactiviteiten op alternatieve locaties. In dit onderzoek zal het gaan om effecten op de fysieke leefomgeving. Op basis van dit onderzoek kunnen alle betrokken de samenhang of overlap met eerdere afspraken bepalen. Defensie hecht er veel waarde aan om opvolging te geven aan eerder gemaakte afspraken en toezeggingen en zal zich inspannen dat dit in de uiteindelijke afweging wordt meegenomen. Mede op basis van deze informatie, het genoemde onderzoek, als ook de nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincies, zal het kabinet een integrale keuze maken voor een voorkeuralternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1743	Indiener vraagt of Defensie nog andere locaties gaat onderzoeken dan die genoemd in de NDR. Zo ja, dan moeten ook deze getoetst worden.	Op dit moment worden de voorgestelde locaties uit de NRD binnen het planMER getoetst. Mochten er locaties vanuit de omgeving worden voorgesteld, bijv. middels zienswijzen, die niet in de NRD zijn opgenomen en wel door Defensie geschikt worden geacht, dan zullen deze locaties ook in het planMER worden	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		opgenomen en op dezelfde manier worden onderzocht.			
1744	Indiener vraagt om naast bestaande locaties ook te kijken naar nieuwe locaties.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor locaties onderzocht. Er wordt zowel naar bestaande als nieuwe locaties gekeken. Naast ook naar het concentreren en spreiden van activiteiten.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1745	Indiener pleit voor het in ere herstellen van verschillende oude verdedigingswerken.	Dank voor vraag en aandacht voor Defensie werk momenteel aan een strategie voor het behoud van haar erfgoed op defensie terrein. Veel oude verdedigingswerken vallen momenteel buiten terrein dat wordt beheerd door Defensie, en daarmee ook buiten de scope van het NPRD en defensiebeleid.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1746	Indiener geeft een aantal alternatieven voor de routes voor cargodrones die nu zijn ingetekend.	Defensie dankt indiener voor de constructieve toevoeging. De alternatieven voor corridors voor cargodrones in het NRD worden eerst onderzocht. Het kabinet maakt een keuze maakt over de voorkeursalternatief mede op basis van dit onderzoek en nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken. Mocht die keuze leiden tot het zoeken naar nieuwe alternatieven, omdat andere opties zijn afgefallen, zal Defensie de suggestie voor alternatieve routes bezien.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1747	Indiener vraagt naar meer informatie over milieueffecten van vliegen met onbemande luchtvaartuigen en dirt strip.	De milieueffecten van het vliegen met onbemande luchtvaartuigen hangt mede af van het type luchtvaartuig. Zo kunnen er onbemande drones vliegen die elektrisch zijn en geen tot nauwelijks uitstoot hebben. Ook voor de dirt strip (een onverharde landingsbaan) zijn er verschillende opties en gebruiksvormen mogelijk. In het planMER onderzoek Defensie de effecten van defensieactiviteiten op de omgeving zoals de milieueffecten van vliegen met onbemande luchtvaartuigen en een dirt strip (een onverharde landingsbaan). Daarbij wordt ook het gebruik ervan zoveel als mogelijk geconcretiseerd. Voor een door het kabinet gekozen voorkeursalternatief zal daarna meer gedetailleerd onderzoek plaatsvinden met behulp van onder andere een projectMER en zo nodig aangevuld met ontwerpend onderzoek. Op deze manier wordt de gevraagde informatie stap na stap verder ingevuld.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1748	Indiener wil dat Defensie duidelijkheid biedt over restricties in gebieden van alternatieve locaties.	In de huidige fase is geen sprake van restricties. In het planMER wordt op een passend schaalniveau onderzocht wat de impact is op de directe omgeving van de alternatieve locaties. Mede op basis van dit onderzoek, als ook de input uit regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, maakt het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. Voor het gekozen alternatief zal dan een gedetailleerd onderzoek plaatsvinden in onder andere een projectMER, aangevuld met eventueel ontwerpend onderzoek en te houden regiosessies. Dan kan concreet bepaald worden of en welke concrete restricties voor bepaalde locaties aan de orde zijn. Defensie tracht hierin zo min mogelijk aanspraak te doen op de leefbaarheid van omwonenden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1749	Indiener vraagt of met "voertuigen: ook tanks en amfibievoertuigen worden bedoeld.	De term voertuigen slaat op alle militaire voertuigen die Defensie in gebruik heeft. Dit zijn zowel wielvoertuigen als rupsvoertuigen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1750	Indiener verzoekt om gezien de grootte van de "MQ-9 Reaper" ook hiervoor gebruik te maken van de voorgestelde alternatieve aanvliegroute voor jachtvliegtuigen naar en van de Vliehors Range, mede naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State afgelopen jaar.	De specifieke vliegroutes worden in een volgende fase nader onderzocht, waaronder ten aanzien van de effecten op de omgeving. Routes die voor jachtvliegtuigen zijn ontworpen, zijn overigens niet per definitie geschikt voor andere types vliegtuigen zoals de MQ-9.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1751	Indiener stelt dat het beperkingengebied rondom militaire vliegterreinen (OHS) niet door de ICAO wordt voorgeschreven maar als een optie wordt genoemd.	Defensie erkent dat in de NRD abusievelijk wordt gesteld dat ICAO de juridische borging van de beperkingengebieden voorschrijft. Goede borging van de vliegveiligheid wordt echter wel voorgeschreven. Defensie acht het noodzakelijk om hier aan te voldoen door middel van (onder andere) juridische borging van beperkingengebieden. Defensie beoogt binnen de zogenaamde outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. Het gebied dient als toetsingszone. Hierbij moet voor nieuwe obstakels met een hoogte van meer dan 150 meter met een veiligheidsstudie worden aangetoond dat het plaatsen ervan de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt. Defensie heeft daarmee dus niet de intentie om in dit gehele gebied hoge obstakels te verbieden. Voor de grote burgerluchthavens in Nederland is al de mogelijkheid om een dergelijk beperkingengebied in	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		te stellen, maar voor de militaire luchthavens is dit nog niet geregeld.			
1752	Indiener vraagt of de aantal genoemde vliegbewegingen bij laagvlieggebieden (24.000) het aantal per maand of per jaar is.	Het aantal van 24.000 vliegbewegingen heeft betrekking op de helikopterlandingsplaatsen, niet op de helikopterlaagvlieggebieden. Het genoemde aantal betreft de behoefte per jaar.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1753	Indiener vraagt of de omschreven behoefte de maximale behoefte van Defensie is en waar de aantallen op zijn gebaseerd.	Veel van de activiteiten en oefeningen van Defensie worden in het buitenland uitgevoerd. De alternatieve locaties die in het proces van het NPRD worden bekeken, zijn voor activiteiten die minimaal in Nederland moeten plaatsvinden. Bijvoorbeeld om operationele bekendheid en ervaring met Nederlands terrein te trainen. Bij het opstellen van de alternatieven is door de verschillende krijgsmachtonderdelen onderzocht wat zij nodig hebben om de activiteit zo goed mogelijk te kunnen uitoefenen op zowel de kortere als langere termijn. Daarmee zijn deze alternatieven robuust en toekomstbestendig. De alternatieven zijn niet opgesteld vanuit een gedachte van maximaliseren.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1754	Indiener formuleert een aantal alternatieven voor locaties voor het testen van nieuwe technologieën, bijv. een hoge energielaser.	Defensie staat altijd open voor innovatieve ideeën, en neemt de suggesties van indiener in algemene zin mee. Maar ze vragen nu niet om extra ruimtebehoeftes omdat dit deels samenhangt met de keuze om bepaalde nieuwe technologieën wel of niet te gebruiken als aanvulling op het bestaande arsenaal aan materieel en wapentuig.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1755	Indiener verzoekt rekening te houden met de vliegroutes van Lelystad Airport in het PlanMER.	De effecten van van de ruimtebehoeftes op de omgeving, waaronder op het luchtruim en de (geplande) luchtruimstructuur zijn onderdeel van het onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1756	Indiener vraagt of er eventueel een overlap is tussen de locatie Biddinghuizen-Noord voor een kazerne en het zoekgebied voor een munitiedepot. Zo ja, dan wil indiener in het onderzoek de impact hiervan meegenomen hebben.	In het planMER worden de globale zoekcirkels voor munitieopslag nader geconcretiseerd. Indien er na deze uitwerking sprake is van overlap tussen locaties worden de cumulatieve effecten van deze stapeling inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1757	Indiener ervaart een vooringenomenheid voor locaties en verzoekt om een beter onderzoek.	De locaties zijn voorgeselecteerd op basis de ruimtebehoefte van Defensie. Nader onderzoek vindt plaats in het planMER en voor zover van toepassing in een projectMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1758	Indiener wil een duidelijke vergelijking van locatie-alternatieven in het MER onderzoek.	In het planMER onderzoekt Defensie de locatie alternatieven. In dit onderzoek worden de locaties ook met elkaar vergeleken.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1759	Indieners verzoeken om eerst te onderzoeken hoe bestaande militaire faciliteiten maximaal kunnen worden benut voordat er naar nieuwe opties word gekeken. Inbreiding heeft de voorkeur van de indieners boven uitbreiding en uitbreiding van een bestaande locatie heeft onze voorkeur boven een geheel nieuwe locatie.	In het planMER worden meerdere alternatieven voor alle behoeften onderzocht. In het planMER wordt onderzoek gedaan naar zowel bestaande als nieuwe locaties. Voor de behoeften met meerdere locatiealternatieven in de NRD is nog niet bekend welke locatie hiervoor gekozen wordt: bestaand of nieuw; dat hangt mede af van de gebruiksmogelijkheden en effecten op de omgeving.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1760	Indiener stelt voor de Passende Beoordeling eerder in het proces uit te voeren, vraagt om een toelichting op waar globale stikstofberekening worden uitgevoerd en vraagt hoe natuurherstel is te combineren met meer ruimte voor Defensie.	Binnen het planMER wordt kwantitatief onderzocht wat de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de alternatieve locaties zou kunnen zijn. Op locaties waar behoeftes te maken zouden kunnen hebben met stikstofuitstoot wordt dit meegenomen in het onderzoek. Defensie kan bijdragen aan natuurherstel door op haar terreinen natuurontwikkeling mogelijk te maken en doordat binnen de veiligheidscontouren beperkingen gelden. Hierdoor wordt de ontwikkeling van de natuur ook gestimuleerd.. De Passende Beoordeling wordt alleen voor het voorkeursalternatief uitgevoerd. Indien uit deze beoordeling blijkt dat een voorkeursalternatief dermate grote gevolgen heeft voor Natura 2000 dat de locatie niet haalbaar is, wordt deze locatie opnieuw afgewogen. Overigens komt het effect op Natura 2000 ook in de alternatievenafweging expliciet aan de orde, en speelt het belang daardoor volwaardig mee in de keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1761	Indiener wijst erop dat de ruimtevraag voor laagvlieggebieden en grootschalige munitieopslag met elkaar kunnen conflicteren.	In deze fase wordt nog onderzocht welke locatie geschikt is voor welke activiteit. Verschillende locaties kunnen geschikt zijn voor meerdere soorten activiteiten. Mogelijk interferenties tussen activiteiten en gestapelde/cumulatieve effecten worden daarbij inzichtelijk gemaakt. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, zienswijzen en nog te	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

		houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken, maakt het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.			
1762	Indiener bepleit dat een dirt strip op Deelen parallel aan de landingsbaan dient te worden aangelegd en geen beperkingen aan de oostkant op te leggen, waar Terlet nu gebruik van maakt.	In het planMER wordt op nationaal niveau gekeken naar alternatieve locaties voor de dirt strip (een onverharde landingsbaan). Daarbij wordt onder ander gekeken naar de effecten op onder andere het luchtruim en de milieueffecten op de omgeving; zoals geluid, externe veiligheid, leefbaarheid, etc. Mede op basis van dit onderzoek, en de maatschappelijke en bestuurlijke inbreng zal het kabinet een integrale keuze over een voorkeursalternatief maken. In de fase daarna zal voor de gemaakte keuze een verdere uitwerking plaats waarbij belangen ten aanzien van de inrichting en uitvoering ook meegenomen zullen worden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1763	Indieners geven aan dat bestaande oefenterrein (zoals Beekhuizerzand) ruimte biedt voor uitbreiding voor onder meer helikopterlandingsplaatsen en intensivering van graafmogelijkheden.	Defensie bedankt indiener voor het meedenken in de opgaven die voorliggen. Voor de behoefte van de helikopterlandingsplaatsen worden alle defensieterreinen meegenomen als locatiealternatief, waaronder ook het gebied in Beekhuizerzand. Voor de intensivering van graafmogelijkheden wordt nu gekeken naar mogelijke terreinen. , De suggestie wordt daarbij gewaardeerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1764	Indiener stelt dat het planMER ook onafhankelijk inzicht moet geven over de reeds bestaande hinder en belasting.	In het planMER wordt een referentiesituatie opgesteld waarin bestaande hinder en belasting wordt meegenomen. Het onderzoek op de effecten van mogelijke defensieactiviteiten neemt daarbij bestaande hinder en belasting mee in het onderzoek voor cumulatieve hinder. De aanpak, opzet en onderzoeksresultaten van het planMER worden door de onafhankelijke Commissie MER getoetst.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1765	Indiener geeft aan dat het erop lijkt dat er geen rekening wordt gehouden met de beschikbare milieuruimte die door de provincie Groningen in het ruimtelijke voorstel is opgenomen en de reeds geclaimde milieuruimte voor andere belangen hierin.	Defensie onderzoekt in het planMER de impact van de ontwikkelingen van mogelijke defensieactiviteiten op de directe omgeving. Reeds bestaande plannen, zoals een ruimtelijk voorstel van de Provincie Groningen, neemt Defensie mee in haar onderzoek.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1766	Indiener mist aandacht voor de veiligheid en impact op ondergrondse infrastructuur.	De ondergrondse infrastructuur wordt waar relevant vanuit veiligheidsperspectief meegenomen onder het aspect 'omgevingsveiligheid'. Eventuele interferentie tussen aanwezige of nog te plannen buisleidingen wordt inzichtelijk gemaakt aan de hand van het Programma Energiehoofstructuur (PEH) van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1767	Indiener vraagt of er concrete plannen zijn voor het oefenterrein Crayelheide.	Op het oefenterrein Crayelheide blijft de huidige functie behouden. Daarnaast is dit oefenterrein als te onderzoeken alternatief voor het oefenen in verstedelijkt gebied in het NRD opgenomen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1768	Indiener geeft aan dat in het onderzoek ook de militaire activiteiten van omliggende NAVO-landen moeten worden meegenomen. Concreet wijst indiener op Geilenkirchen.	Met het planMER onderzoekt Defensie de effecten van defensieactiviteiten uit de NRD op verschillende alternatieve locaties. In Limburg zijn er in de nabijheid van Geilenkirchen geen alternatieve locaties voorzien. De mogelijke effecten van activiteiten op en rond Geilenkirchen liggen daarom buiten de scope van het NPRD en de onderzoeken die daarvoor worden uitgevoerd.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1769	Indiener verzoekt om een verkenning uit te voeren naar nieuwe en bestaande terreinen waarbij transparante selectiecriteria worden gebruikt.	In het proces voor het NPRD kijkt Defensie naar mogelijke effecten van defensieactiviteiten op verschillende locaties. Hierbij wordt zowel gekeken naar de mogelijkheden op bestaande terreinen als nieuwe locaties. Bij de selectie van locaties is gebruik gemaakt van kennis over deze locaties en een eerste inschatting over de mogelijkheden wat daar gerealiseerd kan worden, inclusief een eerste inschatting van de effecten op de omgeving. In de NRD is een lijst met gebruikte selectiecriteria opgenomen.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1770	Indiener vraagt wat wordt verstaan onder categorie 1, 2 en 3 in tabel 4-2.	De categorieën zijn in paragraaf 4.1 van de NRD uiteengezet. Categorie I gaat over nieuwe locaties en gebieden, categorie II over nieuwe activiteiten op bestaande locaties en gebieden, en categorie III gaat over uitbreiding van een bestaande activiteit op een specifieke locatie.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1771	Indiener stelt dat er geen rekening wordt gehouden met de cumulatie van geluid, veroorzaakt door o.a. activiteiten op (en boven) de Luitenant-generaal Bestkazerne en vliegbases Volkel, Eindhoven en Weeze (Duitsland). Ook een verdere toename en cumulatieve effecten betreffende de uitstoot van stikstof en fijnstof, lijken niet nader onderzocht te worden. Nader onderzoek naar cumulatie in de meest brede zin, inclusief de	In het planMER onderzoekt Defensie de impact van geluid en luchtkwaliteit die ontwikkeling heeft op de omgeving. Cumulatieve effecten wegen mee bij de locatiekeuze.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

	gevolgen, lijken indiener noodzakelijk.				
1772	Indiener vraagt of er een koppeling is met het programma luchtruimherziening en geeft aan graag een uniforme hoogte (uitgedrukt in level standard pressure) te zien in afstemming met het luchtruim van de buurlanden.	De ruimtelijke activiteiten die noodzakelijk zijn voor de gereedstelling worden niet allemaal geborgd in instrumenten van de Omgevingswet, zoals behoeften in het middelhoge en hoge luchtruim. Daarvoor wordt het aparte spoor met het Programma Luchtruimherziening gevolgd. Uiteraard is het belangrijk dat toekomstig gebruik van delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers en met buurlanden. In het planMER wordt daarom, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	algemeen
1773	Indiener wil dat Lt generaal Best Kazerne gebruikt wordt voor drones en andere onbemande vliegtuigen.	Defensie heeft in het NRD enkele behoeftes met drones opgenomen met een specifieke taakstelling, die geografisch of vanwege de samenwerking tussen eenheden aan locaties zijn gekoppeld. Voor deze behoeftes wordt de Lt. Generaal Best Kazerne geen nieuw alternatief. Uiteraard zijn er nog meer drones; voor de stationering hiervan zijn geen behoeftes opgenomen in het NRD.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1774	Indiener vraagt of de uitbreidingsbehoefte een 'worst-case' benadering is en zo ja, of er dan ook naar andere alternatieven is gekeken.	De uitbreidingsbehoefte van Defensie zijn gekoppeld aan de huidige en toenemende dreigingen in de wereld en het gebrek aan defensiecapaciteit binnen Nederland om deze dreigingen jegens nationale veiligheid weerstand te bieden. Wel zijn de behoeftes robuust geformuleerd. Met andere woorden: de behoeftes ondersteunen de geoefendheid en paraatheid van de krijgsmacht op de langere termijn en onder verschillende omstandigheden.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1775	Indiener wil inzicht van alternatieven op mens, milieu en natuur, op de korte en lange termijn.	Defensie onderzoekt in het planMER op een abstract niveau de impact van de activiteiten op de direct omgeving. Gedetailleerd onderzoek voor een locatie vindt plaats, voor zover van toepassing, in een projectMER.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen
1776	Indiener geeft aan dat de locatie-eisen voor gegarandeerde havencapaciteit niet geheel duidelijk zijn. Daarom kan niet bepaald worden of een dergelijke locatie beschikbaar is in de Rotterdamse haven.	Voor Host Nation Support (HNS) heeft Defensie de behoefte aan, onder andere, gegarandeerde kaderuimte voor groter schepen, ruimte voor de (tijdelijke) opslag en stalling van munitie en materieel, en daarbij behorende veiligheidscontouren.	Overige reacties	Opmerking m.b.t. alternatieven	Algemeen

1777	Indiener onderkent de noodzaak van de ruimteclaim van Defensie zoals dit in het NRD staat opgenomen en ziet Defensie als een gewaardeerde partner in de regio Gelderland. Indiener wil graag constructief bijdragen aan de zoektocht van Defensie naar ruimte, waarbij vanuit zowel de gemeente als Defensie oog is voor de consequenties en impact op lokaal niveau. Indiener vraagt Defensie om de kopgroep en de regio Foodvalley directer te betrekken bij het proces.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet het voorkeursalternatief vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1778	Indiener begrijpt de noodzaak tot uitbreiding van defensie gelet op de geopolitieke ontwikkelingen en helpt graag om de afwegingen zorgvuldig te maken in een breed perspectief op basis van de omgevingswet en de analyse van de impact degelijk vorm te geven. Zij gaan daarbij in op drie hoofdonderdelen: het bepalen van de referentiesituatie als basis voor de beoordeling; de methode van milieubeoordeling van de ruimtelijke alternatieven en tenslotte over de beoordeling van de locatie specifieke behoeften.	Defensie dankt de indiener voor het begrip. De genoemde hoofdonderdelen zijn onderdeel van het planMER en worden, waar de NRD nog niet volledig was, nader uitgewerkt in het planMER.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1779	Indiener onderkent de noodzaak van de ruimteclaim van Defensie zoals in de NRD is opgenomen maar vraagt wel om een goede afweging met andere grote ruimtelijke opgaven in ons land	In het planMER wordt op nationaal niveau gekeken naar verschillende alternatieve locaties voor defensieactiviteiten. Daarbij wordt expliciet gekeken naar de meekoppelkansen, overlap en schuulpunten, andere grote ruimtelijke opgaven en lopende (Rijks)programma's. Zo wordt gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met bijvoorbeeld de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. Om de integraliteit en samenhang verder te borgen, maakt het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief en niet Defensie alleen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1780	Indiener uit bezwaar en vermeldt dat Nederlandland al vol is. Indiener stelt onder andere dat de grond hard nodig is voor het produceren van ons eigen gezonde voedsel, zonder globale food hubs, daarnaast zijn alle woningen die er ook staan hard nodig om onze kinderen de komende jaren te huisvesten en nog enigszins een	Defensie begrijpt dat er meerdere ruimtelijke behoeftes in Nederland zijn, en dat ruimte schaars is. Daarom onderzoekt Defensie de geschiktheid van alternatieve locaties middels een planMER. Daarbij wordt expliciet aandacht besteed aan de impact op de landbouw en woningbouw, naast veel andere aspecten als natuur, veiligheid, stikstof, ander emissies,	Overige reacties	Overig	Algemeen

	toekomst te geven in deze krankzinnige wereld.	etc. Uiteindelijk zal Defensie wel moeten voldoen aan haar grondwettelijke taak het Nederlands grondgebied te verdedigen. Hier is meer ruimtelijke capaciteit voor Defensie noodzakelijk. Mede op basis van het effectenonderzoek in het planMER zienswijzen, zal het kabinet een integrale afwegingen maken voor een voorkeursalternatief.			
1781	Indiener uit steun voor ingebruikname van vliegveld Lelystad.	Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1782	Indiener geeft aan dat Defensie het westen van het land bewust niet als zoekgebied in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie meeneemt.	De inventarisatie van alternatieve locaties voor mogelijke defensieactiviteiten, zoals is weergegeven in de NRD, is gebaseerd op een reeks planologisch logische criteria waarbij voor verschillende behoeftes is gekeken naar samenhang met bestaande defensielocaties, locaties die geschikt zijn (bijv. voldoende ruimte bieden) en de huidige ruimtelijke invulling van Nederland. Bij deze inventarisatie is ook gekeken naar de haalbaarheid van alternatieve locaties in relatie tot andere ruimtebehoeftes van andere overheden en ministeries. In die analyse was de Randstad niet op voorhand uitgesloten.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1783	Indiener geeft aan geen nut en noodzaak te zien in meer ruimte voor Defensie of trekt dit in twijfel.	De huidige verandering van vrede en veiligheid in de wereld maakt dat Nederland voorbereid moet zijn op een mogelijk conflict waar ons land actief bij betrokken is. Daarbij is het doel van Defensie dat een goed voorbereide en parate krijgsmacht een toekomstig conflict kan voorkomen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1784	Indiener geeft aan "tegen" te zijn.	Defensie heeft begrip voor tegengeluiden, maar kan op basis van de zienswijze niet opmaken waar indiener precies tegen is. Voor nadere toelichting is de indiener welkom bij de nog te houden regiobijeenkomsten. Defensie gaat daar graag in gesprek. Defensie neemt kennis van de zienswijze. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1785	Indiener vindt de ambitie van Defensie t.a.v. de oefengebieden in Nederland te groot en niet realistisch en is daarnaast van mening dat Defensie de kansen voor werkgelegenheid te rooskleurig voorstelt.	Om invulling te geven aan haar grondwettelijke hoofdtaken is Defensie op zoek naar meer ruimte. In deze fase wordt met het planMER onderzoek gedaan naar de effecten van die ruimtebehoefte op de (leef)omgeving. Mede op basis	Overige reacties	Overig	Algemeen

		van de beslisinformatie die daaruit voortkomt is het aan het kabinet om hierover een besluit te nemen.			
1786	Indiener pleit ervoor dat Defensie stopt met oorlog voeren.	Defensie bereidt zich voor op de grondwettelijke taak van het verdedigen van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied. Hiervoor is het nodig om te oefenen en trainen. De voorbereiding van Defensie kan ook de kans op een oorlog of conflict verkleinen. Ook Defensie geeft de voorkeur aan vreedzame oplossingen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1787	Indiener heeft bezwaar tegen uitbreiding van militaire activiteit op de vliegbasis omdat met het huidige gebruik al het maximale van de omgeving gevraagd wordt.	Bij het planMER-onderzoek voor de alternatieve locaties worden bestaande effecten van huidige activiteiten ook meegenomen. Zo wordt een evt. stapeling van effecten van nieuwe en bestaande activiteiten inzichtelijke gemaakt. Mede op basis van dit effectenonderzoek in het planMER en zienswijzen, zal het kabinet een integrale afwegingen maken voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1788	Indiener vraagt de invulling van de behoefte die Defensie nationaal heeft meer te verspreiden over het gehele land, zodat de lasten gezamenlijk gedragen worden vanwege de mogelijke stapeling van functies waaronder de toename voor jachtvliegtuigcapaciteit, laagvlieggebieden voor helikopters, extra helikopterlandings plaatsen en een korte/smalle onverharde landingsbaan voor tactisch luchttransport in de gemeente Hilvarenbeek. Indiener vraagt alle overlast op representatieve en eenduidige wijze mee te nemen in de afweging van alternatieve locaties.	Bij de inventarisatie van de alternatie locaties voor de ruimtelijke behoeftes van Defensie is met name gekeken naar een logische ruimtelijke invulling op basis van bestaand defensie terrein en de huidige ruimtelijke invulling van Nederland. Daarnaast spelen er ook meerdere ruimtelijke behoeftes in Nederland, waar Defensie rekening mee houdt. In het planMER zitten alternatieven voor zowel de spreiding als de concentratie van activiteiten. Zo worden de verschillen in effecten in beeld gebracht voor de onderwerpen die de indiener inbrengt (belasting voor de leefomgeving in brede zin). Mede op basis van die onderzoeksresultaten, naast de suggestie van de indiener en de nog te houden bijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken per provincie, zal het kabinet een voorkeursalternatief kiezen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1789	Indiener geven een mening over de-escalerende maatregelen.	Daar waar strijdende partijen via dialoog een vreedzame wijze vinden om een conflict op te lossen heeft dit altijd de voorkeur.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1790	Indiener geeft het belang van een communicatie- en participatieplan aan en wordt zelf graag betrokken in dit proces. Indiener vraagt naar duidelijke kaarten van de mogelijke vliegroutes van de F-35's.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het	Overige reacties	Overig	Algemeen

		NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Wanneer het kabinet een besluit heeft genomen over de definitieve voorkeursalternatief, zullen de vliegroutes van de F-35 nader worden onderzocht en uitgewerkt.			
1791	Indiener wijst Defensie er op dat zij zich, net als de boeren, te houden heeft aan milieuvergunningen en het reduceren van stikstofuitstoot.	Ook Defensie is gehouden aan wet- en regelgeving en aan Defensie verleende (milieu)vergunningen. In de wet en regelgeving zijn voor Defensie geen doelen voor stikstofreductie opgenomen. Daar waar mogelijk zal Defensie zijn stikstofuitstoot reduceren, bijvoorbeeld door verduurzaming van vastgoed en bedrijfsvoering. In het planMER kijkt Defensie naar de effecten op alle alternatieve locaties, ook naar de stikstofeffecten.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1792	Indiener pleit voor schuilplaatsen voor inwoners, omdat uitbreiding van Defensie de vijand aantrekt.	Defensie bereidt zich met oefenen en trainen voor op de grondwettelijke taak van het verdedigen van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied. De voorbereidingen die Defensie nu treft kunnen ook de kans op een oorlog of conflict verkleinen of voorkomen. Zeker in tijden van oplopende spanning in de wereld is het begrijpelijk dat de noodzaak voor schuilplaatsen gevoeld wordt. Het bieden van schuilplaatsen voor inwoners is geen taak van Defensie. Dat valt onder de verantwoordelijkheid van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Justitie en Veiligheid.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1793	Indiener steunt de uitbreiding van Defensie niet omdat bewapening onze wereld onveiliger maakt en de kans op oorlog toeneemt.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wil voorbereiden. De voorbereidingen die Defensie nu treft kunnen ook de kans op een oorlog of conflict verkleinen of voorkomen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1794	Indiener uit bezwaar tegen het eerder ontmantelen van Vliegbasis Soesterberg en Lelystad wat is opgebouwd en nu "leeg staat". Uit daarnaast bezwaar tegen dergelijk geldverspilling en stelt voor te gebruiken wat er als is, en daarop uit te breiden.	Defensie maakt, waar mogelijk, zoveel gebruik van bestaande infrastructuur. Het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" is verder geconcretiseerd door de luchthavens Lelystad Airport, Groningen Airport Eelde en Twente Airport toe te voegen aan het onderzoek.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1795	Indieners vragen om compensatie schade of planschade en vragen om een fonds om de gevolgen van trillingen en geluidsoverlast te mitigeren en te compenseren	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	Overig	Algemeen

1796	Indiener vraagt naar aanleiding van de kaart op pagina 17 een nadere duiding welke claim Defensie in het gearceerde zoekgebied precies wil leggen en vraagt om compensatie in geval van waardedaling.	De door indiener aangehaalde kaart bevat de huidige gebieden en zones die de krijgsmacht nu gebruikt. Voor het gebied Marnewaard kijkt Defensie naar de mogelijkheden voor het amfibische oefenen vanaf de zeekant van de dijk. Op dit moment onderzoekt Defensie daarvoor verschillende locatiealternatieven middels een planMER. Mede op basis van dit onderzoek maakt het kabinet een integrale keuze voor een voorkeursalternatief voor Defensie. Voor het gekozen alternatief zal een verdere uitwerking plaatsvinden met behulp van onder andere een projectMER, ontwerpend onderzoek en sessie n de regio. Mocht dan blijken dat dit aantoonbare schade, waardedaling of bedrijfsmatige beperkingen zou kunnen opleveren, dan kan bij Defensie een aanvraag worden gedaan voor nadeelcompensatie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1797	Indiener vraagt om compensatie/schadeloosstelling wegens de overlast voor omwonenden en de impact op gezondheid, leefbaarheid, natuur en veiligheid en stelt dat een adequate klachtenafhandeling bijdraagt aan het lokale draagvlak.	Op dit moment worden de effecten van mogelijke defensieactiviteiten op de alternatieve locaties onderzocht in een planMER. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de effecten op gezondheid, leefbaarheid, natuur en veiligheid. Mede op basis van dit onderzoek kiest het kabinet via een integrale benadering een voorkeursalternatief waarbij de impact op de omgeving en bewoners wordt meegewogen. Voor het gekozen alternatief zal een verdere uitwerking plaatsvinden met behulp van onder andere een projectMER. Mocht dan blijken dat schade of nadeel voor personen of bedrijven ontstaat, dan kan bij Defensie een aanvraag voor nadeelcompensatie worden ingediend.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1798	Indiener geeft aan dat een behoefte voor het oefenen met het klein kaliber geweer op lange afstand van Defensie niet is meegenomen in de NRD. Indiener geeft aan dat hier ruimte voor is in 't Harde.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. De kansrijkheid van locaties voor het schieten met klein kaliber geweer is bepaald op basis van de grote dracht van de wapens en waar waarneming van het inslagpunt goed mogelijk is. Op basis hiervan is 't Harde in het vooronderzoek geen geschikte locatie gebleken voor het schieten met klein kaliber geweer.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1799	Indiener stelt voor te investeren in een eiland in de Noordzee waarop diverse vraagstukken (Schiphol, kerncentrale) kunnen worden ingevuld, waaronder die van Defensie.	Defensie dankt indiener voor de suggestie voor een oplossing voor meerdere ruimtelijke vraagstukken. Dit idee valt echter buiten de scope van het NPRD.	Overige reacties	Overig	algemeen

1800	Indiener vraagt om een nadere verkenning van de meekoppelkansen van defensieactiviteiten in de Eemshaven met uitbreiding/ontwikkeling van de aanmeerfaciliteiten voor ferry schepen in de monding van de haven. In beide gevallen gaat het om het overladen van zwaar transport, mogelijk is er zelfs een verbinding via spoor te maken.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. In het planMER worden zowel schuulpunten als koppelkansen in kaart gebracht. Dit zal voor de Eemshaven ook in het kader van Host Nation Support plaatsvinden.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1801	Indiener geeft aan koppelkansen te zien tussen de opgaven in de regio en de behoeftestelling van Defensie. Wel zou de indiener graag meer inzicht verkrijgen in de impact op de omgeving en de mogelijkheden vanuit de activiteiten.	In het planMER worden de alternatieve locaties voor de defensieactiviteiten onderzocht. Dit onderzoek wordt ook betrokken bij de nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen. Daarin is het nadrukkelijk de bedoeling om met alle partijen te verkennen waar er meekoppelkansen zijn en waar schuulpunten. Dit kan gaan over onder andere woningbouw, natuur, mobiliteit, werkgelegenheid, gebiedsontwikkeling. Defensie nodigt indiener graag uit om de voorstellen bij deze sessies in te brengen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1802	Indiener heeft ziensgewijze ingediend door naar een bijlage te verwijzen. Bijlage is echter niet opgenomen.	Door het ontbreken van de bijlage is een reactie op deze zienswijze niet mogelijk.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1803	Indiener geeft aan geen advies te zullen verlenen.	Defensie neemt notie van de zienswijze van de indiener. Daarnaast dankt Defensie de indiener voor de inspanning om per zienswijze door te geven dat de indiener zich zal onthouden van het geven van advies.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1804	Indieners zijn tegen uitbreiding van Defensie en pleiten voor de-escalatie en vrede.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wil voorbereiden. Defensie hoopt dat deze voorbereidingen de-escalierend zullen werken en dus de kans op een conflict zullen verkleinen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1805	Indiener pleit voor eigen tankbataljons in eigen beheer.	In de Defensie Nota 2022 is op basis van de beschikbare financiële ruimte en het nationaal militair advies niet gekozen voor een tankbataljon. Wel is de slagkracht van de krijgsmacht (waaronder die van de zware infanteriebrigade) op andere aspecten versterkt. Met de Defence Investment Pledge hebben alle NAVO-bondgenoten afgesproken door te groeien naar minimaal 2% BBP (Kamerstuk 28 676, nr. 440). Het is aan een volgend kabinet om te besluiten over de financiële invulling hiervan na 2025. Ook dan zullen op basis van de financiële ruimte weer keuzes gemaakt moeten worden en	Overige reacties	Overig	Algemeen

		wordt er over de volle breedte naar de benodigde capaciteiten gekeken. Daarmee is een besluit over een eventueel tankbataljon tevens aan een volgend kabinet.			
1806	Indiener pleit voor goede en betaalbare gezondheidszorg voor de medewerkers binnen Defensie.	Deze zienswijze valt buiten de reikwijdte van het planMER.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1807	Indiener wijst erop dat rondom het oefenterrein van Marnewaard grond ligt waarop bedrijfsvoering (exploitatie) plaatsvindt onder de voorwaarde dat Defensie het weer kan opeisen. Deze zienswijze beperkt zich tot de potentiële claim op deze grond. De indiener geeft aan al decennia directe en goede burens van Defensie te zijn en wil dit graag zo houden.	Defensie hecht veel waarde aan een goed contact met haar burens. Waar relevante ontwikkelingen zijn worden deze dan ook nader geïnformeerd.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1808	Indiener geeft aan zorgen te hebben over de oorlogen in de wereld en de rol van het kabinet daarin.	Defensie deelt de opvatting dat er geen oorlog moet zijn. Maar de realiteit van de huidige verandering van vrede en veiligheid in de wereld maakt dat Nederland daar wel goed op voorbereid moet zijn. Daarbij is het doel van Defensie dat een goed voorbereide en parate krijgsmacht een toekomstig conflict kan voorkomen. Het kabinet streeft daarbij zo veel mogelijk het behouden van recht, vrede en veiligheid in de wereld, maar moet daarbij ook oog hebben voor scenario's die een andere uitkomst hebben.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1809	Indiener pleit voor een Europees defensiesysteem.	Een Europees defensiesysteem kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Bijvoorbeeld vanuit industrieel oogpunt of samenwerkingsverband. Duidelijk is dat Europa meer verantwoordelijkheid moet nemen voor defensie, zowel in NAVO- als EU-verband. Europa moet sneller zelfstandig kunnen handelen vanwege de huidige geopolitiek ontwikkelingen, wat essentieel is voor de Europese veiligheid. Hier zal in internationaal verband afspraken over gemaakt moeten worden.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1810	Indiener sluit zich aan bij de zienswijzen van de bestuurders uit de regio.	Defensie dankt de indiener voor de steun in medeoverheden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit een voorkeursalternatief wordt bepaald. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke	Overige reacties	Overig	Algemeen

		gesprekken stelt het kabinet de voorkeursalternatief vast.			
1811	Indiener vraagt om het principe "niet afwentelen" gemotiveerd te hanteren en dit principe ook voor de directe omgeving van de defensieactiviteit waar te maken.	Naast de beoordeling van de behoeften op zichzelf in het planMER vindt ook cumulatief onderzoek plaats waarbij ook naar huidige defensieactiviteiten gekeken wordt, alsmede naar de bredere omgeving. Het principe van 'niet afwentelen' is in de NRD genoemd als één van de belangrijke onderleggers voor het maken van een keuze voor een integraal voorkeursalternatief. Voor de concrete invulling van dit principe op de uiteindelijke locaties wordt in het proces na het NPRD nader invulling gegeven.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1812	Indiener geeft aan kennis te hebben genomen van de NRD.	Defensie dankt de indiener voor de belangstelling in het NPRD en de ruimtevragen die Defensie in de NRD naar voren brengt. Defensie heet de indiener welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1813	Indiener herkent de gewijzigde geopolitieke situatie waarin Nederland en de internationale gemeenschap terecht zijn gekomen. Wij zien ook dat het daarvoor nodig kan zijn dat civiele luchthavens een rol kunnen gaan spelen in militaire activiteiten.	Defensie dankt indiener voor de steun en erkenning.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1814	Indiener heeft een zienswijze ingediend met de tekst 'zienswijze', waarbij de inhoud van de zienswijze ontbreekt.	Defensie neemt notie van de zienswijze van de indiener. Omdat invulling ontbreekt is een nadere inhoudelijke reactie niet mogelijk.	Overige reacties	Overig	algemeen
1815	Indiener vraagt om de basisvoorzieningen in de gemeente te verbeteren om een van de grootste Europese militaire luchthavens succesvol te kunnen laten zijn.	Defensie voert nauwe gesprekken met andere departementen en medeoverheden. Hierbij wordt de combinatie van een eventuele uitbreiding of komst van Defensie met voorzieningen in de regio nadrukkelijk meegenomen. In het planMER worden daarom ook de meekoppelkansen en schuarpunten geïdentificeerd.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1816	Indiener vraagt met een pro-forma zienswijze om uitstel voor het indienen van een zienswijze.	Defensie neemt notie van de zienswijze van de indiener, waarin wordt aangegeven dat er een pro-forma zienswijze volgt.	Overige reacties	Overig	Algemeen

1817	Indiener stelt een pro forma zienswijze in te dienen.	Defensie neemt notie van de zienswijze van de indiener, waarin wordt aangegeven dat er een pro-forma zienswijze volgt.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1818	Indiener verzoekt om de gemeente Lelystad bijtijds te betrekken en hierbij alle nationale belangen en ruimtebehoeften integraal af te wegen. Daarnaast verzoekt de indiener dat Defensie inzichtelijk maakt hoe die afweging tot stand komt, in het bijzonder wanneer Lelystad Airport in beeld komt.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven worden gekozen. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. De effecten van de militaire activiteiten in de omgeving in Flevoland worden onderzocht, zoals de effecten op Lelystad airport. Deze onderzoeksresultaten dienen mede als beslisinformatie waarop het kabinet een besluit neemt over een voorkeursalternatief. De regionale opgaven die de behoeften van Defensie in Flevoland raken, maken dus deel van uit van de integrale afweging die het kabinet maakt.	Overige reacties	Overig	algemeen
1819	Indiener roept op om vruchtbare landbouwgrond te ontzien en wenst graag betrokken te worden in het verdere proces. Indiener nodigt Defensie uit om kennis te maken en elkaar te informeren.	In het planMER worden de effecten op de omgeving onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast bijvoorbeeld de ondernemers in de omgeving, wordt meegenomen. In het planMER maakt Defensie inzichtelijk wat de effecten van de alternatieven zijn op landbouwgrond en wat de kwaliteit is van die landbouwgrond. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Het kabinet maakt, mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, de bestuurlijke gesprekken en de zienswijzen, een integrale afweging op nationaal niveau in haar keuze over een voorkeursalternatief. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen

1820	Indiener vraagt om in het participatieplan ook de behoeften van de Noordzee en de Waddenzee te borgen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces, waarbij de gezamenlijke verkenning mede als beslisinformatie dient in de keuze dat het kabinet maakt over de voorkeursalternatieven. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Bij de effectbeoordeling in het planMER wordt het effect op natuur, en daarmee het effect op de behoeften van de Noordzee en de Waddenzee, inzichtelijk gemaakt, zodat dit kan worden meegewogen in de integrale afweging door het kabinet.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1821	Indiener wijst op het belang van goede (en betere) communicatie en participatie en wordt zelf graag beter betrokken in dit proces. Daarbij stelt de indiener dat dit proces dient bij te dragen aan lokaal draagvlak en dat collegiaal overleg met medeoverheden een rol moet krijgen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1822	Indiener wordt graag (beter) betrokken bij de uitbreidingsplannen van Defensie en vraagt om een goed communicatie- en participatieproces met betrokkenen en omwonenden waarin openheid, een goede uitleg over de mogelijke consequenties en duidelijkheid leidend zijn.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Het kabinet maakt, mede op basis van de ingediende zienswijzen en de bestuurlijke gesprekken, een keuze voor de voorkeursalternatieven. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1823	Indiener vraagt waarom er nog geen omgevingsonderzoek is gedaan en het overleg met omwonenden nog niet heeft plaatsgevonden.	In het planMER worden de effecten op de omgeving onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Het kabinet maakt, mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, de bestuurlijke	Overige reacties	Overig	Algemeen

		gesprekken en de zienswijzen, een integrale afweging op nationaal niveau in haar keuze over een voorkeursalternatief. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
1824	Indiener verzoekt Defensie om met hen in gesprek te gaan, zoals ook wordt gedaan met I&W, over hoe in de toekomst alle Nederlandse Luchthavens, inclusief de militaire luchthavens, als één systeem kunnen functioneren	Defensie sluit graag aan bij de gesprekken met IenW over hoe alle luchthaven in de toekomst als één systeem kunnen functioneren.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1825	Indiener roept Defensie op zich te houden aan afspraken met de omgeving en inzichtelijk te maken wat de effecten van uitbreiding van defensieactiviteiten zijn op beperkende maatregelen om water- en luchtkwaliteit te verbeteren	Defensie streeft er naar zijn activiteiten op een zo'n milieubewuste manier uit te voeren. In het planMER worden de effecten van mogelijke defensieactiviteiten op de fysieke leefomgeving breed en integraal in beeld gebracht.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1826	Indiener ziet de noodzaak in van meer ruimte voor Defensie om intensiever te oefenen en stelt dat de huidige systematiek van het melden van militaire oefeningen goed werkt. Daardoor is het lokale bestuur in de gelegenheid om de inwoners, ondernemers en gasten goed te informeren en leiden militaire oefeningen nauwelijks tot reacties. Er wordt verzocht om deze werkwijze te handhaven, ongeacht hoe de toekomstige benodigde ruimte en het gebruik daarvan er uit gaat zien.	Defensie dankt de indiener voor belangstelling en steun voor de ruimtevragen die Defensie in het NRD naar voren brengt en voor het begrip, vertrouwen en de constructieve houding ten opzichte van defensieactiviteiten. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Tijdens dit proces hecht Defensie waarde aan gemaakte afspraken over bijvoorbeeld tijdige informatievoorziening. Ook worden de andere overheden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert, zodat het onderlinge gesprek kan worden gevoerd. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1827	Indiener geeft het belang van een communicatie- en participatieplan aan en wordt zelf graag betrokken in dit proces. Daarbij stelt de indiener dat dit proces dient bij te dragen aan lokaal draagvlak en dat collegiaal overleg met medeoverheden een rol moet krijgen. Daarbij wordt gesteld dat de ruimte die nu wordt geboden voor informele participatie zich beperkt tot één (digitale) informatiebijeenkomst per provincie. Participatie door inwoners en omwonenden is belangrijk. Om die reden vraagt de	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De informele participatiemomenten zijn bedoeld om de kennis en ideeën uit de samenleving op te halen. Deze informatie wordt, waar mogelijk, gebruikt bij het kiezen van een	Overige reacties	Overig	algemeen

	indieners meer mogelijkheden voor informele participatie.	voorkeuralternatief voor de nationale beleidsvisie NPRD. Het zijn momenten waarop Defensie haar ideeën toelicht en vragen beantwoordt. Dit krijgt op verschillende participatieniveaus en participatiemomenten vorm. De data van deze bijeenkomsten worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
1828	Indiener uit steun voor uitbreiding van het Compagnie Oefenterrein. De indiener geeft het belang van een communicatie- en participatieplan aan en wordt zelf graag betrokken in dit proces.	De indiener wordt bedankt voor de steun. Op dit moment wordt onderzocht wat de effecten van Defensie op de verschillende locatiealternatieven zijn. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensieactiviteiten. Uiteindelijk zal het kabinet vanuit een integrale afweging op nationaal niveau, mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, een keuze maken over een voorkeursalternatief. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1829	Indiener draagt een alternatieve locatie aan voor toekomstige oefenterreinen voor Defensie.	Defensie dankt de indiener voor het meedenken. De geschiktheid van alternatieve locaties wordt onderzocht middels een planMER. De ruimtebehoefte van Defensie wordt door het kabinet op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet uiteindelijk een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1830	Indiener vraagt hoe de uitbreiding van Defensie te verenigen is met de opgave om de stikstofbelasting in kwetsbare natuurgebieden terug te dringen.	In Nederland zijn er veel opgaven die mogelijk impact hebben op Natura2000-gebieden. Defensie heeft echter ook een positieve bijdrage aan de kwaliteit van vele natuurgebieden als een van de grootste beheerders. Desalniettemin kunnen de uitbreidingsbehoeften van Defensie impact hebben op de stikstofdepositie. Het effect op stikstofbelasting wordt daarom voor de locatiealternatieven in beeld gebracht en onderzocht in het planMER.	Overige reacties	Overig	Algemeen

1831	Indiener is van mening dat een tussenstap noodzakelijk is, waarbij een HSAO (Huidige Situatie en Autonome Ontwikkeling)-document wordt gepubliceerd voorafgaand aan de vaststelling van de MER.	Defensie dank de indiener voor het meedenken. Echter, acht Defensie een dergelijk tussenproduct niet nodig. In het planMER wordt dit als integraal onderdeel meegenomen in het onderzoek.	Overige reacties	Overig	algemeen
1832	Indiener vraagt om de kwaliteit van de leefomgeving en de kwaliteit van het landschap en de natuur mee te nemen in het onderzoek. Specifiek in de omgeving van het Renkums Beekdal, in verband met het effect dat defensieactiviteiten hebben op de door indiener genoemde locaties.	De impact op de vormen van het landschap en de processen die bij het ontstaan daarvan een rol spelen of hebben gespeeld (geomorfologie) en de impact op het landschap zijn onderdeel van het planMER. De leefomgeving wordt op verschillende aspecten in de effectbeoordeling van het planMER meegenomen en zal mede als beslisinformatie aan het kabinet worden voorgelegd. Op basis van de beslisinformatie, waar bijvoorbeeld ook de bestuurlijke gesprekken en zienswijzen onderdeel van uitmaken, maakt zij vanuit een integrale afweging een keuze over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1833	Indiener stelt dat de risico's van centralisatie onvoldoende worden meegenomen in de besluitvorming.	Bij het formuleren van de ruimtebehoeften zijn diverse factoren zoals personeel, financiën, bedrijfsvoering en zo ook de risico's van centralisatie meegenomen in de afweging. Mede op basis van de beslisinformatie over de risico's van centralisatie maakt het kabinet een integrale afweging, op nationaal niveau, bij de keuze over de voorkeursalternatieven.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1834	Indiener is tegen de ruimtevraag van Defensie en pleit voor een betere benutting van de bestaande defensielocaties en de inzet van simulaties.	Defensie maakt al een lange tijd gebruik van simulatiemiddelen voor bijvoorbeeld schieten, rijden en vliegen. Een deel van de opleiding en training kan met simulatiemiddelen heel goed worden uitgevoerd, waarmee naast kostenbesparing ook de overlast voor de omgeving beperkt kan worden. Dat wat met simulatie kan, wordt dan ook met simulatie gedaan. Niet alle opleidings- en trainingsdoelen zijn echter te behalen middels simulatie, waardoor oefenen en trainen in het echt nog altijd noodzakelijk blijft. Bij het zoeken naar ruimte hiervoor neemt Defensie het intensiever gebruiker van bestaande defensielocaties mee in het onderzoek.	Overige reacties	Overig	algemeen
1835	Indiener stelt dat de impact van defensieactiviteiten niet mag leiden tot beperkingen voor Lelystad Airport.	In het planMER worden de effecten van de militaire activiteiten in de omgeving in Flevoland onderzocht, zoals de effecten op Lelystad airport. Deze onderzoeksresultaten dienen mede als beslisinformatie waarop het kabinet een besluit neemt over een voorkeursalternatief. De regionale opgaven die de behoeften van Defensie in Flevoland raken, maken	Overige reacties	Overig	Algemeen

		dus deel van uit van de integrale afweging die het kabinet maakt.			
1836	Indiener vraagt bij te nemen beslissingen en het maken van afwegingen de bestaande (cumulatieve geluidsoverlast-)situatie van het dorp, en haar directe omgeving, mee te nemen.	In het planMER wordt onderzocht wat de effecten zijn op alle onderdelen van het beoordelingskader zijn. Hierbij wordt ook naar de opeenstapeling van effecten gekeken. Deze beoordelingscriteria zijn erop gericht om de belangen van onder andere inwoners, ondernemers, gemeenten en natuur te vertegenwoordigen. Hiermee wordt bijvoorbeeld het aantal mensen dat geluidshinder ervaart inzichtelijk gemaakt. De geluidsbelasting wordt in beeld gebracht tot waar er significante effecten te verwachten zijn. In het planMER wordt dit nader toegelicht en gevisualiseerd. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER maakt het kabinet een keuze over het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	algemeen
1837	Indiener is van mening dat er voor Defensie geen uitzonderingspositie mag gelden ten opzichte van de positie van agrariërs en dat ook Defensie zich aan de geldende stikstofregulering moet houden.	Ook Defensie is gehouden aan de wet- en regelgeving voor stikstof. Hierin heeft Defensie geen uitzonderingspositie ten opzichte van andere stikstofgebruikers. Het effect op stikstofbelasting door defensieactiviteiten wordt voor de locatiealternatieven in beeld gebracht en onderzocht in het planMER.	Overige reacties	Overig	algemeen
1838	Indiener vindt de beschrijving van de huidige en beoogde activiteiten te abstract en globaal. Daardoor is het voor de provincie op dit moment moeilijk om de (on)verenigbaarheid met andere functies in te schatten.	In het planMER wordt nadere toelichting en inzicht gegeven in de benodigde ruimte. Gemeenten en provincies worden nauw betrokken in het proces. Uit de bestuurlijke gesprekken hoopt Defensie in gezamenlijkheid de koppelkansen en schuarpunten voor de desbetreffende regio in kaart te brengen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1839	Indiener vraagt om op korte termijn het gesprek aan te gaan over Wieringerhoek. De indiener zou graag tot nadere afstemming komen over de mogelijke inpassing en de randvoorwaarden met betrekking tot het RES-zoekgebied Wieringerhoek. Dit in relatie tot de onveilige zone Breezanddijk. Indiener vraagt verder rekening te houden met de natuurwaarden in het Waddengebied en bij de verdere uitwerking nadrukkelijk aansluiting te zoeken bij de 'Waddengovernance', waar het coördinerend ministerie voor de Wadden, het ministerie van I&W, het Omgevingsberaad Waddengebied en de provincie	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers wordt meegenomen. Een onderdeel van dit onderzoek is dat de behoeften van Defensie langs de regionaal gemaakte afspraken worden gelegd. De provincies, gemeenten en andere ministeries worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. Mede op basis van de bestuurlijke gesprekken en de resultaten uit het planMER, maakt het kabinet op nationaal niveau een keuze over de voorkeursalternatieven. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener,	Overige reacties	Overig	Algemeen

	onderdeel van uitmaken. Indien er geeft aan graag te worden betrokken bij de verdere uitwerking.	voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuarpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.			
1840	Indiener stelt dat in de MER, naast ruimtegebruik, de vrijkomende ruimten en mitigerende effecten door herinrichting inzichtelijk gemaakt moeten worden en dat dit onderdeel dient uit te maken van het afwegingsproces.	Mitigerende maatregelen worden waar mogelijk al beschreven in het planMER, net als impact van vrijkomende gronden. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER zal het kabinet een integrale keuze maken over de voorkeursalternatieven op nationaal niveau. Een verdere uitwerking leent zich echter meer voor de volgende fase, na vaststelling van een voorkeursalternatief, omdat dan meer details van de betreffende ontwikkeling en een exacter ruimtebeslag bekend zijn. De gekozen alternatieven worden uitgewerkt met behulp van onder andere een projectMER.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1841	De indiener vraagt of Groningen, met de beleving te zijn gebruikt als wingewest, in het bijzonder kan worden ontzien.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht. Een onderdeel van dit onderzoek is dat de behoeften van Defensie langs de regionale behoeften worden gelegd. De andere overheden worden nauw betrokken in het proces. Mede op basis van de bestuurlijke gesprekken, de zienswijzen en de resultaten uit het planMER, maakt het kabinet op nationaal niveau een keuze over de voorkeursalternatieven.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1842	Indiener uit steun voor de ruimtebehoefte in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie gezien de nationale belangen.	De indiener wordt bedankt voor de steun. Op dit moment wordt onderzocht wat de effecten van Defensie op de verschillende locatiealternatieven zijn. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensieactiviteiten. Uiteindelijk zal het kabinet vanuit een integrale afweging op nationaal niveau, mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER, de bestuurlijke gesprekken en de zienswijzen, een keuze maken over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1843	Indiener vindt het een prima plan.	Defensie dankt de indiener voor de steunbetuiging en de waardering voor het NPRD. Op dit moment wordt onderzocht wat de effecten van Defensie op de verschillende locatiealternatieven zijn. Uit onderzoek zal blijken welke plekken geschikt zijn voor defensieactiviteiten. Uiteindelijk zal het kabinet vanuit een integrale afweging op nationaal niveau, mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het	Overige reacties	Overig	Algemeen

		planMER, de bestuurlijke gesprekken en de zienswijzen, een keuze maken over een voorkeursalternatief.			
1844	Indiener trekt de timing, het nut en de noodzaak van meer ruimte voor Defensie, het kijken naar alternatieven, het voorbereidende 'huiswerk' en een zorgvuldige besluitvorming daarover in twijfel. Indiener vraagt daarnaast hoe de maatschappelijk financiële aspecten worden meegewogen in relatie tot de alternatieven.	Defensie bereidt zich al enige tijd voor op de veranderende vrede- en veiligheidssituatie in de wereld. Het NPRD is daar een onderdeel van, wat de voorbereiding hierop nu duidelijk zichtbaar maakt. De alternatieve locaties die in de NRD zijn opgenomen en die in het planMER worden onderzocht, zijn mede geselecteerd op het gegeven of ze naar de toekomst toe robuust zijn en onder verschillende omstandigheden benut kunnen worden. Of ze bijvoorbeeld kunnen meegroeien of meebewegen met de veranderingen in de wereld. Daarbij is onder andere gekeken naar wat er in het buitenland en wat er minimaal in Nederland aan ruimte nodig is. Bijvoorbeeld om operationele kunde en ervaring op Nederlands terrein goed te trainen. Daarnaast is het planMER een onderdeel van het huiswerk waarnaar de indiener vraagt. In het planMER worden de alternatieven namelijk verder uitgewerkt en op de effecten onderzocht. Mede op basis van deze onderzoeken, als ook de zienswijzen en nog te houden gebiedsbijeenkomsten en bestuurlijke overleggen, zal het kabinet een integrale afweging maken. Daarbij wordt ook gekeken naar (maatschappelijke) kosten in relatie tot de beschikbare alternatieven. Uiteindelijk kiest het kabinet over de voorkeursalternatieven op nationaal niveau.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1845	Indiener geeft het belang van een integrale afweging van de totale landelijke, regionale en lokale opgaven aan. De indiener wenst dat de ruimtebehoeften per locatie worden onderbouwd, zodat het voor de inwoners en ondernemers in de regio duidelijk wordt wat deze ruimteclaims betekenen voor hun toekomstperspectief.	Defensie is één van de ruimtevragers. In het planMER worden de effecten op de (leef)omgeving voor de locatiealternatieven onderzocht, waarbij een onderdeel van dit onderzoek is dat de behoeften van Defensie langs de regionale, provinciale en landelijke behoeften worden gelegd. De provincies, gemeenten en andere ministeries worden nauw betrokken in het proces. Defensie probeert de koppelkansen, samenwerkingsvoordelen en schuulpunten in samenhang met lokale, regionale en nationale opgaven inzichtelijk te maken, maar is hier niet hoofdverantwoordelijk voor. Ook kan het zijn dat het nationale belang schuurt met regionale en	Overige reacties	Overig	Algemeen

		lokale belangen. Uiteindelijk zal het kabinet een keuze maken over de locatiealternatieven vanuit een integrale afweging op nationaal niveau. Defensie dient hiervoor beslisinformatie aan, zoals de onderzoeksresultaten uit het planMER, de bestuurlijke gesprekken en de zienswijzen.			
1846	Indiener vraagt hoe Defensie de mogelijke uitbreiding van 300-700 hectare voor het oefenterrein Marnewaard wil aanpakken.	Dit is onderdeel van de effectbeoordeling in het planMER.	Overige reacties	Overig	algemeen
1847	Indiener oppert dat Defensie haar focus kan leggen op het krijgsonderdeel de Koninklijke Marine.	Defensie heeft de verdediging van het Koninkrijk als hoofdtaak, waarvoor naast de Marine ook een Land- en Luchtmacht essentieel zijn. De focus leggen op één krijgsonderdeel stelt Defensie onvoldoende in staat om haar eigen grondgebied en dat van bondgenoten te beschermen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1848	Indiener is van mening dat de ambitie van Defensie inzake de oefengebieden in Nederland te rooskleurig en niet realistisch is. Indiener stelt dat ook de kansen voor werkgelegenheid te rooskleurig zijn voorgesteld. Indiener vindt dat de Randstad wordt ontzien als het gaat om locaties voor alternatieven. Daarnaast vindt de indiener dat de NRD een vorm van wensdenken is en dat Defensie hiermee niet open staat voor geluiden vanuit de samenleving.	Met het NPRD-proces biedt Defensie ruimte voor het maatschappelijke debat over de behoeften die de krijgsmacht heeft en haalt Defensie op wat de samenleving daar van vindt. Dit is belangrijk, omdat iedereen de veranderingen in de vrede en veiligheid in de wereld anders beziet en interpreteert. Dat geldt ook voor de suggesties voor de manier waarop Defensie zich daarop zou moeten voorbereiden. Veel van de activiteiten en oefeningen van Defensie worden al in het buitenland uitgevoerd. De alternatieven die in het proces van het NRD worden bekeken, zijn activiteiten die minimaal in Nederland moeten plaatsvinden. Bijvoorbeeld om de operationele kunde en ervaring op Nederlands terrein goed te kunnen trainen. Binnen Nederland kijkt Defensie zowel naar alternatieven voor het spreiden van haar activiteiten als ook naar de concentratie ervan. Daarbij wordt ook gekeken naar alternatieven in de Randstad, zoals in de haven van Rotterdam. Mede op basis van het effectenonderzoek in het planMER zal het kabinet een integrale afwegingen maken. Hierbij worden ook aspecten als werkgelegenheid en de invloed op bedrijvigheid meegewogen. Defensie nodigt belanghebbenden uit aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die plaats gaan vinden. De data hiervoor worden gedeeld op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen

1849	Indiener vraagt om te onderbouwen in welke mate de kans op oorlog afneemt door de groei van Defensie.	Het verband tussen de groei van Defensie en de kans op een afname van oorlog is een complexe kwestie die niet eenvoudig te beantwoorden is. Het is belangrijk om te erkennen dat verschillende factoren een rol spelen bij het voorkomen van conflicten. Vrede en stabiliteit zijn niet uitsluitend afhankelijk van militaire macht, maar ook van diplomatieke inspanningen en internationale samenwerking. Centraal staat dat de verschillende factoren elkaar versterken en kunnen leiden tot het verminderen van de kans op oorlog. De omvang van Defensie is slechts een van de factoren. Een groei van Defensie kan, naast dat Defensie hiermee beter inzetbaar is en beter gereed staat wanneer dat nodig is, afschrikkend werken en de bereidheid tot agressie van potentiële tegenstanders verminderen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1850	Indiener wijst Defensie op het risico van personeelstekorten en vraagt naar hoe dit risico wordt opgevangen. Daarnaast vraagt de indiener of de beschikbaarheid van personeel van invloed is op de fysieke- en/of milieuruimte die Defensie inneemt.	Ook Defensie is zich bewust van de mogelijkheid van een personeelstekort. Daar worden de nodige campagnes voor opgezet en uitgevoerd en er wordt ook naar andere opties gekeken om het risico op personeelstekort te beperken. Ondanks de kans op een tekort blijft het voor de krijgsmacht onderdelen belangrijk om onder verschillende omstandigheden te trainen, waarvoor er nu onvoldoende ruimte beschikbaar is in Nederland. De ruimtelijke behoefte wordt, naast voldoende personeel, ook ingegeven door nieuw materieel, nieuwe oefenprocedures en veranderingen in de faciliteiten. Daarbij wordt per activiteit en alternatief gekeken naar de mogelijkheid om ze op of af te schalen in combinatie met de ruimtelijke effecten en milieueffecten daarvan. Zo kan het kabinet een toekomstbestendige en integrale keuze maken over de voorkeursalternatieven.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1851	Indiener pleit ervoor dat praktische, politieke of bedrijfsvoeringstechnische redenen geen rol mogen spelen in de keuze om een locatiealternatief al dan niet in het selectieproces mee te nemen.	Het kabinet zal een integrale keuze maken op nationaal niveau over het voorkeursalternatief, mede op basis van onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, de ingebrachte zienswijzen en de bestuurlijke overleggen. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de nog te houden gebiedsbijeenkomsten. De data hiervoor worden gedeeld op de website van Defensie. Daarmee worden belanghebbenden in de gelegenheid gesteld om als gesprekspartner aan te sluiten in het proces en van hieruit zorgen en inzichten met Defensie te delen. Er worden daarbij geen argumenten	Overige reacties	Overig	Algemeen

		op voorhand uitgesloten, dus ook praktische, politieke en bedrijfsvoeringstechnische redenen kunnen hierin worden aangedragen.			
1852	Indiener geeft aan graag medegebruiker te willen worden van het luchtruim op de voorgenomen locaties, zodat zij samen met Defensie kunnen innoveren, testen, trainen, opleiden en kennis delen.	Daar waar mogelijk en daar waar het de militaire taken niet belemmerd, stelt Defensie haar terreinen en gebieden open voor medegebruik. Indiener is welkom bij de nog te houden regiobijeenkomsten. Defensie gaat daar graag in gesprek over koppelkansen en samenwerkingsvoordelen. De data van de fysieke participatiebijeenkomsten worden gedeeld op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1853	Indiener vraagt om in het alternatievenonderzoek de mogelijkheden van de Wet militaire inundatiën af te zetten tegen de impact die uitbreiding met zich meebrengt. In het bijzonder de impact van materieel, manschappen, nieuwe locaties en een uitbreiding van locaties op mens, milieu en natuur (op zowel de korte als lange termijn).	In het planMER wordt gekeken naar de effecten van defensieactiviteiten op de leefomgeving van de alternatieve locaties. Hiermee wordt de impact van defensieactiviteiten op de mens, het milieu en de natuur onderzocht. De genoemde mogelijkheden van de Wet militaire inundatiën liggen buiten de scope van dit onderzoek.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1854	Indiener geeft aan graag de Defensievisie 2035 te ontvangen, aangezien hier in hoofdstuk 3.1 (pagina 13) naar wordt gerefereerd in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie.	De Defensievisie 2035 staat op de website van Defensie: https://www.defensie.nl/onderwerp/en/defensievisie-2035 .	Overige reacties	Overig	Algemeen
1855	Indiener mist de koppeling van meer vliegbewegingen in Lelystad met de eventuele uitbreiding van vluchten rondom Lelystad Airport.	Defensie onderzoekt de mogelijkheden op de alternatieve locaties middels het planMER. In het planMER worden de effecten van de militaire activiteiten in de omgeving in Flevoland onderzocht, zoals de effecten op Lelystad airport. Deze onderzoeksresultaten dienen mede als beslisinformatie waarop het kabinet een besluit neemt over een voorkeursalternatief. De regionale opgaven die de behoeften van Defensie in Flevoland raken, maken dus deel van uit van de integrale afweging die het kabinet maakt.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1856	Indiener vraagt om de effecten op locaties door intensivering en uitbreiding ook te koppelen aan de ontheffingsregelingen voor nachtvluchten en minimale vlieghoogten.	In het planMER wordt op hoofdlijnen onderzoek gedaan naar onder andere de effecten op de (leef)omgeving. De ontheffingsregelingen worden beknopt toegelicht, maar worden pas in een nadere uitwerking, na de keuze over de locatiealternatieven door het kabinet, in meer detail betrokken. Het gaat nu om de afweging tussen	Overige reacties	Overig	Algemeen

		locaties en de relevante verschillen hierbij.			
1857	Indiener vraagt hoe Defensie rekening houdt met de naderingsroutes van Schiphol.	In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Naderingsroutes van Schiphol worden daarbij ook in beschouwing genomen. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER maakt het kabinet een keuze over de voorkeursalternatieven vanuit een integrale afweging op nationaal niveau.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1858	Indiener vraagt of Defensie ermee bekend is dat de GA (General Aviation) gebruik maakt van het luchtruim onder de 2 tot 3 km hoogte.	Defensie is bekend met de complexiteit van het luchtruim en de verschillende gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER maakt het kabinet een keuze over de voorkeursalternatieven vanuit een integrale afweging op nationaal niveau.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1859	Indiener vraag of er overleg is met de "authorized entities" welke verantwoordelijk zijn voor het luchtruim, de regelgeving hiervoor en de gebruikers van het luchtruim.	Het eerste aanspreekpunt en overlegpartner ten aanzien van het luchtruim is voor Defensie het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Op verschillende niveaus is er regelmatig contact met dit departement.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1860	Indiener vraagt of Defensie kansen ziet voor de toestroom en werving van gemotiveerde en vakkundige aanwas door GA (General Aviation) te steunen. Indiener geeft aan dat West-Nederland al grotendeels ontoegankelijk is voor de GA.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener ten aanzien van het gebruik van het luchtruim door GA (General Aviation) en de beperkte ruimte voor luchtsport. Defensie herkent de mogelijkheden die bijvoorbeeld zweefvliegen biedt bij de werving van personeel. De Koninklijke Luchtmacht kent een sterke verbintenis met zweefvliegen. Op de vliegbases wordt door de Minister van Defensie ruimte geboden voor recreatieve luchtvaart. Onder andere civiele en militaire zweefvliegclubs maken hiervan gebruik.	Overige reacties	Overig	Algemeen

1861	Indiener vraagt of er voor de beoogde uitbreiding van vliegactiviteiten gebruik wordt gemaakt van de onderste luchtlagen die de mogelijkheid voor zweefvliegen zou kunnen beperken.	Een veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik van nieuwe delen van het luchtruim goed is afgestemd op andere gebruikers. In het planMER wordt daarom, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER maakt het kabinet een keuze over de voorkeursalternatieven vanuit een integrale afweging op nationaal niveau.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1862	Indiener vraagt naar meer informatie over de helikopterbehoefte. Hierbij geeft de indiener aan dat het aantal toenemende helikopterbewegingen moet worden meegenomen in het stikstofonderzoek, zodat er een goede afweging kan worden gemaakt.	In het planMER zal nadere informatie gegeven worden over de frequentie en de aard van de helikopterbewegingen. Het effect op de leefomgeving, zo ook op de stikstofbelasting, wordt voor de locatiealternatieven in beeld gebracht. Op hoofdlijnen wordt er stikstofonderzoek uitgevoerd. Het kabinet maakt, mede op basis van de resultaten uit het planMER, een integrale afweging in het komen tot een keuze over de locatievoorkeuren.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1863	Indiener vraagt wat het effect is van een toename van de militaire activiteiten op het luchtruim in Someren-Heide en vraagt hoe laag helikopters mogen vliegen. De indiener stelt dat de overlast afneemt als er hoger wordt gevlogen.	In laagvlieggebieden mag lager dan 45 meter door helikopters gevlogen worden. Hier geldt dus geen minimum hoogte. De effecten van nieuwe laagvlieggebieden wordt onderzocht en getoond in het planMER. In het planMER zal op de diverse vragen, zoals deze gesteld zijn door de indiener, meer duidelijkheid worden gegeven voor zover mogelijk. Indien nodig, zal er in een latere fase een meer gedetailleerd onderzoek plaatsvinden.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1864	Indiener vraagt naar de uitbreidingsplannen van onze buurlanden en de NAVO en wat de impact hiervan is op Nederland.	De impact kan vanuit verschillende invalshoeken bekeken worden. Bekeken vanuit een veiligheids- en defensieperspectief zal de uitbreiding leiden tot een toename van het collectieve defensievermogen van het bondgenootschap en de buurlanden. Indirect geldt dit ook voor Nederland, omdat de veiligheid wordt vergroot wanneer het vermogen om te reageren op dreigingen is versterkt.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1865	Indiener vraagt om informatie over de uitbreiding en de vernieuwing van woningen.	Defensie voert diepe gesprekken met medeoverheden en andere departementen. Daarbij komen de plannen voor woningbouw aan bod. Momenteel wordt er gesproken en gekeken welke ruimtelijke behoeften er zijn en hoe deze, ten opzichte van elkaar, het best kunnen worden ingepast. In het planMER worden de (bouw)plannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat	Overige reacties	Overig	Algemeen

		ze worden uitgevoerd. De toekomstige (bouw)opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect "raakvlakken", net als dat onder het beoordelingsaspect "raakvlakken"			
1866	Indiener zou graag antwoord krijgen op 3 vragen: 1. Onderschrijft defensie het feit dat de militaire uitgaven van de NAVO een veelvoud bedragen van de militaire uitgaven van de rest van de wereld? 2. Onderschrijft defensie de constatering dat de levering van F35 onderdelen aan Israël binnen afzienbare tijd kan leiden tot juridische medeplichtigheid aan genocide en daarmee in strijd is met een kerntaak van de NAVO, het handhaven van de internationale rechtsorde? 3. Is defensie van mening dat ten aanzien van milieuregels voor defensie andere regels moeten gelden dan voor de rest van de maatschappij?	Het planMER is gericht op het doen van onderzoek ten behoeve van een goed onderbouwde en integrale keuze tussen de verschillende alternatieven en locaties voor defensieactiviteiten in Nederland. Vragen over de hoogte van militaire uitgaven en materiële aankopen van Israël, vallen buiten de scope van deze procedure. Verder gelden voor Defensie dezelfde milieuregels als voor andere partijen. Ook Defensie moet zich houden aan de regels die gelden voor bijvoorbeeld stikstof, luchtkwaliteit, geluid en externe veiligheid.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1867	Indiener vraagt of Defensie ermee bekend is dat de GA (General Aviation) gebruik maakt van het luchtruim onder de 2 tot 3 km hoogte.	Defensie is bekend met de complexiteit van het luchtruim en de verschillende gebruikers. In het planMER wordt, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Mede op basis van de onderzoeksresultaten uit het planMER maakt het kabinet een keuze over de voorkeursalternatieven vanuit een integrale afweging op nationaal niveau.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1868	Indiener roept op tot het minimaliseren van defensievoorraden en zou graag weten welke processen er omtrent de inschatting van opslagruimte lopen. De voorkeur van de indiener is om het uitbreiden van de militie zo LEAN mogelijk in te richten.	De defensieorganisatie is sterk afhankelijk van voldoende voorraden ten behoeve van haar operationele taakstelling. Er wordt echter voortdurend onderzocht hoe deze afhankelijkheid verkleind kan worden. Zo investeert Defensie in de ontwikkeling van lasertechnologie om de afhankelijkheid van bepaalde munitie te verkleinen. Hierdoor kunnen toekomstige voorraden mogelijk verkleind worden. Omtrent de inschatting van opslagruimte worden er doorlopend berekeningen gemaakt, zodat de doorontwikkeling van de krijgsmacht ook qua ruimte op orde is.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1869	Indiener wijst er op dat een koppeling met de radardekking ontbreekt, terwijl coöperatieve en niet-coöperatieve objecten beschouwd dienen te worden.	De radardekking heeft onbetwist de aandacht van Defensie. In Wier staat een van de 2 radarstations van Defensie die het Nederlandse luchtruim beveiligen en bewaken. In Herwijnen doorloopt Defensie een vergunningsproces om een tweede SMART-L radar te kunnen plaatsen. De twee radars maken onderdeel uit van de vervanging	Overige reacties	Overig	Algemeen

		van de verouderde radar in Nieuw-Milligen. Defensie bereikt met de plaatsing van beide radars de best mogelijke dekking van Nederland. Om zeker te stellen dat de defensieradars een goed beeld van het luchtruim behouden en dit niet wordt verstoord door hoge objecten, moeten bestemmings- en omgevingsplannen rekening houden met deze radars. In de Omgevingsregeling (Or) is dit nationale belang vastgelegd en zijn lagere overheden verplicht in ruimtelijke plannen deze regels over te nemen.			
1870	Indiener vraagt om meer duidelijkheid over wat met de term voertuigen wordt bedoeld in de NRD.	De term voertuigen slaat op alle militaire voertuigen die Defensie in gebruik heeft. Dit zijn zowel wielvoertuigen als rupsvoertuigen.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1871	Indiener vraagt of de termijn voor het indienen van 'zienswijzen' open kan worden gehouden, zodat het mogelijk is om de ervaringen uit de praktijk te delen wanneer deze anders blijken te zijn dan verwacht.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Mede vanuit de bestuurlijke gesprekken en de zienswijzen maakt het kabinet een integrale keuze over de voorkeursalternatieven. Termijnen voor het indienen van zienswijzen zijn wettelijk vastgelegd. Wel zijn er meerdere momenten waarop inzichten kunnen worden gedeeld met Defensie, bijvoorbeeld tijdens de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. Belanghebbenden zijn welkom om hierbij aan te sluiten. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Overig	Algemeen
1872	Indiener uit bezwaar tegen het onjuist gebruik van de woorden windmolen en windpark, waar het volgens indiener moet gaan om windturbines en windturbine inrichting.	Defensie dankt voor de zienswijze en bevestigt dat het woord windmolen de lading niet in alle gevallen dekt. Toch wordt die bewoording in de spreektaal en in de ingediende zienswijzen nog veel gebruikt. Daar waar gesproken wordt over windmolens en windparken kan dit ook geïnterpreteerd worden als windturbines en windturbine inrichting.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1873	Indiener is van mening dat de SMB-Richtlijn niet goed wordt gevolgd, omdat de planMER en NPRD tegelijkertijd ter inzage worden gelegd. Indiener meent dat de NPRD dan niet goed is voorbereid.	Binnen de NPRD is het planMER een van de onderzoeken om de geschiktheid van locaties voor defensiebehoeftes te onderzoeken. Hierbij wordt ook de SMB richtlijn gevolgd. Artikel 4 van de SMB-richtlijn verplicht tot het uitvoeren van de milieubeoordeling tijdens de voorbereiding en vóór de vaststelling of onderwerping aan de wetgevingsprocedure van een plan of programma. De in de NRD voorgestelde procedure voldoet aan deze eis uit de SMB-richtlijn	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1874	Indiener geeft aan dat er in de NRD naar militaire standaarden wordt verwezen die niet openbaar zijn. Hierdoor voelt indiener zich beperkt in het indienen van een zienswijze. En vindt dat de proces over moet met uitsluitend referentie documenten die wel voor zienswijzen beschikbaar en geschikt zijn.	Het NPRD-proces is ingericht op een zoveel mogelijk transparant verloop van de alternatievenselectie, de onderzoeken naar effecten en de besluitvorming. Daarbij geeft Defensie waar mogelijk inzicht in de standaarden en regels die daarvoor relevant zijn. Veel van deze standaarden zijn openbaar en raadpleegbaar. In de NRD zijn niet alle standaarden integraal opgenomen omwille van de scope en het overzicht in de NRD. Mochten er toch nog vragen zijn, of mocht er toch nog meer informatie gewenst zijn, dan kan indiener contact opnemen met de publieksvoorlichting van Defensie. Ook kan indiener aansluiten bij de participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data hiervoor komen op de website van Defensie te staan.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1875	Indiener stelt dat op grond van de SMB-richtlijn vooraf met wetenschappelijke zekerheid moet worden vastgesteld dat geen verslechtering in de leefomgeving optreedt.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Dit betreft dit planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1876	Indiener stelt dat er overbodige teksten in de NPRD/NRD staan en er essentiële informatie ontbreekt. Hierdoor komt de centrale vraag niet aan bod: Of milieueffecten van algemene landelijke regels überhaupt wel onderzocht kunnen worden?	In dit planMER worden de milieueffecten van alle alternatieven navolgbaar en zorgvuldig beoordeeld, conform alle wettelijke vereisten en richtlijnen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1877	Indiener stelt dat de NPRD/NRD niet in overeenstemming is met de SMB-richtlijn.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1878	De indiener vraagt of er vergelijkbare woonruimte wordt geboden.	In de planMER worden op nationaal niveau de effecten van onder andere geluid, natuur, luchtkwaliteit, veiligheid en de brede impact op de omgeving voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Mocht in een latere fase blijken, bijvoorbeeld naar aanleiding van een ProjectMER of een projectbesluit, dat er nadeel ontstaat, wordt dit meegewogen in de besluitvorming. Mocht er in een latere fase nog aanleiding blijken voor	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag ingediend worden.			
1879	De indiener vraagt of er een redelijke schadevergoeding kan worden toegevoegd aan het proces.	In het planMER worden op nationaal niveau de effecten van onder andere geluid, natuur, luchtkwaliteit, veiligheid en de brede impact op de omgeving voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeurslocatie. Mocht in een latere fase blijken, bijvoorbeeld naar aanleiding van een ProjectMER of een projectbesluit, dat er nadeel ontstaat, wordt dit dan ook meegewogen in de besluitvorming. Mocht er in een latere fase aanleiding blijken voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag hiervoor ingediend worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1880	Indiener stelt momenteel niet genoeg informatie te hebben voor een zienswijze en zou graag als belanghebbende in het komende project worden meegenomen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1881	Indiener geeft aan dat de natuurwaarden op (zeef)vliegvelden vaak prima is en vraagt of Defensie dat weet. Bovendien geeft indiener aan de GA een goede bron van gemotiveerd en vakkundig personeel voor Defensie is.	Defensie dankt indiener voor het gedeelde inzicht. De Koninklijke Luchtmacht ontplooit verschillende wervingsinitiatieven en herkent daarbij de mogelijkheden die het zweefvliegen biedt. Op dit moment wordt, in samenwerking met de Koninklijke Vereniging Onze Luchtmacht, onderzocht welke mogelijkheden zweefvliegen/de Netherlands Air Cadets biedt in bestaande wervingsinitiatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1882	Indiener stelt voor dat mogelijke nieuwe defensierterreinen kunnen helpen bij het creëren van zachtere overgangen tussen natuur- en landbouwgebieden. En stelt daarvoor twee manieren voor (via informatie uit de natuurdoelanalyses en de kaarten met zoekgebieden voor ecohydrologisch herstel) om de kansen in het planMER inzichtelijk te maken.	Defensie onderschrijft deze koppelkansen. Het onderzoek in het planMER is nog op abstracter niveau, waarbij natuurdoelanalyses te gedetailleerd voor zijn. Maar voor vervolgprocedures is dit een kans die Defensie graag nader wil onderzoeken.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1883	Indiener wijst op de grote opgaven in het natuurbeleid en geeft aan dat daarvoor nog uitwerkingen plaatsvinden in gebiedsprocessen en is positief over het feit dat Defensie met deze gebiedsprocessen rekening houdt. Indiener stelt voor deze processen mee te nemen in de planMER bij de referentiesituatie om zo de autonome en cumulatieve effecten in beeld te brengen.	Voor het bepalen van de referentiesituatie wordt rekening gehouden met de gebiedsprocessen en andere ontwikkelingen waarover definitief besloten is. De toekomstige opgaven worden in het planMER inzichtelijk gemaakt onder het aspect 'raakvlakken'. Ook bij de vervolgprocedures waarin de behoefte nader uitgewerkt wordt, kunnen koppelkansen ontstaan.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1884	De indiener is van mening dat de behoeften van defensie moeten voldoen aan de geldende regelgeving.	Alle onderzoeken worden uitgevoerd met in achtneming van de geldende wet- en regelgeving. Omdat het onderzoek naar nieuwe behoeften betreft kan het mogelijk betekenen dat bijvoorbeeld bestaande vergunningen en/of ruimtelijke plannen in een later stadium (vervolgprocedures) aangepast moeten worden om dit te accommoderen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1885	De indieners stellen dat de onderzoeksstrategie en het detailniveau onvolledig zijn en dat een toelichting van keuzes ontbreekt. Daarnaast stellen de indieners dat Europese MER en SMB-richtlijnen en adviezen bindend en leidend moeten zijn.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding op dit verder aan te passen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1886	De indieners stellen dat er in de planMER geen selectie op grond van bedrijfsvoertechische redenen of politieke of praktische redenen gemaakt mogen worden.	In het planMER wordt objectief onderzoek verricht. De genoemde gronden worden dan ook niet betrokken in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1887	De indieners stellen dat dergelijke aspecten in de vorm van kansen geen geschikt instrument zijn om de alternatieven met de referentiesituatie en onderling te vergelijken.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		richtlijn en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit verder aan te passen.			
1888	De indieners verzoeken in de planMER de afweging tussen financiële middelen en vaker in het buitenland of middels simulator te oefenen mee te nemen.	Op dit moment maakt de Nederlandse krijgsmacht al veelvuldig gebruik van opties in het buitenland en/of simulatoren. Om de veiligheid van Nederland te bewaken is ruimtelijke uitbreiding van defensiecapaciteit in Nederland echter vereist.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1889	De indieners stellen dat er kwantitatief onderzoek moet plaatsvinden bij de afweging van alle locaties.	Een planMER betekent onderzoek op hoofdlijnen om de impact op de fysieke leefomgeving en tussen alternatieven te bepalen. Voor diverse behoeften is hierbij kwantitatief onderzoek verricht om een goede vergelijking en impactanalyse te maken. Maar in vervolgprocedures zal kwantitatief onderzoek een grotere rol spelen bij de concrete impact op de omgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1890	Indiener wijst op deskundigheid binnen het ministerie van BZK over de invoering van de SMB-richtlijn in Nederlandse wetgeving.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Het ministerie van BZK is nauw betrokken bij het NPRD en het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1891	De indiener vraagt bij de duiding van de referentiesituatie rekening te houden met voorgenomen ruimtelijke plannen van de indiener.	Voor het bepalen van de referentiesituatie wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met reeds vigerende plannen in de omgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1892	De indieners vragen om aan te geven welke selectie- en wegingscriteria zijn toegepast bij het voorstadium van locaties in de NRD, en wat de uiteindelijke conclusies en resultaten zijn geweest bij deze beoordeling en beschouwing.	Er is geen weging toegepast bij de totstandkoming van de alternatieven. Wel zijn er criteria toegepast waarop bepaalde locaties zijn uitgesloten. De beschrijving van de totstandkoming staat per behoefte in de bijlage van de NRD beschreven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1893	Indiener benadrukt dat in de PlanMER bedrijfsvoeringstechnische of politieke argumenten niet gebruikt mogen worden bij de selectie van alternatieven.	In het planMER wordt objectief onderzoek verricht. De genoemde gronden worden dan ook niet betrokken in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1894	De indieners stellen dat belangenafweging moet plaatsvinden middels een kabinetsbesluit in het kader van de Nota Ruimte, op basis van onafhankelijk onderzoek en niet via een verkapte planMER.	In het proces voor het NPRD kijkt Defensie naar alternatieven voor defensieactiviteiten op verschillende locaties. Mede op basis daarvan maakt het kabinet een integrale keuze tussen de alternatieven. De planMER levert daar informatie voor aan, maar daarin worden geen keuzes gemaakt. In de besluitvorming betreft het kabinet de synergiekansen, overlappen en schuurpunten met andere (lopende) Rijksprogramma's en doelstellingen. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ook ruimte vragen. De integraal afgewogen ruimtevraag van Defensie zal daarom ook opgenomen worden in de Nota Ruimte.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1895	De indieners verzoeken te kijken naar een vorm van spreiding van het gebruik van verschillende locaties zonder dat er wordt toegerekend naar de huidige maximale scenario's, en vragen de ondergrens van activiteiten nader uit te leggen.	Momenteel wordt in de planMER ook onderzocht wat de effecten bij een stapeling van activiteiten zijn. Daarbij kijkt Defensie ook naar spreiding en concentratie van activiteiten over heel Nederland. Defensie oefent waar mogelijk in het buitenland of met een simulatie. De activiteiten die beschreven zijn in het NRD betreffen de minimale behoefte van Defensie in Nederland.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1896	De indiener stelt dat het bij indiener 187 een secretaris zou betreffen, ipv een voorzitter.	Defensie dankt indiener oor de aanvullende informatie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1897	Indiener wil graag structureel samenwerken in de vervolgstappen van de planMER en het NPRD, waardoor bijv. natuurcompensatie-opgaven en kansen kunnen worden besproken.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Daar horen natuurbeschermende organisaties zeker bij en Defensie blijft. Defensie gaat graag het gesprek aan om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.			
1898	Indiener is van mening dat er met de ter inzagelegging fysieke bijeenkomsten hadden moeten worden georganiseerd.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1899	Indiener vraagt of er op het nabijgelegen defensie terrein een informatiepunt/helpdesk voor burgers komt.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. Op dit moment is er nog niet besloten over het instellen van een informatiepunt of helpdesk voor omwonenden op het defensie terrein. Defensie hecht waarde aan een langdurig goede relatie met haar burens waar deze suggestie aan zou kunnen bijdragen. Het wordt als een van de opties meegenomen om eventuele knelpunten en kansen met de omgeving structureel te signaleren en hier op te kunnen acteren. In eerste instantie zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1900	Indiener vraagt zich af hoe de planning van het reageren op het NRD en de zienswijze is geordend en vraagt om hulp daarbij.	De zes weken tussen 18 december 2023 en 29 januari 2024 is de periode waarin het mogelijk was om de zienswijzen, die in deze Nota van Antwoord worden beantwoord, in te dienen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1901	Indiener heeft de kennisgeving in het huis aan huis blad gelezen en begrijpt niet wat dit betekend voor de eigen leefomgeving.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Met deze bijeenkomsten wordt de indiener in de	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		gelegenheid gesteld om met Defensie in gesprek te gaan over de locatiekeuze. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
1902	Indiener zou graag schriftelijk op de hoogte worden gehouden.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1903	Indiener vraagt op welke wijze de presentatie van de informatiebijeenkomst kan worden teruggekeken.	De digitale informatiebijeenkomst van 16 januari 2024, waarin Defensie haar ruimtebehoeften mondeling toelicht, is terug te kijken op: https://www.defensie.nl/onderwerpen/ruimte-voor-defensie/informatiebijeenkomst .	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1904	Indiener verzoekt om het beleidsuitgangspunt "Militair gebruik in de Waddenzee alleen laten toenemen als de totale belasting van natuur en milieu in de Waddenzee daardoor niet toeneemt" uit de Agenda voor het Waddengebied 2050 als randvoorwaarde in de planMER mee te nemen.	De gevoeligheid van de Waddenzee wordt meegenomen in de effectbepaling van de relevante behoeften. Het is hiermee één van de beoordelingscriteria binnen de planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1905	Uit de zorg dat op basis van planMER onomkeerbare besluiten worden genomen die later in het projectMER-fase tot onverwacht effecten leiden. Indiener gaat er vanuit dat bij de projectMER-en opnieuw een Passende Beoordeling zal plaatsvinden op meer detailniveau. En vraagt hoe met onzekerheid wordt omgegaan bij de beoordeling van alternatieven en of er nog ruimte is voor nader onderzoek voor alternatieven waarover nog twijfel bestaat.	Defensie onderschrijft deze zorg en wil zoveel mogelijk trechters op basis van het onderzoek. Niet uit te sluiten valt dat voor sommige behoeften hier niet tot één alternatief getrechterd kan worden in deze fase. Uiteindelijk ligt de keuze voor een voorkeurslocatie bij het kabinet. Mocht in een latere fase blijken, bijvoorbeeld naar aanleiding van een Projectmer, dat er onverwachte effecten ontstaan dan wordt dit meegewogen in de besluitvorming.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1906	Indiener vraagt of met de zin "Hiermee wordt de (ruimtelijke) druk vanuit de 'buitenwereld' op Defensie duidelijk zichtbaar" wordt bedoeld of wij daar alvast ruimte mee willen veiligstellen voor behoeftes. Indiener stelt dat het beeld in de NRD dat Defensie de afgelopen jaren niet in vastgoed heeft geïnvesteerd, niet klopt en wijst voor voorbeelden in Vught. Verzoekt dit beeld te nuanceren. Geeft aan dat het lozen van brandstof ingevallen dat dat nodig is, niet is meegenomen en kan	De zin verwijst naar de referentiesituatie in de MER. Bij deze referentiesituatie worden andere ontwikkelingen in Nederland voor het jaar 2040 meegenomen. Deze referentiesituatie kan dan weer worden getoetst aan de hypothetische uitbreiding van Defensie. Op die manier wordt een schatting gemaakt van de effecten van ontwikkelingen in Nederland, die weer kunnen worden afgezet tegen de uitbreidingsbehoeftes van Defensie. Hiermee tracht Defensie om mogelijkheden tot uitbreiding in	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

	leiden tot impact op de luchtkwaliteit als de bodem- en waterkwaliteit. Doet het verzoek om bij de effectbeoordeling de inzichten en onderzoeken van de GGD (Gemeentelijke Gezondheidsdienst), RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) en de WHO (Wereldgezondheidsorganisatie) te betrekken. Ziet graag dat er door Defensie nog meer wordt geïnvesteerd in simulatoren en andere digitale leermiddelen en dat bij de alternatieven te betrekken.	kaart te brengen. In het planMER onderzoekt Defensie de impact van defensieactiviteiten op de omgeving. Het onderzoek baseert zich op de normen op basis van de in Nederland geldende wet en regelgeving. Voor zover cumulatieve effecten aanwezig zijn wegen deze mee bij de locatiekeuze. Defensie oefent waar mogelijk in het buitenland of met een simulatie. De activiteiten die beschreven zijn in het NRD betreffen de minimale behoefte van Defensie in Nederland.			
1907	Indiener vraagt om een classificering van de mate van geluid bij schietoefeningen in de planMER.	Bij de bepaling van de effecten van geluid wordt inzicht gegeven in de geluidbelasting in diverse klassen. In de planMER worden op nationaal niveau de effecten van onder andere geluid, natuur, luchtkwaliteit, veiligheid en de brede impact op de omgeving voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1908	Indiener stelt dat er in de NRD een beter onderscheid gemaakt moet worden tussen de functie/doel van een beleidsvisie en van een nationaal programma.	Bedankt voor deze zienswijze. De NRD was een eerste inventarisatie van locatiebehoeftes. Hierna volgt een planMER. Momenteel is Defensie bezig met de beleidsvisie voor het NPRD.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	algemeen
1909	De indiener uit zorgen over mogelijke effecten van defensieactiviteiten op agrarische ondernemingen in het gebied Oostelijk Flevoland.	Defensie begrijpt de zorgen over mogelijke komst van defensieactiviteiten in oostelijk Flevoland. Momenteel wordt er middels een planMER bekeken wat de effecten van Defensie op verschillende en alternatieve locaties zijn. De effecten van defensie-activiteiten voor de agrarische bedrijven binnen de te onderzoeken locaties worden inzichtelijk gemaakt in het planMER. Uiteindelijk maakt het kabinet een integrale keuze over een voorkeurslocatie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1910	Indiener vraagt om uitleg over het proces van de verschillende participatiemogelijkheden en verzoeken om zelf (particulier en medeoverheden) meegenomen te worden in een participatieproces.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1911	De indieners stellen dat de ruimteclaims van Defensie niet los van die van medeoverheden mogen worden gezien.	Defensie deelt deze zienswijze. Daarom is Defensie in gesprek met medeoverheden over verschillende ruimtelijke behoeftes. Uiteindelijk maakt het Kabinet een integrale keuze voor een voorkeurslocatie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1912	De indiener vraagt hoe een extra opgave met grote ruimtelijke impact een oplossing kan vormen in transitiegebieden, zoals voor de landbouw.	Waar relevant zal Defensie deze impact op transitiegebieden nader beschrijven. Dit kan bijvoorbeeld gelden in een gebied waar veel piekbelasters zitten, die reeds aangemeld zijn voor vrijwillige uitkoop.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1913	De indiener vraagt hoe de uitwerking van de ambities van andere nationale programma's zich verhoudt tot wat er op pagina 55 van het NRD wordt gesteld.	De ambities van andere nationale programma worden meegenomen en meegewogen bij de totstandkoming van een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1914	De indieners verzoeken om bestaande afspraken, zoals de regionale energiestrategie, woningbouwopgave, nieuwe bedrijventerreinen mee te nemen als bestaande ontwikkelingen	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de defensieactiviteiten op reeds vastgestelde plannen voor woningen en bedrijven. In het planMer worden de plannen voor energievoorzieningen die vastgelegd zijn in de Regio Energie Strategie opgenomen als onderdeel van de referentiesituatie. De relevante data wordt uitgewisseld met de provincies.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1915	De indieners uiten hun ongenoegen waarmee Defensie de huidige oorlogssituatie aanwendt om nu al een NPRD vast te stellen als uitwerking van de vigerende NOVI. De indieners stellen dat de nieuwe Nota Ruimte het beleidskader voor structurerende keuzes van Defensie moet zijn.	Defensie neemt de toegenomen dreigingen voor Nederland serieus. Om de veiligheid in Nederland te garanderen is extra ruimtelijke defensiecapaciteit noodzakelijk. De realisatie van benodigde capaciteit is een langdurig proces waar zo snel en zorgvuldig mogelijk mee aan de slag moet worden gegaan. Daarom heeft Defensie het NPRD opgestart. Omdat Defensie begrijpt dat er ook andere belangrijke ruimtelijke behoeftes in Nederland zijn, vindt er interdepartementale afstemming plaats en zal het NPRD aansluiting vinden in de nieuwe Nota Ruimte en de daartoe behorende beleidskaders. De integrale afweging van ruimtelijke behoeftes ligt uiteindelijk bij het Kabinet.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1916	De indieners uiten bezwaar tegen het idee dat militaire activiteiten het enige nationale belang zou zijn binnen de afweging van ruimtelijke behoeftes, en vragen een nadere duiding te geven aan deze opvatting binnen het NPRD.	Defensie begrijpt dat er binnen Nederland veel verschillende ruimtelijke behoeftes zijn, en dat ruimte schaars is. Omdat de dreiging voor de nationale veiligheid is toegenomen is besloten defensiecapaciteit uit te breiden. Daarom is ook het NPRD opgestart. Maar er is ook oog voor de andere belangrijke ruimtelijke opgaven in Nederland. De andere	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		overheden worden daartoe nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Middels een planMER wordt gekeken wat de effecten van defensieactiviteiten op voorkeurslocaties en alternatieve locaties zijn. Uiteindelijk maakt het kabinet een integrale keuze over een voorkeurslocatie voor Defensie. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
1917	Indiener vraagt of de zoekgebieden na de planMER fase kleiner gemaakt worden.	De zoekgebieden worden in het PlanMER gedetailleerder weergegeven. Echter, in deze fase van onderzoek wordt gewerkt met globalere gebieden, die in vervolgfases, verder worden uitgewerkt. Nadat het kabinet voorkeurslocaties voor de behoeftes van Defensie heeft gekozen, zullen locaties specifiek en gedetailleerder worden onderzocht middels een projectMER	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1918	De indieners vragen in hoeverre er volgens de principes van 'water en bodemsturend' keuzes worden gemaakt en in hoeverre die keuzes in lijn zijn met het beleid van het Ministerie I&W.	De NRD en het daarin opgenomen Beoordelingskader is binnen het kabinet afgestemd; waaronder ook met het ministerie van IenW. Water en bodem zijn in dit kader als expliciete thema's opgenomen. In de planMER wordt voor de verschillende alternatieve locaties onderzocht welke effecten dit voor het (zoet)water en de bodem heeft. Zo komt alle informatie beschikbaar om onder ander via de uitgangspunten voor water en bodem sturend de verschillende alternatieven en locaties t.o.v. elkaar af te wegen. In de planMER worden op nationaal niveau ook de effecten van onder andere geluid, natuur, luchtkwaliteit, veiligheid en de brede impact op de omgeving voor de verschillende alternatieven onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1919	De indiener stelt dat de planMER de diepgang dient te hebben die past bij de zwaarte van het te nemen kabinetsbesluit.	Defensie onderschrijft dat het planMER moet passen bij het detailniveau van het NPRD en de besluitvorming hierover. Daarom wordt met zorgvuldigheid onderzoek verricht en nauw afgestemd met departementen die ook deelnemen in het kabinetsbesluit. De zienswijzen en adviezen van de Commissie mer verrijken deze zorgvuldigheid.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1920	De indiener vraagt hoe koppelkansen en synergie van Defensie effecten en activiteiten worden bepaald, wanneer een militaire activiteit een grote ruimtelijke impact heeft, welke criteria hiervoor worden gehanteerd, en waar afwegingen plaatsvinden waar Defensie juist niet samen kan.	Op dit moment wordt er middels een planMER gekeken wat de effecten van Defensie op de alternatieve locaties zijn. In dit onderzoek zullen verschillende schuur- en koppelkansen naar voren komen. Uiteindelijk zal het Kabinet een integrale keuze over een voorkeurslocatie maken.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1921	De indieners vragen waarom de minister van BZK, in het kader van de relatie tussen woningbouw en ruimtelijke ordening, niet als wettelijke adviseur wordt geraadpleegd.	De ruimtebehoeften van Defensie worden op nationaal niveau afgewogen ten opzichte van andere regionale en nationale belangen die ook ruimte vragen. Voor veel van deze andere belangen zijn al nationale programma's ingericht of in voorbereiding. De omvang van al deze ruimtelijke opgaven in de nationale programma's is zodanig dat het Rijk onder leiding van de minister van BZK werkt aan een nieuwe Nota Ruimte. In deze Nota Ruimte maakt het kabinet afgewogen keuzes over nationale belangen en bewaakt het op landelijk niveau de samenhang en ruimtelijke kwaliteit. De integraal afgewogen ruimtevraag van Defensie zal ook opgenomen worden in de Nota Ruimte. Op deze wijze wordt de minister van BZK actief en integraal betrokken bij de besluitvorming voor het NPRD.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1922	De indiener stelt dat de opgave in tabel 3-1 niet overeen komt met de reikwijdte van de NRD, en dat het Caribisch gebied hier geen onderdeel van uitmaakt.	Tabel 3-1 geeft een samengevat overzicht van het huidige ruimtegebruik van Defensie in Nederland en het Caribisch gebied. Figuur 3-1 geeft een geografische weergave van het huidige ruimtelijke gebruik van Defensie in Nederland zoals staat samengevat in tabel 3-1. Caribisch Nederland is niet aan figuur 3-1 toegevoegd omdat deze regio momenteel buiten de scope van de Nota Ruimte valt. Op dit moment onderzoekt Defensie wat haar ruimtelijke behoeften in het Caribisch gebied zijn, en hoe aan de inpassing van deze behoeften het best voldaan kan worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1923	De indieners vragen een nadere duiding te geven aan de regel "Zorgdragen voor nationale veiligheid en ruimte bieden aan militaire activiteiten is van nationaal belang" binnen het kader van de NRD.	Het is de grondwettelijke taak van Defensie om het eigen grondgebied te verdedigen. Om hier voldoende uitvoering aan te geven, is het van belang dat Defensie over voldoende capaciteit binnen Nederland beschikt om te opereren. Daarom is er besloten dat Defensie moet uitbreiden. De NRD is binnen het NPRD de eerste inventarisatie voor mogelijke uitbreiding van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1924	De indiener stelt dat de effecten op Natura2000 gebieden en NNN-gebieden grondiger beschouwd dient te worden en niet mogen worden aangetast.	Voor alle behoeften wordt onderzoek verricht naar effecten op Natura 2000 en NNN-gebieden, zowel kwantitatief als kwalitatief. Ook wordt een Passende Beoordeling opgesteld.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1925	Verzoekt om bevestiging dat alle energiehub's en zoekgebieden uit de REKS Hart van Brabant en de resultaatverplichtingen in de referentiesituatie worden opgenomen.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Energievoorzieningen doen vaak een beroep op vergelijkbare gronden in Nederland langs infrastructuur en op afstand van bebouwing. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de plannen voor energievoorzieningen die vastgelegd zijn in de RES-sen opgenomen als onderdeel van de referentiesituatie. De REKS Hart van Brabant is hier dus onderdeel van. De relevante data wordt uitgewisseld met de provincies.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1926	Indiener vraagt om een toelichting op het wel of niet van toepassing zijn van de Omgevingswet aangezien de NRD voor de inwerkingtreding van deze wet is gepubliceerd.	De omgevingswet is van toepassing op de verdere uitwerking van het NRD.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1927	Indiener vraagt hoe omwonenden worden betrokken bij de ontwikkelingen van het NPRD.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1928	Indiener vraagt Defensie om contact op te nemen met de provincie wanneer zaken onduidelijk zijn.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Defensie dankt de provincie dat er aanvullende vragen kunnen worden gesteld en hecht er waarde aan dat de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen in gezamenlijkheid worden verkend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1929	De indiener vraagt zich af wanneer het duidelijk is hoeveel milieuruimte er nodig is, hoe deze in de noodzakelijke ruimtelijke zones komen te liggen. Daarbij vraagt de indiener ook of er nog eventuele mogelijkheden zijn over dit onderwerp in gesprek te gaan.	In de planMER wordt onderzoek gedaan naar de ruimtelijke en milieueffecten van de in de NRD opgenomen opties voor activiteiten en locaties. Dit heeft als doel om de opties met elkaar te kunnen vergelijken op bijv. de impact op de omgeving. Mede op basis van dit onderzoek, naast de input uit de	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie, zal het kabinet een integrale keuze maken voor een voorkeursalternatief. Daarna zal dit voorkeuralternatief verder worden uitgewerkt en ook diepgaander onderzoek voor worden gedaan. Hiervoor zal onder andere een projectMER worden uitgevoerd waarin Defensie ook de ruimtelijke zonering op basis van geluidscontouren zal beschrijven. Op dat moment betreft Defensie de omgeving bij het onderzoek en de resultaten daarvan.			
1930	De indiener vraagt om afwenteling te voorkomen, en een toelichting als het gaat om afwenteling in de tijd.	De Nederlandse krijgsmacht is voor een groot deel afhankelijk van bondgenootschappelijke samenwerking. Binnen deze context wordt personeel binnen de krijgsmacht voor een groot deel opgeleid, geoefend, en ingezet. Niet alle behoeftes van Defensie kunnen in het buitenland. Mede daarom zoekt Defensie naar uitbreiding binnen Nederland. Dit is ook noodzakelijk omdat Defensie in staat moet zijn om Nederland te verdedigen. Hierbij is afwenteling naar het buitenland geen optie. Met afwenteling in tijd wordt uitstel bedoelt. Defensie wil uitstel van uitbreiding voorkomen om zo snel mogelijk in staat te zijn weerstand te bieden aan de huidige dreigingen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1931	Indiener vraagt om meer aandacht voor meer meervoudig ruimtegebruik om zo uitbreidingen in natuurgebieden te voorkomen en vragen om betrokkenheid daarbij. Men wil graag weten of in de MER ook naar natuurcompensatie wordt gekeken. Daarnaast is indiener tegen een uitbreiding op de Vliehors Range door de grote impact op vogels.	Meervoudig ruimtegebruik is een van de kernbegrippen van de NOVI en zal daarmee in acht worden genomen. Het planMER richt zich in eerste instantie op het inzichtelijk maken van de effecten van de ontwikkelingen op de fysieke leefomgeving, waaronder natuur. In het planMER wordt niet naar compenserende natuur maatregelen gekeken. In een latere fase zal gedetailleerder onderzoek voor gekozen voorkeursalternatieven plaatsvinden middels een projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1932	De indiener vraagt zich af hoe Defensie de klimateffecten, uitstoot van CO2 en alle andere emissies voor de uitbreiding van vliegen, varen, en oefenen gaat meten. Indiener stelt dat het klimaatakkoord ten doel heeft tot een reductie van 49% van de CO2 uitstoot te komen. Daarbij wordt ook gevraagd aandacht te besteden aan klimaatadaptatie en of er wordt gekeken naar een stapeling van uitstoot en overlast op de fysieke leefomgeving.	De effecten op klimaat, zoals uitstoot van CO2, worden globaal in beeld gebracht in dit planMER. Daarnaast committeert Defensie zich aan verduurzaming van de krijgsmacht om bij te dragen aan oplossingen voor klimaatproblematiek en om operationeel niet langer van fossiele brandstoffen afhankelijk te zijn. Meer informatie hierover vindt indiener op de website van Defensie onder het kopje Duurzaamheid.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1933	Indiener vraagt zich af hoe het NPRD structureel werkt.	Het kabinet neemt een besluit over de definitieve voorkeurslocatie(s) op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER, de zienswijzen en bestuurlijke gesprekken naar voren komen. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1934	Indiener stelt dat de kaarten uit het NRD moeilijk te lezen zijn en vraagt hierbij hulp.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Met deze bijeenkomsten krijgt de indiener de mogelijkheid om meer uitleg te verkrijgen over de kaarten uit het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1935	De indiener vraagt waar de nummers in bijlage 2 van het NRD naar verwijzen, en welk nummer bij Marnewaard hoort.	De nummers in bijlage 2 van de NRD verwijzen naar de 44 locatiespecifieke behoeften zoals zijn weergegeven op p. 49 en 50 van de NRD; op p. 51 zijn deze behoeftes geografisch weergegeven. Voor Marnewaard kijkt Defensie naar een kazerne en/of oefenterrein als het gaat om type locatie. Qua ruimtelijke behoeften gaat het bij Marnewaard om categorie 3. Voor Marnewaard onderzoekt Defensie de effecten en mogelijkheden van activiteiten van categorie 3, zoals vermeldt op p. 49 en 50.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1936	De indiener vindt het onduidelijk in hoeverre er sprake is van keuzes waartoe Nederland zich heeft verplicht en die invloed hebben op de ruimtelijke invulling van de schaarse ruimte.	Op dit moment heeft noch Defensie, noch de Nederlandse overheid zich verplicht tot keuzes omtrent de ruimtelijke behoeften in de NRD. Defensie heeft wel de grondwettelijke verplichting in staat te zijn om het eigen grondgebied adequaat te verdedigen. Om aan deze verplichting te voldoen is uitbreiding van defensiecapaciteit nodig. Momenteel wordt onderzocht wat de mogelijke effecten van activiteiten op verschillende alternatieve locaties zijn en voert Defensie integrale	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		gesprekken met medeoverheden en burgers omtrent verschillende ruimtelijke behoeftes. Uiteindelijk zal het kabinet een voorkeurslocatie kiezen.			
1937	De indiener adviseert het hoofdthema 'gezonde en veilige leefomgeving' volledig uit te werken voor elke activiteit, en vraagt om een onderbouwing voor elke activiteit die Defensie binnen het thema gezondheid niet relevant acht.	Het planMER richt zich in eerste instantie op het inzichtelijk maken van de effecten van de ontwikkelingen op de fysieke leefomgeving. Per behoefte wordt in het beoordelingskader nader beschouwd en ingegaan waarom bepaalde aspecten niet meegenomen worden. In een latere fase zal gedetailleerder onderzoek voor gekozen voorkeursalternatieven plaatsvinden middels een projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1938	De indiener adviseert afkappunten voor elke ruimtebehoefte te benoemen en te onderbouwen.	De zoekgebieden worden in het planMER gedetailleerder weergegeven. Echter, in deze fase van onderzoek wordt nog gewerkt met globalere gebieden, die in vervolgfases, nadat voorkeurslocaties door het kabinet zijn vastgesteld, gedetailleerder worden uitgewerkt middels een projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1939	De indiener vraagt waarom nieuwe locaties voor jachtvliegtuigen in categorie I op p. 19 niet worden genoemd, en vraagt om verdere uitweiding.	Nieuwe locaties voor jachtvliegtuigen behoren ook tot categorie I van ruimtelijke behoeften, zoals beschreven op p. 19 van de NRD. Jachtvliegtuigen worden hier niet expliciet naast de andere voorbeelden genoemd, omdat deze voorbeelden een niet-uitputtende lijst zijn.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1940	De indiener stelt dat de theoretische milieuvergunning en de daadwerkelijke metingen nooit in negatieve zin uit elkaar mogen liggen, mocht dat wel zo blijken, dan moet er een mogelijkheid zijn van terugdraaien van de verruiming i.p.v. bijvoorbeeld boetes.	Op dit moment onderzoekt Defensie op kwantitatieve wijze de mogelijke effecten van defensiebehoeften op de alternatieve locaties middels een planMER. Voor Defensie geldt de huidige wet- en regelgeving, en Defensie houdt zich daar dan ook aan. Omdat Defensie geen beslissingen maakt over boetes valt de vraag buiten de scope van het NPRD en het handelingskader van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1941	De indiener vraagt waar de factsheets te vinden zijn die zijn genoemd in de verwijzing naar bijlage 1.	De factsheets per behoefte met bovenregionale afweging zijn te vinden vanaf p. 59 in de NRD.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1942	De indieners missen een lijst met bestaande defensielocaties en bijbehorende kaartbeelden.	De bestaande Defensielocaties zijn in de NRD opgenomen en zullen volledigheidshalve ook in het planMER opgenomen worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1943	De indiener vraagt of de Defensieplannen mogelijke gevolgen en effecten hebben buiten Nederland.	De effecten op het buitenland worden in het planMER inzichtelijk gemaakt. In het MER zal beknopt worden beschouwd wat de effecten van de behoeften van Defensie op het buitenland zijn, maar zal (als onderdeel van de beschrijving van de huidige staat van het milieu) ook beknopt beschouwd worden op welke wijze ontwikkelingen in het buitenland effect hebben op activiteiten van Defensie in Nederland.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1944	Indiener vraagt om grensoverschrijdende effecten in buurlanden in beeld te brengen.	De belangrijkste grensoverschrijdende effecten worden in het planMER in beeld gebracht	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1945	De indieners missen een criterium voor netinpassing bij duurzame energieopwekking.	Netinpassing wordt op hoofdlijnen meegenomen in het onderzoek naar de alternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1946	De indiener wil graag weten welke onderzoeken worden uitgevoerd ?	In de NRD is voor alle behoeftes met een bovenregionale afweging een beoordelingskader opgenomen. De hierin genoemde thema's worden voor de desbetreffende behoefte kwantitatief onderzocht, daarnaast worden in sommige gevallen extra aspecten opgenomen die door indieners van zienswijzen zijn aangeleverd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1947	De indieners verzoeken een landbouw effectenrapportage uit te voeren.	Een landbouweffectrapportage is geen onderdeel het planMER. Eventueel kan dit in een vervolgpprocedure na vaststelling van het NPRD voor specifieke behoeften een optie zijn. Dit is echter nu nog niet voorzien. Voor de impact op de landbouw wordt nauw afgestemd met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1948	De indiener vraagt naar aanleiding van tabel 5-1 de afstand tot bebouwing, toekomstige uitbreiding van steden en dorpen, recreatiegebieden, en grootschalige evenementenlocaties toe te voegen.	Locaties nabij steden en dorpen zijn uitgesloten binnen alternatieven. Recreatieterreinen en grootschalige evenemententerrein zijn niet direct uitgesloten maar onderdeel van onderzoek in het planMER bij de diverse alternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1949	De indiener stelt dat vliegvelden en vliegroues als vitale infrastructuur dienen te worden toegevoegd aan tabel 5-2, op p. 55.	Dit is een terechte constatering en wordt opgenomen in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1950	De indiener vraagt wat het criterium van zeer diepe polders is, zoals gesteld in tabel 5-2, p. 55.	Vanuit water en bodem sturend wordt bouwen in de diepe polders zeer ontraden. Hier is rekening mee gehouden bij het bepalen van locaties voor de alternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1951	De indiener vraagt of er per beoogde locatie een beeld is van de leefomgevingsdata van specifieke groep bewoners die uit de gebieden, gesteld op p. 55, worden gehaald.	Er wordt geen data van bewoners en/of namen van bedrijven gebruikt in het planMER. Wel worden in de gebieden van de alternatieven de leefomgeving in bredere zin beschreven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1952	Indiener stelt dat paragraaf 5.2.2., p. 55, niet begrijpelijk is.	In het planMER is deze werkwijze aangepast. Er wordt bedoeld dat voor elke locatie waar één of meerdere alternatieven spelen, inzicht wordt gegeven in de kwaliteit van de fysieke leefomgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1953	De indiener stelt dat de wijze van beoordeling uit paragraaf 5.2.4., p. 56, te subjectief is.	Deze wijze van beoordeling is gangbaar in MER procedures. In het planMER wordt navolgbaar gemaakt per beoordeling hoe deze tot stand gekomen is.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1954	De indiener stelt dat het qua snelheid geen verschil maakt of er sprake is van eigenaren of erfpacht.	Dit is correct.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1955	De indiener vindt het onjuist dat er wordt gesteld dat voor de effecten van een nieuw oefengebiet de impact op sociale aspecten en economie niet relevant zijn (zie p. 53).	In het planMER worden deze aspecten wel beschreven of uitgelegd waarom deze (nu) geen onderdeel uitmaken van de beoordeling.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1956	Indiener stelt dat de alternatieven niet concreet genoeg zijn uitgewerkt voor een betere toetsing in de planMER.	In een planMER vindt toetsing op relatief abstract niveau plaats. Dit staat een objectieve en evenwichtige effectbeoordeling niet in de weg om op basis hiervan de trechters naar een voorkeursalternatief. In een latere fase zal gedetailleerder onderzoek voor gekozen voorkeursalternatieven plaatsvinden middels een projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen
1957	De indieners missen een visie op Europese samenwerking en de voedselstrategie van Defensie, als ook hoe dit aan zou sluiten op het plan van de Europese Unie genaamd No Net Land Take.	Momenteel voert Defensie interdepartementale gesprekken over ruimtelijke behoeftes in Nederland. Binnen deze gesprekken wordt het onderwerp landbouw en natuur ook meegenomen. Defensie kijkt naar hoe en waar haar activiteiten kunnen schuren met landbouw- en natuuropgaven, maar ook hoe	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffekten	Algemeen

		Defensie aan deze opgaven kan bijdrage. Binnen het NPRD is het No Net Land Take plan van de EU niet meegenomen.			
1958	Indiener verzoekt expliciete aandacht in de planMER voor de impact op stiltegebieden en behoud van de duisternis in het Waddengebied het Nationale Park Alde Feanen.	Stiltegebieden en lichthinder zijn onderdeel van het beoordelingskader van het planMER bij de relevante behoeften en locaties.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1959	Indiener verzoekt afstemming met exploitanten en gebruikers van luchtvaartterreinen in Gelderland.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1960	De indiener uit bezwaar tegen het beoordelingskader op het gebied van externe veiligheid.	Het integrale beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn (SMB-richtlijn) en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit verder aan te passen. Ook niet voor het thema externe veiligheid.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1961	De indieners adviseren in de beoordeling ook te kijken naar toekomstige planologische effecten van de behoeftevraag.	In het planMER wordt inderdaad inzicht gegeven in de effecten van toekomstige planologische effecten per behoefte.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1962	De indiener verzoekt om naast de autonome ontwikkelingen (volgens uw definitie: "beleid dat is vastgesteld en dat concreet wordt gerealiseerd") ook de opening van Lelystad Airport voor de burgerluchtvaart te betrekken en ook de gevolgen van de luchtvaartroutes van/naar Schiphol en de mogelijke veranderingen daarin als gevolg van de herziening	Defensie onderzoekt in het planMER onder andere de impact op de luchtruimherziening. De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's. Ook de mate waarop de militaire activiteiten inpasbaar zijn in het luchtruim wordt hierin onderzocht. Daarnaast bespreekt Defensie mogelijke herzieningen van het luchtruim en civiel gebruik van een luchthaven	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

	van het luchtruim en nieuwe navigatietechnieken.	zoals Lelystad Airport met relevante stakeholders.			
1963	Indiener stelt dat de NRD te summier is om de alternatieven globaal te beoordelen op lokale effecten. En adviseert om de beoogde activiteiten concreter te maken ten opzichte van de huidige situatie. En vraagt om meer specifieke gegevens over de activiteiten.	De alternatieven en locaties die in de NRD zijn opgenomen, zijn daarin met de toen beschikbare kennis uitgewerkt. In de planMER worden die op een passende wijze verder uitgewerkt. Die uitwerking is erop gericht om de alternatieven en locaties op nationaal niveau ten opzichte van elkaar af te wegen. Het betreft uitwerking op hoofdlijnen die aansluit bij het onderling kunnen vergelijken van alternatieven en locaties. Nadat het kabinet een integrale keuze heeft gemaakt, zullen de gekozen alternatieven verder worden uitgewerkt in een projectMER. Op deze manier kan ook het beste rekening worden gehouden met de ingekomen zienswijzen bij het verder uitwerken van alternatieven en locaties.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1964	Indiener wenst toelichting op hoe alternatieven worden doorontwikkeld tot voorkeursalternatieven.	De doorontwikkeling van alternatieven tot voorkeursalternatieven gebeurt door middel van een planMER. Hierin worden mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de verschillende locaties en de fysieke leefomgeving onderzocht. Uiteindelijk maakt het kabinet een keuze over een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1965	De indiener vraagt om in het planMER aan te geven in hoeverre de kans op incidenten voor burgers en omgeving toe zal nemen bij uitbreiding van defensieactiviteiten.	Externe veiligheid en daarmee de kans op incidenten is onderdeel van het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1966	Indiener vraagt om duidelijkheid over wat er in het planMER voor grondwaterkwaliteit wordt onderzocht. En vraagt tevens aandacht voor het evenwicht tussen zoet en zoutgrondwater in relatie tot landbouw en verzilting.	Voor de grondgebonden behoefte wordt inzicht gegeven in de grondwatersituatie, omdat deze beïnvloed kan worden door de betreffende activiteit. Waar relevant wordt in het planMER aandacht geschonken aan verzilting, kwel of opbarsting.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1967	Indiener rekent er op dat er in de vervolgpprocedure nog een milieueffectrapportage wordt uitgevoerd inclusief Passende Beoordeling waarbij verschillende inrichtingsalternatieven worden onderzocht. En verzoekt een projectMER uit te voeren voor inrichtingsalternatieven, zoals bij de Marnewaard.	Op dit moment onderzoekt Defensie de effecten van defensieactiviteiten op verschillende locaties door middel van een planMER. Uiteindelijk maakt het kabinet een integrale keuze voor een voorkeurslocatie. Na dit stadium zal een projectMER voor het gekozen voorkeursalternatief worden uitgevoerd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1968	Indiener stelt dat er geen overlap met Natura 2000 en NNN gebieden mag zijn.	Voor de meeste behoeften betekent ligging in Natura 2000 gebieden een uitsluitingscriterium. Echter voor sommige behoeften is het een kans voor (herstel van) Natura 2000-gebieden. Dit is bij veel bestaande natuurgebieden in combinatie met defensiegebruik nu ook het geval.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1969	De indieners vragen om aan te geven wat de effecten op de Waddenzee zijn qua werelderfgoed en te toetsen aan het werelderfgoed verdrag. En als randvoorwaarden in de MER op te nemen dat een toename van belasting van natuur en milieu in de Waddenzee door militair gebruik wordt uitgesloten.	UNESCO en andere bijzondere cultuurhistorische objecten en landschappen worden meegenomen in de effectonderzoeken van het planMER. De effecten op natuur en leefomgeving worden ook in het PlanMER meegenomen. Een toename van belasting wordt daarin tevens meegenomen maar is geen uitsluitingscriterium.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1970	De indieners verzoeken per regio in kaart te brengen wat het effect van Defensie op de bedrijfsvoeringsaspecten en het dierenwelzijn in de hippische branche zal zijn.	Voor de relevante behoeften wordt in het planMER specifiek aandacht besteed aan de impact op paarden. De bedrijfsvoeringsaspecten zijn geen onderdeel van het planMER in deze fase.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1971	De indieners verzoeken om het planMER nader te motiveren door een heldere verkenning uit te voeren, de integraliteit tussen medeoverheden mee te nemen, en een integraal afwegingscriterium tussen verschillende thema's per locatie.	Het integrale beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen uit input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn (SMB-richtlijn) en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding op dit verder aan te passen. De totstandkoming van de alternatieven is in de bijlage van de NRD per behoefte beschreven en ook in het planMER opgenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1972	De indieners verzoeken om uit te wijden over het selectiekader binnen het planMER.	Het selectiekader is reeds in de NRD beschreven. In het planMER zal hier per behoefte nog een korte nadere toelichting op gegeven worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1973	De indieners verzoeken om de afwegingsprincipes vanuit de NOVI en de regionale omgevingsvisies en andere kaders en beleidsdocumenten nader uit te werken in de MER. Defensie is in het NPRD de initiatiefnemer en moet daarbij ook alle lokale en regionale beleidsdoelen afwegen	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. De afwegingsprincipes vanuit de NOVI worden hier ook bij betrokken. Waar koppelkansen te maken zijn, worden die benut.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1974	De indieners stellen dat in de MER aangegeven moet worden met welke regels beoordelingen worden gemaakt.	In het planMER wordt inzichtelijk gemaakt hoe de beoordeling tot stand is gekomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1975	De indiener vraagt of Defensie heeft overwogen om voor het planMER de referentiejaar 2050 en 2100 te gebruiken.	Voor klimaat wordt wel een doorkijk gegeven voor de effecten op langere termijn (2050/2100). 2040 is bewust gekozen omdat voor dit jaartal de behoeften gerealiseerd zouden moeten zijn. Een later jaartal is daarom minder geschikt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1976	De indieners zijn kritisch of uiten hun ongenoegen over het beoordelingskader van het planMER zoals beschreven in de NRD.	Het integrale beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen uit input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn (SMB-richtlijn) en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER, wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Overigens wordt opgemerkt dat voor de thema's geluid, luchtkwaliteit, externe veiligheid en stikstofdepositie kwantitatief wordt verricht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1977	De indieners willen benadrukken dat het belangrijk is alternatieven onderscheidend in beeld te brengen.	Defensie onderschrijft het belang dat alternatieven onderscheidend in beeld worden gebracht. Er worden dan ook gelijke uitgangspunten gehanteerd om dit te waarborgen. Er wordt ook een duidelijk onderscheid gemaakt tussen effecten van Defensie op de omgeving en effecten vanuit de omgeving op Defensie. Deze worden gescheiden beoordeeld.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1978	De indieners verzoeken om de WHO adviesnormen in het planMER mee te laten wegen.	De WHO-advieswaarden worden opgenomen in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1979	De indieners verzoeken een nader onderzoek te doen aan de hand van adviezen uitgegeven door de GGD's van Limburg en Noord-Brabant.	De adviezen van de GGD worden ter harte genomen en het belang van gezondheid wordt onderschreven door Defensie. Daarom wordt ook aandacht besteed aan diverse aspecten van gezondheid in het planMER en de WHO-advieswaarden inzichtelijk gemaakt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1980	De indieners willen Defensie erop wijzen dat er bij heropening van De Peel een hoop vliegbewegingen over de gemeente Bergen zullen plaatsvinden en verzoeken de effecten hiervan mee te nemen in het planMER.	De effecten van extra capaciteit voor jachtvliegtuigen worden voor de uitbreidingsalternatieven zoals in de NRD genoemd, in beeld gebracht in het planMER. Hierbij worden de effecten, van bijvoorbeeld geluid, getoond tot waar significante effecten berekend zijn. In het planMER wordt dit grafisch ook weergegeven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1981	De indiener wil weten of er onderzoeken zijn uitgevoerd naar de effecten op de mentale gezondheid.	Er zijn geen onderzoeken naar mentale gezondheid in het planMER voorzien.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1982	De indiener wil weten of er onderzocht wordt of vliegtuigen stiller gemaakt worden.	Defensie weegt de impact van geluid mee in de locatiealternatieven voor de ruimtelijke behoeftes. Defensie onderzoekt in dit programma niet het stiller maken van vliegtuigen, maar begrijpt wel dat deze vraag leeft. In de luchtvaartindustrie wordt hard gewerkt aan stillere vliegtuigen. Militaire (jacht)vliegtuigen moeten over capaciteiten beschikken waardoor voorlopig niet wordt verwacht dat deze stiller worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1983	De indiener vraagt hoe de Nota Ruimte en het NPRD aansluiting op elkaar zullen vinden.	De ruimtebehoefte die in het NPRD is opgenomen, is een uitwerking van de vigerende NOVI, waarin de groei van de ruimtebehoefte van Defensie en de noodzaak deze behoefte op te vangen reeds is genoemd. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere nationale en regionale belangen die ook ruimte vragen. De integraal afgewogen ruimtevraag van Defensie zal ook opgenomen worden in de Nota Ruimte.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1984	De indieners vragen hoe Defensie effecten in de toekomst zal monitoren en op welke manier welke maatregelen ingezet zullen worden mochten er negatieve effecten optreden.	In de planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als dat leidt tot nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1985	De indiener stelt dat de accumulatie van defensieactiviteiten en van andere departementen niet in de NRD zijn meegenomen. Indiener stelt voor deze processen mee te nemen in het planMER bij de referentiesituatie om zo de autonome en cumulatieve effecten in beeld te brengen.	Het planMER en NPRD worden in nauwe samenhang met de andere departementen uitgevoerd waardoor cumulatie en afweging tussen ruimtebehoeften vanuit het Rijk meegewogen wordt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1986	De indiener verzoekt om de huidige situatie en/of referentiesituatie te verduidelijken en zo nodig een eerder referentiejaar te kiezen (dan 2040) als activiteiten eerder dan 2040 starten.	De huidige situatie en referentiesituatie worden in het planMER nader uitgewerkt en verduidelijkt per behoefte.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1987	De indiener vraagt hoe lokale ambities als woningbouw worden meegenomen in het planMER, evenals andere programma's van andere departementen.	Vastgestelde plannen zijn onderdeel van de referentiesituatie in het planMER. Plannen die nog niet concreet zijn, worden dus niet volledig meegenomen in het onderzoek. Het planMER en NPRD worden in nauwe samenhang met de andere departementen uitgevoerd waardoor cumulatie en afweging tussen ruimtebehoeften vanuit het Rijk meegewogen wordt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1988	De indiener vraagt om indicatoren te ontwikkelen voor het beoordelen van gewenste ruimtelijke samenhang tussen structurerende keuzes uit verschillende programma's.	Het planMER en NPRD worden in nauwe samenhang met de andere departementen uitgevoerd waardoor cumulatie en afweging tussen ruimtebehoeften vanuit het Rijk meegewogen wordt.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1989	De indiener stelt dat voor de stedelijke omgeving en de Peel belangrijk is dat er duidelijkheid komt over de impact op verschillende opgaven en dat stapeling van negatieve gezondheidseffecten wordt voorkomen.	In het planMER wordt gekeken naar cumulatieve effecten van behoeften en belangen van overheden. Stapeling van negatieve effecten dient voorkomen te worden. Hierbij worden ook de NOVEX gebieden beschouwd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

1990	De indiener vraagt welke selectie en wegingsfactoren zijn gehanteerd op p. 54 voor de beperkingen voor de omgeving.	Per behoefte is in de bijlage van de NRD inzichtelijk gemaakt hoe criteria zijn toegepast om tot selectie van gebieden te komen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1991	De indiener vraagt welke criteria en wegingsfactoren ten grondslag liggen aan de keuze voor de te behandelen thema's per ruimtebehoefte.	Per behoefte is in de bijlage van de NRD inzichtelijk gemaakt hoe criteria zijn toegepast om tot selectie van gebieden te komen. In het planMER wordt per behoefte het beoordelingskader nader toegelicht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1992	De indiener vraagt welke criteria zijn gebruikt om iets kwalitatief of kwantitatief te beschouwen.	Een planMER betekent onderzoek op hoofdlijnen om de impact op de fysieke leefomgeving en tussen alternatieven te bepalen. Voor diverse behoeften is hierbij kwantitatief onderzoek verricht om een goede vergelijking en impactanalyse te maken. Voor de meeste thema's is kwalitatief onderzoek in een planMER gebruikelijk en ook afdoende voor een eerste afweging en impactbepaling.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1993	De indiener vraagt waarom op p. 55 kwantitatieve analyses worden toegevoegd, en niet kwalitatieve.	Voor sommige behoeften is het voor het goed vergelijken van alternatieven nodig kwantitatieve analyses uit te voeren. Bijvoorbeeld voor het vergelijken van alternatieven op geluidsbelasting voor de omgeving bij toename jachtvliegtuigcapaciteit.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1994	De indiener vraagt waarom in tabel 5.2.2 niet alle onderwerpen worden beschouwd.	Tabel 5.2.2 bevat de relevante selectiecriteria voor het bepalen van alternatieven. Het totale beoordelingskader bevat ook thema's die voor de afweging relevant zijn, maar niet onder een knock-out criteria vallen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1995	De indiener verzoekt om bij de beoordeling van voorkeursalternatieven in te gaan op zowel de positieve als negatieve ruimtelijke effecten.	Bij de beoordeling van de voorkeursalternatieven wordt zowel op de positieve als negatieve effecten ingegaan.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1996	De indieners vragen om uitleg bij de tabel 5- uit het NRD, waarin specifiek wordt ingegaan op de objectiviteit van het planMER en alle relevante thema's.	Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen uit input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn (SMB-richtlijn) en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER, wordt dit beoordelingskader	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding om dit verder aan te passen. Het onderzoek wordt door een onafhankelijk adviesbureau uitgevoerd en de informatie worden transparant en openbaar gepubliceerd.			
1997	Indiener vraagt uitleg over de procedure van de planMER, waarbij extra duidelijkheid wordt gevraagd over de onderwerpen 'vergelijking van alternatieven', 'uitgangspunten proces', 'politieke aspecten', en 'planning'.	Binnen het planMER onderzoekt Defensie op kwantitatieve wijze de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de alternatieve locaties. Defensie hoopt de planMER na de zomer af te ronden en aan het kabinet te presenteren. Het is dan aan het kabinet om een voorkeursalternatief te kiezen. Met vergelijking van alternatieven worden de verschillende onderzoekslocaties ten opzichte van elkaar onderzocht op de geschiktheid voor bepaalde behoeftes. De uitgangspunten van het planMER proces zijn om de geschiktheid van locaties te onderzoeken zodat het kabinet daar een integrale keuze over kan maken. Aan het besluitvormingsproces van het kabinet zitten politieke aspecten gekoppeld. De planning is dat het planMER na de zomer is afgerond, waarna het kabinet een keuze voor een voorkeurslocatie kan maken.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1998	De indiener vraagt of er, ook in gevallen waarbij alternatieven in het buitenland positiever zijn dan in Nederland, er ook geen afwenteling plaats zal vinden.	Op dit moment is de Nederlandse krijgsmacht al voor een zeer groot deel actief in het buitenland. Defensie heeft als grondwettelijke taak om het eigen grondgebied te verdedigen. Dit vraagt om uitbreiding van defensiecapaciteit binnen Nederland, wat niet in het buitenland kan. Daarom wordt er binnen het NPRD niet gekeken naar afwenteling naar het buitenland.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
1999	De indiener verzoekt om te onderzoeken in hoeverre er kansen ontstaan voor verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.	In de planMER worden de alternatieven voor de defensieactiviteiten onderzocht op de effecten en implicaties voor de omgeving. Daarbij wordt zowel gekeken naar de positieve effecten voor de ruimtelijke kwaliteiten en fysieke leefomgeving als effecten die beperkingen met zich mee kunnen brengen. Deze onderzoeksresultaten worden ook betrokken bij de nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen. Daarin is het nadrukkelijk de bedoeling om met alle partijen te verkennen waar er meekoppelkansen zijn en waar schuurpunten. Dit kan bijvoorbeeld gaan over woningbouw, natuur, mobiliteit, werkgelegenheid, gebiedsontwikkeling, en meer. Defensie nodigt indiener nadrukkelijk uit om de voorstellen bij deze sessies in te brengen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2000	De indieners verzoeken de brede benadering daadwerkelijk breed te hanteren.	In de planMER worden de alternatieven voor de defensieactiviteiten onderzocht op de effecten en implicaties voor de omgeving. Daarbij wordt zowel gekeken naar de positieve effecten voor de ruimtelijke kwaliteiten en fysieke leefomgeving als effecten die beperkingen met zich mee kunnen brengen. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn (SMB-richtlijn) en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2001	De indiener verzoekt om in tabel 4-1 te verduidelijken welke activiteiten (extra) gaan plaatsvinden en welke (milieu-) aspecten voor de verschillende behoeften van belang zijn.	In tabel 4-1 staan locatie specifieke behoeften van Defensie vermeldt. Defensie verlangt er naar om al deze behoeften werkelijkheid te maken. Omdat Defensie begrijpt dat er meer ruimtelijke behoeften zijn, wordt er momenteel een planMER uitgevoerd voor deze behoeften om te kijken naar de effecten van de verlangde uitbreiding. De beschouwde thema's voor een dergelijk planMER wordt op p. 52 van de NRD weergegeven. Ook voert Defensie over de locatie specifieke behoeften gesprekken met medeoverheden. Uiteindelijk maakt het kabinet een integrale keuze.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2002	De indiener stelt dat er in de NRD enkel wordt gekeken naar positieve aspecten van de komst van Defensie, en niet de negatieve.	Defensie begrijpt dat de impact van haar activiteiten niet door iedereen en voor elke omgeving als positief beschouwd wordt. De NRD is een eerste inventarisatie van de ruimtelijke behoeften van Defensie binnen Nederland. Momenteel onderzoekt Defensie de effecten van verschillende defensieactiviteiten op de alternatieve locaties uit de NRD. Uit dit onderzoek zullen (negatieve) schuulpunten en (positieve) koppelkansen voor de locaties naar voren moeten komen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2003	De indiener verzoekt om aan de beoordeling van het VKA een nadere uitwerking te geven.	De alternatieve locaties worden allemaal onderzocht op basis van een planMER. In de onderzoeken wordt gekeken naar de effecten van defensieactiviteiten op de locaties. Uiteindelijk zal het kabinet een integrale keuze over een voorkeursalternatief maken. Daarna wordt er nog een projectMER doorlopen voor het voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2004	De indiener stelt dat naast een beoordeling op basis van een referentiesituatie er ook een gezondheidskundig onderzoek is vereist.	In het planMER worden diverse aspecten vanuit gezondheid beschouwd. Hierbij worden ook de WHO-advieswaarden betrokken. Een specifiek gezondheidskundig onderzoek valt buiten de scope van dit planMER en MER in het algemeen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2005	De indiener vraagt om voor de luchthavens ook de invloed van blootstelling aan ultrafijnstof weer te geven.	In het planMER worden diverse aspecten vanuit gezondheid beschouwd, waaronder fijnstof en ultrafijnstof. Hierbij worden ook de WHO-advieswaarden betrokken.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2006	De indiener stelt dat de invloed van licht op mensen beperkt is, en meer schadelijk is voor flora en fauna; derhalve zou licht onder het thema natuur thuis horen, en niet onder gezondheid.	Lichthinder wordt ook bij het thema natuur, voor de relevante behoeften, beschouwd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2007	De indiener vraagt om het thema hittestress niet in het onderzoek mee te nemen, omdat het een minimaal effect op mensen zou hebben.	Hittestress wordt op hoofdlijnen meegenomen in het planMER, met name bij de locatiegebonden behoeften.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2008	De indiener vraagt om het subthema beschouwde aspecten te hernoemen en vervolgens de invloed van de ruimtevraag van Defensie op de toegankelijkheid van natuur/recreatiegebieden te toetsen.	De impact op recreatie (en natuur) van de verschillende behoeften is onderdeel van het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2009	Indiener doet aanbevelingen voor de planMER om: + activiteiten te vermijden in en rond gebieden die zijn aangewezen als Natura2000 gebied en in de broed- en bronstijd. + laagvliegen en oefeningen (m.n. in de nacht en het toeristisch hoogseizoen (april tot en met oktober) te vermijden in de kustprovincies en in gebieden met nu en toekomstige hoge dichtheden van recreatieverblijven en toeristische activiteiten en daarvoor vooral industriële gebieden en de Noordzee te gebruiken. Vraagt om meer informatie over concrete aantallen vliegbewegingen. Vraagt wat wordt bedoeld met de term 'raccordement'.	Natura 2000-gebieden zijn voor veel alternatieven binnen behoeften uitgesloten. Voor sommige behoeften kan juist een Natura 2000 profiteren van de aanwezigheid van Defensie, zoals nu bij diverse oefenterreinen het geval is. Voor laagvlieggebieden en het bijbehorende regime moet nog veel uitgewerkt worden; ook na vaststelling van een voorkeursalternatief. De aanbevelingen kunnen hierbij betrokken worden. De vliegbewegingen worden voor zover bekend nader omschreven in het planMER. Tot slot is een raccordement een verbindingsspoorlijn die niet bedoeld is voor vervoer van personen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2010	Indiener vraagt om in de planMER naast de hoogspanningsverbindingen ook de hoogspanningsstations, opstijpunten en offshore kabels bij de afweging te betrekken. Dit speelt in het bijzonder voor activiteiten en elektrische infrastructuur zoals spoorinfra. Daarvoor is een toetsing door TenneT nodig (NEN-EN 50341).	Defensie neemt bij onderzoek naar het energienetwerk deze grootschalige stations en kabels mee.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2011	Indiener wijst op een onderzoek naar de effecten van risicobronnen op nationale hoogspanningsverbindingen en -stations voor de leveringszekerheid. Verzoekt bij de onderbouwing van de effecten en risico's in de planMER deze inzichten mee te nemen.	Defensie onderkent deze risico's en deze worden ook meegenomen bij het onderzoek van de alternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2012	Indiener wijst op het belang van instandhoudingsdoelstellingen en beschermende voorwaarden voor rust en natuurontwikkeling. Ook vraagt de indiener om afhankelijk van de gevonden effecten in de planMER extra maatregelen te nemen.	In de planMER worden de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de verschillende locaties onderzocht. Effecten op milieu en natuur worden in dit onderzoek meegenomen. Uiteindelijk maakt het kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. In dit latere stadium zal Defensie kijken welke maatregelen voor de gekozen locatie genomen kunnen worden om negatieve effecten van activiteiten tot een minimum te beperken. Dit zal dan ook worden onderzocht middels een projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2013	De indiener is van mening dat de wijze van wegen van de alternatieven niet duidelijk wordt in de NRD en dat dit aan de voorkant wel zou moeten	Alternatieven worden in het planMER niet gewogen, maar objectief naast elkaar gezet qua effecten op de fysieke leefomgeving. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is momenteel geen aanleiding om dit verder aan te passen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2014	De indiener vraagt zich af wat het criterium van een dusdanige overlast is, dat een defensieactiviteit op een locatie wordt uitgesloten.	In het planMER worden voor alle thema's de effecten op de fysieke leefomgeving in beeld gebracht. Op basis van deze effecten kan bepaald worden in hoeverre dit tot cumulatieve negatieve effecten leidt of niet. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken, stelt het kabinet de voorkeurslocatie vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2015	De indiener vraagt of er op pagina 54 van het NRD met de afstand tussen komende bebouwing en tussen bestaande dorpen en steden de bebouwde kom wordt bedoeld.	Met de 'afstand tot bestaande steden en dorpen' worden in de regel de komgebieden bedoeld. Eventuele bebouwingsconcentraties van enige omvang worden hier ook in meegenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2016	De indiener vraagt om opheldering over de referentiesituaties.	Voor het bepalen van de referentiesituatie wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met reeds bestaande plannen in de omgeving. Per behoefte wordt de referentiesituatie in het planMER beschreven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2017	De indiener vraagt om een selectie criterium op het gebied van dreiging.	Dreiging is geen onderdeel van de scope van dit planMER. Wel is het een van de aanleidingen voor het NPRD en de uitbreiding van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2018	De indieners verzoeken in het planMER een afsprakensysteem op te nemen en daarbij te vermelden hoe dit gereguleerd en gehandhaafd zal worden.	Een afsprakensysteem valt buiten de scope van dit planMER. Wel voert Defensie uitvoerige gesprekken met andere departementen, medeoverheden, burgers en civiele partners om goed samen te werken.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2019	De indiener stelt dat aan het thema 'Gezondheid en veilige leefomgeving' het onderwerp 'Luchtkwaliteit' de emissie van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) als bijvoorbeeld benzeen en formaldehyde, moet worden toegevoegd (p. 52).	Onderzoek naar Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) is geen onderdeel van het planMER. Wel zal een algemene beschouwing toegevoegd worden hoe deze ZZS eventueel een rol spelen bij de verschillende behoeften.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2020	De indieners vragen over het proces van het planMER en stellen dat het proces van het planMER aangevuld zou moeten worden en (een van, of meerdere van) de volgende thema's zou moeten worden toegevoegd aan het onderzoek, en daarbij ook uitleg vragen over wat precies wordt onderzocht ten aanzien van: lokale belangen, monitoring (in de toekomst), hinderbeleving, woningbouw(plannen), (integrale) gezondheidsaspecten, geluid, luchtkwaliteit, kosteneffectanalyse (KEA), dierenwelzijnsaspecten, stikstofdepositie, geur, windshinder, trillingen, rattle noise, populaties van beschermde diersoorten, biodiversiteit, duurzaamheid, gebiedsontwikkeling Nota Ruimte, afwegingskader Nota Ruimte, (inter)nationale beleidskader. bedrijfsvoering, cumulatie van effecten, grondeigendom en compensatie, toerisme en recreatie, kans op natuurbranden, verstoring zeezoogdieren, wederzijdse afhankelijkheid van locaties, de impact van aanleg, beheer/onderhoud en sloop, koppelkansen, (grond- en drink)water en bodem (incl. sanering), CO2, behoud duisternis natuur, luchtmissie, luchtruimgebruik (laag en hoog). En daarbij vraagt de indiener wanneer in de planMER-fase uitgesloten aspecten wel worden meegenomen.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding op dit verder aan te passen. Wel zal in vervolgpcedures op de thema's die genoemd worden nader ingegaan worden. Overigens merkt Defensie op dat veel van de genoemde aspecten in het planMER beschouwd worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2021	De indieners stellen voor om 2030 als tussenmeetpunt in het planMER toe te voegen.	Waar relevant worden de effecten eerder dan 2040 kwalitatief beschouwd in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2022	De indieners stellen dat er in hoofdstuk 5 van het NRD een aantal onderschattingen worden gemaakt als het gaat om aansturing vanuit het Rijk, de combinatie rijksdoelen en NOVI in combinatie tot de omgevingswet; de rol van het Rijk is hierdoor niet duidelijk.	Het planMER en NPRD worden in nauwe samenhang met de andere departementen uitgevoerd waardoor de rol van het Rijk afdoende wordt meegenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2023	De indieners stellen dat in het NRD het wezen van de MER incorrect weergegeven wordt.	De Europese richtlijn 2001/42/EG (SMB Richtlijn) bepaalt dat plannen en programma's die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu een 'strategische milieubeoordeling' moeten ondergaan. Het planMER voldoet aan alle wettelijke vereisten vanuit de Europese richtlijn en de implementatie daarvan in Nederlandse wetgeving. Het beoordelingskader uit de NRD is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen en input en bijdragen van diverse departementen binnen het Rijk. Het betreft een planMER waarbij op hoofdlijnen onderzoek wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Dit beoordelingskader sluit hierbij aan. Op basis van de zienswijzen en advies van de Commissie voor de MER, wordt dit beoordelingskader op punten aangevuld/herzien. Er is geen aanleiding op dit verder aan te passen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2024	De indieners stellen dat het principe 'water en bodem sturend' onzorgvuldig binnen de NRD is meegenomen.	Water en bodem sturend is een onderdeel van het beoordelingskader en daarmee afweging voor alternatieven. Er vindt nauwe afstemming plaats tussen de departementen en daarmee de opstellers van het beleidskader water en bodem sturend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2025	De indieners vragen duidelijkheid over het analysekader van wateroverlast.	In het planMER wordt gekeken naar de effecten van hevige regenbuien, impact op oppervlaktewater en overstromingsrisico.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2026	De indieners adviseren om bij de afweging van alternatieven een maatschappelijke kosten-baten analyse (MKBA) te gebruiken.	Een MKBA is geen onderdeel van het planMER en is ook niet voorzien voor het NPRD. De kosten van alternatieven zullen op hoofdlijnen, relatief ten opzichte van elkaar, in beeld worden gebracht. Op basis hiervan kan in het NPRD een voorkeursalternatief bepaald worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2027	De indieners adviseren om landschappelijke waarden ook bij het thema natuurwaarden op te nemen.	Landschappelijke waarden worden in een MER gebruikelijk bij landschap en erfgoed opgenomen. Dit neemt niet weg dat ook bij natuur gekeken wordt naar landschappen, zoals NNN, weidevogelgebieden en Natura 2000.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2028	De indiener vraagt hoe Defensie effectenbepaling zichtbaar gaat maken in het planMER.	De effectbepaling wordt per thema en per alternatief opgenomen in het planMER. Zo is het voor een ieder navolgbaar hoe tot een beoordeling is gekomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2029	De indiener vraagt om duidelijke doelen m.b.t. versterking van natuurwaarden, alsmede voor water en bodem.	Het planMER richt zich in eerste instantie op het inzichtelijk maken van de effecten van de ontwikkelingen op de fysieke leefomgeving. In een latere fase zal gedetailleerder onderzoek voor gekozen voorkeursalternatieven plaatsvinden middels een projectMER. Eventuele verbeteringen van doelen voor bijvoorbeeld natuur, alsmede bodem en water worden wel als kansen opgenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2030	De indieners pleiten om bij het inzichtelijk maken van de trends op p. 9 van de NRD de trends in stoppende bedrijven in het landelijk gebied mee te nemen.	Waar relevant zal in het planMER inzicht worden geboden in gebieden waar transitie van de landbouw bezig is, bijvoorbeeld door de grotere hoeveelheid stoppers. Voor enkele van de behoeften (zoals benoemd in de factsheets van de NRD) worden locaties binnen een landbouwtransitiegebied als kansrijker beoordeeld.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2031	De indieners vragen om bij de vergelijking van alternatieven het criterium "bijdrage van de locatie aan (meer) uniforme spreiding van (de overlast van) defensie terreinen en -activiteiten over Nederland" te gebruiken.	Spreiding van activiteiten over Nederland is geen criterium in het planMER. In het planMER wordt cumulatie van bestaande en voorziene activiteiten wel meegenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2032	De indieners willen benadrukken dat water en bodem sturend een belangrijk onderdeel is.	Water en bodem sturend is een belangrijk nieuw principe in de ruimtelijke ordening. Defensie onderschrijft het belang hiervan en daarom is het ook onderdeel van de beoordelingstabel.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2033	De indiener vraagt aandacht voor de berekening van stikstofdepositie op het Natura 2000-gebied de Brabantse Wal, wat invloed heeft op de woningbouw in de gemeente.	Bij de bepaling van de stikstofeffecten ten behoeve van de Passende Beoordeling wordt ook naar de Brabantse Wal gekeken. Definitieve stikstofberekeningen en eventuele vergunningen spelen pas een rol bij vervolgprocedures na vaststelling van het NPRD. Mede op basis van het planMER neemt het kabinet een besluit. Na het besluit vervolgt het daadwerkelijk inpassen en afstemmen van de behoefte in het gebied in de uitwerking op de voorkeursalternatief. Dan wordt ook duidelijk of en wat het effect is op woningbouw in de regio.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2034	De indieners vragen om alle aspecten bij het planMER te betrekken.	In het planMER zal bij de behoefte rondom helikoperlandingsplaatsen ook de luchtkwaliteit en veiligheid beschouwd worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2035	De indiener vraagt om in het NPRD de onderzoeken van de GGD, RIVM, en WHO mee te nemen.	Waar relevant zijn in het planMER actuele onderzoeken van gezaghebbende instanties meegenomen, zoals het RIVM, GGD en WHO.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2036	De indieners stellen dat er bij onderzoek naar verschillende locaties zoveel mogelijk naar kwantitatief onderzoek gekeken moet worden.	Voor diverse aspecten wordt kwantitatief onderzoek verricht, zoals geluid, externe veiligheid, luchtkwaliteit en stikstof. Dit om een beter inzicht in de effecten te krijgen. Dit is passend bij het abstractieniveau van een planMER en in de wetenschap dat hierna nog vervolgprocedures met gedetailleerder onderzoek plaatsvinden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2037	De indieners stellen dat de werkwijze van het planMER, zoals uitgelegd in het NRD, onjuist is of van verkeerde data uitgaat, en dat de bedoeling van een planMER is om te analyseren wat de impact van een activiteit op het milieu is.	Defensie onderschrijft dat een planMER in moet gaan op de impact van een initiatief (behoefte) op de omgeving. Echter, voor diverse thema's geldt dat ook andersom gekeken moet worden, bijvoorbeeld wat het effect is van het situeren van de behoefte op een locatie in een gebied met een hoog overstromingsrisico. Dit is een gebruikelijke werkwijze, die ook door de Commissie MER in vele MER-procedures wordt geaccepteerd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2038	De indieners stellen dat het in deze procedure niet gaat over de rol van het Rijk als sturende overheidslaag, maar als initiatiefnemer; hierdoor zou het Rijk een andere rol op zich nemen dan in de MER de bedoeling zou zijn.	In het planMER wordt gekeken naar de inrichtingsprincipes uit de NOVI, niet alleen naar de rijksdoelen. Deze zijn voor Defensie juist niet afdoende en reden voor dit NPRD. Defensie is initiatiefnemer, maar daarmee ook stuurder in de ruimte. Dit gaat uiteraard in nauwe samenhang en samenwerking met medeoverheden en de omgeving. De besluitvorming	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		vraagt om zorgvuldigheid. Deze vrijwillige planMER procedure is hier juist voor bedoeld.			
2039	De indieners missen een integrale focus op gezondheid en gezondheidsbeleving die door de Commissie MER wordt geadviseerd.	Indiener stelt terecht dat goed naar cumulatieve effecten gekeken moet worden. Daarom worden thema's niet alleen afzonderlijk beschouwd, maar ook integraal beoordeeld.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2040	De indieners zien in planMER graag terug wat de uitgangspunten van het lopende proces zijn geweest.	In het planMER worden uitgangspunten van de onderzoeken opgenomen. Ook wordt de totstandkoming van de effecten navolgbaar in beeld gebracht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2041	De indiener vraagt zich af of met de huidige convenant afspraken worden meegenomen in het planMER?	Defensie is bewust van bestaande convenanten. Deze worden echter niet specifiek opgenomen in het planMER. Met het planMER maakt Defensie de impact van de extra ruimtebehoeftes van Defensie op de omgeving inzichtelijk, vergeleken met de huidige milieusituatie en eventuele autonome ontwikkelingen op deze locatie. Alle activiteiten die in de huidige situatie uitgevoerd worden en een bijdrage leveren aan de milieusituatie, zijn hier onderdeel van. Mede op basis daarvan neemt het kabinet uiteindelijk een weloverwogen besluit voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2042	De indiener stelt dat locatie specifieke alternatieven enkel op basis van Kosteneenheden (KE) zouden kunnen worden afgewogen.	Defensie brengt de impact van luchtvaart aspecten rondom vliegbases inderdaad in beeld met Kosteneenheden. Voor een vergelijking tussen locaties is dit toereikend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2043	De indiener mist in het afwegingskader het principe van het nemen van mitigerende maatregelen ter compensatie van negatieve effecten.	Mitigerende maatregelen worden waar mogelijk al beschreven. Dit leent zich echter meer voor de volgende procedure, na vaststelling van het NPRD, omdat dan meer details van de betreffende ontwikkeling en het exacte ruimtebeslag bekend zijn.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2044	De indiener verzoekt om bij de luchtmachtbasis van Eindhoven ook het huidige militair gebruik als referentiesituatie mee te nemen, en om het referentiejaar goed in kaart te brengen ook de woningbouwplannen van Noord-Brabant tot 2040 in de referentiesituatie mee te nemen.	Bij alle luchthavens wordt het huidige gebruik ook meegenomen in de effectbepaling. De woningbouwplannen die concreet zijn vastgelegd in ruimtelijke plannen worden meegenomen bij de beoordeling van alternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2045	De indieners verzoeken om alle overlast op een representatieve en eenduidige wijze mee te nemen in de contouren en afweging van alternatieven.	Hinder, zoals geluid, luchtkwaliteit en trillingen worden eenduidig meegenomen in de effectbepaling en het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2046	Indiener wijst erop dat de figuren 3.1, 3.2 en 4.15 onvolledig zijn.	De figuren worden in het planMER nader tegen het licht gehouden op onvolledigheden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2047	Indiener wijst erop dat in de planMER de impactanalyse van effecten centraal moet staan i.p.v. wat de beperking vanuit milieu is voor de beoogde activiteit.	Defensie onderschrijft deze effectbenadering. Met de betreffende passages uit de NRD werd bedoeld dat er ook thema's zijn, zoals overstromingsrisico waarbij ook gekeken wordt wat de impact is van gebieden met een hoge overstromingsrisico op de betreffende behoefte.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2048	Indiener vraagt om een transparant onderzoek en naar transparantie over de afspraken en gesprekken tussen overheden en partners.	In het planMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht, waarbij Defensie als een van de ruimtevragers, naast lokale belangen in de omgeving, wordt meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken, stelt het kabinet de voorkeurslocatie vast. Een belangrijk besluit dat vraagt om een zorgvuldig proces. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om in gezamenlijkheid de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen. Wanneer hier afspraken uit voortkomen, worden deze ook openbaar gedeeld	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2049	Indiener vraagt wat dit betekent op persoonlijk vlak.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Met deze bijeenkomsten wordt de indiener in de gelegenheid gesteld om met Defensie in gesprek te gaan over wat een locatiekeuze op persoonlijk vlak kan betekenen. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2050	De indiener stelt dat de defensieplannen ambitieus zijn, en maakt zich zorgen over de haalbaarheid.	Defensie begrijpt de zorgen over de haalbaarheid van haar ruimtelijke verlangens, omdat er zeer veel ruimtevragers zijn en ruimte schaars is binnen Nederland. Om die reden heeft Defensie de verschillende locaties uitgekozen om te onderzoeken wat de mogelijke effecten op de leefomgeving zijn, en om gesprekken te voeren met medeoverheden en burgers. Uiteindelijk is het aan het kabinet om te beslissen over een voorkeurslocatie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2051	De indieners vragen waarom er niet voor is gekozen om de zes meest relevante thema's per locatie in beeld te brengen.	Deze genoemde 'meest relevante thema's' worden in het planMER (en dus nog niet in de NRD) in beeld gebracht. Dit gebeurt per locatie, waarbij een verbreding van thema's ten opzichte van de NRD, afhankelijk van de aard en omvang van de locatie-specifieke behoefte, nog voorstelbaar is. Dit wordt in het planMER verder uitgewerkt en vastgelegd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2052	De indieners verzoeken om de verhoging van het aantal vliegrekken van 1300 naar 2500 bij Gilze-Rijen mee te nemen in de onderzoeken.	De groei van 1378 naar 2500 vliegrekken voor laagvliegen met helikopters is reeds opgenomen in de NRD en planMER. Om te voorkomen dat deze extra behoefte aan laagvliegen wordt geconcentreerd in alleen de bestaande laagvlieggebieden zoekt Defensie ook naar extra laagvlieggebieden. Naast diversiteit aan training biedt dit de mogelijkheid voor spreiding van de voorgenomen toename van laagvliegactiviteiten, ook in relatie tot de impact daarvan op de natuur en de gezonde en veilige leefomgeving.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2053	De indieners vragen in het vervolg documenten in leesbaarder en begrijpelijker Nederlands te publiceren.	Defensie dankt indiener voor de suggestie. Defensie streeft er naar om publieke stukken en teksten op taalniveau B1 te schrijven (eenvoudig te begrijpen Nederlands). Mede dankzij deze zienswijze is daar bij het schrijven van deze Nota van Antwoord extra op gelet.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2054	De indieners vragen extra aandacht bij tabel 5-2 voor de afstand tot bestaande steden en dorpen, en afstand tot nog te ontwikkelen woninglocaties.	De afstanden tot bestaande kernen en dorpen is een minimale afstand op basis van hinder en bestaande kazernes en oefenterreinen. De exacte afstand kan op basis van onderzoek nog groter zijn. Voor wat betreft te ontwikkelen woninglocaties worden alleen definitief vastgestelde plannen meegenomen.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2055	Indiener verzoekt om bij onderzoek naar vlieglawaaï een eenduidige systematiek te gebruiken	Het planMER wordt verricht conform de SMB-richtlijn vanuit Europa. Het beoordelingskader en de wijze van beoordeling sluit hierbij aan. Onderdeel hiervan is dat een eenduidige systematiek ten aanzien van het onderzoeken van geluidhinder gebruikt wordt, zodat de behoeften op gelijke wijze met elkaar vergeleken kunnen worden.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2056	Indier vraagt in hoeverre onderzoek wordt gedaan naar de cumulatieve gevolgen voor de gezondheid van mens en dier door een toename van vluchtbewegingen	Cumulatie is onderdeel van het PlanMER. Dit betekent dat alle behoeften vanuit het NPRD met gevolgen voor de milieusituatie op een locatie gecombineerd inzichtelijk gemaakt worden. Hierbij wordt ook rekening gehouden met de reeds bestaande milieusituatie. Zo ontstaat een gestapeld inzicht van alle hinder van alle behoeften gecombineerd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2057	Indiener vraagt hoe de onafhankelijkheid van de onderzoeken rapportages wordt gewaarborgd	Het PlanMER wordt opgesteld door een onafhankelijk onderzoeksbureau. Daarnaast worden de beoordelingen in het PlanMER gevalideerd door de Rijksdepartementen en wordt het PlanMER getoetst door de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage. Hiermee is onafhankelijkheid van de onderzoeken voldoende geborgd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2058	Indiener verzoekt Defensie om een duidelijk overzicht te maken van alle gevolgen per gebied	Het samen te stellen voorkeursalternatief wordt beeldend in het PlanMER en NPRD weergegeven. Bij de beoordeling van het voorkeursalternatief is expliciet aandacht voor cumulatieve gevolgen per gebied. Defensie hecht, in lijn met de suggestie van de indiener, waarde aan het genereren van duidelijke overzichten van behoeften en de daaraan gekoppelde milieueffecten.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2059	Indiener constateert dat er over Lelystad Airport wordt gesproken als mogelijk alternatief zonder dat het is meegenomen in de planMER.	Samenwerking met een civiele luchthaven is benoemd als een te onderzoeken alternatief in het NRD op het gebied van toename in jachtvliegtuigcapaciteit. Lelystad Airport zal daarin worden meegenomen als één van de te onderzoeken alternatieven in het PlanMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2060	De indiener vraagt of er voldoende oog is voor paardenweides. En mist daarnaast aandacht voor koeien- of schapenweides.	Bij diverse behoeften wordt ook de impact op veehouderijen en manages globaal in beeld gebracht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2061	Indiener benadrukt dat drinkwaterlocaties een eigen beschermingsstatus binnen de ruimtelijke ordening hebben zoals een waterwingebied met daarbij een grondwaterbeschermingsgebied of een boringvrije zone. Waarbij zowel naar huidige en toekomstige gebieden gekeken moet worden. Stelt voor om bij het thema "Oppervlaktewater" ook de verwijzing naar drinkwater op te nemen voor toekomstige drinkwatervoorziening.	Dit is een terechte constatering. Drinkwaterlocaties worden opgenomen bij het thema oppervlaktewater.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2062	Indiener stelt dat een inventarisatie van eerder onwettig verleende vergunningen voor Defensie activiteiten (wel MER-plicht maar niet opgesteld) in de NRD/planMER-proces ontbreekt.	Een dergelijke inventarisatie is geen noodzakelijk onderdeel van het NPRD en ook niet van het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2063	Indiener vraagt om een integrale publicatie van de ingediende zienswijzen en verzoekt een volledige beantwoording.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject. Met deze Nota van Antwoord verwacht Defensie aan de voorwaarde van een integrale publicatie van de ingediende zienswijzen en een volledige beantwoording op de zienswijzen te hebben voldaan. Defensie houdt zich hierbij aan wetgeving ten aanzien van privacy. Daarnaast zijn de belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2064	Indiener stelt dat een deel van het effectenonderzoek goed (semi) kwantitatief kan worden uitgevoerd, wat kan helpen bij de onderbouwing van de besluitvorming. Daarnaast pleit de indiener ervoor om de keuze voor een voorkeursalternatief in overleg met overheidspartners te doen en met Staatsbosbeheer indien Staatsbosbeheergebieden betreft voor het optimaal benutten van lokale kennis.	Voor sommige behoeften is het voor het goed vergelijken van alternatieven nodig kwantitatieve analyses uit te voeren. Bijvoorbeeld voor het vergelijken van alternatieven op geluidsbelasting voor de omgeving bij toename jachtvliegtuigcapaciteit. Ook worden effecten van stikstof gekwantificeerd (passend bij dit niveau van onderzoek). Defensie voert uitvoerige gesprekken met andere departementen, medeoverheden, burgers, en civiele partners om goed samen te werken over verschillende ruimtelijke behoeften. Uiteindelijk zal het	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

		kabinet een integrale keuze voor een voorkeursalternatief maken.			
2065	Indiener stelt voor om ingeval van onzekerheden over de maximale invulling van alternatieven met bandbreedtes te werken.	Defensie onderschrijft en onderkent dat er een bepaalde mate van onzekerheid zit in het onderzoek en de beoordelingen. Deze worden dan expliciet benoemd en er wordt ook met bandbreedtes gewerkt in het planMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2066	Indiener vraagt hoe wordt omgegaan met significant negatieve effecten die bij de Passende Beoordeling komen. En vraagt of er dan mitigerende maatregelen of een ADC toets wordt uitgevoerd. Ingeval van een ADC toets geeft de indiener aan dat dwingende redenen van openbaar belang wel aanwezig zijn, maar dan is een afweging nodig van specifiekere alternatieven direct i.r.t. de bevonden N2000 effecten en mogelijk voorstel tot compensatie. Anders kan niet worden voldaan aan de Europese vogel- en habitatrichtlijn en de Nederlandse wetgeving.	Onderdeel van het planMER is een passende beoordeling. Hierin wordt beschouwd wat de aard en omvang van potentiële effecten is. Het bevat een aanzet tot mitigerende maatregelen en indien relevant een indicatie in hoeverre een ADC-toets nodig is en/of haalbaar is. De daadwerkelijke mitigatie en eventuele ADC-toets vindt plaats per behoefte in vervolgprocedures na vaststelling van de voorkeursalternatieven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2067	Indiener stelt dat de toepassing van de 3 NOVI afwegingsprincipes uitgebreider moet worden toegelicht, waarbij naast de kansen ook de schuulpunten moeten worden benoemd.	In het planMER worden de inrichtingsprincipes vanuit de NOVI nader beschreven. Ook worden naast kansen de aandachtspunten en knelpunten benoemd.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2068	De indieners vragen om afstemming tussen nationale programma's, waaronder het NPRD in relatie tot de Nota Ruimte.	Het NPRD richt zich op de ruimte die Defensie nodig heeft voor haar activiteiten, en de uitbreiding daarvan. Deze ruimtevraag wordt meegenomen in de Nota Ruimte van het kabinet. In de Nota Ruimte komt de ruimtevraag van de verschillende nationale belangen en programma's in de leefomgeving in Nederland bij elkaar. Voor zowel de Nota Ruimte als het NPRD wordt een planMER opgesteld. In die planMER wordt ook naar de interferentie met rijksbelangen gekeken, en worden kansen en bedreigingen vanuit lopende rijksprogramma's in beeld gebracht.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2069	Indiener vraagt om meer duidelijkheid over de maximale toekomstige invulling van alternatieven.	In samenhang met hetgeen in het buitenland wordt geoefend, zijn de alternatieven die in het proces van het NPRD worden bekeken de activiteiten die minimaal in Nederland moeten plaatsvinden. Bijvoorbeeld om de operationele bekendheid en ervaring met het Nederlands terrein te vergroten. In de planMER worden de kenmerken en omvang van de activiteiten verder uitgewerkt ten opzichte van de informatie uit de NRD. Waar mogelijk zal Defensie dat concreet beschrijven met behulp van cijfers over het gebruik en de effecten ervan. Afhankelijk van de onderzochte effecten en implicaties voor de omgeving kunnen er meer of minder activiteiten op een locatie plaatsvinden. Daarom kan niet voor alle activiteiten nu al een vast omschreven maximum worden aangegeven.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2070	De indiener vraagt om het onderzoek naar uitbreiding van de activiteiten op te pakken binnen het ontwerpend onderzoek. Bij voorkeur óók de PlanMER die nodig is voor het onderzoek naar uitbreiding van de Defensieactiviteiten.	Het ontwerpend onderzoek volgt na vaststelling van de beleidsvisie NPRD en de voorkeurslocaties per behoeften. Vervolgens wordt in vervolgprocedures ontwerpend onderzoek verricht al dan niet in combinatie met een projectMER.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2071	Indiener verzoekt om de periode van onzekerheid omtrent locaties te beperken en zo spoedig mogelijk duidelijkheid te geven over de gevolgen van uitbreiding voor agrarische bedrijven en compensatiemogelijkheden. Indiener pleit ervoor dat de agrarische belangen met een landbouweffectrapportage in beeld worden gebracht.	Defensie begrijpt de zorgen en dat de onzekerheid in deze fase vervelend kan zijn. In het planMER worden de effecten van een uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht, waaronder de impact op landbouw en, specifiek, de impact van de ontwikkeling op e landbouwgrond en –gebieden. Mede op basis daarvan kiest het kabinet, naar verwachting eind 2024/begin 2025, een voorkeursalternatief. Een landbouweffectrapportage vormt geen onderdeel van het planMER. Het voorkeursalternatief zal vervolgens eerst regionaal en dan lokaal uitgewerkt en verankerd dienen te worden (inclusief inspraak en participatie). Mocht er in een later stadium aanleiding zijn voor nadeelcompensatie kan daar een aanvraag voor worden ingediend.	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen
2072	Indiener vraagt inzage in het document.	Het is Defensie is niet duidelijk over welk document het gaat. De documenten van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie worden gepubliceerd op de website: www.defensie.nl/ruimtevoordefensie	Overige reacties	Plan MER en ontbreken de milieueffecten	Algemeen

2073	De indieners uiten waardering en begrip voor Defensie, haar inspanningen en behoeftes, maar willen hun zorgen uiten over de mogelijke effecten, bijvoorbeeld als het gaat om reactivering van De Peel.	Defensie bedankt voor het begrip en begrijpt de zorgen van de inwoners. In het planMER wordt onderzocht wat de mogelijke effecten van defensieactiviteiten (zoals reactivering van vliegbasis De Peel) zijn op de omgeving. Mede op basis van de bevindingen van dit onderzoek maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2074	De indieners zien de noodzaak voor uitbreiding van Defensie maar maken zich zorgen over de mogelijke effecten en vragen om een zorgvuldige afweging.	Defensie begrijpt de zorgen van de indieners. Daarom onderzoekt Defensie de mogelijke effecten van activiteiten op de alternatieve locaties. Mede op basis van dit onderzoek maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2075	Indiener spreekt begrip uit voor de uitbreiding van Defensie en uit waardering voor Defensie over de manier waarop de indiener bij het proces is betrokken. Indiener verzoekt meegenomen te worden in de verdere participatie en in de verstrekking van informatie en andere vormen van communicatie.	Defensie dankt de indiener voor het getoonde begrip, vertrouwen en de constructieve houding ten opzichte van defensieactiviteiten. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet voorkeurslocaties vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2076	Indiener stelt dat de nationale beleidsvisie van Defensie de lagere overheden, en daarmee de mogelijkheid tot participatie voor individuele burgers, passeert.	De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. Ook zijn belanghebbenden in de omgeving welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2077	Indiener uit bezwaar tegen defensieactiviteiten in Nederland.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wilt voorbereiden. Onderdeel hiervan zijn ook defensieactiviteiten in Nederland. Het planMER brengt de effecten van de uitbreiding van deze activiteiten op de omgeving in beeld.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2078	Indiener uit bezwaar in tegen de plannen.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wilt voorbereiden. Onderdeel hiervan zijn ook defensieactiviteiten in Nederland. Het planMER brengt de effecten van de uitbreiding van deze activiteiten op de omgeving in beeld. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2079	De indiener verzoekt om alle onderzoeken tijdig openbaar te maken zodat er ruimte is voor externe beoordeling, toetsing, meningsvorming en zinvolle participatie.	Defensie hecht veel waarde aan transparantie en participatie. Daarom probeert Defensie zo veel mogelijk partijen bij het proces te betrekken. Dit gebeurt onder andere door middel van regiogesprekken en zienswijzen. Het onderzoek van het planMER en de beleidsvisie zullen worden gepubliceerd. Na het planMER onderzoek maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. In een latere fase zal voor de verschillende afzonderlijke projecten een projectMER worden opgesteld. Hierbij zal het wederom mogelijk zijn om zienswijzen in te dienen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2080	De indiener stelt dat, wegens de demissionaire status van het kabinet, Defensie niet met dergelijke plannen kan komen.	Het kabinet wil zich goed voorbereiden op een veranderde veiligheidssituatie. De Tweede Kamer bepaalt welke dossiers zij wil behandelen onder een demissionair Kabinet. Naar verwachting worden keuzes voor voorkeursalternatieven door een nieuw Kabinet genomen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2081	De indiener is het niet eens met de geschetste dreiging voor de Nederlandse veiligheid.	Defensie begrijpt dat de analyse uit de NRD confronterend kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie zich hier goed op wilt voorbereiden.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2082	Indiener verzoekt Defensie om de publicaties die onderdeel zijn van het NPRD via internetconsultatie te delen. Daarnaast geeft de indiener aan dat er in de procedure van dit programma onvoldoende vooroverleg is geweest met de betrokken entiteiten en stakeholders.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. In het planMER worden de effecten op de omgeving onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

		om de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.			
2083	De indieners willen er op wijzen dat het cruciaal is dat er een juist proces komt voor het melden van schade en de afhandeling van klachten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan Na het planMER onderzoek maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Klachten kunnen via de website van het ministerie van Defensie worden ingediend.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2084	Indiener stelt graag met Defensie in gesprek te gaan over de mogelijkheden om samen te werken in de regio Kop van Veluwe.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de omgeving onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken. Na het planMER onderzoek maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2085	De indieners vragen om een termijn van drie tot vier maanden voor aanvullingen op hun zienswijzen.	Defensie neemt notie van deze zienswijze. Defensie ziet de aanvulling tegemoet. Gezien de termijn valt dit buiten de procedure van het planMER.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2086	De indieners vragen om uiteindelijk een heldere, voor iedereen te volgen, afweging te maken waarbij direct en concreet duidelijk is wat de effecten zijn op de omgeving, inclusief mitigerende maatregelen, op pandniveau.	Defensie hecht veel waarde aan transparantie en participatie. Verschillende stappen binnen het proces van de NPRD, zoals het planMER en de beleidsvisie, zullen openbaar gemaakt worden zodat inzichtelijk is op basis van welke informatie en met welk doel keuzes en afwegingen zijn gemaakt. In het planMER wordt momenteel gekeken naar de mogelijke effecten op de verschillende alternatieve locaties. Dit onderzoek wordt niet op pandniveau uitgevoerd. Na het planMER onderzoek maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2087	De indieners vragen of in het planMER en de Nota Ruimte de effecten op buurlanden ook onderzocht worden.	In het planMER zal beknopt worden beschouwd wat de mogelijke effecten van Defensie op aangrenzende locaties in het buitenland zal zijn. Ook wordt er gekeken op welke wijze ontwikkelingen in het buitenland effect kunnen hebben op mogelijke defensieactiviteiten. Defensie houdt de desbetreffende autoriteiten in het buitenland op de hoogte en neemt hen mee in het proces waar dat relevant is.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2088	Indiener wil kenbaar maken tijdigheid, transparantie en zorgvuldige te waarderen en graag deel te nemen aan een bijeenkomst waar de eerste uitkomsten worden gedeeld en getoetst.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden op de hoogte gesteld van de onderzoeksresultaten en nauw betrokken in het besluitvormingsproces. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2089	Indiener uit kritiek over dat het participatieplan niet toegankelijk is voor eilandbewoners.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. Belanghebbenden, waaronder ook eilandbewoners, zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert, onder meer in de provincie Friesland. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2090	Indiener maakt graag participatieafspraken met Defensie.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding op de omgeving onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet de voorkeurslocatie vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek over de invulling van het participatieproces.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2091	De indieners stellen dat de impact van defensieplannen op hun gemeentes zorgvuldig moeten worden overwogen en voorzien van maatschappelijk draagvlak.	Defensie hecht veel waarde aan transparantie en participatie. In de komende periode worden per provincie gebiedsbijeenkomsten georganiseerd waaraan iedereen deel kan nemen. Via de website van Defensie wordt iedereen hierover geïnformeerd. Daarnaast voert Defensie uitvoerig gesprekken met mede-overheden. Op deze manier tracht Defensie	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

		zoveel mogelijk betrokkenen mee te nemen in het proces.			
2092	Indiener vraagt betrokken te blijven worden in het proces.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het proces waarin voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2093	Indiener ziet mogelijkheden voor inpassing van de voorgenomen uitbreiding van Defensie voor zover die betrekking heeft op het luchtruim maar vraagt hierover goede samenspraak met de luchtvaartsector en luchtruimgebruikers zodat recht wordt gedaan aan de belangen van alle luchtruimgebruikers, op een passend moment tijdens het besluitvormingsproces.	Defensie hecht aan een verantwoorde luchtruimvulling. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van activiteiten op de omgeving onderzocht. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden zoals de KNVvL. Belanghebbenden in de omgeving zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	algemeen
2094	Indiener stelt dat er onvoldoende communicatie met stakeholders is geweest, bijvoorbeeld als het gaat om het Noordzeeoverleg (NZO). Zij vragen of zij verder, en tijdig, meegenomen kunnen worden in toekomstige participatiebijeenkomsten.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Daar horen natuurbeschermende organisaties zeker bij. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2095	De indiener uit zorgen over elektromagnetische compatibiliteit in de regio.	Momenteel wordt er gekeken naar de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de alternatieve locaties middels een planMER. De veiligheid van de leefomgeving, en integratie op het energienet zullen in het onderzoek en de afweging naar een voorkeursalternatief worden meegenomen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2096	Indiener uit zorgen over de informatievoorziening van het plan (niet rechtstreeks en digitaal), en vraagt betrokken te blijven in het proces.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van activiteiten op de omgeving onderzocht. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. Belanghebbenden in de omgeving zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2097	Indiener vraagt in hoeverre stakeholders en de indiener zelf worden meegenomen in de MER en overige plannen van Defensie.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van activiteiten op de omgeving onderzocht. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2098	Indiener uit ongenoegen over hoe de burger wordt betrokken bij het proces van het NPRD.	Defensie betreurt dat de indiener van mening is onvoldoende betrokken te zijn bij de opstart van het NPRD-traject. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2099	Indiener vraagt Defensie om betrokken te worden in het collegiaal overleg en directer te worden betrokken bij het proces. Hierbij haakt de indiener aan bij de oproep en de inhoud van de zienswijze van de Regio Foodvalley en de Provincie Gelderland.	De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeurslocaties worden bepaald. In de PlanMER worden de effecten op de omgeving integraal onderzocht. In regiobijeenkomsten en bestuurlijke gesprekken is er ruimte om de schuurpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen in de provincie gezamenlijk te verkennen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2100	De indiener vraagt Defensie om de kloof tussen defensie-ambities en de toekomstvisie van gemeente het Hogeland zo klein mogelijk te maken.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. Defensie zal de gemeente en omwonenden nauw betrekken in de plannen en procedures.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2101	De indiener stelt dat er m.b.t. defensieactiviteiten in en rondom Gilze-Rijen lange processen lopen en verscheidene afspraken zijn gemaakt. De indiener vreest dat het NPRD de lopende processen en de gemaakte afspraken zal verstoren. De indiener wilt zijn/haar zorgen uiten en meedelen dat mogelijke effecten zullen zijn dat vertrouwen tussen burger en overheid zal afnemen en er geen gedragen luchthavenbesluit meer mogelijk zal zijn.	Defensie spant zich in om geen afbreuk te doen aan gemaakte afspraken en hecht aan een zorgvuldig proces. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces van het NPRD. Het proces om met de omgeving (omwonenden en de gemeente) afspraken te maken over gebruik van de luchthaven is een separaat proces.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2102	De indieners vragen wat mogelijke schuur- en koppelkansen zijn, en zouden hierover graag in gesprek willen gaan.	Op dit moment onderzoekt Defensie de effecten van haar activiteiten op de alternatieve locaties middels een planMER. In dit onderzoek zullen mogelijke schuurpunten en koppelkansen in kaart worden gebracht. Dit planMER zal gepubliceerd worden. Daarnaast gaat Defensie graag met indieners in gesprek tijdens gebiedsbijeenkomsten die per provincie georganiseerd zijn.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2103	De indiener stelt dat aan tabel 5-1, p. 52, "impact van de ontwikkeling op luchtvaartlawaaï, wegverkeerslawaaï, spoorweglawaaï, industriellawaaï en vice versa" aan 'geluid' moet worden toegevoegd.	Dit is niet zodanig beschreven, maar moet wel zo gelezen worden.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2104	De indiener maakt zich zorgen over de tijdsduur van de te maken beslissingen en hoopt dat de staatssecretaris zo snel mogelijk knopen doorhakt.	Defensie begrijpt de zorgen betreffende de tijdsduur. In het licht van de huidige dreiging is Defensie daarom reeds gestart met het NPRD om zo snel mogelijk tot realisatie van de noodzakelijke uitbreiding te komen.	Overige reacties	Proces NPRD	algemeen
2105	De indieners stellen dat in het huidige plan geen uitvoeringsvereisten zijn opgenomen, waardoor er geen juiste impactanalyse en beslissing kan worden gemaakt, en keuzevrijheid bestaat.	Het proces en procedure rondom mer is vastgelegd in de Omgevingswet en daar houdt Defensie zich aan.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2106	De indieners vragen om verheldering omtrent de planning van het NPRD, en om hiervan op de hoogte gesteld te worden.	Op dit moment onderzoekt Defensie de mogelijke effecten op de alternatieve locaties en stelt hierover een planMER op. Vervolgens maakt het kabinet een keuze voor voorkeursalternatieven. Dit zal landen in de nationale beleidsvisie van het programma Ruimte voor Defensie, die ter inzage zal worden gelegd.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2107	Indiener vraagt om een zorgvuldige communicatie en participatie met bewoners, ondernemers en medeoverheden.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het proces waarin voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2108	Indiener vraagt wat er wordt bedoeld, en waar deze definiëring op is gebaseerd, met het uitgangspunt (zoals op p.19 in het NRD is gesteld) dat het defensiebelang breed verankerd moet worden in Nederland.	Met het breed verankeren wordt bedoeld dat de verschillende behoeftes van Defensie op een passende manier ruimte krijgen binnen Nederland. Omdat de aard van de behoeftes niet altijd hetzelfde is zal de uitwerking verschillend zijn.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2109	De indiener vraagt of de aanleg van de Zuiderzeelijn door onze plannen in het geding zal komen.	Defensie begrijpt dat er veel verschillende ruimtelijke behoeftes in Nederland zijn. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn binnen het kabinet en in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie. Daarom onderzoekt Defensie nu wat de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op alternatieve locaties zijn. Hierin wordt ook gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2110	Indiener vraagt waarom de rust en integriteit van natuur- en landbouwgebieden zou moeten worden verstoord door defensie-activiteiten.	Defensie begrijpt dat er veel verschillende ruimtebehoeftes zijn. Daarom onderzoekt Defensie nu wat de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op alternatieve locaties zijn. Daarbij wordt ook gekeken wat eventuele positieve effecten van Defensie op de leefomgeving zijn. Gebieden die bijvoorbeeld in veiligheidscontouren van munitieopslag liggen, hebben vaak een heel gunstige natuurontwikkeling.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2111	De indieners vragen of er interdepartementale afstemming is geweest, met name als het gaat om BZK.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen ten opzichte van andere regionale en nationale belangen, die ook ruimte vragen. Voor veel van deze belangen zijn nationale programma's ingericht of in voorbereiding. Deze ruimtelijke opgaven brengt het kabinet, onder leiding van de minister van BZK samen in een nieuwe Nota Ruimte. Daarin maakt het kabinet keuzes over nationale belangen. De ruimtevraag van Defensie krijgt een plek in de Nota Ruimte.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2112	De indiener vraagt of benodigde oefenterrein op bestaand defensie terrein in te passen is, of er niet meer geoefend kan worden bij NAVO bondgenoten, waarom er vliegroutes zouden worden gepland over bestaande luchtterreinen en routes, of er wordt gekeken naar de relatie tussen nieuw materieel en het oefen (daarmee), of de koppeling met de aanstaande luchtruimherziening voldoende onderzocht is, of het procedureel wel juist is om een MER te doen zonder eerst naar zienswijzen te kijken, waarom de alternatieve route over Teuge niet wordt geschrappt, wat alternatieve vliegroutes ten oosten van IJssel en/of Deventer zijn, waarom drones niet van en naar Marknesse zullen vliegen.	Defensie streeft naar zorgvuldig ruimtegebruik, het combineren van functies, en heeft al heel veel activiteiten in het buitenland. Het is echter zo dat niet alles in het buitenland kan, en dat Nederlandse bondgenoten ook verwachtingen van Nederland hebben. Mede daarom, en om de defensiecapaciteit binnen Nederland op orde te hebben, breidt Defensie in Nederland uit. Om te kijken wat de mogelijke effecten van Defensie op alternatieve locaties zijn, wordt een planMER uitgevoerd. Voor het bepalen van de reikwijdte van het planMER en tot welk detailniveau deze gaat, is een Notitie Reikwijdte op Detailniveau opgesteld en ter inzage gelegd.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2113	De indieners vragen om de ondergrens aan activiteiten in het kader van bedrijfsvoering te motiveren in het planMER en daarbij een heldere verkenning uit te voeren, en over de integraliteit uit te wijden.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding op de omgeving onderzocht. Een onderzoek naar de ondergrens aan activiteiten in het kader van bedrijfsvoering wordt niet meegenomen daarin. In het planMER wordt gekeken naar de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op de leefomgeving. Op pp. 51-52 van de NRD worden de beschouwde thema's uit het PlanMER genoemd en toegelicht.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2114	De indieners verzoeken Defensie om de integrale belangenafweging en de besluitvorming bij het kabinet neer te leggen.	Het kabinet weegt de ruimtebehoefte van Defensie op nationaal niveau af tegen de andere belangen die ruimte vragen en legt dit voor aan de Tweede Kamer. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2115	Indiener vraagt of het wettelijk gezien wel kan dat Defensie al is gestart met het opstellen van een MER zonder publicatie van een Nota van Antwoord	De openbare kennisgeving is vormvrij, alsmede de wijze van beantwoording. Het planMER wordt in 2025 afgerond. Hierbij worden de zienswijzen meegenomen die zijn ingediend over de reikwijdte en het detailniveau van het planMER.	Overige reacties	Proces NPRD	algemeen
2116	Indiener verzoekt om het Participatieplan planMER zo aan te passen dat de inwoners van Maashorst meer inspraak hebben in het PlanMER en de beleidsvisie van de NPRD als het gaat om zaken die betrekking hebben op Volkel en Reek.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting belanghebbenden. Aangezien de belangen nationaal worden afgewogen, acht Defensie het van belang dat alle belanghebbenden, dus van elke regio en gemeente, evenveel mogelijkheid hebben tot inspraak. De andere overheden worden nauw betrokken in het proces waarin voorkeursalternatieven worden bepaald. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2117	De indieners stellen dat de uitwerking van het PlanMER en het NPRD, als het gaat om Reek en Volkel dient te worden overgelaten aan de Gemeenteraad van Maashorst omdat zij bevoegd gezag hiervoor is.	Momenteel bevindt Defensie zich nog in de onderzoekende fase voor haar ruimtelijke behoeftes. Zo wordt er op dit moment een planMER uitgevoerd om te bekijken wat de mogelijke effecten van defensieactiviteiten op verschillende locaties zijn. De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in de regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen per provincie.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2118	De indieners vragen waar en wanneer de huidige gebruikers van het luchtruim in het proces worden meegenomen.	De effecten van uitbreiding van Defensie op de leefomgeving wordt in beeld gebracht voor de verschillende alternatieven in het planMER. Naar aanleiding van deze zienswijze neemt Defensie ook de impact van de behoeftes op zweefvliegvelden mee in haar onderzoek. Defensie organiseert in 2024 verschillende (provinciale) gebiedsbijeenkomsten. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2119	De indieners vragen welk ministerie er verantwoordelijk is voor het luchtruim, en in hoeverre er contact geweest is met dit departement.	Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is gezamenlijk met Defensie bevoegd gezag in het luchtruim. Defensie voert uitvoerige interdepartementale gesprekken over de verschillende ruimtelijke behoeftes waarin IenW ook is betrokken.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2120	De indieners vragen of het Defensie bekend is dat de GA gebruik maakt van het luchtruim onder 2 tot 3 km hoogte.	Defensie is hiermee bekend en het effect op het lagere luchtruim wordt waar relevant benoemd in het planMER.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2121	De indieners vragen of Defensie van mening is dat onbemande luchtvaartuigen de verplichting tot uitwijken hebben voor bemand luchtverkeer.	Veilig gebruik van de fysieke ruimte en het luchtruim staat voorop. Het is daarom belangrijk dat toekomstig gebruik goed is afgestemd op andere gebruikers van het luchtruim, bemand en onbemand. In het planMER wordt daarom, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Omdat drones (nog) niet kunnen uitwijken voor overig VFR-verkeer zijn corridors nodig om op een veilige manier te kunnen opereren met een nieuw systeem zoals de cargodrone.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2122	De indieners vragen of defensie van mening is dat het steunen van de GA mogelijksterwijs positief is voor de aanwas van nieuwe (luchtmacht)rekruten?	De Koninklijke Luchtmacht kent een sterke verbintenis met zweefvliegen. Op de vliegbases wordt door de Minister van Defensie ruimte geboden voor recreatieve luchtvaart. Onder andere civiele en militaire zweefvliegclubs maken hiervan gebruik. De Koninklijke Luchtmacht ontplooit verschillende wervingsinitiatieven en herkent daarbij de mogelijkheden die het zweefvliegen biedt. Op dit moment wordt, in samenwerking met de Koninklijke Vereniging Onze Luchtmacht, onderzocht welke mogelijkheden zweefvliegen/de Netherlands Air Cadets biedt in bestaande wervingsinitiatieven.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2123	De indiener mist strategische keuzes voor de voorkeurslocaties.	In de NRD is voor de verschillende uitbreidingsbehoeftes van Defensie de ruimtevraag in beeld gebracht, en zijn de mogelijke locaties verkend waar in deze ruimtevraag kan worden voorzien. De effecten van uitbreiding van Defensie op de leefomgeving wordt in beeld gebracht voor de verschillende alternatieven in het planMER. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken maakt het Kabinet een keuze voor een voorkeursalternatief.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

2124	De indieners vragen extra aandacht voor specifieke zorgplicht van activiteiten in natuurlijke oefenterreinen.	De specifieke zorgplicht schrijft voor dat bij flora- en fauna-activiteiten extra maatregelen dienen te worden genomen indien er aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van bepaalde plant- en diersoorten. Ook Defensie moet nadelige gevolgen zoveel mogelijk voorkomen, beperken of ongedaan maken.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2125	De indieners vragen waar in de Nota Ruimte, en de Contourennotitie Nota Ruimte, het driedimensionale verhaal van het NPRD is opgenomen.	De ruimtebehoefte van Defensie is bij de reeds opgestelde Contourennotitie Nota Ruimte in beeld geweest, en zal onderdeel zijn van de Nota Ruimte die wordt opgesteld door het kabinet.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2126	De indieners vinden dat belangenafweging tussen Defensie en andere sectoren middels een kabinetsbesluit moet plaatsvinden.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen ten opzichte van andere regionale en nationale belangen, die ook ruimte vragen. Voor veel van deze belangen zijn nationale programma's ingericht of in voorbereiding. Deze ruimtelijke opgaven brengt het kabinet, onder leiding van de minister van BZK samen in een nieuwe Nota Ruimte. Daarin maakt het kabinet keuzes over nationale belangen. De ruimtevraag van Defensie krijgt een plek in de Nota Ruimte.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2127	De indiener vraagt waarom er niet in het buitenland geoefend wordt.	Defensie oefent en traint al voor een groot deel in het buitenland. Niet alles kan in het buitenland, ook om strategische redenen. Voor het personeel is het daarnaast onwenselijk om continu in het buitenland te moeten zijn.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2128	Indiener vraagt of er overleg is geweest tussen het Ministerie van Defensie en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en andere stakeholders in relatie tot het luchtruim?	Defensie is actief in overleg met het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en de Militaire Luchtvaartautoriteit over de behoeftes in het NRD. In het planMER wordt naast effecten op de fysieke leefomgeving ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2129	De indieners vragen waar, hoe, en of er door Defensie gebruik gemaakt wordt van de onderste laag van het luchtruim.	Defensie verstaat onder de "onderste laag van het luchtruim" het laagste niveau waarop vliegtuigen zich regulier kunnen voortbewegen. Defensie heeft het recht om dit luchtruim te gebruiken door helikopters tot 150 voet, in laagvlieggebieden mogen ze lager, door propellervliegtuigen tot 500 voet en straaljagers mogen tot 1200 voet.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2130	Indiener deelt mede dat het lokale karakter en de leefbaarheid van de omgeving belangrijke criteria zijn en daarmee belangrijk zijn voor het draagvlak.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving onderzocht. Effecten op het lokale karakter zijn daarbij geen onderscheidend aspect. Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen

		betrokken in het gehele proces van waaruit voorkeursalternatieven worden bepaald. Belanghebbenden zijn welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.			
2131	De indieners vragen om de afweging van ruimteclaims uit het NPRD te doen op basis van de Nota Ruimte, en het NPLG en TLG mee te nemen in de afwegingen.	De doelstellingen en effecten van andere rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving en de natuur worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2132	De indieners verzoeken om de behoeftes die spelen op landgoederen mee te nemen in het NRD en het planMER, en om cumulatieve effecten op een bepaald gebied te onderzoeken.	Landgoederen vallen onder erfgoed en worden meegenomen in de effectbepaling en beoordeling bij de diverse behoeften in het planMER	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2133	De indieners vragen hoe en in welke mate defensieactiviteiten effect hebben voor Leusden, en vragen aandacht voor aspecten als verstoring van de natuur en de fysieke leefomgeving van omwonenden.	De effecten van uitbreiding van de militaire activiteiten op de leefomgeving worden onderzocht in het planMER. Effecten op het natuurnetwerk Nederland, Natura2000, beschermde soorten en biodiversiteit worden hierbij meegenomen.	Overige reacties	Proces NPRD	Algemeen
2134	Indieners wijzen op interferentie met ontwikkelstrategie Stedelijke Regio Breda Tilburg en het ruimtelijk voorstel van de provincie Noord-Brabant	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het PlanMER. Hierbij komen verschillende aspecten aan bod. In het planMER wordt gekeken naar de effecten op woningbouw en nieuwe woningbouwplannen. In het planMER wordt voor woningbouwplannen gekeken naar de effecten, synergie en interferenties met de Woondeals, met de NOVEX-gebiedsopgaven (ten aanzien van verstedelijking) en met overige, wezenlijke, woningbouwplannen o.b.v. vastgestelde plannen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2135	Indiener ziet kansen om ontwikkelingen van Defensie te combineren met diverse andere ruimtelijke opgaven in Ermelo (woningbouw, bedrijventerrein, energietransitie, netcongestie, recreatiezonering, landbouwtransitie, beheer en herstel van de heide-/natuurgebieden, aanpak bereikbaarheid en verkeersveiligheid en klimaatadaptatie.	Met het oog op zorgvuldig ruimtegebruik zal, in lijn met de Nationale Omgevingsvisie, in het programma Ruimte voor Defensie naar kansen zal worden gekeken om te combineren met andere opgaven. Dit valt buiten de werking van het planMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen

2136	Indiener wijst op kans om defensie-ontwikkelingen te combineren (met natuur en recreatie), uitkopen stikstofrechten en stallen van boerenbedrijven.	Met het oog op zorgvuldig ruimtegebruik zal, in lijn met de Nationale Omgevingsvisie, functiecombinatie in het programma Ruimte voor Defensie een afwegingsprincipe zijn. Daarbij zal ook worden gekeken naar kansen om defensie-ontwikkelingen te combineren met natuur en recreatie en andere opgaven. Dit valt buiten de werking van het planMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2137	Indieners wijzen op interferentie met andere opgaven, en met de evenwichtige ontwikkeling van een samenleving (werkgelegenheid, voorzieningen, woon-werkverkeer) in de provincie Flevoland.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen, en naar de impact op de sociale cohesie. Op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over voorkeurslocaties.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2138	Indieners wijzen op verhoogde druk op ruimte gebruik in regio Foodvalley met daarbij de knelpunten op de rijkswegen en een overbelast lokaal wegennet.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het PlanMER. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's, zoals het verhelpen van knelpunten in rijkswegen, worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over voorkeurslocaties. De interferentie met regionale opgaven en knelpunten maakt deel uit van de afweging. Knelpunten zoals overbelasting op lokaal wegennet en koppelkansen op lokaal niveau zijn inzichten die na keuze van het voorkeursalternatief in een lokaal gebiedsproces worden meegenomen en later inzichtelijk worden gemaakt.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2139	Indieners wijzen op interferentie met o.a. Programma RES/NPLG en Regioarrangement FruitDelta Rivierenland.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Bij de uitwerking naar gebiedsspecifieke plannen zullen belanghebbenden en overheden betrokken worden.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2140	Indieners stellen dat ruimteclaims in samenhang met andere opgaves (vanuit het rijk) moeten worden gezien. Indieners noemen hierbij nog specifiek het Limburgs Programma Landelijk Gebied en het Brabants Programma Landelijk Gebied. In deze beide programma's zijn vooral de Europese natuurherstelopgaven voor Natura 2000 opgenomen.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het PlanMER. De doelstellingen en effecten van andere nationale programma's zoals het nationaal programma landelijk gebied worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	algemeen

2141	Indieners maken zich zorgen over cumulatie van diverse projecten (aanleg en verbreding rijkswegen, aanleg bedrijven- en industrieterreinen) in de omgeving van vliegbasis Gilze-Rijen.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving van de uitbreiding voor de verschillende alternatieven onderzocht. Hierbij worden effecten van de voorgenomen militaire activiteiten en vastgestelde plannen voor ontwikkelingen in de omgeving (zoals infrastructuur die al in de realisatiefase is) meegewogen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2142	Indiener wijst op zorgvuldige afweging van input t.o.v. diverse ruimteclaims voor de Nota Ruimte.	De ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Dit valt buiten de reikwijdte van het PlanMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2143	Indiener stelt dat Zuid-Holland het drukste deel van Nederland is met grote opgave in een kleine ruimte. Als provincie leveren we een belangrijke bijdrage aan onze nationale opgaven, bijvoorbeeld waar het gaat om de woningbouwopgave, energietransitie, de aanwezigheid van economische top sectoren zoals het Haven Industrieel Complex in Rotterdam en de glastuinbouwclusters binnen onze provincie. Van essentieel belang voor de concurrentiepositie van Nederland en van de regio. De kwaliteit van de natuur en de leefomgeving staat hierbij stevig onder druk. We verzoeken om daar rekening mee te houden en de opgave voor (milieu)ruimte in Zuid-Holland minder dan proportioneel in te richten ten opzichte van andere provincies.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het PlanMER. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's, zoals de woningbouwopgave, de energietransitie en economische ontwikkeling worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen en de milieuruimte per provincie. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2144	Indiener geeft aan graag in gesprek te gaan op participatiemomenten over de NRD en Nota Ruimte en roept op om de samenhang tussen alle majeure ruimtelijke opgaven in ogenschouw te nemen.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het PlanMER worden de effecten op de leefomgeving en de ruimtelijke effecten van de uitbreiding van activiteiten onderzocht. De interferentie met andere rijksbelangen maakt daar onderdeel van uit. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie zal onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen met gebieden.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen

2145	Indiener vraagt om de recent gemaakte afspraken over de Eemshaven als vluchthaven voor recreatievaart, te respecteren.	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Bij de uitwerking naar gebiedsspecifieke plannen zullen belanghebbenden betrokken worden.	Raakvlak ken	Interferen tie met rijksbelan gen	Algemeen
2146	Indiener wijst erop dat de defensie terreinen in Brunssum kandidaat zijn voor opname in het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER). Eventuele beperkingen voor windenergie ten gevolge van het te nemen besluit beperkingengebied zijn daarmee rechtstreeks van invloed op de mogelijkheden van de gemeente om invulling te geven aan de opgave in het kader van de Regionale Energiestrategie.	De doelstellingen en effecten van andere rijksprogramma's zoals de energietransitie worden meegenomen in het onderzoek. De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen.	Raakvlak ken	Interferen tie met rijksbelan gen	Algemeen
2147	Indiener wijst op de no fly zone van de PI Vught.	Defensie houdt rekening met de beperkingen van no fly zones, waaronder degene bij de PI Vught. Voor het bepalen van locaties voor het vliegen met helikopters en drones wordt de aanwezigheid van niet-militaire no fly zones betrokken bij het beoordelingskader. Het planMER levert beslisinformatie op basis waarvan het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief neemt.	Raakvlak ken	Interferen tie met rijksbelan gen	Algemeen
2148	Indiener verzoekt rekening te houden met toekomstige en gerealiseerde windenergieprojecten.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's, zoals de energietransitie worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Defensie houdt rekening met gerealiseerde windenergieprojecten en toekomstige, nu bekende, windenergieprojecten. Op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Raakvlak ken	Interferen tie met rijksbelan gen	Algemeen
2149	Indieners verzoeken het reeds vastgestelde of voorgenomen provinciale beleid (zoals windbeleid) te betrekken bij het vaststellen van de NRD en hierover afstemming te zoeken met de verschillende provincies (o.a. Overijssel, Gelderland en Utrecht).	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's, zoals rond de energietransitie, worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen. Afhankelijk van de uitkomst van het planMER zoekt Defensie met de betrokken provincies een juiste afstemming.	Raakvlak ken	Interferen tie met rijksbelan gen	Algemeen

2150	De indiener geeft het belang van een integrale afweging van de totale landelijke, regionale en lokale opgaven aan. De indiener wenst dat de ruimtebehoeften per locatie worden onderbouwd, zodat het voor de inwoners en ondernemers in de regio duidelijk wordt wat deze ruimteclaims betekenen voor hun toekomstperspectief.	In het planMER worden de cumulatieve effecten van de afzonderlijke behoeften van Defensie onderzocht. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen met de betreffende regio. Dit valt buiten de werking van het PlanMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2151	Indiener vraag hoe de belangen van de verschillende stakeholders, werkzaam buiten de ministeries, provincies en gemeentes in de NOVI, worden gewaarborgd. Het NRD vermeldt dat er verschillende regelgevingen rondom verschillende belangen gelden, wat dit alles minder overzichtelijk maakt. De borging van de belangen dient vastgelegd en aan alle stakeholders kenbaar gemaakt te worden.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De provincies, gemeenten en andere ministeries worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving onderzocht. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet de voorkeurslocatie vast. Dit betekent dat de behoeften op nationaal niveau worden afgewogen, waarbij de effecten op de omgeving en de lokale belangen in de afweging worden meegenomen. Zodra vaststaat waar de defensieactiviteiten plaats krijgen, brengt Defensie de stakeholders in beeld en voert Defensie graag het gesprek om de schuarpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	algemeen
2152	Indieners vragen om afstemming van het NPRD met andere Rijksprogramma's (PEH, NOVI/NOVEX en EIPN).	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen bij de uitwerking van het nationaal programma Ruimte voor Defensie. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2153	Indieners vragen aandacht voor interferentie met andere nationale opgaven en nationale en provinciale programma's, zoals voor woningbouw, landbouw en de energietransitie (ook NOVEX/Nota Ruimte), verzoeken om een bredere ruimtelijke afweging, daarbij ook de samenhang tussen de ruimtelijke opgaven te schetsen, en om transparante besluitvorming in afstemming met de regio en met respect voor gemaakte afspraken.	In het planMER worden de effecten op de leefomgeving en de ruimtelijke effecten van de uitbreiding van activiteiten onderzocht. De interferentie met andere rijksbelangen maakt daar onderdeel van uit. De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen met de betreffende regio.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen

2154	Indiener verzoekt om de gebiedsvisie Voormalig Kamp Vught en omgeving te respecteren, en verzoekt om afstemming.	De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen met de betreffende regio. Dit valt buiten de werking van het planMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2155	Indieners vragen naar gebruik van onderste laag luchtruim door Defensie.	Defensie verstaat onder de "onderste laag van het luchtruim" het laagste niveau waarop vliegtuigen zich regulier kunnen voortbewegen. Defensie heeft het recht om dit luchtruim te gebruiken door helikopters tot 150 voet, in laagvlieggebieden mogen ze lager, door propellervliegtuigen tot 500 voet en straaljagers mogen tot 1200 voet.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2156	Indieners vragen of er rekening wordt gehouden met bestuurlijke afspraken die per provincie zijn gemaakt.	De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. Uitvoering van het Programma Ruimte voor Defensie kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen met de betreffende regio. Dit valt buiten de werking van het planMER.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2157	Indiener vraagt naar de effecten van 15 km zone en laagvliegzone bij Woensdrecht voor plaatsing windmolens.	Defensie beoogt binnen de outer horizontal surface het principe "ja, mits" te hanteren. In dit gebied is het plaatsen van een obstakel (bijvoorbeeld een windmolen) hoger dan 150 meter alleen toegestaan als met een veiligheidsstudie kan worden aangetoond dat het plaatsen van het obstakel de luchtvaartveiligheid en bereikbaarheid van de luchthaven niet negatief beïnvloedt.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2158	Indieners wijzen op mogelijke interferentie met beschermingszones voor radioastronomie.	Radioastronomie wordt toegevoegd aan het beoordelingskader van het planMER. Radioastronomie wordt daarmee onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet tot een besluit over een voorkeursalternatief zal komen.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2159	Indiener vraagt hoe het NPRD zich verhoudt met andere plannen, zoals de luchtruimherziening. Uit de luchtruimherziening volgt dat Defensie zich terugtrekt in het Noorden van het land terwijl dit niet volgt uit het Programma Ruimte voor Defensie.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving wordt onderzocht in het planMER. De doelstellingen, effecten en interferentie van andere Rijksprogramma's, waaronder het Programma LuchtRuimHerziening worden meegenomen in het onderzoek.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen

2160	Indiener vraagt om andere ruimtelijke opgaven en andere rijksbelangen (waaronder de provinciale en gemeentelijke), in bijzonder die i.r.t. de energietransitie, natuur, klimaat, landbouwtransitie, woningmarkt, bereikbaarheid en waterhuishouding, integraal mee te wegen in de uitwerking van het NPRD.	De effecten van uitbreiding van de militaire activiteiten op de omgeving wordt onderzocht in het planMER. De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere rijksbelangen zoals NPLG, landbouw, energietransitie en woningbouw. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een voorkeursalternatief gaat nemen. De interferentie met ruimtelijke opgaven en andere Rijksbelangen maakt dus deel van uit van de integrale afweging.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2161	Indiener vraagt of er nagedacht wordt over gecombineerd gebruik met COA op locatie Cranendonck.	Defensie stelt waar mogelijk al locaties beschikbaar voor opvang van aandachtsgroepen zoals asielzoekers.	Raakvlakken	Interferentie met rijksbelangen	Algemeen
2162	Indiener vraagt om een beredenering in de verdere uitwerking van de NRD wat een vergroening van de krijgsmacht, met name in de vorm van hernieuwbare energie, kan betekenen. Zowel om de footprint van de krijgsmacht te verkleinen als mogelijkheid om bij crisissituaties onafhankelijker te kunnen opereren. Een voorbeeld is om windmolens en zonnepanelen waar mogelijk op het terrein te installeren.	Defensie streeft ernaar een bijdrage te leveren aan duurzaamheid en aan de energietransitie. Dit valt buiten de reikwijdte van het PlanMER.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2163	Indiener vraagt onderbouwing van de invloed van de munitieopslagen op het (huidige en toekomstige) hoogspanningsnet. indiener blijft graag met Defensie in gesprek over de toekomstige invulling van munitieopslagen nabij ons hoogspanningsnet.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. Hoogspanningsinfrastructuur is een van de criteria waarop de alternatieven beoordeeld worden. Netbeheerders zijn een belangrijke gesprekspartner voor Defensie als het gaat over interferentie tussen alternatieven en netinfrastructuur.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2164	Indiener attendeert Defensie op de aanwezigheid van zeekabels en platformen langs de Nederlandse kust en de landstations in de havens van Eemshaven en Rotterdam. Ook dient rekening te worden gehouden met de specifieke voorwaarden die zijn gesteld over de veiligheidsmaatregelen in relatie tot scheepvaartverkeer.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. Op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief. Bij de uitwerking van de voorkeurslocatie zal rekening gehouden worden met de geldende voorwaarden op het gebied van veiligheid.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen

2165	Om de veiligheid en leveringszekerheid te kunnen garanderen, attendeert indiener op de aanwezigheid van zeekabels en platformen langs de Nederlandse kust en de landstations in de havens van Eemshaven en Rotterdam.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief gaat nemen. Bij de uitwerking van de voorkeurslocatie zal rekening gehouden worden met de geldende voorwaarden op het gebied van veiligheid.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2166	Werken of werkzaamheden onder of in de nabijheid van de hoogspanningsverbinding kan de veiligheid en leveringszekerheid in gevaar brengen. Het is daarom noodzakelijk om tijdig met opdrachtgevers en/of uitvoerders van werken of werkzaamheden in overleg te treden om de toelaatbaarheid van de plannen te toetsen.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over voorkeursalternatief. Bij de realisatie van de werkzaamheden treedt Defensie in het algemeen in contact met de netbeheerders als er invloed kan zijn op werken of werkzaamheden.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2167	Indiener spreekt van kapitaalvernietiging. De afgelopen jaren is er op verschillende terreinen in de regio ook flink aan de weg getimmerd betreffende duurzaamheid. Een voorbeeld hiervan is Windpark Zeewolde. Momenteel zijn ze bezig met de realisatie van een batterijpark.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RES-sen zijn opgenomen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2168	Indiener vraagt om een inzicht welke impact de verschillende maatregelen hebben op de RES-plannen en het potentieel aan hernieuwbare energie. Extra aandacht voor provinciaal en gemeentelijk ruimtelijk beleid, specifiek waar het zoekgebieden voor windenergie betreft.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RES-sen zijn opgenomen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2169	Indiener wijst er op dat ontwikkelingen van Defensie moeilijk samen gaan met duurzaamheidsdoelstellingen en afspraken in het kader van RES, ook is er al een omgevingsvergunning in procedure voor windturbines. Verzocht wordt om rekening te houden met ontwikkelingen in de regio op korte termijn.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RES-sen zijn opgenomen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2170	Indiener stelt dat windturbines een serieuze invloed hebben op radarperformances.	Defensie onderschrijft dat windturbines invloed hebben op radarperformance. Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windmolenplannen meegenomen die in de RES-sen zijn opgenomen. Op basis van onder meer deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen

2171	Indiener vraagt om zorgvuldige belangafweging en koppelkansen tussen energietransitie, Defensie en andere ruimteclaims. In de verdere uitwerking zou dan ook met name gekeken moeten naar oplossingen die geen (toekomstige) beperkingen opleggen aan de energietransitie. Volgende vragen zullen moeten worden opgenomen in de afweging:- Hoeveel potentieel opgewekte energie gaat dit kosten? - Hoe vergoederd is de planvorming van de energieopwekking? - Hoe ruim zijn de mogelijkheden voor de betreffende RES-regio/provincie om het wegvallen van een specifieke locatie te compenseren met een andere locatie? - Wat is de impact van Defensieplannen op de strategie van de regionale netbeheerder en Tennet voor deze regio?	Defensie onderschrijft de behoefte voor een zorgvuldige belangenafweging tussen Defensie en andere ruimteclaims. Defensie onderzoekt reeds in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere Rijksbelangen. In het planMER worden plannen meegenomen waar definitief over is besloten dat ze worden uitgevoerd.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2172	Indiener stelt dat eventuele uitbreiding van oefengebied voor helikopters en drones vanwege de aanwezigheid van windmolens die in 2023 zijn gerealiseerd een onveilig idee is. Stilstand van molens kost energie opbrengst.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken. In het planMER worden de windturbine plannen meegenomen die in de RES-sen zijn opgenomen. Op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over voorkeursalternatief. Of er aanleiding is voor compensatie zal worden bekeken als het door het kabinet gekozen alternatief uitgewerkt wordt.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2173	Indiener wenst dat het initiatief voor een Seabed Security Experimentation Center (SeaSEC), in bijzonder het testgebied voor de kust van Scheveningen, mee te nemen in de NRD voor het NPRD.	Defensie dankt indiener voor het aandragen van dit initiatief. De beveiliging van datakabels valt buiten de reikwijdte van de behoeftes die onderdeel vormen van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie en dit planMER.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	algemeen
2174	Indiener stelt dat de vitale infrastructuur enkel als personen- en goederenvervoer over land beschouwd wordt en verzoekt het hoogspanningsnetwerk en ondergrondse buisleidingen ook mee te nemen.	Defensie onderzoekt in het planMER wat de impact is van de ontwikkeling en/of activiteiten op energie en energienetwerken, waaronder het hoogspanningsnetwerk en ondergrondse buisleidingen. Mede op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2175	Indiener wijst erop dat op p. 16 van de NRD op kaart 3.1 een vliegtuigbrandstofleiding door de regio Holland Rijnland is getekend. Onduidelijk is of dit een bestaande leiding betreft. Verzoek is dit te verhelderen.	De kerosineleiding, zoals getekend op kaart 3.1, pagina 16 van het NRD, betreft een bestaande leiding.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	algemeen

2176	Indiener verzoekt om het effect van uitbreiding van activiteiten op de luchthaven Leeuwarden, en de radar, op de mogelijkheden voor XXL-windturbines mee te nemen in het planMER -onderzoek. Inwoners willen graag gecompenseerd worden voor verminderde opbrengsten (evt. d.m.v. participeren in zonne-energie op het Defensie terrein).	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de omgeving (onder meer kansen voor duurzame energieopwekking) onderzocht. Compensatie van inkomsten valt buiten de reikwijdte van het planMER. Of er aanleiding is voor compensatie zal worden bekeken als het door het kabinet gekozen alternatief uitgewerkt wordt.	Ruimtegebruik	Energie netwerken	Algemeen
2177	Indiener vraagt aandacht voor meervoudig ruimtegebruik, en biedt expertise aan. Indiener vraagt om afstemming over de planvorming m.b.t. de uitbreiding en kostenvergoedingen, vraagt aandacht voor draagvlak.	Defensie streeft naar zorgvuldig ruimtegebruik. De doelstellingen van andere Rijksprogramma's worden meegenomen in het onderzoek. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere Rijksbelangen. In lijn met de NOVI is meervoudig ruimtegebruik voor het programma Ruimte voor Defensie een uitgangspunt. Dit valt buiten de werking van het planMER. Bij de uitwerking naar gebied specifieke plannen zullen belanghebbenden worden betrokken.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2178	Indiener vraagt aandacht voor integrale weging van nationale belangen in Flevoland: woningbouwopgave, energietransitie, transitie landelijk gebied, Lelylijn, 380KV, oefengebied voor niet-militaire vliegtuigen, onderzoeksinstituten (geluid- en trilling overlast).	De doelstellingen en effecten van andere Rijksprogramma's en nationale belangen worden meegenomen in het onderzoek. Defensie onderzoekt de impact van de ontwikkeling op de omgeving en vice versa. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit voor een voorkeursalternatief gaat nemen. De andere nationale belangen worden betrokken bij deze integrale afweging.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2179	Indiener vraagt om bij uitbreiding vliegbasis rekening te houden met bouwhoogte van tenminste 150 meter.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het planMER. Ook de gevolgen voor de aanwezigheid van bouwwerken met een hoogte van 150 meter of meer worden hierbij meegenomen. Dit aspect in het planMER wordt onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2180	Indiener heeft zorgen om gevolgen van uitbreiding voor bouwprojecten, regio wordt drukker, meer wegverkeer.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De impact op bereikbaarheid wordt hierbij meegenomen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2181	Indiener pleit tegen verdere bebouwing en grond toe-eigening door de Staat.	Defensie begrijpt dat het beeld van ruimtebeslag in de NRD confronterend beeld kan zijn voor de indiener. De veranderde veiligheidssituatie maakt wel dat Defensie hierop voorbereid moet kunnen zijn.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen

2182	Indieners vragen aandacht voor gevolgen voor eigen woning of grond, woningwaarde, noodzaak voor sloop, vragen aandacht voor de bedrijfsvoering, vragen naar mogelijkheden compensatie, en worden graag betrokken.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend. Als sprake kan zijn van ingrijpende gevolgen voor omwonenden zoals sloop van woningen hanteert Defensie een zorgvuldig proces met de omgeving.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2183	Indiener vraagt om in beoordeling niet enkel grondeigenaren, maar ook grondgebruikers een plek te geven.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere het huidige grondgebruik in de omgeving worden onderzocht in het planMER. Ook grondeigendom wordt hierin afgewogen.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2184	Indiener vraagt om aanpasbaarheid van ontwikkelingen en voorzieningen, in schaal en bestemming.	De noodzaak voor ander gebruik of uitbreiding van bestaande locaties en voor nieuwe locaties is gebaseerd op de huidige of voorziene omvang van activiteiten. Aanpasbaarheid en herbestemming vormen geen onderdeel van het planMER.	Ruimtegebruik	Grondeigendom	Algemeen
2185	Indiener vreest voor emissie van schadelijke stoffen/gassen door militaire activiteit op duurzaam geteelde gewassen, en verzoekt bij de procedure bij normoverschrijding de effecten te beschrijven, ook van het lozen van kerosine bij calamiteiten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De impact op de luchtkwaliteit en op de gezondheid wordt hierbij meegenomen. Voedselveiligheid is geen onderscheidend aspect.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2186	Indiener stelt voor Lelystad Airport te benutten.	Indiener wordt bedankt voor de suggestie. In het NRD wordt het alternatief "samenwerking met een civiele luchthaven" genoemd. Lelystad Airport zal daarin worden meegenomen als één van de te onderzoeken alternatieven in het planMER.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2187	Indiener uit bezwaar tegen zoekgebied Noordoost Twente (dichtbevolkt, boerenbedrijven, natuur).	De nieuwe ruimtebehoefte van Defensie wordt op nationaal niveau afgewogen tegen andere belangen die ruimte vragen. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. De impact op veiligheid, sociale cohesie, natuur en landbouw wordt hierbij onder andere meegenomen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Dit kan aanleiding geven voor bijstelling van lokale plannen, en zal daarom onderwerp van gesprek zijn in bestuurlijke overleggen met de betreffende regio. Die gesprekken valt buiten de werking van het PlanMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen

		bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.			
2188	Indiener is tegen activiteiten tussen Barneveld, de Glind en Achterveld ivm verkeersdrukte en agrarische waarde.	De locatie tussen Barneveld, De Glind en Achterveld wordt niet genoemd in de NRD en wordt ook niet onderzocht wordt in het planMER.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2189	Indieners vragen aandacht voor behoud kostbare landbouwgrond (oa Flevo, Marnewaard), en de effecten op agrarische bedrijven.	De effecten van de militaire activiteiten op onder andere de omgeving worden onderzocht in het planMER. De impact op landbouw is één van de te onderzoeken aspecten. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere Rijksbelangen. Op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2190	Indiener maakt zich zorgen over gevolgen voor eigen bedrijf, verzoekt om beperking onzekere periode en/of verzoekt om nadere informatie of compensatie.	Defensie begrijpt dat de in het NRD gepubliceerde plannen kunnen leiden tot onzekerheid over de bedrijfsvoering bij de indiener en dat deze daarom zo snel mogelijk duidelijkheid wil. Defensie wil echter wel een ordentelijk proces doorlopen om een weloverwogen afweging te kunnen maken. Momenteel worden in het planMER de effecten van uitbreiding voor de verschillende locatiealternatieven op de leefomgeving onderzocht. Het planMER is onderdeel van het afwegingskader waarmee het kabinet besluit over een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2191	Indiener vraagt aandacht voor zorgvuldig ruimtegebruik (landbouw vs woningbouw) en integrale weging van opgaven (oa landbouw- en watertransitie meenemen, en goede weging landbouw vs natuur).	Defensie streeft naar zorgvuldig ruimtegebruik. De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden in het planMER onderzocht. Daarbij wordt gekeken naar meekoppelkansen of knelpunten met andere Rijksbelangen. Op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2192	Indiener vreest impact op boeren-leefomgeving door aanwezigheid Defensie.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het planMER. De impact op landbouw en op de sociale cohesie worden daarbij meegenomen. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere Rijksbelangen. Mede op basis van deze informatie neemt het kabinet	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen

		een besluit over een voorkeursalternatief.			
2193	Indiener vreest voor gevolgen van uitbreiding voor de waterhuishouding en goede landbouwgrond.	De effecten van de militaire activiteiten op de omgeving worden onderzocht in het planMER, waaronder de impact op landbouw en de waterhuishouding. Ook wordt gekeken naar mogelijke meekoppelkansen of knelpunten met andere ruimtelijke elangen. Mede op basis van deze informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2194	Indiener vreest effect op welzijn mens en dier.	Defensie brengt het effect van de behoeftes en daarbij horende activiteiten uit het NRD op de omgeving in beeld in het planMER. Effecten op gezondheid en veiligheid worden daarbij meegenomen. Op basis van onder meer die informatie neemt het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief. Effecten op (dieren)welzijn worden in een lokaal gebiedsproces meegenomen en later inzichtelijk gemaakt.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2195	Indiener wijst erop dat bedrijven in quarantainegebieden kunnen liggen (voor het vermijden van ziektedruk in de dierhouderij).	In het planMER worden zowel bestaande als nieuwe locaties onderzocht voor de beschreven behoeftes. In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende locatiealternatieven op de leefomgeving tegen elkaar afgewogen. De ligging van quarantainegebieden is geen onderdeel van dit planMER. Aspecten die wel behandeld worden zijn het huidige ruimtegebruik en landschapswaarden. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Effecten op bedrijfsvoering en (dieren)welzijn worden in een lokaal gebiedsproces meegenomen en in een latere fase inzichtelijk gemaakt.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2196	Indiener wil meer gedetailleerd inzicht in effecten op verschillende economische sectoren in het gebied.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving in kaart gebracht. Impact op, en kansen voor werkgelegenheid, kennis en innovatie zijn onderdeel van het beoordelingskader. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2197	Indiener stelt dat ontstane stikstofruimte niet gebruikt kan worden door Defensie.	Daar waar dat volgens de huidige wet- en regelgeving mogelijk is, zal Defensie als dat nodig is stikstofruimte benutten. De uiteindelijke kabinetskeuze voor een locatiealternatief, bepaalt waar Defensie stikstofruimte nodig kan hebben.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen

2198	Indiener wijst op de keuzes in het Nationaal Programma Landelijk Gebied voor Flevoland en op de aanpak met het benutten van meekoppelkansen, zowel fysiek als sociaal. De indiener vraagt om overleg hierover.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten op de omgeving onderzocht, waarbij meekoppelkansen met andere Rijksprogramma's worden meegenomen. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit het planMER naar voren komen, zienswijzen en bestuurlijke gesprekken stelt het kabinet het voorkeursalternatief vast. Na vaststelling van het voorkeursalternatief zal verdere communicatie en participatie plaatsvinden met de belanghebbenden.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2199	Indiener wil meer gedetailleerd inzicht in effecten op verschillende economische sectoren.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Impact op, en kansen op, werkgelegenheid, kennis en innovatie zijn onderdeel van het beoordelingskader. Mede op basis daarvan kiest het kabinet voorkeurslocaties.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2200	Indiener vraagt waar het zoekgebied in de Marnewaard precies ligt en of er gekeken is om binnen het Lauwersmeergebied uit te breiden in gebieden zonder een landbouwbestemming.	De zoekgebieden worden momenteel verder verfijnd. Bij de verfijning van de zoekgebieden hanteert Defensie verschillende selectiecriteria. Daarbij is de huidige functie van gebieden niet een onderscheidend criterium geweest. In het planMER worden de effecten van uitbreiding van activiteiten voor de verschillende locatiealternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2201	Het is indiener niet duidelijk hoe dede selectie van gebieden tot stand is gekomen, en of leefbaarheid in kernen en de bijdrage aan de landbouwtransitie daarbij is meegenomen.	De zoekgebieden worden momenteel verder verfijnd. Bij de verfijning van de zoekgebieden hanteert Defensie verschillende selectiecriteria. Bij de verfijning van zoekgebieden heeft Defensie verschillende criteria gehanteerd. Het planMER dient momenteel om binnen deze gebieden specifiek op thema's als natuur, klimaat, veiligheid en interferentie met Rijksbelangen in lopende Rijksprogramma's tot een weloverwogen afwegingskader te komen.	Ruimtegebruik	Landbouw	Algemeen
2202	De indieners stellen omtrent vliegactiviteiten bij Terlet voor om bestaande operationele afspraken te continueren, en om geen aan- en uitvliegroutes over Terlet af te spreken indien er activiteiten op Terlet plaatsvinden.	Het is belangrijk dat toekomstig gebruik goed is afgestemd op andere gebruikers van het luchtruim, bemand en onbemand. In het planMER wordt daarom, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Dit geldt dus	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen

		ook voor vliegactiviteiten op en in de omgeving van Terlet.			
2203	De indieners vinden de uitbreiding van het ASK (artillerie-schietkamp) onduidelijk, en vragen om een flexibele inzet. Zij stellen voor dat er geen laterale uitbreiding van het luchtruim ASK plaats zal vinden, de hoogtebeperking tot 3000 ft terug te brengen tot 500 ft, indien er geen activiteiten plaatsvinden, en flexibele activering zodat het luchtruim niet beperkt wordt wanneer er geen activiteiten op het ASK plaatsvinden.	Hoe de uitbreiding van het ASK er precies uit komt te zien is afhankelijk van de uitkomsten van het planMER. Defensie begrijpt dat het beschikbare lagere luchtruim voor o.a. recreatieve luchtvaart onder druk staat. De huidige permanente hoogtebeperking tot 3000' is ingesteld als veiligheidszone vanwege de aanwezigheid van niet geëxplodeerde zware munitie uit WOII die nog op het terrein ligt. Hier kan dus geen sprake zijn van flexibele activering. Het is nog niet duidelijk of de uitbreiding van het fysieke terrein gepaard moet gaan met vergroting van de huidige restricted area.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2204	De indieners stellen voor om Terlet en activiteiten aldaar uit te sluiten van het beperkingengebied MTL Deelen.	Het is belangrijk dat toekomstig gebruik goed is afgestemd op andere gebruikers van het luchtruim, bemand en onbemand. In het planMER wordt daarom, naast de effecten op de fysieke leefomgeving, ook onderzocht wat de effecten zijn op de luchtruimstructuur en andere luchtruimgebruikers. Dit geldt dus ook voor vliegactiviteiten op en in de omgeving van Terlet.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2205	De indieners dringen er op aan dat er naar gebieden - ook buiten Nederland - gezocht moet worden die minder druk bevolkt zijn.	Defensie kan niet enkel oefenen door te trainen in het buitenland, waar de krijgsmacht al veel activiteiten heeft. De mogelijkheden buiten Nederland worden steeds beperkter omdat ook de krijgsmacht van bondgenoten groeien. Dat maakt ruimte voor Defensie in Nederland noodzakelijk. In deze fase van het onderzoek wordt zowel gekeken naar bestaande locaties als nieuwe locaties. De alternatieven in het NRD worden eerst onderzocht waarna een keuze wordt gemaakt over de voorkeurslocatie.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2206	De indieners vragen hoeveel compensatie beschikbaar zal worden gesteld aan vee- en paardenhouders wanneer het fokken onmogelijk gemaakt zou worden door Defensieactiviteiten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen

2207	Indieners uiten zich positief over het belang van Defensie en de samenwerking tussen Defensie en zweefvliegclubs. De indieners hopen op een positieve relatie tussen Defensie en zweefvliegclubs die kennis, vaardigheden en ervaring enerzijds en draagvlak en inspiratie anderzijds tot effect zal hebben.	De Koninklijke Luchtmacht kent een sterke verbintenis met zweefvliegen. Op de vliegbases wordt door de Minister van Defensie ruimte geboden voor recreatieve luchtvaart. Onder andere civiele en militaire zweefvliegclubs maken hiervan gebruik. De Koninklijke Luchtmacht ontplooit verschillende wervingsinitiatieven en herkent daarbij de mogelijkheden die het zweefvliegen biedt. Op dit moment wordt, in samenwerking met de Koninklijke Vereniging Onze Luchtmacht, onderzocht welke mogelijkheden zweefvliegen de Netherlands Air Cadets biedt in bestaande wervingsinitiatieven.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2208	Indiener vraagt om samenwerking tussen Defensie, wadvaarders en andere belanghebbenden.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het gehele proces. Hiernaast zijn belanghebbenden welkom om aan te sluiten bij de fysieke participatiebijeenkomsten die Defensie organiseert voor het NPRD. Defensie gaat dan ook graag in gesprek met bijvoorbeeld wadvaarders. De data worden gecommuniceerd op de website van Defensie.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2209	De indieners maken zich zorgen over de toekomst van het bedrijf Het Drents Kwartiertje bij de komst van Defensieactiviteiten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende locatiealternatieven op de leefomgeving in kaart gebracht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Effecten op bedrijfsvoering vormen geen onderdeel van het beoordelingskader in deze fase. Bij de uitwerking naar gebied specifieke plannen zullen belanghebbenden worden betrokken in het verdere participatieproces.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2210	De indieners verzoeken om enkel laag te vliegen ten noorden van Koningsberg en niet boven de manege van de indieners te vliegen.	Defensie moet oefenen en trainen om klaar te zijn voor inzet. Hierbij wordt geprobeerd om overlast voor mens, dier of materiele zaken te voorkomen. Hieraan wordt regelmatig aandacht besteed en Defensie houdt zich aan afgesproken routes. Helaas blijkt het voorkomen van overlast niet altijd mogelijk.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2211	De indieners uiten een verscheidenheid aan zorgen omtrent de mogelijkheden van recreatie bij de komst van Defensieactiviteiten. De indieners vragen zich af wat Defensieactiviteiten zullen betekenen voor rust, de economische gangbaarheid van een recreatiebedrijf, en veiligheid, zoals uitbreiding mensenaantal regio in hoogseizoen. De indieners	Defensie onderzoekt in het planMER de effecten die een behoefte en de daarbij horende activiteiten hebben op de omgeving. De recreatiegebieden, natuurgebieden en de leefbaarheid in het kader van een gezonde en veilig leefomgeving vallen hier onder andere binnen. In het onderzoek wordt ook cumulatief gekeken wat de hinder is van de in het NRD beschreven behoeften	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen

	vragen dan ook hoe Defensie kijkt naar de effecten van haar activiteiten op deze onderwerpen, en hoe Defensie een afweging zal maken in hoeverre haar effecten toelaatbaar zijn. De indieners richten zich voornamelijk tot recreatiegebieden zoals Marnewaard, Zeeland, Overijssel en Drenthe, en recreatiegebieden onder potentiële laagvliegroutes.	samen voor locaties. In het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit over een voorkeursalternatief zal nemen.			
2212	Indiener uit zich positief over het beleid omtrent toegankelijkheid op oefengebieden door Defensie. De indiener stelt dat Defensie enkel restricties oplegt wanneer dit strikt noodzakelijk is en dat natuurgebieden niet onnodig voor civiele doeleinden worden gesloten. Daarnaast schept de toegankelijke en zichtbare aanwezigheid van Defensiepersoneel een positieve band met inwoners. De indiener vraagt Defensie om door te gaan met dit beleid.	Defensie dankt de indiener voor het begrip, vertrouwen en de constructieve houding ten opzichte van het gebruik van de oefengebieden. De verschillende behoeften die om extra ruimte vragen worden nu afgewogen in het planMER. Mede op basis hiervan besluit het kabinet over een voorkeursalternatief. In een volgende fase wordt dan meer in detail gekeken naar de invulling van de behoefte in de ruimte. Hierbij staat Defensie, net als de indiener, daar waar mogelijk positief tegenover meervoudig ruimtegebruik.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2213	De indiener vraagt zich af wat de aanpassing van onveilige zones betekent en hoe dit zich verhoudt met recreatie op de Vliehors.	Tijdens actieve vliegoperaties op de Schietrange Vliehors wordt er rekening gehouden met de onveilige gebieden. Dit onveilige gebied ligt over de Vliehors, de Waddenzee en gedeeltelijk over de Noordzee. In het geval van schietoefeningen is dit een afgesloten gebied waar geen andere activiteiten dan de vliegoperaties mogen plaatsvinden. De schietrange Vliehors is vanwege het veiligheidsaspect normaliter op werkdagen al afgesloten voor recreatief gebruik. Bij vliegoperaties wordt in het kader van externe veiligheid ook het deel van de Waddenzee en Noordzee afgesloten voor overige activiteiten (scheepvaart, kanoërs en andere vormen van recreatie). Tegenwoordig zijn de wapensystemen verandert en slimmer geworden. Door wijzigingen in wapensystemen en mogelijkheden om de onveilige zones beter te berekenen – door o.a. de ontwikkeling van nieuwe tools – is het mogelijk dat zo'n onveilige zone verandert in vorm en oppervlakte. Wat betreft de relatie met recreëren op de Vliehors en het veranderen van een onveilige zone is het lastig te zeggen wat exact de impact zou kunnen zijn. Hiervoor moeten nog berekeningen plaatsvinden. Enkel de Vliehors Express heeft middels afspraken een optie om gebruik te mogen maken van de Vliehors tijdens werkdagen buiten vliegoperaties.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen

2214	De indieners vragen of er ook een risicoanalyse op recreatieve bedrijfsvoering wordt meegenomen binnen het NPRD.	Defensie onderzoekt in het planMER de effecten die een behoefte en daarbij horende activiteiten hebben op de omgeving. Hieronder valt de impact op recreatiegebieden. Dit is een analyse op hoofdlijnen om de verschillen in impact tussen de alternatieven in beeld te brengen. Mede op basis hiervan besluit het kabinet over een voorkeursalternatief. Een meer gedetailleerd onderzoek zal plaatsvinden in de volgende fase.	Ruimtegebruik	Recreatie	Algemeen
2215	Indiener vraagt verantwoord met belasting geld om te gaan en huidig en oud vastgoed eerst op te knappen.	Defensie gaat bewust en verantwoord om met het beschikbare budget. Renoveren van oud vastgoed is niet altijd mogelijk en kan duurder zijn dan nieuwbouw.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2216	Indiener heeft bedenkingen bij de geografische ligging van de munitieopslag en een oefenterrein vanuit de redenatie van 'nabijheid bij de Eemshaven'. Dit heeft gevolgen voor ontwikkeling van het Noorden en kan de economie schaden.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER worden verschillende geografische alternatieven onderzocht. Gevolgen van de behoefteontwikkeling, waaronder economische aspecten, worden hierbij in kaart gebracht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2217	Indiener geeft aan dat een adequate klachten- en schadeafhandeling (geluidsoverlast/schade aan gewassen) met onafhankelijke beoordeling cruciaal is voor het creëren van draagvlak. Hiervoor dient een regeling uitgewerkt te worden waarbij de onafhankelijke partij de schade kan bepalen en maatregelen voor de toekomst kan uitwerken.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende locatiealternatieven op de leefomgeving onderzocht. Hierbij wordt onder andere gekeken naar het huidig ruimtegebruik waardoor de waarde van landbouwgronden meegewogen wordt in het afwegingskader. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2218	Indieners stellen dat gronden van een particuliere eigenaar gekoppeld zijn aan het verdienmodel van de eigenaar. In het geval van ruimteclaim is er compensatie nodig vanuit Defensie voor de verstoringen van het verdienmodel, woongenot en leefbaarheid. Denk aan schade en waardevermindering van de woningen, terugvallende verhuurinkomsten, het belemmeren van de werkzaamheden van organisaties, belemmering van organisatiegroei, perceelontwikkelingen en andere schade door uitbreiding van al deze activiteiten.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Effecten op bedrijfsvoering vormen geen onderdeel van het beoordelingskader. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor worden ingediend.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen

2219	Indieners missen de diepgang in het onderzoek aanpak naar de gevolgen van de agrarische sector, de recreatie- en toerismebranche, de natuur en de regionale ontwikkeling in de hippische branche. Er wordt gevraagd om per sector in beeld te brengen wat het effect is op zowel de bedrijfsvoering aspecten als het effect op (dieren)welzijn.	In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van Defensie op de leefomgeving in beeld gebracht. De impact op landbouw, recreatie, natuur en andere Rijksbelangen is onderdeel van het beoordelingskader. Het beoordelingskader wordt uitgebreid met de effecten op dieren, met name bij de luchtvaart gerelateerde behoeften. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2220	Indiener stelt dat de ingezette ontwikkelingen van Business Park Aviolanda niet mogen worden belemmerd door de ontwikkelingen rondom het NPRD.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van Defensie op de leefomgeving in beeld gebracht. Plannen die vastgesteld zijn worden door Defensie betrokken in de beoordeling in het planMER. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2221	Indiener stelt dat de stedelijke ontwikkeling c.q. woningbouwontwikkeling van de gemeente Woensdrecht geen nadelige gevolgen mag ondervinden als gevolg van de geluidscontouren.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding van Defensie op de leefomgeving in beeld gebracht. Geluidseffecten en de impact op de werkgelegenheid en het energiesysteem vormen onderdeel van het beoordelingskader. In het planMER worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2222	Indiener vraagt om inzichtelijk te maken waar personeel vandaan wordt gehaald terwijl de arbeidsmarkt goed is.	In het planMER worden de effecten van uitbreiding voor de verschillende alternatieven op de leefomgeving onderzocht. Impact op, en kansen voor werkgelegenheid zijn onderdeel van het beoordelingskader. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2223	Indiener gaat graag in overleg met Defensie om te laten zien dat Vlissingen ernaar streeft om een hotspot te worden voor delta-innovatie. Om dit vorm te geven wordt in Vlissingen de maritieme maakindustrie uitgebouwd.	Defensie erkent het belang van een transparant communicatie- en participatietraject met en richting de belanghebbenden. De andere overheden worden nauw betrokken in het besluitvormingsproces. In het planMER worden de effecten van de uitbreiding op de omgeving integraal onderzocht. PlanMER Mede op basis hiervan stelt het kabinet de voorkeurslocatie vast. Indien defensieactiviteiten plaats krijgen in de omgeving van de indiener, voert Defensie graag het gesprek om de schuulpunten, samenwerkingsvoordelen en koppelkansen te verkennen.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2224	Indiener stelt dat DroneHub Noord-Nederland tegen de uitbreiding van Defensie is vanwege de extra beperking voor de ontwikkeling van de onbemande luchtvaartsector. Defensie heeft al	In het planMER worden de effecten van verschillende alternatieven voor het vliegen met drones en onbemande helikopters op de omgeving inzichtelijk gemaakt. Daarbij wordt ook gekeken naar in	Sociaal en economie	Economie	Algemeen

	gebieden en laagvlieggebieden/-corridors die relatief beperkt worden gebruikt gedurende een heel kalenderjaar. En indiener merkt op dat Defensie terughoudend is geweest met betrekking tot medegebruik van Defensie plekken op de grond en in de lucht. Beheerders van Natura 2000 en niet Natura 2000 gebieden maken het onmogelijk c.q. zo goed als onmogelijk om met onbemande luchtvaartuigen boven hun gebieden te vliegen.	hoeverre deze activiteiten inpasbaar zijn in het luchtruim. Mede op basis van die onderzoeksresultaten, de input vanuit zienswijzen, nog te houden regiobijeenkomsten en bestuurlijke overleggen, kiest het kabinet een voorkeursalternatief. In de fase daarna zal dit voorkeursalternatief verder worden uitgewerkt. Daarbij wordt ook gekeken naar hoe dit operationeel zo goed mogelijk kan worden afgestemd met andere activiteiten in het luchtruim. Het medegebruik van plekken op de grond en in de lucht maakt daar onderdeel van uit.			
2225	Indiener vraagt zich af of Defensie zich realiseert dat de gebieden die nu in de Nota benoemd worden op voorhand al Planschade oplopen. En dat deze Planschade vergaande consequenties kunnen hebben voor mensen die wonen in deze gebieden. Voorbeeld hierbij kan zijn dat als mensen ziek, wegens ouderdom of verlies van werk hun huis te koop moeten zetten dit direct gevolgen kan hebben voor de marktwaarde.	Defensie begrijpt dat de aangekondigde ruimtebehoefte in het NRD gevolgen kan hebben voor omwonenden. Defensie kiest echter voor deze werkwijze om zo een ordentelijk proces te doorlopen. In het planMER worden daarom verschillende alternatieven onderzocht. De impact van de ontwikkeling op de economie wordt daarin meegenomen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor ingediend worden	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2226	Indiener vraagt of de negatieve effecten van de noodgedwongen onteigening beter kunnen worden onderzocht. Het verzoek is om dit voor alle belanghebbenden in en aan de rand van het te onderzoeken gebied in beeld te brengen met de totale som aan mogelijke negatieve impact op de individuele bedrijven en bewoners.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. Het economisch effect van uitbreiding van de behoeften en daarbij horende activiteiten op bedrijven en particulieren vormt geen onderdeel van het planMER. Als in de gebiedsprocessen in een latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie of schadeloosstelling (in het geval van onteigening), dan kan een aanvraag daarvoor ingediend worden.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2227	Indiener stelt dat in Hoofdstuk 5.1 tabel 5-1 Beoordelingskader op pagina 53 bij Economie het ook van belang is te onderzoeken wat het negatieve effect is van het verdwijnen van werkgelegenheid en kennis ten gevolge van de aankoop van bedrijven voor de Defensie-locaties.	Het thema economie en de impact op de werkgelegenheid, kennis & innovatie is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Bij de beoordeling wordt de impact op de omgeving gemeten, dit betreft zowel positieve als negatieve impact. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Effecten ten gevolge van aankoop van bedrijven worden later inzichtelijk gemaakt in een lokaal gebiedsproces.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2228	Indiener vraagt om bij de uitwerking van de plannen in beeld te brengen wat de mogelijke effecten zijn op de lokale woningmarkt, de werkgelegenheid/economie en infrastructuur. Daarbij helpt het om deze effecten zowel voor de regio als per gemeente inzichtelijk	In het planMER worden verschillende locatiealternatieven onderzocht. De impact van de ontwikkeling op de economie en werkgelegenheid wordt hierin meegenomen. Ook wordt gekeken naar het thema mobiliteit in het planMER, waarbij impact van reistijd, congestie, nabijheid OV,	Sociaal en economie	Economie	Algemeen

	te maken. Specifiek voor de infrastructuur is het belangrijk naar het provinciaal wegennet te kijken dat nu al onder druk staat.	ontwikkeling op ongevallen en black spots op de ontwikkeling een rol spelen. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief.			
2229	Indiener vraagt of de economische impact voor de bewoners die relatief dicht bij het vliegveld wonen wel goed onderzocht worden (denk ook aan schade aan huizenhuizen door vliegactiviteiten) en vraagt wat hierop de corrigerende maatregelen zijn (verwezen wordt vaak naar de situatie in Groningen). Verder is indiener ook benieuwd naar de mogelijke gevolgen voor de woningmarkt, waardedaling van het vastgoed en hoe hiermee wordt omgegaan (o.a. compensatie).	In het planMER worden verschillende locatiealternatieven onderzocht. De impact van de ontwikkeling op de economie wordt meegenomen in het planMER. Ook worden de woningbouwplannen meegenomen waar gemeenten definitief over hebben besloten dat ze worden uitgevoerd. Mede op basis daarvan kiest het kabinet een voorkeursalternatief. Als in deze latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor ingediend worden.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2230	Indiener stelt dat bij doorgang van de voorgenomen activiteiten er economische schade plaats zal vinden. Allereerst worden onroerende bezittingen minder waard. Daarbij dient niet alleen gekeken te worden naar huizen, maar ook andere opstallen en de verminderde gebruiksmogelijkheden zoals het hobbymatig kunnen stallen van huisdieren zoals paarden.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. In het planMER wordt geen waardevermindering berekend van het onroerend goed omdat dit inzichten zijn die later, na de locatiekeuze, in een lokaal gebiedproces aan bod komen. Indien er in een latere fase aanleiding is voor nadeelcompensatie, dan kan een aanvraag daarvoor ingediend worden.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2231	Indiener stelt dat In het beoordelingskader op pg. 90 bij het kopje Sociaal en Vitaal het onderwerp economie is genoemd. Hierbij worden als positieve effecten genoemd: werkgelegenheid, kennis en innovatie. Bij de beoordeling zouden de daadwerkelijke effecten moeten worden gewogen. In sommige regio's kunnen de effecten van meer defensieactiviteiten op gebied van werk gelegenheid en innovatie ook negatief zijn.	Het thema economie en de impact op de werkgelegenheid, kennis & innovatie bij de ontwikkeling op de omgeving is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Bij de beoordeling wordt de impact op de omgeving gemeten, dit betreft zowel positieve als negatieve impact.	Sociaal en economie	Economie	Algemeen
2232	Indiener geeft aan dat naast bestaand planologische ruimtegebruik een verdere planologische beperking van de mogelijkheden in de dorpskernen zorgt voor een onleefbare situatie in deze dorpskernen.	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, in het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit zal nemen over een voorkeurslocatie. De impact op leefbaarheid is onderdeel van het beoordelingskader (in de vorm van geluid, externe veiligheid en werkgelegenheid) en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	algemeen

2233	Indiener heeft bezwaar tegen de defensieactiviteit omdat het een toeristisch gebied is waar mensen komen voor hun rust	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener, in het planMER wordt de informatie inzichtelijk gemaakt waarop het kabinet een besluit gaat nemen. De impact op recreatiegebieden is onderdeel van het beoordelingskader van het planMER. Formele bezwaren kunnen worden ingediend bij eventuele juridisch bindende besluiten in het verlengde van het NPRD.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	Algemeen
2234	Indiener maakt zich zorgen om eventueel te moeten verhuizen a.g.v. de plannen van Defensie	Defensie begrijpt de zorgen over de mogelijke uitbreiding en/of komst van Defensie. De ruimtelijke voorstellen in de NRD zijn nog geen concrete plannen, maar een inventarisatie van alternatieven voor mogelijke komst of uitbreiding. In het planMER onderzoekt Defensie wat de effecten zijn van de behoeftes genoemd in het NRD op de leefomgeving zijn. De uiteindelijke integrale keuze voor een voorkeurslocatie ligt bij het Kabinet. Daarnaast blijft Defensie in contact met omwonenden zodat er wederzijds goede afspraken gemaakt kunnen worden.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	Algemeen
2235	IndienerIndiener wijst op de gevolgen van de defensieactiviteit op Gilze Rijen op de sociale cohesie binnen Hulten	Defensie begrijpt de zorgen van de indiener. De impact op sociale cohesie en -samenhang is onderdeel van het beoordelingskader en wordt inzichtelijk gemaakt in het planMER. Mede op basis van planMER zal het kabinet een voorkeurslocatie kiezen.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	Algemeen
2236	Indiener wijst er op dat niet duidelijk is op welke wijze leefbaarheid is meegenomen in zowel de selectie van locaties als in de beoordelingscriteria	Leefbaarheid is een breed begrip en raakt aan verschillende belangen. Voor de behoeften is op verschillende wijzen rekening gehouden met de leefbaarheid. Als voorbeeld hindergevende activiteiten zijn op grond van de selectiecriteria nagenoeg altijd uitgesloten binnen bebouwde kommen.	Sociaal en economie	Sociale cohesie	Algemeen

5 Index zienswijzen

RegNr	Indiener	Verwijzing naar samengevatte vragen
1	Particulier	1507, 1620
2	Particulier	1842
3	Particulier	403
4	Particulier	1408
5	Particulier	1879, 1927, 1929, 1940, 2048, 2214
6	Particulier	1728
7	Particulier	324, 328
8	Particulier	1234
9	Particulier	1169
10	Particulier	1842
11	Particulier	169
12	Particulier	72
13	Particulier	244, 1667, 1909, 1927, 2172, 2189, 2195, 2218
14	Particulier	1842
15	Particulier	1842
16	Particulier	879, 927, 2060
17	Particulier	428
18	Particulier	1692
19	Particulier	854
20	Particulier	1501
21	Particulier	1573
22	Particulier	619, 634, 637, 787, 1442
23	Particulier	1842
24	Particulier	1842
25	Particulier	1751
26	Particulier	1943
27	Particulier	104

28	Particulier	1694, 1727
29	Particulier	1804
30	Particulier	104
31	Particulier	1898
32	Particulier	1702
33	Particulier	927
34	Particulier	34, 61, 84
35	Particulier	2107
36	Particulier	263, 434, 573, 621, 757, 1789
37	Particulier	1622, 1709
38	Particulier	587
39	Particulier	169
40	Particulier	61, 84
41	Particulier	1723
42	Particulier	982
43	Particulier	185
44	Particulier	68
45	Particulier	365, 1646
46	Particulier	34, 45
47	Particulier	1680
48	Particulier	61, 1666
49	Particulier	34
50	Particulier	45, 61, 152, 169, 190
51	Particulier	1638
52	Particulier	602
53	Particulier	136, 1918
54	Particulier	940, 1678
55	Particulier	2157
56	Particulier	219
57	Particulier	685
58	Particulier	34, 73, 169
59	Particulier	445
60	Particulier	1694
61	Particulier	619

62	Particulier	1802
63	Particulier	1240
64	Particulier	1241
65	Particulier	633
66	Particulier	169
67	Particulier	579
68	Particulier	381
69	Particulier	422, 492, 624, 702
70	Particulier	142, 143, 2013, 2014, 2015
71	Particulier	1652
72	Particulier	381
73	Particulier	1443
74	Particulier	381
75	Particulier	1249
76	Particulier	8, 34, 34, 118, 169
77	Particulier	34, 45, 84
78	Particulier	1842
79	Particulier	1703, 1805, 1806, 1842
80	Particulier	580
81	Particulier	537
82	Particulier	144
83	Particulier	927
84	Particulier	2072
85	Particulier	434
86	Particulier	1901
87	Particulier	8, 104, 1726
88	Koninklijke Horeca Nederland	2211
89	Particulier	434
90	Particulier	435, 439, 494, 757
91	Particulier	439
92	Particulier	1378, 1379
93	Particulier	893
94	Particulier	900
95	Leeg nummer	

96	Particulier	926
97	Particulier	1902
98	Michiels-Wijnhoven B.V.	2206
99	Particulier	360
100	Particulier	802
101	Particulier	1294
102	Particulier	454
103	Particulier	168
104	Particulier	34, 45, 61, 73, 166, 169
105	Particulier	371
106	Particulier	1036
107	Particulier	1386, 1807, 1900, 1933, 1934, 1935
108	Particulier	61
109	Particulier	927
110	Particulier	932
111	Particulier	1783
112	Particulier	421, 895
113	Particulier	619
114	Stal de Leygraaf	419, 1052
115	Particulier	8, 34, 44, 45, 61, 169, 2211
116	Particulier	1783, 2181
117	Particulier	2161
118	Particulier	497
119	Particulier	445
120	Particulier	1695
121	Particulier	1560
122	Particulier	435, 497, 524, 555, 644
123	Particulier	1695
124	Particulier	435
125	Particulier	576, 698
126	Particulier	420, 435, 524, 561, 796, 1453
127	Particulier	740, 757, 1012, 1508, 1595, 2016, 2050
128	Particulier	435
129	Particulier	709

130	Particulier	610
131	Particulier	577
132	Particulier	434, 464, 529, 644
133	Particulier	2049
134	Zweefvliegclub Deelen	2207
135	Particulier	84
136	Particulier	428, 708, 1152
137	Particulier	372, 1244
138	Particulier	497
139	Particulier	1808
140	Particulier	570
141	Particulier	435
142	Particulier	439, 524, 545
143	Particulier	381
144	Particulier	434
145	Particulier	561
146	Particulier	463
147	Particulier	435, 1623
148	Particulier	135
149	Particulier	432
150	Particulier	1692
151	Particulier	1842
152	Particulier	1441
153	Particulier	434
154	Particulier	792
155	Particulier	696
156	Particulier	1052
157	Westbrabantse Vogelwerkgroep	927
158	Particulier	1223
159	Particulier	8
160	Particulier	1702
161	Particulier	1052
162	Burgerinitiatief "Weg met de C130's over onze wijk"	985, 1012, 1104, 1107, 1109, 1382
163	Particulier	1695

164	Particulier	1786
165	Particulier	530, 624
166	Particulier	1903
167	Particulier	431
168	Particulier	539
169	Particulier	973, 1709
170	Particulier	1256, 1257, 1267, 1270, 1622, 1827, 1927
171	Particulier	1767
172	Particulier	927, 1037
173	Particulier	445, 699, 723
174	Particulier	61
175	Particulier	583
176	Particulier	918, 926, 956, 959, 973
177	Particulier	1047
178	Antonisen BV	1695
179	Particulier	435, 633
180	Particulier	439
181	Particulier	1695
182	Particulier	434
183	Vereniging Belangenbehartiging Omwonenden Welschap	659, 700, 737, 1383, 2017
184	Particulier	206
185	Particulier	434, 497, 551
186	BB Uden Vastgoed BV	445, 532, 545, 624, 641, 717, 718, 723, 800
187	Beraad Vlieghinder Moet Minder	667, 754, 1004, 1074, 1384, 1888, 2018, 2019, 2020, 2021
188	Particulier	1047, 2211
189	Particulier	895
190	Particulier	1605
191	Particulier	1052
192	Particulier	1002
193	Particulier	1047
194	Beraad Vlieghinder Moet Minder (BVM2)	1896
195	Particulier	1704
196	Particulier	1226, 1447, 1461, 1899, 1965, 2020, 2212

197	Particulier	497
198	Particulier	1701
199	Particulier	434
200	Particulier	551
201	Particulier	434
202	Particulier	1052
203	Particulier	445, 473, 485, 497, 697, 718, 719
204	Particulier	8, 32, 84, 110
205	Particulier	434
206	Particulier	926, 958
207	Particulier	435
208	Particulier	84
209	Particulier	239
210	Particulier	435
211	Particulier	434, 445, 624, 2211
212	Particulier	435
213	Particulier	435
214	Particulier	410
215	Particulier	497
216	Particulier	644
217	Particulier	434
218	Particulier	497
219	Minicamping De Linde	2211
220	Particulier	366, 844, 967, 1073, 1105
221	Particulier	434
222	Particulier	445
223	Modelvliegclub Oisterwijk	1047
224	Particulier	34
225	Particulier	34, 169
226	Particulier	561
227	Particulier	435
228	Particulier	435
229	Particulier	420, 523, 551, 583
230	Particulier	465

231	Particulier	435
232	Particulier	1711
233	Particulier	435
234	Particulier	435
235	Particulier	435
236	Particulier	619
237	Particulier	619
238	Particulier	996
239	Particulier	1305
240	Particulier	583
241	Particulier	434
242	Particulier	434, 527, 695
243	Particulier	435, 497
244	Buurtvereniging Oudedijk 1	497, 501
245	Particulier	540
246	Particulier	435
247	Particulier	1052
248	Vakantiepark RCN de Flaasbloem	2211
249	Particulier	197
250	Particulier	185
251	Particulier	1213
252	Buitenlust recreatie BV Camping Buitenlust	896
253	Particulier	106
254	Particulier	973
255	Particulier	436, 561, 786
256	Particulier	1378
257	Stal Hoeymakers	1052
258	Particulier	497, 619, 627, 629, 679, 710, 714
259	Particulier	1621
260	Particulier	439, 553, 706
261	Leeg nummer	
262	Particulier	435
263	Particulier	435
264	Particulier	1245

265	Particulier	435
266	Particulier	434
267	Booij Holding B.V.	103
268	Particulier	1377
269	Particulier	497
270	Particulier	973
271	Particulier	1842
272	Da Costa Trading	1052
273	El Sueno Europe BV	1052
274	Particulier	497
275	Particulier	619
276	Particulier	1606
277	Particulier	434, 551
278	Zeilvliegvereniging de Buizerd	975
279	Particulier	497
280	Particulier	434
281	Particulier	1082
282	Particulier	434
283	Particulier	1681, 1878, 2106
284	Particulier	435
285	Particulier	502
286	Particulier	26, 31, 45, 84, 162, 168, 184, 2211
287	Particulier	434
288	Particulier	1697
289	Particulier	435
290	Particulier	465
291	Particulier	497
292	Particulier	435
293	Particulier	435
294	Particulier	1624
295	Particulier	1220
296	Particulier	435
297	Particulier	435
298	Particulier	1195, 1804

299	Particulier	619
300	Particulier	435
301	Particulier	927
302	Particulier	428, 1155
303	Particulier	619
304	Particulier	497, 524, 679
305	Particulier	432, 439, 758, 1522, 1850, 2153, 2184
306	Particulier	1441
307	Particulier	497
308	Model Club Zevenaar	1047
309	Particulier	11, 20, 40, 123
310	Particulier	61, 123, 169
311	Particulier	435, 793
312	Particulier	435
313	Particulier	220
314	Particulier	1842
315	Particulier	1441
316	Particulier	435, 543, 619
317	Particulier	11
318	Particulier	11
319	Particulier	34, 57, 166, 169
320	Particulier	435
321	Particulier	497
322	Particulier	1653
323	Particulier	497
324	Particulier	435
325	Particulier	449, 813
326	Particulier	434
327	Particulier	1012, 1266, 1278, 1279, 1316, 1321, 1379, 2159
328	Particulier	11, 20
329	Particulier	435
330	Particulier	1220
331	Particulier	282, 414, 435
332	Particulier	439

333	Particulier	20
334	Particulier	435, 594, 787
335	Particulier	288, 326
336	Dorpsbelangen Marssum	1802
337	BillyBird Uden Vastgoed B.V.	85, 519, 545, 560, 562, 616, 630, 646, 647, 656, 791
338	Particulier	1315, 1317
339	Particulier	440, 497, 624, 657, 683
340	Particulier	387
341	Particulier	904, 926, 927
342	Buurtbelangen Ritsumazijl	428, 575, 1160
343	Ministerie van EZK	1029
344	Particulier	256
345	Particulier	439, 445, 477, 1457, 1527
346	Particulier	428, 428, 533, 575, 1138, 1154, 1160
347	Particulier	624
348	Particulier	2182
349	Particulier	497
350	Particulier	1651
351	Particulier	439
352	Particulier	1700
353	Particulier	439
354	Particulier	1052
355	Particulier	450
356	Particulier	411, 434, 561, 575, 624, 630, 794, 804
357	Particulier	802, 2211
358	Particulier	497, 551, 624
359	Particulier	1707
360	Particulier	1644
361	Particulier	436, 551
362	Particulier	45, 84, 181
363	Modelvliegvereniging Gooi en Eemland	1858
364	Particulier	619
365	Particulier	434
366	Particulier	434, 471, 559, 791

367	Particulier	624
368	Particulier	1052
369	Particulier	1644
370	Particulier	11, 84, 169
371	Particulier	435
372	Particulier	1644
373	Particulier	1707
374	Particulier	1544
375	Particulier	1544
376	Particulier	1673
377	GGD GHOR Nederland	740, 757, 1012, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008
378	Particulier	1693
379	Particulier	1378, 1544, 1670, 2189, 2211
380	Particulier	428
381	Particulier	1544, 1644, 2211
382	Particulier	647
383	Gemeente Roosendaal	434, 551, 738, 1682
384	Particulier	434, 499, 559, 791
385	Particulier	1644
386	Particulier	1671, 1673, 1827
387	Particulier	169
388	Particulier	169
389	Particulier	168
390	Particulier	428, 575, 1160
391	Particulier	10, 11
392	Particulier	583
393	Particulier	84
394	Particulier	1544, 2211
395	Camping Maaldrift	1293, 1298, 1307, 2211
396	Particulier	624
397	Gemeenschappelijke regeling Technology Base	849, 849, 871
398	Particulier	439, 552
399	Particulier	1842
400	Particulier	432, 561

401	Particulier	1544, 1641, 1644
402	Dronehub Noord-Nederland	1801, 1852, 2224
403	Particulier	435
404	Particulier	432
405	Particulier	439, 1129
406	Particulier	497, 524
407	Particulier	1842
408	Particulier	2213
409	Particulier	624
410	Particulier	439, 497
411	Particulier	1644
412	Particulier	497, 543
413	Particulier	439
414	Particulier	445, 524, 551
415	Particulier	551
416	Particulier	587
417	Particulier	435
418	Particulier	1545
419	Particulier	1246
420	Wetlandwacht Vogelbescherming Vlieland	1582
421	Particulier	1644
422	Particulier	152, 169
423	Cars & Creations	497
424	Particulier	1306
425	Particulier	1203, 1220
426	Particulier	435, 541
427	College van B&W Gemeente Oss	1028, 1037
428	Particulier	434, 471, 559, 791
429	Enexis	1880
430	Particulier	434, 471, 559, 791
431	Gelderse Zweefvliegclub e.a.	1047, 1746, 1762, 2202, 2203, 2204
432	Particulier	434, 471, 559, 791
433	Particulier	435, 551, 566
434	Particulier	809

435	Particulier	471, 559, 619, 791
436	Particulier	551
437	Particulier	1544, 2211
438	Particulier	1544, 1644
439	Particulier	478, 497
440	Particulier	497, 524, 551
441	Particulier	674
442	Particulier	636
443	Particulier	434, 524, 794
444	Kiosk Grote Markt	390, 391, 392
445	Particulier	566, 578
446	Particulier	583
447	Particulier	435
448	Particulier	918, 927
449	Particulier	1644
450	Particulier	1220
451	Johnson Horses BV	1052
452	Particulier	619
453	Particulier	1783, 2191
454	Particulier	1203
455	Particulier	84
456	Particulier	231
457	Particulier	1196
458	Particulier	1198, 1220
459	Particulier	1358
460	Particulier	1709
461	Texel Airport N.V	820
462	Particulier	1199, 1220
463	Particulier	1199
464	Particulier	583
465	Particulier	34, 169
466	Particulier	61, 119, 169
467	Particulier	435, 524, 579
468	Particulier	169

469	Particulier	198
470	Particulier	437, 551, 561
471	Particulier	169
472	Particulier	561
473	Particulier	61
474	Leeg nummer	
475	Particulier	1516
476	Particulier	497
477	Stal Hendrix Baarlo B.V	504, 559, 561, 716, 777, 1052
478	Particulier	619
479	Particulier	497
480	Particulier	61, 169
481	Particulier	1644
482	Particulier	1673
483	Particulier	561
484	Particulier	434, 551
485	Particulier	471, 559, 619, 791
486	Particulier	471, 559, 619, 791
487	Buurtschap Oosterens	471, 497, 559, 619, 791
488	Particulier	251, 283, 364, 378, 380, 1078, 1168, 1841, 1936
489	Particulier	1673, 2218
490	Particulier	434, 566
491	Particulier	443
492	Particulier	551
493	Vereniging Dorpsbelang Lauwersoog	1544, 1672
494	Particulier	568
495	Particulier	1220
496	Particulier	167, 186
497	Particulier	579
498	Particulier	428
499	Particulier	34, 73, 169
500	Namens inwoners Bitgummole	428, 624
501	Particulier	294, 314, 318
502	Particulier	471, 559, 579, 791

503	Particulier	624
504	Particulier	84, 169
505	Particulier	497
506	Particulier	34, 84, 169
507	Particulier	434, 551
508	Particulier	674
509	VVE Ketelhaven	231, 839
510	Gemeente Kapelle	405, 1065, 2153, 2211
511	Gemeente het Hogeland	266, 273, 384, 400, 1060, 1280, 1433, 1575, 1586, 1587, 2211
512	Particulier	471, 559, 571, 791
513	Provincie Utrecht	827, 1040, 1423, 1466, 1504, 1514, 1520, 1536, 1579, 1607, 1682, 1801, 1942, 2149
514	Niedersächsisches Ministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz	1822
515	Particulier	34, 84, 169
516	Particulier	1644
517	Gemeente Schagen	385, 393, 1012, 1015, 1717
518	Particulier	434, 471, 559, 791
519	Particulier	1644
520	Particulier	434, 471, 559, 791
521	Particulier	904, 915
522	Pure Energie	1497, 2148, 2149
523	Particulier	450, 466
524	Particulier	1783
525	Particulier	434, 794
526	Particulier	1305
527	Particulier	1732
528	Particulier	1561
529	Leeg nummer	
530	Particulier	434, 471, 559, 791
531	Particulier	586
532	Particulier	1644
533	Particulier	1644
534	Particulier	434, 471, 559, 791

535	VvE Natuurdorp Suyderoogh	1644
536	Particulier	930, 1693
537	Particulier	11, 34, 84, 169
538	Particulier	1200
539	Particulier	1644
540	Particulier	1644
541	Particulier	428, 1160
542	Particulier	428, 1160
543	Particulier	1821
544	Particulier	1200
545	Van Andel Bio BV	169
546	Particulier	84
547	Particulier	435
548	Particulier	169
549	Particulier	435, 450, 803
550	Vereniging Wadvaarders	5, 1402, 1466, 1544, 2145, 2208
551	Particulier	508
552	Particulier	428, 1160
553	Particulier	435, 497
554	Particulier	84, 169
555	Particulier	1644
556	Particulier	434
557	Particulier	1644
558	Particulier	471, 559, 579, 791
559	Particulier	674
560	Particulier	497
561	Particulier	497
562	Particulier	474
563	Particulier	1644
564	Particulier	586
565	Particulier	1644
566	Particulier	434
567	Particulier	586
568	Particulier	583

569	Particulier	583
570	Particulier	583
571	Particulier	434, 471, 559, 791
572	Particulier	497
573	Particulier	583
574	Particulier	583
575	Particulier	471, 559, 571, 791
576	Particulier	468, 524
577	Particulier	1644
578	Particulier	1644
579	Particulier	435
580	Particulier	434, 471, 559, 791
581	Particulier	84
582	Particulier	624
583	Particulier	434, 471, 559, 791
584	Coöperatie Bungalowpark De Vers U.A.	497, 499, 524, 559, 579, 596, 720, 721, 739, 740, 762, 787, 802, 2211
585	Particulier	579
586	Particulier	1644
587	Particulier	1544
588	Particulier	674
589	Particulier	434, 499, 559, 802
590	Particulier	1674
591	Particulier	469, 476, 497, 509, 531, 554, 559, 566, 722, 741, 742, 753, 779, 783, 1373
592	Particulier	434, 499, 559, 802
593	Particulier	305
594	Particulier	434, 499, 559, 802
595	Particulier	435, 462
596	Particulier	435, 462, 499, 802
597	Gemeente Baarle-Hertog	1005
598	Particulier	435, 462
599	Particulier	1644
600	Particulier	435, 462
601	Particulier	1644
602	Particulier	84

603	Particulier	1274, 1275
604	Particulier	434, 499, 559, 802
605	Particulier	1644
606	Mts Verhoeven - van Raaij	469, 476, 497, 509, 554, 559, 566, 651, 715, 722, 742, 753, 788
607	Particulier	428, 1160
608	Werkgroep bezorgde paardenhouders	497, 561, 794, 802
609	Particulier	435, 462
610	Particulier	1644
611	Particulier	1644
612	Particulier	1644
613	Particulier	1694
614	Particulier	1644
615	Particulier	434, 499, 559, 802
616	Particulier	434, 499, 559, 802
617	Provincie Drenthe	135, 201, 250, 255, 267, 317, 348, 359, 725, 1010, 1031, 1208, 1235, 1406, 1458, 1910, 2158
618	Gemeente Berkelland	135, 925, 955, 981, 1028, 1759, 1827
619	Dorpsraad Mill	592
620	Particulier	435, 462
621	Pleatslik Belang Bitgummole	428, 1160
622	Particulier	435, 462
623	Particulier	87
624	Particulier	435, 462
625	Particulier	435, 462
626	Particulier	440, 497
627	Particulier	1644
628	Particulier	435, 462
629	Particulier	434, 499, 559, 802
630	Gemeente Ermelo	1910, 2020, 2135
631	De Fryske Marren	260, 303
632	Particulier	434, 499, 559, 802
633	Particulier	434, 499, 559, 802
634	Particulier	435, 462
635	Particulier	435, 462

636	Particulier	759, 1644
637	Gemeente Midden-Drenthe	329, 363, 1040, 1203, 1827, 1945, 2153, 2158
638	Particulier	435, 462
639	Vereniging Plaatselijk Belang Stiens	429, 444, 1127
640	Particulier	57, 85, 2189
641	Particulier	435, 462
642	Particulier	435, 462
643	Particulier	435, 462
644	Particulier	435, 462
645	Waterschap Brabantse Delta	1924, 2022, 2023, 2024, 2025
646	Particulier	435, 462
647	Particulier	435, 462
648	Particulier	435, 462
649	Van Well Agro BV	619
650	Particulier	435, 462
651	Particulier	435, 462
652	Particulier	434, 499, 559, 802
653	Particulier	435, 462
654	Gemeenten rondom de Peel	86, 109, 411, 427, 484, 506, 534, 551, 559, 619, 624, 626, 640, 655, 662, 693, 702, 712, 713, 736, 784, 902, 973, 978, 982, 984, 1007, 1071, 1079, 1090, 1093, 1098, 1100, 1101, 1110, 1112, 1113, 1114, 1345, 1533, 1592, 1593, 1594, 1708, 1770, 1771, 1910, 1912, 1913, 1914, 1915, 1920, 1921, 1922, 1923, 1939, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2020, 2153
655	GGD Limburg-Noord en Brabant	467, 484, 514, 1462, 1473, 1475, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1487, 1496, 1499, 1506, 1910, 1937, 1938
656	Particulier	551
657	Particulier	434
658	Particulier	435, 462
659	Particulier	435, 462
660	Particulier	435, 462
661	Particulier	445
662	Vattenfall	880, 885
663	Particulier	434, 524, 525, 551, 583, 631, 684, 803
664	Stichting Buurtbelangen omgeving Bovendwarsweg te Oldebroek	1251, 1267

665	Particulier	1644
666	Particulier	435, 462
667	Particulier	435, 462
668	Leeg nummer	
669	Particulier	1644
670	Particulier	434, 499, 559, 802
671	Particulier	428, 1139
672	Leeg nummer	
673	Particulier	439, 484, 486, 506, 535, 624, 648, 660, 689, 1470, 1596, 1941, 2020
674	Particulier	439, 445, 479, 497, 805
675	VOF vd Werf	220, 246
676	Particulier	1644
677	Particulier	469, 476, 497, 509, 531, 554, 566, 722, 741, 742, 753, 779, 783, 788
678	Particulier	434, 499, 559, 802
679	Particulier	619
680	Particulier	583
681	Particulier	1544
682	Particulier	434
683	Particulier	434, 499, 559, 802
684	Particulier	446
685	Particulier	583
686	Particulier	583
687	Particulier	497
688	Particulier	1644
689	Particulier	619
690	Particulier	583
691	Particulier	434, 499, 559, 802
692	Particulier	451
693	VOF Zandee-Koopmans	168
694	Particulier	415
695	Particulier	1277
696	Particulier	619
697	Particulier	619
698	Particulier	619

699	Particulier	434
700	Particulier	41
701	Particulier	619
702	Particulier	434
703	Particulier	619
704	Particulier	169
705	Particulier	1556
706	Particulier	619
707	Particulier	434, 499, 559, 802
708	Leeg nummer	
709	Particulier	493
710	Particulier	1555
711	Particulier	434, 499, 559, 802
712	Particulier	469, 476, 497, 509, 531, 554, 566, 722, 741, 742, 753, 779, 783, 788
713	Particulier	619
714	Gemeente Dronten	76, 120, 208, 292, 319, 1403, 1657, 1711, 1756, 1947, 2020, 2211
715	Gemeente Venray	559, 624, 628, 632, 642, 1033, 1478, 1504, 1689, 1827, 1885, 1886, 1911, 1919, 1970, 1971
716	Gemeente Land van Cuijk	295, 448, 567, 624, 628, 632, 642, 716, 780, 1033, 1330, 1343, 1478, 1504, 1827, 1885, 1886, 1911, 1970, 1971, 2026
717	Gemeente Putten	1682, 2228
718	Particulier	447
719	Particulier	445
720	Particulier	1691
721	Gemeente Borger-Odoorn	253, 254, 259, 260, 2211
722	Texels Ondernemers Platform e.a.	821, 1120
723	Particulier	434, 499, 559, 802
724	Particulier	1512
725	De Groot Agro BV	583, 794
726	Particulier	685
727	Particulier	960, 964, 973, 981, 1043
728	Particulier	1220
729	Gemeente Oldebroek	849, 854, 982, 988, 1258, 1392, 1398, 1640, 1693, 1716, 2020, 2130
730	50PLUS Flevoland	111
731	Particulier	434, 499, 559, 802

732	Particulier	439, 452, 546, 551, 583, 591, 624, 631, 743
733	Stichting Natuur- en Milieuzorg Noord-West-Veluwe	45, 1062
734	Het Nationale Park De Hoge Veluwe	320, 840, 874, 1096, 1103, 1319, 1683, 1696, 1891, 2020
735	Particulier	583
736	Particulier	1124, 1140
737	Particulier	1690, 1710
738	ZLTO de Peel en Gemert-Bakel	411, 484, 536, 565, 605, 696, 744, 794, 799, 1740, 1797, 1889, 2199
739	Wijkplatform Landweert	499
740	Particulier	434, 499, 559, 802
741	Particulier	445
742	ZLTO	412, 559, 1007, 1045, 1463, 1713, 1797, 2189
743	Particulier	499, 559, 619, 802
744	Particulier	499, 559, 619, 802
745	Particulier	499, 559, 619, 802
746	Particulier	499, 559, 619, 802
747	Particulier	499, 559, 571, 802
748	Particulier	499, 559, 571, 802
749	Particulier	499, 559, 571, 802
750	Particulier	915
751	Gemeente Medemblik	1190, 1191
752	Leeg nummer	
753	Particulier	1511, 2218
754	Particulier	1544, 1707, 2211, 2218
755	Particulier	499, 559, 619, 802
756	Particulier	434
757	Particulier	499, 559, 619, 802
758	Particulier	590, 2218
759	Particulier	1697
760	Gemeente Oirschot	1361, 1828
761	Particulier	1644
762	Gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen	438, 497, 949, 1005, 1028, 1063, 1074, 1102, 1362, 1369, 1454, 1464, 1512, 1597, 1677, 1699, 1742, 2020
763	Gemeente Someren	559, 624, 628, 632, 642, 716, 1033, 1478, 1504, 1741, 1827, 1885, 1886, 1911, 1970, 1971

764	Particulier	1644
765	Particulier	1203, 1206, 1207, 1209, 1821
766	Particulier	280
767	Particulier	1363, 1546
768	Particulier	591
769	Particulier	434
770	Particulier	543, 2218
771	Particulier	435, 462
772	Particulier	619
773	Particulier	1339
774	Particulier	590, 2218
775	Particulier	45
776	Particulier	1043
777	Particulier	583
778	Particulier	434, 499, 559, 802
779	Particulier	447, 551
780	Particulier	434, 499, 559, 802
781	Particulier	434, 499, 559, 802
782	Particulier	497
783	Leeg nummer	
784	Particulier	439, 473, 487, 745
785	Particulier	8
786	Particulier	434, 499, 559, 802
787	Particulier	434
788	Particulier	1124, 1140
789	Particulier	434, 499, 559, 802
790	Particulier	434
791	Particulier	435
792	Particulier	794
793	Particulier	34, 61
794	Particulier	435
795	Particulier	169
796	Particulier	434, 499, 559, 802
797	Particulier	169

798	Gemeente Tiel	135, 220, 976, 1960, 2153
799	Particulier	6
800	Particulier	434
801	Stichting Geen Contouren Over Gilze	438, 949, 1074, 1108, 1362, 1369, 1454, 1464, 1512, 1597, 1675, 1677, 1699, 1742, 2020
802	Eindhoven Airport	475
803	Particulier	438, 949, 1074, 1108, 1362, 1369, 1454, 1464, 1512, 1597, 1675, 1677, 1699, 1742, 2020
804	Gemeente Reimerswaal	1354, 1440, 1551, 2153
805	Particulier	499, 559, 619, 802
806	Gemeente Goeree-Overflakkee	881, 927, 950, 996, 1055, 1056, 1521, 2211
807	NMF Drenthe	264, 316, 927, 1997, 2020
808	Particulier	84
809	Particulier	1644
810	Gemeente Dinkelland	245
811	Leeg nummer	
812	Particulier	1669
813	Particulier	1644
814	VOF De Mineursberg	2211
815	Particulier	1711
816	Particulier	1131, 1541
817	Particulier	8
818	Brabantse Milieufederatie	411, 434, 559, 602, 659, 746, 927, 1465, 1504, 1547, 1548, 1552, 1557, 1558, 1559, 1578, 1598, 1599, 1600, 1601, 1689, 1740, 1749, 1774, 1775, 1930, 2020, 2027, 2028, 2029, 2030, 2153, 2191
819	Particulier	1705
820	Particulier	499, 559, 619, 802
821	Particulier	480
822	Particulier	428, 1143, 1147
823	Particulier	968
824	Particulier	435
825	Particulier	1544, 1566, 1644, 1664
826	Particulier	169
827	Particulier	434
828	Particulier	1127
829	Gemeente Arnhem	1585, 1706, 1733, 1961, 2138, 2191

830	Particulier	504, 716, 777, 779, 794, 806
831	Particulier	1682
832	Particulier	434
833	Dorpsbelangen Blessum	1124, 1140
834	Dorpsraad Volkel	435, 592
835	Gemeente Hollands Kroon	824, 1007, 1682
836	Particulier	435
837	Particulier	465
838	Particulier	435
839	Particulier	169
840	Kempen Airport	362, 583, 948, 1676
841	Gemeente Maashorst	295, 662, 780, 1333, 1342, 1478, 1827, 1916, 1996, 2031
842	Provincie Overijssel	242, 835, 952, 1080, 1238, 1420, 1610, 1649, 1827, 2020, 2153
843	Particulier	64, 115, 116, 297, 854, 982, 2211
844	Particulier	440, 497, 803
845	gemeente Brunssum	402, 556, 603, 1768, 2146
846	Particulier	435, 462
847	Particulier	499, 559, 619, 802
848	Particulier	435, 462
849	Dienst Justitiële Inrichtingen	2147, 2154
850	Provincie Limburg	135, 482, 484, 528, 610, 618, 628, 635, 652, 654, 659, 662, 663, 666, 711, 728, 736, 794, 1435, 1486, 1589, 1590, 1737, 1740, 1886, 1887, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1983, 1997, 2020, 2021
851	gemeente Waalwijk	894, 945, 1474, 2153
852	Particulier	435, 1331
853	Particulier	445
854	Particulier	434, 499, 559, 802
855	equestrian centre De Peelbergen	458, 651, 685, 794, 1885
856	Particulier	435, 462
857	Particulier	434
858	Particulier	84
859	gemeente Bergen (L)	591, 604, 716, 729, 1033, 1629, 1827, 1885, 1886, 1970, 1978, 1979, 1980, 2020, 2113, 2153
860	Particulier	435, 462
861	Particulier	435, 462

862	Particulier	435, 462
863	Particulier	1512, 2218
864	Particulier	434, 499, 559, 802
865	Particulier	435, 462
866	Particulier	435, 462
867	gemeente Breda	1360, 1374, 1464, 1504, 1778, 1816, 1910, 2020, 2036
868	Derks Akkerbouw en Duurzame Energie	435, 439, 440, 484, 544, 551, 586, 619, 624, 747, 801
869	Paardenhouderij Stal Ellen Poels	559, 716, 777, 794
870	gemeente De Wolden	209, 2211
871	Particulier	435, 462
872	gemeente Meierijstad	435, 662, 1332, 1342, 1493, 1628, 1827, 1996, 2153
873	Particulier	1786
874	Particulier	903, 1060, 2197
875	Particulier	434, 583
876	Particulier	469, 476, 497, 509, 551, 559, 566, 651, 676, 722, 742, 753, 779, 810
877	Leeg nummer	
878	Particulier	1842
879	Leeg nummer	
880	Gemeente Leeuwarden	428, 439, 1128, 1130, 1142, 1192, 1420, 1668
881	Particulier	462
882	Particulier	1201, 1208
883	Stal Thijssen	559, 716, 777, 794
884	Leeg nummer	
885	Particulier	90, 175
886	Particulier	284, 286, 287, 288, 290, 297, 300, 311
887	Leeg nummer	
888	Vereniging Stop Awacs	440, 498, 498, 807
889	Particulier	1512, 2218
890	Dorpsbelang Skingen - Slappeterp	1124, 1140
891	Particulier	445, 1544, 1847
892	Particulier	903, 1060, 1602
893	Particulier	439
894	Prince Helicopters	957

895	Particulier	434, 499, 559, 802
896	Particulier	434, 499, 559, 802
897	Leeg nummer	
898	Particulier	435, 462
899	Particulier	435, 462
900	Particulier	6, 168
901	LLTB Limburg-Noord	411, 434, 484, 686, 1591, 1656, 1984, 2160, 2196
902	Particulier	435, 462
903	Particulier	428
904	Particulier	435, 462
905	Particulier	435, 462
906	Particulier	1446
907	Particulier	435, 462
908	Port of Antwerp-Bruges	1351, 1419
909	Particulier	219
910	Particulier	2211
911	Particulier	435, 462
912	Particulier	435, 462
913	Particulier	435, 462
914	Particulier	435, 462
915	Particulier	435, 462
916	Particulier	1337
917	Particulier	435, 462
918	Particulier	435, 462
919	Particulier	435, 462
920	Gemeente Noardeast-Fryslân	428, 1136, 1146
921	Werkgroep Behoud de Peel	411, 434, 551, 560, 561, 624, 741, 791
922	Particulier	439, 471, 501, 559, 624, 802
923	Particulier	471, 559, 624, 802
924	Particulier	1359, 1371, 1512
925	Collectief Lopikerwaard	927
926	Particulier	435
927	Particulier	831, 843
928	Particulier	1359, 1371, 1512

929	Particulier	434, 551, 803, 815
930	Particulier	583
931	Particulier	504, 583, 716, 777, 779, 794, 806
932	Particulier	1816
933	Particulier	622
934	Gemeente Eindhoven	470, 484, 547, 737, 1001, 1436, 1489, 1492, 1509, 1603, 1689, 1725, 1801, 1997, 2051, 2160, 2174, 2236
935	Particulier	435, 462
936	Particulier	435, 462
937	Particulier	435, 462
938	Particulier	435, 462
939	Particulier	1165, 1167, 1171, 1173
940	Particulier	435, 462
941	Particulier	435, 462
942	Peels Platform	439, 497, 670, 1341, 1347, 1689, 2096
943	Particulier	471, 510, 559, 802
944	Particulier	15, 18, 34, 78
945	Particulier	622, 1328
946	Dorpsvereniging Vierhuizen	1544, 1644, 2211
947	Particulier	435, 462
948	Hengstenhouderij Jos & Trudi Houwen	504, 716, 777, 779, 794, 806
949	Particulier	1441
950	Particulier	435, 462
951	Particulier	437, 497, 1328, 1502, 1664
952	Particulier	435, 462
953	Particulier	435, 462
954	Particulier	619
955	Particulier	435, 462
956	Particulier	435, 462
957	Particulier	435, 462
958	Particulier	497, 1664
959	Particulier	435, 462
960	Particulier	1166, 1175, 1176, 1177, 1186
961	Particulier	435, 462
962	Particulier	435, 462

963	Particulier	435, 462
964	Particulier	590, 875, 1080, 1102, 1366, 1456, 1462, 1549, 1698, 2141
965	Particulier	435, 462
966	Particulier	435, 462
967	Particulier	619
968	Nederlandse Vereniging van Luchthavens	1813, 1824
969	Particulier	435, 462
970	Particulier	1795
971	Particulier	471, 559, 624, 802
972	Particulier	504
973	Particulier	624, 1488, 2229
974	Particulier	416, 484, 1658
975	Particulier	1693
976	Havenbedrijf Rotterdam	394, 1322, 1776
977	Particulier	1352
978	Particulier	1660, 1795
979	Gemeente Woensdrecht	1057, 1647, 1648, 2220, 2221
980	Particulier	2189
981	gemeente Amersfoort	1656
982	Leeg nummer	
983	Particulier	437
984	Particulier	416, 484, 1659
985	Particulier	435
986	Particulier	504, 559, 779, 794, 806
987	Particulier	435, 462
988	Particulier	1573, 1586
989	Particulier	435, 462
990	Particulier	592
991	Particulier	1685
992	Stichting Milieuzorg Zeist e.o.	1536, 2068
993	Particulier	1682
994	Particulier	416, 497, 1664
995	Particulier	435, 462
996	Particulier	543

997	Particulier	1689
998	Particulier	435, 1334
999	Particulier	2052, 2160, 2194
1000	Particulier	435, 462
1001	Particulier	435, 462
1002	Particulier	416, 497, 551, 581, 619
1003	Particulier	435, 462
1004	Particulier	428
1005	Particulier	619
1006	Gemeente Bergen op Zoom	598, 745, 748, 760, 1350, 1418, 1663, 1996, 2032, 2033, 2034, 2054
1007	Particulier	435, 462
1008	Particulier	435, 462
1009	Particulier	435, 462
1010	Particulier	803, 1253
1011	Particulier	435, 462
1012	Gemeente Waadhoeke	418, 428, 439, 727, 763, 771, 772, 1128, 1145, 1162, 2096
1013	Particulier	435, 462
1014	Particulier	471, 559, 583, 729, 759
1015	Gemeente Urk	272, 310, 335, 1731, 1842
1016	Particulier	583
1017	Coalite Blauwe Hart	298, 520, 551, 1010
1018	Gemeente Dongen	599, 716, 722, 745, 1724
1019	Waterschap Aa en Maas	331, 780, 953, 1519
1020	Particulier	434, 439, 440, 484, 544, 551, 613, 619, 624
1021	Gemeente Barneveld	9, 12, 135, 299, 931, 1051, 2099
1022	Particulier	1671
1023	Particulier	904, 927, 1043
1024	Gemeente Boxtel	243, 484, 547, 561, 749, 779, 952, 1007, 2201
1025	Vereniging Windkoepel Groen	249, 934
1026	Particulier	1254, 1273, 1283, 1284, 1286, 1287, 1290, 1291, 1294, 1295, 1296, 2096, 2106
1027	Gemeente Rucphen	351, 755, 902, 1072
1028	Particulier	438, 1059, 1083, 1095, 1503, 1512, 1526, 2035
1029	Leeg nummer	

1030	Provincie Noord-Brabant	358, 747, 884, 1421, 1476, 1604, 1862, 1864, 1928, 2020, 2031, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2160
1031	Stichting Vogelrevalidatiecentrum Zundert	927
1032	Particulier	1251, 1795
1033	Particulier	440, 497, 524, 808, 1512
1034	Particulier	972, 1014
1035	Particulier	619
1036	Gemeente Heerde	624, 855, 975, 977, 1258, 1260, 1263, 1281, 1525, 1640, 1918, 2020, 2084, 2130
1037	Particulier	972, 1014
1038	Particulier	135, 284, 912, 1821
1039	Particulier	619
1040	Particulier	1688
1041	Stichting Groene Ster Duurzaam	551
1042	Gemeente Best	488, 1523, 2041
1043	LTO Noord	1, 7, 137, 191, 902, 1413, 1757, 1957, 2189, 2199, 2217
1044	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1045	Particulier	428, 1160
1046	Particulier	1125
1047	Particulier	434, 708, 719, 729, 730, 731, 732, 733, 735, 759, 802
1048	Particulier	11, 61, 69, 152, 154, 1694
1049	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1050	Particulier	434, 458, 471, 497, 759, 781, 802
1051	Particulier	497, 1842
1052	Rijkswaterstaat Midden-Nederland	289, 290, 834, 923, 927, 1946
1053	Particulier	1276
1054	Particulier	435
1055	Metropoolregio Eindhoven	71, 513
1056	Particulier	524, 541, 787, 1448
1057	Particulier	1247
1058	Particulier	484, 559, 794
1059	Particulier	521, 716, 777, 779
1060	Regio Food Valley	34, 94, 183, 299, 343, 836, 876, 931, 1012
1061	Particulier	2186
1062	Gemeente Assen	1193

1063	Veiligheidsregio Groningen	1012
1064	Particulier	435
1065	Particulier	435
1066	Particulier	1255
1067	Particulier	484, 559, 802
1068	Particulier	1255
1069	Particulier	435
1070	Particulier	1573, 2211
1071	Particulier	2187
1072	Particulier	2187
1073	Particulier	428, 453, 551, 778
1074	Particulier	497
1075	Waterleidingmaatschappij Limburg	271, 1766
1076	Gemeente Altena	1012
1077	LTO Noord, afdeling De Fryske Marren	270
1078	Particulier	428
1079	Particulier	484, 559, 802
1080	Leeg nummer	
1081	RES Noordoost Brabant	785, 1037, 2153
1082	Particulier	434, 561, 624, 794
1083	Particulier	438, 1059, 1083, 1095, 1503, 1512, 1526, 2035
1084	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1085	Particulier	471, 504, 524, 559, 561, 701, 1052
1086	NMF Flevoland + Stichting Flevo-landschap	140, 238, 330, 861, 932, 1188, 1573, 2153
1087	Particulier	428
1088	Particulier	1, 16, 45, 98, 107, 112, 113, 114, 121, 124, 155, 169, 233, 234, 235, 237, 240, 1389, 1404, 1405, 1415, 1422, 1434, 1495, 1513, 1515, 1518, 1528, 1729, 1744, 1755, 1854, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 2108, 2183, 2199, 2226, 2227
1089	Particulier	434, 558, 592, 624, 897
1090	Particulier	1792
1091	Maatschap Huijbregts-Versluijs	927
1092	Particulier	622
1093	Particulier	469, 476, 497, 509, 551, 559, 566, 702, 722, 741, 742, 753, 779, 788, 810

1094	N.V. Nederlands Gasunie	1417, 1822
1095	Particulier	445, 497, 1325, 1327
1096	Particulier	499, 559, 622, 802
1097	Particulier	1201, 1236, 1472, 1822, 1844, 1885, 2076, 2105, 2153, 2225
1098	Gemeente Tilburg	438, 590, 779
1099	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1100	Particulier	440, 497
1101	Particulier	428
1102	Particulier	1140
1103	Particulier	434, 497, 516, 596, 624, 708, 719, 731, 796, 2211
1104	Stad Antwerpen	1349, 1351, 1356, 1407
1105	Stichting Pasgeld Natuurlijk en Natuurlijk Delfland	1695
1106	Particulier	893, 1842
1107	Particulier	47, 48, 108, 352
1108	Particulier	619
1109	Particulier	47, 48, 108, 352
1110	Flamingo Beheer BV (namens Van der Valk Gilze) en ontwikkelingsmaatschappij Wijkevoort BV	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1111	Gemeente Helmond	559, 632, 642, 643, 729, 952, 1478, 1504, 1622, 1885, 1886, 1971, 2020, 2096, 2153, 2199
1112	Particulier	1644
1113	Particulier	1124, 1140
1114	Particulier	489, 606, 607, 624
1115	Particulier	434, 499, 559, 802
1116	Evides Waterbedrijf	1348
1117	Particulier	216
1118	Leeg nummer	
1119	Particulier	428, 1137, 1144, 1450
1120	Particulier	1203, 1220, 1225, 1233, 1844, 2106
1121	Particulier	47, 48, 108, 186
1122	Waterschap Zuiderzeeland	4, 5, 33, 145, 177, 1396, 1399, 1400, 1517
1123	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1124	Particulier	212, 1098, 1573, 1780
1125	Gemeente Wassenaar	763, 1288, 1302, 1308

1126	Particulier	434, 499, 559, 802
1127	Particulier	1251, 1261
1128	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 806
1129	Particulier	47, 48, 108, 186
1130	Particulier	499, 559, 619, 802
1131	Carpe Diem Equestrian Team	504, 559, 561, 716, 777, 806
1132	Stichting Dorpsontwikkeling Reek	277, 278, 284, 295, 297, 338, 339, 459
1133	Particulier	47, 48, 108, 186
1134	Particulier	2078
1135	Particulier	469, 476, 497, 509, 551, 559, 566, 579, 702, 722, 742, 753, 779, 810, 1372
1136	Dorpsraad Merselo	1802
1137	Particulier	1722
1138	Particulier	1722
1139	Particulier	281
1140	Particulier	1441
1141	Particulier	1164
1142	Particulier	1202, 1203, 1206, 1215, 1216, 1217, 1220, 1996, 2076
1143	Particulier	428
1144	Particulier	471, 559, 619, 802
1145	Leeg nummer	
1146	Particulier	1131, 1137, 1144
1147	Particulier	624
1148	Particulier	47, 48, 108, 186
1149	Particulier	1131, 1137, 1144
1150	Particulier	1134
1151	SPNA agroresearch	1385, 1544, 1566, 2189, 2218
1152	Particulier	2182
1153	Particulier	497
1154	Particulier	434
1155	Particulier	156, 169, 182
1156	Particulier	420, 435, 624, 763, 767
1157	Particulier	445
1158	Particulier	358, 497, 767, 941, 1206, 1219, 1224, 1226, 1232, 1233, 2096

1159	Particulier	169
1160	Van Asten & Nyberg Equestrian BV	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1161	Particulier	439, 497
1162	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1628, 1699, 2042, 2101
1163	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1628, 1699, 2042, 2101
1164	Particulier	2189
1165	Manege Thielen	507, 1446, 2218
1166	Particulier	583
1167	Particulier	2109
1168	Particulier	1544
1169	Particulier	437
1170	Particulier	559, 589, 619, 802
1171	Particulier	47, 48, 108, 186
1172	Particulier	497, 1012, 1269, 1280, 1387, 1760, 1798, 1833, 1855, 1857, 1932
1173	Particulier	497
1174	Particulier	927, 930, 1002, 2211
1175	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1176	Particulier	428, 1131, 1137, 1144
1177	Particulier	499, 559, 619, 802
1178	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1179	Particulier	499, 559, 619, 802
1180	Particulier	674
1181	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1182	bewoners, bedrijven en houders van begrazingsvee van Vervul e.o	890, 904, 961, 965, 979, 1043, 1357, 1500, 1549, 1613, 1614
1183	Particulier	1404
1184	Particulier	674
1185	Particulier	442
1186	Particulier	1868
1187	Particulier	678
1188	Particulier	10
1189	Particulier	428
1190	Particulier	435
1191	Particulier	1441

1192	Particulier	551
1193	Particulier	1442
1194	Particulier	281
1195	Particulier	434
1196	Particulier	428
1197	Particulier	2052, 2160, 2194
1198	Particulier	1842
1199	Particulier	195
1200	Particulier	349, 354, 368, 2189, 2200
1201	Particulier	435, 462
1202	Particulier	217
1203	Particulier	497, 787, 794, 799, 1604, 2020
1204	Particulier	1124, 1145
1205	Leeg nummer	
1206	Particulier	586
1207	Wijkbelang Westeinde	1129
1208	Particulier	353, 617, 1576, 2211
1209	Particulier	1131, 1137, 1144, 1148
1210	Particulier	1150
1211	Particulier	1644
1212	Particulier	880, 1014, 1043
1213	Bewoners Buitenplaats Koningsweg Arnhem	497, 1091, 1532, 1537, 1584, 1693
1214	Particulier	1135
1215	Particulier	434
1216	Particulier	1131, 1137, 1144
1217	Particulier	1131, 1137, 1144
1218	Luchthaven Eindhoven Overleg	417, 547, 624, 756, 952, 1490, 2043, 2044, 2231
1219	Particulier	1124, 1140
1220	Particulier	471, 559, 619, 802
1221	Particulier	1512
1222	Particulier	1124, 1145
1223	Particulier	471, 559, 619, 802
1224	Dorpsbelang Dronryp	1124, 1145
1225	Particulier	1124, 1145

1226	Particulier	624
1227	Particulier	428
1228	Particulier	471, 559, 619, 802
1229	Particulier	1141
1230	Particulier	471, 559, 619, 802
1231	Particulier	2136
1232	Particulier	428, 1131, 1137, 1144
1233	Particulier	445
1234	Leeg nummer	
1235	Particulier	428, 1131, 1137, 1144
1236	Particulier	1574, 1662, 1685, 2189, 2211
1237	Gemeente Nederweert	509, 559, 628, 643, 716, 742, 1033, 1504, 1622, 1715, 1736, 1885, 1886, 1971, 2199
1238	Particulier	497, 624, 787, 796, 2211
1239	Particulier	47, 48, 84, 186
1240	Particulier	229, 388, 1699, 1712, 1745
1241	Particulier	1754
1242	Dorpsbelangen Wyns / Bartlehiem	1121, 1124
1243	Particulier	84
1244	Particulier	1123
1245	Particulier	428
1246	Particulier	514, 1124, 1132, 1145, 1149
1247	Particulier	1124
1248	Particulier	434, 750, 794, 806
1249	Particulier	428
1250	Gemeente Tytsjerksteradiel	1816
1251	Particulier	435, 497, 794
1252	Particulier	499, 559, 619, 802
1253	Particulier	430, 2211
1254	Particulier	499, 559, 619, 802
1255	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1256	Particulier	84
1257	Particulier	1530, 1748, 2189, 2190
1258	Particulier	232

1259	Particulier	438, 509, 543, 961, 1066, 1454, 1456, 1503, 1628, 1677, 2055, 2074, 2141
1260	Particulier	586, 644
1261	Particulier	47, 48, 108, 186
1262	Particulier	435
1263	Particulier	1685
1264	Particulier	1686
1265	Particulier	2211
1266	Particulier	84
1267	Stichting Dorpsraad Langenboom	284, 434, 1618
1268	Particulier	20, 25, 30, 40, 50, 102, 1378
1269	Particulier	624
1270	Particulier	20, 25, 30, 40, 50, 102, 1378
1271	VOF Melkveehouderij Van Poppel	619, 750, 761
1272	Particulier	1687
1273	Particulier	1687
1274	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1275	Klankbordgroep Uden-Oost	304, 497, 572, 602, 624, 767, 1682
1276	Particulier	1363, 2218
1277	Particulier	62
1278	Particulier	62
1279	VOF Akkerbouw Van Poppel	619, 750, 761
1280	Bewoners Wiekerweust Rossum	212
1281	Particulier	633
1282	Particulier	1693
1283	Particulier	47, 48, 108, 186
1284	Particulier	429
1285	Particulier	428, 1131, 1137, 1144
1286	Particulier	1544
1287	Particulier	592, 1324, 1340, 1829
1288	Particulier	428, 1126
1289	Particulier	428, 1126
1290	Particulier	1121, 1124
1291	Particulier	428, 1126, 1156

1292	Particulier	2211
1293	Particulier	1802
1294	Leeg nummer	
1295	Particulier	428, 1126
1296	Particulier	1553, 2211
1297	Particulier	428, 1131, 1137, 1144
1298	Particulier	25, 50, 64
1299	Particulier	1, 8, 45, 73, 169, 352, 1636
1300	Particulier	1262, 1271, 1275
1301	Particulier	624, 776, 2150
1302	Particulier	433
1303	Particulier	66
1304	Particulier	1842
1305	Particulier	1122, 1124
1306	Particulier	67
1307	Particulier	61
1308	Particulier	61
1309	Particulier	20, 43, 2211
1310	Particulier	1802
1311	Particulier	20, 27, 40, 50, 84, 170
1312	Particulier	1, 51, 182
1313	Particulier	24
1314	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1315	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1316	Particulier	170
1317	Particulier	2211
1318	Stichting Loobeek	135, 330, 632, 642, 692, 702, 716, 767, 877, 1012, 1362, 1769, 1892, 1894, 1895, 1970, 2150
1319	Particulier	581
1320	Particulier	1810
1321	Particulier	61
1322	Particulier	1638
1323	Particulier	2189
1324	Particulier	198
1325	Particulier	61

1326	Particulier	1127
1327	Particulier	1197, 1203, 1209, 1218, 1229
1328	Particulier	435
1329	Groep inwoners uit o.a. Kruisweg	538, 1378, 1544, 1612, 1735, 1764, 1797, 2100, 2211
1330	Particulier	1786
1331	Particulier	3, 34, 45, 62, 157, 169, 1404, 1730
1332	Particulier	2211
1333	Particulier	2211
1334	Particulier	435
1335	Coöperatie Waspik Energie Neutraal	880, 905, 1043
1336	Particulier	64
1337	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1338	Particulier	2211
1339	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1340	Particulier	504, 521, 777, 806
1341	Particulier	499, 559, 622, 802
1342	Particulier	1678
1343	Particulier	434
1344	Particulier	434, 511, 564, 650
1345	Leeg nummer	
1346	Springstal Rob Ehrens	583
1347	Leeg nummer	
1348	Particulier	428
1349	Gemeente Schouwen-Duiveland	927, 1502, 1826, 2211
1350	Particulier	428
1351	Stichting Wijkpanel Bilgaard	428
1352	VOF Brandsen Hartkamp	160
1353	Particulier	2211
1354	Particulier	435
1355	Leeg nummer	
1356	Particulier	34
1357	LTO Noord	86, 262, 342, 355, 1007, 1121, 1644, 1667, 2071, 2189, 2194
1358	Particulier	2110

1359	Gemeente Beekdaelen	619, 639, 1737
1360	Particulier	1122, 1124
1361	Particulier	583
1362	Particulier	435
1363	Stichting Werkgroep Behoud Lopikerwaard	927
1364	Particulier	2077
1365	Particulier	435, 1334
1366	Particulier	435, 1334
1367	Particulier	435, 1334
1368	Particulier	1638
1369	Particulier	435, 1334
1370	Particulier	2182
1371	Particulier	435, 1329
1372	Particulier	2189
1373	Particulier	1122, 1124
1374	Particulier	435, 1334
1375	Particulier	435, 1334
1376	Particulier	435, 1334
1377	Particulier	435, 1334
1378	Particulier	435, 1334
1379	Particulier	435, 1334
1380	Particulier	435, 1334
1381	T&W Bouw BV	435, 1334
1382	Particulier	438, 1475, 1512, 1665, 2235
1383	Particulier	438, 1475, 1512, 1665, 2235
1384	Particulier	438, 1475, 1512, 1665, 2235
1385	Particulier	1441
1386	Particulier	435, 1334
1387	Particulier	435
1388	Particulier	435
1389	Particulier	1122, 1124
1390	Particulier	435, 462
1391	Particulier	435, 462
1392	Particulier	435, 462

1393	Particulier	435
1394	Particulier	1694
1395	Particulier	1694
1396	Particulier	499, 559, 622, 802
1397	Particulier	1404
1398	Particulier	439
1399	Particulier	445
1400	Particulier	1428, 1441, 1474
1401	Particulier	2211
1402	Particulier	1311
1403	Particulier	435
1404	Particulier	45, 1404
1405	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1406	Particulier	123
1407	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1408	Particulier	61
1409	Particulier	84
1410	Particulier	600
1411	Particulier	34, 169
1412	Particulier	45, 48, 97, 186, 186
1413	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1414	Platform Waspik	880, 905, 1043
1415	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1416	Particulier	8
1417	Stal Mansour	1052, 2210
1418	Particulier	583
1419	Particulier	212
1420	Particulier	883
1421	Particulier	434, 499, 559, 802
1422	Particulier	434, 499, 559, 802
1423	Particulier	434, 499, 559, 802
1424	EFD Horses	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1425	Particulier	434, 499, 559, 802
1426	Particulier	583

1427	Particulier	45, 169, 195
1428	Particulier	830
1429	Dorpsbelang Jelsum-Koarnjum	581, 1124
1430	Particulier	587
1431	Particulier	435
1432	Particulier	211
1433	Particulier	439
1434	Stal Ehrens	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1435	Particulier	435
1436	Particulier	589
1437	Stichting Gezondheidszorg Gilze	438, 509, 891, 1032, 1043, 1066, 1099, 1210, 1454, 1471, 1512, 1549, 1699, 2042, 2101
1438	Particulier	434
1439	Geopark Peelhorst en Maasvallei i.o.	1534, 1567
1440	Particulier	1260, 1261
1441	Particulier	1261
1442	Particulier	434, 499, 559, 802
1443	Particulier	434, 499, 559, 802
1444	Particulier	1786
1445	Particulier	499, 559
1446	Particulier	54, 58
1447	Particulier	61
1448	Particulier	1542
1449	Particulier	1251, 1261
1450	Particulier	589, 751, 798
1451	Particulier	590
1452	Particulier	484, 583, 602, 1789
1453	Particulier	484, 583, 602, 1789
1454	Particulier	62
1455	Particulier	1140
1456	Particulier	428
1457	Particulier	1194, 2096
1458	HD-Equestrian	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1459	Particulier	428

1460	Particulier	62
1461	Particulier	435, 1131, 1137, 1159
1462	Particulier	51, 169
1463	Particulier	1151
1464	Particulier	64
1465	Particulier	469, 476, 497, 509, 551, 559, 566, 638, 651, 722, 742, 753, 779, 1344
1466	Leeg nummer	
1467	Particulier	469, 476, 497, 509, 551, 559, 566, 638, 651, 722, 742, 753, 779, 1344
1468	Particulier	2211
1469	Particulier	435, 462
1470	Stichting Mens, Dier & Peel	469, 476, 497, 509, 551, 559, 566, 574, 619, 638, 651, 722, 742, 752, 753, 779, 1344
1471	Maatschap Hermans van Deelen	411, 484, 536, 565, 569, 583, 686, 744, 764, 767, 798, 799, 1889, 1984, 2114, 2199
1472	Particulier	411, 484, 536, 565, 569, 583, 686, 744, 764, 767, 798, 799, 1889, 1984, 2114, 2199
1473	Particulier	1790, 1863
1474	Particulier	583
1475	Leeg nummer	
1476	Particulier	435, 1028, 1464, 1478, 1512, 1555, 1615, 2045, 2053
1477	Particulier	1693
1478	Particulier	169
1479	Particulier	1122, 1124
1480	Particulier	428, 1126, 1156
1481	Particulier	499, 559, 622, 802
1482	Particulier	435, 462
1483	Particulier	67
1484	Particulier	435, 462
1485	Particulier	1122, 1124
1486	Particulier	624
1487	Particulier	1122, 1124
1488	Particulier	497
1489	Particulier	794
1490	Particulier	1, 8, 168
1491	Particulier	135, 659, 854, 982, 1280, 1962
1492	Particulier	66

1493	Particulier	440, 497, 624, 796, 2211
1494	Particulier	2211
1495	Particulier	435, 644
1496	Particulier	1122, 1124
1497	Particulier	1124
1498	Particulier	25, 27, 40, 1378, 1441
1499	Particulier	1203
1500	Particulier	47, 108, 352, 2211
1501	Particulier	1211
1502	Particulier	497, 1441
1503	Particulier	1282, 1285, 1299, 1300, 1301, 1821
1504	Particulier	1122, 1124
1505	Particulier	759
1506	Particulier	1829
1507	Particulier	1122, 1124
1508	ZLTO afdeling ABG	591, 683
1509	Particulier	1797
1510	Particulier	499, 559, 622, 802
1511	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1512	Particulier	1163, 1378, 1829
1513	Particulier	2189
1514	Particulier	1122, 1124
1515	Particulier	459, 497, 707, 787
1516	Particulier	1124, 1145
1517	Particulier	1791
1518	Particulier	1636
1519	Particulier	321, 826, 1639, 1821, 1845, 2079
1520	AOPA Netherlands	1822
1521	Particulier	1122, 1124
1522	Dorpsraad Achterveld Stoutenburg	40
1523	Particulier	1318
1524	Particulier	1122, 1124
1525	Particulier	169
1526	Particulier	435, 462

1527	Particulier	1210
1528	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1529	Particulier	435, 462
1530	Particulier	435, 462
1531	Particulier	1842
1532	Particulier	1781
1533	Particulier	1782
1534	Particulier	125
1535	Particulier	499, 559, 622, 802
1536	Stichting Wijkpanel Bilgaard	428, 1131, 1137, 1159
1537	Leeg nummer	
1538	Dorpsraad De Heerlijkheid Sterksel	518, 687, 906, 1380, 1381
1539	Particulier	435, 462
1540	Stichting Duinbehoud	127, 927, 1012, 1572, 1840
1541	Particulier	293
1542	Particulier	1442, 1550
1543	Milieuvereniging Land van Cuijk	499, 559, 622, 802
1544	Particulier	440, 445, 497
1545	Particulier	2211
1546	Particulier	23
1547	Particulier	438, 503, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1548	Particulier	499, 559, 622, 802
1549	Particulier	1544, 2211, 2218
1550	Particulier	283, 2216
1551	Particulier	559, 622
1552	Particulier	1460
1553	Particulier	1328, 1338
1554	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1555	Particulier	169
1556	Particulier	1326, 1336, 1821
1557	Particulier	2190
1558	Particulier	428, 619, 1131, 1137, 1159
1559	Particulier	1122, 1124

1560	Particulier	512, 542, 1413, 1604, 1616
1561	Particulier	1604, 1694, 1822, 1981, 1982, 2230
1562	Leefbaar Zeewolde	37, 43, 45, 56, 138, 169, 172, 193, 207, 247, 334, 2106
1563	Particulier	416, 484, 1664
1564	Particulier	1122, 1124
1565	Particulier	438, 1059, 1083, 1095, 1503, 1512, 1526, 2035
1566	Particulier	47, 48, 108, 186
1567	Particulier	434
1568	Particulier	435
1569	Particulier	903, 972, 1060, 2197
1570	Particulier	407, 435, 496
1571	Verenging voor dorpsbelangen Hooghalen, Laaghalen en Laaghalerveen	1205
1572	Particulier	767, 1692, 2209
1573	Particulier	602
1574	Maatschap Mulder	158, 1205
1575	Particulier	302, 342, 1645
1576	Particulier	550
1577	Particulier	20, 29, 64, 1378, 1469, 2211
1578	Particulier	1797, 1822, 1884, 2096
1579	Zeeuwse Milieufederatie	767, 930, 1468, 1610
1580	Particulier	428
1581	Particulier	496
1582	Particulier	434, 522, 1414, 1866
1583	Particulier	169, 587
1584	Particulier	47, 48, 108, 186
1585	Particulier	428
1586	Particulier	47, 48, 108, 186
1587	Particulier	434
1588	Particulier	1124, 1140
1589	Akkerbouwbedrijf Beukema Klijn	20, 161, 169, 352, 356
1590	Particulier	930, 937
1591	Particulier	439, 524
1592	Particulier	428, 1131, 1137, 1159

1593	Particulier	802
1594	Particulier	471, 559, 624, 791
1595	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1596	Particulier	471, 559, 624, 791
1597	RVL Sportpaarden	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1598	Particulier	1640
1599	Particulier	13, 212, 289, 306, 332, 333, 342, 2211
1600	Leeg nummer	
1601	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1602	Particulier	48, 108, 186
1603	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1604	Particulier	499, 559, 622, 802
1605	Particulier	24, 1842
1606	Particulier	20, 27, 40, 50, 1378, 2211
1607	Particulier	438, 543, 1475, 1665, 2235
1608	Particulier	1131, 1822, 1842
1609	Particulier	1328, 1335
1610	Particulier	1367, 1455, 1471, 1711, 2229
1611	Particulier	428, 1153
1612	Particulier	504, 559, 561, 777, 1052
1613	Particulier	428
1614	Particulier	1367, 1455, 1471, 1711, 2229
1615	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1616	Stichting Dorpsraad Wintelre	475, 898, 1376, 1481, 1836
1617	Particulier	350, 547, 2190
1618	Particulier	1830
1619	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1620	Particulier	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1621	Particulier	1212, 1230, 1822
1622	Particulier	499, 559, 622, 802
1623	Particulier	428, 1145
1624	Particulier	169, 1842
1625	Particulier	1679
1626	Particulier	218

1627	Particulier	8, 137, 169, 1842, 1917
1628	Particulier	1846
1629	Particulier	1204, 1231
1630	Particulier	428, 1145
1631	Particulier	6, 1842, 2167, 2189
1632	Particulier	435
1633	Inwoners van de Vleetweg, Kuitweg en Harderringweg te Biddinghuizen	81, 128, 169, 191
1634	Windvereniging De Zuidlob	157, 182
1635	Particulier	435
1636	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170
1637	Belangenvereniging Hulten	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1638	Particulier	1908, 2104
1639	Particulier	1679, 1842
1640	Wijkraad Vlakwater	499, 559, 622, 802
1641	Bewonersvereniging Meerhoven	1444
1642	Bezorgde bewoners van het zuidelijke buitengebied van Etten-Leur	892, 916, 925, 927, 992
1643	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170
1644	Coöperatief Bungalowpark Sparrendal Ermelo	6, 20, 40, 129
1645	Particulier	1482, 1555, 1780
1646	Particulier	499, 559, 622, 802
1647	Particulier	893, 1542, 1834, 1842
1648	Particulier	6, 1389, 1842, 2192, 2215
1649	Maatschap K.R.J. van Zon	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1650	Particulier	2176
1651	Particulier	1264, 2229
1652	Particulier	196, 205, 226, 246, 1395, 1530, 1566, 1799, 2190
1653	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1654	Particulier	499, 559, 622, 802
1655	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1656	Particulier	150, 1165, 1500, 1524, 1530, 1543, 2211
1657	Particulier	408, 554, 795, 1281
1658	Particulier	499, 563, 622, 802

1659	Particulier	499, 563, 622, 802
1660	Particulier	413, 495, 987
1661	Particulier	45
1662	Particulier	927, 1053, 2211
1663	Particulier	152, 904
1664	Zweefvliegclub Teuge	856, 858
1665	Particulier	752, 2037
1666	Particulier	499, 559, 622, 802
1667	Particulier	18, 20, 24, 43
1668	Particulier	1523, 2188
1669	Particulier	1523, 1535
1670	Particulier	73, 83, 289, 2189
1671	Agentschap Onroerend Erfgoed	1803
1672	Regio Rivierenland	241, 882, 1423, 1479, 2139, 2144, 2160
1673	Particulier	36
1674	Particulier	1811, 2142
1675	Particulier	171
1676	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1677	WMD Drinkwater N.V.	1397, 1822
1678	Gemeente Apeldoorn	53, 55, 73, 151, 908
1679	Provincie Flevoland	75, 80, 149, 227, 246, 841, 924, 1021, 1842, 1909, 2088, 2137, 2190, 2198
1680	Particulier	1492, 1822
1681	Particulier	428
1682	Particulier	1055
1683	Vogelbescherming Nederland	50, 122, 214, 312, 389, 395, 561, 816, 834, 927, 932, 1023, 1086, 1115, 1410, 1924, 2012, 2094
1684	Particulier	561
1685	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1686	Particulier	2211
1687	Departement Omgeving - Vlaamse overheid	1910, 1944
1688	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1689	Particulier	428, 1145
1690	Gemeente Tholen	991, 1020
1691	Particulier	583

1692	Particulier	36
1693	Particulier	435
1694	Particulier	1784
1695	Particulier	2, 36, 46, 345
1696	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1697	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1698	Maatschap van Beinum Akkerbouw	325, 342
1699	Particulier	35, 95, 125
1700	Particulier	296, 346, 1804
1701	Particulier	1555
1702	Particulier	438, 543, 1475, 1665, 2235
1703	Particulier	551, 579, 619, 668, 671, 675, 804, 1773
1704	Particulier	443
1705	Particulier	20, 27, 40, 99, 180, 1378, 2211
1706	Vereniging van Plaatselijk Belang Bantega	205, 222, 236
1707	Particulier	20, 27, 40, 99, 180, 1378, 2211
1708	Particulier	20, 27, 40, 99, 179, 180
1709	VOF Manege de Mallejan	20, 27, 40, 99, 180, 1378, 2211
1710	HX Breeding	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1711	VOF HX Horses	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1712	Particulier	499, 559, 622, 802
1713	Dunea Duin & Water	1303
1714	Particulier	424, 497, 1842
1715	Stichting Drenthe Blijft Stil	455, 456, 1458, 1549, 1842
1716	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1717	Stal Hendrix Kessel B.V.	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1718	Hendrix Trading	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1719	Particulier	434, 557, 624, 1848
1720	Particulier	2211
1721	Van de Vossenbergh R&O B.V.	434, 557, 624, 1848
1722	Particulier	212, 224, 1842
1723	Particulier	1689, 1797, 1849, 2222
1724	Particulier	1252, 1253, 1265, 1277
1725	Particulier	499, 559, 622, 802

1726	Particulier	49
1727	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1728	Particulier	438, 543, 1475, 1665, 2235
1729	Particulier	497, 579
1730	Particulier	1242, 1243
1731	Particulier	426, 462, 505, 524, 545, 551, 789, 1012, 1629, 1797, 1825, 2086
1732	Gemeente 's-Hertogenbosch	1012, 1035, 1779
1733	Gemeente Scherpenzeel	1012, 1034, 1685, 1693, 1777, 2138
1734	Particulier	212, 283
1735	Gemeente Essen	1581, 1944, 2020
1736	Particulier	19, 50, 87, 163, 166
1737	Stichting Milieuwerkgroep Buren	212, 927
1738	Particulier	499, 559, 622, 802
1739	Gemeente Steenbergen	930, 991, 1024
1740	Particulier	566, 579, 619, 668, 671, 675, 804, 1773
1741	Particulier	12, 20, 39, 45, 125, 134, 165, 1378
1742	Particulier	20, 30, 43, 47, 50, 66
1743	Particulier	497, 624, 675, 677, 680, 1768
1744	Gemeente Oosterhout	438, 724, 740, 750, 909, 1094, 1375, 1926, 2020, 2169, 2179
1745	Gemeente Nijkerk	93, 100, 101, 133, 141, 185, 315, 1040
1746	Gemeente Sluis	1822, 1842, 2020
1747	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1748	Particulier	457, 1125, 1138
1749	Particulier	2211
1750	Particulier	50
1751	Particulier	435, 497, 524
1752	Particulier	904, 926, 928, 969, 1044, 1055, 1568
1753	Bewonersvereniging Behoud Lithse Polder	911, 942
1754	Particulier	12, 20, 39, 45, 125, 134, 165, 1378
1755	Particulier	126
1756	Natuurkampeerterrein De Duiventoren	899
1757	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1758	Stichting VEDAN - Enschede voor Vrede	203, 1789, 1793

1759	Federatie Particulier Grondbezit	914, 1609, 1834, 2177, 2218
1760	Particulier	47, 50, 108, 186
1761	Particulier	47, 50, 108, 186
1762	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1763	Gooise Zweefvliegclub	716, 848, 851, 860, 986, 1867, 1881, 1910, 2118, 2128, 2155
1764	Milieuvereniging De Groene Koepel	916, 1357, 1500, 1549, 1551, 1613, 1619, 1665, 2180
1765	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1766	Particulier	926, 972, 1014, 1025
1767	Particulier	1685, 1842, 2193
1768	Particulier	99, 169, 188
1769	Attractiepark Toverland	805, 1040
1770	Particulier	497
1771	Particulier	43
1772	Rijkswaterstaat Noord-Nederland	379, 1170
1773	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1774	Vogelwacht Flevoland	726
1775	Particulier	428
1776	Particulier	2233
1777	Particulier	428, 1131, 1161
1778	Particulier	435, 462
1779	Het Beloken Land	927, 1842
1780	Lokaal Maashorst	327, 497, 575, 681, 741, 1699, 1740, 1815, 1842, 1976, 2046, 2116, 2117
1781	RAVON, FLORON en Paddenstoelenonderzoek Nederland	1364, 2020
1782	Particulier	1555, 2182, 2189, 2234
1783	Particulier	434, 497, 506, 561
1784	GGD Groningen	252, 285, 397, 1061, 1165, 1474, 1530, 1544
1785	Particulier	11, 88, 89, 91, 92, 169, 1626, 1842
1786	Particulier	2211
1787	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1788	Particulier	94
1789	Veiligheidsregio Flevoland en Gooi- en Vechtstreek	28, 279, 904, 1038, 1438, 1439, 1523, 1926, 2020, 2059, 2156
1790	Natuurkampeerterrein Laaghalerveld	1222, 1822, 1842
1791	Gemeente Noordoostpolder	269, 296, 845, 1022, 1088, 1956, 2107, 2178

1792	Gemeente Elburg	135, 135, 859, 1258, 1272, 1281, 1409, 1492, 1640, 1693, 1777, 2020, 2177
1793	KNVvL afdeling Paramotorvliegen	1048, 1049, 1050
1794	Particulier	2189
1795	Staatsbosbeheer	1569, 1573, 1608, 1882, 1883, 1897, 2020, 2064
1796	Particulier	39, 47, 125
1797	Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland	383, 396, 927, 1426, 1609, 1611, 1650, 1842, 2160
1798	Waterschap Noorderzijlvest	1170, 1966
1799	Maatschap Van Ingen	47, 50, 108, 186
1800	Aero Club Salland	823, 858, 997, 1084, 1268
1801	Particulier	1448
1802	Particulier	350, 377, 1907, 2020, 2103
1803	Vereniging Weidevogelbescherming Lopik	927
1804	Skydive Teuge	1842, 2112
1805	Waddenvereniging, Natuurmonumenten, Noord-Hollands Landschap en Stichting De Noordzee	484, 729, 759, 1459, 1820, 1904, 1931
1806	LTO Noord	2194
1807	Gemeente Krimpenerwaard	902, 932, 1037, 1822
1808	Gemeente Voorst	1640, 1693
1809	RWE	2168
1810	Particulier	1172, 1179, 1180
1811	Particulier	20, 182
1812	Gemeente Hof van Twente	323, 336, 337, 344, 828, 872, 999, 1043, 1821
1813	RES Achterhoek	1037, 1842
1814	Vereniging Milieudefensie afd. Leeuwarden	428, 1131, 1137, 1159
1815	Particulier	1865
1816	Particulier	435, 462
1817	Particulier	463, 1425
1818	Particulier	893
1819	Natuur en Milieufederatie Gelderland	173, 194, 210, 248, 288, 296, 299, 834, 861, 887, 927, 944, 1006, 1098, 1117, 1248, 1259, 1263, 1289, 1310, 1563, 1564, 1565, 1718, 1719, 1720, 1721, 1831, 1905, 2020, 2160
1820	Gemeente Harderwijk	1085, 1777, 2020
1821	Particulier	428, 1145
1822	Gemeente Hilvarenbeek	73, 438, 484, 907, 993, 1037, 1059, 1092, 1479, 1512, 1555, 1787, 1788, 1837, 1842, 1906, 2020, 2232

1823	Stichting Renkums Beekdal	1832
1824	Gemeente Lelystad	221, 308, 836, 1069, 1818, 1842
1825	Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart	1835
1826	Particulier	445, 497, 803
1827	Provincie Noord-Holland	1401, 1494, 1531, 1838, 1839, 1842, 2102, 2160
1828	Particulier	1796
1829	Natuur en Milieufederatie Groningen	1498, 1588, 1684, 1821, 1967, 1968, 1969, 2020, 2131, 2211
1830	Particulier	281, 435, 893, 914, 922
1831	Gemeente Brummen	623, 913, 1536, 1640, 1654, 1777
1832	HISWA-RECRON	729, 759, 1664, 2009, 2020, 2205
1833	Particulier	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1834	Particulier	230, 309, 313, 367, 496, 1530, 1823, 2189
1835	Particulier	927
1836	Particulier	347
1837	Particulier	904, 1189
1838	Particulier	581
1839	Particulier	66
1840	Vereniging van Oevereigenaren en Gebruikers	878, 926, 971, 1042
1841	Luchthaven Teuge	825, 829, 832, 833, 846, 857, 862, 873, 1047
1842	Friese Milieu Federatie	228, 301, 386, 515, 612, 818, 1072, 1118, 1138, 1958, 2020
1843	Particulier	428
1844	Maatschap RJM Custers en FAT Zaadnoordijk	1819, 2185
1845	Agio Legal namens Vlaamse Eologie - Energie - en Milieonderneming (VLEEMO)	691
1846	Particulier	36, 341, 1794
1847	Particulier	22, 34, 45
1848	RES-regio West-Brabant	998, 1013, 1019, 1026, 1353, 1842
1849	Leeg nummer	
1850	Particulier	435, 1842
1851	QM Legal & Estates (namens Landgoed De Hoevens)	932, 1087, 2132
1852	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1853	Buurtschap Wiekerweust Rossum Ov	192, 213, 214
1854	Stichting Beheer NZ27	10, 132, 159, 175

1855	Particulier	428
1856	Particulier	1412
1857	Particulier	1665
1858	Hiswa-Recron Schouwen-Duiveland namens 17 belangenorganisaties in Schouwen-Duiveland	919, 920, 930, 995, 1003, 1016, 1046
1859	Gemeente Soest	1449, 2070, 2160
1860	Particulier	434
1861	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1862	Particulier	434
1863	Particulier	42
1864	Particulier	1254, 1273, 1283, 1284, 1286, 1287, 1290, 1291, 1294, 1295, 1297, 2096, 2106
1865	Particulier	445, 730
1866	Particulier	434, 561
1867	Particulier	435, 462
1868	Particulier	434, 561
1869	Particulier	435, 462
1870	Netbeheer Nederland	994, 2160
1871	Particulier	435, 462
1872	Particulier	414, 440, 445, 541, 730, 750, 787, 802, 1842, 1871
1873	Particulier	435, 462
1874	Particulier	917
1875	Particulier	342
1876	Particulier	414, 440, 445, 541, 730, 750, 787, 802, 1842, 1871
1877	Particulier	342
1878	J. Benschop VOF	893, 962, 1044
1879	Particulier	583
1880	Particulier	435, 500, 1809
1881	Particulier	1228
1882	Particulier	340
1883	Particulier	428
1884	Particulier	1167, 1543, 2211
1885	Vitens N.V.	194, 1429, 1655, 2020, 2061
1886	Particulier	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101

1887	Particulier	14, 17, 38, 96, 139, 2191
1888	Gemeente Borsele	401, 932, 1030, 2075, 2160
1889	Particulier	445, 597, 672, 674, 694, 1346
1890	Particulier	435, 462
1891	Particulier	169
1892	Particulier	34, 57, 63, 105, 130
1893	Particulier	435, 462
1894	Particulier	966, 1043
1895	Particulier	435, 462
1896	Particulier	435, 462
1897	Particulier	445, 561, 734
1898	Particulier	435
1899	Particulier	1043
1900	Particulier	435, 462
1901	Particulier	435, 462
1902	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1903	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1904	Particulier	1555
1905	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1906	Particulier	886, 926, 933, 961, 980, 1055
1907	Miedema Agro Engelum, Sinnema Agro Dronrijp en P.A. Sinnema Beheer B.V. Dronrijp	428, 1157, 1621
1908	Particulier	926, 927, 1842
1909	Particulier	434, 445, 551, 572, 579, 588, 643, 765, 802
1910	Maatschap Piel	1227
1911	Dr. R.J. Mansholt's Verdelingsbedrijf B.V.	202, 1172, 1182, 1184, 1185, 1187, 1530
1912	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
1913	Particulier	499, 563, 622, 802
1914	Particulier	499, 563, 622, 802
1915	Particulier	66
1916	Particulier	499, 563, 622, 802
1917	Particulier	499, 563, 622, 802
1918	Belangenvereniging De Glind	66, 147

1919	Zweefvliegclub EZAC	927, 1047
1920	Particulier	499, 563, 622, 802
1921	WBE Groot Maashorst	1562
1922	Particulier	50, 66, 99, 180
1923	Bewoners zoekgebied Spiekweg	1, 19, 43, 45, 169, 189
1924	Particulier	434, 524, 730
1925	Particulier	19, 94, 146, 164, 169, 169, 1795
1926	Particulier	504, 559, 561, 716, 777, 1052
1927	Particulier	499, 563, 622, 802
1928	Amsterdamsche Club voor Zweefvliegen	865, 867, 868, 1041, 1570, 2097, 2120, 2121, 2122, 2125, 2128, 2129
1929	Particulier	499, 563, 622, 802
1930	Particulier	428, 524, 1842
1931	Particulier	79, 94, 125, 352
1932	Particulier	544, 1165, 1171
1933	Spruithoeve V.O.F.	926
1934	Particulier	434
1935	Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Tieler- en Culemborger Waarden	215, 927
1936	Particulier	52, 169, 175
1937	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1938	Particulier	18
1939	Particulier	497
1940	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1941	Particulier	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1942	Particulier	926, 927, 1842
1943	Particulier	927
1944	Vereniging Natuurmonumenten	212, 283, 350, 929, 930, 1064, 1072, 1467, 1571, 1842, 1895, 1971, 2020, 2065, 2066, 2069, 2123
1945	Particulier	1697
1946	Particulier	428
1947	Particulier	423, 445, 484, 551, 601, 673, 770, 775
1948	Particulier	1183
1949	Particulier	26
1950	Particulier	1817
1951	Particulier	18, 19, 77, 131, 148, 842

1952	Particulier	66
1953	Particulier	1214
1954	Particulier	1573, 1637, 1685
1955	Particulier	1181, 1220, 1221, 1227
1956	Particulier	1214, 1580, 2189
1957	Particulier	420, 425, 432, 460, 516, 526, 585, 805
1958	TenneT	153, 376, 2010, 2011, 2095, 2152, 2163, 2164, 2165, 2166
1959	Particulier	20, 27, 40, 50, 99, 170, 180
1960	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
1961	VOF Brandsen Hartkamp	174
1962	Particulier	461, 672, 703, 704, 705, 750, 773
1963	Weidevogelvereniging Montfoort-Linschoten	927
1964	Particulier	1621, 1685
1965	Particulier	926, 927
1966	Particulier	904, 926, 927
1967	Particulier	888, 927, 1011
1968	Nederlandse WindEnergie Associatie	135, 1037, 2102, 2160, 2162, 2171
1969	Particulier	70
1970	Landgoed De Groene Kamer	438, 1017, 1080, 1099, 1362, 1454, 1482, 1549, 1619, 1628, 1699, 2042, 2101
1971	Particulier	1814
1972	Particulier	74
1973	Particulier	893
1974	Particulier	1424
1975	Particulier	2182
1976	Particulier	66
1977	Particulier	435, 462
1978	Particulier	435, 462
1979	Particulier	435, 462
1980	Particulier	435, 462
1981	Particulier	435, 462
1982	Particulier	435, 462
1983	Particulier	435, 462
1984	Particulier	435, 462

1985	Particulier	435, 462
1986	Particulier	435, 462
1987	Particulier	435, 462
1988	Particulier	435, 462
1989	Particulier	435, 462
1990	Particulier	435, 462
1991	Particulier	435, 462
1992	Particulier	435, 462
1993	Particulier	435, 462
1994	Particulier	435, 462
1995	Particulier	902, 904, 946, 1006, 1008, 1009, 2098, 2127
1996	Particulier	435, 462
1997	Particulier	499, 563, 622, 802
1998	Particulier	425, 497, 623, 768
1999	Particulier	435, 462
2000	Particulier	435, 462
2001	Particulier	435, 462
2002	Particulier	435, 462
2003	Particulier	435, 462
2004	Particulier	435, 462
2005	Particulier	921, 925, 927
2006	Gemeente Doetinchem	232, 935, 975, 989, 1037, 1640, 1693, 1734, 1761, 2020
2007	Particulier	435, 462
2008	Particulier	435, 462
2009	Particulier	435, 462
2010	Astron	259, 595, 837, 943, 954, 1070
2011	Particulier	435, 462
2012	Particulier	435, 462
2013	Particulier	435, 462
2014	Particulier	435, 462
2015	Gemeente Buren	200, 207, 211, 1640, 2075, 2130
2016	Particulier	435, 462
2017	Particulier	499, 563, 622, 802
2018	Gemeente Goirle	935, 1037, 1064, 1368, 1445, 1549, 1621, 1665, 2074

2019	Particulier	435, 462
2020	De Mander	439, 490, 490, 491, 593, 658
2021	Particulier	1203, 1206
2022	Particulier	483, 517, 579, 653, 664, 692, 768, 1089
2023	Particulier	435, 462
2024	Particulier	435, 462
2025	Particulier	499, 563, 622, 802
2026	Particulier	435, 462
2027	Particulier	499, 563, 622, 802
2028	Particulier	435, 462
2029	Particulier	435, 462
2030	Particulier	435, 462
2031	Particulier	435, 462
2032	Particulier	435, 462
2033	Particulier	435, 462
2034	Particulier	543
2035	Particulier	435, 462
2036	Particulier	435, 462
2037	Particulier	435, 462
2038	Particulier	435, 462
2039	Particulier	435, 462
2040	Particulier	435, 462
2041	Particulier	435, 462
2042	Particulier	435, 462
2043	Leeg nummer	
2044	Gemeente Oost-Gelre	935, 975, 983, 1037, 1640, 1693, 2130
2045	Gemeente Tubbergen	216
2046	Gemeente Moerdijk	1037, 1437, 1451, 2160
2047	Particulier	14, 484, 850, 1106, 1478, 1869, 1872, 1873, 1874, 1885, 1894, 2020, 2062, 2063, 2082, 2170
2048	Particulier	1052, 1474, 1539, 1875, 1876, 1885, 1890, 2020, 2075, 2176
2049	Provincie Gelderland	57, 661, 835, 847, 866, 901, 975, 977, 1058, 1077, 1097, 1111, 1250, 1314, 1320, 1388, 1390, 1391, 1394, 1416, 1430, 1431, 1432, 1520, 1529, 1536, 1611, 1640, 1693, 1747, 1959, 1964, 2020, 2043, 2075, 2090, 2130, 2160
2050	Particulier	61, 176, 2075

2051	Particulier	47, 65
2052	Regio Hart van Brabant	990, 1035, 1925, 2075
2053	Stedelijke regio Tilburg-Breda	2134, 2160
2054	Particulier	21, 64, 82, 297, 836, 951, 1795
2055	Particulier	435, 462
2056	Gemeente Westerveld	301, 1037, 1076, 1237, 1239
2057	Particulier	435, 462
2058	Particulier	435, 462
2059	Gemeente Vught	357, 2075, 2211
2060	Particulier	435, 462
2061	Particulier	435, 462
2062	Vereniging Toerisme De Baronie	438, 484, 893, 938, 949, 1027, 1067, 1102, 1365, 1370, 1454, 1464, 1478, 1549, 1619, 1665, 1699, 2020, 2101, 2194, 2211
2063	Particulier	428
2064	Particulier	435, 462
2065	Particulier	504, 561, 559, 716, 777, 1052
2066	Particulier	428, 1145
2067	Particulier	435, 462
2068	Leeg nummer	
2069	Particulier	435, 462
2070	Particulier	435, 462
2071	Leeg nummer	
2072	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
2073	Particulier	499, 559, 622, 802
2074	Gemeente Vlieland	822, 1583, 1758, 2020, 2075, 2089
2075	Particulier	428, 435, 462, 1131, 1137, 1159
2076	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
2077	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
2078	Particulier	761, 1365, 1500
2079	Leeg nummer	
2080	Gemeente Nunspeet	927, 1693, 2075, 2091
2081	Leeg nummer	
2082	Gemeente Uitgeest	817, 1842
2083	Particulier	1643, 2080, 2081
2084	Particulier	428, 1145

2085	Gemeente Leusden	768, 2075, 2133, 2160
2086	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
2087	Particulier	1843
2088	Leeg nummer	
2089	Particulier	435, 462
2090	Particulier	428, 1145
2091	Particulier	435, 462
2092	Particulier	435, 462
2093	Particulier	435, 462
2094	Particulier	435, 462
2095	Particulier	435, 462
2096	Particulier	435, 462
2097	Particulier	435, 462
2098	Particulier	435, 462
2099	Particulier	435, 462
2100	Particulier	435, 462
2101	Particulier	435, 462
2102	Particulier	435, 462
2103	Particulier	435, 462
2104	Particulier	435, 462
2105	Particulier	435, 462
2106	Particulier	435, 462
2107	Particulier	435, 462
2108	Particulier	435, 462
2109	Particulier	435, 462
2110	Particulier	435, 462
2111	Particulier	435, 462
2112	Particulier	435, 462
2113	Provincie Groningen	261, 382, 725, 1434, 1478, 1573, 1661, 1765, 1800, 1973, 2075, 2149, 2211
2114	Particulier	435, 462
2115	Particulier	435, 462
2116	Particulier	435
2117	Particulier	435
2118	Particulier	435

2119	Particulier	435
2120	Particulier	435
2121	Stichting Wad	1544, 1582, 1610
2122	Leeg nummer	
2123	Gemeente Coevorden	257, 258, 265, 268, 2075
2124	Gemeente Rheden	1661, 2075, 2085
2125	Gemeente Staphorst	204, 207, 222, 246, 2211
2126	Waterschap De Dommel	1393, 1399, 1885, 1973, 2020, 2047, 2075
2127	Gemeente Beveren	1812
2128	Camping De Oude Barrier	499, 559, 622, 802
2129	Particulier	435, 462
2130	Particulier	435, 462
2131	Agio Legal / Polders Vliegveld Hoevenen	1355, 2082
2132	Particulier	435, 462
2133	Gemeente Horst aan de Maas	369, 567, 628, 632, 642, 643, 716, 768, 1054, 1489, 1504, 1621, 1885, 1886, 1893, 1971, 1973, 2073, 2219
2134	Particulier	274, 275, 276, 286, 290, 291, 293, 296, 311, 1617
2135	Particulier	435, 462
2136	Travers Horse Facility	504, 559, 561, 716, 777, 1052
2137	Particulier	435, 462
2138	Particulier	435, 462
2139	Particulier	435, 462
2140	Particulier	435, 462
2141	Particulier	435, 462
2142	Particulier	435, 462
2143	Particulier	435, 462
2144	Particulier	435, 462
2145	Leeg nummer	
2146	Venlo Eindhoven Zweefvliegclub	853, 860, 868, 986, 1858, 1859, 1860, 1861, 1881, 2092, 2097, 2125, 2128
2147	Particulier	435, 462
2148	Particulier	435, 462
2149	Particulier	435, 462
2150	Particulier	435, 462
2151	Particulier	435, 462

2152	Particulier	435, 462
2153	Leeg nummer	
2154	Vogelrevalidatiecentrum Zundert	927, 936, 970
2155	Particulier	435, 462
2156	Natuur en milieufederatie Utrecht	283, 296, 322, 370, 863, 864, 869, 870, 932, 1016, 1081, 1087, 1310, 1465, 1500, 1504, 1554, 1559, 1563, 1573, 1584, 1598, 1609, 1610, 1740, 1743, 1752, 1753, 1853, 1870, 1924, 1930, 1986, 2020, 2028, 2030, 2067, 2124, 2126, 2160, 2171
2157	Gemeente Zevenaar	199, 1000, 1523, 1661, 1640, 1693, 2075, 2085, 2090, 2130
2158	Particulier	428, 1145
2159	Particulier	434, 441, 445, 517, 544, 551, 579, 584, 588, 593, 620, 621, 624, 669, 686, 774, 799, 902
2160	Gemeente Vlissingen	398, 932, 947, 963, 977, 1016, 1068, 2075, 2102, 2160, 2223
2161	Gemeente Ede	768, 1001, 1116, 1505, 1573, 1630, 1631, 1856, 1885, 1963, 2020, 2191, 2211
2162	Particulier	585, 690, 794, 1739
2163	Particulier	435, 462
2164	Gemeente Boekel	567, 569, 628, 642, 716, 769, 1491, 1715, 1741, 1779, 1851, 1885, 1971, 2140, 2219
2165	Provincie Zuid-Holland	2020, 2075, 2085, 2160
2166	CDA-fractie gemeente Dronten	176, 1714, 2160
2167	Particulier	435, 462
2168	Particulier	428, 1145
2169	Dorpsbelang Bitgum	428, 1145
2170	Particulier	411, 487, 696, 1510, 1605, 1711, 1932, 2073, 2083, 2185
2171	Particulier	499, 563, 622, 802
2172	Particulier	411, 487, 696, 1510, 1605, 1711, 1932, 2073, 2083, 2185
2173	Paardenhouderij H. Huinen	504, 559, 561, 716, 777, 1052
2174	Particulier	435, 559, 643
2175	Particulier	499, 563, 622, 802
2176	Particulier	428, 1145
2177	Particulier	428, 1145
2178	Particulier	435
2179	Gemeente Geldrop-Mierlo	567, 628, 632, 642, 716, 1054, 1489, 1504, 1827, 1885, 1886, 1911, 1971, 2073, 2219
2180	Gemeente Deurne	567, 628, 632, 642, 642, 716, 1054, 1489, 1504, 1827, 1885, 1886, 1911, 1971, 2073, 2219
2181	Gemeente Asten	567, 628, 632, 642, 643, 716, 1054, 1489, 1504, 1827, 1885, 1886, 1911, 1971, 2073, 2219
2182	Gemeente Cranendonck en Weert	361, 374, 375, 1614, 2073
2183	Particulier	435, 462

2184	Particulier	428, 1145
2185	Stichting Mooi Geweest	548, 939, 961, 1043, 1357, 1500, 1549, 1613, 1614
2186	Particulier	20, 27, 40, 50, 170
2187	Particulier	499, 563, 622, 802
2188	Gemeente Peel en Maas	373, 567, 628, 632, 642, 643, 716, 1054, 1489, 1504, 1827, 1885, 1886, 1911, 1971, 2073, 2219
2189	Particulier	435, 462
2190	Particulier	435, 462
2191	Particulier	435, 462
2192	Particulier	435, 462
2193	Particulier	435, 462
2194	Gemeente Zeewolde	58, 59, 60, 117, 176, 221, 307, 852, 1075, 2075, 2082, 2104, 2160
2195	Particulier	469, 476, 509, 511, 551, 559, 560, 638, 649, 651, 722, 741, 753, 782
2196	Particulier	499, 563, 622, 802
2197	Provincie Fryslân	196, 207, 484, 1119, 1125, 1133, 1544, 1577, 2075, 2111
2198	Particulier	435, 462
2199	Particulier	435, 462
2200	Particulier	435, 462
2201	Particulier	435, 462
2202	Particulier	499, 563, 622, 802
2203	Particulier	435, 462
2204	Particulier	420, 435, 516, 814
2205	Particulier	435, 462
2206	Gemeente Culemborg	225, 974, 2160
2207	Particulier	435, 462
2208	Particulier	435, 688, 1797
2209	Particulier	435, 462
2210	Particulier	435, 462
2211	Provincie Limburg	2087
2212	Particulier	435, 462
2213	Particulier	435, 462
2214	Leeg nummer	
2215	Particulier	435, 585, 593
2216	Particulier	435, 462

2217	Particulier	499, 563, 622, 802
2218	Particulier	2020, 2148, 2194
2219	Particulier	435, 462
2220	Particulier	435, 462
2221	Gemeente Gennep	567, 628, 632, 642, 643, 716, 1054, 1489, 1504, 1827, 1885, 1886, 1911, 1971, 2219
2222	Particulier	499, 563, 622, 802
2223	Particulier	435, 462
2224	Particulier	499, 563, 622, 802
2225	Particulier	435, 462
2226	Particulier	435, 462
2227	Particulier	435, 462
2228	Particulier	435, 462
2229	Particulier	499, 563, 622, 802
2230	Particulier	435, 462
2231	Particulier	428, 1131, 1137, 1159
2232	Dorpsraad Vredepeel	434, 500, 524, 549, 593, 665, 686, 766, 794, 811
2233	Particulier	886, 926, 939, 961, 980, 1043
2234	Particulier	411, 434, 561, 577, 582, 625, 673, 794, 1785
2235	Particulier	435
2236	Particulier	435, 462
2237	Particulier	435, 462
2238	Particulier	435, 462
2239	Particulier	435
2240	Particulier	435
2241	Particulier	435, 462
2242	Particulier	499, 802, 563, 622
2243	Gemeente Texel	821, 1750
2244	Leeg nummer	
2245	Leeg nummer	
2246	Leeg nummer	
2247	Leeg nummer	
2248	Leeg nummer	
2249	Leeg nummer	
2250	Leeg nummer	

2251	Leeg nummer	
2252	Leeg nummer	
2253	Leeg nummer	
2254	Leeg nummer	
2255	Leeg nummer	
2256	Leeg nummer	
2257	Leeg nummer	
2258	Leeg nummer	
2259	Leeg nummer	
2260	Leeg nummer	
2261	Leeg nummer	
2262	Leeg nummer	
2263	Leeg nummer	
2264	Leeg nummer	
2265	Leeg nummer	
2266	Leeg nummer	
2267	Leeg nummer	
2268	Leeg nummer	
2269	Leeg nummer	
2270	Leeg nummer	
2271	Leeg nummer	
2272	Leeg nummer	
2273	Leeg nummer	
2274	Particulier	435, 472, 645
2275	Botman Advocaten zaaknr. 2024.014	434, 445, 517, 551, 593, 613, 615, 624, 669, 682, 790, 794, 797, 902
2276	Botman Advocaten zaaknr. 2024.018	434, 445, 517, 551, 593, 613, 615, 624, 669, 682, 790, 794, 797, 799, 902
2277	Botman Advocaten zaaknr. 2024.017	434, 435, 445, 551, 593, 613, 614, 624, 790, 794, 797, 902
2278	Vereniging Dorpsbelangen Warfhuizen	1170, 1174, 1178, 2211
2279	Inwoners Odiliapeel en betrokkenen	409, 435, 445, 481, 497, 500, 525, 583, 608, 609, 611, 619, 690, 693, 750, 793, 794, 803, 812, 1454, 1739, 2211
2280	Gemeente Almere	58, 128, 152
2281	Provincie Zuid-Holland	297, 399, 400, 404, 406, 889, 927, 1039, 1064, 1285, 1288, 1292, 1304, 1309, 1323, 1427, 1462, 1540, 1555, 1611, 1635, 1779, 1827, 2020, 2143, 2173, 2175
2282	gemeente Gemert-Bakel	567, 628, 642, 716, 769, 1491, 1715, 1741, 1851, 1885, 1971, 2140, 2219
2283	gemeente Tytjerksteradiel	428, 1139, 1158, 1452

2284	gemeente Leudal	567, 628, 642, 716, 769, 1491, 1741, 1851, 1885, 1971, 2096, 2140, 2219
2285	KNVvL	819, 838, 856, 946, 1084, 1268, 1625, 1627, 1632, 1633, 1634, 1713, 1738, 1772, 1779, 1850, 2093, 2115, 2151
2286	Lingeman / Ritsema Rentmeesters en Makelaars BV	1, 16, 45, 98, 107, 112, 114, 121, 124, 155, 169, 223, 233, 234, 235, 237, 1389, 1404, 1405, 1415, 1422, 1434, 1495, 1513, 1515, 1518, 1528, 1729, 1744, 1755, 1854, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 2108, 2183, 2199, 2226, 2227
2287	Lingeman / Ritsema Rentmeesters en Makelaars BV	1, 16, 45, 98, 107, 112, 114, 121, 124, 155, 169, 223, 233, 234, 235, 237, 1389, 1404, 1405, 1415, 1422, 1434, 1495, 1513, 1515, 1518, 1528, 1729, 1744, 1755, 1854, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 2108, 2183, 2199, 2226, 2227
2288	Initiatiefnemers Windpark Overdiep	496, 880
2289	Particulier	459, 497, 719, 759, 875, 904, 1010, 1043, 1475, 1528, 1788, 2042, 2045, 2056, 2057, 2058, 2141
2290	LTO Noord	84, 86, 1007, 1043, 1121, 1226, 2071, 2189